HERODOTOS.

FÜR DEN SCHULGEBRAUCH ERKLÄRT

VON

DR. K. ABICHT,

OBERLEHRER AM GYMNASIUM ZU AURICH.

VIERTER BAND.

BUCH VII.

MIT ZWEI KARTEN.

(1. XERXES ZUG GEGEN GRIECHENLAND. 2. PLAN VON THERMOPYLAE.)

LEIPZIG,
DRUCK UND VERLAG VON B. G. TEUBNER.
1865.

$HPO \triangle OTO Y$

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΕΒΔΟΜΗ.

ΕΠΕΙ ΔΕ ή ἀγγελίη ἀπίκετο περὶ τῆς μάχης τῆς ἐν Μα- 1 ραθῶνι γενομένης παρὰ βασιλέα Δαρεῖον τὸν Ἱτστάσπεος καὶ πρὶν μεγάλως κεχαραγμένον τοῖσι ᾿Αθηναίοισι διὰ τὴν ἐς Σάρδις ἐσβολὴν, καὶ δὴ καὶ τότε πολλῷ τε δεινότερα ἐποίεε 5 καὶ μᾶλλον ὥρμητο στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. καὶ αὐτίκα μὲν ἐπηγγέλλετο πέμπων ἀγγέλους κατὰ πόλις ἐτοιμάζειν στρατιὴν, πολλῷ πλέω ἐπιτάσσων ἐκάστοισι, ἢ πρότερον παρείχον, καὶ νέας τε καὶ ἵππους καὶ σῖτον [καὶ πλοῖα]. τούτων δὲ περιαγγελλομένων ἡ ᾿Ασίη ἐδονέετο ἐπὶ τρία ἔτεα καταλεγομένων 10 τε τῶν ἀρίστων ὡς ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατευσομένων καὶ παροσκευαζομένων. τετάρτω δὲ ἔτει Αἰγύπτιοι ὑπὸ Καμβύσεω

Darius rüstet von neuem gegen Griechenland. Rangstreit unter seinen Söhnen. -Sein Tod (c. 1-4).

1. 3. πεχαραγμένον exacerbatum. Zur Sache vgl. V 105.

ές Σάρδις. Die Stadt Sardes steht hier wie oft für die lydische Satrapie, häufig so ὁ Σαρδίων ὖπαρχος (V 25. 73. VI 1). Zur Sache vgl. V 99 ff.

4. u α l δ η u α l dient hier wie sonst οῦτα δη und ἐνθαῦτα δη zur Hervorhebung des Nachsatzes. Wie hier c. 164 δεινότερα ἐποίεε. Die Wendung δεινόν ποιέειν gebraucht Her. auch II 121. III 14. V 41. Häufiger indes ist die Verbindung δεινόν τι ποιέεσθαι (V 33. 42 öft.), oft auch ohne τι (c. 35).

ω ρ μ η το στρατεύεσ θ αι auch unt. und c. 4. Vgl. c. 19.

κατὰ πόλις. Beachte die Bedeutung von κατά. Gemeint sind die hellenischen Pflanzstädte an der kleinasiatischen Küste.

8. καὶ πλοῖα. Diese Worte fehlen in den besseren Handschriften (MPKF).

 έδονέετο = ἐκινέετο. Das Activ IV 2.

έπί το ρία ἔτεα. ἐπί c. Acc. bezeichnet das locale wie temporale Erstrecken über einen Raum hiu. Vgl. III 59 εὐδαιμόνησαν ἐπ΄ ἔτεα πέντε. Ebenso V 28. VI 98. 101. VII 119.

11. τετάφτω ἔτεϊ. Im Jahre 486 v. Chr.

δουλωθέντες ἀπέστησαν ἀπὸ Περσέων. ἐνθαῦτα δὴ καὶ μᾶλ-2 λου ώρμητο και έπ' άμφοτέρους στρατεύεσθαι. Στελλομένου δε Δαρείου έπ' Αίνυπτου καὶ Αθήνας των παίδων αύτου στάσις έγενετο μεγάλη περί της ήγεμονίης, ώς δεί μιν άποδέξαντα βασιλέα κατά τον Περσέων νόμον ούτω στρατεύεσθαι. 5 ήσαν γὰο Δαρείω καὶ πρότερον η βασιλεύσαι γεγονότες τρεῖς παίδες έκ της προτέρης γυναικός, Γωβρύεω θυγατρός, καί βασιλεύσαντι έξ Ατόσσης της Κύρου έτεροι τέσσερες. των μέν δή προτέρων έπρέσβευε Αρτοβαζάνης, των δε έπιγενομένων Ξέοξης. έόντες δὲ μητρὸς οὐ τῆς αὐτῆς έστασίαζον, ὁ μὲν 10 Αρτοβαζάνης, κατότι πρεσβύτατός τε είη παντός του γόνου καὶ ὅτι νομιζόμενα εἰη πρὸς πάντων ἀνθρώπων τὸν πρεσβύτατον την άρχην έχειν, Ξέρξης δε, ώς Ατόσσης τε παίς είη της Κύρου θυγατρός και ότι Κύρος είη ὁ κτησάμενος τοίσι Πέρσησι 3 την έλευθερίην. Δαρείου δε ούκ αποδεικνυμένου κω γνώμην 15 έτύγγανε κατά τώυτὸ τούτοισι καὶ Δημάρητος ὁ Αρίστωνος

1. καὶ μᾶλλον ,, noch mehr". nes (bei Justin II 10: Ariaemenes), Wie hier I 65. 98 öft. In dieser Ver- Arsames, Ariabignes. verbindung hat καὶ verstärkende Kraft (= noch); vgl. καὶ μάλα, καὶ πάνυ. Dagegen hat καὶ in 2 καὶ ἐπ ἀμφοτέρους erk lärende Kraft. Häung so καὶ ἀμφοτέρου = alle beide (c. 16).

2. 2. στελλομένου. στέλλεσθαι in gleicher Bedeutung c. 239,

4. ώς ist gesetzt, weil in στά-σις έγένετο der Begriff des Forderns liegt.

ἀποδέξαντα βασιλέα. ἀπο-δέξαι βασιλέα, στοατηγόν u. s. w. ist eine bei Her. häufige Verbindung. Vgl. c. 81 οί αποδέξαντες χιλιάρχας. 5. οῦτω nimmt nachdrücklich ἀποδέξαντα auf. Wie hier I 196.

III 109. VII 150.

6. πρότερον η βασιλεύσαι. Auch c. 150 ist πρότερον ή (wie sonst ποίν ή) mit Infin. verbunden. Zur Bedeutung des Aorists vgl. III 2 νόθον ου σφι νόμος έστι βασιλεῦσαι. Mit έβασίλευσα ,, wurde Kö-nig" vgl. im folg. βασιλεύσαντι. Vgl. έθαρσησα "bekam Mut" έπλούτησα, ηγήσαντο ,, wurden Führer" (I 95), ήφάσθη (I 8).

τρείς παϊδες. Artobaza-

 Γωβούεω. Gobryas gehörte zu den Sieben. S. III 70 Ατόσσης. Unter den 6 Frauen des Darius (über diese s.z. III 88) hatte Atossa den meisten Einflusz. S. c. 3.

8. ετεροι τέσσερες. Xerxes, Achaemenes (c. 7), Masistes und Hystaspes (c. 82. 97. 64). 11. κατότι, Vgl. διότι (III 55).

12. νομιζόμενα. Der dichterische Plural der adjectivischen Neutra findet sich sehr häufig bei Her. Mit unserer Stelle vgl. I 212 βεβουλευμένα έσται. Oft finden sich so δήλα, άδύνατα, οία τέ έστι (c. 16); auch die Adjectiva Verbalia auf zéos stehen so häufig im Plural, wie άκουστέα έστί ΙΙΙ 67. ποιητέα c. 8, 4. προςλογιστέα VII 185. πρός steht bei voulzeo vai auch c. 10, 8. 151.

3. 16. κατὰ τώντό temporal, wie II 4 ές τώντό. ὁ αὐτός wird wie die Adjectiva und Adverbia, die den Begriff des Gleichen und Aehnlichen enthalten (l'oos, ouolos u. s. w.), mit dem Dativ (τούτοισι) verbunden. Vgl. c. 72.

Δημάρητος. Des genaueren ist Demarats Geschichte VI 63 ff.

erzählt.

άναβεβημώς ές Σούσα, έστερημένος τε της έν Σπάρτη βασιλητης και φυγήν έπιβαλών έωυτω έκ Λακεδαίμονος. ούτος ώνηο πυθόμενος των Δαρείου παίδων την διαφορήν, έλθων, ώς ή φάτις μιν έχει, Ξέοξη συνεβούλευε λέγειν προς τοισι 5 έλεγε έπεσι, ώς αυτός μεν γένοιτο Δαρείω ήδη βασιλεύοντι καὶ ἔχοντι τὸ Περσέων κράτος, Αρτοβαζάνης δὲ ἔτι ἰδιώτη έόντι Δαρείω, ούκ ών ούτ' οίκὸς είη ούτε δίκαιον άλλον τινά τὸ γέρας έγειν πρὸ έωυτου, έπεί γε καὶ έν Σπάρτη, έφη ὁ Δημάρητος ύποτιθέμενος, ούτω νομίζεσθαι, ην οί μεν προγε-10 γονότες έωσι πρίν η τον πατέρα σφέων βασιλεύσαι, ο δε βασιλεύοντι οψίγονος έπιγένηται, του έπιγενομένου την εκδεξιν της βασιλητης γίνεσθαι. χρησαμένου δὲ Ξέρξεω τη Δημαρήτου ύποθήκη γνούς ο Δαρείος, ώς λέγοι δίκαια, βασιλέα μιν απέδεξε. δοκέει δ' έμοι και άνευ ταύτης της υποθήκης βασιλεύσαι 15 αν Ξέρξης ή γαρ Ατοσσα είχε το παν κράτος. Αποδέξας δὲ 4 βασιλέα Πέρσησι Δαρείος Ξέρξην ώρμητο στρατεύεσθαι. άλλά γάο μετά ταυτά τε καὶ Αἰγύπτου ἀπόστασιν τῶ ὑστέρω ἔτεῖ

2. φυγήν έπιβαλών έωυτώ. Er hatte sich freiwillig aus Sparta verbannt.

4. ή φάτις μιν έχει. In glei-chem Sinne steht c. 26 τον λόγος έχει; doch hat diese letzte Wendung c. 5. eine andere Bedeutung. - Die auch VIII 94 und IX 84 wiederkehrende Verbindung έχει τινά φάτις hat an diesen Stellen eine andere Bedeutung (= αlτίην τινά ἔχει). Mit unserer Stelle vgl. Pind. Pyth. Ι 96 έχθοὰ Φάλαριν κατέχει παντᾶ

πρός τοίσι έλεγε έπεσι erkläre aus πρός τούτοισι έπεσι τὰ

7. olnos sin. Zur Bedeutung von οίκος vgl. Ι 137 οὐ γὰο δή φασι οίκος είναι τον τοκέα υπό του παιδός αποθνήσκειν und unt. c. 5. 150 τὸ γέρας, τὸ Περσέων πράτος (5).

8. ἐπείγε — νομίζεσθαι. Da dem obliquen Satze ώς - γένοιτο in Fortsetzung des obliquen Verhältnisses der Optativ gefolgt war dem Zusammenhange zu ergänzen. (οὐκ ἀν οἰκὸς εἰη), so sollten wir Hier schwebt bei ἀλλά etwa vor: statt des Infinitivs hier eigentlich aber er wurde an der Ausführung den Optativ erwarten; doch findet sich auch in solchen Fällen, selbst

nach Relativen und den Zeitconjunctionen ώς (c. 170), ὅτε, ἐπείτε, ές ő (= ἔστε c. 171) der Infinitiv. Wie hier c. 150.

9. ὑποτιθέμενος. θεσθαι raten, auch I 90. 156 und unten c. 237.

10. βασιλεῦσαι. Ueber die Bedeutung des Aorists s. z. c. 2.

11. τοῦ ἐπιγ. τὴν ἔκδεξιν τῆς ακλητης. Ζwei Genetive von βασιλητης. Zwei Genetive von einem Substantiv regiert. Vgl. VI 67 κατά μεν δή την Δημαρήτου κατάπαυσιν της βασιληίης ούτω έγένετο.

15. "Ατοσσα - πράτος. Wie unter Darius Atossa, so übte unter Xerxes dessen Gattin Amestris (IX 109), so wie unter Darius Nothus dessen Gattin Parysatis den gröszten Einflusz aus.

4. 16. ἀλλὰ γάρ sed enim. In der elliptischen Verbindung αλλά γαρ ist der Gedanke, zu welchem γάρ den Grund angibt, aus gehindert, denn. Wie hier c. 143. Vgl. VI 123.

παρασκευαζόμενον συνήνεικε αύτον Δαρεΐον, βασιλεύσαντα τὰ πάντα έτεα έξ τε καὶ τριήκοντα, ἀποθανείν, οὐδέ οἱ έξενένετο ούτε τους απεστεώτας Αίγυπτίους ούτε Αθηναίους τιμφοήσασθαι. ἀποθανόντος δὲ Δαρείου ή βασιλητη ἀνεγώρησε ές 5 του παϊδα του έκείνου Ξέρξηυ. Ο τοίνου Ξέρξης έπλ μεν την 5 Ελλάδα ούδαμῶς πρόθυμος ἡν κατ' ἀρχὰς στρατεύεσθαι, ἐπὶ δε Αίγυπτον εποιέετο την στρατιής αγερσιν. παρεών δε καί δυνάμενος παρ' αὐτῷ μέγιστον Περσέων Μαρδόνιος ὁ Γωβούεω, ος ην Ξέοξη μεν ανεψιός, Δαρείου δε αδελφεής παζς. τοιούτου λόγου είχετο, λέγων Δέσποτα, ούκ οίκος έστι Αθη- 10 ναίους έργασαμένους πολλά ήδη κακά Πέρσας μη ού δούναι δίκας των ἐποίησαν. άλλ' εί τὸ μὲν νῦν ταῦτα πρήσσοις, τάπεο έν χεροί έχεις, ήμερώσας δε Αίγυπτον την έξυβρίσασαν στρατηλάτεε έπὶ τὰς Αθήνας, ἵνα λόγος τέ σε ἔγη πρὸς ἀνθρώ-

1. συνήνεικε att. συνέβη; so gende meist τοιόσδε (ὅδε u. ὧδε) unt. c. 10, II. 117. V 12. VI 23. 117. gebraucht. Vgl. c. 84 (ταῦτα für In demselben Sinne findet sich oft τάδε).

an demselven Sinne under sich oft συηγιείχθη, z. B. VI 86.
τα πάντα: im ganze u. Ganz wie hier III 66. I 163. Darius regierte 522—486. Nach Ktesias Pers. § 19 regierte Darius nur 31 Jahre, wonach also Darius erst 516 auf den Thron gekommen sein könnte. Doch wird Herodots Angabe auch durch andere Schriftsteller bestätigt.

2. $\xi \xi \varepsilon \gamma \varepsilon \nu \varepsilon \tau o = \xi \xi \tilde{\eta} \nu$, so auch unt. c. 8, II. V 51. 105.

5. Mardonius, die Aleuaden, die Pisistratiden, Onomacritus treiben den Xerxes an gegen Hellas zu ziehen (c. 5 u. 6).

V 92 vr. s. z. c. 2.

Mardonius, der Neffe des Darius. war durch seine Heirat mit der Artozostre, der Tochter des Darius, auch Schwiegersohn desselben ge-

vorden. Vgl. c. 82. νηλέι χαλκώ. 10. τοιούτον. τοιούτος (wie ούτος Achnlich II. O 569, öfter. worden. Vgl. c. 82.

und οῦτω) bezieht sich in der Regel auf das Vorhergehende. Wie hier ist es auf das Folgende bezogen auch V 49 11 öfter. Sonst ten c. 47. wird zur Hinweisung auf das Fol-

λόγου είχετο. Dieselbe Wendung c. 6.

ο ίκός in gleicher Bedeutung c.3. 11. $\mu \dot{\eta}$ o $\dot{v}$. Nach negativen Sätzen, so wie nach Begriffen, die eine Negation involvieren, steht beim Infinitiv $\mu \dot{\eta}$ o $\dot{v}$ statt $\mu \dot{\eta}$. Vgl.

12. $\alpha'\lambda\lambda'$ $\varepsilon l - \pi \varrho \eta' \sigma \sigma \sigma \iota \varsigma$. Durch εl ($\alpha'\lambda\lambda'$ εl) c. opt. in wünschenden Bedingungssätzen wird neben dem Wunsche zugleich eine Aufforderung in milder Form ausgedrückt. Der Sinn ist also: "Aber wohlan, wie wäre es wenn du ie Pisistratiden, Onomacrius treiben den Xerxes an gegen
lellas zu ziehen (c. 5 u. 6).

6. κατ' ἀρχάς auch III 158.

8. Γωβρύεω. Ueber Gobryas
z. c. 2.

9. Δαρείου δὲ ἀδελφ. παὶς, ard durch seine Heirat mit der rtozostre, der Tochter des Darius, aph Schwiegerschn desselben gegen.

αύτοῦ ἀμυνομένων δαμασαίμεθα

13. έν χεοσί έχειν. Dieselbe Wendung I 35 έχοντος (Κοοίσον) έν χερσί τοῦ παιδός τὸν γάμον und un-

14. ΐνα λόγος τέσε ἔχη. Die-

πων άγαθός καί τις υστερού φυλάσσηται έπλ γην την σην στοατεύεσθαι. Ούτος μέν οί ὁ λόγος ην τιμωρός, τούτου δὲ του λόγου παρευθήμην ποιεέσμετο τήνδε, ώς ή Ευρώπη περικαλλής χώρη, και δένδρεα παντοΐα φέρει τὰ ημερα, άρετην τε 5 ακρη, βασιλέι τε μούνω θνητών άξίη κεκτήσθαι. Ταύτα δε 6 έλεγε οία νεωτέρων έργων έπιθυμητής έων και έθέλων αυτός τῆς Έλλάδος υπαρχος είναι. χρόνφ δὲ κατεργάσατό τε καί ανέπεισε Ξέρξην ώστε ποιέειν ταυτα. συνέλαβε γαρ καὶ αλλα οί σύμμαγα γενόμενα ές τὸ πείθεσθαι Ξέρξην τοῦτο μὲν ἀπὸ

ΙΧ 78 συ δε — ποίησον, όκως λόγος τέ σε έχη έτι μέζων καί τις υστερον φυλάσσηται τῶν βαρβάρων μὴ ὑπάρχειν έργα ἀτάσθαλα ποιέων ές τους Έλληνας. Eine andere Bedeutung hat diese Wendung c. 26. S. z. c. 3 (φάτις τινά έχει).

1. z l g dem Sinne nach häufig == εκαστος. Vgl. die in vor. Anm. ausgeschriebene Stelle (IX78). S. auch

2. τιμωρός nicht allgemein in dem Sinne von σύμμαγος (c. 64) zu fassen, sondern = zur Rache a uffordernd.

3. παρενθήμη Zugabe, Zusatz, auch I 186. VI 19.

ποιεέσκετο. Beachte die Be-

deutung der Iterativform. τήνδε. Die Pronomina richten sich als Subject oder (wie hier) als Object im Numerus und Genus meist nach dem Praedicat oder (wie hier) nach der ihnen beigefügten Apposition (hier παρενθήκην = als Zusatz). Ganz wie hier c. 8, I (vó-

μον τόνδε). Vgl. c. 41. 95. ώς η Εὐφώπη περικαλλης χώρη. In ähnlicher Weise preist Aristagoras den Spartanern gegen-über die Fruchtbarkeit und Reichtümer Asiens, als er sie auffordert den Ionern zu Hülfe zu ziehen (V 49).

4. τὰ ημερα "fruchttragende" Gegens. ἄγρια. Nur die ersten kommen hier in Betracht, da sie von der Cultur des Bodens ein rühmliches

selbe Wendung in gleichem Sinne 42 Εύρωπη εύρεος πέρι ούδε συμβαλείν (τη Λιβύη) άξίη φαίνεταί μοι είναι. Anders III 125 αξιός έστι Πολυπράτει μεγαλοπρεπείην συμβληθηναι.

> 6. 6. ola quippe, utpote wird wie das gleichlautende ats (c. 188) und ωστε (c. 129) öfter wie hier mit Particip verbunden. Vgl. c. 119. Alle drei bezeichnen den objectiven in der Sache liegenden Grund, während ws mehr eine subjective Meinung oder Voraussetzung angibt (= fühlend, wähnend dasz, angenommen dasz). Vgl. c. 16. 23, 49,

> νεωτέρων ἔργων ἐπιθυμητής rerum novarum cupidus.

Vgl. c. 52.

7. υπαρχος ist bei Her. stehende Bezeichnung für Satrap. Vgl. c. 26. IV 166. V 20. 25. 27.

χοόνφ δὲ postremo autem. Wie hier 180. III 13. V77. Verschieden ist zoovov aliquam diu I 175. öft.

κατεργάσατο. Auch hierzu ist Ξέρξην Object. Unser deutsches bearbeiten gebrauchen auch wir in demselben Sinne. Plut. Fab. 21 verbindet ebenfalls ἐκπεῖσαί τε καὶ κατεργάσασθαι τὸν ἄνθρωπον.

8. ἄστε nach πείθειν auch VI 5. συνέλαβε — ἄλλα "es halfen ihm noch andere Umstände". Vgl. VI 125 τοῖσι Ανδοῖσι συμπρήμτως τε έγίνετο καὶ συνελάμβανε προθύμως.

2. εugnis abgeben.

9. τοῦτο μέν — τοῦτο δέ
αρετή von der Güte des Bodens τὸ μέν — το δέ adverbartig. So häusiø hei Herodet V-l 5. άξίη πεπτῆσθαι. Beachte 156. Uebrigens ist an unserer Stelle das Genus des Infinitivs. Vgl. IV das Asyndeton zu beachten; ein Atτης Θεσσαλίης παρά των 'Αλευαδέων άπιγμένοι άγγελοι έπεχαλέοντο βασιλέα πάσαν προθυμίην παρεγόμενοι έπὶ τὴν Ελλάδα (οί δὲ Αλευάδαι ούτοι ήσαν Θεσσαλίης βασιλέες), τούτο δὲ Πεισιστρατιδέων οι άναβεβηκότες ές Σούσα, των τε αὐτων λόνων έγόμενοι των καὶ οἱ Αλευάδαι, καὶ δή τι πρὸς τούτοισι 5 έτι πλέον προσωρέγοντό οί, έχοντες 'Ονομάκριτον ανδρα 'Αθηναΐον χοησμολόγον τε καλ διαθέτην χοησμών τών Μουσαίου. άναβεβήκεσαν γὰο τὴν ἔχθοην προκαταλυσάμενοι ἔξηλάθη

tiker hätte auf τοῦτο μέν ein γάρ folgen lassen. Vgl. c. 8, Π (πρώτα

μέν).
1. Αλευαδέων. Das berühmte
Herschergeschlecht der Aleuaden hatte seinen Stammsitz in Larissa, wie die Skopaden in Krannon (VI 127). Zu Zeiten scheint ihre Macht der königlichen ähnlich gewesen zu sein; jedenfalls übten sie zu allen Zeiten einen weitgreifenden Einflusz auf die Geschichte der Staaten Thessaliens aus. In dieser Zeit hatten sie sich gegen Griechenland mit den Persern verbunden, wahrscheinlich um an diesen eine Stütze gegen andere mächtige Adelsge-schlechter zu haben. Vgl. c. 172. IX 1. 58.

2. πᾶσαν ποοθυμίην παςε-χόμενον. Vgl. Thuc. IV 85 πᾶν τὸ

ποόθυμον παρεχόμενοι. επὶ τὴν Ἑλλάδα verbinde mit

έπεκαλέοντο.

3. βασιλέες. S. ob. z. 1. Die Ansprüche auf die königliche Würde begründeten die Aleuaden wahr-scheinlich auf ihre Abkunft von dem Herakliden Aleuas, der sich der Herschaft Thessaliens bemächtigte, aber zuletzt wegen seiner Grausamkeit von seinen eigenen Leuten erschlagen wurde. Vgl. Pind. Pyth. X 5. Auch der Tagos d. h. der oberste Kriegsherr, unter dessen Leitung in Kriegszeiten das thessalischen Bundesheer aller Staaten stand, wurde in der Regel aus dem Geschlechte der Aleuaden gewählt. Her. nennt sie IX 1 Θεσ-σαλίης ήγεόμενοι. τοῦτο δε erg. έπεκαλέοντο.

4. Πεισιστοατιδέων — ές Σοῦσα. Vgl. V62.90—96. VI 94.107.

5. λόγων έχόμενοι. Vgl. c. 5 τοιούτου λόγου είχετο.

6. προσωρέγοντο. Uebergang vom Participium (έχομενοι) zum Verbum finitum; wir erwarteten προσωρεγόμενοι. - προσορέγεσθαι, synonym mit προσφέρεσθαι (s. u.) und προσκείσθαι (I 123) findet sich

nur hier. Όνομάκριτον. Onomakritos

lebte am Hofe des Pisistratus und seiner Söhne, die ihm die Redaction der homerischen Gedichte übertrugen. Herodot nennt ihn χοησμολόγος und bezeichnet damit 1), dasz O. als gottbegeisterter Seher (μάντις) selbst geheimnisvolle Spruchweisheit dichtete, wie denn z. B. die chresmologischen Sprüche und Staatsorakel, die auf der Akropolis aufbewahrt wurden, zum Teil von ihm herrührten, und 2) dasz er ältere Seheraussprüche erklärte u. auslegte. Eine dritte Seite der Tätigkeit des Onomakritos bezeichnet Her., indem er ihn διαθέτης χοησμῶν τῶν Μουσαίου, d. h. Sammler und Ordner der alten Weissagungen und Orakelsprüche nennt, welche unter des Musaios Namen gingen. Auch die orphi-schen Weissagungen wurden von ihm gesammelt und geordnet, aber debenfalls wie die des Musaios mit Zusätzen von ihm versehen und gefälscht. Später (seit Aristoteles) glaubte niemand mehr, dasz ein Musaios und Orpheus wirklich existiert habe und sah die ihnen zugeschriebenen χοησμοί als Machwerke des Onomakritos und anderer an. Vgl. Cic. de nat. Deor. I 38.

8. την έχθοην. Häufig weist der Artikel anticipierend auf eine

γάρ ὑπὸ Ίππάρχου τοῦ Πεισιστράτου ὁ Όνομάκριτος ἐξ 'Αθηνέων, ἐπ' αὐτοφώρω άλοὺς ὑπὸ Λάσου τοῦ Εριμονέος ἐμποιέων ές τὰ Μουσαίου γρησμόν, ώς αί ἐπὶ Λήμνω ἐπικείμεναι νησοι άφανιζοίατο κατά της θαλάσσης. διὸ έξήλασέ μιν ό Ίπ-5 παργος, πρότερον γρεόμενος τὰ μάλιστα. τότε δὲ συναναβὰς οκως απίκοιτο ές όψιν την βασιλέος, λεγόντων των Πεισιστρατιδέων περί αὐτοῦ σεμνούς λόγους κατέλεγε τῶν γρησμών, εί μέν τι ένέοι σφάλμα φέρον τω βαρβάρω, των μεν έλεγε ούδεν, ό δὲ τὰ εὐτυγέστατα έκλεγόμενος έλεγε τόν τε Ελλήσποντον 10 ώς ζευγθήναι χοεών είη ὑπ' ἀνδοὸς Πέρσεω, τήν τε έλασιν

erst im Folgenden zu gebende Erläuterung hin. Wie hier V 35.

1. Ίππάοχου. Hipparch be-günstigte vorzugsweise Kunst und Wissenschaft; sein Streben war vor allem auf Förderung der Geistescultur gerichtet und ein Kreis von Dichtern wie Lasos, Anakreon und Simonides lebten an seinem Hofe. Vgl. Plat. Hipp. 228, 6 C. 2. ἐπ' αὐτοφώρω άλούς auf

frischer Tat ertappt. Ebenso

VI 72. 137.

Λάσου. Lasos von Hermione in Argolis (um Ol. 68) hatte am Hof der Pisistratiden eine ehrenvolle Aufnahme gefunden. Er bildete (nach Arion vgl. I 23) den Dithyrambos als Kunstgattung aus und war der Lehrer des Pindar in der

lyrischen Poesie und Musik.

3. αί ἐπὶ Λήμνφ ἐπικείμε-ναι νῆσοι ἀφανίζοίατο. Ιn Folge der vulkanischen Beschaffenheit des Bodens von Lemnos wurde diese Insel öfter von Erdbeben heimgesucht, auch ereignete es sich wol, dasz Inseln in seiner Nähe emporgehoben wurden, aber auch wieder versanken. So berichtet uns z. B. Pausanias VIII 33, 2 von der kleinen, Lemnos benachbarten Insel Chryse, auf welcher der Sage nach Philoktet von einer Schlange gebissen wurde, dasz sie ins Meer-versunken sei. Auf das Verschwinden dieser oder anderer Inseln um Lemnos bezog sich die Interpolation des Onomakritos, indem er einen (τον τε Ελλ.) durch einen Satz näher Seherspruch, der in Wirklichkeit ausgeführt (ὡς – χοεών εἶη), wähvon ihm selbst verfertigt war, in rend das zweite in veränderter

die von ihm besorgte Sammlung der Weissagungen des Musaios aufnahm.

4. διό auch c. 8, 1.

5. χοεόμενος sc. αὐτῷ. Hip-parch hatte bei seinen literarischen Bestrebungen vorzugsweise Onomakritos Dienste benutzt.

τὰ μάλιστα. Sonst auch mit ές wie VI 63. Wie hier II 147 είναι τε φίλους τὰ μάλιστα und unt. c. 37. Das einfache μάλιστα VI 65.

6. ὅκως c. opt. wie häufig in erativer Bedeutung. Wie hier iterativer Bedeutung.

7. χοησμών. Der Genetiv von dem unbestimmten Teile eines Gan-

8. Evéot. Diese epische Optativform nur hier. Vgl. Dial. Bd. I

9. o d é. Treten zwei Handlungen desselben Subjects in Gegensatz, so denkt sich der Grieche, dasz auch das handelnde Subject mit sich in Gegensatz trete, und gebraucht daher o dé, obwol das-selbe Subject bleibt. Ebenso ist σὐ để gebraucht c. 10, VII. Wie hier c. 13. 125, 156, 159.

10. χοεών είη von Schicksals-bestimmungen auch c. 17. Vgl. VIII 141 σφέας χοεών έστι έκπίπτειν έκ Πελοποννήσου.

τήν τε έλασιν ist nur in einen äuszerlichen Parallelismus zu τον τε Ελλήσποντον gesetzt; beides sind Objecte zu Eleye, doch ist das erste

έξηγεόμενος. οὐτός τε δή χρησμωδέων προσεφέρετο, καὶ οῖ τε 7 Πεισιστρατίδαι και οι Αλευάδαι γνώμας αποδεικνύμενοι. 'Ως δε άνεγγώσθη Ξέρξης στρατεύεσθαι έπὶ την Ελλάδα, ένθαυτα δευτέρω μεν έτει μετά του θάνατου του Δαρείου πρώτα στρατητην ποιέεται έπὶ τοὺς ἀπεστεώτας. τούτους μέν νυν κατα- 5 στρεψάμενος και Αίγυπτον πάσαν πολλον δουλοτέρην ποιήσας. η έπι Δαρείου ήν, έπιτράπει Αχαιμένει, άδελφεώ μεν έωυτου, Δαρείου δε παιδί. Αχαιμένεα μέν νυν έπιτροπεύοντα Alγύπτου γρόνω μετέπειτεν έφόνευσε Ινάρως ο Ψαμμιτίγου άνηρ 8 Λίβυς. Ξέρξης δε μετά Αλγύπτου άλωσιν ώς έμελλε ές γείρας 10 άξεσθαι τὸ στράτευμα τὸ ἐπὶ τὰς Αθήνας, σύλλογον ἐπίκλητον Περσέων των άρίστων έποιέετο, ΐνα γνώμας τε πύθηται σφέων καὶ αὐτὸς ἐν πάσι εἴπη τὰ θέλει. Ώς δὲ συνελέγθησαν, ἔλεξε Ι Ξέοξης τάδε "Ανδρες Πέρσαι, ουτ' αυτός κατηνήσομαι νόμον.

1. ξξηγεόμενος. Er gab Mittel und Wege an, wie das Unternehmen ins Werk gesetzt werden

προσεφέρετο sc. αὐτῶ, dafür

ob. προσωρέγετο.

2. γνώμας ἀποδεικνύμενοι. Dieselbe Wendung ob. c. 3.

7. Unterwerfung Aegyptens. Beratung des Xerxes

mit Mardonios und Artabanos (c. 7-11).

3. ἀνεγνώσθη = ἀνεπείσθη. Wie hier c. 236.

4. μετά τὸν θάνατον τ. Δαρ.

S. z. c. 4. 7. Άχαιμένεϊ. Vgl. c. 97. 236. Er wurde später in dem Aufstand der Aegypter (462) gegen Artaxerxes unter Inaros getötet.

8. έπιτροπεύειν c. genet. auch

9. χοόνω μετέπειτεν. Aehn-liche Abundanzen sind sehr häufig bei Herod. Vgl. III 36 οὐ πολλώ μετέπειτεν χοόνω υστεφον. Achnlich c. 33.

Ίνάρως. Unter ihm empörten sich die Aegypter gegen die Perser. Der Verlauf des Kampfes und der Ausgang des Inaros ist z. III 15 erzählt.

8. 10. ές γείρας ἄνεσθαι

Structur durch ein unmittelbar an suscipere. Vgl. IV 79 μέλλοντι δέ ελεγε angeschlossenes Participseine οι ές χειδας άγεσθαι την τελετήν Erklärung erhält. έγένετο τοιόνδε.

11. στράτενμα hier wie oft bei Her. = στοατηίη. Vgl. VIII 112. IX 33. ἐπίμλη το ν. Sonst von Personen. Vgl. VIII 101 ὁ δὲ ἐβουλεύετο αμα Περσέων τοισι έπικλήτοισι (= Auserlesenen). Ebenso IX

42. In Athen hiesz eine auszerordentliche, aus auserlesenen Personen zusammengesetzte Volksver-sammlung: συγκλητος έκκλησία. Vgl. Soph. Antig. 160 (Κοέων) σύγκλητον τήνδε γερόντων προύθετο λέσχην.

12. πύθηται. Beachte den Conjunctiv nach einer historischen Zeitform. Repraesentatio.

13. συνελέχθησαν. συνελέχθην bei Herodot häufiger als συνελέγην. Das umgekehrte Verhältnis findet im Attischen statt.

I. Die ganze folgende Rede des Xerxes hat Dionysios v. Halic. (de vi dicendi in Demosth. § 41) in den attischen Dialect übertragen, indem er sie als Beweis dafür anführt, dasz Herodots Darstellungsform die Mitte halte zwischen der erhabenen und einfachen Stilgattung, da in ihr schwungvolle Fülle des Ausdrucks mit kunstloser und doch lieblicher Einfachheit der Rede gepaart seien.

14. ουτε - τε = nec (non solum

τόνδε έν ύμιν τιθείς, παραδεξάμενός τε αύτω γρήσομαι. ώς ναο ένω πυνθάνομαι των πρεσβυτέρων, ούδαμά κω ήτρεμήσαμεν, έπείτε παρελάβομεν την ηγεμονίην τήνδε παρά Μήδων Κύρου κατελόντος Αστυάγεα άλλα θεός τε ούτω άγει καί 5 αὐτοῖσι ἡμῖν πολλὰ ἐπέπουσι συμφέρεται ἐπὶ τὸ ἄμεινον. μέν νυν Κυρός τε καὶ Καμβύσης πατήρ τε ὁ έμὸς Δαρείος κατεργάσαντο και προσεκτήσαντο έθνεα, έπισταμένοισι εὖ οὐκ αν τις λέγοι. έγω δε έπείτε παρέλαβον του θρόνου, τουτο έφρουτιζου, οχως μη λείψομαι των πρότερου γενομένων τιμή 10 τηδε μηδε έλάσσω προσκτήσομαι δύναμιν Πέρσησι φροντίζων δε εύρίσκω αμα μεν κύδος ήμιν προσγινόμενον χώρην τε της νῦν κεκτήμεθα οὐκ έλάσσονα οὐδὲ φλαυροτέρην, παμφορωτέρην δε, αμα δε τιμωρίην τε και τίσιν γινομένην. διο ύμέας νύν έγω συνέλεξα, ΐνα το νοέω πρήσσειν ύπερθέωμαι ύμεν. Μέλλω ΙΙ

96, 129, 159, 208, 231,

κατηγήσομαι. κατηγέεσθαι hier nicht in erster Bedeutung "Führer sein" wie c. 130. 215 sondern so viel wie "Anleitung zu etwas geben" einführen. Wie hier

1. τόνδε. S. z. c. 5 (τήνδε). παραδεξάμενος — χρή-σομαί. Zum Gedanken vgl. Thuk. V 105 και ήμεις ούτε θέντες τον νόμον, ούτε κειμένω πρώτοι χοησάμενον, όντα δὲ παραλαβόντες καὶ ἐσόμενον ές άελ καταλείψοντες χρώμεθα αὐτῶ.

3. έπείτε seit, auch c. 59.

4. καταιρέειν τινά jem. unterdrücken, auch I 124. V 46. VIII 82. Aus dieser Bedeutung entwickelt sich leicht die zweite be-

wāltigen, erringen c.50. Aehnlich IX 35 (άγωνας συγκαταιρέειν). Θεός ο ύτω άγει (= fügt). Vgl. Χεη. Αημο. VI 1, 18 ό θεός Ισως ούτω άγει. Soph. Oed. Col. 992 θεών άγοιτων.

5. αὐτοίσι — ἐπέπουσι. Das ἐπέπειν (= folgen) ist in Beziehung zu dem ayer (= führen) gesetzt. Der Sinn ist: Wir betreiben vieles nach der Fügung und dem Willen der Götter.

συμφέρεται έπὶ τὸ ἄμειvov ,, es schlägt uns zum Guten teilen auch c. 18. V. 24. 56.

non) - et (sed etiam). Vgl. c. 37. aus". Aehnlich IX 15 τὴνδε Πνθίην σφέας κελεύειν πείθεσθαι τώ φάσματι, πειθομένοισι δὲ ἄμεινον συνοίσεσθαι. Ebenso V 82. Aehnlich unt, c. 158 έπλ τὸ αμεινον ήμιν

> 7. κατεργάσαντο subegerunt. Vgl. I 201 ως δὲ τῷ Κύρῳ καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος κατέργαστο. Wie

> έπισταμένοισι οὐκ ἄνλέ-γοι. Vgl. III 103 ἐπισταμένοισι Έλλησι ού συγγράφω.

> 9. oxwg c. indic. Fut. Das (ursprünglich modale) oxog ist als ein quomodo zu fassen, woraus sich der Indicativ erklärt. Das Futurum spricht die Realisierung der Absicht bestimmter als der Conjunct. Aor. aus, der sonst meist mit dem finalen ὅκως (ὅπως) verbunden wird. Wie hier c. 18, III 36. V 109. unt. c. 159.

> λείψομαι. λείπεσθαί τινός hinter jemandem zurückbleiben. λείπεσθαι c. Gen., auch c. 48. 86.

> 11. προσγινόμενον näml. wenn das Unternehmen gelingt. Xerxes drückt damit zuversichtlich seine Siegesgewissheit aus.

13. diò auch c. 6.

14. ὑπεοθέωμαι. Derselbe Conjunctiv V 24. ὑπερτίθεσθαι mit-

ζεύξας του Ελλήσπουτου έλαυ στρατού δια της Ευρώπης έπλ την Ελλάδα, ϊνα Αθηναίους τιμωρήσωμαι, όσα δη πεποιήκασι Πέρσας τε και πατέρα του έμου, ώρατε μέν νυν και Δαρείον ίθύοντα στρατεύεσθαι έπὶ τους ανδρας τούτους. άλλ' ὁ μὲν τετελεύτηκε καὶ οὐκ έξεγένετό οἱ τιμωρήσασθαι, έγω δὲ ὑπέρ 5 τε έκείνου και των άλλων Περσέων ου πρότερον παύσομαι, πρίν η έλω τε και πυρώσω τὰς Αθήνας, οῖ γε έμε και πατέρα τον έμου υπηρξαν άδικα ποιεύντες πρώτα μεν ές Σάρδις έλθόντες αμα Αρισταγόρη τω Μιλησίω, δούλω δε ήμετέρω, απικόμενοι ενέπρησαν τα τε άλσεα και τα ίρα, δεύτερα δε 10 ήμέας οία έρξαν ές την σφετέρην αποβάντας, ότε Δατίς τε καί ΙΙΙ Αρταφέρνης έστρατήγεον, ἐπίστασθέ κου πάντες. Τούτων μέντοι είνεκεν ανάστημαι έπ' αύτούς στρατεύεσθαι, αναθά δέ έν αύτοζοι τοσάδε άνευρίσκω λογιζόμενος εί τούτους τε καί τούς τούτοισι πλησιοχώρους καταστρεψόμεθα, οδ Πέλοπος του 15 Φουγός νέμονται χώρην, γην την Περσίδα αποδέξομεν τω Διὸς αίθέρι ὁμουρέουσαν, οὐ γὰρ δὴ χώρην γε οὐδεμίαν κατ-

II. 4. lθύοντα. lθύειν mit dem er in Wirklichkeit der Urheber des Infinit. auch III 39 οκοι γαρ lθύσειε Krieges gewesen war. στρατεύεσθαι, πάντα οἱ ἐχώρεε δούλφ δέ. Zum Gebrauch von εύτυχέως.

5. έξεγένετο. S. z. c. 4.

7. ποιν ή. Dafür unt. c. 54 ποότερον η. Im Attischen würde η fehlen, dagegen av hinzugefügt sein. Wie hier c. 10. 197. IX 93. 117. Mit av IV 117. V 106. öft.

πυρώσω. Vgl. VIII 102 σὰ δὲ τῶν εΐνεκεν τὸν στόλον ἐποιήσαο, πυρώσας τὰς Αθήνας ἀπελᾶς. — οῖ. Wie hier of so ist II 90 τούτους, III 154, 135 αὐτούς auf eine Stadt be-

8. ὑπῆρξαν ποιεῦντες. ὑπάρχειν mit Particip auch VI 133 οί Πάριοι υπήρξαν πρότεροι στρατενόμενοι τριήρει ές Μαραθώνα αμα τώ Πέοση.

ποῶτα μέν. Dasselbe Asyndeton wie c. 6. ές Σάρδις έλθόντες. Erzählt V 101 ff.

9. αμα Άφισταγόφη. Arista-goras selbst hatte den Zug nicht

Ατιεges gewesen war.
δούλω δέ. Zum Gebrauch von
δέ bei epanaleptischen Appositionen (wie hier δούλω) vgl. II
134 'Ροδῶπις δούλη ην 'Ικόμονος,
ἀνδοὸς Σαμίου, σύνδουλος δὲ Αίσωπου τοῦ λογοποιοῦ. Ebenso c. 10. I 30. 121. 155.

11. ἡμέας ist nachdrücklich vor-

angestellt.

έρξαν (φέζω). Diesen dichterischen Aor. hat Her. auch V 65 όσα δε έλευθερωθέντες έρξαν ή ξπαθον.

12. xov vermutlich. Häufig so

auch xog.

III. 13. ἀνάρτημαι. Das Perfectum von άναρτέεσθαι "sich anschicken" noch I 90. VI 88.

14. ἐν αὐτοῖσι sc. ποήγμασι. Wie hier c. 10, 1. 11. 50. 14 (ἐξ αὐτῶν = daraus); ebenso ἐν αὐτῶ

dabei, darin c. 46.

16. τῶ Διὸς αἰθέρι ὁμουρέ-ουσαν. Nach der Vorstellung der gemacht, sondern seinem Bruder Alten stöszt an die Grenzen der Charopinos die Führung der Mile- Erde der Himmelsraum, der sich sischen Truppen übertragen. Vgl. als Halbkugel über der Érdscheibe V 99. Xerxes nennt ihn hier, weil wölbt. Zum Ausdruck Διὸς αίθήο

όψεται ήλιος όμουρέουσαν τη ήμετέρη, άλλά σφεας πάσας έγω αμα ύμεν μίαν χώρην θήσω, διὰ πάσης διεξελθών τῆς Ευρώπης. πυνθάνομαι γαρ ώδε έχειν, ούτε τινα πόλιν ανδρών ούδεμίαν ούτε έθνος ούδεν ανθρώπων ύπολείπεσθαι, το ήμιν 5 οδόν τε έσται έλθετν ές μάχην, τούτων τῶν κατέλεξα ὑπεξαραιρημένων, ούτω οί τε ήμιν αίτιοι έξουσι δούλιον ζυγόν οί τε αναίτιοι. 'Τιιείς δ' αν μοι τάδε ποιεύντες γαρίζοισθε' έπεαν ΙΥ ύμιν σημήνω τὸν χρόνον, ἐς τὸν ηκειν δεῖ, προθύμως πάντα τινα ύμέων χρήσει παρείναι ος αν δε έχων ήκη παρεσκευ-10 ασμένον στρατόν κάλλιστα, δώσω οί δώρα, τὰ τιμιώτατα νομίζεται είναι έν ήμετέρου. ποιητέα μέν νυν ταυτά έστι ούτω, ΐνα δὲ μὴ ίδιοβουλέειν ύμῖν δοκέω, τίθημι τὸ πρῆγμα ές μέσον, γνώμην κελεύων ύμέων τον βουλόμενον αποφαίνεσθαι. Ταύτα είπας έπαύετο. Μετ' αύτον δε Μαρδόνιος έλεγε. 29 15 δέσποτα, ου μούνον είς των γενομένων Περσέων αριστος. άλλα και των έσομένων, ος τά τε άλλα λέγων έπίκεο αριστα

πάντα τοῦ ούρανου Δία καλέουσι.

1. σφέας. Die Formen σφείς, σφέων, σφίσι (σφι), σφέας sowie μιν braucht Herod. nicht allein von Personen; vgl. c. 194, 195. V 114.

5. ὑπεξαραιρημένων von ὑπεξαιρέειν aus dem Wege schaffen, beseitigen.

6. ήμιν αίτιοι. Zum Dativ vgl. Ι 45 εἰς δὲ οὐ σύ μοι τοῦδε τοῦ

κακού αίτιος.

δούλιον ζυγόν ein poetischer Ausdruck. Aehnl. Aesch. Pers. 50 Πέρσαι στεύνται ζυγόν άμφιβαλείν δούλιον Έλλάδε. Vgl. auch das ho-merische δούλιον ήμας.

IV. 8. ές τον η κειν δεί. Zum Gebrauch von ές vgl. I 77 ἐπήγγειλε δε και Λακεδαιμονίους παρείναι ές χρόνον δητόν, ibid. προερέοντας ές πέμπτον μῆνα συλλέγεσθαι ές Σάρδις.

πάντα τινά. τὶς in Verbin-dungen wie πᾶς τις, πολλός τις, ὀλί-γοι τινές u. a. hat als Ausdruck der Unbestimmtheit beschränkende

Kraft. Vgl. c. 42.

9. ős av dé. Die Stellung ist ungewöhnlich; wie hier I 138. An- örtern (vgl. lat. persequi).

vgl. I 131 οί Πέρσαι τον κύκλον ders (ος δ' αν) III 72, we verhergeht og av µév.

10. δώσω of. Statt des (schwächeren) personlichen Pronomens erwarteten wir das Demonstrativ. Doch vgl. II 172 έχ της δὲ ην πόλιος, οῦνομά οῖ ἐστι Σιούφ. Ebenso I 5. II 135.

τά τιμιώτατα νομίζεται εἰ-ναι. Vgl. Xen. Anab. I 2, 27 Κῦρος μὲν ἐκείνω δῶρα (ἔδωκεν) ὰ νομίζεται παρά βασιλεί τίμια, ἵππον χουσοχάλινον καί στρεπτόν χρυσούν καί ψέλια, καὶ ἀκινάκην χουσοῦν καὶ στολην Περσικήν. Vgl. auch zu στολήν Περσικήν. III 20.

11. έν ήμετέρου ungewöhnlich für έν ημών sc. οίκω. Ganz wie hier I 35 ένθα αμηχανήσεις χρήμα-τος ούδενος μένων έν ήμετέρου. ποιητέα. Ueber den Plural s.

z. c. 2.

12. τίθημι – ές μέσον. Vgl. IV 97 έγω δε γνώμην μεν, την ευρισκον αρίστην σοί, βασιλεύ, ές μέσον φέρω. ές μέσον = zu gemeinschaftlicher Beratung. Der-selbe Ausdruck noch III 62. VI 129.

9. 15. slg. Attisch? 16. έπικέσθαι durchgehen, er-

καὶ άληθέστατα, καὶ Ἰωνας τοὺς ἐν τῆ Εὐρώπη κατοικημένους ούχ έάσεις χαταγελάσαι ήμιν έόντας άναξίους. χαί ναο δεινον αν είη ποήνμα, εί Σάκας μεν καί Ινδούς και Αιθίοπας και Ασσυρίους άλλα τε έθνεα πολλά και μεγάλα άδικήσαντα Πέρσας οὐδὲν, άλλα δύναμιν προσκτασθαι βουλόμενοι, καταστρεψάμενοι δού- 5 λους έγομεν, Έλληνας δε υπάρξαντας άδικίης ου τιμωρησόμεθα. τί δείσαντες; κοίην πλήθεος συστροφήν, κοίην δὲ γρημάτων δύ-Ι ναμιν: των έπιστάμεθα μεν την μάχην, έπιστάμεθα δε την δύναμιν ἐουσαν ἀσθενέα. ἔχομεν δὲ αὐτῶν παϊδας καταστρεψάμενοι τούτους, οδ έν τη ημετέρη κατοικημένοι Ίωνές τε καί 10 Αἰολέες καὶ Δωριέες καλέονται, ἐπειρήθην δὲ καὶ αὐτὸς ἤδη

durchgehends in der Bedeutung von olnéειν und κατοικέειν. Ebenso unten 1). Vgl. c. 69. 164.

2. καταγελάν mit Dativ auch III 37. 38. 155. Mit dem sonst regel-

mäszigen Genetiv V 68.

3. Σάκας. Das mächtige Nomadenvolk der Σάκαι wohnte im Nordosten von Baktriana in den heutigen Steppen der Kirgisen. Sie waren vortreffliche Reiter und Bogenschützen (c. 64). Uebrigens war nur ein Teil von ihnen der Herschaft der Perser unterworfen (III 98), dasselbe gilt von den Indern und Aethiopen (III 97. 98). Mardonius macht sich also hier einer starken Uebertreibung schuldig.

4. ἀδικήσαντα ἀλλὰ βουλό-μενοι. So schlieszen sich öfter im Casus verschiedene Participien an einander an. Vgl. I 69 Kootoog ἔπεμπε ές Σπάρτην άγγέλους δῶρα τε φέροντας καὶ δεησομένους συμμαχίης, έντειλάμενός τε τὰ λέγειν γοην. Vgl. unt. c. 99 αὐτή τε έγουσα την τυραννίδα και παιδός ύπάο χοντος νεηνιέω. Ebenso c. 164 ματαθείς την άοχην έπών τε είναι καί δεινού έπιόντος οὐδενός.

 καταστοεψάμενοι — ἔχο- IV 145.
 μεν. ἔχειν c.partic. öfter bei Herod. 10. τ RS bezeiv c. partic. otter bei Mei Me. RS bezeichnet den dauernden bestehenden Zustand. Ganz wie hier I 28 πάντας ὑπ ἐωντῶς εἰχε καταστορεψάμενος ὁ Κροῖσος. Έbenso unt. 8. Vgl. c. 14.

1. κατοικημένους. οἰκῆσθαι 6. ὑπάοξαντας ἀδικίης. Die-und κατοικῆσθαι gebraucht Her, selbe Wendung IV 1 ἐκεῖνοι ὑπῆοξαν άδικίης.

> ού τιμωρησόμεθα. εί - ού (nicht μή), weil εί nach δεινά ποιέεσθαι, wie nach θωμάζειν und ähnlichen Begriffen fast synonym mit or ist. Wie hier steht & nach δεινά ποιέεσθαι ΙV 33.

> 7. τί δείσαντες; zur Frageform vgl. IV 155 σὺ δέ μοι ἄλλα ἀδύνατα χοάς, κελεύων Λιβύην αποικίζειν.

τέφ δυνάμι; ποίη χειρί;

ποίην — δύναμιν; zum Gedanken vgl. Aesch. Pers. 240, wo Atossa an den Chor die Frage richtet: ώδέ τις πάρεστιν αύτοις άνδο οπλη θεία στο ατοῦ: καὶ τί πρὸς τούτοισιν ἄλλο; πλοῦτος ἐξαρκής δόμοις; dasz die Perser die Stärke in die numerische Masse setzten, sagt Her. auch I 136 το πολλὸν ἡγέαται ἰσχυρὸν είναι, ein Ausspruch, der in den ungeheuren Heeresmassen des Xerxes seine Bestätigung findet. Vgl. c. 48.

I. 8. μάχην Kampfesart, auch unt. c. 85. V 49.

9. ἔχομεν — καταστοεψάμεor wie ob. 5.

παϊδας Abkömmlinge, auch

10. τούτους οβ. Genau wie hier IV 33. Ebenso ούτοι οί c. 111. κατοικημένοι. S, z. Anf. des

11. ἐπειοή θην — ἐπελαύνων.

πειοασθαι c. partic. auch c. 139.

έπελαύνων έπὶ τοὺς ἄνδρας τούτους ὑπὸ πατρὸς τοῦ σοῦ κελευσθείς, καί μοι μέγοι Μακεδονίης ελάσαντι και όλίγον άπολιπόντι ές αυτας Αθήνας απικέσθαι ουδείς ήντιώθη ές μάγην. Καίτοι ἐώθασι Ελληνες, ὡς πυνθάνομαι, ἀβουλότατα πολέμους ΙΙ 5 ίστασθαι ύπό τε άγνωμοσύνης καὶ σκαιότητος. ἐπεὰν γὰο άλλήλοισι πόλεμον προείπωσι, έξευρόντες τὸ κάλλιστον χωρίον καί λειότατον, ές τουτο κατιόντες μάγονται, ώστε σύν κακώ μεγάλω οί νικέοντες απαλλάσσονται περί δε των έσσωμένων ούδε λέγω ἀρχὴν, έξώλεες γὰρ δὴ γίνονται τοὺς χρῆν, ἐόντας 10 όμογλώσσους, κήρυξί τε διαχρεομένους καὶ ἀγγέλοισι καταλαμβάνειν τὰς διαφοράς και παντί μαλλον η μάχησι, εί δὲ πάντως έδεε πολεμέειν πρός άλλήλους, έξευρίσκειν χρην, τη έκατεροί είσι δυσχειρωτότατοι, καὶ ταύτη πειράν. τρόπω τοίνυν ου χρηστώ Έλληνες διαχρεόμενοι έμέο έλάσαντος μέχρι 15 Μακεδονίης ούκ ήλθον ές τούτου λόγον ώστε μάγεσθαι. Σοί Ι δὲ δὴ μέλλει τις, ὧ βασιλεῦ, ἀντιώσεσθαι πόλεμον προσφέρων, ανουτι και πλήθος τὸ έκ της 'Ασίης και νέας τὰς ἀπάσας; ὡς μεν ένω δοκέω, ούκ ές τούτο θράσεος ανήκει τα Ελλήνων

146. 172. Mit Infin. VIII 100.— Erzählt ist der Zug des Mardonios VI 43.

2. ὀλίγον ἀπολιπόντι = ὀλίγου δεήσαντι (c. 10, 3). Wie hier Thuk. VII 70 βραχὺ γὰρ ἀπέλιπον ξυναμφότεραι διακόσιαι γενέσθαι.

II. 4. καίτοι ξώθασι schlieszt sche eng an καί μοι οὐδεὶς ἦντιώθη ἐς μάχην an. Gedankenverbindung: "Freilich pflegen die Hellenen wol Kriege zu führen, aber sie tuen dies auf eine unüberlegte und ungeschickte Weise".

πολέμους εστασθαι. Vgl. c.

175. 236.

7. ές το ῦτο weist nachdrücklich auf το κάλλιστον χωρίον και λειότατον zurück.

8. έσσωμένων von dem ion. έσσοῦμαι att. ήτταομαι.

9. $o\vec{v}\delta = \alpha o\chi \eta \nu$ eig. = ne initio quidem, daher auch so viel wie ne omnino quidem. Wie hier

τούς ist Relativ.

χοην. Bei den Verben, die den Begriff der Notwendigkeit,

Pflicht u. s. w. enthalten (χοῆν, ἔδεε, ὤφελον), pflegt beim Indicativ der historischen Zeitformen die Partikel ἄν im Nachsatz ausgelassen zu werden. Wie hier III 45. IV 118 und gleich im Folgenden.

10, καταλαμβάνειν τὰς δια φοράς componere lites. Vgl. Isokr.
ΧΙΙ 165 πρεσβείαις καὶ λόγοις έξαιρεῖν ἐπειρῶντο τὰς διαφοράς und
Her. III 128 ἐρίζοντας δὲ ⊿αρεῖος
κατελάμβανε (≡ cohibuit).

12. χοην. S. o. z. 9.

13. πειραν, ἀλλήλων. Häufiger ist πειρασθαι ἀλλήλων (Ι 76. ΙΙ 164. IV 80).

15. ἐς τούτου λόγον ὥστε μάχεσθαι "auf den Gedanken zu kämpfen". In anderer Bedeutung steht ἐς τούτου λόγου III 99.

III. 17. ως μεν έγω δοκέω. Mit verschwiegenem Gegensatze. Vgl. I 131 ως μεν έμοι δοκέειν und unt. c. 24 ως μεν έμε ευρίσκειν; auch c. 50.

18. ές τοῦτο θοάσεος ἀνήκει. Vgl. "Ανδοιοι ές τὰ μέγιστα ἀνήκονπρήγματα, εί δε άρα έγω τε ψευσθείην γνώμη και έκετνοι έπαερθέντες άβουλίη έλθοιεν ήμιν ές μάχην, μάθοιεν αν, ως είμεν ανθοώπων αριστοι τα πολέμια. έστω δ' ών μηδεν απείοητον αὐτόματον γὰρ οὐδὲν, ἀλλ' ἀπὸ πείρης πάντα ἀνθρώποισι φιλέει γίνεσθαι.

Μαρδόνιος μεν τοσαύτα έπιλεήνας την Ξέρξεω γνώμην έπέπαυτο, σιωπεόντων δὲ τῶν ἄλλων Περσέων καὶ οὐ τολμεόντων ννώμην αποδείχνυσθαι αντίην τη προκειμένη, Αρτάβανος ο Τστάσπεος πάτρως έων Ξέρξη, τῷ δὴ καὶ πίσυνος ἐων ἔλεγε Ν Ι τάδε ' 🗘 βασιλεύ, μὴ λεγθεισέων μεν γνωμέων αντιέων αλλή- 10 λησι ούκ έστι την άμείνω αίρεόμενον ελέσθαι, άλλα δεί τη είρημένη χράσθαι, λεγθεισέων δὲ ἔστι, ώσπερ τὸν χρυσὸν τὸν αχήρατου αυτου μευ έπ' έφυτου ου διανινώσχομεν, έπεαν δέ

τες (γεωπεινίης). Aehnlich c.13.16. vorhergehendes μέν steht δ' ών in V 49 und unt. c. 134 χρήμασι άνή- diesem Sinne VI 82 und unt. c. 35.

κοντες ές τὰ πρώτα. τὰ Ἑλλήνων πρήγματα = ή Ἑλλήνων δύναμις. Vgl. III 137 τὰ Περσικὰ πρήγματα. Ebenso unt.

τοιούτο, οίον έγω διαιρέω. ψευσθείην γνώμη. Vgl. da-gegen έψευσμένου γνώμης VIII 40, ψευσθηναι της έλπίδος IX 61. So hat auch Thuk. σφαλήναι γνώμης (IV 28) neben σφαλήναι γνώμη (IV 18).

2. ἐπαερθέντες ἀβουλίη. Vgl. VI 192 'Αθηναίοι τούτοισι έπαξοθέν-τες. Aehnlich IV 130, V 91. IX 49.

3. είμεν Attisch? Vgl. είς (Anfang von c. 9).

άριστοι τὰ πολέμια. Vgl. V 111 τὰ πολέμια κάρτα δόκιμος. Aehnlich III 4.

 $\delta' \stackrel{\circ}{\omega} \nu$ (att. $\delta' \stackrel{\circ}{\omega} \nu$) = a ber sicherlich. Meist entspricht dieses δ' ων einem vorausgegangenen μέν, wenn der Inhalt des zweiten Gliedes als eine entschiedene Tat-Gliedes als eine entschiedene Tatsache oder zweifellose Wahrheit (so hier) dargestellt werden soll. Vgl. Her. III 80 έλέχθησαν λόγοι ἄπιστοι μὲν ἐνίοιοι Ἑλλήνων, έλέχθησαν ἀ΄ ων; ebenso II 50. 167. III 46. 115. 116. IV 10 und unt. c. sich allein. Vgl. I 203 ή δὲ Κα-153. Wie an unserer Stelle ohne $\sigma\pi/\eta$ θάλασσά ἐστι ἐπ' ἑωντῆς, ον

4. ἀπὸ πείρης — γίνεσθαι. Zum Gedanken vgl. Theokr. XV 62 πείρα θην πάντα τελείται. - φιλέειν = solere, consuesse auch c. c. 10. Oefter so.

10 έν των ζημίαι μεγάλαι φιλέουσι
1. ἄρα wider Erwarten. Wie γενέσθαι. In gleicher Bedeutung
hier c. 16, 3 εξ δ' ἄρα μή ἐστι τοῦτο gebraucht Her. ἐθέλειν c. 50. 157.

> 10. 6. ἐπιλεήνας — γνώμην. έπιλεαίνειν eig. glätten, dann in übertragener Bedeutung so viel wie annehmlicher machen. Wie hier ist das Simplex gebraucht VIII 142 μηδὲ ὑμέας Αλέξανδοος ὁ Μακεδών ἀναγνώση λεήνας τον Μαρδονίου λόγου. — λεαίνειν in anderer Bedeutung I 200. IV 122.

8. γνώμην άποδείκνυσθαι auch c. 3.

9. ἔλεγε gehört, wiewol Hauptverbum, doch auch als Praedicat zu dem Relativsatz (τῷ πίσυνος — ἐών). Vgl. III 80 πλῆθος δὲ ἄρχον τῶν ὁ μοῦναοχος ποιέει οὐδέν, wo ποιέει auch zum Relativsatz gehört. Ebenso hat c. 86 sixov doppelte Beziehung.

παρατρίψωμεν άλλω χρυσώ, διαγινώσκομεν τον άμείνω. ένω δε και πατρί τω σω, άδελφεω δε έμω, Δαρείω ηγόρευον μη στρατεύεσθαι έπὶ Σκύθας, ανδρας οὐδαμόθι γης αστυ νέμοντας ό δε έλπίζων Σκύθας τους νομάδας καταστρέψεσθαι έμοί 5 τε ούκ έπείθετο, στρατευσάμενός τε πολλούς καὶ άγαθούς τῆς στρατιής αποβαλών απήλθε. σύ δε, ώ βασιλεύ, μέλλεις έπ' ανδρας στρατεύεσθαι πολλον έτι αμείνονας η Σκύθας, οδ κατά θάλασσάν τε ἄριστοι καὶ κατὰ γην λέγονται είναι. αύτοισι ένεστι δεινόν, έμε σοι δίκαιον έστι φράζειν. Ζεύξας ΙΙ 10 φης του Ελλήσπουτου έλαν στρατου δια της Ευρώπης ές τηυ Ελλάδα. και δή συνήνεικε ήτοι κατά γην ή κατά θάλασσαν έσσωθήναι, ή και κατ' άμφότερα οί γάρ ανδρες λέγονται είναι άλχιμοι, πάρεστι δὲ χαὶ σταθμώσασθαι, εἰ στρατιήν γε τοσαύτην σύν Δάτι καὶ 'Αρταφέρνει' έλθουσαν ές την 'Αττικήν 15 γώρην μούνοι Αθηναίοι διέφθειραν, ούκ ών άμφοτέρη σφι

συμμίσγουσα τη έτέρη θαλάσση. Zum Reflexiv tritt häufig avros hinzu, um das Subject oder Object schärfer hervorzuheben. Vgl. unt. ΙΝ έπλ σεωυτού.

1. παρατρίψωμεν, έν βασάνω. Ein vielfach von Dichtern gebrauchter Vergleich. Vgl. Theogn. 1105

είς βάσανον δ' έλθών παρατριβόμενός τε μολίβδω χρυσός ἄπεφθος έων καλός ἄπαouv fon

und v. 449 εύρήσεις δέ με πάσιν έπ' έργμασιν ώσπες απεφθον χουσον έρυθρον ίδειν τριβόμενον βασάνω.

2. ἀδελφεῶ δέ. Ueber δέ s. z. c. 8, II.

ήγός ευον μη στο ατεύεσθαι επί Σπύθας. Vgl. IV 83 Αρτάβανος ο Τστάσπεος, αδελφεός έων Δαορέου, έχρητζε μηδαμώς αύτον στοα-τητην έπλ Σκύθας ποιέεσθαι, κατα-λέγων των Σκυθέων απορίην. αλλ' ούκ έπειθε συμβουλεύων οί χρηστά.

3. ἄνδοας — ἄστυ νέμοντας. Zur Sache vgl. IV 46 τοίσι (Σπύ-ξησι) οὐτε ἄστεα οὐτε τείχεα έστι έπτισμένα - οίκηματα τε σφι έπί ζευγέων, κώς ούκ αν είησαν ούτοι

Σκύθας τοὺς νομάδας.
 Ueber sie vgl. IV 19. 55.

9. αὐτοῖσι "dabei". Oben c. 8, III έν αὐτοῖσι.

II. 11. και δη συνήνεικε ,, und angenommen, es hat sich ereignet". In lebhafter Darstellung kann der Indicativ, besonders in Verbindung mit και δή (= und eben, gesetzt dasz), einen blosz angenommenen Fall bezeichnen. - Ueber ovvήνεικε s. z. c. 4.

12. έσσωθηναι, Attisch? S. z. c. 9. II.

13. σταθμώσασθαι eig. abwägen, dann urteilen, schlie-szen. Mit Dativ verbunden (= schlieszen aus etwas c. 11). Vgl. c. 214, 237.

είγε siquidem, auch c. 46. 15. διέφθειραν. Erzählt VI

94, 116, 118,

ούκ ών άμφοτέρη σφι έχώonos. Auch hier hat der Indicativ dieselbe Bedeutung wie ob. in συνήνεικε (11). ,, Angenommen dasz es ihnen nicht in Wirklichkeit (= ovx ων) in beiderlei Beziehung geglückt ist". Für αμφοτέρη steht ob. 12 κατ' — αμφότερα — έχώρησε. Mit εὐτυχέως ΙΙΙ 39 πάντα οί έχώαμαγοί τε και αποροι προσμίσγειν; ρεε ευτυχέως. Wie VIII 68 ευπε-

έχώρησε, άλλ' ην τησι νηυσί έμβάλωσι και νικήσαντες ναυμαγίη πλώωσι ές του Ελλήσπουτου και έπειτευ λύσωσι την ΙΙΙ γέφυραν, τοῦτο δη, βασιλεύ, γίνεται δεινόν. Έγω δε οὐδεμιη σοφίη οίκητη αὐτὸς ταῦτα συμβάλλομαι, άλλ' οἱόν κοτε ἡμέας όλίγου εδέησε καταλαβείν πάθος, ότε πατήρ ό σὸς ζεύξας 5 Βόσπορον τον Θρητιιον, γεφυρώσας δε ποταμον Ιστρον διέβη έπι Σκύθας, τότε παντοΐοι ένένοντο Σκύθαι δεόμενοι Ιώνων λύσαι τὸν πόρον, τοῖσι ἐπιτέτραπτο ἡ φυλακὴ τῶν γεφυρέων του Ίστρου, και τότε γε Ίστιαῖος ὁ Μιλήτου τύραννος εί ἐπέσπετο των άλλων τυράννων τη γνώμη μηδε ήντιώθη, διέρ- 10 γαστο αν τὰ Περσέων πρήγματα. καίτοι και λόγω ακούσαι δεινου, έπ' ανδρί γε ένὶ πάντα τὰ βασιλέος πρήγματα γεγε-ΙΝ νησθαι. Σύ ών μη βούλευ ές κίνδυνον μηδένα τοιούτον άπικέσθαι μηδεμιής ἀνάγκης ἐούσης, ἀλλ' ἐμοὶ πείθεο υυν μὲν τὸν σύλλογον τόνδε διάλυσον, αὐτις δὲ, ὅταν τοι δοκέη, προσκε- 15 ψάμενος έπὶ σεωυτοῦ προαγόρευε τά τοι δοκέει εἶναι ἄριστα. τὸ γὰο εὖ βουλεύεσθαι κέρδος μέγιστον εὐρίσκω ἐόν εἰ γὰρ και έναντιωθηναί τι έθέλει, βεβούλευται μεν ούδεν Εσσον εύ,

τέως τοι, δέσποτα, χωρήσει, τὰ νοέ- νετο (ἡ Πολυκράτεος θυγατήρ) μή ων έλήλυθας.

III. 4. σοφίη ο lκη tη. Mein Schlusz ist nicht etwa auf eine subjective Ansicht (= σοφίη οίκητη) begründet, sondern beruht auf einer Erfahrung, welche auch ihr gemacht habt. Ueber die Be-

con gemacht nact. Ceder die bedeutung von οίκηνος vgl. III 81.

συμβάλλομαι vermute, schliesze; ähnlich c. 187.

άλλ' erg. συμβάλλομαι πάθεϊ οίου κτλ. Das Substantiv (πάSc. 241). Aehnlich gleich im Folg. θεϊ) ist in den Adjectivsatz aufgenommen und in den Casus des Re-

lativs gesetzt.
5. ὀλίγου ἐδέησε. πολλοῦ, ὀλίγου δεῖ c. Infin. heiszt: es fehlt

γου δεῖ c. Infin. heiszt: es τεπινίε!, wenig daran dasz.

καταλαμβάνειν τινά findet σική στρατιή ἐγένετο διαφθεῖραι sich in der Bedeutung jemanden καὶ περιποιήσαι.

betreffen häufig bei Herodot. Vgl. IV 11 λογισάμενοι ὅσα κακά ἐπίδοξα φεύγοντες ἐκ τῆς πατρίδος Ι (ἐπ' ἐωυτοῦ).

18. ἐθέλειν von leblosen Dingalanden.

άποδημήσαι τον Πολυκράτεα παρά τον Όροίτην. Aehnlich IX 9. — Zur Şache vgl. IV 136 ff.

9. Ίστιαίος ὁ Μιλ. Beachte

die Wortstellung.

10. μηδέ. Her. gebraucht öfter οὐδέ, μηδέ für καὶ ου, καὶ μή. διέργαστο. Beachte die pas-

Grunde richten.

11. τὰ Περσέων πρήγματα.
S. c. 9, III. Aehnlich gleich im Folg.

3. c. 3, 111. Aennich gelech im roig-τά βασιλέος πρήγματα. 12. έπ' άνδρί — γεγενῆσθαι. έπί τινι γίγνεσθαι heiszt: in je-mandes Gewalt kommen, in jemandes Hand liegen. Wie hier c. 52 έπι τούτοισι ἡ πᾶσα Περ-σική στρατιή έγένετο διαφθείραι

7. παντοῖοι ἐγένοντο δεό- gen gebraucht, heiszt: sollen, μενοι. Dieselbe Wendung, aber können, pflegen, mögen. Wie ohne δεομένη, III 124 παντοίη ἐγέ- hier c. 37. 49.

εσσωται δε ύπο της τύχης το βούλευμα, ο δε βουλευσάμενος αίσχοῶς, εἴ οἱ ἡ τύχη ἐπίσποιτο, εὕρημα εῦρηκε, ἔσσον τε οὐδέν οἱ κακῶς βεβούλευται. Όρᾶς τὰ ὑπερέχοντα ζῶα ὡς V κεραυνοϊ ό θεός ούδε έᾶ φαντάζεσθαι, τὰ δε σμικρά οὐδέν μιν ? 5 κυίζει, όρας δε, ώς ές οίκήματα τὰ μέγιστα αίει και δευδοεα τὰ τοιαύτα ἀποσκήπτει τὰ βέλεα. φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέγοντα πάντα κολούειν. ούτω δή και στρατός πολλός ύπὸ όλίγου διαφθείρεται κατά τοιόνδε έπεάν σφι ό θεός φθονήσας φόβον έμβάλη η βροντήν, δι' ών έφθάρησαν άναξίως έωυτών. 10 ου γαο έα φοονέειν μέγα ο θεος άλλον η έωυτον. Έπειχθηναι VI μέν νυν παν ποηγμα τίκτει σφάλματα, έκ των ζημίαι μεγάλαι

2. εἴ οἱ ἡ τύχη ἐπίσποιτο. Genau wie hier I 32 οὐ γάο τοι ὁ μέγα πλούσιος μαλλον τοῦ ἐπ' ἡμέ-οην ἔχοντος ὀλβιώτερος ἐστι, εἰ μή οἱ τύχη ἐπίσποιτο πάντα καλὰ ἔχοντα τελευτήσαι εύ τον βίον.

ενοημα ενοηκε. Figura ety-mologica. Wie hier VIII 109. Vgl. VI 67 ήρχε άρχήν. S. z. c. 62.

V. 3. δράς κτλ. Das Folgende enthält einige allgemeine Wahrheiten, welche Artabanos der Erwägung des Xerxes empfiehlt. schlieszen sich also diese Worte eng an die oben ausgesprochene Aufforderung an: προσκεψάμενος έπὶ σεωυτοῦ προαγόρευε τά τοι δοκέει είναι ἄριστα. Zum Asyndeton vgl. c. 50, 2. c. 6. 8, II.

τὰ ὑπερέχοντα ζῷα. Antici-

pation.

4. φαντάζεσθαι hier nicht in der einfachen Bedeutung sich zeigen wie c. 15, sondern mit einem tadelnden Nebenbegriff "sich mit Prunk zur Schau stellen". So häufig bei Plato.

5. xvígetv wird wie das lat. pungere, mordere, in übertragener Bedeutung von Gemütsaufregungen gebraucht. Wie hier von der Eifersucht (φθόνος) so c. 12 von der Reue und VI 62 von der Liebe.

6. ἀποσκήπτειν hier in transitivem Sinne, anders I 120. Wie hier αποσκήπτειν so ist IV 79 ένσκήπτειν vom Blitze (= βέλος, auch IV 79) gebraucht.

REROD. IV.

danken vgl. Hes. oper. et d. v. 6 wo es vom Zeus heiszt: ξεία δ' αξίζηλον μινύθει και άδηλον άέξει und Hor. Carm. I 34, 12 Valet ima summis mutare et insignem attenuat deus, obscura promens.

8. κατά τοιόνδε ist modal zu fassen, wie κατά τοῦτο v. 33.

σφι geht auf das collective στρα-TÓC.

φθονήσας. Dieselbe Anschauung vom Neide der Götter begegnet uns in der Rede des Solon vor Kroesus I 32: ω Κροίσε, έπιστάμενόν με το θείον παν έον φθονερόν τε καὶ ταραχῶδες, ἐπειρωτᾶς ἀν-θρωπηζων ποηγμάτων πέρι. Vgl. auch c. 46. Das Nähere s. Band I. Einl. S. 17 ff.

9. φόβον. Vgl. c. 43 ταῦτα ποιησαμένοισι νυκτός φόβος ές το στοατόπεδον ένέπεσε.

δι' ών έφθάρησαν. die Tmesis. Meist steht bei Herodot nur ein Wort, gewöhnlich eine Partikel wie μέν, τέ (vgl. c. 156 ἀνά τ' ἔδραμον), δέ, δή (c. 12), ων zwischen Praeposition und Verbum. - Wie hier so verbindet Her. den Aor. empiricus öfter bei der Beschreibung von Sitten und Ge-bräuchen mit wr, wenn er die Tätigkeit als rasch und sofort eintretend bezeichnen will.

VI. 10. ἐπειχθηναι. Das me-779) gebraucht. diale ἐπειχθῆναι, wovon πὰν ποῆ-φιλέει — κολούειν. Zum Ge- γμα abhängt, ist Subject zu τίκτει. φιλέουσι γίνεσθαι, έν δε τω έπισγείν ένεστι άγαθά, εί μή παραυτίκα δοκέοντα είναι, άλλ' άνὰ χρόνον έξεύροι τις αν.

VII Σοί μεν δή ταύτα, ώ βασιλεύ, συμβουλεύω, σύ δε, ώ πατ Γωβούεω Μαρδόνιε, παύσαι λέγων λόγους ματαίους περί Έλλήνων ούκ ἐόντων ἀξίων φλαύρως ἀκούειν. Ελληνας γὰρ δια- 5 βάλλων ἐπαείρεις αὐτὸν βασιλέα στρατεύεσθαι, αὐτοῦ δὲ τούτου είνεκεν δοκέεις μοι πάσαν προθυμίην έκτείνειν. μή νυν ούτω γένηται. διαβολή γάρ έστι δεινότατον, έν τη δύο μέν είσι οί άδικέοντες, είς δε ὁ άδικεόμενος. ὁ μεν γαρ διαβάλλων αδικέει ου παρεόντι έπηγορέων, ο δε αδικέει αναπειθό- 10 μενος, πρίν η άτρεκέως έκμάθη ό δε δή άπεων του λόγου τάδε έν αὐτοῖσι ἀδικέεται, διαβληθείς τε ὑπὸ τοῦ έτέρου καὶ VIII νομισθείς πρός του έτέρου κακός είναι. 'Αλλ' εί δή δεί γε (...

πάντως έπλ τους άνδρας τούτους στρατεύεσθαι, φέρε, βασιλεύς μεν αυτός έν ήθεσι τοίσι Περσέων μενέτω. ήμέων δε 15 άμφοτέρων παραβαλλομένων τὰ τέχνα στρατηλάτεε αὐτὸς σὺ

1. φιλέουσι. S. z. c. 9 Ende. έπισχεζν anhalten, verwei-len opp. ἐπειχθῆναι. Wie hier c. 223. Vom Zurückhalten des Urtheils c. 139.

2. δοκ έοντα άλλ' έξεύροι τις. Ein finiter Satz an ein Participium angeschlossen. Vgl. c.6. Wie hier bei άλλά II 138, bei είτε — είτε IX 5, bei Στα είνει — είτε ΙΧ 5, bei αμα μέν - αμα δέ VI 13.

άνὰ χοόνον = χοόνω (c.6). Wie hier c. 153.

VII. 4. ματαίους. Vgl. c. 15 εἔπας ές σὲ μάταια ἔπεα, wofür c. 13 ἀεικέστερα ἔπεα gesagt war.

5. φλαύοως ἀκούειν. S. z. c. 16 (ἀκούσας πρὸς σεῦ κακῶς).
6. αὐτόν. Vgl. unt. VIII ἀλλ' εἰ δὴ δεὶ γε πάντως ἐπὶ τοὺς ἄνδοας οη σει γε πανεως επι τους ανομετούτους στοματεύσαι, φέρε, βασιλεύς μέν αύτος έν ήθεσι τοϊσι Περσέων μενέτω, ημέων δε άμφοτέρων — αύτος σύ στρατηλάτεε.

7. προθυμίην έπτείνειν, eine

sonst nicht nachweisbare Verbindung. Wir sagen ähnlich "alle Kräfte anspannen". In gleichem Sinne steht ob. c. 6 naoav noodvμίην παρέχεσθαι.

sic unquam fiat.

10. παρεόντι. Dieser in den besten (MPKF) Handschriften überlieferte Dativ ist mit κατηγοοέων nicht vereinbar, da auch Her. κατηγορείν nur mit Genetiv ver-bindet (II 113). Wahrscheinlich ist έπηγορέων zu lesen, über welches έπ schon früh das den Abschreibern geläufigere κατηγορέων geschrieben wurde, das schlieszlich in den Text drang. ἐπηγορέειν ist von Herod. mit Dativ verbunden auch

11. ποίν ή c. coniunct. ohne αν. S. z. c. 8, II.

12. τάδε wird durch die folgenden Participia erklärt.

έν αύτοισι, wie c. 8, III.

13. νομισθείς πρός wie c. 2.

VIII. 14. φέφε, ἄγε, ἴθι, ἰδέ od. φέφετε u. s. w. leiten oft nach-drücklich Imperative ein. Wie hier c. 16 (Ende). 47. S. z. I 11.

15. ηθεσι. ηθεα hier wie c. 75. 125 Wohnsitze, dagegen IV 95. 106 = mores (ήθεα άγριώτατα).

16. παραβαλλομένων. παραβάλλεσθαι daneben, daran d. h. aufs Spiel setzen. Vgl. Thuk. μή νυνούτω γένεται ne igitur II 44 οδ αν μη παίδας παραβαλλόμενοι κινδυνεύσωσιν.

έπιλεξάμενός τε ανδρας τους έθέλεις, και λαβών στρατιήν οχόσην τινά βούλεαι. και ην μέν τη σύ λέγεις άναβαίνη βασιλέι τὰ πρήγματα, κτεινέσθων οί έμοι παίδες, πρός δὲ αὐτοῖσι και έγω ην δε τη έγω προλέγω, οί σοι ταυτα πασγόντων, σύν 5 δέ σφι και σύ, ην απονοστήσης. εί δε ταυτα μεν υποδύνειν ούκ έθελήσεις, σὺ δὲ πάντως στράτευμα ἀνάξεις ἐπὶ τὴν Ελλάδα, ακούσεσθαί τινά φημι των αύτου τηδε υπολειπομένων, Μαρδόνιον μέγα τι κακὸν έξεργασμένον Πέρσας ὑπὸ κυνών τε καὶ ὀρνίθων διαφορεόμενον ή κου ἐν γῆ τη Αθηναίων ή σέ γε 10 έν τη Λακεδαιμονίων, εί μη άρα και πρότερον κατ' όδον, γνόντα, έπ' οίους ανδρας αναγινώσκεις στρατεύεσθαι βασιλέα.

Αρτάβανος μεν ταυτα έλεξε, Ξέρξης δε θυμωθείς ἀμείβε- 11 ται τοισίδε 'Αρτάβανε, πατρός είς του έμου άδελφεός' τουτό 15 σε ρύσεται μηδένα άξιον μισθον λαβείν έπέων ματαίων, καί τοι ταύτην την άτιμίην προστίθημι έόντι κακώ τε καί άθύμω, μήτε συστρατεύεσθαι έμοιγε έπλ την Ελλάδα αὐτοῦ τε μένειν αμα τησι γυναιξί έγω δε καί ανευ σέο, οσαπες είπα, έπιτε-

ἐπιλέγεσθαι sich auswählen ασπάν (III 13) gebraucht. Selten auch III 157. In anderer Bedeutung (= lesen) c. 239 und secum reputare c. 47. 49. 149.

2. οκόσην τινά. S. z. 8, IV

(πάντα τινά).

ἀναβαίνη. Häufiger als ἀνα-βαίνειν ist ἀποβαίνειν in dieser Bedeutung.

5. ὑποδύνειν subire, auch c.

134.

6. οὐχ ἐθελήσεις. οὐχ, nicht vorangegangene Subject Μαρδόμή, weil die Negation mit ἐθελή-νιον; so häufig bei Homer (Odyss. σεις zu einem Begriff verschmilzt. 4. 488, II 95). Aehnlich ist δ΄ γε gevalus vor ποιέειν so viel wie unterlassen; ebenso unt. c. 16 (Ende). θεις. Vgl. c. 7 Anf.

7. τινά. τὶς kann, auf mehrere unbestimmte Personen bezogen, auch unserem Mancher entspre-

αὐτοῦ τῆδε. Häufig so αὐτοῦ ταύτη (c. 42); attisch würde αὐτοῦ genügen. Wie hier V 19. VII 141.

8. Magdoviov. Praedicat ist διαφορεόμενον, dem έξεργασμένον und weiter unten (11) γνόντα appositiv beigefügt sind.

1. ἐπιλεξάμενος. Das Medium ειν hier in der Bedeutung von διso. - Uebrigens läszt Her. den Artabanos nicht nach persischer, sondern hellenischer Anschauungsweise reden; denn bei den Persern hielt man den für glücklich und heilig, dessen Leichnam am schnellsten von Hunden und Vögeln verzehrt ward. So berichtet Herodot selbst I 140.

 11. 14. εἰς. S. z. c. 9 Anf.
 15. μηδένα nach einem Verb, dessen Begriff eine Verneinung enthält. So nach φυλάσσειν V 92 II und nach διαφυγείν c. 194. Ebenso μή nach απαγορεύειν c. 149.

έπέων ματαίων. S.z. c. 10, VII. 17. μήτε - τέ. S. z. c. 8. Ι

(ούτε - τέ).

18. έπιτελέα ποιήσω. Die 9. διαφορεόμενον. διαφορέ- Wendungen έπιτελέα ποιέειν und λέα ποιήσω. μη γαρ είην έκ Δαρείου τοῦ Υστάσπεος τοῦ Αρσάμεος τοῦ Αριαράμνεω τοῦ Τεΐσπεος, τοῦ Κύρου τοῦ Καμβύσεω του Τείσπεος του Αχαιμένεος γεγονώς, μη τιμωοησάμε- ων νος Αθηναίους, εύ έπιστάμενος, ότι, εί ήμεις ήσυγίην άξομεν, άλλ' ούκ έκετνοι, άλλα και μάλα στρατεύσονται έπι την ήμε- 5 τέρην, εί χρη σταθμώσασθαι τοῖσι ὑπαργμένοισι έξ ἐκείνων, οι Σάρδις τε ένέπρησαν και ηλασαν ές την Ασίην. ούκ ών έξαναγωρέειν οὐδετέροισι δυνατώς έχει, άλλα ποιέειν η παθείν προκέεται άγων, ίνα η τάδε πάντα υπό Ελλησι η έκεζνα πάντα

ἐπιτελέα γίνεσθαι finden sich sehr doch nicht vom Darius abhäufig bei Herodot. Wie hier c. 30. stammen".

έκ Δαρείου. Der Stammbaum, 1. μη γαο είην. μη cum optat. der persischen Könige bis Xerxes dient hier zum Ausdruck des ver- ist nach der Inschrift von Behistun neinenden Wunsches: "ich wollte folgender:

Achaemenes (Hakhâmanisch) vgl. Her. I 125.

Teispes (Caishpish) Kambyses (Kambuija) — Ariaramnes (Ariyaramna) Kyros (Kurush) Arsames (Arsama), vgl. Her.l 209. VII 224. Kambyses. Atossa Hystaspes (Vashtaspa)

Dareios (Dariawush) Xerxes (Khsarsa).

Aus dieser Stammtafel der beiden Eine andere Bedeutung hat καὶ μά-Achaemenidenlinien geht hervor, λα c. 186. dasz Xerxes an unserer Stelle zu-nächst seine Vorfahren väterlicherseits, darauf seine müt-terlichen Vorfahren neunt, wobei er den Teispes, den Sohn des oei er uen 1e1spes, den Sonn des Achaemenes, als Stammvater bei-der Linien, zweimal setzt. Der Name des Kambyses (vor τοῦ Κύρου) ist wol durch ein Versehen des Abschreibers in den Hand-

schriften ausgefallen.
5. άλλ' οὐκ. άλλά = d o c h
sicherlich findet sich oft wie hier (vgl. II 172) mitten in der Rede nach einem hypothetischen Vordernach einem hypothetischen Vordersatze; häufig so bei Homer. Wie hier nach ἐπεί ΙΧ 42 ἐπεὶ τοίνουν ὑμεῖς ἢ ἴστε οὐδὲν ἢ οὐ τολμᾶτε λέγειν, ἀλλὶ ἐγω ἐρέω ὡς εῦ ἐπιστάμενος. Ebenso nach ἐπειδὴ ΙΧ 48. καὶ μάλα eig, und zwar sehr d. h. erst recht, καί hat wie in καὶ κάρτα u. καὶ τὸ κάρτα au ctive Κπείτ Vol. im Ατίτελομο μων κάρτα.

Kraft. Vgl. im Attischen καὶ πάνυ.

6. σταθμώσασθαι. S. z. c. 10, II. έξ. Beachte έξ (έκ) beim Passiv.

Vgl. c. 95. 7. οὐκων (att. οὐκοῦν). In Aussagesätzen, die eine nachdrück-liche Verneinung enthalten, tritt ovn or gewöhnlich an die Spitze des Satzes — in Wahrheit nicht, entschieden nicht, durchaus nicht. Wie hier c. 15. 49. 149. IV

11. 18.

8. ποι έειν ἢ παθείν. Zum Gedanken vgl. Hom. II. XV 502 νῦν ἄφκιον ἢ ἀπολέσθαι ἢὲ σαωθῆναι καὶ ἀπωσασθαι κακὰ νηῶν.

9. πο ο κέεται. Vgl. IX 60 ἀνδεες ἀθηναίοι, ἀγῶνος μεγίστον προκειμένου ἐλευθέρην εἰναι ἢ δεθουλωμένην τὴν Ελλάθα. In gleicher Bedeutung steht Hom. Odyss. X 65. Bedeutung steht Hom. Odyss. X 65

νῦν ὑμῖν παράκειται ἐναντίον ηὲ μάχεσθαι η φεύγειν.

ύπὸ Πέρσησι γένηται τὸ γὰρ μέσον οὐδεν τῆς ἔγθρης ἐστί. Καλον ων προπεπουθότας ημέας τιμωρέειν ήδη γίνεται, ΐνα και τὸ δεινὸν, τὸ πείσομαι, τοῦτο μάθω, έλάσας ἐπ' ἄνδρας τούτους, τούς νε καὶ Πέλοψ ὁ Φοὺξ, ἐων πατέρων των ἐμων 5 δούλος, κατεστρέψατο ούτω, ως καί ές τόδε αὐτοί τε ωνθρωποι και ή γη αύτων έπωνυμοι του καταστρεψαμένου καλέονται.

Ταύτα μεν έπι τοσούτο έλέγετο, μετά δε εύφρόνη τε έγί- 12 νετο και Ξέρξην έκνιζε ή Αρταβάνου γνώμη νυκτί δε βουλήν 10 διδούς πάγχυ ευρισκέ οί ού πρηγμα είναι στρατεύεσθαι έπὶ την Ελλάδα. δεδογμένων δέ οί αύτις τούτων κατύπνωσε, καὶ δή κου έν τη νυκτί είδε όψιν τοιήνδε, ώς λέγεται ύπο Πεοσέων έδόκεε ὁ Ξέρξης ανδρα οί ἐπιστάντα μέγαν τε καὶ εὐ-

ὑπο Ellησι. ὑπό c. dat. in ursprünglicher räum licher Auffassung bezeichnet anschaulicher als der Genetiv die Unterwürfigkeit, so namentlich in der Verbindung ύπό τινι είναι, γίγνεσθαι, ποιή-σασθαι (c. 157). Wie hier c. 139.

1. τὸ γὰο μέσον — ἐστί, ein Mittelding in unserer Feindschaft gibt es nicht. το μέσον, die Mitte Ein zwischen dem η πάντα ὑπο Ελλησι 61). η έκεινα πάντα υπό Πέρσησι γε-

νέσθαι.

2. καλόν verb. mit γίνεται.

3. τὸ δεινόν mit ironischer Bezugnahme auf das Wort des Artabanos c. 10, II τὸ δὲ αὐτοῖσι ἔνεστι δεινον, εμέ σοι δίκαιον έστι φρά-

Πέλοψο Φούξ, wie c. 8, III.
 ές τόδε bis auf den heutigen

Tag, auch IV 10.

ώνθοωποι. Aehnliche Beispiele dieser i on is chen Krasis sind ωνής, ούτερος, ώλλοι. Vgl. Dial. Band I S. 31.

6. ἐπώνυμός τινος nach je-mandem benannt. Wie hier II 112. ἐπώνυμος ἐπί τινος ΙV 184.

12. Die Träume des Xerxes und Artabanos. Nach längerem Schwanken entscheidet sich Xerxes für den Krieg (c. mit Aec. c. Inf. auch c. 18 öfter.

8. έπὶ τοσοῦτο bis soweit; wie hier IV 45. 199 und unt. c. 99.

μετὰ δὲ εὐφοόνη τε ἐγίνετο καὶ — ἔκνιζε. Parataxis. Vgl. III 76 εν τε δη τη όδω μέσω στείχοντες εγίνοντο καί τα περί Πρηξάσπεα γεγονότα έπυνθάνοντο. Vgl. c. 23. So sehr häufig. — Wie hier μετὰ δέ so steht c. 83. 176 èv δέ (= darin) in adverbialer Bedeutung; häufig so auch έπὶ δέ (c. 55) und πρὸς δέ. Einmal auch ὑπὸ δέ darunter (c.

9. Envige. S. z. c. 10, V. νυπτί βουλην διδούς "der Nacht die Beratung anheimgebend". da sie vorzugsweise ruhiger Ueberlegung günstig ist. Vgl. das griech. Sprichwort ,, έν νυκτί βουλή " und unser: guter Rat kommt über Nacht.

10. πάγχυ (att. πάνυ), was mit ού ποηγμα είναι zu verbinden ist. steht des Nachdrucks halber voran. ποηγμά οί είναι. ποηγμα heiszt in dieser und ähnlichen Wen-

dungen das was zu tun ist. Vgl. c. 130 πρῆγμα αν ήν ,,es wäre (nur) nötig", man brauchte nur. 12. κου. Damit überläszt Her.

das Urteil über die Wahrheit der Erzählung dem Leser; aus demselben Grunde ist gleich im Folgenden hinzugefügt: ώς λέγεται ὑπὸ Περσέων.

13. έδόκεε - είπεῖν. δοκέειν

έπιστάντα. Vgl. I 34 αὐτίνα δέ οἱ εὖδοντι ἐπέστη ὅνειρος. μέγαν τε καὶ εὐειδέα. Auch

ανειν έπι την Ελλάδα, προείπας αλίζειν Πέρσησι στρατόν: ούτε ων μεταβουλευόμενος ποιέεις εύ, ούτε ο συγγνωσόμενός τοι πάρα άλλ' ώσπερ της ημέρης έβουλεύσαο ποιέειν, ταύτην ίθι των όδων. Τὸν μεν ταυτα είπαντα έδόκεε ὁ Ξέρξης ἀπο- 5 13 πτάσθαι, ημέρης δε επιλαμψάσης ονείρου μεν τούτου λόγον ούδένα έποιέετο, ὁ δὲ Περσέων συναλίσας τοὺς καὶ πρότερον συνέλεξε, έλεγέ σφι τάδε "Ανδρες Πέρσαι, συγγνώμην μοι έχετε, ὅτι ἀγχίστροφα βουλεύομαι ΄ φρενών τε γὰρ ές τὰ έμεωυτού πρώτα ούκω άνήκω, και οί παρηγορεόμενοι έκεῖνα ποι- 10 έειν οὐδένα χρόνον μευ ἀπέχονται. ἀκούσαντι μεν δή μοι τῆς Αρταβάνου γνώμης παραυτίκα μέν ή νεότης ἐπέζεσε ώστε ἀειπέστερα αποροίψαι έπεα ές ανδρα πρεσβύτερον η χρεών υυν μέντοι συγγνούς χρήσομαι τη έκείνου γνώμη. ώς ών μεταδε-

zusammengestellt. Vgl. III 1 θυγάτης μεγάλη τε καὶ εὐειδής. Ebenso

unt. c. 187.

1. μετά δή βουλεύεαι. T mesis. S. z. c. 10, V. Durch die Trennung der Praeposition von ihrem Verb wird an unserer Stelle die adverbiale Bedeutung von μετά nachdrücklich hervorgehoben.

ατακτική πετνοτgenoben.
3. ούτε ών. S. z. c. 11 (ούν ών).
ποιέεις εὐ. Beachte die Stellung von εὐ. Vgl. c. 134 ἄνδοες
φύσι γεγονότες εὐ. V 50 διαβάλλων
έχεινον εὐ. ΙΙΙ 82 νόμους μὴ λύειν

ἔχοντα εῦ.

συγγνωσόμενος, συγγινώσκεσθαι heiszt bei Her, stets erkennen, zugeben, beipflichten. Wie hier VI 61. 92. 140. IX. 41. Im Activ stets einsehen (c. 13).

 πάρα = πάρεστι; unattisch.
 Wie hier I 42. V 106. So bei Her. noch μέτα (= μέτεστι) c. 157 öft. $\tilde{\epsilon}$ νι (= $\tilde{\epsilon}$ νεστι) c.112 und $\tilde{\epsilon}$ πι (= $\tilde{\epsilon}$ π- ϵ ισι) VI 86. 5. τ ων $\dot{o}$ δων. Genetiv. partiti-

vus vom Demonstrativpronomen abhängig.

άποπτάσθαι. Vgl. Hom. Il. B. 70 ως ό μὲν (θεῖος "Ονειρος) εἰπων ἄχετ' ἀποπτάμενος.

13. 6. λόγον οὐδένα ποιέεσθαι (τινός) ist eine bei Her. sehr

an anderen Stellen findet sich bei häufige Verbindung (c. 58. 218). Herodot Schönheit und Grösze Gleichbedeutend ist έν οὐδενὶ λόγω

ποιέεσθαί τινα od. τι (c. 14. 57).
7. ο δ έ. S. z. c. 6.
9. ἀγχίστρο φος von raschem
Wechsel auch Thuk. II 53 ἀγχίστροφον την μεταβολην όρωντες των τ' εύδαιμόνων και αίφνιδίως θνησκόντων και των ουδέν πρότερον κεκτημένων, εύθυς δε τακείνων έχόντων. φρενών — ἀνήκω ,,ich bin noch

nicht zur höchsten Stufe meiner Einsicht gelangt". Zu ανήκειν ές

vgl. z. c. 9, III.

10. παρηγορέεσ θαι in gleicher Bedeutung V 104 ούτος ώνης πολλάκις μέν και πρότερον του Γόργον παρηγορέετο ἀπίστασθαι ἀπὸ βασιléog.

λέος.

12. ἐπέζεσε. ἐπιζέειν (= aufbrausen) wird eigentlich vom Uebersprudeln des siedenden Wassers gebraucht. Vgl. c. 188. Vgl. Eur. Hec. 583 δεινή τις δογή δαιμόνων ἐπέζεσεν. Arist. Thesmoph. 468 ἡ χολή ἐπιζεῖ.

13. ἀπο ο ο ε τ ψ αι. Vgl. VI 69 ἀιδρείη τῶν τοιούτων ἐπεῖνος ἀπέροιψε το ἔπος, woſūr weiter unt. in demselben Cap. ἐξέβαλε steht. Wie hier noch IV 142. VII 192.

π πρεκών als es richtig und billig

η χο ε ών als es richtig und billig ist. Häufig ist zu χο ε ών noch έστι hinzugefügt. Vgl. I 141. 14. συγγνούς. S. z. c. 12.

ώς μεταδεδογμένον. Achit-

δογμένον μοι μη στρατεύεσθαι έπὶ την Ελλάδα, ησυχοι έστε. Πέρσαι μεν ώς ημουσαν ταυτα, κεχαρηκότες προσεκύνεον, νυκτός δε γενομένης αυτις τώυτο ονειρον έλεγε τω Εέρξη κατ- 14 υπνωμένω επιστάν 'Ω παι Δαρείου, και δή φαίνεαι έν Πέρ-5 σησί τε απειπάμενος την στρατηλασίην και τα έμα έπεα έν ούδενὶ ποιεύμενος λόγω ώς παρ' ούδενὸς ἀκούσας. εὐ νυν τόδ' Ισθι, ήνπερ μη αὐτίκα στρατηλατέης, τάδε τοι έξ αὐτῶν ανασγήσει ώς και μέγας και πολιός έγένεο έν όλίγω γρόνω. ούτω και ταπεινός οπίσω κατά τάχος έσεαι. Ξέρξης μέν περι- 15 10 δεής γενόμενος τη όψι ανά τε έδραμε έκ της κοίτης και πέμπει αγγελου έπι 'Αρτάβανου [καλέουτα]. άπικομένω δέ οί έλενε Ξέρξης τάδε 'Αρτάβανε, έγω το παραυτίκα μεν ούκ έφρονεον είπας ές σε μάταια έπεα γοηστής είνεκεν συμβουλίης, μετά μέντοι οὐ πολλον χρόνον μετέγνων, έγνων δὲ ταῦτά μοι ποι-15 ητέα έόντα, τὰ σὺ ὑπεθήμαο, οὐκ ὧν δυνατός τοί εἰμι ταῦτα ποιέειν βουλόμενος τετραμμένω γαο δή και μετεγνωκότι έπιφοιτών ονειοον φαντάζεταί μοι, ουδαμώς συνέπαινον έον ποιέειν με ταύτα, νύν δε καί διαπειλήσαν οίγεται. εί ών θεός έστι ο έπιπέμπων και οι πάντως έν ήδονη έστι νενέσθαι στοα-

lich ab solut gebrauchte Partici- ξμελλε λυπηφον άνασχήσειν; ähnlich pien sind είρημένου, συγκείμενου III 62., da es vertragsmäszig festgesetzt πο n, da es vertragsmäszig festgesetzt πολλος. Auch im Atuschen war" (V 62). Hinzutreten kann κann πολύς die Bedeutung gewalauch ως da, ωσπες als ob. Vgl. tig haben.
auch δέον, παρεόν (c. 107), χρεών, δόξαν, έξόν. Das Genauere s. z. γ. το με τάχος V 106, δτι τάχος ΙΧ 7. Αm häufigsten gebraucht Her. in diesem Sinne ως τάχιστα und τὴν προσκύνησις bestand, ist c. 136 anταχίστην (VII 48. 162).

προσκύνησις bestand, ist c. 136 angegeben.

14. 3. κατυπνωμένω auch c. 17.

5. ἀπειπάμενος τὴν στο. ἀπείπασθαί τι eig. sich von etwas lossagen, dann im Sinne von verweigern. Wie hier VI 100 of Adnναϊοι απείπαντο την έπικουρίην. Aehnlich IX 7, 1,

έν ούδενὶ ποιεύμενος λόγφ. Ueber diese Wendung s. z. c. 13.

7. έξ αὐτῶν. S. z. c. 8, III (ἐν

αύτοῖς). 8. ἀνασχήσει. Vgl. V 106 κοῖον ἐφθέγξαο ἔπος, ἐμέ βουλεῦσαι ποῆγμα έκ τοῦ σοί τι η μένα η σμικρον Dafür steht προς ήδονήν III 126.

πολλός. Auch im Attischen

15. 10. ἀνάτεἔδοαμε. Durch die Trennung der Praeposition von ihrem Verb tritt die adverbiale Bedeutung der Praeposition schär-fer hervor. S. z. c. 12 (μετά δή βούλεύεαι).

13. μάταια ἔπεα. S. z. c. 10, VII.

15. ύπεθήκαο, ύποτίθεσθαι in gleicher Bedeutung c. 237.

ούκ ών. S. z. c. 11. 16. τετο αμμένω. Vgl. c. 18 έγω μεν αὐτὸς τράπομαι καὶ τὴν γνώμην μετατίθεμαι.

17. φαντάζεται. S. z. c. 10, V. 19. ἐν ἡδονῆ ἐστὶ auch IV 139.

τηλασίην έπλ την Ελλάδα, έπιπτήσεται καλ σολ τώυτο τοῦτο ονειρον, όμοίως ώς και έμοι έντελλόμενον. εύρίσκω δε ώδ' 👡 αν γινόμενα ταύτα, εί λάβοις την έμην σκευήν πάσαν, καί ένδύς μετά τούτο ίζοιο ές τον έμον θρόνον, και έπειτεν έν 16 ποίτη τῆ ἐμῆ κατυπνώσειας. Ξέρξης μὲν ταῦτά οἱ ἔλεγε, 'Αρ- 5 τάβανος δε ου τῶ πρώτω οί κελεύσματι πειθόμενος, οία οὐκ άξιεύμενος ές τον βασιλήτον θρόνον ίζεσθαι, τέλος, ώς ήναγ-Ι κάζετο, είπας τάδε έποίεε το κελευόμενον "Ισον έκεινο. ω βασιλεύ, παρ' έμοι κέκριται, φρονέειν τε εύ και τω λέγοντι γοηστά έθέλειν πείθεσθαι, τὰ σὲ καὶ ἀμφότερα περιήκοντα 10 άνθρώπων κακών διιλίαι σφάλλουσι, κατάπερ την πάντων γρησιμωτάτην ανθρώποισι θαλασσαν πνεύματα φασι ανέμων έμπίπτοντα ού περιοράν φύσι τη έωυτης χράσθαι.

(αποπτάσθαι).

3. σπενή hier vom königlichen Ornat. Vgl. I 24 περιείδον αὐτὸν (Αρίονα) εν τη σκευή πάση στάντα έν τοισι έδωλίοισι άεισαι.

4. ζζοιο ές τὸν έμὸν θρόνον. ές ist brachylogisch; die Bewegung Vgl. IV 64 δς γὰς ἄν πλείσης geht der Ruhe voraus. Vgl. IV 46 ματα πειρόμαπτοα έχη, ἀνής ιζοντο ές τὸ Τηῦγετον. Ebenso I οὐτος κέπριται. Ebenso V 6. 199. VIII 71.

16. 6. τῷ πρώτῳ οί κελεύσμα-TI. Der Dativ of ist dem Sinne nach gleich αὐτοῦ; doch hat na-mentlich der Dativ persönlicher Pronomina in Verbindung mit einem anderen Dativ eine ethische Bedeutung (Dativus ethicus). Vgl. I 34 ὁ Κροῖσος τὰ ἀκόντια καὶ δουράτια έκ των άνδρεώνων έξεκόμισε, μή τι οί κοεμάμενον τῶ παιδί έμπέση. Wie hier c. 38. 125.

olα c. partic. S. z. c. 6 Anf. ούκ αξιεύμενος sich nicht für würdig haltend. Achnlich I 199. Sich auf den königlichen Thron zu setzen wurde bei den Persern als Hochverrat und daher mit dem Tode bestraft. Vgl. Cur-

tius VIII 4. 7. ég. S. z. c. 15 Ende.

télos adverbial wie c. 170. Auch I 76. 82. Vgl. ἀρχήν.

I. 8. έσον verb. mit κέκριται.
9. παρ' έμοί me iudice; eben-

1. ἐπιπτήσεται. S. z. c. 12 so I 32. Vgl, I 86 παρὰ σφίσι nach ihrem Urteil.

> κέκριται = κρίνεται. So sind mehrere Perfecta ihrer Bedeutung nach fast synonym mit ihren Praesenten. Vgl. μέμνημαι, πέπτημαι, κέκλημαι, νενόμισμαι, δέδοκται. Vgl. IV 64 ος γας αν πλείστα δέςματα χειρόμαντρα έχη, άνηρ άριστος

> φρονέειν εύ και — έθέλειν πείθεσθαι. Zum Gedanken vgl. Hes. op. et dies 293

ούτος μεν πανάριστος ος αὐτῶ πάντα νοήση· ἐσθλὸς δ' αὐ κάκεῖνος ος εὐ εί-

πόντι πίθηται. Vgl. auch Soph. Antig. 720.

10. τά gehört nur zum Particip (περιήκοντα). So schlieszt sich öfter im Griech. das Relativ nur dem Participium an, ohne sich dem zu-gehörigen Verb finit. anzufügen. Vgl. c. 58. 69. 170. Ζυ περιήκειν τι vgl. VI 86 περιήμω τὰ πρώτα ich erreiche das Höchste. In ähnlichem Sinne steht c. 13 ές τὰ έμεωυτοῦ πρῶτα οὔκω ἀνήκω. — σέ verbinde mit σφάλλουσι.

καὶ ἀμφότερα. S. z. c. 1.

13. περιοράν heiszt (wie unser übersehen): geschehen lassen, gestatten. Mit folgendem Infin. auch c. 168. Vgl. IV 113; mit Partic. z. B. VI 106. VIII 75.

φύσι τῆ έωντῆς χρᾶσθαι er-

ακούσαντα προς σεῦ κακῶς οὐ τοσοῦτο ἔδακε λύπη, ὅσον γνωμέων δύο προκειμένων Πέρσησι, της μεν υβριν αύξανούσης, της δε καταπαυούσης και λεγούσης, ώς κακον είη διδάσκειν την ψυχην πλέον τι δίζησθαι αίεὶ έχειν του παρεόντος, τοι-5 ούτων προκειμένων γνωμέων ότι την σφαλερωτέρην σεωυτώ τε και Πέρσησι άναιρέο. Νύν ών, έπειδή τέτραψαι έπι τήν ΙΙ άμείνω, φής τοι μετιέντι τὸν ἐπ' Ελληνας στόλον ἐπιφοιτᾶν ονειφον θεου τινός πομπη, ούκ έωντά σε καταλύειν τον στόλον. άλλ' ούδε ταυτά έστι, ώ παϊ, θεῖα ενύπνια γὰρ τὰ ές ἀνθρώ-10 πους πεπλανημένα τοιαυτά έστι, οία σε έγω διδάξω, έτεσι σευ πολλοίσι ποεσβύτερος έων πεπλανήσθαι αυται μάλιστα έωθασι αί όψιες των όνειράτων, τά τις ήμέρης φροντίζει ήμεις δὲ τὰς προ του ήμέρας ταύτην την στρατηλασίην και το κάρτα είγο-

και στάσιμον είναι.

1. ἀκούσαντα κακῶς. ἀκούειν κακῶς (od. φλαύρως) entspricht ge-

nau dem lat. male audire. Vgl. II 173 ἄμεινον σὸ ἀν ἥκουες. Aehnlich VI 86. VIII 93. IX 79. VII 10, VII. έδακε momordit; dafür c. 12

δσον ist eng mit ὅτι (5) zu verbinden. ὄσον ὅτι = so viel als der

Umstand dasz. 2. dvo indeclinabel gebraucht

wie c. 49, 149.

4. τοιούτων ποοκειμένων γνωμέων. Da die Worte γνωμέων δύο προκειμένων von den ihnen zugehörigen την σφαλερωτέρην άναίρεο durch mehrere Zwischensätze getrennt sind, so wiederholt sie Herod. der Deutlichkeit halber, wie er dies in ähnlichen Fällen fast immer zu tun pflegt.

II. 8. θεού τινός πομπη unter göttlicher Schickung. Ein ähnlicher Ausdruck ist θείη πομπη (I 62), θείη τύχη (Ι 126), θειστέρως (Ι 122), κατά δαίμονα (Ι 111).

οὖκ ἐῶντα, οὐκ ἐῶ veto (oder dissuadeo c. 18. 47). Vgl. c. 104. 143. So ist ov φημί = nego.

9. ο ν δ έ. ον δή?

11. πεπλανήσθαι — φροντίζει heiszt wörtlich: Was man den Tag über im Sinne trägt, derartige (= ανται) Traumbilder pflegen am 47.

klärt Polybius XI 29 durch άβλαβη meisten vorzuschweben d. h. was man den Tag über im Sinne trägt, das pflegt einem am meisten (im Schlafe) als Traumbild vorzuschweben. - αύται (= τοιαύται wie II 135) ist dem appositiven δψιες assimiliert, da wir eigentlich ταῦτα erwarteten (in Responsion zu dem folgenden τά). Zum Gedanken vgl. Attius bei Cic. de divin. I 22

Rex quae in vita usurpant homines cogitant, curant, vident, Quaeque agunt vigilantes agitantque ea si cui in somno accidunt Minus mirum est, sed di rem tantam

haut temere improviso offerunt.

13. πρὸ τοῦ (= τούτου) temporal; der Artikel in ursprünglicher deiktischer Kraft. Wie hier V 55. 75. 83. Vgl. έπ τοῦ VI 84. Die substantivierten Neutra der Pronomina haben in Verbindung mit einer Praeposition oft temporale Bedeutung. Vgl. ev a, es o (= bis), έξ ού, έκ τούτου, μετά τούτο, ές τόδε (c. 47), προ τούτου (c. 157).

μαὶ το κάρτα "ganz besonders". Das nur das unmittelbar folgende Wort hervorhebende καί (auctiv) verbindet Her. oft mit το κάρτα. Wie hier I 71. III 104. IV 181. Oft auch καl κάρτα (VI 125). Vgl. καl μάλα c. 11.

είχομεν μετά χείρας. Gleichbedeutend ist ev zegol exerv c. 5. ΙΙΙ μεν μετά χείρας. Εί δε άρα μή έστι τουτο τοιούτο, οίον έγω διαιρέω, άλλά τι του θεού μετέχου, σύ παν αυτό συλλαβών είρηχας φανήτω γάρ δή και έμοι, ώς και σοι, διακελευόμενον. φανήναι δε ούδεν μαλλόν μοι όφείλει έχοντι την σην έσθητα η ού και την έμην, ούδε τι μάλλον έν κοίτη τη ση 5 αναπαυομένω η ού και έν τη έμη, είπερ γε και άλλως έθέλει φανήναι. οὐ γὰο δη ές τοσοῦτό γε εὐηθείης ἀνήκει τοῦτο, ότιδή κοτέ έστι τὸ έπιφαινόμενόν τοι έν τω ύπνω, ώστε δόξει έμε όρεων σε είναι, τη ση έσθητι τεχμαιρόμενον. εί δε έμε μεν εν ούδενι λόγω ποιήσεται ούδε άξιώσει επιφανήναι, ούτε 10 ην την έμην έσθητα έχω ούτε ην την σην, σε δε έπιφοιτήσει, τούτο ήδη μαθητέον έστί εί γαρ δη έπιφοιτήσειέ γε συνεχέως, φαίην αν και αύτος θείον είναι. εί δέ τοι ούτω δεδόκηται γίνεσθαι καὶ οὐκ οἶά τε αὐτὸ παρατρέψαι, άλλ' εἰ δὴ δεῖ ἐμὲ

III. 1. εί δὲ ἄρα. Ueber ἄρα s. z. c. 9, III.

2. διαιοέω = (mente) discerno i. e. statuo. In gleicher Bedeutung c. 47. 50. 103.

συλλαβών. ΙΙΙ 62 ist ένὶ ἔπεϊ hinzugefügt: ένὶ δὲ ἔπεϊ συλλαβόντα

είπεῖν (= ως συνελόντι είπεῖν). 5. η ο ν. Steht bei μᾶλλον eine Negation oder ist überhaupt der Satz ein negativer, so kann statt 62, οσοσδήκοτε I 157. η, freilich mit verändertem Sinne, der Gedanke: Es ist unwahrscheinlich, dasz mir, wenn ich deine köingliche Kleidung trage, das Traumbild eher (= lieber) erscheinen, s. z. c. 13.

venn ich meine eigene trüge, d. h. in meiner Kleidung wird mir φοιτάν hier mit Accus., oben (II) das Traumbild ebenso gut erscheinen als in deiner. Fehlte ov, so würde der Sinn sein: Weder in meiner noch in deiner Kleidung wird mir das Traumbild erscheinen. Genau wie hier IV 118 ήπει γαο ό Πέρσης οὐδέν τι μαλλον έπ' ήμέας η οὐ καὶ έπ' υμέας d h. der Perserkönig ist ebenso sehr gegen euch als gegen uns herangezogen. Ohne ne steht δι ού (bei ή) würde der Sinn ein ganz 109. IX 74. verschiedener sein. Vgl. V 94.

7. φανηναι erg. μοί.

ές τοσούτο ἀνήκει. S. z. c. 9,

8. ότιδή κοτε qualecunque. Durch ein hinzugefügtes δή, ών, ποτέ, δήκοτε erhalten Relativa wie olos, őgos, őgus, óxógos die Bedeutung von Zahladjectiven. So heiszt oorisor quicunque (II 113), όσονῶν quantuscunque (I 199). Vgl. οίοσδή I 86. ότιῶν VI 12. ότιδή VI

9. τεκμαίρεσθαί τινι aus etauch η ού folgen. Hier liegt in η ού was schlieszen. Dafür σταθμούσθαι TIVI C. 11.

ε l (= ob) hängt von μαθητέον έστλ

mit Dativ verbunden. 12. μαθητέον έστι nobis ex-

plorandum est. συνεχέως unausgesetzt, d. h. mir wie dir.

13. δεδόκηται. Diese Perfect-form ist nur dichterisch (vgl. δοκήσει IV 74). δεδόκηταί μοι ,, es ist von mir bestimmt". In diesem Sinne steht δέδοκται c. dat. IV 68. VI

14. οία τε sc. έστι. Ueber den 6. ε l α l λως = wenn über-haupt. Wie hier VIII 30. Plural s. z. c.2. — ούκ nach εl, weil ούκ οία τε gleich ἀδύνατα. S. z. 10,

έν κοίτη τη ση κατυπνώσαι, φέρε, τούτων έξ έμευ έπιτελεομένων φανήτω και έμοί. μέχοι δε τούτου τη παρεούση γνώμη χρήσομαι. Τοσαύτα είπας Αρτάβανος, έλπίζων, Ξέρξην άπο- 17 δέξειν λέγοντα οὐδεν, ἐποίεε τὸ κελευόμενον ἐνδυς δὲ τὴν 5 Ξέρξεω έσθητα και ίζόμενος ές τον βασιλήτον θρόνον ώς μετά ταυτα κοιτον έποιέετο, ήλθέ οί κατυπνωμένω τώυτὸ ὄνειρον, τὸ καὶ παρὰ Ξέρξην έφοίτα, ὑπερστάν δὲ τοῦ Αρταβάνου εἶπε τάδε Σύ δη έκείνος είς ο άποσπεύδων Ξέρξην στρατεύεσθαι έπὶ τὴν Ελλάδα ώς δὴ κηδόμενος αὐτου; άλλ' οὕτε ές τὸ μετ-10 έπειτεν ούτε ές τὸ παραυτίκα νύν καταπροίξεαι ἀποτράπων τὸ γρεών γενέσθαι, Ξέρξην δὲ τὰ δεῖ άνηκουστέοντα παθείν, αύτω έκείνω δεδήλωται. Ταυτά τε δη έδόκεε Αρτάβανος το 18 ονειρον απειλέειν καὶ θερμοϊσι σιδηρίοισι έκκαίειν αὐτοῦ μέλλειν τους οφθαλμούς. και ος αμβώσας μέγα αναθρώσκει και 15 παριζόμενος Ξέρξη, ώς την όψιν οί του ένυπνίου διεξήλθε άπηγεόμενος, δεύτερά οί λέγει τάδε 'Εγώ μεν, ώ βασιλεύ, 🗐 οἶα ἄνθοωπος ἰδών ἤδη πολλά τε καὶ μεγάλα πεσόντα πρήγματα ίπὸ έσσόνων, ούκ έων σε τὰ πάντα τη ήλικίη εἴκειν, ἐπιστά-

perativ. S. z. c. 10, VIII. τούτων έξ έμεῦ ἐπιτελεομέvov, nachdem ich deine Kleidung angelegt und dein Lager bestiegen habe.

17. 3. $\ell \lambda \pi \ell \zeta \omega \nu - o \dot{v} \delta \dot{\epsilon} \nu$, indem er hoffte nachweisen zu köndem nen, dasz was Xerxes sage nichtig sei". Ueber die Bedeutung von λέγειν οὐδέν vgl. III 35 Πέρσαι φανέονται λέγοντες ούδέν.

5. £ tóµενος ές. S. z. c. 15.

7. ὑπερστάν, dafür ob. c. 12. 14. ἐπιστάν. Wie hier Hom. Il. II 20 στη δ' αξο ύπες κεφαλής (ονει-000).

8. elg. S. z. c. 9 Anf.

άποσπεύδων oppos. ἐπισπεύ-δων (c. 18). Vgl. VI 109 ἀποσπεύδειν την συμβολήν.

10. καταπροίξεαι. καταπροίξεσθαι = sich einer Gabe, Beloh- 17. οία eng mit ἰδών zu verbin-nung bemächtigen, dann: Gewinn den. Ueber οία c. partic. s. z. c. 6. von etwas haben. Das Verb ist gebildet wie προίξ (= Gabe, Knt- τα Ελλήνων πρήγματα. geltung). Wie hier mit Partici- 18. ὑπό wegen des passiven pium III 156 οὐ γὰς ἐμέ γε ὡδε λω- griffs, der in πεσεῖν enthalten.

1. φέρε mit nachfolgendem Im-grativ. S. z. c. 10, VIII. Κυπος ναταπροϊξεται. Ebenso V 105.

το χο εών γενέσ δαι. τό ist Re-lativ; zu χο εών erg. έστι. Zum Ge-danken vgl. IX 16 ο τι δεί γενέσθαι έχ τοῦ θεοῦ αμήχανου αποτρέψαι ανθρώπω. Achalich III 65. — χοκών von der Schicksalsnotwendigkeit auch c. 6.

18. 12. έδόπεε. δοκέειν mit Acc.

c. infin. wie c. 12.

14. καὶ ος für καὶ ούτος. So häufig bei Homer, auch bei Plato und Xenophon. Vgl. δς και δς der und der bei Her. IV 68.

άμβώσας attisch? vgl. Dial. Bd. I S. 30 und ἀνά im ion. Wörterverzeichnis; ἀμβολάδην IV 181. - ἀμβώσας μέγα auch I 8.

15. διεξηλθε .άπηγεόμενος

oratione persecutus est.

16. δεύτερα oft bei Her. = iterum. S. z. c. 53.

ποήγματα Macht, wiec. 10, ΗΙ τὰ Ελλήνων ποήγματα.

18. ὑπό wegen des passiven Be-

μενος, ώς κακον είη το πολλών έπιθυμέειν, μεμνημένος μέν τον έπι Μασσανέτας Κύρου στόλον ώς έπρηξε, μεμνημένος δε καὶ τὸν ἐπ' Αἰθίοπας τὸν Καμβύσεω, συστρατευόμενος δὲ καὶ Δαρείφ έπὶ Σκύδας. έπιστάμενος ών ταῦτα γνώμην εἶγον άτρεμίζοντά σε μακαριστόν είναι πρός πάντων άνθρώπων. 5 έπει δε δαιμονίη τις γίνεται όρμη, και Ελληνας, ώς οίκε, φθορή τις καταλαμβάνει θεήλατος, έγω μέν και αὐτὸς τράπομαι καί την γνώμην μετατίθεμαι, σύ δε σήμηνον μεν Πέρσησι τα έκ του θεου πεμπόμενα, χράσθαι δε κέλευε τοίσι έκ σευ πρώτοισι προειρημένοισι ές την παρασκευήν, ποίεε δὲ οῦτω, 10 οχως του θεου παραδιδόντος των σων ένδεήσει μηδέν. των λεχθέντων έπαερθέντες τη όψι, ώς ήμέρη έγένετο τάχιστα, Εέρξης τε υπερετίθετο ταυτα Πέρσησι, και 'Αρτάβανος, ος πρότερον αποσπεύδων μοῦνος ἐφαίνετο, τότε ἐπισπεύδων φανερός ήν.

19 Ωομημένω δὲ Ξέοξη στρατηλατέειν μετὰ ταῦτα τρίτη ὄψις έν τῷ ὖπνῷ ἐγένετο, τὴν οί μάγοι ἔκριναν ἀκούσαντες φέρειν

Bedeutung s. z. c. 16, II.

τη ήλικίη είκειν. Vgl. III 36 το βασίλευ, μη πάντα ήλικίη καί θυμῶ (= ardori iuvenili) ἐπίτραπε, άλλ' ίσχε και καταλάμβανε σεωντόν.

1. μεμνημένος τὸν στόλον. Anticipation, wie c. 10, V. Zur Sache vgl. I 201 ff.

2. ὡς ἔποηξε. Vgl. III 26 ὁ μὲν ἐπ' Αἰθίοπας στόλος οὕτω ἔποηξε. Ebenso IV 77. VI 44.

3. τὸν ἐπ' Αἰθίοπας τὸν Καμβύσεω erg. ως έπρηξε. Erzählt III

συστρατενόμενος ist partic. imperfecti. Der Zug des Darius gegen die Scythen ist IV 1. 83 ff. erzählt.

5. ἀτρεμίζοντα. Zur Bedeutung vgl. I 190 οί δε Βαβυλώνιοι έξεπιστάμενοι έτι πρότερον τον Κύρον ούν ατρεμίζοντα, αλλ' όρέοντες αύτον παντί έθνει ομοίως έπιχειρέοντα, προεσάξαντο σιτία έτέων κάρτα πολλών.

7. καταλαμβάνει. Ueber die Bedeutung s. z. c. 10, III. τράπομαι. Vgl. τετραμμένος c.

ούκ έων. Attisch? Ueber die 15 und ἐπειδή τέτραψαι ἐπὶ τήν άμείνω γνώμην c. 16, II.

9. ex beim Passiv wie c. 11 und gleich im Folg. τοῖσι έκ σεῦ προειοημένοισι.

10. πρώτοισι ist praedicativ zu fassen.

ές την παρασκευήν verb. mit χοᾶσθαι.

11. őxwg cum indicat. fut. S. z. c. 8, I.

τοῦ θεοῦ παραδιδόντος. Vgl. ΙΧ 78 καί τοι θεός παρέδωκε όνσαμενον την Ελλάδα κλέος κατατίθεσθαι μέγιστον Ελλήνων των ήμεις ίδμεν. Ebenso V 64.

τῶν σῶν ἐνδεήσει μηδέν. Erkläre nach III 155 ηδη ών ην μή τῶν σῶν δεήση, αίρέομεν Βαβυλῶνα = wenn es an deiner Mitwirkung nicht fehlen wird, so

u. s. w. 12. ἐπαερθέντες τῆ ὄψι, S. z. c. 9, III.

ώς — τάχιστα cum primum. So häufig bei Herodot. 13. ὑπερετίθετο. S. z. c. 8, I.

14. αποσπεύδων wie c. 17. 19. 16. όρμημένω στοατηλα-τέειν. Vgl. c. 1. 4. 17. μάγοι. So hiesz der in Per-

τε έπλ πάσαν γην, δουλεύσειν τέ οί πάντας άνθρώπους. ή δὲ όψις ήν ήδε εδόκεε ὁ Ξέρξης έστεφανώσθαι έλαίης θαλλώ, άπὸ δὲ τῆς έλαίης τοὺς κλάδους γῆν πᾶσαν ἐπισγεῖν, μετὰ δὲ άφανισθηναι περί τη κεφαλή κείμενου του στέφανου. Κρι-5 νάντων δὲ ταύτη τῶν μάγων Περσέων τε τῶν συλλεγθέντων αὐτίκα πᾶς ἀνὴρ ἐς τὴν ἀρχὴν τὴν ἐωυτοῦ ἀπελάσας εἶχε προθυμίην πάσαν έπὶ τοῖσι είρημένοισι, έθέλων αὐτὸς εκαστος τὰ προκείμενα δώρα λαβείν, καὶ Ξέρξης τοῦ στρατοῦ οῦτω 🗓 ἐπάγεροιν ποιέεται, χώρον πάντα έρευνέων τῆς ἡπείρου. 'Από 20 10 γὰο Αἰγύπτου άλώσιος ἐπὶ μὲν τέσσερα ἔτεα πλήρεα παραρτέετο στρατιήν τε καλ τὰ πρόσφορα τῆ στρατιῆ, πέμπτω δὲ ἔτεϊ ¥ ἀνδμένω έστρατηλάτεε χειρί μεγάλη πλήθεος. στόλων γὰρ τῶν ήμεις ίδμεν πολλώ δή μέγιστος ούτος έγένετο ώστε μήτε τον Δαρείου τον έπλ Σκύθας παρά τοῦτον μηδέν φαίνεσθαι μήτε 15 του Σκυθικου, ότε Σκύθαι Κιμμερίους διώκουτες ές την Μηδικήν χώρην έμβαλόντες σχεδον πάντα τὰ ἄνω τῆς 'Ασίης καταστρεψάμενοι ένέμοντο, των είνεκεν υστερον Δαρείος έτι-

sien angesehene und einfluszreiche Priesterstand med ischer Abkunft. Vgl. I 107, 120, 128, III 61, 63, 65, 68, VII 19, 37, 43, 113, 191.

ἔκοιναν. Vom Traumdeuter auch I 120 Ιστυάγης ἐκάλεε τοὺς αὐτοὺς τῶν Μάγων οῖ τὸ ἐνύπνιόν οἱ ταύτη ἔκοιναν.

φέρειν έπί, φέρειν wird in diesem Sinne häufiger mit ές verbunden. Vgl. I 120 ές τί ὑμὶν ταῦτα φαίνεται φέρειν; quorsum vobis hoc spectare videtur?

3. έπισχεῖν. Vgl. I 108 ή δὲ ἄμπελος ἐπέσχε τὴν Ασίην πᾶσαν. ἐπισχεῖν streift also an die Bedeutung von κατασχεῖν. Wie hier c. 127.

4. κρινάντων δὲ ταύτη. Vgl.
 I 120 (ob. zu ἔκριναν).

6. είχε ποοθυμίην πασαν. Vgl. c. 6 πασαν προθυμίην παρεχόμενοι έπι την Έλλάδα.

έπὶ τοισι εἰρημένοισι. Die temporale Bedeutung von ἐπί (= nach) streift hier an die caus ale (= in Folge). Vgl. I 170. II 14. In rein temporalem Sinne steht ἐπί c. dat. c. 164; ebenso II 22. IV 164. IX 77.

20. Voranstalten zum Zuge. Grösze desselben. Durchstechung des Athos. Die Strymonbrücke (c. 20—25).

9. ἀπό in temporaler Bedeutung. Vgl. VIII 54 ἀπὸ τῆς πέμψιος τοῦ κήρυκος δευτέρη ἡμέρη.

10. ἐπὶ τέσσερα ἔτεα 484—480 v. Chr. Zur Bedeutung von ἐπί s.

παραρτέετο = παρεσκευάζετο. Wie hier c. 143.

11. ἔτεϊ ἀνομένω im Laufe des Jahres.

12. χειοὶ μεγάλη. Vgl. c. 157 χεὶο μεγάλη συναγεται. γάο begründet χειοὶ μεγάλη πλήθεος.

13. $\tau \grave{o} \nu \Delta \alpha \varrho \epsilon \acute{o} \upsilon \tau \grave{o} \nu \acute{e} \pi \grave{\iota} \Sigma \varkappa \acute{\upsilon} - \delta \alpha \varsigma$. Vgl. IV 1. 83 ff. $\pi \alpha \varrho \acute{u}$ c. accus. = neben d.i. im Vergleich zu.

15. του Σπυθικόυ. Erwähnt I 15. 103-106.

16. τὰ ἄνω τῆς Ἀσίης Oberasien. Dafür I 95 ἡ ἄνω Ἀσίη d. h. Asien von den Grenzen Kleinasiens an bis zum Indus gerechnet.

17. ἐτιμωφέετο. Beachte die Bedeutung des Imperfects (de conatu).

μωρέετο, μήτε κατά τὰ λεγόμενα τὸν Ατρειδέων ἐς Ίλιον μήτε τὸν Μυσών τε καὶ Τευκρών τὸν πρὸ τών Τρωϊκών γενόμενον, οξ διαβάντες ές την Ευρώπην κατά Βόσπορον τούς τε Θρήξκας κατεστρέψαντο πάντας καὶ ἐπὶ τὸν Ἰόνιον πόντον κατέβησαν 21 μέγοι τε Πηνειού ποταμού τὸ πρὸς μεσαμβρίης ήλασαν. Αύται 5 αί πάσαι οὐδ' έτεραι πρὸς ταύτησι γενόμεναι στρατηλασίαι μιῆς τῆσδε οὐκ ἄξιαι. τί γὰρ οὐκ ἥγαγε έκ τῆς Ασίης ἔθνος έπὶ τὴν Ελλάδα Ξέρξης; κοῖον δὲ πινόμενόν μιν ὕδωρ οὐκ έπέλιπε, πλην των μεγάλων ποταμών; οί μεν γαρ νέας παρείχουτο, οί δὲ ἐς πεζου ἐτετάχατο, τοίσι δὲ ἴππος προσετέτακτο, 10 τοίσι δε Ιππαγωγά πλοία, αμα στρατευομένοισι, τοίσι δε ές τάς γεφύρας μακράς νέας παρέγειν, τοίσι δε σίτά τε και νέας. 22 Καὶ τούτο μὲν ώς προσπταισάντων των πρώτων περιπλωόν-

der Sage.

asien in Thrakien ein; von dort mat zurückkehrten. Vgl. c. 75. 185. Vertrieben sie viele thrakische VIII 138. kedonischen Flüsse und drangen südwärts bis zum Peneiosflusse in Thessalien westwärts bis zum ionischen Meere vor. Nachkommen dieser troischen Teukrer (V 13) nannten sich die Paeonier am Strymon. Die von den Mysern und Teukrern (Paeoniern) damals vertriebenen thrakischen Stämme (Ergvμόνιοι) zogen nach Asien, wo sie seitdem Bidvvoi hieszen (c. 75). -Dasz schou in früher Zeit Einwanderungen von Kleinasien nach Thrakien und umgekehrt stattgefunden haben, folgt auch aus c.73, wo Her. der Makedonen gelebt hätten, den Namen Boίves (od Bούνοι unt. c. 185. VI 45) geführt, dasz sie aber, sobald sie nach Asien übergasid-it seien, sich Φούγες genannt hätten. Diese Angabe ist wol dahin zu berichtigen, dasz die ursprünglich asiatischen Φρύγες wahrscheinlich in Gemeinschaft mit den oben erwähnten Mysern und Teukrern aus

1. κατὰ τὰ λεγόμενα nach donien eingewandert sind, von wo sie durch Stämme, welche von Nor-2. τον Μυσών - γενόμενον. My - den her einwanderten, wie Thraker ser und Teukrer wanderten in und Makedonen, vertrieben wurden

Stämme aus ihren Sitzen, über- δ. τὸπρὸς μεσαμβρίης adver-schritten den Strymon und die ma- bieller Accusativ = s ü d w ä r ts. Vgl. c. 126 τὸ πρὸς τὴν ἡῶ ostwärts und IV 99 τὸ πρὸς θάλασσαν meerwärts. Häufig so. – πρός mit dem seltnern Genetiv (statt des Accusativs) auch III 101 κείται προς νότον. c. 50 und 176 sind beide Casus verbanden. Wie hier auch

21. 7. μιῆς τῆσδε οὐκ ἄξιαι = παρὰ ταὐτην μηδὲν φαίνονται (c. 20).

8. μιν, του Ξέρξην. Zum Accus. bei επιλείπειν vgl. II 25 οι ομβροι έπιλείπουσι αὐτούς (τούς ποταμούς). Aehnlich unt. c. 43.

Pferdefahrzeuge stellen und auszerdem selbst mit ins Feld ziehen.

τοίσι δέ erg. προσετέταντο. 12. μακράς νέας. Vgl. c. 36. νέας = πλοῖα σιταγωγά (c. 147). 22. 13. τοῦτο μέν ohne corre-

Kleinasien in Thrakien und Make- spondierendes τοῦτο δέ (s. z. c. 6).

των περί του "Αθων προετοιμάζετο έκ τριών έτέων κου μάλιστα ές του "Αθων' έν γαρ Ελαιούντι της Χερσονήσου ώρμεον τριήρεες, ένθεύτεν δε όρμεόμενοι ώρυσσον ύπο μαστίνων παντοδαποί της στρατιής, διάδοχοι δ' έφοίτεον, ώρυσσον δε και οί 5 περί του "Αθων κατοικημένοι. Βουβάρης δε ο Μεγαβάζου καί Αρταγαίης ο Αρταίου ανδρες Πέρσαι έπεστάτεον του έργου. Ο γαρ "Αθως έστι ούρος μέγα τε και ούνομαστον, ές θάλασσαν κατήκου, οίκημένου υπ' αυθρώπωυ, τη δε τελευτα ές την ηπειρου τὸ ούρος, χερσονησοειδές τέ έστι καὶ Ισθμός ώς δυώ-10 δεκα σταδίων, πεδίον δὲ τοῦτο καὶ κολωνοὶ οὐ μεγάλοι ἐκ θαλάσσης της 'Ακανθίων έπλ θάλασσαν την άντίον Τορώνης. έν δὲ τῷ ἰσθμῷ τούτῷ, ἐς τὸν τελευτῷ ὁ "Αθως, Σάνη πόλις Έλλας οἴκηται. αί δὲ έντὸς Σάνης, ἔσω δὲ τοῦ "Αθω οἰκημέναι, τὰς τότε ὁ Πέρσης νησιώτιδας ἀντὶ ἡπειρωτίδων ώρμητο 15 ποιέειν, είσι αίδε, Δίον, 'Ολόφυξος, 'Ακρόθωον, Θύσσος. Κλεωναί. πόλιες μεν αύται, αι τον "Αθων νέμονται, ώρυσσον δὲ ώδε. Δασάμενοι τὸν χώρον οί βάρβαροι κατ' έθνεα, κατά 23

τούτο μέν wird erst c. 25 in anderer Form wieder aufgenommen: ταῦτα μέν νυν ούτω έποίεε, παρεσκευάζετο δέ και οπλα. Wie hier IV 76. Vgl. c. 176,

προσπταισάντων. S. z. c. 170.

Zur Sache vgl. VI 44.

1. ποοετοιμάζετο, ο Ξέοξης. Vgl. VIII 24 Ξέοξης ετοιμασάμενος τὰ περί τους νεκρούς. έκ in temporaler Bedeutung = seit drei Jahren d. i. drei Jahre zuvor.

που μάλιστα (= ungefähr) limitiert häufig die Zahl (vgl. I 119 παίς έτεα τοία καὶ δέκα κου μάλιστα γε-γονώς). Dafür μάλιστα κη c.30. 109. 2. "Αθων. Das Vorgebirge Athos

(j. Santo) auf der äuszersten Spitze der makedonischen Halbinsel Chalkidike.

Ελαιούντι. Die Stadt Elaios lag an der Südspitze der thrakischen Chersonnes. Vgl. VI 140. VII

3. ὤουσσον ύπο μαστίγων. Vgl. c. 56 έθηέετο (ο Ξέοξης) τον στρατον υπο μαστίγων διαβαίνοντα. Dafür αναγκαζόμενοι μαστιγι c. 103. Vgl. auch c. 223.

5. **κατοικημένοι**. S. z. c. 9

Anf

Bovβάρης. Auch V 21 u. VIII 136 erwähnt.

6. Άρταχαίης. Vgl. c. 117. ἐπεστάτεον. ἐπιστατέειν nur hier bei Herod. Andere Lesart: έπέστασαν, vgl. c. 117 τον έπεστε-ῶτα τῆς διώρυχος.

9. δυώδεκα σταδίων. Von der Breite zu verstehen; 40 Stad. ge-

hen auf I geogr. Meile.

11. $\tau \hat{\eta}_S A \kappa \alpha \nu \vartheta \ell \omega \nu$. A kan thos lag nördlich an der Ostseite der Athoshalbinsel, Torone an der Westseite der Sithonischen Halbinsel.

 Σάνη. Auch von Thukyd.
 IV 109 erwähnt. Eine gleichnamige Stadt erwähnt Her. c. 123 auf der Halbinsel Pallene.

13. έντος diesseits (landeinwärts). — πόλις Ελλάς. S. z. c. 97. 14. ὁ Πέρσης wie hier c. 133. V 49. Vgl. V 94 ὁ Μακεδών der Κ ö-nig der Makedonen, I 17 ὁ Λνδός, I 163 ο Μήδος.

15. Δίον - Κλεωναί. Die hier genannten Städte erwähnt auch Thuk. IV 109 u. Strabo p. 331.

23. 17. κατ' ἔθνεα, κατά, wie häufig, in distributiver Bedeu-

Σάνην πόλιν σχοινοτενές ποιησάμενοι, έπειδή έγένετο βαθέα ή διώρυξ, οί μεν κατώτατα έστεωτες ώρυσσον, έτεροι δε παρεδίδοσαν τον αλελ έξορυσσόμενον γουν άλλοισι κατύπερθε έστεωσι έπλ βάθρων, οί δ' αὐ ἐκδεκόμενοι ἐτέροισι, ἔως ἀπίκοντο ές τους άνωτάτω, ούτοι δὲ έξεφόρεόν τε καὶ έξέβαλλον. Τοῖσι 5 μέν νυν άλλοισι πλην Φοινίκων καταρρηγυύμενοι οί κρημνοί του όρύγματος πόνον διπλήσιον παρείχον ατε γάρ του τε άνω στόματος και του κάτω τὰ αὐτὰ μέτρα ποιευμένων ἔμελλέ σωι τοιούτο αποβήσεσθαι. οί δε Φοίνικες σοφίην έν τε τοίσι αλλοισι ξογοισι ἀποδεικυύαται καὶ δή καὶ ἐν ἐκείνω ἀπολαγόν- 10 τες γάρ μόριον, όσον αὐτοῖσι ἐπέβαλε, ἄρυσσον, τὸ μὲν ἄνω στόμα της διώρυγος ποιεύντες διπλήσιον η όσον έδεε αύτην την διώρυγα γενέσθαι, προβαίνοντος δὲ τοῦ ἔργου συνηγον αλεί κάτω τε δή έγίνετο καλ έξισούτο τοίσι άλλοισι το ξογον. 32 ένθαῦτα δη λειμών έστι, ΐνα σφι άγορή τε έγίνετο καλ πρη- 15 τήριου στος δέ σφι πολλός έφοιτα έκ της Ασίης άληλεσμένος. 24 Ως μεν έμε συμβαλλόμενον εύρίσκειν, μεγαλοφροσύνης είνε-

tung. Wie hier c. 60. Vgl. κατά Vgl. IV 115 απολαχόντες τῶν κτη-πόλις. eine Stadt nach der anderen, μάτων το ἐπιβάλλον (erg. μέρος). πόλις, eine Stadt nach der anderen. c. 139 und κατ' ενα einzeln c. 104.

1. σχοινοτενές ποιήσασθαι , eine schnurgerade Linie ziehen". Vgl. I 199 σχοινοτενέες διέξοδοι πάντα τρόπον έχουσι.

3. τὸν αίεὶ έξοςνσσόμενον. Zur Bedeutung von αἰεί vgl. II 98 λογίμη πόλις δίδοται τοῦ αἰεὶ βασιλεύοντος Αίγύπτου τῆ γυναικί. Ebenso c. 50. II 123. 168. IX 102.

4. ἐπὶ βάθοων. βάθοα Leitern; βάθρον in anderer Bedeu-tung V 85. 86.

6. καταρρηγνύμενοι οί κοημνοί. καταρρηγονοδα heiszt "herabgerissen werden", einfallen. κοημνοί sind die steilen Mauerwände des Canals.

7. ἄτε c. partic. S. z. c. 6. 8. τὰ αὐτὰ μέτοα ποιευμέ-νων erg. αὐτῶν. Die übrigen machten also den Graben oben und unten gleich breit.

ἔμελλε. μέλλειν sollen, müssen; eigentlich bedeutet µέλλει c. infin.: es steht zu erwarten dasz. Wie hier I 150.

11. όσον αυτοίσι έπέβαλε. S. z. c. 9, III.

13. συνήγον erg. την διώουχα. συνάγειν verengen ist IV 52 in Gegensatz gesetzt zu ευρύνειν. Vgl. unt. c. 176.

14. κάτω τε έγίνετο (sc. το έργον) και έξισοῦτο. Parataxis. S. z. c. 12. Beachte Texaí.

τοϊσι ἄλλοισι kurz für: τοῖσι τῶν ἄλλων ἔργοισι. Eine sehr gewöhnliche Brachylogie.

15. πρητήριον ionisch für das

attische πωλητήφιον; so nur hier. 16. σίτος άληλεσμένος Mehl. έφοίτα. Vgl. IV 115 άπ' Ήριδανοῦ τὸ ἤλεκτρον φοιτᾶν λόγος ἐστί.

24. 17. ώς έμὲ — εύρίσκειν. Derartige absolute Infinitive finden sich häufig bei Herodot. Vgl. II 28 ώς έμὲ κατανοξείν, Η 125 ως έμὲ μεμνήσθαι; oft so ως λόγω είπεῖν (Π 15), ως έμοὶ δοκέειν, auch ohne ως: λόγω είπεῖν Π 21 und: έμοὶ δοκεειν Π 4. VII 173. Μίτ unserer Stelle vgl. VII 184. 187 ως έγω συμβαλλόμενος ευρίσκω.

μέν ohne correspondierendes δέ.

κεν αύτο Ξέρξης ορύσσειν εκέλευε, εθέλων τε δύναμιν άποδείκνυσθαι καὶ μνημόσυνα λιπέσθαι παρεόν γάρ μηδένα πόνον λαβόντας τον Ισθμον τας νέας διειρύσαι, ορύσσειν έχέλευε διώρυχα τη θαλάσση, εύρος ώς δύο τριήρεας πλέειν όμου έλα-5 στρεομένας. τοισι δὲ αὐτοισι τούτοισι, τοισί περ καὶ τὸ ορυγμα, προσετέτακτο καὶ τὸν Στρυμόνα ποταμὸν ζεύξαντας γεφυρώσαι. Ταύτα μέν νυν ούτω έποίεε, παρεσκευάζετο δε 25 καὶ ὅπλα ἐς τὰς γεφύρας βύβλινά τε καὶ λευκολίνου, ἐπιτάξας Φοίνιξί τε και Αίγυπτίοισι, και σιτία τη στρατιή καταβάλ-10 λειν, ΐνα μὴ λιμήνειε ή στρατιή μηδε τὰ ὑποζύγια έλαυνόμενα έπλ την Ελλάδα. αναπυθόμενος δὲ τοὺς χώρους καταβάλλειν έκέλευε ΐνα έπιτηδεώτατον είη, αλλον αλλη αγινέοντας όλκάσι τε και πορθυπίοισι έκ της Ασίης πανταγόθεν, του δε ών

συμβάλλεσθαι conicere steht ist, dasz Neuere (mit Unrecht) die in anderer Bedeutung c. 184. Wie hier IV 45. 87. 111.

2. μνημόσυνα λιπέσθαι. Derselbe Ausdruck von einer Pyramide II 148 öfter.

παρεόν. S. z. c. 13 Ende.

μηδένα πόνον λαβόντας, nämlich im Verhältnis zu der Arbeit, welche der Kanalbau erforderte.

3. τον ίσθμον τὰς νέας διειούσαι. Herodot dachte wol an den über den Isthmos von Korinth führenden Diolkos (δίολπος); es war dies ein künstlicher Fahrweg, auf welchem kleinere Schiffe über das Land aus einem Meere in das

andere gezogen wurden.

4. τη θαλάσση für das Meer. ευρος ως — πλέειν. ευρος, an Breite, ist Accus. des Bezugs. Mit unserer Stelle vgl. II 158: 2000s δε ωρύχθη (ή διωρυξ) ωστε τριήρεας δύο πλέειν όμου έλαστρεομένας. — Dasz die Durchstechung des Athos durch Xerxes wirklich ausgeführt ist, bezeugt auch Thuk. IV 109; auch neuere Reisende (Leake) versichern, offenbare Spuren des Canals gefunden zu haben. Da derselbe nach der Zeit des Xerxes nicht im Stand erhalten wurde, so haben ihn natürlich die Gewässer der umliegenden Höhen im Lauf έτέρη c. 128. der Zeit mit Erde angefüllt, welchem Umstande es zuzuschreiben Fähren.

ganze Nachricht in Zweifel gezogen haben.

25. 8, ὅπλα Tauwerk, wie c. 36, IX 115.

βύβλινά τε καὶ λευκολίvov. Die beiden Formen der attributiven Bestimmung, Adjectiv und Genetiv eines Substantivs, sind hier mit einander verbunden. Ganz wie hier c. 34. - Aus dem Bast der ägyptischen Papyrosstaude (= βύβλος) machte man Schiffstaue, Matten, Papier; auch bot diese zu den Binsen gehörige Pflanze in ihren saftigen Wurzeln einen gesunden Nahrungsstoff. Jetzt ist sie fast ganz verschwunden. Näheres s. z. II 92 - λευκόλινον, eine Flachsart, welche die Phönizier zu Tauen verarbeiteten.

9. καταβάλλειν (= aufspeichern), wovon σιτία abhängig, steht parallel zu ὅπλα und ist wie dieses Object zu παρεσκευάζετο.

12. αλλον, σέτον άληλεσμένον (c. 23). — $\ddot{\alpha}\lambda\lambda\eta$, häufig auch $\tau\tilde{\eta}$ $\ddot{\alpha}\lambda$ - $\lambda\eta$, wird in der Bedeutung anderswohin sowol mit Verben der Ruhe als der Bewegung verbunden. Vgl. III 61 κήρυκας τη τε άλλη διέ-πεμπε και δη και ές Άργος. Dafür

13. πορθμήτα att. πορθμεία

πλείστου ές Λευκήν ακτήν καλεομένην της Θρηίκης αγίνεον. οί δὲ ἐς Τυρόδιζαν τὴν Περινθίων, οί δὲ ἐς Δορίσκον, οί δὲ ές 'Ητόνα την έπὶ Στουμόνι, οί δὲ ές Μακεδονίην διατεταγμένοι.

26

Έν ω δε ούτοι τον προκείμενον πόνον εργάζοντο, έν τούτω 5 ό πεζός απας συλλελεγμένος αμα Ξέρξη έπορεύετο ές Σάρδις, έκ Κοιτάλλων όρμηθείς των έν Καππαδοκίη ένθαυτα γάρ εἴρητο συλλέγεσθαι πάντα τὸν κατ' ἤπειρον μέλλοντα ᾶμα αὐτῶ Ξέρξη πορεύεσθαι στρατόν. δς μέν νυν των ύπάργων στρατόν κάλλιστα έσταλμένον άγαγών τὰ προκείμενα παρά βασιλέος 10 έλαβε δώρα, σύχ έχω φράσαι οὐδε γὰρ ἀρχὴν ες κρίσιν τούτου πέρι έλθόντας οίδα. οί δὲ ἐπείτε διαβάντες τὸν Αλυν ποταμον ώμίλησαν τη Φουγίη, δι' αὐτης πορευόμενοι παρεγένοντο ές Κελαινάς, ϊνα πηγαλ άναδιδουσι Μαιάνδρου ποταμοῦ καὶ έτέρου οὐκ έλάσσονος ἢ Μαιάνδρου, τῶ οὕνομα τυν- 15

1. Λευκή ακτή hiesz ein Flecken und eine Rhede in Thrakien an der Propontis; auch ein Vorgebirge von Euboea führte diesen Namen.

 $\vec{\alpha} \gamma \iota \nu \dot{\epsilon} \omega \text{ ion.} = \tilde{\alpha} \gamma \omega.$

2. of dé, als wenn of mèv-ayivsov vorausgegangen wäre; im Gegensatz zu τον δε πλείστον erwarteten wir τον δέ oder allov δέ.

Τυρόδιζα. Dieser znm perinthischen Gebiet gehörige Ort ist nicht weiter bekannt. Perinth, eine blühende Colonie der Samier, lag in Thrakien an der Propontis. Vgl. IV 90. VI 33. - Ueber Doriskos vgl. c. 59.

3. Ἡϊόνα την έπὶ Στουμόνι. Derselbe Zusatz VIII 118, da es auch auf Chalkidike eine Stadt dieses Namens gab ('Hιών ή ἐπὶ Θοά-πης Thuk. IV 7). Das an der Mündung des Strymon gelegene Eion war eine Colonie der Athener und Hafenstadt des (späteren) Amphipolis (j. Contessa). Vgl. c. 107,

26. Zug des Heeres von Kritalla nach Sardes. Pythios und Xerxes (c. 26 - 32).

5. έν ώ in temporaler Bedeutung; s. z. c. 16, II.

Kritalla lässt sich nicht genau bestimmen; jedenfalls lag es auf der Ostseite des Halys (s. d. folg.) auf der von Susa nach Sardes führenden Königsstrasze (vgl. V49). Wahrscheinlich liefen bei Kritalla mehrere Hauptstraszen zusammen.

9. ὑπάρχων. S. z. c. 12.

10. τὰ προκείμενα — δῶρα. Vgl. c. 8, IV.

11. οὐδὲ ἀρχήν, ne omnino quidem, wird haufig so von Her. verbunden. S. z. c. 9, II.

13. ώμίλησαν τῆ Φουγίη. όμιλέειν sonst meist vom Zusammenkommen mit Personen gebraucht; hier, wie c. 214, vom Orte (= er-reichen). Häufig so bei Dichtern.

14. Kelauvai, Kelaenae, war eine alteStadt Phrygiens in der Nähe des Maeander. Xerxes hatte in ihrer Mitte auf steiler Höhe eine Burg und am Fusz derselben einen Königspalast erbaut (Xen. Anab. I. 2. § 7). Später wurden ihre Einwohner von Antiochos Sother in die von ihm gegründete Stadt Apamea (an der Einmündung des Marsyas in den Maeander) verpflanzt.

15. η Μαιάνδρου, Μαιάνδρου, 7. έπ Κοιτάλλων. Die Lage von nicht etwa Μαίανδρος; denn wie

χάνει ἐὸν Καταρρήκτης, ος ἐξ αὐτῆς τῆς ἀγορῆς τῆς Κελαινέων ανατέλλων ές τον Μαίανδρον έκδιδοῖ, έν τη καὶ ὁ τοῦ Σιληνου Μαρσύεω άσκὸς [ἐν τῆ πόλι] ἀνακρέμαται, τὸν ὑπὸ Φρυγων λόγος έχει ὑπὸ ᾿Απόλλωνος ἐκδαρέντα ἀνακρεμασθηναι. δ Έν ταύτη τη πόλι ὑποκατήμενος Πύθιος ὁ "Ατυος ἀνὴο Αυδὸς 27 έξείνισε την βασιλέος στρατιήν πάσαν ξεινίοισι μεγίστοισι καί αύτον Ξέρξην, γρήματά τε έπηγγέλλετο βουλόμενος ές τον πόλεμον παρέχειν. ἐπαγγελλομένου δὲ γρήματα Πυθίου είρετο Ξέρξης Περσέων τοὺς παρεόντας, τίς τε έων ανδρών Πύθιος 10 και κόσα χρήματα κεκτημένος έπαγγέλλοιτο ταύτα, οί δε είπαν 'Ω βασιλεύ, οὖτός έστι, ός τοι τὸν πατέρα Δαρεῖον έδωρήσατο τῆ πλατανίστω τη γουσέη και τη άμπέλω, ος και νυν έστι

demgemäsz im Genetiv heiszen: Kameelfellen. ποταμού ούκ έλάσσονος η Μαιάν-Soov.

1. Καταρρήκτης heiszt sonst Marsyas; er entsprang aus einer Felsengrotte an der Burg von Ke-laenae, welche Xerxes auf der αγορά erbaut hatte (s. o.), und führte vermutlich wegen seines jähen Falls an dieser Stelle den Namen Καταρρήμτης. Verschieden von dem hier erwähnten Flusse ist der karische Marsyas, ebenfalls ein Nebenfluss des Maeander, den Herodot V 118 erwähnt.

 ανατέλλων, Vgl, IV 52: ἐπ λίμνης μεγάλης ἀνατέλλων ὁ Τπανιζ

ποταμός δέει πτλ.

Σιληνοῦ Μαρσύεω. Marsyas, ein phryg. Silenus, galt als der mythische Erfinder und Vertreter der rauschenden Flötenmusik, die öfter in Gegensatz tritt zu der beruhigenden Saitenmusik, welche in Apollon, dem Meister des Saitenspiels (φόρμιγξ, κίθαρις, λύρα), ihren Beschützer findet. Zur Sage vom Wettstreit beider vgl. Xen. Anab. I 2,8: ένταῦθα λέγεται Απόλλων έκδεζοαι Μαρσύαν νικήσας έρίζοντά οί περί σοφίας, και το δέρμα (= τον άσκον) κοεμάσαι έν τω άντρω όθεν αί πηγαί. διά δε τούτο ο ποταμός καλείται Μαρσύας.

3. ἀσκός ist der aus der Haut des Marsyas bereitete Schlauch, Vgl.

es im Nominativ ποταμός ούκ έλάσ- c. 75 (πέδιλα νεβοῶν) und III 9: σων η Μαίανδρος heiszt, so muss es άσκους καμήλων, Schläuche aus

> ὑπὸ Φουγῶν ist eng mit λόγος έχει zu verbinden. Ueber die Wendung λόγος τινά έχει s. z. c. 3 (φάτις μιν έχει).

27. 5. υποκατήμενος. Pythios hielt sich hier auf, um den König zu erwarten. υποκαθήσθαι mit Acc. VIII 40 υποκατήμενοι (= υπομένοντες) τον βάρβαρον.

Πύθιος ὁ "Ατυος. Vielleicht war Pythios ein Sohn jenes unglück-lichen Sohnes des Kroisos (I 34), welcher den Namen Atys führte. Daraus würde sich auch der ungeheure Reichtum des Pythios erklären. Dasz der Enkel des Kroisos den Namen Hivorog führte, hat man nicht unwahrscheinlich als einen Ausdruck der Verehrung angesehen, welche Kroisos dem delphischen Orakel des öfteren bewies. Vgl. I 50, 90, 92, V 36,

7. ἐπηγγέλλετο βουλόμενος. έπαγγέλλεσθαι mit βουλόμενος, das auch fehlen könnte, VI 139 δίκας έπηγγέλλοντο βουλόμενοι διδόναι.

12. τη πλατανίστω. Beachte die Bedeutung des Artikels. Die Platane sowol wie der Weinstock, beide aus purem Golde gearbeitet, sollen Werke des Samiers Theodoros gewesen sein, desselben, der auch den Ring des Polykrates und den Krater verfertigt hatte, welchen

γών και Λυδών απίκετο ές Κύδραρα πόλιν, ένθα στήλη καταπεπηγυία, σταθείσα δε ύπο Κροίσου, καταμηγύει διά γραμμά-31 των τούς ούρους. Ως δε έκ της Φουνίης έσεβαλε ές την Λυδίην, σχιζομένης της όδου και της μεν ές άριστερην έπι Καρίης φερούσης, της δε ές δεξιην ές Σάρδις, τη καὶ πορευομένω 5 διαβήναι τὸν Μαίανδρον ποταμὸν πᾶσα ἀνάγκη γίνεται καὶ ιέναι παρά Καλλάτηβον πόλιν, έν τη ανδρες δημιοεργοί μέλι έκ μυρίκης τε καὶ πυρού ποιεύσι, ταύτην ίων ὁ Ξέρξης την όδον εύρε πλατάνιστον, την κάλλεος είνεκεν δωρησάμενος κόσμω γουσέω και μελεδωνώ άθανάτω άνδοι έπιτρέψας δευτέρη 10 32 ημέρη απίκετο ές των Αυδών τὸ άστυ. Απικόμενος δὲ ές Σάρδις πρώτα μέν απέπεμπε κήρυκας ές την Ελλάδα αιτήσοντας γην τε και ύδωρ και προερέοντας δείπνα βασιλέι παρασκευάζειν. πλην ούτε ές Αθήνας ούτε ές Λακεδαίμονα απέπεμπε έπι γης αιτησιν, τη δε άλλη πάντη, τωνδε δε είνεκεν τὸ δεύ- 15 τερον απέπεμπε έπὶ γῆν τε καὶ ὕδωρ οσοι πρότερον οὐκ ἔδοσαν Δαρείω πέμψαντι, τούτους πάγγυ έδόκεε τότε δείσαντας δώσειν. βουλόμενος ών αυτό τουτο έχμαθεῖν αχοιβέως έπεμπε.

1. Κύδραρα, nicht weiter bekannt; es musz in der Nähe des nachmaligen Laodikeia gelegen haben.

2. σταθείσα δέ. Zum Gebrauche von δέ vgl. z, c. 8, II (δούλω δέ).

31. 4. έπὶ Καρίης. Wie von ἐπὶ Kaginv verschieden?

6. πᾶσα ἀνάγκη γίνεται. Vgl. V 52: ποταμοί τέσσερες δι' Αρμενίης δέουσι, τους πασα άνάγηη διαπορθμεύσαι έστι.

7. Καλλάτηβος suchen neuere Reisende etwa 7 Meilen vom Maeauder bei dem heutigen Dorfe Ai-

ανδοες δημιοεργοί. Vgl. IV 194: έν τοισι μέλι πολλον λέγεται

δημιοεργούς ανδρας ποιέειν. 8. έκ μυρίκης τε καὶ πυροῦ. Wahrscheinlich eine Art Syrup.

9. μάλλεος είνεπεν. Auch neuere Reisende (Hamilton) haben in diesen Gegenden Platanen von ungeheurer Grösze gefunden.

δω ο η σάμενος πόσμω. δω-gέεσθαι, wie hier construiert c. 27. 28. 54. 116. Anders z. B. V 37: Kwn

Δαρείος Μυτιλήνην έδωρήσατο und VI 125.

10. μελεδωνός att. έπιμελητής. Vgl. c.38: των χοημάτων μελεδωνός άθανάτω. Wie bei der Schar der sogenannten zehntausend Unsterblichen (s. c. 83), ersetzte den Gestorbenen sofort sein schon früher gewählter Nachfolger.

11. actv. Hauptstadt. Auch Athen wurde wol so bezeichnet, gerade wie auch Rom als Hauptstadt und Mittelpunkt des römischen Reichs urbs hiesz.

32. 13. γην τε και ύδως. Arist. Rhet. II 23: το διδόναι γην και ύδως δουλεύειν έστίν. Vgl. V 17.

14. πλήν, jedoch, auch c. 84. Der Grund, weshalb Xerxes nach Sparta und Athen keine Boten

Spatta and Athen Refine Both sandte, ist c. 133 angegeben. 15. $\tau \tilde{y} \ \tilde{\alpha} \lambda l \ y \ \tilde{\gamma} v. \ \tilde{\epsilon} n l \ z \operatorname{eight}$ bei Verben der Bewegung den Zweck an (= nach). Wie hier III 14: $\xi \tilde{\xi}_{-}$ έπεμπε την θυγατέρα έσθητι δου-λίη έπ, ύδωρ.

πρότερον. Vgl. VI 48. 17. πάγχυ att. πάνυ.

Μετά δὲ ταυτα παρεσκευάζετο ώς ἐλέων ἐς "Αβυδον. οί 33 \ δὲ ἐν τούτω τὸν Ἑλλήσποντον ἐζεύγνυσαν ἐκ τῆς ᾿Ασίης ἐς τὴν Ευρώπην. έστι δε της Χερσονήσου της εν Ελλησπόντω, Σηστού τε πόλιος μεταξύ και Μαδύτου, ακτή τοηγέα ές θάλασ-5 σαν κατήκουσα 'Αβύδω καταντίον, ένθα μετά ταῦτα, γρόνω υστερον ου πολλώ, έπι Σανθίππου του Αρίφρονος στρατηγού Αθηναίων, Αρταύμτην ανδρα Πέρσην λαβόντες Σηστοῦ υπαργον ζώοντα πρός σανίδα διεπασσάλευσαν, ός καὶ ές τοῦ Πρωτεσίλεω τὸ ίρὸν ἐς Ἐλαιοῦντα ἀγινεόμενος γυναϊκας ἀθέμιτα 10 ξονα ξοδεσκε. Ές ταύτην ών την ακτην έξ 'Αβύδου δομεόμενοι 34 ένεφύρουν τοίσι προσεκέετο, την μεν λευκολίνου Φοίνικες, την δ' έτέρην την βυβλίνην Αλγύπτιοι, έστι δε έπτα στάδιοι έξ

33. Die Brücken über den Hände und Füsze ausgespannt Hellespont (c. 33-36).

έλέων att. έλων (έλαύνω);

auch c. 37. of δέ. Aegypter und Phoeniker

(c. 25. 34).

2. ἐν τούτω, während dessen, mit correspondierendem έν ω VI 89. S. z. c. 16, II.

(= ἀκτή) zwischen Sestos (h. Zemenik) und Madytos (h. Maito) ist ungefähr eine Meile lang. Ein neuerer Reisender (Prokesch) bemerkt, dasz Xerxes kaum einen geeigneteren Punkt zur Ueberbrückung des Hellesponts hätte finden können.

5. Άβύδω καταντίον. καταντίον ist an allen übrigen Stellen mit Genetiv verbunden (VI 103. 118. VIII 52), weshalb auch wol hier ἀβύδον herzustellen ist. — Die Stadt Abydos lag andem heutigen Cap Nagara, wo sich in dem Fle-cken Nagara noch Trümmer fin-

χοόνω — πολλῶ, im Jahre 478 vor Chr. Der Hergang ist erzählt IX 116-120.

6. έπλ Ξανθίππου - στρατηγοῦ. ἐπὶ c. genet. in tempora-ler Bedeutung. Vgl. 194: ἐπ' "Ατνος

8. διεπασσάλευσαν, Subject? - In διά liegt nach beiden Seiten hin (vgl. διαδήσαντας II 29);

annageln.

Πρωτεσίλεω. Protesilaos wurde zuerst unter allen hellenischen Kämpfern im trojanischen Kriege getötet, als er bei der Landung der erste vor allen aus dem Schiffe sprang. In Eleus, einer Stadt auf dem thrakischen Chersonnes (vgl. 4. ἀκτὴ τρηγέα. Der rauhe IX 116), war sein Grab; hier hatte und felsige Küstenvorsprung er auch einen Heroencult. Zur Sache vgl. IX 116,

9. αθέμιτα. Einige Handschriften bieten hier wie VIII 143: αθέμιστα; doch ist V 72 θεμιτόν in allen Handschriften überliefert.

10. ερδεσκε. Beachte die Bedeu-

tung der Iterativform.

34. 11. τοϊσι προσεκέετο, denenes oblag, zukam. Vgl. c. 36.

Wie hier I 118, 119.

την μέν sc. γέφυραν, was aus έγεφύρουν zu entnehmen. — Ueber die Verbindung την μέν λευκολί-νου - την δε βυβλίνην s. z. c. 25. ... Die eine Brücke ruhte auf Tauen (vgl. c. 25) von Weiszflachs, während die Taue der zweiten Brücke aus den Fasern der ägyptischen Papyrosstaude bereitet waren. Da die Taue die Grundlage des ganzen Brückenbaus bildeten, so nennt Herodot die Brücken selbst γέφυραι oder σχεδίαι έντεταμέναι (VIII 117. IX 114). Zur Sache vgl. c. 36.

12. Eort. Beachte den Numerus (σχημα Πινδαρικόν). Es schwebt der Begriff des Zwischenraums διαπασσαλεύειν heiszt demnach: als Subject vor. Ganz wie hier I 26

Αβύδου ές την απαντίον. και δη έζευγμένου τοῦ πόρου έπιγενόμενος χειμών μέγας συνέχοψέ τε έχεινα πάντα και διέλυσε. 35 'Ως δ' ἐπύθετο Ξέρξης, δεινά ποιεύμενος τον Ελλήσποντον έκέλευσε τριηχοσίας έπικέσθαι μάστιγι πληγάς καλ κατεΐναι ές τὸ πέλαγος πεδέων ζεύγος. ήδη δὲ ήκουσα, ώς καὶ στιγέας 5 αμα τούτοισι απέπεμψε στίξοντας τον Ελλήσποντον. ένετέλλετο δ' ών δαπίζοντας λέγειν βάρβαρά τε καλ άτάσθαλα. 'Ω πικρον ύδωρ, δεσπότης τοι δίκην έπιτιθεί τήνδε, ότι μιν ήδίκησας ούδεν προς έκείνου άδικον παθόν. Και βασιλεύς μεν Ξέρξης διαβήσεταί σε, ην τε σύ γε βούλη ην τε μή σοί δε 10 κατά δίκην ἄρα ούδεις άνθρώπων θύει ώς έόντι θολερώ τε καὶ άλμυρο ποταμο. Τήν τε δή θάλασσαν ένετέλλετο τούτοισι ζημιούν, καὶ τῶν ἐπεστεώτων τῆ ζεύξι τοῦ Ελλησπόντου

τοῦ νηοῦ ἐπτὰ στάδιοι. — Auch IV 85 gibt Her. die Breite des Hellesponts zwischen Abydos und Sestos (j. Nagara und Jalova) auf 7 Stadien an, womit auch Strabo's Angabe (p. 125. 581. 591) überein-stimmt. Nach neueren Messungen (Kruse) ist die Stelle jetzt um 3 Stadien breiter (10 Stadien = 1/4 d. Meile), wie sich denn überhaupt die ganze Meeresküste in jenem Teile des Hellesponts im Laufe der Zeit bedeutend verändert hat. 35. 3. δεινά ποιεύμενος. S.

z. c. 1. τον Έλλής ποντον — πλη-γάς. ἐπικέσθαι μάστιγι, eigentl. ,,mit der Peitsche treffen" ist als ein Begriff zu fassen (=μαστιγοῦν geiszeln) und daher wie die Verba des Schlagens und Züchtigens mit doppeltem Accusativ verbunden (παίειν τινὰ πληγάς). Dafür μαστιγώσαι τὸν Ελλήσποντον c. 54. In ähnlicher Bedeutung wie hier έπικέσθαι steht καθικέσθαι bei Soph, Ο. rex 809 : μέσον κάρα διπλοίς κέντροισί μου καθίκετο. Man hat die Wahrheit der ganzen Erzählung bezweifeln und sie als eine blosze griechische Fabel anschen wollen, allein man vergleiche nur die Art, θύει, wie dies doch bei wie Kyros seinen Zorn an dem anderen Gewässern der Fall ist Flusse Gyndes ausliesz (I 202). Beide Tatsachen liefern Beweise

ἔστι δὲ μεταξύ τῆς τε πόλιος καί Despoten, der an die unbedingte Unterwürfigkeit seiner Umgebung gewöhnt, selbst den Widerstand der Naturkräfte und lebloser We-sen strafen zu müssen glaubt. Vgl. c. 88. Daher findet denn Herodot Xerxes Verfahren nicht so sehr kindisch und albern, als frevelhaft und gottlos (s. unt.).

5. ζεύγος. Paar, auch III 76. $\mathring{\eta} \delta \eta$ heiszt etiam, noch. Genau wie hier c. 55. IV 77. Vgl. II 148: $\mathring{\eta} \delta \eta$ δὲ εἶδον und II 175: $\mathring{\eta} \delta \eta$ δὲ λέγουσι.

στιγεύς, Brandmarker. Vgl. c. 233.

7. 8' wv. Durch 8' wv drückt Her. seinen Zweifel an der Brandmarkung aus. S. z. c. 9, III.

11. ἄρα (= natürlich, also) drückt oft auch bei Homer die Enttäuschung von einer vor-gefaszten Meinung aus, deren Irrigkeit aus einer vorliegenden Thatsache ersichtlich ist. Oft wird α̃ρα in dieser Verbindung mit Imperfect verbunden, so namentlich in der (homerischen) Formel ἡν ἄρα vgl. Hom. II. XVI 33: οὕτ ἄρα σοίγε πατὴο ἡν Πηλεύς und Herod. III 64. 65. IV 45. 64. 205.

(c. 113).

13. ἐπεστεώτων, οί ἐπεστεώτες für die Anmaszung eines persischen = praepositi. Vgl. c. 117 τον

άποταμείν τὰς κεφαλάς. Καὶ οί μὲν ταῦτα ἐποίευν, τοῖσι 36 προσεκέετο αυτη ή άχαρις τιμή, τὰς δὲ ἄλλοι ἀρχιτέκτονες έζεύνυυσαν έζεύνυυσαν δε ώδε πεντηκοντέρους και τριήοεας συνθέντες, ύπὸ μὲν τὴν πρὸς τοῦ Εὐξείνου Πόντου έξή-5 κοντά τε και τριηκοσίας, ύπο δε την ετέρην τεσσερεσκαίδεκα καὶ τριηκοσίας, τοῦ μὲν Πόντου ἐπικαρσίας, τοῦ δὲ Ἑλλησπόντου κατά δόον, ζνα άνακωγεύη τὸν τόνον τῶν ὅπλων, συνθέν-

έπεστεώτα της διώρυγος. Auch II

36. 1. τοῖσι προσεκέετο. Vgl. c. 34 und c. 39: τοίσι προσετέτακτο ταύτα ποήσσειν.

2. τάς, γέφυρας schwebt vor, da τῆ ζεύξι kurz vorhergegangen ist.

4. συνθέντες. Die Aufstellung (eig. Zusammenstellung) der Schiffe geschah so, dasz zwischen den ein-zelnen Schiffen freie Zwischen-räume gelassen wurden. Uebrigens bestand nicht etwa die eine Brücke nur aus Pentekonteren, die andere nur aus Trieren, sondern beide Brücken waren aus Schiffen bei der Arten zusammengesetzt,

ὑπὸ μὲν τὴν — τοιηποσίας. Die Schiffe bildeten die Grund-(Unter) lage beider Brücken.

πρός τοῦ Εὐξείνου Πόντου, .. in der Richtung nach dem Pontus Eux. hin." Gemeint ist die Brücke, welche dem Pontus Euxinus (genauer: der Propontis) zugekehrt Ueber πρός c. genet. s. z. war. c. 20.

5. ύπὸ δὲ τὴν έτέρην = ὑπὸ την πρός του Ελλησπόντου (s. 25).

6. τοῦ μὲν Πόντου ἐπικαοσί-ας, τοῦ δὲ Ἑλλησπόντου κατὰ δόον erkläre durch folgende Umschreibung: ὑπὸ μὲν τὴν (γέφυραν) πρός τοῦ Πόντου (φέρουσαν) έπικαρσίας (τὰς νέας συνθέντες), ὑπὸ δὲ τὴν ετέρην τὴν πρὸς τοῦ Ελλησπόντου (φέρουσαν) κατά δόου (τάς νέας συνθέντες). Sowol zu τοῦ Πόντου als zu τοῦ Ελλησπόντου ist πρός aus dem kurz vorhergegangenen πρός τοῦ Ευξείνου πόντου (ob. 4) zu ergänzen.

έπικαρσίας, in schräger Richtung. έπικάρσιος, schräg ist I 180 zu ίθύς, IV 101 zu ὄρθιος eng mit πεντηκοντέρους - συνθένin Gegensatz gestellt. Es lagen TES (oben 3) zu verbinden, da die

also die Schiffe der oberen, dem Pontus zugekehrten Brücke nicht in gerader, sondern in schrä-ger Linie vor Anker und daraus erklärt es sich, dasz bei der oberen Brücke eine gröszere Anzahl von Fahrzeugen erforderlich war als bei der unteren. - έπικάρσιος kann nicht die Bedeutung haben, dasz die Schiffe in der oberen Brücke dem Strome die breite Seite zuwandten, denn vernünftigerweise muszten die Schiffe in beiden Brücken so aufgestellt werden, dasz sie der Strömung, die vom Pontus Euxinus herkommt, nicht die Bordseite, sondern den Bug zukehrten.

7. κατά δόον muss im Gegensatz zu ἐπικαρσίας die Bedeutung haben, "der vollen (d. i. ungeteilten) Strömung ausgesetzt." Auch die Schiffe der oberen Brücke standen zwar κατά δόον (= secundo fluvio), aber da sie in schräger Richtung aufgestellt waren, so wurde die Strömungslinie in ihrem geraden Laufe unterbrochen, was bei den Schiffen der unteren Brücke, die in gerader Linie vor Anker lagen, also senkrecht auf der Strombreite standen, nicht der Fall war; von ihnen konnte also vorzugsweise gesagt werden, dasz sie κατά δόον aufgestellt waren. Da die obere Brücke der unteren zum Schutze diente, indem sie zuerst die Gewalt der Strömung aushalten musste, so hatte man bei der unteren Brücke die Schrägstellung der Schiffe, durch welche bei der oberen Brücke der Andrang der Wellen gebrochen wurde, nicht für erforderlich gehalten.

ενα ανακωχεύη — οπλων ist

πλείστον ές Λευκήν ακτήν καλεομένην της Θρηΐκης αγίνεον, οί δὲ ἐς Τυρόδιζαν τὴν Περινθίων, οί δὲ ἐς Δορίσκον, οί δὲ ές Ήτονα την έπὶ Στουμόνι, οί δὲ ές Μακεδονίην διατεταγμένοι.

26

Έν 🧓 δε ούτοι τον προκείμενον πόνον έργάζοντο, έν τούτω 5 ό πεζός άπας συλλελεγμένος άμα Ξέρξη έπορεύετο ές Σάρδις, έκ Κοιτάλλων δομηθείς των έν Καππαδοκίη ένθαυτα γάρ εἴρητο συλλέγεσθαι πάντα τὸν κατ' ἤπειρον μέλλοντα ἄμα αὐτῷ Ξέρξη πορεύεσθαι στρατόν. Θς μέν νυν των ύπάρχων στρατόν κάλλιστα έσταλμένον άγαγών τὰ προκείμενα παρά βασιλέυς 10 έλαβε δώρα, ούκ έχω φράσαι ούδε γαρ άρχην ές κρίσιν τούτου πέρι έλθόντας οίδα. οί δὲ ἐπείτε διαβάντες τὸν Αλυν ποταμον ωμίλησαν τη Φουγίη, δι' αυτής πορευόμενοι παρεγένοντο ές Κελαινάς, ίνα πηγαλ αναδιδούσι Μαιάνδρου ποταμοῦ καὶ έτέρου οὐκ έλάσσονος η Μαιάνδρου, τῶ οὕνομα τυγ- 15

1. Λευκή ακτή hiesz ein Flecken und eine Rhede in Thrakien an der Propontis; auch ein Vorgebirge von Euboea führte diesen Namen.

 $\alpha \gamma \iota \nu \dot{\epsilon} \omega \text{ ion.} = \alpha \gamma \omega.$

2. οί δέ, als wenn οί μεν-άγίνεον vorausgegangen wäre; im Gegensatz zu τον δέ πλείστον erwarteten wir τον δέ oder αλλον δέ.

Τυρόδιζα. Dieser zum perinthischen Gebiet gehörige Ort ist nicht weiter bekannt. Perinth, eine blühende Colonie der Samier, lag in Thrakien an der Propontis. Vgl. IV 90. VI 33. - Ueber Doriskos vgl. c. 59.

3. Ἡιόνα τὴν ἐπὶ Στουμόνι. Derselbe Zusatz VIII 118, da es auch auf Chalkidike eine Stadt dieses Namens gab (Ἡιών ἡ ἐπὶ Θρά-κης Thuk. IV 7). Das an der Mündung des Strymon gelegene Eion war eine Colonie der Athener und Hafenstadt des (späteren) Amphipolis (j. Contessa). Vgl. c. 107.

26. Zug des Heeres von Kritalla nach Sardes. Pythios und Xerxes (c. 26 - 32).

5. έν φ in temporaler Bedeutung; s. z. c. 16, II.

Kritalla lässt sich nicht genau bestimmen; jedenfalls lag es auf der Ostseite des Halys (s. d. folg.) auf der von Susa nach Sardes führenden Königsstrasze (vgl. V49). Wahrscheinlich liefen bei Kritalla mehrere Hauptstraszen zusammen.

9. ὑπάρχων. S. z. c. 12.

10. τὰ προκείμενα — δῶρα. Vgl. c. 8, IV.

11. οὐδὲ ἀοχήν, ne omnino quidem, wird häufig so von Her. verbunden. S. z. c. 9, II.

13. ώμίλησαν τη Φουγίη. όμιlésiv sonst meist vom Zusammenkommen mit Personen gebraucht; hier, wie c. 214, vom Orte (= erreichen). Häufig so bei Dich-

14. Κελαιναί, Kelaenae, war eine alteStadt Phrygiens in der Nähe des Maeander. Xerxes hatte in ihrer Mitte auf steiler Höhe eine Burg und am Fusz derselben einen Königspalast erbaut (Xen. Anab. I. 2. § 7). Später wurden ihre Einwohner von Antiochos Sother in die von ihm gegründete Stadt Apamea (an der Einmündung des Marsyas in den Maeander) verpflanzt.

15. η Μαιάνδρου. Μαιάνδρου, 7. ἐκ Κριτάλλων. Die Lage von nicht etwa Μαίανδρος; denn wie χάνει έδυ Καταρρήκτης, δε έξ αὐτης της άγορης της Κελαινέων ανατέλλων ές τον Μαίανδρον έκδιδοι, έν τη και ο του Σιληνου Μαρσύεω άσκὸς [έν τῆ πόλι] άνακρέμαται, τὸν ὑπὸ Φρυγων λόγος έγει υπὸ Απόλλωνος έκδαρέντα άνακρεμασθηναι. 5 Έν ταύτη τη πόλι υποκατήμενος Πύθιος ὁ "Ατυος ανήο Αυδός 27 έξείνισε την βασιλέος στρατιήν πάσαν ξεινίοισι μεγίστοισι καί αὐτὸν Ξέοξην, χρήματά τε ἐπηγγέλλετο βουλόμενος ἐς τὸν πόλεμον παρέχειν. ἐπαγγελλομένου δὲ γρήματα Πυθίου είρετο Ξέρξης Περσέων τους παρεόντας, τίς τε έων ανδρών Πύθιος 10 καλ κόσα χρήματα κεκτημένος έπαγγέλλοιτο ταύτα. οί δὲ εἶπαν Ω βασιλεύ, οὖτός έστι, ός τοι τὸν πατέρα Δαρεῖον έδωρήσατο τῆ πλατανίστω τη γουσέη και τη άμπέλω, ος και νυν έστι

es im Nominativ ποταμός ούμ έλάσσων η Μαίανδρος heiszt, so muss es demgemäsz im Genetiv heiszen: Kameelfellen. ποταμού οὐκ ἐλάσσονος ἢ Μαιάν- ὑπὸ Φουνῶν

Spov.

1. Καταρρήμτης heiszt sonst Marsyas; er entsprang aus einer Felsengrotte an der Burg von Kelaenae, welche Xerxes auf der αγορά erbaut hatte (s. o.), und führte vermutlich wegen seines jähen Falls an dieser Stelle den Namen $K\alpha$ ταρρήκτης. Verschieden von dem hier erwähnten Flusse ist der karische Marsyas, ebenfalls ein Nebenfluss des Maeander, den Herodot V 118 erwähnt.

 ανατέλλων. Vgl. IV 52: ἐκ λίμνης μεγάλης άνατέλλων ο Τπανις

ποταμός δέει κτλ.

Σιληνοῦ Μαρσύεω. Marsyas, ein phryg. Silenus, galt als der mythische Erfinder und Vertreter der rauschenden Flötenmusik, die öfter in Gegensatz tritt zu der beruhigenden Saitenmusik, welche in Apollon, dem Meister des Saitenspiels (φόρμιγξ, πίθαρις, λύρα), ihren Beschützer findet. Zur Sage vom Wettstreit beider vgl. Xen. Anab. I 2,8: ένταῦθα λέγεται Απόλλων έκδείραι Μαρσύαν νικήσας έρίζοντά οί περί σοφίας, και το δέρμα (= τὸν ἀσκόν) κοεμάσαι ἐν τῷ ἄντοω όθεν αί πηγαί. διὰ δὲ τοῦτο ό ποταμός καλείται Μαρσύας.

3. ασκός ist der aus der Haut des

c. 75 (πέδιλα νεβρῶν) und III 9: άσκους καμήλων, Schläuche aus

ύπο Φουγῶν ist eng mit λό-γος ἔχει zu verbinden. Ueber die Wendung λόγος τινὰ ἔχει s. z. c. 3 (φάτις μιν έχει).

27. 5. υποκατήμενος. Pythios hielt sich hier auf, um den König zu erwarten. υποκαθησθαι mit Acc. VIII 40 υποκατήμενοι (= υπομένοντες) τον βάρβαρον.

Πύθιος ο "Ατυος. Vielleicht war Pythios ein Sohn jenes unglück-lichen Sohnes des Kroisos (I 34), welcher den Namen Atys führte. Daraus würde sich auch der ungeheure Reichtum des Pythios erklären. Dasz der Enkel des Kroisos den Namen Ilidiog führte, hat man nicht unwahrscheinlich als einen Ausdruck der Verehrung angesehen, welche Kroisos dem delphischen Orakel des öfteren bewies. Vgl. I 50, 90, 92, V 36,

7. έπηγγέλλετο βουλόμενος. έπαγγέλλεσθαι mit βουλόμενος, das auch fehlen könnte, VI 139 δίκας έπηγγέλλοντο βουλόμενοι διδόναι.

12. τη πλατανίστω. Beachte die Bedeutung des Artikels. Die Platane sowol wie der Weinstock, beide aus purem Golde gearbeitet, sollen Werke des Samiers Theodoros gewesen sein, desselben, der auch den Ring des Polykrates und den Marsyas bereitete Schlauch, Vgl. Krater verfertigt hatte, welchen

28 πρῶτος ἀνθρώπων πλούτω τῶν ἡμεῖς ἴδμεν μετὰ σέ. Θωμάσας δὲ τῶν ἐπέων τὸ τελευταῖον Ξέρξης αὐτὸς δεύτερα εἴρετο Πύθιον, ὁκόσα οἱ εἴη χρήματα. ὁ δὲ εἶπε ΄ Ἡ βασιλεῦ, οὕτε σε ἀποκρύψω, οὕτε σκηψομαι τὸ μὴ εἰδέναι τὴν ἐμεωυτοῦ οὐσίην, ἀλλ' ἐπιστάμενός τοι ἀτρεκέως καταλέξω. ἐπείτε γὰρ τά το χιστά σε ἐπυθόμην ἐπὶ θάλασσαν καταβαίνοντα τὴν Ἑλληνίδα, βουλόμενός τοι δοῦναι ἐς τὸν πόλεμον χρήματα ἔξέμαθον, καὶ εὐρον λογιζόμενος ἀργυρίου μὲν δύο χιλιάδας ἐούσας μοι ταλάντων, χρυσίου δὲ τετρακοσίας μυριάδας στατήρων Δαρεικών, ἐπιδεούσας ἕπτὰ χιλιάδων. καὶ τούτοισί σε ἐγὼ δωρέο 10 μαι, αὐτῷ δ' ἐμοὶ ἀπ' ἀνδραπόδων τε καὶ γεωπεδίων ἀρκέων ἐστὶ βίος. Ό μὲν ταῦτα ἔλεγε, Ξέρξης δὲ ἡσθεὶς τοῖσι εἰρημένοισι εἶπε ΄ Ξεῖνε Λυδὲ, ἐγὼ ἐπείτε ἔξηλθον τὴν Περσίδα χώρην, οὐδενὶ ἀνδρὶ συνέμιξα ἐς τόδε, ὅστις ἡθέλησε ξείνια

Kroisos dem delphischen Orakel schenkte (s. z. III 51). Der Wert der beiden hier genannten Kunstwerke, welche im Altertum hoch berühmt waren, lag wol vorzugsweise in der kunstreichen Arbeit. Etwa 114 Jahre späteräuszerte sich der Arkader Antiochos, welcher als Gesandter bei Artaxerxes Mnemon gewesen war, über jene weltberühmte Platane dahin, dasz sie nicht ausreiche einer Cikade Schatten zu geben: τὴν ὑμνονυμένην ἀν χουσῆν πλάτανον οὐχ ἴπανὴν εἶναι ἔφη τέτιγγι σκιάν παρέχειν Xen. Hellen. VII 1, 38. Später liesz Antigonos sie einschmelzen (Diod. XIX 48).

28. 2. δεύτερα deinde wie c. 18.

4. ἀποκρύψω, την έμεωυτοῦ οὐ- schätzt. Vgl. Lys. XIX §. 50. σίην schwebt vor.

σκήψομαι τὸ μὴ εἰδέναι. σκήπτεσθαί τι, etwas vorschützen, auch V 102.

5. ἐπείτε τάχιστα, cum primum. Ebenso c. 129 ἐπεὰν — τάχιστα.

6. την Έλληνίδα. Andere Bezeichnungen des Aegäischen Meeres sind bei Her. δάλ. ή Έλληνική (V 54) und ηδε ή θάλασσα (I 1 und sonst sehr oft).

ἐξέμαθον. Beachte ἐξ. c. 32 ist ἀκριβέως hinzugefügt.

8. λογιζόμενος. λογίζεσθαι, berechnen, in ähnlicher Bedeutung c. 194. Eine andere Bedeutung hat das Verbum c. 8. 44. und VIII 53 (= secum reputare).

ταλάντων. Im persisch. Reich war das babylonische Talent (= 1940 Thaler) das Geldgewicht für Silber (vgl. z. III 89). Danach besasz also Pythios an Silber 3,880,000 Thaler. — Den Gold dareikos zu 73/5 Thir. gerechnet (s. Hultsch Metrol. p.279), hatte Pythios ferner 30,346,800 Thir. (= 3,993,000 × 73/5). Sein Gesammtvermögen belief sich demnach auf nicht weniger als 34,226,800 Thir. Derreiche Athener Kallias (c. 151) wurde nur auf 200 Talente (= 314,333 Thaler) geschätzt. Vgl. Lys. XIX §, 50.

.10. ἐπιδεούσας ἐπτὰ χιλιάδων. Zum Ausdruck vgl. c. 29: τὰς τετρακοσίας μυριάδας τοι τῶν στατήρων ἀποπλήσωπας ἐμεωντοῦ δούς τὰς ἐπτὰ χιλιάδας, ἐνα μή τοι ἐπιδεέες ἔωσι αἱ τετρακοσιαι μυριάδες ἐπτὰ χιλιάδων.

11. γεωπεδίων. γεωπέδιον diminutiv zu γεώπεδον (= γήπεδον) Grundstück.

29. 13. ἐξῆλθον τὴν — χώρην. Der Accus. mit ἐξελθεῖν verbunden wie V 104: ἐξελθεῖν τὸ ἄστν. Vgl. V 103: ἐκπλώσαντες τὸν Ἑλλήσποντον.

προθείναι στρατώ τω έμω, ούδε όστις ές όψιν την έμην καταστας αυτεπάγγελτος ές του πόλεμου έμοι ηθέλησε συμβαλέσθαι γρήματα, έξω σεύ. σύ δὲ καὶ έξείνισας μεγάλως στρατόν τὸν έμου και γρήματα μεγάλα έπαγγέλλεαι, σοι ών ένω άντι αύ-5 των γέρεα τοιάδε δίδωμι ξεΐνον τέ σε ποιεύμαι έμον, και τάς τετραχοσίας μυριάδας τοι των στατήρων αποπλήσω παρ' έμεωυτου δούς τας έπτα χιλιάδας, ίνα μή τοι έπιδεέες έωσι αί τετρακόσιαι μυριάδες έπτα χιλιάδων, άλλ' ή τοι απαρτιλογίη ύπ' έμεο πεπληφωμένη. κέκτησό τε αύτος τάπεο αύτος έκτήσαο. 10 επίστασό τε είναι αίει τοιούτος ού γάρ τοι ταύτα ποιεύντι ούτε ές τὸ παρεὸν ούτε ές χρόνον μεταμελήσει.

Ταύτα δὲ εἴπας καὶ ἐπιτελέα ποιήσας ἐπορεύετο αἰεὶ τὸ 30 πρόσω. "Αναυα δε καλεομένην Φουγών πόλιν παραμειβόμενος καὶ λίμνην, έκ της άλες γίνονται, απίκετο ές Κολοσσάς πόλιν 15 μεγάλην Φουγίης, έν τη Λύκος ποταμός ές γάσμα γης έσβάλλων άφανίζεται, έπειτεν διὰ σταδίων ώς πέντε μάλιστά κη άναφαινόμενος έκδιδοί και ούτος ές του Μαίανδρου. έκ δέ Κολοσσέων όρμε όμενος ό στρατός έπλ τους ούρους των Φρυ-

Noch freier ist c. 58 das simplex berdie Wendungen έπιτελέα ποιέειν πλώειν mit Accus, verbunden.

συνέμιξα. Zur Bedeutung vgl. c. 153 άγγελοι συμμίξαντες Γέλωνι.

3. έξω σεῦ praeter te. έξω wie hier IV 46 gebraucht: ὁ δὲ Πόντος ὁ Εὖξεινος παρέχεται έξω τοῦ Σκυτικοῦ (ἔθνεος) ἐθνεα ἀμαθέστατα. 6. παρ΄ ἐμεωυτοῦ de meo. Vgl. II 129: τα δὲ ἄλλα γαρ ἔκρινε εὐ

(Μυκερίνος) και δή και τῷ ἐπιμεμφομένω έκ της δίκης παρ έωυτοῦ (= de suo) διδούς απέπλησε αύτοῦ τον θυμόν.

8. ἀπαρτιλογίη erklären alte Grammatiker mit: ἀπηρτισμένος καλ πληρής άριθμός (= λόγος).

9. nent η σρ. Beachte die Bedeutung des Perfects (κέκτημαι), die von der des Aorists (έπτησαμην) verschieden ist.

11. ἐς τὸ παρεόν (= ἐς τὸ παραντίκα) wie hier VIII 109. ΙΧ 7.

ές χοόνον in posterum, verschieden von zoovo (c.6). Wie hier ΙΧ 89 ου γας υμίν ές χρόνον μεταuelnose.

30. 12. έπιτελέα ποιήσας, Ue-

und έπιτελέα γίνεσθαι vgl. z. c. 11.

13. "Ανανα, südl. vom Maiander zwischen Kelaenae und Kolossos gelegen, nicht weit von dem jetzigen Chardak, wo sich noch heute ein Salzsee findet.

14. Κολοσσαί war nach Herod. und Xenophon (Anab. I, 2) eine der bedeutendsten Städte Phrygiens, doch war sie schon zu Strabo's Zeiten (Strab. p. 864. 576) im Abnehmen begriffen. In Erinnerung ist sie geblieben durch den vom Apostel Paulus an ihre Bewohner geschriebenen Brief. Ruinen finden sich bei dem heutigen Chonos, wo noch heute der auf dem Kadmosgebirge (j-Babadag) entspringende Tschuruk in eine tiefe Erdschlucht herabfällt.

16. διά, nach einer Entfernung von. Vom zeitlichen Zwischenraum steht διά VI 118 (δι' έτέων είκοσι) öfter.

μάλιστά κη. S. z. c. 22 (κου μάλιστα).

18. ovoovs att. ogovs.

γών και Λυδών απίκετο ές Κύδραρα πόλιν, ένθα στήλη καταπεπηγυία, σταθείσα δε ύπο Κοοίσου, καταμηγύει δια γραμμά-31 των τους ούρους. Ως δὲ ἐχ τῆς Φρυγίης ἐσέβαλε ἐς τὴν Λυδίην, σχιζομένης της όδου καὶ της μεν ές άριστερην έπὶ Καοίης φερούσης, της δε ές δεξιην ές Σάρδις, τη και πορευομένω 5 διαβήναι τὸν Μαίανδρον ποταμὸν πᾶσα ἀνάγκη γίνεται καὶ ιέναι παρά Καλλάτηβον πόλιν, έν τη ἄνδρες δημιοεργοί μέλι έκ μυρίκης τε καὶ πυρού ποιεύσι, ταύτην ίων ὁ Ξέρξης τὴν όδον εύρε πλατάνιστον, την κάλλεος είνεκεν δωρησάμενος κόσμω γρυσέω και μελεδωνω άθανάτω άνδοι έπιτρέψας δευτέρη 10 32 ημέρη απίκετο ές των Αυδών τὸ άστυ. Απικόμενος δὲ ές Σάρδις πρώτα μεν απέπεμπε κήρυκας ές την Ελλάδα αίτήσοντας γην τε καὶ ὕδωρ καὶ προερέοντας δεῖπνα βασιλέι παρασκευάζειν. πλην ούτε ές Αθήνας ούτε ές Λακεδαίμονα απέπεμπε έπλ νης αϊτησιν, τη δὲ άλλη πάντη, τωνδε δὲ είνεκεν τὸ δεύ- 15 τερου απέπεμπε έπὶ γῆν τε καὶ ὕδωρ. ὅσοι πρότερου οὐκ ἔδοσαν Δαρείω πέμψαντι, τούτους πάγγυ έδοκεε τότε δείσαντας δώσειν. βουλόμενος ών αυτό τουτο έχμαθείν αχοιβέως ἒπεμπε.

1. Κύδραρα, nicht weiter bekannt; es musz in der Nähe des nachmaligen Laodikeia gelegen haben.

2. σταθείσα δέ. Zum Gebrauche von δέ vgl. z.c. 8, II (δούλω δέ).

31. 4. ἐπὶ Καρίης. Wie von ἐπὶ Kapiny verschieden?

6. πᾶσα ἀνάγκη γίνεται. Vgl. V 52: ποταμοί τέσσερες δι' Αρμενίης δέουσι, τους πασα αναγηη διαπορθμεύσαι έστι.

7. Καλλάτηβος suchen neuere Reisende etwa 7 Meilen vom Maeander bei dem heutigen Dorfe Ai-

ανδρες δημιοεργοί, Vgl. IV 194: έν τοισι μέλι πολλον λέγεται δημιοεργούς ανδρας ποιέειν.

8. ἐκ μυρίκης τε καὶ πυροῦ. Wahrscheinlich eine Art Syrup.

9. κάλλεος είνεμεν. Auch neuere Reisende (Hamilton) haben in diesen Gegenden Platanen von ungeheurer Grösze gefunden.

δω ο η σάμενος πόσμω. δω-οξεσθαι, wie hier construiert c. 27. 28. 54. 116. Anders z. B. V 37: Kwn

Δαρείος Μυτιλήνην έδωρήσατο und VI 125.

10. μελεδωνός att. έπιμελητής. Vgl. c. 38: των χοημάτων μελεδωνός άθανάτω. Wie bei der Schar der sogenannten zehntausend Unsterblichen (s. c. 83), ersetzte den Gestorbenen sofort sein schon früher gewählter Nachfolger.

11. ἄστν. Hauptstadt. Auch Athen wurde wol so bezeichnet, gerade wie auch Rom als Hauptstadt und Mittelpunkt des römischen Reichs urbs hiesz.

32. 13. γ ήν τε καὶ ῦδως. Arist. Rhet. II 23: το διδόναι γήν καὶ ῦδως δουλεύειν έστίν. Vgl. V 17.

14. πλην, jedoch, auch c. 84. Der Grund, weshalb Xerxes nach Sparta und Athen keine Boten saudte, ist c. 133 angegeben.

sandte, ist c. 153 angegeen.

15. $\tau \tilde{\eta} \tilde{\alpha} \lambda \lambda \eta$, S. z. c. 25.

16. $\ell \pi l \gamma \tilde{\eta} \nu$. $\ell \pi l$ zeigt bei Verben der Bewegung den Zweck an (= nach). Wie hier III 14: $\ell \tilde{\xi}$ - $\ell \pi \ell \mu \pi \epsilon \tau \tilde{\eta} \nu \vartheta \nu \gamma \alpha \tau \ell \rho \alpha \ell \vartheta \vartheta \tilde{\eta} \tau \iota \vartheta \sigma \nu$ $\lambda (\eta \ell \pi' \nu \vartheta \omega \rho \nu)$

πρότερον. Vgl. VI 48. 17. πάγχυ att. πάνυ.

Μετά δὲ ταῦτα παρεσκευάζετο ὡς ἐλέων ἐς "Αβυδον. οί 33 \ δὲ ἐν τούτω τὸν Ἑλλήσποντον ἐζεύγνυσαν ἐκ τῆς ᾿Ασίης ἐς τὴν Ευρώπην. έστι δε της Χερσονήσου της εν Ελλησπόντω, Σηστοῦ τε πόλιος μεταξύ καὶ Μαδύτου, ἀκτὴ τοηχέα ές θάλασ-5 σαν κατήκουσα 'Αβύδω καταντίον, ένθα μετά ταῦτα, χρόνω υστερον ου πολλώ, έπι Ξανθίππου του Αρίφρονος στρατηγού Αθηναίων, Αρταύκτην ανδρα Πέρσην λαβόντες Σηστοῦ υπαργον ζώοντα πρός σανίδα διεπασσάλευσαν, ός καὶ ές τοῦ Ποωτεσίλεω το ίρον ές Έλαιουντα άγινεόμενος γυναϊκας άθέμιτα 10 ξογα ξοδεσκε. Ές ταύτην ών την ακτην έξ Αβύδου δομεύμενοι 34 έγεφύρουν τοΐσι προσεκέετο, την μεν λευκολίνου Φοίνικες, την δ' ετέρην την βυβλίνην Αίγύπτιοι. έστι δε επτά στάδιοι έξ

Hellespont (c. 33-36).

έλέων att. έλων (έλαύνω);

auch c. 37. ol δέ. Aegypter und Phoeniker (c. 25. 34).

2. ἐν τούτω, während dessen, mit correspondierendem έν ω VI 89. S. z. c. 16, II.

4. ἀπτη τοηχέα. Der rauhe und felsige Küstenvorsprung (= ἀκτή) zwischen Sestos (h. Zemenik) und Madytos (h. Maito) ist ungefähr eine Meile lang. Ein neuerer Reisender (Prokesch) bemerkt, dasz Xerxes kaum einen geeigneteren Punkt zur Ueberbrückung des Hellesponts hätte finden können.

5. Άβύδω καταντίον. καταντίον ist an allen übrigen Stellen mit Genetiv verbunden (VI 103. 118. VIII 52), weshalb auch wol hier ἀβνόδον herzustellen ist. — Die Stadt Abydos lag andem heutigen Cap Nagara, wo sich in dem Flecken Nagara noch Trümmer finden.

πολλώ, im Jahre 478 vor Chr. Der Hergang ist erzählt IX 116-120.

6. έπλ Ξανθίππου — στρατηγοῦ. ἐπὶ c. genet. in tempora-ler Bedeutung. Vgl. 194: ἐπ' Ατνος βασιλέος.

8. διεπασσάλευσαν, Subject? - In διά liegt nach beiden Seiten hin (vgl. διαδήσαντας II 29);

33. Die Brücken über den Hände und Füsze ausgespannt annageln.

Πρωτεσίλεω. Protesilaos wurde zuerst unter allen hellenischen Kämpfern im trojanischen Kriege getötet, als er bei der Landung der erste vor allen aus dem Schiffe sprang. In Eleus, einer Stadt auf dem thrakischen Chersonnes (vgl. IX 116), war sein Grab; hier hatte er auch einen Heroencult. Zur Sache vgl. IX 116.

9. αθέμιτα. Einige Handschriften bieten hier wie VIII 143: abéμιστα; doch ist V 72 θεμιτόν in allen Handschriften überliefert.

10. ερδεσκε. Beachte die Bedeu-

tung der Iterativform.

34. 11. τοζσι προσεκέετο, denenes oblag, zukam. Vgl. c. 36.

Wie hier I 118, 119. την μέν sc. γέφυραν, was aus έγεφύρουν zu entnehmen. - Ueber die Verbindung την μέν λευκολί-νου - την δε βυβλίνην s. z. c. 25. ... Die eine Brücke ruhte auf Tauen

(vgl. c. 25) von Weiszflachs, wäh-

rend die Taue der zweiten Brücke aus den Fasern der ägyptischen Papyrosstaude bereitet waren. Da die Taue die Grundlage des ganzen Brückenbaus bildeten, so nennt Herodot die Brücken selbst γέφυραι oder σχεδίαι έντεταμέναι (VIII 117. IX 114). Zur Sache vgl. c. 36.

12. gori. Beachte den Numerus (σχημα Πινδαρικόν). Es schwebt der Begriff des Zwischenraums διαπασσαλεύειν heiszt demnach: als Subject vor. Ganz wie hier I 26

Αβύδου ές την απαντίον. και δη έζευγμένου του πόρου έπιγενόμενος γειμών μέγας συνέχοψέ τε έκεῖνα πάντα καὶ διέλυσε. 35 'Ως δ' ἐπύθετο Ξέρξης, δεινά ποιεύμενος του Ελλήσποντον έκέλευσε τριηχοσίας έπικέσθαι μάστιγι πληγάς καὶ κατείναι ές τὸ πέλαγος πεδέων ζεύγος. ήδη δὲ ήχουσα, ώς καὶ στιγέας 5 αμα τούτοισι απέπεμψε στίξοντας του Ελλήσποντον. ένετέλλετο δ' ών δαπίζοντας λέγειν βάρβαρά τε και ατάσθαλα. 'Ω πικρον ύδωρ, δεσπότης τοι δίκην έπιτιθες τήνδε, ότι μιν ήδίκησας οὐδεν πρὸς ἐκείνου ἄδικον παθόν. Καὶ βασιλεύς μεν Ξέρξης διαβήσεταί σε, ην τε σύ γε βούλη ην τε μή σοί δε 10 κατά δίκην ἄρα ούδεις άνθρώπων θύει ώς έόντι θολερώ τε καὶ άλμυρῷ ποταμῷ. Τήν τε δὴ θάλασσαν ένετέλλετο τούτοισι ζημιούν, και των έπεστεώτων τη ζεύξι του Ελλησπόντου

έστι δὲ μεταξύ τῆς τε πόλιος καὶ τοῦ νηοῦ ἐπτὰ στάδιοι. — Auch IV 85 gibt Her. die Breite des Hellesponts zwischen Abydos und Sestos (j. Nagara und Jalova) auf 7 Stadien an, womit auch Strabo's Angabe (p. 125. 581. 591) überein-stimmt. Nach neueren Messungen (Kruse) ist die Stelle jetzt um 3 Stadien breiter (10 Stadien = 1/4 d. Meile), wie sich denn überhaupt die ganze Meeresküste in jenem Teile des Hellesponts im Laufe der Zeit bedeutend verändert hat.

35. 3. δεινά ποιεύμενος. S.

z. c. 1. τὸν Ἑλλή σποντον — πλη-γάς. ἐπικέσθαι μάστιγι, eigentl. ,,mit der Peitsche treffen" ist als ein Begriff zu fassen (=μαστιγοῦν geiszeln) und daher wie die Verba des Schlagens und Züchtigens mit doppeltem Accusativ verbunden (παίειν τινὰ πληγάς). Dafür μαστιγάσαι τον Ελλήσποντον c. 54. In ähnlicher Bedeutung wie hier έπικέσθαι steht καθικέσθαι bei Soph. Ο. rex 809 : μέσον κάρα διπλοῖς κέν-Topod μου καθύκετο. Man hat die in der (homerischen) Formel ην αρα Wahrheit der ganzen Erzählung vgl. Hom. Il. XVI 33: οὖτ αρα bezweifeln und sie als eine blosze σούγε πατηρ ην Πηλεύς und Herod. griechische Fabel ansehen wollen, III 64. 65. IV 45. 64. 205. allein man vergleiche nur die Art, θύει, wie dies doch bei wie Kyros seinen Zorn an dem anderen Gewässern der Fall ist Flusse Gyndes anslies (1. 202). Flusse Gyndes ausliesz (I 202). Beide Tatsachen liefern Beweise

Despoten, der an die unbedingte Unterwürfigkeit seiner Umgebung gewöhnt, selbst den Widerstand der Naturkräfte und lebloser We-sen strafen zu müssen glaubt. Vgl. c. 88. Daher findet denn Herodot Xerxes Verfahren nicht so sehr kindisch und albern, als frevelhaft und gottlos (s. unt.).

5. ζεύγος. Paar, auch III 76. $\mathring{\eta} \delta \eta$ heiszt etiam, noch. Genau wie hier c. 55. IV 77. Vgl. II 148: $\mathring{\eta} \delta \eta$ δὲ εἶδον und II 175: $\mathring{\eta} \delta \eta$ δὲ λέγουσι.

στιγεύς, Brandmarker. Vgl. c. 233.

7. δ' ων. Durch δ' ων drückt Her. seinen Zweifel an der Brandmarkung aus. S. z. c. 9, III.

11. $\tilde{\alpha}\varrho\alpha$ (= natürlich, also) drückt oft auch bei Homer die Enttäuschung von einer vor-gefaszten Meinung ans, deren Irrigkeit aus einer vorliegenden Thatsache ersichtlich ist. Oft wird α̃ρα in dieser Verbindung mit Imperfect verbunden, so namentlich

(c. 113).

13. ἐπεστεώτων, οί ἐπεστεώτες für die Anmaszung eines persischen = praepositi. Vgl. c. 117 τον

άποταμείν τὰς κεφαλάς. Καὶ οί μὲν ταῦτα ἐποίευν, τοῖσι 36 προσεκέετο αύτη ή ἄχαρις τιμή, τὰς δὲ ἄλλοι ἀρχιτέκτονες έζεύγνυσαν έζεύγνυσαν δε ώδε πεντηχοντέρους και τριήοεας συνθέντες, υπό μεν την πρός του Ευξείνου Πόντου έξή-5 κοντά τε και τριηχοσίας, ύπο δὲ τὴν έτέρην τεσσερεσκαίδεκα καὶ τριηκοσίας, τοῦ μὲν Πόντου ἐπικαρσίας, τοῦ δὲ Ἑλλησπόντου κατά δόου, ΐνα άνακωγεύη τὸν τόνον τῶν ὅπλων, συνθέν-

έπεστεώτα της διώρυγος. Auch II also die Schiffe der oberen, dem

36. 1. τοῖσι προσεκέετο. Vgl. c. 34 und c. 39: τοίσι προσετέτακτο ταύτα πρήσσειν.

2. τάς, γέφυρας schwebt vor, da τῆ ζεύξι kurz vorhergegangen ist.

4. συνθέντες. Die Aufstellung (eig. Zusammenstellung) der Schiffe geschah so, dasz zwischen den einzelnen Schiffen freie Zwischen-räume gelassen wurden. Uebrigens bestand nicht etwa die eine Brücke nur aus Pentekonteren, die andere nur aus Trieren, sondern beide Brücken waren aus Schiffen bei der Arten zusammengesetzt.

υπό μέν την - τριηχοσίας. Die Schiffe bildeten die Grund-(Unter)lage beider Brücken.

πρός τοῦ Εὐξείνου Πόντου, in der Richtung nach dem Pontus Eux. hin." Gemeint ist die Brücke, welche dem Pontus Euxinus (genauer: der Propontis) zugekehrt Ueber noos c. genet. s. z. war. c. 20.

5. ὑπὸ δὲ τὴν ἐτέρην = ὑπὸ την πρός του Ελλησπόντου (s. 25).

6. τοῦ μὲν Πόντου ἐπικαρσίας, τοῦ δὲ Ἑλλησπόντου κατὰ ¿óov erkläre durch folgende Umschreibung: ὑπὸ μὲν τὴν (γέφυραν) πρός τοῦ Πόντου (φέρουσαν) έπικαρσίας (τὰς νέας συνθέντες), ὑπὸ δὲ τὴν έτέρην τὴν πρὸς τοῦ Ελληςπόντου (φέρουσαν) κατά δόον (τάς νέας συνθέντες). Sowol zu τοῦ Πόντου als zu τοῦ Ελλησπόντου ist πρός aus dem kurz vorhergegangenen πρός τοῦ Ευξείνου πόντου (ob. 4) zu ergänzen.

ἐπικαρσίας, in schräger Richtung. ἐπικάρσιος, schräg ist I 180 zu ίθύς, IV 101 zu ορθιος eng mit πεντηκοντέρους - συνθένin Gegensatz gestellt. Es lagen res (oben 3) zu verbinden, da die

Pontus zugekehrten Brücke nicht in gerader, sondern in schräger Linie vor Anker und daraus erklärt es sich, dasz bei der oberen Brücke eine gröszere Anzahl von Fahrzeugen erforderlich war als bei der unteren. - έπικάρσιος kann nicht die Bedeutung haben, dasz die Schiffe in der oberen Brücke dem Strome die breite Seite zuwandten, denn vernünftigerweise muszten die Schiffe in beiden Brücken so aufgestellt werden, dasz sie der Strömung, die vom Pontus Euxinus herkommt, nicht die Bordseite, sondern den Bug zukehrten. 7. κατά δόον muss im Gegensatz

zu έπικαρσίας die Bedeutung haben, "der vollen (d. i. ungeteilten) Strömung ausgesetzt." Auch die Schiffe der oberen Brücke standen zwar κατά δόον (= secundo fluvio), aber da sie in schräger Richtung aufgestellt waren, so wurde die Strömungslinie in ihrem geraden Laufe unterbrochen, was bei den Schiffen der unteren Brücke, die in gerader Linie vor Anker lagen, also senkrecht auf der Strombreite standen, nicht der Fall war; von ihnen konnte also vorzugsweise gesagt werden, dasz sie κατά δόον aufgestellt waren. Da die obere Brücke der unteren zum Schutze diente, indem sie zuerst die Gewalt der Strömung aushalten musste, so hatte man bei der unteren Brücke die Schrägstellung der Schiffe, durch welche bei der oberen Brücke der Andrang der Wellen gebrochen wurde, nicht für erforderlich gehalten.

ζνα ανακωχεύη — οπλων ist

τες δὲ ἀγκύρας κατήκαν περιμήκεας, τὰς μὲν πρὸς τοῦ Πόντου της έτέρης των ανέμων είνεκεν των έσωθεν έκπνεόντων, της δε ετέρης της πρός εσπέρης τε και του Αίγαίου εύρου τε και νότου είνεκεν, διέκπλοον δε ύπόφαυσιν κατέλιπον των πεντημοντέρων καὶ τριηρέων τριχοῦ, ἵνα καὶ ἐς τὸν Πόντον 5 έχη ὁ βουλόμενος πλώειν πλοίοισι λεπτοῖσι καὶ έκ τοῦ Πόντου έξω. ταυτα δε ποιήσαντες κατέτεινον έκ γης στοεβλούντες ονοισι ξυλίνοισι τὰ οπλα, οὐκέτι χωρίς έκάτερα τάξαντες, άλλὰ δύο μεν λευκολίνου δασάμενοι ές έκατέρην, τέσσερα δε των βυβλίνων. παχύτης μεν ήν ή αὐτή καὶ καλλονή, κατά λόγον 10 δε ην εμβριθέστερα τὰ λίνεα, του τάλαντον ο πηγυς είλκε.

eingeschobenen Sätze $\dot{v}\pi\dot{o}$ μέν — Αλγαίον = τῆς πρὸς τοῦ Έλλησ- $\dot{v}\pi\dot{o}$ δέ und τοῦ μὲν — τοῦ δέ als πόντου (vor. S. 7). erläuternde Parenthesen zu fassen sind. Aus dem Participialsatze πεντηκοντέφους - συνθέντες ist auch VI 12. das Subject zu dem abhängigen 5. τ Satze Γνα ανακωχεύη — δπλων (IV 120).
zu entuehmen. Als Subjectsbare. zu entuehmen. Als Subjectsbegriff 7. κατέτεινον — ὅπλα. Sie schwebt vor: ἡ σύν θεσις τῶν spannten über jede der beiden πεντηκοντέφων καὶ τριήφεων. Da- Schiffslinien von Küste zu Küste nach bedeuten die Worte πεντηκονstütze und erhalte. - τον τόνον τῶν ὅπλων = τὰ ὅπλα ἐντεταμένα. Ebenso unten (πορμούς ξύ-οιων έπετίθεσαν πατύπερθε των "πλων τοῦ τόνου).

συνθέντες δέ nimmt πεντημοντέρους κ. τρ. συνθέντες wieder auf.

1. τας μέν, άγκύρας. - της έτέρης (erg. γεφύρης) ist kurz gesagt für των νεων της έτέρης γεφυ ons und hängt von τας μέν ab. Welche von beiden Brücken gemeint sei, ist durch προς του Πόντου (s. vor. S. z. συνθέντες) bezeichnet.

2. των ἔσωθεν "aus dem Innern des Pontos (genauer: der Propon-

3. της δε έτέρης vollständiger: τας δε της ετέρης. Auch zu diesem Satze ist κατήκαν als Prädicat zu

τῆς πρὸς ἐσπέρης τεκαὶ τοῦ

4. διέκπλοον, als Durchfahrt; διέκπλοος in anderer Bedeutung

sechs ungeheure Taue, welche den τέρους καὶ τριηφέας συνθέντες ενα doppelten Zweck erfüllen sollten, άνακωχεύη τῶν ὅπλων τὸν τόνον: erstens die Schiffe zusammen zu Sie stellten Pentekonteren halten, zweitens den Brückenweg und Trieren zusammen, da- zu stützen, der über sie gelegt wermit die (dadurch entstandene) den sollte. Hatten sie sich durch Vereinigung von Schiffen die ihre eigene Last oder durch die Spannung ihrer von Küste zu Wirkung des Stroms gesenkt, so Küste gelegten Taue unter- wurden sie durch Schiffswinden (= ovoisi) an jeder Küste wieder angezogen.

8. οὐκέτι χωρίς ἐκάτερα "nicht mehr beiderlei Arten (von Tauen) besonders," wie das vorige Mal (c. 34). Während bei dem ersten Brückenbau die Phöniker für die von ihnen gebaute Brücke nur Weiszflachstaue (c. 34), die Aegypter für die ihre nur Byblostaue verwendet hatten, so erhielt jetzt jede Brücke Taue von beider Art (jede zwei von Weiszflachs und vier von Byblos).

10. παλλονή = πάλλος gebraucht Herodot auch III 106. Ein sonst

seltenes Wort.

πατά λόγον = nach Verhältnis, d.h. die beiden Weiszflachstaue waren schwerer als 2 Byblostane.

11. τοῦ (năml. τοῦ οπλου λευκο-

έπειδή δε έγεφυρώθη ο πόρος, πορμούς ξύλων παταπρίσαντες και ποιήσαντες ίσους της σχεδίης τω εύρει κόσμω έπετίθεσαν κατύπερθε των ὅπλων τοῦ τόνου, θέντες δὲ ἐπεξής ἐνθαῦτα αύτις έπεζεύννυον, ποιήσαντες δε ταύτα ύλην έπεφόρησαν, 5 κόσμω δε θέντες και την ύλην γην επεφόρησαν, κατανάξαντες δε και την γην φραγμον παρείρυσαν ενθεν και ένθεν, ίνα μη φοβέηται τὰ ὑποζύγια τὴν θάλασσαν ὑπερορέοντα καὶ οί ἵπποι. 'Ως δε τά τε των γεφυρέων κατεσκεύαστο και τα περί του 37 "Αθων, οί τε γυτοί περί τὰ στόματα τῆς διώρυγος, οί τῆς ρη-10 χίης είνεκεν έποιήθησαν, ίνα μὴ πίμπληται τὰ στόματα τοῦ ορύγματος και αυτή ή διώρυξ παντελέως πεποιημένη ήγγέλλετο, ένθαυτα χειμερίσας, αμα τω έαρι παρεσκευασμένος ό στρατός έχ των Σαρδίων ώρματο έλέων ές "Αβυδον. ώρμημένω δέ οί ο ήλιος έκλιπων την έκ του ούρανου έδρην άφανής

λίνου) ist relativ und mit o πηχυς zu verbinden. - τάλαντον. Das attische Talent als Gewicht beträgt etwa 52 Pfd.

2. πόσμω, in guter Ordnung, auch II 52. VIII 67 (ώς δὲ πόσμω

έπεξης ίζοντο).

3. κατύπερθετῶν ὅπλων τοῦ τόνου == κατύπερθε τῶν ὅπλων ἐντεταμένων, Vgl. o. S.41, 7: τὸν τόνον

των οπλων.

4. ἐπεζεύγνυον, τοὺς ποο-μούς. Auch über die in guter Ordnung neben einander gelegten Holzblöcke, die nach oben und unten fest miteinander verbunden waren, zogen sie eine zweite Taulinie, um sie an ihrer Stelle fest zu halten.

5. υλη = materies "Strauchwerk," mit welchem die Zwischenräume zwischen den Holzblö-

cken ausgefüllt wurden.

6. φραγμός, Geländer. ἔνθεν καὶ ἔνθεν, an beiden

Seiten der Brücke; wie hier IV 71. 7. την θάλασσαν ύπες-ορέοντα. ύπεςος αν τι steht hier in der sonst nicht weiter nachzuweisenden Bedeutung etwas von oben herabsehen, in welchem Sinne sonst meist κατοράν gebraucht wird.

Zug von Sardes nach 37. Abydos. Sonnenfinsternis. Pythios and Xerxes. Ordnung des Zuges. Marschroute (c. 37-43).

8. τὰ πεοί τὸν "Αθων wird nachher genauer bestimmt durch of τε χυτοί - καὶ ή διῶρυξ. Das diesen beiden Subjecten gemeinschaftliche Praedicat (= παντελ. πεποιημένη ήγγέλλετο) ist grammatisch nur an das letztere (η διώρυξ) ange-

9. χυτοί. χυτός molo, dafür χῶμα III 59: περί λιμένα χῶμα έν

θαλάσση έστί.

10. πίμπληται, "damit das Wasser nicht über die Ufer des Grabens hinausgehe."

11. πεποιημένη ηγγέλλετο. ἀγγέλλειν mit Particip verbunden (wie die Verba der Warnehmung μανθάνειν u. s. w.) auch VI 69 οτε

ου ήγγελθης γεγεννημένος. 12. τῷ ἔαρι. Im Frühjahr des Jahres 480 v. Chr. Im November desselben Jahres war Xerxes schon wieder in Asien (45 Tage nach der Schlacht bei Salamis, welche am 20. September stattfand; vgl. VIII 113. 115).

13. έλέων, S. z. c. 33.

14. την έκτοῦ οὐρανοῦ ἔδρην. έκ wegen des in έκλείπειν enthaltenen Begriffs der Bewegung. Vgl. II 18: οι γὰο δη έκ Μαρέως πόλιος — ἔπεμψαν; ähnlich bei παύειν c. 149 und VI 46. Mit από unten c. 144: χοήματα έκ των μετάλλων σφι προσήλθε των από Λανosíov: so auch VI 22. Achnlich c. 93

ην ούτ' έπινεφέλων έόντων αίθρίης τε τὰ μάλιστα, άντὶ ἡμέοης τε νύξ έγένετο. Ιδόντι δε και μαθόντι τουτο τῷ Ξέρξη έπιμελές έγένετο, και είσετο τούς μάγους, το έθέλοι προφαίνειν τὸ φάσμα. οί δὲ ἔφραζον, ὡς Ελλησι προδεικνύει ὁ θεὸς έκλειψιν των πολίων, λέγοντες ήλιον είναι Ελλήνων προδέ- 5 κτορα, σελήνην δε σφέων. πυθόμενος δε ταῦτα ὁ Ξέρξης περι-38 γαρής έων έποιέετο την έλασιν. 'Ως δ' έξήλαυνε την στρατιήν, Πύθιος ο Αυδός καταρρωδήσας το έκ του ουρανού φάσμα έπαερθείς τε τοίσι δωρήμασι έλθών παρά Ξέρξην έλεγε τάδε. Ω δέσποτα, χοηίσας αν τευ βουλοίμην τυχείν, τὸ σοί μεν έλα- 10

107. 134.

1. ούτε - τε. S. z. c. 8, I.

έπινεφέλων, vom Nomin. έπινέφελα "bewölkter Himmel." Vgl. Arist. Probl. XXV 18: διὰ τί τῆς αίθοίας μᾶλλον ψῦχος γίνεται η ἐπινεφέλων ὄντων. Vgl. auch Thuk. VIII 42: τὰ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ξυννέφελα ὄντα πλάνησιν παρέσχεν.

aldoins ist temporaler Genetiv; wie hier Arist. Nub. 371. Vgl. Arist. Meteor. I 10: αίθρίας τε καί

νηνεμίας.

άντι ήμέρης τε νύξ έγένετο. Nach den Berechnungen des Astronomen Airy ist im Frühjahr des Jahres 480 v. Chr. keine Sonnenfinsternis eingetreten, wol aber im April des Jahres 481, die indes nach demselben Gelehrten in Kleinasien nicht sichtbar gewesen sein kann. Er meint daher, dasz hier an die totale Mondfinsternis zu denken sei, die im März 479 stattfand, eine Annahme, die indes aus vielen Gründen unzulässig erscheint. Abweichend von Airy hat Zech gefunden, dasz allerdings am 18. April 480 eine totale Sonnenfinsternis eingetreten ist, doch kann dieselbe nach seiner Berechnung nur im indischen Ocean und an der Ostküste Asiens sichtbar gewesen sein. Zwei andere Sonnenfinsternisse, die von demselben Astronomen durch Berechnung gefunden sind, die eine, totale, am 8. April 479 (nicht sichtin Sardes), lassen sich ebenfalls beide mit Herodots Angabe nicht Formen des interrogativen ris.

Δωριέες δε οί έκ 'Aging, Vgl. c. 106, vereinigen. Bei diesen von einander abweichenden Ansichten den Astronomen ist kein genügender Grund vorhanden, die Richtigkeit von Herod. Angabe in Zweifel zu ziehen. - Ueber eine andere von Herodot erwähnte Sonnenfinsternis s.

3. έπιμελές έγένετο. Dieselbe Wendung I 89. V 12.

τὸ ἐθέλοι. Relativum statt des Interrogativum. Häufig so bei Herod. Ueber die Bedeutung von έθέλειν s. z. c. 10, IV. 4. ο θεός, "Ηλιος.

5. προδέκτως (von προδείκνυ-μι) ion. == προδείκτως. Zur Begründung ihrer Deutung der Sonnenverfinsterung führten die Mager an, dasz wenn sich an der Sonne eine Veränderung zeige, dies eine unglückliche Vorbedeutung für die Griechen sei, nicht für die Perser, da diesen ungewöhnliche Erscheinungen am Monde Unglück vorher verkündigten.

38. 8. τὸ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φάσμα. ἐκ ist gesetzt, weil die Erscheinung darin bestanden, dasz die Sonne sich von ihrem Platze am Himmel entfernt. S.z. c. 37 (o nlios έκλιπών την έκ τοῦ ούρανοῦ ἔδρην).

9. έπαερθείς τοῖσι δωρή-

μασι. Vgl. c. 27. 10. χοητσας ἄν τεν. χοητζειν τινός gebraucht Herodot häufig im Sinne von δέεσθαί τινος; so gleich im folgenden. Statt τινός, τινί, τι-νων, τισί gebraucht Her. die (nur bar in Sardes), die andere, ringför- νῶν, τισί gebraucht Her. die (nur mige, am 16. Februar 477 (sichtbar enklitischen) Formen τεῦ (τεο), τεῶ, τεών, τεοίσι. Ebenso lauten die

φρον τυγγάνει έον υπουργήσαι, έμοι δε μέγα γενόμενον. Ξέρξης δε παν μαλλον δοκέων μιν γρηϊσειν η το έδεήθη, έφη τε ύπουργήσειν και δη άγορεύειν έκέλευε, ότευ δέοιτο. ό δὲ έπείτε ταυτα ηκουσε, έλεγε θαρσήσας τάδε ' Ω δέσποτα, τυγ-5 χάνουσί μοι παΐδες ἐόντες πέντε, καί σφεας καταλαμβάνει πάντας άμα σοί στοατεύεσθαι έπὶ την Ελλάδα, σὸ δὲ, ώ βασιλευ, έμε ές τόδε ήλικίης ηκοντα οίκτείρας των μοι παίδων ενα παράλυσον της στρατηίης του πρεσβύτατου, ίνα αύτου τε έμευ καί των χρημάτων ή μελεδωνός. τους δε τέσσερας αγε αμα 10 σεωυτώ, καὶ πρήξας τὰ νοέεις νοστήσειας όπίσω. Κάρτα τε 39 έθυμώθη ὁ Ξέρξης, και αμείβετο τοισίδε. 'Ω κακέ ανθρωπε, σύ ετόλμησας έμευ στρατευομένου αύτου έπι την Ελλάδα και άγουτος παίδας έμους και άδελφεούς και οίκητους και φίλους μνήσασθαι περί σέο παιδός, έων έμος δούλος, του χρην πανοι-15 κίη αὐτη γυναικί συνέπεσθαι; εὖ νῦν τόδ' έξεπίστασο, ώς έν τοίσι ώσι των άνθοώπων οίκεει ο θυμός, ος χρηστά μεν άκούσας τέρψιος έμπιπλέει το σώμα, ύπεναντία δε τούτοισι ακούσας ανοιδέει. ότε μέν νυν χρηστα ποιήσας έτερα τοιαυτα έπηγγέλλεο, εὐεργεσίησι βασιλέα οὐ καυγήσεαι ὑπερβαλέσθαι. 20 έπείτε δε ές τὸ ἀναιδέστερον έτράπευ, τὴν μεν ἀξίην οὐ λάμψεαι, έλάσσω δὲ τῆς ἀξίης. σὲ μὲν γὰο καὶ τοὺς τέσσερας τῶν παίδων δύεται τὰ ξείνια, τοῦ δὲ ένὸς, τοῦ περιέγεαι μάλιστα,

1. έμοι δε μέγα erg. τυγχάνει έόν. — γενόμενον ,, wenn es gewährt wird."

2. το ἐδεήθη. δέεσθαι, sonst meist mit Genetiv verbunden, findet sich zuweilen auch mit dem Accus at iv eines Pronomens (Accus. des Inhalts).

5. καταλαμβάνει, unpersönlich wie III 118: Ίνταφέρνεα κατέλαβε ύβρίσαντα τάδε άποθανείν αυτίκα. Ueber die Bedeutung von καταλαμβάνειν s. z. c. 10, III.

7. τῶν μοι παίδων. μοὶ ist Dativ des Besitzes. Vgl. III 3: τῶν dέ οἱ (= εωντοῦ) παίδων τὸν πορεσβύτερον εἰπεὶν Καμβύσην. S. z. c. 16.

8. παρ άλυσον. Zur Structur νοη παραλύειν vgl. VI 94: Μαρδόνιον φλαύει πρήξαντα τῷ στόλω παραλύει τῆς στρατηγίης. Ebenso unt. c. 88.

39. 14. μνήσασθαι περί, wie I 36 παιδός μέν πέρι μή μνησθήτε. πανοικίη cum tota familia. Wie hier VIII 106. IX 109.

15. αὐτῆ γυναικί, una cum uxore. Vgl. III 126: ἀποπείνας δέ μιν ἦφάνισε αὐτῷ ῖππφ. Ebenso II 47. III 45, 100.

18. ἀνοιδέει, χόλω. Vgl. Hom. II. IX 646: οἰδάνεται αραδίη χόλω. ἔτερα τοιαῦτα = τὰ αὐτά i. e. χρηστά. So sehr häufig bei Herodot; vgl. I 120. 191. III 79. Zur

Sache s. c. 27. 20. $\tau \dot{\eta} \nu \dot{\alpha} \xi (\eta \nu. \dot{\eta} \dot{\alpha} \xi i \eta \text{ auch IV}$ 196. 201.

λάμψεαι Attisch? 22. δύεσθαι, servare, auch c. 90 ταῦτα ἐρρύσατο τοὺς Έλληνας, ebenso c. 154.

ξείνια. S. c. 27. περιέχεσθαι. Vgl. III 53: περιεχόμενος τοῦ νεηνίεω. Aehnlich c. 160.

τη ψυγη ζημιώσεαι. Ώς δὲ ταῦτα ὑπεκρίνατο, αὐτίκα ἐκέλευε τοῖσι προσετέτακτο ταῦτα πρήσσειν, τῶν Πυθίου παίδων έξευούντας τὸν ποεσβύτατον μέσον διαταμεῖν, διαταμόντας δὲ τὰ ημίτομα διαθείναι, το μεν έπι δεξιά της όδου, το δ' έπ' άρι-40 στερά, καὶ ταύτη διεξιέναι τὸν στρατόν. Ποιησάντων δὲ τού- 5 των τούτο μετά ταύτα διεξήιε ο στρατός. ήγεοντο δε πρώτοι μεν οί σκευοφόροι τε καὶ τὰ ὑποζύγια, μετὰ δὲ τούτους στρατὸς παντοίων έθνέων αναμίξ, οὐ διακεκριμένοι τη δὲ ὑπερημίσεες ήσαν, ένθαυτα διελέλειπτο, και ού συνέμισγον ούτοι βασιλέι. προηγέοντο μεν δή ιππόται γίλιοι έκ Περσέων πάν- 10 των απολελεγμένοι, μετά δὲ αίγμοφόροι γίλιοι, καὶ ούτοι ἐκ πάντων ἀπολελεγμένοι, τὰς λόγγας κάτω ἐς τὴν γῆν τρέψαντες, μετά δὲ ίοοὶ Νισαΐοι καλεόμενοι ἵπποι δέκα, κεκοσμημένοι ώς μάλλιστα. Νισαΐοι δὲ καλέονται ἵπποι ἐπὶ τοῦδε ἔστι πεδίον μένα της Μηδικής, τω ούνομά έστι Νίσαιον. τους ών δη 15 ϊππους τοὺς μεγάλους φέρει τὸ πεδίον τοῦτο. ὅπισθε δὲ τούτων των δέκα ίππων άρμα Διὸς ίρὸν ἐπετέτακτο, τὸ ίπποι μεν είλκον λευκοί όκτω, όπισθε δε των ιππων είπετο πεζή ηνίοχος έχόμενος των χαλινών ούδεις γαο δη έπι τούτον τον θρόνον ανθρώπων αναβαίνει, τούτου δε οπισθε αύτος Εέρξης 20

passiver Bedeutung, wie unt, c. 149, 159. V 34 πολιοφηπόμενοι, ebenso V 35, VI 9, VI 11. - Grausamer war die Strafe, die Darius in einem gleichen Falle verhängte (IV 84).

ύπεκοίνατο. ὑποκοίνεοθαι gebraucht Herod. in der Bedeutung des att. αποκρίνεσθαι. Vgl. c. 135. 2. τοίσι προσετέταντο ταύτα ποήσσειν. In gleichem Sinne steht III 39:

τοϊσι ταῦτα ποήσσουσι und oben c. 36: ούτοι τοίσι προσεκέετο.

40. 8. ἀναμίξ, οὐ διακεκοι-μένοι. Achnliche Zusammeustellungen eines positiven und negativen Ausdruckszurnachdrück-lichen Bezeichnung eines und desselben Begriffs finden sich häufig bei Herodot. Vgl. IV 161 χωλος ἐων καὶ ούκ ἀφτίπους. Aehnlich c. 40. III 35. IX 55.

9. διελέλειπτο, unpersönlich zu fassen wie VI 112 διετέτακτο. Wie hier c. 41.

13. Νισαΐοι ζηποι, auch er-

1, ζημιώσεαι, Futur. med. in wähnt III 106. IX 20. Die Nisäischen Pferde waren im Altertum wegen ihrer Grösze, Ausdauer und Schnelligkeit berühmt. Das Nisäische Feld scheint mit der in der Inschrift von Behistun erwähnten medischen Landschaft Nicaya zusammenzufallen, die vermutlich im südwestlichen Medien zu suchen isf; dort befanden sich wenigstens nach Diod. XVII 10 und Arrian Anab. VII 13 die königlichen Gestüte, auf welchen die ausgezeichnetsten Pferde gezogen wurden. Auf den Ebenen um Kermanschah weiden noch heute unzählige Herden wilder Pferde.

14. έπὶ τοῦδε. Statt des sonst bei den Verben des Nennens gebräuchlicheren ἀπό gebraucht Herodot häusig ἐπί. Ganz wie hier c. 74. 83. 178. Vgl. c. 193. ἀπό c. 74.

17. dióg. Unter Zeus versteht Her. die höchste Lichtgottheit Ahuramazda (Ormuzd), den Schöpfer des Weltalls. S. z. I 131.

έπ' αρματος εππων Νισαίων παραβεβήμεε δέ οί ήνίοχος, τω

ούνομα ήν Πατιράμφης, Ότάνεω παϊς άνδρὸς Πέρσεω.

Έξήλασε μεν ούτω έκ Σαρδίων Ξέρξης, μετεκβαίνεσκε δε, 41 οκως μιν λόγος αίρεοι, έκ του αρματος ές άρμαμαξαν. αὐτου 5 δε οπισθε αίγμοφόροι Περσέων οί αριστοί τε και γενναιότατοι χίλιοι, κατά νόμον τάς λόγχας έχοντες, μετά δὲ ἵππος ἄλλη γιλίη έκ Περσέων απολελεγμένη, μετά δε την εππον έκ των λοιπών Περσέων απολελεγμένοι μύριοι. ούτος πεζός ήν καί τούτων γίλιοι μεν έπὶ τοῖσι δούρασι άντὶ τῶν σαυρωτήρων 10 δοιάς είχου χουσέας, και πέριξ συνεκλήτου τους άλλους, οί δὲ είνακισχίλιοι έντὸς τούτων έόντες άργυρέας φοιάς είχον. είχον δὲ χουσέας φοιάς καὶ οί ές την γην τράποντες τὰς λόγχας, και μήλα οι άγχιστα επόμενοι Ξέρξη, τοῖσι δε μυρίοισι έπετέταιτο ΐππος Περσέων μυρίη, μετά δὲ τὴν ἵππον διελέλειπτο 15 καὶ δύο σταδίους, καὶ ἔπειτεν ὁ λοιπὸς ὅμιλος ἤτε ἀναμίξ. Έποιέετο δὲ τὴν ὁδὸν ἐκ τῆς Αυδίης ὁ στοατὸς ἐπί τε ποταμὸν 42 Κάϊκον καὶ γῆν τὴν Μυσίην, ἀπὸ δὲ Καΐκου ὁρμεόμενος, Κά-

ĩππος wie häufig collectiv. Vgl. c. 85. 158.

1. παραβεβήκεέ οί, eig. war neben ihm heraufgestiegen, d. i. stand neben ihm.

τῷ οὔνομα ἦν Πατιο. In der Wendung οὔνομά τινί ἐστι steht der Name in gleichem Casus mit ούνομα. So auch oben (τῶ ούνομά έστι Νίσαιον). Vgl. c. 56, 108,

41. 3. μετεκβαίνεσκε. Beachte die Iterativform; ihr entspricht im folgenden die Bedeutung von öxws

c. optat. (s. z. c. 6).

4. λόγος αξοέοι. λόγος αξοέει wie hier mit personalem Obiect verbunden IV 127: πρότερον δέ, ην μή ήμέας λόγος αίρέη (Ξήν μή βου-λενομένοισι δοκέη), ού συμμίξομέν τοι. So auch I 132. Mit Artikel, aber ohne personales Object wie II 33 (ο λόγος αίρεει), III 45. VI 124. bedeutet die Wendung, so viel wie ratio evincit, suadet.

άρμάμαξα, ein bedeckter Reisewagen (besonders für Frauen, s. c. 83), αμαξα ist meist ein Lastwagen, αρμα Streitwagen.

6. κατά νόμον, d. i. άνω. Anders c. 40 (τὰς λόχας κάτω ές την

γην τρέψαντες).

8. μύριοι, die Unsterblichen. S. c. 83.

ούτος das Pronomen im Genus und Numerus auf das Prädicat bezogen. S. z. c. 5. 9. σανοωτής, heiszt bei Homer ούρίαχος, bei Späteren στύραξ. 12. καί οί - τράποντες, wie

die kurz vorher erwähnten (9) Tausend.

13. μηλα, χούσεα. Sie hieszen daher μηλοφόροι. Vgl. Athen. XII 514: έπὶ τῶν στυράκων μῆλα χρυσᾶ έχοντες.

14. διελέλειπτο, unpersönlich

zu fassen wie c. 40.

15. καὶ δύο στ. Das erklä-rende καί (= und zwar) wird häufig mit Zahlbegriffen verbun-den. Vgl. III 60: χῷμα βάθος (= an Tiefe) και είκοσι οργυιέων. Achn-lich II 44. 175. IV 71.

42. 17. Κάϊκον. Der Kaīkos (j. Ak-Su oder Bokhair) durchflieszt die nach ihm benannte Fruchtebene τὸ Καΐκου πεδίον in Mysien. Vgl. VI 18.

Κάνης ούφος. Der Berg Kana wird auch von Mela I 18 erwähnt. Zwischen ihm und dem

νης ούρος έχων έν άριστερή, διὰ τοῦ Αταρνέος ές Καρίνην πόλιν από δε ταύτης δια Θήβης πεδίου έπορεύετο, Ατραμύττειόν τε πόλιν καὶ "Αντανδρον την Πελασγίδα παραμειβόμενος, την Ίδην δὲ λαβών ἐς ἀριστερήν γεῖρα ἤιε ἐς τὴν Ἰλιάδα γην. και πρώτα μέν οι ύπο τη Ίδη νύκτα άναμείναντι βρον- 5 ταί τε καὶ ποηστήρες ἐπεσπίπτουσι, καί τινα αὐτοῦ ταύτη συ-43 χνον ομιλον διέφθειραν. 'Απικομένου δε τοῦ στρατοῦ έπὶ τον Σκάμανδρον, ος πρώτος ποταμών, έπείτε έκ Σαρδίων όρμηθέντες ἐπεχείρησαν τῆ ὁδῷ, ἐπέλιπε τὸ ῥέεθρον οὐδ' ἀπέχρησε τη στρατιή τε και τοίσι κτήνεσι πινόμενος, έπι τούτον δή τον10 ποταμον ώς απίκετο Ξέρξης, ές το Πριάμου Πέργαμον ανέβη ίμερον έγων θηήσασθαι. θηησάμενος δε και πυθόμενος έκεί-

von Adramyttion. 1. τοῦ ἀταρνέος. Vgl. I 160: 'Αταονεύς έστι χῶρος τῆς Μυσίης, Λέσβου αντίος. S. auch VI 4. 28.

Kαρίνη, wahrscheinlich diesel-be, welche bei Steph. Byz. s. v. be, welche bei Steph. Byz. s. v. und sich bis zur Propontis hinzieht, $K\alpha \, \rho \, \dot{\eta} \, \nu \, \eta$, $\pi \dot{\nu} \, \lambda \dot{\nu} \, \delta \, \alpha$, $\pi \dot{\nu} \, \delta \, \lambda \, \delta \, \alpha$. Iliá $\dot{\sigma} \, \alpha \, \delta \, \alpha$ iliá $\dot{\sigma} \,$

fruchtbare Gegend um die Spitze des adramyttischen Meerbusens (zwischen Adramyttion und Karina) nach der oft bei Homer erwähnten mysischen Stadt Θήβη (ὑποπλαμίη). Vgl. Hom.Il. I 366, VI 397.416 öft. — Denselben Weg wie Xerxes nahm später Xenophon mit den Zehntausend. Vgl. Anab. VII 8 § 7: ἐντεῦθεν ἐποφεύοντο διὰ τῆς Τοφάδος καὶ ὑπεφβάντες τὴν Ἰδην εἰς Άντανδοον άφικνοῦνται ποῶτον, είτα παρὰ θάλατταν πορευόμενοι τῆς Αυδίας είς Θήβης πεδίου έντεῦπαρ' Άταρνέα είς Κατκου πεδίον έλθόντες Πέργαμον καταλαμβάνουσι της Μυσίας.

Ατοαμύττειον, noch heute Adramitti. Nach ihr ist der gleichnamige Meerbusen benannt. In der Nähe lag das kleine, von Pelasgern (nach andern von Lelegern)

gegründete Antandros (V 26.). 3. παραμείβεσθαι, in gleicher Bedeutung wie c. 30. 109. 112. 225 gebraucht.

4. "Ιδην λαβών ές ἀριστε-ρην χείρα. Vgl. Xen. Anab. l. l. έπορεύοντο διά της Τοφάδος και schen Sagen.

Vorgebirge Lekton liegtdie Bucht ὑπερβάντες τὴν Ἰδην είς Ἄν-von Adramyttion. τανδρον ἀφικνοῦνται. Gemeint ist der östliche Seitenarm des Ida (Gargaron), welcher vom Adramyttischen Busen ab am Meere entlang ins ilische Gebiet hineinläuft

5. πρώτα μέν οί - βρονταί έπεσπίπτουσι. Es entspricht dem ποῶτα μέν im folgenden: ἀπικο-μένου δὲ τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τὸν Σκάμανδρον - έπέλιπε τὸ δέεθρον, als zweiter Unfall, welcher das Heer auf dem Marsche traf.

6. τινά. Ueber das mit συγνόν zu verbindende τις s. z. c. 8, IV. αὐτοῦ ταύτη wird oft so von

Herodot verbunden. S.z. c. 10, VIII 7. διέφθειραν neben έπεσπίπτουσι. Ein ähnlicher Wechsel der Tempora VI 4. 18. 34 öfter.

43. 9. τὸ φέεθουν ist Accusativ des Bezugs (nicht Objectsaccusativ). Vgl. c. 58. 196. Dieselbe Wendung ohne τὸ δέεθοον c. 127. 10. ἐπὶ τοῦτον — ὡς ἀπίκετο.

Epanalepsis des άπικομένου δέ τοῦ στρατοῦ έπι τον Σκάμανδρον.

11. Πέργαμον. Gemeint ist die Burg von Troja, von der vielleicht damals noch Trümmer vorhanden waren.

12. ἐκείνων ist Neutrum und von ἕκαστα abhängig; V 13 steht in gleichem Sinne αὐτά ἔκαστα (= alles dies). Gemeint sind die troi-

νων εκαστα τη Αθηναίη τη Ιλιάδι έθυσε βους γιλίας, γοας δέ οί μάγοι τοίσι ήρωσι έχέαντο. ταυτα δὲ ποιησαμένοισι νυκτός φόβος ές τὸ στρατόπεδον ένέπεσε. αμα ημέρη δε έπορεύετο ένθευτεν, έν αριστερή μεν απέργων Ροίτειον πόλιν και Όφού-5 νειον καλ Δάρδανον, ηπερ δη 'Αβύδω δμουρός έστι, έν δεξιη δὲ Γέργιθας Τευχρούς.

Έπει δ' εγένοντο εν 'Αβύδω, ήθελησε Ξέρξης ιδέσθαι 44 πάντα τον στρατόν. και προεπεποίητο γαο έπι κολωνού έπίτηδες αὐτοῦ ταύτη προεξέδρη λίθου λευχοῦ (ἐποίησαν δὲ ᾿Αβυ-

1. Άθηναίη τη Ίλιάδι. Vgl. erwähnt (Strabo p. 589. Athen. p. Hom. Il. VI 270 ff. Auch andere 524 A). Schriftsteller bezeugen, dasz der Cult dieser Göttin hier lange fort-bestanden habe. Vgl. Arr. I 11. Diodor. XVII 18. Xen. Hell. I 1, 4. Liv. XXXVII 9.
2. η ζωσι, den vor Troja gefal-

lenen Helden.

3. φόβος wie c. 10, V. Einen derartigen Schrecken, der ohne sichtbare Veranlassung plötzlich in eine Menge Menschen fährt, schrieben die Griechen dem Pan zu (=τά Πανεία). Ganz wie hier IV 203. VI 105.

έπορεύετο, ο Ξέρξης.

4. απέργων. απέργειν begrenzen, wird sonst meist von Gebirgen, Flüssen, Meeren gebraucht (I 72. 174, II 99 öft.), hier ist der lange Heereszug gewissermaszen als Grenzlinie nach rechts oder links gedacht. Wie hier c. 109. 112.
 Pοίτειον, auch το Ροίτειον

ακρον, ein felsiger Küstenpunct am Hellespont; in der Nähe war ein Denkmal des Aias (Alartion). -Ophryneion und Dardanon (V 117), waren aeolische Niederlassungen. Dardanon lag ungefähr 11/2 Meilen von Abydos entfernt.

6. Γέργιθας Τευπρούς. Γέργις oder Γέργιθας war der Name einer Stadt in Troas, östlich vom Ida. Gegründet sollte sie sein von Resten der Troer, die nach der Zerstörung Troja's in diese Gegenden übersiedelten. Vgl. V 122 είλε δε Γέργιθας τους υπολειφθέντας των άρχαίων Τευκρών. Uebrigens werden noch andere Ortschaften dieses Namens in Kleinasien

Heerschau in Abydos. Wettkampf der Schiffe. Xerxes Unterredung mit Artabanos. Seine Ansprache an das Heer. Uebergang über den Helles-pont (c. 44-57).

44. 8. καὶ γάρ. Nach dem Vorgange Homers schickt auch He-rodot oft den begründenden Satz mit γάρ dem zu begründenden voran, welchem er doch logisch untergeordnet ist. Ganz besonders häufig findet sich dieses vorgeschobene γάο unmittelbar nach der Anrede. Vgl. auch Hom. Il. I 122. Wie hier c. 142. 148, 158.

έπι κολωνού. Auf dem heutigen, weit in den Hellespont vor-springenden Vorgebirge Nagara, in dessen Nähe das alte Abydos zu suchen ist, erhebt sich der spitz zulaufende Hügel Maltepe, von dem aus man einen weiten Ueberblick über den Hellespont und die asiatische Küste hat. Dies ist wahrscheinlich der Hügel, auf welchem die Abydener den erhöhten Sitz für Xerxes bauten. Derselbe heiszt προεξέδρη, weil er der Erweiterung der Aussicht halber auf einem noch über den Hügel vorspringenden Anbau angebracht war. IV 88 ist in einem ähnlichen Sinne moosδρίη gebraucht.

ἐπίτηδες de industria auch

9. αὐτοῦ ταύτη. S.z.c. 10, VIII. lidov levnov ist genet. materiae.

4

δηνοί έντειλαμένου πρότερον βασιλέος), ένθαυτα ώς ίζετο,

κατορέων έπλ της ήτόνος έθηέετο καλ τον πεζον καλ τας νέας. θηεύμενος δε ιμέρθη των νεων αμιλλαν γινομένην ιδέσθαι. έπει δ' έγένετο τε και ένίκεον Φοίνικες Σιδώνιοι, ήσθη τε τή 45 αμίλλη και τη στρατιή. Ως δὲ ώρα πάντα μὲν τὸν Ελλήσ- 5 ποντον ύπὸ τῶν νεῶν ἀποκεκουμμένον, πάσας δὲ τὰς ἀκτὰς καὶ τὰ Αβυδηνών πεδία ἐπίπλεα ἀνθρώπων, ἐνθαῦτα Ξέρξης 46 έωυτον εμακάρισε, μετά δε τούτο εδάκρυσε. Μαθών δε μιν Αρτάβανος ὁ πάτρως, ος τὸ πρώτον γνώμην ἀπεδέξατο έλευθέρως ου συμβουλεύων Ξέρξη στρατεύεσθαι έπι την Ελλάδα, 10 ούτος ώνηο φρασθείς Ξέρξην δακρύσαντα είρετο τάδε. 'Ω βασιλεύ, ώς πολλον άλλήλων κεγωρισμένα έργάσαο νύν τε καί όλίγω πρότερου μακαρίσας γαρ σεωυτου δακρύεις. Ο δέ είπε 'Εσήλθε γάο με λογισάμενον κατοικτείραι, ώς βραχύς είη ὁ πᾶς ἀνθρώπινος βίος, εί τούτων νε ἐόντων τοσούτων 15 ούδεις ές έκατοστον έτος περιέσται. Ο δε αμείβετο λέγων Έτερα τούτου παρά την ζόην πεπόνθαμεν οίκτρότερα. έν γάρ ούτω βραγέι βίω ούδελς ούτω άνθρωπος έων εύδαίμων πέφυκε, ούτε τούτων ούτε των άλλων, τω ού παραστήσεται πολλάκις και οὐκι ἄπαξ τεθνάναι βούλεσθαι μαλλον η ζώειν. αῖ τε γὰς 20 συμφοραί προσπίπτουσαι καί αί νούσοι συνταράσσουσαι καί

3. Γμέρθη. Γμείρεσθαι gebraucht Her. in der Bedeutung von ἐπιθυμείν auch III 123. VI 120.

46. 11. ούτος ώνης φρασθείς Ξέρξην. Epanalepsis der Anfangsworte des Capitels μαθών δέ μιν (scil. δαμούσαντα) 'Αρτάβανος ό πάτρως.

14. ἐσῆλθεγάο με. γάο bezieht sich auf den vorschwebenden Gedanken: ich habe allerdings ge-weint, denn. — ἐσελθεῖν wie hier construiert III 42 τον δὲ ώς ἐσῆλθε θείον είναι το ποηγμα. Anders III 14 αυτώ δε Καμβύση έσελθείν οίκτόν τίνα.

λογισάμενον. S. z. c. 28.

15. είγε siquidem, auch c. 10, II. Dafür είπες II 44, είκαί V 78. Aus dieser Bedeutung von εί er-klärt es sich, dasz im folgenden ovδείς (nicht μηδείς) gesetzt ist. S. z. c. $9(\epsilon i - ov)$.

17. τούτου hängt von dem Comparativ ab.

παρά την ζόην. Aus der localen Bedeutung von παρά c. accus.,,neben, längs" (c. 49) entwickelt sich die temporale (= wärend). Vgl. I 32 παρά τὰ έβδομήκοντα ἔτεα.

18. οῦτω. Das zweite οῦτω ist mit εὐδαίμων zu verbinden.

19. παραστήσεται. παρίσταταί μοι, es kommt mir in den Sinn. Aehnlich ist c. 187 οὐδέν μοι δώμα παρίσταται gesagt, anders I 23.

πολλάκις καὶ οὐκὶ ᾶπαξ. S. z. c. 40. Anf.

21. συμφορή meist wie hier von unglücklichen Ereignissen. Vgl. c. 190. 88, 117.

προσπίπτουσαι. προσπίπτειν, auf etwas stoszen (vgl. lat. incidere). Hier absolut, dagegen III 40 in demselben Sinne mit Dativ verbunden: αί εὐτυχίαι τῆσι πάθησι ποοσπίπτουσι. καλ βραχὺν ἐόντα, καί hier =

καίπεο.

βραχὺν ἐόντα μαχοὸν δοχέειν εἶναι ποιεῦσι τὸν βίον. οὖτω ὁ μὲν θάνατος μοχθηρῆς ἐούσης τῆς ζόης χαταφυγὴ αἰρετωτάτη τῷ ἀνθρώπῳ γέγονε, ὁ δὲ θεὸς γλυχὺν γεύσας τὸν αἰῶνα φθονερὸς ἐν αὐτῷ εὐρίσκεται ἐών. Ξέρξης δὲ ἀμείβετο λέγων 47 δ'Αρτάβανε, βιοτῆς μέν νυν ἀνθρωπηῖης πέρι, ἐούσης τοιαὐτης, οἵην περ σὺ διαιρέεαι εἶναι, παυσώμεθα, μηδὲ κακῶν μεμνώμεθα χρηστὰ ἔχοντες πρήγματα ἐν χερσί φράσον δέ μοι τόδε εῖ τοι ἡ ὄψις τοῦ ἐνυπνίου μὴ ἐναργὴς οῦτω ἐφάνη, εἶχες ἄν τὴν ἀρχαίην γνώμην, οὐκ ἐῶν με στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλ-10 λάδα, ἢ μετέστης ἄν; φέρε μοι τοῦτο ἀτρεκέως εἰπέ. Ὁ δὲ ἀμείβετο λέγων ΄ Ελ βασιλεῦ, ὅψις μὲν ἡ ἐπιφανεῖσα τοῦ ἀνείρου, ὡς βουλόμεθα ἀμφότεροι, τελευτήσειε ΄ ἐγὼ δ΄ ἔτι καὶ ἐς τόδε δείματός εἰμι ὑπόπλεος οὐδ΄ ἐντὸς ἐμεωυτοῦ, ἄλλα τε πολλὰ ἐπιλεγόμενος, καὶ δὴ καὶ ὁρέων τοι δύο τὰ μέγιστα πάν-15 των ἐόντα πολεμιώτατα. Ξέρξης δὲ πρὸς ταῦτα ἀμείβετο τοι-48

1. οὖτω ὁ μὲν θάνατος — καταφυγή αίρετωτάτη τῷ ἀνθρώπω γέγονε. Zum Gedanken vergleiche die ähnlichen Aussprüche vieler griechischer Dichter, z. B. Theogn. 425:

Πάντων μεν μη φυναι έπιχθονί-

Μηδ' ἐσιδεῖν αὐγὰς ὀξέος ἡελίου. Bakchylid, fr. 2:

θνατοισι μη φύναι φέριστον, μηδ' αέλίου προσιδείν φέγγος:

όλβιος δ' ουδείς βροτών πάντα χρόνον.

Vgl. Soph. Oed. Col. 1225 u. Eurip. fr. 452 (S. z. V 4) und Her. selbst I 31: διέδεξε ἐν τούτοισι ὁ θεὸς, ὡς ἄμεινον εἶη ἀνθρώπω τεθνάναι μᾶλλον ἢ ζώειν. — In ähnlichem Sinne wie hier der Τοd μοχθηρῆς ἐούσης τῆς ζόης καταφυγή genannt wird, heiszt es bei Aesch. fr. 343:

ώς ού δικαίως θάνατον έχθουσι βροτοί

όσπες μέγιστον δύμα τῶν πολλῶν κακῶν.

3. γλυκύν ist prädicativ zu fassen.

φθονερός. S. z. c. 10, V (φθονήσας).

4. ἐν αὐτῷ. S. z. c. 8, III.

47. 6. διαιφέεαι. In gleicher

Bedeutung ist c. 16, III das Activ gebraucht. Wie hier c. 50.

μεμνώμεθα von dem sonst ungebräuchlichen Indicativ μέμνομαι. Vgl. μέμνεο V 105 und Hom. Odyss. XVI 168.

7. ἔχοντες — ἐν χερσί. Dieselbe Wendung c. 5. Vgl. c. 16, II.

8. έναργής, erkennbar, leibhaftig. Wie hier V 55 ίδων ὅψιν ένυπνίου έγεργεστάτην.

9. ovn kov dissuadens. Häufig so bei Her. Vgl. IV 203. VI 109. ovn kov vetare c. 104. S.z.c. 16, II.

10. μετέστης = μεταγνοίης (c. 15). Synonym ist μεταβουλεύεσθαι (c. 12). Vgl. I 118 τῆς τύχης εν μετεστεώσης.

φέρε cum imperativo. S. z. c. 10, VIII.

13. ές τόδε temporal zu fassen. S. z. c. 16. II.

έντὸς έμεωντοῦ. DieselbeWendung mit γίνεσθαι Ι 119 ίδων δὲ οῦτε ἐξεπλάγη, ἐντός τε ἐωυτοῦ γίνεται.

14. ἐπιλεγόμενος, S. z. c. 10, VIII.

και δή καί findet sich häufig wie hier nach άλλος einen Umstand im Gegensatz zu anderen stark hervorhebend. Vgl. c. 153.

4 3

σίδε Δαιμόνιε άνδρων, κοΐα ταύτα λέγεις μοι είναι δύο πολεμιώτατα; κότερά τοι ὁ πεζὸς μεμπτὸς κατὰ τὸ πληθός ἐστι, καὶ τὸ Ελληνικὸν στράτευμα φαίνεται πολλαπλήσιον ἔσεσθαι τοῦ ημετέρου, η τὸ ναυτικὸν τὸ ημέτερον λείψεσθαι τοῦ ἐκείνων, η και συναμφότερα ταύτα; εί γάρ τοι ταύτη ένδεέστερα φαίνε- 5 ται είναι τὰ ἡμέτερα πρήγματα, στρατού αν άλλου τις τὴν τα-49 χίστην ἄγερσιν ποιέοιτο. Ο δ' αμείβετο λέγων ' Ω βασιλεύ, ούτε στρατόν τούτον, όστις γε σύνεσιν έχοι, μέμφοιτ' αν ούτε των νεων τὸ πλήθος. ήν τε πλευνας συλλέξης, τὰ δύο τοι, τὰ λέγω, πολλώ έτι πολεμιώτερα γίνεται. τὰ δὲ δύο ταῦτα ἐστὶ 10 γη τε καὶ θάλασσα. οὖτε γὰς της θαλάσσης ἐστὶ λιμὴν τοσοῦτος οὐδαμόθι, ώς έγὰ εἰκάζω, ὅστις έγειρομένου χειμώνος δεξάμενός σευ τουτο τὸ ναυτικὸν φερέγγυος έσται διασώσαι τας νέας, καίτοι οὐκὶ ενα αὐτὸν δεῖ εἶναι τὸν λιμένα, άλλὰ παρὰ πάσαν τὴν ἤπειρον, παρ' ἣν δὴ κομίζεαι. οὐκ ὧν δὴ 15 έύντων τοι λιμένων ύποδεξίων μάθε, ότι αί συμφοραί των άν-ΙΙ θρώπων ἄργουσι και οὐκί ῶνθρωποι τῶν συμφορέων. Καί

Verblendeter Sterblicher". Wie hier IV 126. Vgl. Hom. II, II 190.

ποία ταύτα λέγεις kurz für: κοιά έστι ταῦτα τὰ λέγεις.

2. μεμπτός. Vgl. I 77 Κοοίσος δε μεμφθείς (= μεμψάμενος) κατά το πληθος το έωντοῦ στοάτευμα. Vgl. c. 49 Anf.

3. πολλαπλήσιον. Zum Gedan-

ken s. z. c. 9.

4. λείψεσθαι τοῦ. Zur Bedeutung von λείπεσθαί τινος vgl. Hom. 11. ΧΧΙΙΙ 523 τόσσον δη Μενέλαος αμύμονος 'Αντιλόχοιο λείπετο. S. z.

6. τὰ ἡμέτερα πρήγματα. Vgl. III 137 τὰ Περσικὰ πρήγματα (= ἡ Περσικὴ δύναμις). Vgl. c. 50.

την τα χίστην, erg. ὁδόν, eig. auf dem Wege, wo man am schnellsten hinkommt: auch c. 162. Häufig so bei Herodot. Vgl. z. c. 14.

49. 9. ην τε. τέ steht in Responsion zu οὖτε - οὖτε. Ueber οὖτε τέ s. z. c. 8.

11. ουτε - λιμήν. Es folgt kein correspondierendes over (oder te). Dem Gedanken nach entspricht erst

48. 1. δαιμόνιε άνδο ων nachdem der Inhalt des ersten mit ovts eingeleiteten Gliedes in den Worten και δη των δύο τοῦ έτέοου είοημένου (τὸ ἔτερου ἔρχομαι έρέων) zusammengefaszt war.

13. σεν. Wovon abhängig?

φερέγγυός είμι eig. = "ich kann genügende Bürgschaft geben," daher so viel wie: ich kann versprechen, in Aussicht stellen, ver-bürgen. Wie hier von dem (personificierten) λιμήν, so V 30 vom Aristagoras, der den Hülfe suchenden Samiern erwiedert: αὐτὸς μὲν ὑμῖν ού φερέγγυός είμι δύναμιν τοσαύτην παρασχείν.

15. παρά c. accus. S. z. c. 46.

πομίζεαι. πομίζεσθαι wird von der Fortbewegung zu Lande wie zu Wasser gebraucht. Wie hier c. 182.

ούκ ών. S. z. c. 11.

16. ὑποδεξίων. Suidas erklärt das sonst nicht nachweisbare ὑποδέξιος mit ψποδοχεύς. Abzuleiten ist es von ψποδέκεσθαι (vgl. ψπό-

αί συμφοραὶ τῶν ἀνθρώ-πων ἄρχουσι. Zum Gedanken vgl. unten (S. 53 Z. 2) γη δή πολεμίη, das Wort des Solon I 32 ούτω ών, ω

δή των δύο τοι του έτέρου είρημένου τὸ έτερον έρχομαι έρέων. γη δη πολεμίη τηδέ τοι κατίσταται εί έθέλει τοι μηδέν άντίξοον καταστήναι, τοσούτω τοι γίνεται πολεμιωτέρη, όσω αν προβαίνης έκαστέρω, τὸ πρόσω αίεὶ κλεπτόμενος εὐπρηξίης 5 γαρ ούκ έστι ανθρώποισι ούδεμία πληθώρη, και δή τοι ώς ούδενὸς έναντιευμένου λέγω την χώρην πλεύνα έν πλεύνι χρόνω γινομένην λιμον τέξεσθαι. άνηρ δε ούτω αν είη άριστος, εί βουλευόμενος μεν άρρωδέοι, παν επιλεγόμενος πείσεσθαι χοημα, έν δὲ τῷ ἔργῷ θρασύς είη. 'Αμείβεται Ξέρξης 50 10 τοισίδε 'Αρτάβανε, οἰκότως μεν σύ γε τούτων εκαστα διαιρέεαι, άταρ μήτε πάντα φοβέεο μήτε παν ομοίως έπιλέγεο. Εί γαρ δή βούλοιο έπὶ τῷ αἰεὶ ἐπεσφερομένω πρήγματι τὸ πᾶν ὁμοίως έπιλένεσθαι, ποιήσειας αν ούδαμα ούδέν κρέσσον δε πάντα θαρσέοντα ημισυ των δεινών πάσχειν μαλλον η παν χρημα

φορή.

1. ἔρχομαι ἔρέων ,,ich will gleich sagen." Wie hier II 40. III 80. Vgl. ἔφχομαι λέξων c. 102. ἔφχομαι φράσων VI 109. Vgl. das französ. je vais dire.

2. έθέλει. S. z. c. 10, IV. αντίξοος att. έναντίος. Wie

hier c. 150. 192.

4. τὸ πρόσω αἰεὶ κλεπτόμεvos = indem du das Vorrücken (το πρόσω) dir immer er-schleichst, d. h. indem du dich mit Ueberwindung von Gefahren und Schwierigkeiten aller Art immer weiter fortstiehlst, ohne zu bedenken, dasz, je weiter du vorrückst, deine Lage immer gefährlicher wird. Zur Bedeutung von κλέπτεσθαι vgl. Xen. Anab. IV 6, 11 πολύ οὖν αρείττον τοῦ ἐρήμου όρους κλέψαι τι πειράσθαι λαθόντας.

εὐποηίξης γάρ. Du strebst immer weiter vorwärts, wie denn die Menschen des Glücks nie genug bekommen können. Zum Gedanken vgl. Aesch, Agam. 1340 το μέν εν πράσσειν ακόρεστον έφυ πᾶσι βρο-

5. ώς — έναντιευμένου. Ueber die Bedeutung von ως c. par- omnia confidenter aggredia-tic. s. z. c. 6. — Ueber die Con- tur. πάντα ist Accus. des Inhalts. traction in ev s. Dial. Bd. I S. 38.

Κροίσε, παν έστι ανθρωπος συμ- ξεσθαι. Sinn: Auch selbst angenommen, dasz sich dir kein Feind entgegenstellt, musst du befürchten, dein Heer durch Hunger zu verlieren; denn je weiter du vorrückst, um so schwieriger wird es dir werden, den Unterhalt für dein Heer herbeizuschaffen, da du dich immer weiter von Asien entferust, wo sich deine Magazine befinden.

8. ἐπιλεγόμενος. S. z. c. 47.

9. ἐν δὲ τῷ ἔργφ θρασὺς εἶη. Zum Gedanken vgl. Thuk. VI 34 (χρη) τὰς μετὰ φόβου παρασκευὰς ἀσφαλεστάτας νομίσαντας τὸ κατα-φρονεϊν τοὺς ἐπιόντας ἐν τῶν ἔργων τ $\tilde{\eta}$ άλκ $\tilde{\eta}$ (= $\dot{\epsilon}ν$ τ $\tilde{\omega}$ έργω θρασύς) δείκννοθαι und Sal. Catil. Ι priusquam incipias consulto, ubi consulueris mature facto opus est.

50. 10. τούτων **ξ**καστα. Vgl. c. 43 έκείνων ξκαστα.

διαιφέεαι. S. z. c. 47.

12. τῶ αἰεὶ ἐπεσφερομένω πρήγματι. Beachte die Bedeutung

von αίεί. S. z. c. 23.

τὸ πᾶν alles mögliche, wie hier I 85. VI 88, in gleicher Bedeutung steht πᾶν (ohne Artikel) kurz vorher und c. 176 öfter.

13. πάντα θαρσέοντα si quis

14. µãllov verstärkt den Com-6. την χώρην πλευνα - τέ- parativ wie unten c. 144 ταυτά σφι

προδειμαίνοντα μηδαμά μηδέν παθείν, εί δε έρίζων πρός παν τὸ λεγόμενον μη τὸ βέβαιον ἀποδέξεις, σφάλλεσθαι ὀφείλεις έν αὐτοῖσι ὁμοίως καὶ ὁ ὑπεναντία τούτοισι λέξας. τοῦτο μέν νυν έπ' ἴσης ἔχει' εἰδέναι δὲ ἄνθρωπον ἐόντα κῶς γρη τὸ βέβαιον: δοχέω μεν ουδαμώς. τοισι τοίνυν βουλομένοισι ποιέ- 5 ειν ώς τὸ ἐπίπαν φιλέει γίνεσθαι τὰ κέρδεα, τοίσι δὲ ἐπιλεγο-ΙΙ μένοισί τε πάντα καὶ οκνέουσι οὐ μάλα έθέλει. Όρας τὰ Περσέων πρήγματα ές τὸ δυνάμιος προκεχώρηκε. εί τοίνυν έκείνοι οί ποὸ έμευ νενόμενοι βασιλέες γνώμησι έγρέοντο ὁμοίησι καὶ σύ, η μη χοεόμενοι γνώμησι τοιαύτησι άλλους συμβούλους εί- 10 γον τοιούτους, ούκ αν κοτε είδες αυτά ές τουτο προελθόντα: νῦν δὲ κινδύνους ἀναρριπτέοντες ἐς τοῦτό σφεα προηγάγοντο. μεγάλα γὰο πρήγματα μεγάλοισι κινδύνοισι έθέλει καταιρέεσθαι. Ήμεζε τοίνυν ομοιεύμενοι έκείνοισι ώρην τε του έτεος καλλίστην πορευόμεθα, καὶ καταστρεψάμενοι πάσαν την Εύ- 15 ρώπην νοστήσομεν οπίσω, ούτε λιμῶ ἐντυγόντες οὐδαμόθι

έγνωσαν αίρετώτερα είναι μάλλον η τα των χοησμολόγων.

2. το βέβαιον, das (vollkommen) Sichere, Unfehlbare. Aber das ist, meint Xerxes im folgenden, eben c. 48. Zur Anticipation vgl. c. 10, V. unmöglich.

σφάλλεσθαι wie hier c. 52.

3. ἐν αὐτοῖσι, ἐν τῶ ἐρίζειν. S. z. c. 8, III.

4. ἐπ' ἴσης sc. μοίρης. Sinn: Wenn du hier gegen jeden Vorschlag (= προς παν το λεγόμενον) streitest, ohne selbst das unfehlbar Sichere darzutun, so kannst du dabei ebenso gut irren wie der, gegen dessen Ansicht du sprichst. Dein έρίζειν hat also vor dem Vorschlägemachen anderer nichts vorans, sondern ist von gleicher Art (= ἐπ' ίσης έχει). ἐπ' ίσης steht in etwas anderer Bedeutung 1 74.

5. δοκέω μέν. Ueber μέν ohne correspondierendes δέ s. z. c. 9, III. 6. ώς τὸ ἐπίπαν , im allgemeinen, in der Regel." Wie hier c. 157. Ohne wg VI 46. Ohne den Artikel

aber mit de II 68.

φιλέει. Ueber φιλέειν und das gleichbedeutende Edéleiv s. z. c. 9 Ende. Vgl. c. 50.

7. οὐ μάλα = οὐ πάνυ non admodum. Wie hier I 94. έθέλει, γίνεσθαι τὰ κέρδεα.

τὰ Περσέων πρήγματα. S. z.

9. καί steht nach ὁμοῖος, ἴσος, ὁ αὐτός u. ä. für unser wie. Vgl.

12. vvv dé. Gegensatz zu der Annahme εί έκεινοι οί πρὸ έμεῦ γενόμενοι βασιλέες γνώμησι έχρέοντο ομοίησι και σύ. Genau wie hier ist νῦν δέ zum Ausdruck der Wirklichkeit im Gegensatz zu einer Annahme gebraucht auch unt. c. 139. III 21, 25, 109, V 92, VI 30,

κινδύνους άναφοιπτέοντες. Die Metapher ist vom Würfelspiel hergenommen. Vgl. Thuk. IV 85 κίνδυνόν τε τοσόνδε άνεφοίψαμεν. Ebenso VI 13. Wer sich in gefahrvolle Unternehmungen stürzt, ist ebenso vom Spiel des Zufalls abhängig, wie der, welcher die Würfel schüttelt und wirft.

σφέα = αντά. S. Dial. Bd. I S. 33.

13. έθέλει. S. oben zu φιλέει. καταιρέεσθαι. S. z. c. 8, I.

14. ouoievuevoi. Zur Contraction vgl. z. c. 49 (έναντιευμένου).

ούτε άλλο άγαρι οὐδὲν παθόντες. τοῦτο μὲν γὰρ αὐτοὶ πολλὴν φορβήν φερόμενοι πορευόμεθα, τούτο δὲ τῶν ἄν κου ἐπιβέωμεν γην και έθνος, τούτων τον σίτον έξομεν, έπ' άροτηρας δε καί ου νομάδας στρατευόμεθα ανδρας. Λέγει 'Αρτάβανος 51 5 μετά ταυτα ' Ω βασιλεύ, έπείτε άρρωδέειν ούδεν έᾶς πρηγμα, σὺ δέ μευ συμβουλίην ἔνδεξαι ἀναγκαίως γὰο ἔχει περὶ πολλών πρηγμάτων πλεύνα λόγον έκτείναι. Κύρος ὁ Καμβύσεω Ιωνίην πάσαν πλην Αθηναίων κατεστρέψατο δασμοφόρον είναι Πέρσησι, τούτους ών τους ανδρας συμβουλεύω τοι μηδεμιή 10 μηγανή αγειν έπὶ τοὺς πατέρας καὶ γὰρ ανευ τούτων οἰοί τέ είμεν των έγθρων κατυπέρτεροι γίνεσθαι. η γάρ σφεας, ην έπωνται, δει άδικωτάτους γίνεσθαι καταδουλουμένους την μητροπολιν, η δικαιοτάτους συνελευθερούντας. άδικώτατοι μέν νυν γινόμενοι ούδεν κέρδος μέγα ήμιν προσβάλλουσι, δικαιό-15 τατοι δε γινόμενοι οἶοί τε δηλήσασθαι μεγάλως την σην στρατιὴν γίνονται. ές θυμον ών βάλλεο καὶ τὸ παλαιὸν ἔπος ώς εὖ είρηται, τὸ μὴ ἄμα ἀρχῆ πᾶν τέλος καταφαίνεσθαι. 'Αμείβεται πρός ταυτα Ξέρξης 'Αρτάβανε, των απεφήναο γνωμέων σφάλ- 52

1. ἄχαφι οὐδὲν παθόντες. Dieselbe Wendung unt. c. 138. VI 9. VIII 143.

το ῦτο μὲν — τοῦτο δέ. S. z.

2. ἐπιβέωμεν γῆν. Herodot hat hier ἐπιβαίνειν nach dem Vorgange Homers (Odyss. V 50. II. XIV 226) mit Accus. verbunden; anders IV 125 ἀπηγόρενον Σπύθησι μὴ ἐπιβαίνειν τῶν σφετέρων σύρων.— Ueber die Auflösung des Contractionsvocals ὧ im Conjunctiv derjenigen Aoriste, die nach Analogie der μι Conjungation gebildetsind, vgl. Dial. Bd. I S. 36. Aehnliche Formen sind δέωσι (νon ἔθην), ἔξαναστέωμεν Ν. Β.

τούτων τον σίτον εξομεν ist mit Bezugnahme auf Artabanos Worte c. 49 gesagt: λέγω την χώρην πλεῦνα έν πλεῦνι χρόνω γινομένην λιμόν τέξεσθαι.

51. 6. σờ δέ. S. z. c. 6.

8. Ἰωνίην πᾶσαν, alle Völker ionischen Stammes, zu welchem auch die Athener gehörten. Vgl. unt. (12) δεὶ ἀδικωτάτους γίνεσθαι καταδουλουμένους τὴν μητοόπολιν und V 97 ἔλεγε ὁ Ἰρισταγόρης ὡς οἱ Μιλήσιοι τῶν Ἰθηναίων εἰσὶ ἀποικοι.

δασμοφόρον είναι ist epexeget. Infinitiv zn κατεστρέψαντο. Vgl. V 103 Καρίης την πολλην προσεκτήσαντο σφίσι σύμμαχον εί-

9. μηδεμιῆ μηχανῆ nullo

pacto.

10. πατέρας. Zur Bedeutung vgl. VIII 22 ἄνδρες Ἰανες, οὐ ποιέετε δίκαια έπλ τοὺς πατέρας στρατευόμενοι καλ την Ελλάδα δουλούμενοι. Häufig so.

11. πατυπέρτεροι γίνεσθαι auch I 67, 68. Vgl. c. 233 ώς εἶδον πατυπέρτερα τῶν Περσέων τὰ πρή-

γματα

16. ἐς ϑνμὸν βάλλεο. Eine dem Homerischen ἐν ϑνμῷ βάλλεοθαι gleichbedeutende Wendung. Wie hier I 84.

52. 18. σφάλλεαι auch c. 50.

^{7.} πλεῦνα λόγον ἐκτεῖναι. Zum Ausdruck vgl. Soph. Trachin. 676 μείζον' ἐκτεῖναι λόγον. In gleichem Sinne gebraucht Her. II 35 μηκύγειν λόγον.

53

λεαι κατά ταύτην δη μάλιστα, ος Ιωνας φοβέται μη μεταβάλωσι, των έγομεν γνωμα μέγιστον, των σύ τε μάρτυς γίνεαι και οι συστρατευσάμενοι Δαρείω άλλοι έπι Σκύθας, ὅτι ἐπὶ τούτοισι ή πάσα Περσική στρατιή έγένετο διαφθείραι καλ περιποιήσαι, οί δὲ δικαιοσύνην καὶ πιστότητα ἐνέδωκαν, ἄγαοι δὲ 5 ούδεν. πάρεξ δε τούτου, εν τη ήμετερη καταλιπόντας τέκνα τε και γυναϊκας και χρήματα ουδ' έπιλέγεσθαι χρη νεώτερον τι ποιήσειν. ούτω μηδέ τούτο φοβέεο, άλλά θυμον έχων άγαθον σώζε οἶκόν τε τον έμον καὶ τυραννίδα την έμην' σοὶ γάρ έγω μούνω έκ πάντων σκήπτρα τὰ έμὰ ἐπιτράπω.

Ταύτα είπας και 'Αρτάβανον αποστείλας ές Σούσα δεύτερα μετεπέμψατο Εέρξης Περσέων τους δοκιμωτάτους έπει δέ οί παρήσαν, έλεγέ σφι τάδε 'Ω Πέρσαι, τωνδ' έγω ύμέων χρηίζων συνέλεξα, ανδρας τε γίνεσθαι αγαθούς και μή καταισχύνειν τὰ πρόσθε ἐργασμένα Πέρσησι, ἐόντα μεγάλα τε καὶ πολ- 15 λου άξια, άλλ' είς τε έκαστος και οι σύμπαντες προθυμίην

μεταβάλωσι. μεταβάλλειν, anderer Meinung werden, auch VIII 22. 109. In gleicher Bedeutung steht V 75 das Medium.

2. τῶν hängt von γνῶμα (= Erprobung) ab. γνώμα, von Herodot nur hier gebraucht, ist ein mehr dichterisches Wort. τῶν, τῶν Ἰώνων. Die Sache, in

welcher Artabanos selbst als Zeuge der Ioner auftreten könne, ist in dem folgenden mit ort eingeleiteten Satze enthalten.

3. έπl Σκύθας. Zur Sache vgl.

IV 137.

έπλ τούτοισι έγένετο. S. z. c. 10, III.

4. περιποι ησαι. περιποιέειν eig. machen, dasz einer übrig, d. h. am Leben bleibt, daher erretten. Wie hier c. 181.

5. ἐνέδωκαν, ἐνδιδόναι eigentl. sich gestatten, dann allgemein so viel wie beweisen, zeigen. Vgl. ΙΙΙ 51. 105. ούδεν μαλακόν ένδιδόναι βουλόμενος.

αχαρι wie c. 50.

6. πάρεξ att. χωρίς. Wie hier I 93. III 91 öfter.

7. ἐπιλέγεσθαι. S. z. c. 47.

1. Ἰωνας φοβέεαι. Antici- ποιέειν oder ποήσσειν ist im Griepation (c. 10, V). chischen stehender Ausdruck für chischen stehender Ausdruck für Empörung, Vgl. V 19. 35. 106. VI 2. 74 und oben c. 6.

8. θυμον έχων άγαθόν. Vgl. III 85 θάρσεε τούτου είνεκεν καί

θυμον έχε άγαθόν.

53. 11. δεύτερα iterum. S. c. 18. Wie δεύτερα und πρώτα, so erscheinen auch manche Plurale von Pronominaladjectiven wie ταῦτα, τάδε, οὐδέτερα fast völlig als Singulare. Vgl. c. 83 (οὐδαμά). 103.

13. τῶνδ' ἐγὰ νμέων χοητ-ζων. χοητζειν (s. z. c. 38) mit doppeltem Genetiv, dem der Sache und dem der Person, wie δέεσθαι. Vgl. VIII 144 ουδέν ποιήσομεν των έκεινος ημέων προσεδέετο. Ebenso V 40.

14. ἄνδρας τεγίνεσθαι άγα-θούς. Der Infinitivsatz gibt den Inhalt des τῶνθε (χοηίζων) an. Zur Bedeutung von ἀγαθός vgl. VI 114 καὶ ἐν τούτω τῷ πόνω ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος διαφθείρεται, άνης γε-νόμενος άγαθός. Ebenso V 109.

15. τὰ πρόσθε έργασμένα Πέρσησι. Zur Sache vgl. c. 8, I. Zum Dativ beim Passiv vgl. III 60 έμήνυνα δε περί Σαμίων μᾶλλον, ότι σφι τρία έστι μέγιστα άπάντων νεώτεροντι ποιήσαι. νεώτερα Έλλήνων έξεργασμένα. Ebenso c. 55.

έγωμεν. Ευνόν ναο τούτο πασι αναθόν σπεύδεται. τωνδε δέ είνεκεν προαγορεύω άντέχεσθαι τοῦ πολέμου έντεταμένως ώς γὰο έγω πυνθάνομαι, ἐπ' ἄνδρας στρατευόμεθα άγαθούς, των ην κρατήσωμεν, ού μή τις ήμεν άλλος στρατός άντιστη κοτε 5 ανθρώπων. νυν δε διαβαίνωμεν επευξάμενοι τοίσι θεοίσι, οί Περσίδα γην λελόγγασι.

Ταύτην μέν την ημέρην παρεσκευάζοντο ές την διάβασιν. 54 🗸 τη δε ύστεραίη ανέμενον τον ηλιον εθέλοντες ίδεσθαι ανίσχοντα, θυμιήματά τε παντοία έπι των γεφυρέων καταγίζοντες και 10 μυρσίνησι στορνύντες την όδόν. ώς δ' έπανέτελλε ό ήλιος. σπένδων έκ γουσέης φιάλης Ξέρξης ές την θάλασσαν εύγετο πρός του ήλιου μηδεμίαυ οί συντυχίην τοιαύτην γενέσθαι, ή μιν παύσει καταστρέψασθαι την Ευρώπην πρότερον, η έπλ

δεται. Sinn: Die Taten (und Er- Ausdruck vgl. Plat. Tim. 23, d'Aθηallen gemeinsam ist (=ξυνον πασι); ihr müszt daher streben (= σπευδεται), euch deren würdig zu machen (vgl. oben και μη αίσχύνειν τα πρόσθε έργασμένα Πέρσησι). gros ion. und poetisch = xolvos auch IV 12.

τωνδε geht auf den Inhalt des folgenden Satzes έπ' ἄνδρας στρατευόμεθα άγαθούς, τῶν ην κρατήσωμεν, ού μή τις ήμεν άλλος στοα-τος άντιστη κοτε άνθοώπων.

2. ἀντέχεσθαι τοῦ πολέμου, hier im uneigentlichen Sinne wie I

134 ἀφετῆς αντέχεσθαι. Anders II 93. ἐντεταμένως. Vgl. VIII 128 τῆ Ποτιδαίη έντεταμένως προσείχε. Nur noch IV 14.

- οὐ μη ἀντιστῆ als einfache, aber verstärkende Negation ist οὐ μή in selbständigen Sätzen öfter mit Conjunctiv ver-bunden. Vgl. III 62 εἰ δ' ἔστι ὥσπερ πρὸ τοῦ, οὐ μὴ τί τοι ἔχ γε ἐκείνου νεώτερον αναβλαστη. Ebenso I 199.
- 6. λελόγχασι. λαγχάνειν steht oft so von Gottheiten, denen ein Land oder eine Stadt bei der Verteilung der Erde (gleichsam durchs Los) zugefallen ist. Jedes Land (oder Stadt) hat demgemäsz seine

1. ξυνόν γάο τοῦτο - σπεύ- besondere Schutzgottheit. oberungen) eurer Vorsahren (= νᾶ την υμετέραν πόλιν έλαχεν. Di-τοῦτο) sind ein Gut, welches euch narch. in Dem. 64 μαρτύρομαι τοὺς θεούς οδ την πόλιν ήμων είληχασι (=λελόγγασι). Ueber die auch (homerische) Perfectform léloyza s. Dial. Bd. I S. 40.

> 54. 8. ἀνίσχοντα. Wie überhaupt dem Morgenländer, so vor allen den Persern war Sonnenaufgang heilig, da sie in dem Sonnengott (Mithras) eine ihrer höchsten Gottheiten verehrten. Daher wurde das grosze Unternehmen mit Sonnenaufgang begonnen. Ueber die Gottheiten der Perser s. z. I. 131,

> 10. στοφνύντες. Die poetische Nebenform στόρνυμι (statt στορέννυμι) kennt schon Homer (Odyss. XVII 32 καστοφνύσα). - Dieselbe Sitte wird VIII 99 erwähnt.

> 11. εὔχεσθαι πρός τινα findet sich namentlich, wenn ein Infinitiv wie hier folgt. Anders c. 178. VIII 64.

13. παύσει καταστρέψασθαι. Infinitiv nach παύειν. auch V 67 ὁ Κλεισθένης δαψωδούς έπαυσε έν Σιανωνι άγωνίζεσθαι. Im Attischen wird παύειν häufiger mit Particip verbunden.

πρότερον $\ddot{\eta} = \pi \rho l \nu \ddot{\eta}$. Wie hier c. 2. 150. Ueber das fehlende av s. z. c. 8, II.

τέρμασι τοίσι έκείνης γένηται. εύξάμενος δε εσέβαλε την φιάλην ές τον Ελλήσποντον και γρύσεον κρητήρα και Περσικόν ξίφος, του ακινάκην καλέουσι. ταυτα ούκ έχω ατρεκέως διακοίναι, ούτε εί τῶ ἡλίω ἀνατιθεὶς κατήκε ές τὸ πέλαγος, ούτε εί μεταμέλησε οι τον Ελλήσποντον μαστιγώσαντι και άντι τού- 5 55 των την δάλασσαν έδωρέετο. 'Ως δὲ ταῦτά οἱ ἐπεποίητο, διέβαινου κατά μεν την ετέρην των γεφυρέων την πρός του Πόντου ὁ πεζός τε καὶ ἡ ἵππος ἄπασα, κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὸ Αίγαΐου τὰ ὑποζύγια καὶ ἡ θεραπηΐη. ἡγέουτο δὲ πρῶτα μὲυ οί αύριοι Πέρσαι, έστεφανωμένοι πάντες, μετα δε τούτους ο 10 σύμμικτος στρατός παντοίων έθνέων, ταύτην μέν την ημέρην ούτοι, τη δε ύστεραίη πρώτοι μεν οί τε ίππόται και οί τὰς λόγγας κάτω τράποντες Εστεφάνωντο δε και ούτοι μετά δε οί τε ίπποι οί ίροι και τὸ άρμα τὸ ίρον, ἐπὶ δὲ αὐτός τε Ξέρξης καὶ οι αίγμοφόροι καὶ οι ιππόται οι γίλιοι, ἐπὶ δὲ τούτοισι ὁ 15 άλλος στρατός. καὶ αί νέες αμα ανήγοντο ές τὴν απεναντίον. ήδη δὲ ήχουσα καὶ υστατον διαβήναι βασιλέα πάντων.

Εέρξης δε έπείτε διέβη ές την Ευρώπην, έθηέετο τον 56 στρατον ύπο μαστίγων διαβαίνοντα. διέβη δε ο στρατός αύτου έν έπτα ημέρησι και έν έπτα ευφρόνησι, έλινύσας οὐδένα γρό-20 νον. ένθαυτα λέγεται Ξέρξεω ήδη διαβεβηκότος τον Ελλήσπουτον άνδοα είπειν Ελλησπόντιον 'Ω Ζεύ, τί δη άνδοι είδό-

3. ἀκινάκην. Ein kurzer Reitersäbel, der von einem Gurt an der Bedeutung von ηδη s. z. c. 35. rechten Seite herabhieng. Vgl. c. 61.

5. μεταμέλησε οι - μαστιγώ-σαντι. μεταμέλει μοι mit Partic. auch I 130 μετεμέλησε σφι ταῦτα ποιήσασι, IV 203. IX 89.

55, 6, ταντά οί ἐπεποίητο. Ueber den Dativ beim Passiv s. z.

7. πατά την έτέρην τῶν γεφυρέων. S. c. 36.

πρός τοῦ Πόντου - πρός τὸ Αίγατον. S. z. c. 20.

10. οί μύριοι Πέρσαι, S. c. 41.

12. οί τε ίππόται. Es waren 1000 (c. 40).

14. οῖ τέ ξπποι οἱ ἱροί. Ueber die heiligen Pferde und den heiligen Wagen vgl. c. 40.

έπλ δε adverbial. S. z. c. 12.

17. ήδη δὲ ήκουσα. Ueber die

56. 19. ύπὸ μαστίγων, Zur Sache s. z. c. 22.

20. έλινύσας. έλινύειν ist ein poetisches Wort; attisch παύεσθαι. Wie hier I 67.

21. λέγεται mit Accus. c. infin. Stände der Nom. c. inf., so würde nicht wie durch den Accus. c. inf. auf das, was gesagt, sondern dar-auf, dasz es ein hellesponti-

scher Mann gesagt, der Haupt-nachdruck fallen. Vgl. c. 130. 22. τί δή s. z. c. 135. εἰδόμενος gleichend auch VI 69 ἡλθέ μοι φάσμα εἰδόμενον Αρίστωνι. Episch. οὐνομα — Ξέρξην θέμενος, über den Casus vgl. c. 61 τῶ ουνομα ἔθετο Πέρσην. Ebenso steht auch in der Wendung οῦνομά τινί ἐστι der Name in gleichem Casus mit ovroua. S. z. c. 40.

μενος Πέρση καὶ οὔνομα ἀντὶ Διὸς Ξέρξην θέμενος ἀνάστατον την Ελλάδα έθέλεις ποιήσαι, άγων πάντας άνθοώπους; καί γαρ άγευ τούτων έξην τοι ποιέειν ταυτα.

Ως δε διέβησαν πάντες, ές όδον ώρμημένοισι τέρας σφι 57 5 έφανη μέγα, τὸ Ξέοξης εν ουδενί λόγω εποιήσατο καίπεο εύσύμβλητον έόν τππος γὰρ ἔτεκε λαγόν, εὐσύμβλητον ών τῆδε τούτο έγένετο, ότι έμελλε μεν έλαν στρατιήν έπὶ την Ελλάδα Ξέρξης άγαυρότατα και μεγαλοπρεπέστατα, οπίσω δὲ περί έωυτοῦ τρέχων ήξειν ές τὸν αὐτὸν χώρον. έγένετο δὲ καὶ ετερον 10 αὐτῷ τέρας ἐόντι ἐν Σάρδισι ἡμίονος γὰρ ἔτεκε ἡμίονον διξὰ έγουσαν αίδοτα, τὰ μὲν ἔρσενος, τὰ δὲ θηλέης, κατύπερθε δὲ ην τα του έρσενος. Των αμφοτέρων λόγον ούδένα ποιησάμενος 58 τὸ πρόσω έπορεύετο, σὺν δέ οἱ ὁ πεζὸς στρατός. ὁ δὲ ναυτικὸς έξω τὸν Ελλήσποντον πλώων παρά γην ἐκομίζετο, τὰ έμ-15 παλιν πρήσσων του πεζου ό μεν γαρ προς εσπέρην έπλωε, έπι Σαρπηδονίης ακρης ποιεύμενος την απιξιν, ές την αυτώ προείρητο απικομένω περιμένειν, ό δε κατ' ήπειρον στρατός

1. ἀνάστατον meist in Verbindung mitποιέειν=zerstören; wie bier I 155. 178. Mit yevés dat c. 118. 220 (=vertrieben werden).

2. πάντας άνθοώπους. Vgl. c. 156 ἐπάγων πάντα τὸν ἡῶον στρα-

τον έκ τῆς 'Acing.

57. 5. έν ούδενὶ λόγω έποιή-

σατο. S. z. c. 13.

8. ἀγανφότατα. ἀγανφός übermütig, prahlend, ist das verstärkte γαῦρος (γαίω). Auch bei Hes. Theog. 832 ταῦρος ἀγαυρός. Das abgeleitete γανοιάω gebrauchen Spätere in der Bedeutung des homerischen κυδιάν (so namentlich vom Rosse). Vgl. II. XV 266 (Γππος) κυδιόων ύψου δὲ κάφη έχει, άμφι δὲ χαϊται ωμοις ἀίσσονται ὁ δ' ἀγλαϊηφι

πεποιθώς,

φίμφα έ γοῦνα φέρει.
ο πίσω gehört zu ήξειν.
π ε ο l έωντοῦ το έχων = πεοl
ψυχῆς το έχων (vgl. Hom. Il. XXII
161 ἀλλά πεοl ψυχῆς θέον. Έκτορος
ἐπποδάμοιο). So auch bei Her. IX 37. In dem Wettlauf (τρέχειν) war der Preis das Leben des Xerxes (die Rettung des Heeres), welches die- bum des Satzes an. Vgl. c. 69. 170.

ser zu erhalten, die Griechen ihm zu entreiszen suchten. Zum Ausdruck vgl. VIII 102 πολλούς άγῶνας δραμέονται περί σφέων αὐτῶν οί Έλληνες. Aehnlich VIII 140.

Zug vom Hellespont nach Doriskos. Zählung des Heeres (c. 58-60). 58, 12. τῶν ist Relativ.

λόγον οὐδένα ποιησάμενος. S. z. c. 13.

14. τον Ελλήσποντον πλώων. Ueber πλώειν cum accus. s. z. c. 29. έκομίζετο. S. z. c. 49.

16. ἐπὶ Σαρπηδονίης ἄπρης. Dassarpedonische Vorgebirge (jetzt Cap Paxi) liegt am äussersten Westrande des Melasbusens (h. Busen von Saros).

ές τήν verbinde mit ἀπικομένω. So schlieszt sich häufig das Relativ an das Particip, nicht an das Ver-

πρὸς ἡῶ τε καὶ ἡλίου ἀνατολὰς ἐποιέετο τὴν ὁδὸν διὰ τῆς Χερσονήσου, εν δεξιή μεν έχων τον Έλλης τάφον της Αθάμαντος, έν ἀριστερή δὲ Καρδίην πόλιν, διὰ μέσης δὲ πορευόμενος πό-λιος, τη οὔνομα τυγχάνει ἐὸν Άγορή. ἐνθεῦτεν δὲ κάμπτων τὸν κόλπον τὸν Μέλανα καλεόμενον καὶ Μέλανα ποταμόν, οὐκ 5 αντισχόντα τότε τη στρατιή το ρέεθρου, αλλ' επιλιπόντα, τουτον τὸν ποταμὸν διαβάς, ἐπ' οὖ καὶ ὁ κόλπος οὖτος τὴν ἐπωνυμίην έχει, ηιε πρός έσπέρην, Αίνόν τε πόλιν Αιολίδα και Στεντορίδα λίμνην παρεξιών, ές ο άφίκετο ές Δορίσκον. Ο δέ Δορίσκος έστὶ της Θρηϊκης αίγιαλός τε καὶ πεδίον μέγα, διὰ δὲ 10 αὐτοῦ δέει ποταμός μέγας Εβρος, έν τῶ τεῖχός τε ἐδέδμητο βασιλήτον τούτο, τὸ δὴ Δορίσκος κέκληται, καὶ Περσέων φρουρή έν αὐτω κατεστήκεε ὑπὸ Δαρείου έξ ἐκείνου τοῦ χρόνου, ἐπείτε έπι Σκύθας έστρατεύετο. Εδοξε ών τω Ξέρξη ο χώρος είναι έπιτήδεος ενδιατάξαι τε καὶ έξαριθμήσαι του στρατόν, καὶ 15 έποίεε ταύτα. τὰς μὲν δὴ νέας τὰς πάσας ἀπιχομένας ἐς Δοοίσκον οί ναύαρχοι κελεύσαντος Ξέρξεω ές τὸν αίγιαλὸν τὸν προσεχέα Δορίσκω έκόμισαν, έν τω Σάλη τε Σαμοθοηϊκίη πεπόλισται πόλις και Ζώνη, τελευταία δε αυτού Σέρρειον ακρη

1. πρὸς ἦῶ τε καὶ ἡλίον ἀνατολάς. Wie hier IV 44. I 201. Eine Nachbildung des homerischen πρὸς ηω τ' ηέλιον τε. Achnliche pleonastische Wendungen sind häufig bei Herodot. Vgl. Ι 204 προς ήῶ τε καλ ήλιον ανατέλλοντα. Siehe auch II 8. Vgl. unt. c. 129 προς μεσαμβρίην και άνεμον νότον.

2. Έλλης τάφον nicht weit von Paktye an der Propontis (VI 36). Hier war Helle nach der Sage im Meere ertrunken, das nach ihr be-

nannt sein sollte.

3. Καρδίη war eine milesische Colonie und lag an der Nordwestseite der Chersonnesos (VI 33).

4. Αγορή lag nicht weit von der Mündung des Melas zwischen Kar-dia und Paktye.

5. κόλπον τὸν Μέλανα καλ. S. v. S. 16. In den Melasbusen mündete der Fluss Melas (h. Saldatti oder Scheher Su). Ein anderer Melas (in Thessalien) c. 198.

ούκ ἀντισχόντα — ἀλλ' ἐπιλιπόντα vgl. c. 127. Aehnlich c. 43. 6. τὸ ὁέεθρον. S. z. c. 43 Anf.

8. Aîvos. Aenus (j. Enos), eine aeolische Colonie, lag nicht weit von der Mündung des Hebros an der Südküste Thrakiens. In der Nähe der Stadt bildet der Hebros die Στεντορίς λίμνη, welche mit dem Meere in Verbindung steht.

9. és ő. S. z. c. 16, II.

59. 10. Δορίσκος. Vgl. V 98.

11. Έβοος (j. Maritza) ist der grösste Fluss Thrakiens. Vgl. IV 90. 13. ἐπείτε seit; ebenso c. 8.

15. ἐπιτήδεος mit Infin. verbunden auch IX 2 χώρος έπιτηδεώ-

τερος ένστρατοπεδεύεσθαι. Ebenso

18. πφοσεγέα Δορίσκω. προσεχής cum. dat. = έχόμενος cum gen. Vgl. IX 28 προσεχέας δέ σφι είλοντο έστάναι οί Σπαρτιήται τους Τεγεή-

Σάλη-καί Ζώνη. Samothrake hatte auf der gegenüberliegenden thrakischen Küste noch mehrere feste Plätze (=τείχεα c. 108) angelegt. Vgl. c. 108.

19. πεπόλισται, πολίζειν meist

ούνομαστή. ὁ δὲ χώρος ούτος τὸ παλαιὸν ην Κικόνων. ἐς τοῦτον τον αίγιαλον κατασχόντες τὰς νέας ἀνέψυχον ἀνελκύσαντες. ὁ δὲ ἐν τῷ Δορίσκω τοῦτον τὸν χρόνον τῆς στρατιῆς άοιθμον έποιέετο. Όσον μέν νυν εκαστοι παρείχον πλήθος 60 5 ές αριθμον, ούκ έχω είπαι το ατρεκές (ού γαρ λέγεται προς ούδαμων άνθρώπων), σύμπαντος δε του στρατού του πεζού τὸ πλήθος ἐφάνη έβδομήκοντα καὶ έκατὸν μυριάδες. ἐξηρίθμησαν δὲ τόνδε τὸν τρόπον συναγαγόντες ἐς ενα χῶρον μυριάδα άνθρώπων, και συννάξαντες ταύτην ώς μάλιστα είγον, περιέ-10 γραψαν έξωθεν κύκλον, περιγράψαντες δε και απέντες τους μυρίους αίμασιην περιέβαλον κατά τον κύκλον, υψος ανήκουσαν ανδοί ές τον ομφαλόν. ταύτην δε ποιήσαντες αλλους έσεβίβαζον ές τὸ περιοικοδομημένον, μέγρι οὖ πάντας τούτω

wie hier von Städten gebraucht. I 47. οὐδαμοί att. οὐδένες. Vgl. c. Vgl. V 52 ἐπ' $\overset{\circ}{\omega}$ (ποταμ $\overset{\circ}{\omega}$) Σοῦσα 104. 145. 250. πεπόλισται. Anders V 13 $\overset{\circ}{\eta}$ Παιονίη 7. ἐφάνη—μυριάδες. Beachte έπι τῷ Στουμόνι ποταμῷ πεπολισμένη. Vgl. unten c. 108.

Σέροειον, ein thrakisches Vorgebirge (Samothrake gegenüber). J. Cap Makri.

1. τὸ παλαιόν, vormals auch

c. 89. 91. 129.

Κικόνων. Noch in troischer Zeit wohnten sie an der thrakischen Südküste um die Mündungen des Hebros. Vgl. Hom. II. II 846. und unt. c. 108. 110.

ές τούτον τὸν αίγιαλὸν κατασχόντες τὰς νέας. In gleicher Bedeutung ist das transitive κατασχείν mit κατά verbunden VI 101 κατέσχον τὰς νέας τῆς Ἐρετρικῆς χώρης κατὰ Ταμύνας. Ebenso VIII 40. Ohne νέας c. 188. VIII 41. So meist auch im Attischen.

2. ανελκύσαντες. Für ανελπύειν ist c. 188 άνασπᾶν gebraucht. Oppos. πατελπύειν (c. 100) oder

κατασπάν (c. 193). 4. άριθμόν. Vgl. VIII 7 τῶν νεῶν ἐποιεΰντο ἀριθμόν.

60. 5. és dos púr, der Zahl nach. ούκ έχω είπαι τὸ ἀτρεκές. Zur

Wendung vgl. I 59 ηντινα δε γλώσσαν εεσαν οί Πελασγοί, ουκ έχω ατρεκέως είπαι.

ού γάρ λέγεται πρὸς οὐδαμῶν ἀνθοώπων. Genau wie hier

7. έφάνη - μυριάδες. Beachte den Numerus in έφάνη. Häufiger richtet sich bei Her. in ähnlichen Fällen das Verb. nach dem Numerus des Prädikats. Vgl. I 93 ή μεν δη περίοδος τοῦ σήματός είσι στά-διοι εξ. Ebenso III 60. — Ktesias gibt als Gesammtsumme des Fuszvolks 800,000 (Pers. 22), Aelian. V. h. XIII, 3 u. Nep. Them. c. 2 700,000 an. Die Richtigkeit von Herodots Angaben zu bezweifeln, liegt kein Grund vor. Wahrscheinlich verdankte er dieselben den mündlichen Mittheilungen von Griechen, die am Zuge des Königs teilgenommen hatten. Diese ihrerseits mochten ihre Kenntnis den schriftlichen Aufzeichnungen der königlichen Schreiber (γραμματισταί) entnommen haben, deren Geschäft es war, men naben, deten deschait os ma, derartige Notizen zu machen (vgl. c. 100. VIII 90).

9. ώς μάλιστα εἶχον. ἔχειν hat hier dieselbe Bedeutung wie oben (5) in οὐν ἔχω εἶπαι.

11. αίμασιή ist auch wol hier wie an allen übrigen Stellen (I 180. II 69. 138. VI 74. 134) von einer steinernen Umfriedigung zu verstehen.

κατά τὸν κύκλον, längs des Kreises, eig. hinter dem gezeichneten Kreise her,

ΰψος Acc. des Bezugs.

13. μέχρι ού bei Herodot ganz

τῷ τρόπῷ ἐξηρίθμησαν. ἀριθμήσαντες δὲ κατὰ ἔθνεα διέτασσου.

Οθ δε στρατευόμενοι οίδε ήσαν. Πέρσαι μεν ώδε έσχευα-61σμένοι περί μεν τησι κεφαλήσι είχον τιήρας καλεομένους, πίλους απαγέας, περί δὲ τὸ σώμα κιθώνας γειριδωτούς ποικί- 5 λους, λεπίδος σιδηρέης όψιν ίγθυσειδέος, περί δε τὰ σκέλεα αναξυρίδας, αντί δε ασπίδων γέρρα, ύπο δε φαρετρεώνες έκρέμαντο αίχμας δε βραχέας είχου, τόξα δε μεγάλα, όιστους δε καλαμίνους, πρός δε έγγειρίδια παρά τον δεξιον μηρόν παραι-

gleichbedeutend mit μέχρι. Vgl. III & ήν : μόνον δε οί Περσών βασιλείς

Codomannus an (Curt. III 2. 3).

κατὰ ἔθνεα völkerweise. Ueber die Bedeutung von κατά s. z.

Beschreibung der Völker: 1) des Landheers (c. 61-89),

a) Fuszvolk (c. 61-81), b) Reiterei (c. 84-89), und 2) der Flotte (c. 89-99).

61. Das Fuszvolk (c. 61-81).

Die hier gegebene Beschreibung der Völkerschaften des Orients (über deren Wohnsitze Kieperts Atlas der alten Welt zu ver-gleichen) bildet in Verein mit der Aufzählung und Schilderung der seit Darius bestehenden Steuerbezirke oder vouoi (III 89 ff.) die wertvollste Quelle für die Geographie und Ethnographie des alten Asiens. Ueber die Glaubwürdigkeit der von Herodot gegebenen Nachrichten, vor allen über seine oder seiner Gewährsmänner Quellen vgl.

Einl. Bd. I S. 23. 24.
4. τιήρας. Auch III 12 ist das Fremdwort τιήρας (= Turban) durch mllovg erklärt.

καλεομένους "so genannte." Bei andern ist τιάρα Femininum.

Wie hier I 132.

5. ἀπαγής = ungesteift (α priv. und πήγνυμι). Oppos. πεπηγώς. Vgl. c. 64 περί μεν τῆσι κεφα- sieht man auch aus den λῆσι κυρβασίας όρθας εἰχον πε- von Persepolis. πηγυίας. Zur Sache vgl. Schol. παραιωρεύ μενα Arist. av. 487 πὰσι Πέρσαις έξῆν druck vgl. c. 92 αἰγὸς διτὴν τιάραν φορείν, ἀλλ' οὐκ ὁρ- τοὺς ὧμους αἰωρεύμενα.

104 μέχρι οὖ άγορῆς διαἶύσιος. ἐχοῶντο — τοὶς μὲν ἄἶλοις ἔθος καὶ 1. ἐξηρίθμησαν. Dieselbe Art ἐπτυγμένην καὶ προβάλλον-der Zählung wandte später Darius σαν ές τὸ μέτωπον ἔχειν.

κιθώνας - ίχθυοειδέος "bunte Aermelröcke anżuse-hen (= ὄψιν) wie eine der Fischhaut gleichende Schuppenhaut (= λεπίς) von Stahl." Es ist also hier nicht an einen wirklichen Panzerrock aus Eisenschuppen zu denken, der zu der übrigen Bewaffnung wenig stimmen würde, auch (nach IX 22) von Herod. wol schwerlich mit χιτών, sondern sicherlich mit &wong bezeichnet worden wäre, sondern vielmehr an einen einfachen Leibrock, der mit Schuppen in verschiedenen Farben (= ποικίλους) bemalt war.

6. ίχθυοειδής, brachylogisch

für ληθύων λεπίσι δμοίη.

7. αναξυρίδας. Sie werden als eine den Persern eigentümliche Tracht auch I 71. III 87 erwähnt,

γέρρα waren aus Weiden ge-flochten und mit Leder überzogen. Vgl. IX 61. 62. 99. ὑπὸ δέ in adverbialer Bedeu-

tung. S. z. c. 12.

8. αἰχμὰς δὲ βραχέας werden als ein Stück der persischen Bewaffnung auch V 49 erwähnt.

9. προς δέ adverbial, wie oben

υπο δέ.

έγχειρίδια. Der ακινάκης ist gemeint. S. z. c. 54. Dasz er auf der rechten Hüfte getragen wurde, ersieht man auch aus den Bildwerken

πα ο α ι ω ο ε ύ μ ε ν α. Zum Ausdruck vgl. c. 92 αίγος δέρματα περί

ωρεύμενα έχ της ζώνης, καὶ ἄργοντα παρείγοντο Ότάνην τὸν 'Αμήστριος πατέρα της Ξέρξεω γυναικός. ἐκαλέοντο δὲ πάλαι ύπο μεν Ελλήνων Κηφηνες, ύπο μέντοι σφέων αὐτῶν καὶ τῶν περιοίπων Αρταΐοι. ἐπεὶ δὲ Περσεύς ὁ Δανάης τε καὶ Διὸς 5 απίκετο παρά Κηφέα του Βήλου και έσχε αύτου την θυγατέρα Ανδρομέδην, γίνεται αὐτῷ παῖς, τῷ οὔνομα ἔθετο Πέρσην, τούτον δε αύτοῦ καταλείπει έτύγχανε γὰο ἄπαις έων ὁ Κη-•φευς έρσενος γόνου. έπὶ τούτου δὲ τὴν ἐπωνυμίην ἔσχον. Μήδοι δὲ τὴν αὐτὴν ταύτην ἐσταλμένοι ἐστρατεύοντο Μηδική 62 10 γαρ αυτη ή σκευή έστι και ού Περσική. οί δε Μήδοι άρχοντα μέν παρείχοντο Τιγράνην ἄνδρα 'Αχαιμενίδην, έκαλέοντο δέ πάλαι πρός πάντων "Αριοι, άπικομένης δε Μηδείης της Κολ-

1. Ότάνην verschieden von dem c. 40 erwähnten. Andere Perser dieses Namens s. III 70. V 25.

2. 'Aμήστριος. Sie war ihrer Grausamkeit wegen berüchtigt. Vgl.

c. 114. IX 109.

3. Kηφηνες. Da nach einer griechischen Sage (Aesch. Pers. 79), welche indes nur auf die äuszere Aehnlichkeit der Namen Περσεύς und Πέρσης gegründet war (vgl. den analogen Fall c. 62), Perseus zum Stammvater der Perser ge-macht wurde, so nannten die Hellenen in Uebereinstimmung mit dieser Sage die Perser Kephener (nach dem Groszvater des Perses mütterlicherseits). Vgl. c. 150 αν-δρες Αργείοι, βασιλευς Ξέρξης τάδε ορες Αγγειό, μασικού Σευρίζο του ημέν λέγει, ημείς νομέζομεν Πέρσην είναι, απ΄ ου ημείς γεγόναμεν, παίδα Περσέος του Δανάης, γεγο-νότα έκ της Κηφέος θυγατρός Αν-δρομέδης. Vgl. auch Steph. Byz. s. v. Χαλδαΐοι. Eine andere Erklärung des Namens "Kephener" zu suchen, ist unnötig und mislich, da ja Herodot ausdrücklich sagt, dasz die Perser nur von den Hellenen so genannt wären (und zwar nach dem Kepheus, dem mütterlichen Ahnen des Perses), keineswegs aber, dasz die Perser sich selbst so genannt hätten.

4. 'Αφταΐοι, d. h. die Geehrten, denn pers. arta bedeutet eh-renvoll, mächtig. Vgl. die Namen Artaxerxes, Artapher-nes u. ä. S. z. VI 98.

5. ἔσχε sc. γυναϊκα, was an anderen Stellen (I 60, 146) hinzugesetzt ist. Wie hier ohne γυναϊκα III 68 öfter.

6. γίνεται Praesens wie III 160.

IV 149. 160.

οὔνομα ἔθετο Πέρσην. Ueber

den Casus vgl. zu c. 56. 7. αὐτοῦ. Wo das Reich des Kepheus zu suchen, gibt Herodot nicht an. Dasz Persien darunter zu verstehen, wie man aus unserer Stelle schlieszen sollte, ist sonst nirgends überliefert. Vielmehr war Kepheus nach der bekannten Sage Beherrscher des südlichen Aethiopiens.

άπαις — ἔφσενος γόνου. Die-selbe Fülle des Ausdrucks I 109. Vgl. III 66 Καμβύσης ἄπαις έὼν τὸ παράπαν έρσενος και δήλεος γόνου.

62. 9. την αὐτην ταύτην erg. στολήν aus έσταλμένοι. Figura etymologica. Vgl. I 109 ως of παρεδόθη το παιδίον κεκοσμημένον την έπι θανάτω, wo zu την aus κεκοσμημένον zu ergänzen ist κόσμησιν (oder στολήν). Aehnlich unten c. 84. Πέοσαι μεν την αυτήν (erg. σκευήν) έσκευασμένοι. Vgl. oben c.

11. Τιγράνης fiel als Anführer des Perserheeres bei Mykale (IX 96. 102). Er war Achaemenide. Ueber die beiden Achaemenidenlinien

s. z. c. 11.

έχαλέοντο πούς. So auch III 115. Aehnlich ist πρός beim Passiv gebraucht c. 135. 151.

12. Apros. Nicht allein die Me-

γίδος έξ 'Αθηνέων ές τους 'Αρίους τούτους μετέβαλον και ούτοι τὸ ούνομα. αυτοί δὲ περί σφέων ώδε λέγουσι Μήδοι. Κίσσιοι δὲ στρατευόμενοι τὰ μὲν ἄλλα κατάπερ Πέρσαι ἐσκευάδατο, άντι δε των πίλων μιτοηφόροι ήσαν. Κισσίων δε ήρχε Ανάφης δ 'Οτάνεω. 'Υρκάνιοι δε κατάπερ Πέρσαι έσεσάχατο. ήγε- 5 μόνα παρεγόμενοι Μεγάπανον τον Βαβυλώνος ύστερον τούτων 63 έπιτροπεύσαντα. 'Ασσύριοι δε στρατευόμενοι περί μεν τήσι κεφαλήσι είγον γάλκεά τε κράνεα και πεπλεγμένα τρόπον τινά βάοβαρου ούκ ευαπήνητου, άσπίδας δε και αίγμας και ένγειρί-

der, sondern überhaupt die Stämme des iranischen Hochlandes (also auch die Perser) nannten sich zend. airya, d. i. die Trefflichen, Tüchtigen (= "Αριοι). Vgl. sanskr. arya, Ursprünglich waren die Arja ein Nomadenvolk auf dem mächtigen Hochlande im Nordwesten des Himalaja. Von dort war ein Teil von ihnen in das nach ihnen benannte eranische Hochland gezogen - dort hieszen sie Eranier oder Zendvolk - ein anderer Teil zog weiter bis zu den fruchtbaren Ländern des Indus und Ganges. Jene wurden später von Medern und Persern unterworfen. welche die Cultur der Unterworfenen annahmen und auch den Namen desselben air y a, d. i. die Trefflichen, auf sich übertrugen. Die Wissenschaft faszt alle jene genannten, sprachverwandten Stämme mit dem gemeinschaftlichen Namen Arier zusammen. - Verschieden von den hier genannten Aoioi sind die c. 66 und III 93 erwähnten.

1. ἐξ ᾿Αθηνέων. Vgl. über diese Sage Paus. II 3 § 7 Μήδεια δὲ ἡκεν είς Αθήνας κακεί γαμηθείσα Αίγεί παίδα γεννά Μηδον Επιβουλεύουσα δε υστρερον Θησεί φυγάς έξ Άθηδε υστρεφον την υφ' ξαυτόν χώραν Ες Ανη πασαν Μηδίας ξικάκες και στρα-άπασαν Μηδίας ξικάκες και στρατευόμενος έπὶ Ίνδοὺς ἀπέθανε. Es sollten also nach der (übrigens unbegründeten) Sage die Meder nach der Medea benannt sein, wie die Perser nach des Perseus Sohn Perses. S. z. c. 61 (Knonves).

2. ωδε gegen die Regel auf das vgl. c. 89.

Vorhergehende bezogen, wowir ουτω erwarteten. Umgekehrt ist ούτω gegen die Regel auf das Folgende bezogen c. 175. Wie hier V 2. S. z. c. 5 (τοιούτου).

Kiogioi, ein den Persern nahe verwandter Stamm. In ihrem Lande

lag Susa. S. z. III 70. 4. ἀντὶ δὲ τῶν πίλων ist kurz gesagt für avil de milopopav. μιτοηφόροι. Die μίτρη ist von

der τιάρα (c. 61) verschieden.

5. Toxavior. Ihr Land ist in dem Verzeichnis der Steuerkreise (III 89) nicht mit aufgezählt; doch erwähnt sie Her, III 117. Sie wohnten am Südostrande des kaspischen Meeres, welches nach ihnen auch das hyrkanische hiesz. Ihr Land hiesz in der Zendsprache Vehrkâna, d. i. Wolfsland (j. Gorgan). Noch heute ist das Land rauh; in seinen Wäldern hausen wilde, reissende Tiere.

έσεσά χατο auch c. 70. 73. 86.

7. έπιτροπεύειν ist in gleicher Bedeutung c. 78 mit Accus. verbunden; ebenso III 36. Vgl. c. 170. ἐπί-

τροπος Ρηγίου.

8. πεπλεγμένα sc. έξ ίμάντων, was c. 85 hinzugefügt ist. Die einen hatten eherne, die anderen aus ledernen Riemen geflochtene, Helme. Vgl. c. 72, 79. Vgl. c. 89 πράνεα χηλευτά.

τρόπον τινά βάρβαρον, τρόπον = nach Art, wie hier auch c. 89 τρόπον τινά Ελληνικόν. Vgl. I 197. III 98. VI 37 und unt. c. 69

τρόπου λόγχης.

9. ἀσπίδας, über die den ägyptischen ähnlichen assyrischen Schilde

δια παραπλήσια τοίσι Αίγυπτίοισι είγου, πρός δε δόπαλα ξύλων τετυλωμένα σιδήρω και λινέους θώρηκας. ούτοι δὲ ὑπὸ μεν Ελλήνων επαλέοντο Σύριοι, υπό δε των βαρβάρων 'Ασσύοιοι έκλήθησαν. [τούτων δὲ μεταξύ Χαλδαΐοι.] ήρχε δέ σφεων 5 'Οτάσπης ὁ 'Αρταχαίου. Βάκτριοι δὲ περί μὲν τῆσι κεφαλῆσι 64 άγχοτάτω των Μηδικών έχουτες έστρατεύουτο, τόξα δὲ καλάμινα έπιχώρια καὶ αίγμας βραγέας. Σάκαι δὲ οί Σκύθαι περί μέν τησι κεφαλήσι κυοβασίας ές όξυ απηγμένας όρθας είχον πεπηγυίας, αναξυρίδας δε ενδεδύκεσαν, τόξα δε έπιγώρια καί 10 έγχειρίδια, πρὸς δὲ καὶ ἀξίνας σαγάρις εἶχον. τούτους δὲ ἐόντας Σκύθας 'Αμυργίους Σάκας έκάλεου' οί γὰρ Πέρσαι πάντας τούς Σκύθας καλέουσι Σάκας. Βακτρίων δὲ καὶ Σακέων ήρχε Υστάσπης ο Δαρείου τε και 'Ατόσσης της Κύρου. 'Ινδοί 65 δε είματα μεν ενδεδυκότες από ξύλων πεποιημένα, τόξα δε

 πρὸς δέ adverbial, S. z. c. 12. 2. τετυλωμένα σιδήρω "mit eisernen Buckeln (vgl. τυλός) be-schlagen". Vgl. c. 69 δόπαλα τυ-

λωτα.

λινέους δώρηκας. Vgl. III 47 θώρηκα έόντα λίνεον και ζώων ένυφασμένων συχνών. Schon Homer kennt Linnenharnische; vgl. Il. II 529. 830.

3. Σύριοι (vgl. I 72. 76) sind zu unterscheiden von den Anwohnern der syrischen und palästinensischen Küste, welche Her. II 30 Σύροι

4. τούτων δὲ μεταξύ Χαλδαίοι scheint ein späterer Zusatz. S. z. I 181.

64. 5. Βάκτριοι. Ihre Hauptstadt war Baktra (j. Balkh). S. z. III 92.

 Für ἀγχότατα ist nach c. 73.80, so wie VI 102. VIII 122. 135 άγχοτάτω (= όμοιότατα) geschrieben; auch scheint τιήρας nach έχοντες ausgefallen zu sein (vgl. c. 80).

των Μηδικωνί. ε. Πεοσικών. Vgl. c. 62 Μῆδοι δὲ τὴν αὐτὴν ταύ-

την έσταλμένοι έστρατεύοντο. 7. Σάκαι δὲ οί Σκύθαι. Her. bezeichnet mit dem gemeinsamen Namen Σκύθαι die nomadischen Hirten- und Reitervölker in den weiten Steppenländern zwischen Don und Wolga, so wie im Osten des kaspischen Meeres. Vgl. IV 6. Die Σάκαι, vortreffliche Reiter und Bogenschützen, wohnten im Nordosten von Baktriana in den heuti-

gen Kirgisensteppen. 8. πυρβασίας ές όξὺ ἀπή-γμένας. Vgl. II 28 δύο οὔοεα ές όξυ τας πορυφάς απηγμένα.

ό ο θ ας - πεπηγυίας opp. απα-γέας (c. 61). Wie hier c. 70 τα δὲ

ώτα τῶν ῖππων όρθὰ πεπηγότα είχον.

10. αξίνας, erklärende Apposition zu dem Fremdwort σάγαρις. Vgl. c. 61 und III 12 (οἱ Πέρσαι) πίλους τιήρας φορέοντες.

11. Αμυργίους gehört zu Σά-κας. Vgl. Steph. Byz. s. v. Αμύρ-γιου, πεδίου Σακών Ελλάνικος Σκύθαις. τὸ Εθνικόν Αμύργιος, ως αύτος φησιν. Neuere Gelehrten vermuten, dasz die in der Grabschrift des Darius erwähnten Saka Humarya, d. i. Hirtenskythen Herodots Σάκαι Άμνογιοι seien. πάντας τους Σκύθας καλέ-

oυσι Σάκας. Ueber die Verallge-meinerung des Namens Σκύθαι s.

o. z. 7.

65. 13. Indol, bei Her. ein Gesammtname für alle Völker östlich vom Indus. S. z. III 94.

14, ένδεδυκότες, έστρατεύοντο schwebt vor (c. 64).

ἀπο ξύλων, kurz für ἀπ' εἰρίων

καλάμινα είγον και διστούς καλαμίνους, έπι δε σίδηρος ήν. έσταλμένοι μεν δη ήσαν ούτω Ινδοί, προσετετάχατο δε συστρα-66 τευόμενοι Φαρναζάθρη τω 'Αρταβάτεω. ''Αριοι δε τόξοισι μεν έσκευασμένοι ήσαν Μηδικοΐσι, τὰ δὲ ἄλλα κατάπερ Βάκτριοι, Αρίων δὲ ήρχε Σισάμνης ὁ Υδάρνεος. Πάρθοι δὲ καὶ Χορά- 5 σμιοι καί Σογδοί τε καί Γανδάριοι καί Δαδίκαι την αυτην σκευήν έγοντες την και Βάκτριοι έστρατεύοντο, τούτων δέ ήργον οίδε, Πάρθων μεν και Χορασμίων Αρτάβαζος ο Φαρνάκεος, Σογδών δὲ 'Αζάνης ὁ 'Αρταίου, Γανδαρίων δὲ καὶ Δαδι-67 κέων Αρτύφιος ὁ Αρταβάνου. Κάσπιοι δὲ σισύρας τε ένδεδυ- 10 κότες και τόξα έπιγώρια καλάμινα έγοντες και άκινάκας έστρατεύοντο. ούτοι μέν ούτω έσκευάδατο, ήγεμόνα παρεχόμενοι Αριόμαρδον τον Αρτυφίου άδελφεον, Σαράγγαι δε είματα μεν βεβαμμένα έχοντες ένέπρεπον, πέδιλα δὲ ἐς γόνυ ἀνατείνοντα είχου, τόξα δὲ καὶ αίχμας Μηδικάς. Σαραγγέων δὲ ήρχε 15 Φερενδάτης ὁ Μεγαβάζου. Πάκτυες δὲ σισυροφόροι τε ήσαν καλ τόξα έπιχώρια είχου καλ έγχειρίδια. Πάκτυες δὲ ἄρχουτα παρ-68 είγοντο 'Αρτύντην τον Ίθαμίτρεω. Οὔτιοι δὲ καὶ Μύκοι τε καὶ

ξύλου (oder ἀπὸ ξύλου), Vgl. III 47 Pausanias (IX 41. 81), Vgl. Thuk. θώρηκα λίνεον κεκοσμημένον χουσώ Ι 129. καὶ εἰρίοισι ἀπὸ ξύλου. Näheres über die Gewinnung der Baumwolle bei den Alten s. z. III 106.

66. 3. Apror wohnten im Südwesten von Baktriana. Sie werden auch III 93 erwähnt. S. z. c. 62.

4. Βάπτριοι. Ueber sie vgl. c. 64.

5. Πάρθοι. Die Parther wohnten im W., die Chorasmier im NW. (am unteren Oxus), die Sogder (in Sogdiana) im N. von Baktriana. (Vgl. über diese Völkerschaften auch III 93.) Die Gandarer wohnten am Kophenflusz (j. Kabul) in der Landschaft Gandaritis (j. Gandara); ihre Nachbaren waren die Dadiker, welche Her. auch III 91 mit ihnen verbindet.

8. Άρτάβαζος, derselbe, welcher nach dem unglücklichen Ausgange der Schlacht bei Plataeae sich mit 40,000 Mann auf dem Landwege nach Byzanz zurückzog. Später leitete er die Unterhandlungen

67. 10. Κάσπιοι wohnten im Osten von Baktriana (III 93), verschieden von den an der Südwest-küste des schwarzen Meeres sesshaften Kaspiern (III 92).

σισύρα, Pelz, auch IV 109.

13. Σαράγγαι wohnten mitten auf dem iranischen Hochlande (südlich von den Parthern). Vgl. III 93. εζματα — έχοντες ένέποεπον. Zum Ausdruck vgl. c. 83.

14. πέδιλα ές γόνυ άνατείνοντα. Aehnlich heiszt es von den Paphlagonern c. 72. slyov περί τούς πόδας πέδιλα ές μέσην ανήμην άνατείνοντα.

15. αίχμὰς Μηδικάς. Vgl. c. 61.

16. Πάπτυες wohnten in der Landschaft Paktye, welche im nordöstlichen Teile von Indien am Indus (im östlichen Afghanistan) lag. Vgl. III 93. 102. und unt. c. 85.

68. 18. Ovrioi sind auch III 93 des Xerxes mit dem Spartanerkönig mit den Mykern verbunden. Bei-

Παρικάνιοι έσκευασμένοι ήσαν κατάπερ Πάκτυες. τούτων δέ ήρχον οίδε, Οὐτίων μεν και Μύκων Αρσαμένης ὁ Δαρείου, Παρικανίων δε Σιρομίτρης ο Ολοβάζου. Αράβιοι δε ζειράς ύπε- 69 ζωσμένοι ήσαν, τόξα δὲ παλίντονα είγον πρὸς δεξιὰ, μακρά. 5 Αίθίσπες δε παρδαλέας τε και λεοντέας έναμμένοι, τόξα δε είγον έκ φοίνικος σπάθης πεποιημένα μακρά, τετραπηγέων ούκ έλάσσω, έπι δε καλαμίνους όιστους σμικρούς, άντι δε σιδήρου έπην λίθος όξυς πεποιημένος, τω και τας σφρηγίδας γλύφουσι πρός δέ αίχμας είχου, έπι δε κέρας ζορκάδος έπην όξυ πεποιημένον τρό-10 που λόγγης είγου δὲ καὶ ὁ όπαλα τυλωτά, τοῦ δὲ σώματος τὸ μεν ημισυ έξηλείφοντο γύψω ίδντες ές μάχην, τὸ δ' ετερον ημισυ μίλτω. 'Αραβίων δε και Αιδιόπων των ύπερ Αιγύπτου

de Völkerschaften wohnten wahrscheinlich zwischen Persis und Karamanien (s. z. III 93). - Die Parikanier wohnten im nördlichen Gedrosien bis zum Indus hin (s. z. III 94).

69. 3. 'Αράβιοι, die Bewohner des heutigen Jemen. Näheres über sie s. z. III 88.

ζειρά, ein Fremdwort, bezeichnet hier wie c. 75 ein weites, faltiges Oberkleid, vielleicht eine Art Mantel, welcher so weit nach oben hinaufgezogen und mit einem Gurt umschlossen wurde, dasz er beim Gehen nicht hinderlich war. Xen. Anab. VII 4, 4 wird die ζειρά von der χλαμύς unterschieden.

4. παλίντονα heiszt einfach: zurückschnellend, recipro-cus (vgl. Hom. II. VIII 266. XV 443. Odyss. XXI 11). Andere meinen, dasz hier der sogenannte skythische Bogen gemeint sei (Ammian XXII 8, 37), und erklären zóξαν παλίντονον ,,ein Bogen, dessen Elasticität so gross ist, dass er, von seiner Sehne befreit, nach der anderen Seite hin sich biegt, als nach der er gespannt und gezogen wird (= παλίντονον), durch welche Art der Spannung die Schnellkraft des Bogens bedeutend erhöht werden musz".

πρὸς δεξιά, an der rechten Seite; häufiger ἐπὶ δεξιά (II 93. IV 191. VI 33). In der Regel trug

man die Bogen an der linken Seite.

5. Αίθίοπες. Die hier gemeinten Aethiopen (οί πρόσουροι Αλγύπτω III 97) wohnten, wie es weiter unten heiszt, vnko Alyvntov, näm-lich in dem uralten aethiopischen Priesterstaat Meroe (II 29). Verschieden von den hier erwähnten sind 1) die Αίθίσπες μαπρόβιοι (s. z. III 17), 2) die Wander-Aethiopen (Αἰθίοπες νομάδες II 29), 3) die asiatischen oder östlichen (c. 70) Aethiopen, welche man noch heute in den dunkeln Bewohnern Gedrosiens hat wiedererkennen wollen. Näheres über diese letzteren s. z. III 94.

παοδαλέας τε καλ λεοντέας erg. δοράς. Vgl. c. 91 (ωμοβοέη). έναμμένοι. Vgl. Arist. ran. 430 λεοντην ένημμένος.

φοίνικος σπάθη, Palm-zweig. Vgl. σπάδιξ.
 έπὶ δέ adverbial, wie gleich

im folgenden, S. z. c. 55. 8. σφοηγίδας. σφοηγίς att. σφοαγίς hier und III 41. 128 in erster Bedeutung = Siegelstein; dagegen III 42 und öft. = Siegel-

ring. πρὸς để adverbial, wie gleich im folgenden έπλ δέ. Vgl. ob. 7.

9. ζο ο κάδος. ζορκάς = δορκάς von δέρχομαι) Gazelle. Vgl. IV

τρόπον λόγχης. S. z. c. 63. δόπαλα τυλωτά. S. z. c.
 (δόπαλα ξύλων τετυλωμένα).

5*

οίκημένων ήσχε 'Αρσάμης ο Δαρείου καὶ 'Αρτυστώνης της Κύοου θυγατρός, την μάλιστα στέρξας των γυναικών Δαρείος 70 είκω γουσέην σφυρήλατον έποιήσατο, των μέν δη ύπερ Αίγύπτου Αλθιόπων καὶ Αραβίων ήρχε Αρσάμης, οί δὲ ἀπὸ ἡλίου άνατολέων Αίθίσπες (διξοί γαο δή έστρατεύοντο) προσετετά- 5 γατο τοϊσι Ίνδοϊσι, διαλλάσσοντες είδος μέν ούδεν τοϊσι έτέροισι, φωνήν δέ και τρίγωμα μούνον οι μέν γαρ απ' ήλίου Αλθίσπες λθύτριγές είσι, οί δε έκ της Λιβύης οὐλότατον τρίγωμα έγουσι πάντων άνθρώπων. ούτοι δε οί έκ της 'Ασίης Αίθίοπες τὰ μὲν πλέω κατάπερ Ίνδοὶ ἐσεσάγατο, προμετωπίδια 10 δὲ ῖππων είγον ἐπὶ τῆσι κεφαλῆσι σύν τε τοῖσι ώσὶ ἐκδεδαρμένα και τη λοφιή. και άντι μεν λόφου ή λοφιή κατέχοα, τά δὲ ὧτα τῶν ἵππων ὀρθὰ πεπηγότα εἶγον προβλήματα δὲ ἀντ' 71 άσπίδων έποιεύντο γεράνων δοράς. Λίβυες δὲ σκευὴν μὲν σκυτίνην ήϊσαν έχοντες, ακοντίοισι δε έπικαύτοισι χρεόμενοι. 15 72 ἄρχοντα δὲ παρείχοντο Μασσάγην τὸν Ὀαρίζου. Παφλαγόνες δε έστρατεύοντο έπι μεν τησι κεφαλησι έχοντες κράνεα πεπλεγμένα, άσπίδας δὲ σμικράς, αίγμας δὲ οὐ μεγάλας, πρὸς δὲ

deutung von οἰκῆσθαι s. z. c. 9.

Άρτυστώνης. Artystone war eine Schwester der Atossa (III 88). Als Sohn des Darius und der Artystone nennt Her. c. 72 auch den Gobryas.

2. την — στέρξας — ἐποιή-σατο. Das Relativ im Casus an das näher stehende Particip augeschlossen. S. z. c. 58.

τῶν γυναικῶν. Ueber die sechs Frauen des Darius s. z. III 88. Atossa (s. z. c. 11) hatte unter ihnen den gröszten Einfluss.

3. σφυρήλατον. S. z. c. 84. τῶν — ὑπὲρ Αἰγύπτου, οἰ-κημένων. S.o.z. S.67, 5 Aegypter werden unter den Landtruppen nicht mit erwähnt, wol aber in der Flotte (c. 89).

70. 4. οι δὲ ἀπ' ἡλίου ἀνα-τολέων Αἰθίοπες. Ueber die asiatischen oder östlichen Aethio-pen s. z. c. 69. Uebrigens scheidet schon Homer die westlichen (liby-schen) von den östlichen (asiatischen) Aethiopen, vgl. Odyss. I 23 S. z. c. 63.

1. ο Ικημένων. Ueber die Be- Αίθίοπας, τοι διχθά δεδαίαται, ἔσχατοι ανδοών, Οί μεν δυσομένου Τπε-ρίονος οί δ' ανιόντος; wie denn die Griechen ursprünglich alle Nationen von dunkler Hautfarbe Aldioπες (αΐθω - ωψ) nannten sowol in Südasien (Gedrosien) als am oberen Nil (III 19). 6. Ἰνδοῖσι. Ueber sie s. z. c. 65.

10. ἐσεσάχατο wie c. 62. 73. 86. προμετωπίδιον, Stirnhaut. 12. παταχοᾶν, genügen, noch I 164. IV 118. Vgl. αποχοᾶν I 66 und

έκχοᾶν ΙΙΙ 137.

13. ό ο θ ὰ πεπηγότα. Vgl. c. 64 κυοβασίας ἐς ὀξὸ ἀπηγμένας ὀοθὰς είγον πεπηγυίας.

προβλήματα — γεράνων δοράς. Vgl. IV 175 ές τον πολεμον στρουθών καταγαίων δοράς φορέουσι προβλήματα.

71. 14. Λίβνες, οἱ προσεχέες τῆ Λἰγύπτφ (ΙΙΙ 13-91). Ueber die zwischen Aegypten im Osten und Kyrene und Barke im Westen ansässigen Libyerstämme vgl. IV 168 - 172.

72. 17. κράνεα πεπλεγμένα.

αχόντια και έγχειρίδια, περί δὲ τοὺς πόδας πέδιλα έπιχώρια ές μέσην κυήμην ανατείνοντα. Λίγυες δε και Ματιηνοί και Μαριανδυνοί τε καὶ Σύριοι τὴν αὐτὴν ἔχοντες Παφλαγόσι έστρατεύοντο, οί δε Σύριοι ούτοι ύπο Περσέων Καππαδόκαι 5 καλέονται. Παφλαγόνων μέν νυν και Ματιηνών Δώτος ὁ Μεγασίδρου ήργε. Μαριανδυνών δὲ καὶ Λιγύων καὶ Συρίων Γωβούης ο Δαρείου τε καὶ Αρτυστώνης. Φρύγες δὲ άγγοτάτω 73 της Παφλαγονικής σκευήν είγου, όλίγου παραλλάσσουτες. οί δὲ Φούνες, ώς Μακεδόνες λέγουσι, ἐκαλέοντο Βρίγες χρόνον 10 οσον Εύρωπήτοι έόντες σύνοιχοι ήσαν Μακεδόσι, μεταβάντες δὲ ές τὴν ᾿Ασίην ἄμα τῆ χώρη καὶ τὸ οὔνομα μετέβαλον ές Φρύγας. Αρμένιοι δε κατάπερ Φρύγες έσεσάγατο, έόντες Φρυγων αποικοι. τούτων συναμφοτέρων ήρχε Αρτόχμης, Δαρείου έχων θυγατέρα. Λυδοί δε άγχοτάτω των Ελληνικών είχον 74 15 οπλα. οί δὲ Λυδοί Μητονες ἐκαλέοντο τὸ πάλαι, ἐπὶ δὲ Λυδοῦ του "Ατυος έσχον την έπωνυμίην, μεταβαλόντες τὸ ούνομα.

1. πέδιλα — ές μέσην ανήμην άνατείνοντα. Vgl. c. 67 πέδιλα ές γόνυ άνατείνοντα είχον.

2. Alyves, verschieden von den c. 165 erwähnten Ligyern. Die hier erwähnten wohnten in Kolchis, Neuere wollen sie in dem Bergvolk der Lesghier (im Kaukasus) wieder erkennen.

Mατιηνοί, ein Nomadenvolk V 49. am rechten Ufer des Halys, von wo sie sich weit nach Osten hin ausbreiteten. S. z. I 72.

3. Σύριοι, verschieden von den c. 63 erwähnten. Vgl. V 49 Φρυγῶν δὲ ἔχοντωι Καππαδοκαι, τοὺς ἡμεῖς Συρίους καλέομεν. Der Name Syrien umfaxte bei den Alten in weiterer Bedeutung alle Länderstrecken zwischen Babylonien, Cilicien, Aegypten und dem schwarzen Meere.

τὴν αὐτήν erg. σκευήν. Vgl. c. 62. Ueber den Dativ (Παφλαγόσι) nach ὁ αὐτός s. z. c. 3.

nach ὁ αὐτός s. z. c. 3.
7. Γωβρύης, ein Bruder des Arsames. S. c. 69.

73. άγχοτάτω τῆς Παφλαγονικῆς. S. z. c. 64.

8. παραλλάσσοντες = διαλλάσσοντες (c. 70).

9. Φούγες — ἐκαλέοντο Βοίγες. Ueber die Einwanderungen von Kleinasien nach Thrakien und umgekehrt, so wie über die nicht wahrscheinliche Angabe Herodots, dasz die (asiatischen) Phryger ursprünglich in Thrakien und Makedonien gewohnt, s. z. c. 20.

12. ἀρμένιοι. Vgl. I 194. III 93. V 49.

Φουγῶν ἄποικοι. Dasz Armenier, Phryger, Kappadoker (Syrer) verwandte Stämme sind und zu derselben (aramaeischen) Völkerfamilie gehören, ist erwiesen; ob aber die Armenier Abkömmlinge der Phryger, oder (wie neuere Gelehrte meinen) die Phryger Abkömlinge der Armenier sind, ist sehwer zu sagen.

74. 15. Μη τονες. Schon Hom. II. II 864 nennt die alten Bewohner Lydiens Μήσνες. Vgl. Strab. X 4.5. Später bezeichnete der Name Μησνίη ion. statt Μαιονία nur einen kleinen Teil Lydiens an der mysischen und phrygischen Grenze.

ξπὶ δὲ Λυδοῦ — ἐπωνυμίην. Vgl. Ι 7 οἱ δὲ βασιλεύσαντες ταύτης τῆς χώρης ἡσαν ἀπόγονοι Λυδοῦ τοῦ Άτυος, ἀπ' ὅτευ ὁ δῆμος Λύ-

De Leday Google

Μυσοί δε έπι μεν τησι κεφαλησι είχον κράνεα έπιχώρια, άσπίδας δὲ σμικράς, ακοντίοισι δὲ ἐγρέοντο ἐπικαύτοισι. οὐτοι δέ είσι Λυδών αποικοι, απ' Ούλύμπου δε ούρεος καλέονται Ούλυμπιηνοί. Αυδών δε και Μυσών ήρχε 'Αρταφέρνης ό 'Αρτα-75 φέρνεος, ος ές Μαραθώνα έσέβαλε αμα Δάτι. Θρήτκες δε έπι 5 μεν τησι κεφαλησι άλωπεκέας έγοντες έστρατεύοντο, περί δε τὸ σωμα κιθώνας, έπὶ δὲ ζειράς περιβεβλημένοι ποικίλας, περὶ δὲ τοὺς πόδας τε καὶ τὰς κνήμας πέδιλα νεβρών, πρὸς δὲ ακόντια τε και πέλτας και έγγειρίδια σμικρά, ούτοι δε διαβάντες μεν ές την Ασίην εκλήθησαν Βιθυνοί, το δε πρότερον 10 έκαλέοντο, ώς αυτοί λέγουσι, Στρυμόνιοι, οίκέοντες έπί Στρυμόνι έξαναστήναι δέ φασι έξ ήθέων ύπο Τευκρών τε καί 76 Μυσών. Θοητιών δὲ τών ἐν τη ᾿Ασίη ήρχε Βασσάκης ὁ ᾿Αρταβάνου..... ἀσπίδας δὲ ώμοβοίνας είγον σμικράς, καὶ προβόλους δύο λυκιοεργέας εκαστος είχε, έπὶ δὲ τῆσι κεφαλήσι κρά- 15 νεα γάλκεα προς δὲ τοῖσι κράνεσι ώτά τε καὶ κέρεα προσήν

διος έκλήθη ὁ πᾶς οὖτος. — Ueber έπλ bei ἔσχον τὴν έπωνυμίην s. z. c. 40.

3. Ανδῶν ἄποικοι. Vgl. I 171, wo beide Völker als κασίγνητοι bezeichnet werden.

απ' Ο ὖ λ ὑ μπου. Beachte ἀπό bei καλέονται (kurz vorher ἐπλ bei ἔσχου τὴν ἔπωνυμίην). Der mysische Olymp wird auch I 36 erwähnt.

4. 'Αρταφέρνης vgl. V 25. Er führte mit Datis den ersten Zug gegen Griechenland (VI 94).

75. 5. Θ ϕ η in ϵ ς , of ℓ ν τ $\tilde{\eta}$ 'Asl η , wie das folgende lehrt.

6. ἀλωπεκέας erg. δοράς, wie c. 69. Zur Sache vgl. Xen. Anab. VII 4, 4 οὖ ἕνεκα οἱ Θράκες τὰς ἀλωπεκιδας ἐπὶ ταῖς κεφαλαίς φοροῦσι καὶ τοῖς οἰ καὶ χιτῶνας οὐ μόνον περὶ τοῖς στέρνοις ἀλλὰ καὶ περὶ τοῖς μηροῖς καὶ ζειρὰς μέχρι τῶν ποδῶν ἐπὶ τῶν ἵππων ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ χλαμύδας.

7. κιθών, ein enganliegender Leibrock, im Gegensatz zur ξειρά (s. z. c. 69).

8. πέδιλα νεβοῶν, Schuhe aus Hirschleder. Vgl. c. 26 (ἀσκός). 9. διαβάντες ές την 'Ασίην. Zur Sache vgl. z. c. 20.

12. έξαναστῆναι — ἐξ ἦθέων. Vgl. V 15 ο Παίονες ἐξ ἦθέων ἐξ- αναστάντες ῆγοντο ἐς τὴν Λοίην. — Ueber die Bedeutungen von τὰ ἦθεα s. z. c. 10, VIII.

ύπὸ Τευκοῶν τε καὶ Μυσῶν. S. z. c. 20.

76. 14. Vor $\alpha\sigma\pi/\delta\alpha\varsigma$ δ ϵ musz etwas über ein anderes Volk bemerkt gewesen sein. Wahrscheinlich ist etwas über die Chal yber ($X\alpha\lambda\nu\beta\epsilon\varsigma$) ausgefallen, welche Her. I 28 in Gemeinschaft mit den Lydern, Phrygern, Mysern, Paphlagonern, Mariandynen, Thrakern, alles Völkerschaften, welche im Vorhergebenden erwähnt sind, mit aufgezählt. 'Auf die Chalyber paszt auch die von der Bewaffnung des fraglichen Volks gegebene Beschreibung, denn ihr Land war reich an Eisen; auch hatten sie ein Orakel des Ares, welches ebenfalls in unserem Capitel erwähnt wird.

ποόβολος, Jagdspeer, dafür c. 148 προβόλαιον.

15. λυπιοεργής, von lykischer Arbeit. Vgl. Athen. p. 486.

βοὸς χάλκεα, ἐπῆσαν δὲ καὶ λόφοι τὰς δὲ κνήμας ὁάκεσι φοινικέοισι κατειλίγατο. έν τούτοισι τοξοι άνδράσι Αρεός έστι γοηστήριου. Καβηλέες δὲ οί Μηΐουες, Λασόνιοι δὲ καλεόμενοι, 77 την αυτην Κίλιξι είχον σκευην, την έγω, έπεαν κατά την Κι-5 λίκων τάξιν διεξιών γένωμαι, τότε σημανέω. Μιλύαι δε αίγμάς τε βραγέας είγον και είματα ένεπεπορπέατο είγον δε αυτών τόξα μετεξέτεροι Λύκια, περί δὲ τῆσι κεφαλήσι έκ διφθερέων πεποιημένας κυνέας. τούτων πάντων ήρχε Βάδρης ο Τστάνεος. Μόσχοι δὲ περί μὲν τῆσι κεφαλῆσι κυνέας ξυλίνας εἶ- 78 10 χου, ἀσπίδας δὲ καὶ αίγμὰς σμικράς, λόγγαι δὲ ἐπῆσαν μεγάλαι. Τιβαρηνοί δε καί Μάκρωνες καί Μοσύνοικοι κατάπερ Μόσχοι έσκευασμένοι έστρατεύοντο. τούτους δε συνέτασσον αρχουτες οίδε, Μόσχους μεν και Τιβαρηνούς 'Αριόμαρδος ό Δαρείου τε παῖς καὶ Πάρμυος τῆς Σμέρδιος τοῦ Κύρου, Μά-15 κρωνας δε και Μοσυνοίκους Αρταύκτης ο Χοράσμιος, ος Σηστον την εν Ελλησπόντω επετρόπευε. Μάρες δε έπι μεν τησι 79 κεφαλήσι κράνεα έπιγώρια πλεκτά είγον, άσπίδας δὲ δερματίνας σμικράς και ακόντια. Κόλχοι δε περί μεν τήσι κεφαλήσι κράνεα ξύλινα, άσπίδας δὲ ώμοβοτνας σμικράς αί-20 χμάς τε βραγέας, πρός δὲ καὶ μαχαίρας εἶχον. Μαρῶν δὲ καὶ Κόλγων ή οχε Φαρανδάτης ὁ Τεάσπιος. 'Αλαρόδιοι δὲ καί Σά-

Auch c. 77 werden τόξα Λύκια erwähnt.

2. κατειλίχατο. Das Verbum auch c. 181. Vgl. die Formen ἐτετά-χατο c. 87, ἐστάλατο c. 89, ἐσκευά-δατο c. 66, ἐσεσάχατο c. 73.

77. 3. Καβηλέες. Kabalier und Lasonier werden auch III 90 zusammen erwähnt, doch als zwei ge-trennte Völker, nicht wie hier als ein und dasselbe. Sie scheinen die südöstlichen Nachbaren der Lydier gewesen zu sein, wie sie denn an unserer Stelle geradezu als Lyder (= Μηΐονες, s. c. 74) bezeichnet

4. την αύτην Κίλιξι. Ueber ο αυτός mit Dat. s. z. c. 72.

y. S. c. 91.

5. Μιλύαι. Milyas hiesz in alschen Lykien, Pamphylien und Medien und Kolchis, also in dem Phrygien diesen Namen. ten Zeiten ganz Lykien (I 172),

7. τόξα Λύκια. S. c. 92. μετεξέτεροι ion. = ένιοι. Vgl. c. 84.

78. 9. Móozot. Die Moscher wohnten im südlichen Kolchis um die Quellen des Phasis (III 94. IV 77); Tibarener, Makrer, Mosynoi-ken, Marer waren Küstenbewohner des Pontos zwischen dem Phasis und Thermodon (III 94).

14. Πάρμνος. Ueber Parmys, eine der 6 Frauen des Darius, s. z.

III 88. Vgl. c. 69.
15. Άρτανκτης, der Sohn des Chorasmis. Vgl. IX 116. 16. ἐπετρόπενε, S. z. c. 62.

79. 17. πράνεα πλεπτά. S. z. κατά την Κιλίκων τάξιν δ. c. 63 (κράνεα πεπλεγμένα).

21. Άλαρόδιοι. Die Alarodier werden auch III 94 zusammen mit den Saspeiren erwähnt. Die Saspei-

σπειρες κατάπερ Κόλγοι ώπλισμένοι έστρατεύοντο, τούτων δὲ 80 Μασίστιος ο Σιρομίτρεω ήρχε. Τὰ δὲ νησιωτικά ἔθνεα τὰ ἐκ της Έρυθρης θαλάσσης έπόμενα, νήσων δε, έν τησι τους άνασπάστους καλεομένους κατοικίζει βασιλεύς άγγοτάτω των Μηδικών είχον έσθητά τε καί οπλα. τούτων δε των υησιωτέων 5 ήρχε Μαρδόντης ὁ Βαγαίου, ος ἐν Μυκάλη στρατηγέων δευτέρω έτει τούτων έτελεύτησε έν τη μάγη/

Ταύτα ην τὰ κατ' ηπειρον στρατευόμενά τε έθνεα καί 81 τεταγμένα ές τὸ πεζόν. τούτου ών τοῦ στρατοῦ ἦοχον οὖτοι, οίπεο είρέαται, και οι διατάξαντες και έξαριθμήσαντες ούτοι 10 ήσαν και γιλιάργας τε και μυριάργας αποδέξαντες, έκατοντάρχας δε και δεκάρχας οι μυριάρχαι. τελέων δε και έθνέων ήσαν 82 αλλοι σημάντορες. ήσαν μεν δή ούτοι, οίπερ είρεαται, άρχοντες, έστρατήγεον δε τούτων τε καί του σύμπαντος στρατού του πεζου Μαρδόνιός τε ό Γωβρύεω και Τριτανταίχμης ό 15 Αρταβάνου του γνώμην θεμένου μή στρατεύεσθαι έπὶ την

Tiflis liegt. Die Wohnsitze der Ala- 479). Genau wie hier VI 46. - Zur rodier lassen sich nicht genau be- Sache vgl. VIII 130. II 102. stimmen.

80. 2. ἐκ τῆς Ἐρυθρῆς θα-λάσσης. Ἐρυθρῆ θάλασσα ist hier gleichbedeutend mit ἡ νοτίη θάλασσα = Südmeer (indischer Ocean, oder auch als ein Teil desselben das persische Meer vgl. c. 89), im Gegensatz zu βορητη δάλ. (mittelländisches Meer). Dagegen bezeichnet Έρνθρή θάλ. unser heu-tiges rotes Meer II 8.

3. νήσων hängt von έθνεα ab, indem für νησιωτικά variiert der genet. attrib. gesetzt ist.

ἀνασπάστους. ἀνάσπαστοι heiszen sonst Völker, die (aus ihren früheren Wohnsitzen) fortgeschleppt und in andere Gegenden verpflanzt wurden (V 12. VI 9. 32). An unserer Stelle ist wol an vornehme Perser zu denken, die als dem Staate gefährlich in die entfernteste Provinz verbannt wur-

4. άγχοτάτω = όμοιότατα. S. z.

6. δεντέρω έτεϊ τούτων. τούτων, nach diesen Ereignissen (i. J.

81. 9. τεταγμένα ές τὸ πε-ζόν. S. z. c. 21.

11. ἀποδέξαντες. S. z. c. 2 (ἀποδέξας βασιλέα). Die decadische Einteilung war nicht allein bei den Persern, sondern auch bei anderen Völkern des Altertums die übliche.

12. τελέων. τέλεα sind grössere Heeresabtheilungen jeder Truppenart (vgl. c. 87); eine gewisse Anzahl von 10,000 M. star-ken Corps mochte beim Fuszvolk ein τέλος bilden. In έθνέων ist angedeutet, dasz bei der Vereinigung mehrerer Abteilungen von 10,000 M. zu einem τέλος die Stammver-wandtschaft bestimmend war. Jedes τέλος stand unter einem σημάντωρ. - Ganz besonders häufig wird τέλεα von Reitergeschwadern gebraucht (c. 87. 211).

82. 15. Γωβούεω, eines der sie-

ben. S. III 70. 16 Άρταβάνου, eines Bruders

des Darius. S. z. c. 10.

γνώμην θεμένου. Vgl. III 80 τίθεμαι γνώμην. Die ursprüng-lichere Verbindung ist τίθεμαι ψηφον (III 73). Zur Sache vgl. c. 10.

Έλλάδα και Σμερδομένης ο Ότάνεω (Δαρείου αμφότεροι ούτοι άδελφεών παίδες, Εέρξη δὲ ἐγίνοντο ἀνεψιοί) και Μασίστης ό Δαρείου τε καὶ 'Ατόσσης παζς καὶ Γέργις ὁ 'Αρίζου καὶ Μεγάβυζος ὁ Ζωπύρου. Ούτοι ήσαν στρατηγοί τοῦ σύμπαντος 83 5 πεζού γωρίς των μυρίων. των δε μυρίων τούτων Περσέων των απολελεγμένων έστρατήγεε μεν Τδάρνης ο Τδάρνεος, έκαλέοντο δε άθάνατοι οί Πέρσαι ούτοι έπλ τουδε εί τις αύτων έξέλιπε τὸν ἀφιθμὸν ἢ θανάτω βιηθείς ἢ νούσω, ἄλλος ἀνὴο άραίρητο, και έγίνοντο ούδαμα ουτε πλεύνες μυρίων ουτε έλάσ-10 σονες. κόσμον δὲ πλείστον παρείχοντο διὰ πάντων Πέρσαι, καὶ αὐτοὶ ἄριστοι ήσαν. σκευὴν μὲν τοιαύτην είχον, ηπερ είοηται, χωρίς δε χουσόν τε πολλον και αφθονον έγοντες ένέπρεπον. άρμαμάξας τε αμα ήγοντο, έν δε παλλακάς και θεραπητην πολλήν τε και ευ έσκευασμένην. σττα δέ σφι, γωρίς 15 των άλλων στρατιωτέων, κάμηλοί τε καὶ ὑποζύγια ήγον.

Ίππεύει δὲ ταυτα τὰ ἔθνεα πλην οὐ πάντα παρείγετο ΐπ- 84 που, άλλα τοσάδε μούνα. Πέρσαι μεν την αυτην έσκευασμένοι και ὁ πεζὸς αὐτῶν πλην ἐπὶ τῆσι κεφαλησι είγον μετεξέτεροι αύτων και γάλκεα και σιδήσεα έξεληλαμένα ποιήματα. Είσι 85

1. και Σμερδομένης ο Ότάνεω. In den Handschriften stehen diese Worte vor Δαρείου - ἀνεψιοί, bei welcher Stellung wir gezwungen wären, Otanes als einen Bruder des Darius anzunehmen, was κόσμον παρείχοντο πλείστον geuns nirgends überliefert ist. -Smerdomenes auch erwähnt c. 121.

2. ἀδελφεῶν παϊδες, Geschwisterkinder. Mardonios war ein Schwestersohn des Darius. S. z. c. 5. - Zur Bedeutung von

άνεψιός vgl. c. 5.

Μασίστης. Vgl. IX 107. 113. 3. Μεγάβυζος, ein Sohn jenes Zopyros, der dem Darius Babylon eroberte.

83. 6. 'Τδάρνης. Vgl. c. 135.211. 7. ἐπὶ τοῦδε. Ueber ἐπὶ bei den Verben des Nennens s. z. c. 40.

9. ἀραίρητο att. ῆρητο "war (schon im voraus) erwählt". Zur

in keinerlei Weise, d. i. niemals. Wie hier V 35. VI 86. Ueber den Plur. s. z. c. 53.

10. διὰ πάντων. διά = prae. Vgl. VI 63 Αρίστων, άνης ενδοκιμέων δια πάντων των βασιλέων των

έν τη Σπάρτη γενομένων. 11. αυτοί ist im Gegensatz zu

12. χουσόν π. — ἔχοντες ἐνέπρεπον. Dieselbe Ausdrucksweise wie c. 67.

13. ἀρμαμάξας. S. z. c. 41. ἐν δέ adverbial = darin. S. z. c. 12.

Reiterei (c. 84-88).

84. 16. ταῦτα. ούτος bezieht sich hier (gegen den sonstigen Gebrauch) auf das folgende; wir erwarteten τάδε. S. z. c. 5.

πλήν, jedoch wie c. 32. 17. την αὐτήν erg. σκευήν, wie

18. καί, wie. S. z. c. 50. μετεξέτεροι. S. z. c. 77. 19. έξεληλαμένα. έξελαύνειν, Form vgl. c. 118. 172. 173.

οὐδαμά eig. Neutr. plur. von
οὐδαμός in adverbialer Bedeutung: von Metallen, die mit dem Hammer getrieben werden, auch I 50. 68. Daher c. 69 είνων σφυρήλατος. ποιήματα, die als Helme dien-

Περσικόν και φωνή, σκευήν δε μεταξύ έγουσι πεποιημένην της τε Περσικής και της Πακτυϊκής, οι παρείχουτο μέν ιππον όκτακισγιλίην, οπλα δε ού νομίζουσι έγειν ούτε γάλκεα ούτε σιδήσεα έξω έγγειοιδίων, γρέονται δε σειρήσι πεπλεγμένησι έξ ίμαν- 5 των, ταύτησι πίσυνοι ξρχονται ές πόλεμον ή δὲ μάχη τούτων των ανδοων ήδε έπεαν συμμίσγωσι τοίσι πολεμίοισι, βάλλουσι τας σειράς έπ' ακρω βρόγους έγούσας, ότευ δ' αν τύγη, ην τε ϊππου ην τε ανθρώπου, έπ' έωυτον έλκει, οί δε έν έρκεσι έμπαλασσόμενοι διαφθείρονται. τούτων μεν αυτη ή μάχη, 10 86 και έπετετάχατο ές τους Πέρσας. Μῆδοι δὲ τήνπερ ἐν τῶ πεζῶ είγον σχευήν, και Κίσσιοι ώσαύτως. Ίνδοι δε σκευή μεν έσεσάχατο τη αυτή και έν τω πεζώ, ήλαυνον δε κέλητας και άφματα, ύπὸ δὲ τοῖσι ἄρμασι ὑπῆσαν ἵπποι καὶ ὄνοί ἄγριοι. Βάκτριοι δὲ ἐσκευάδατο ώσαύτως καὶ ἐν τῷ πεζῷ, καὶ Κασπιοι 15 όμοίως. Λίβυες δε και αυτοί κατάπερ εν τῶ πεζῶ: ήλαυνον δὲ καὶ οὖτοι πάντες ἄρματα. ὡς δ' αὖτως Κάσπιοι καὶ Παρι-

tragenen τιῆραι (c. 61).

85. 1. Σαγάρτιοι, ein Nomadenstamm im Innern des iranischen Hochlandes. Vgl. III 94. I 125.

2. καὶ φωνη̃. Diese Worte scheinen ein ungeschicktes Einschiebsel von späterer Hand zu sein. Will man die Worte halten, so musz man nach φωνη aus dem vorhergehenden Περσικόν ergänzen.

μεταξύ -- πεποιημένην. μετα- $\xi \dot{v}$ (cum genet.) ist hier in ähnlicher Weise adjectivisch zu fassen wie άγχοτάτω (cum gen.) c. 64. 73. 80. 89 (πυνέας είχον άγχωτάτω πεποιημένας).

3. Περσικής beschrieben c. 61. Πακτυϊκής. Ueber das Land der Paktyer s. z. c. 67.

5. σειοησι πεπλεγμένησι, eine Art Lasso. Zur Sache vgl. Pausan, I 21 § 8.

6. μάχη Kampfesart, auch c.

anschaulicheren Singular, wie sich häufig bei Schilderungen finder. Reiz für Κάσπιοι vermutet Κάσπει-

ten, anstatt der vom Fuszvolk ge- Vgl. IV 22 καὶ οὖτοι ἀπὸ δήρης ζώοντες τρόπω τοιώδε. λοχά έπι δένδρεον αναβάς — έπεαν δε απίδη το θηρίον από τοῦ δενδρέου, wo zu απίδη als Subject zu ergänzen ist o Inpar.

> 9. ην τε - ην τε. Vgl. ἐάν τε - ἐάν τε bei Plat. Protag. 323, 6 öfter = sive = sive ($\varepsilon l' \tau \varepsilon - \varepsilon l' \tau \varepsilon$).

ξοκεα Schlingen.

10. έμπαλασσόμενοι erklären alte Grammatiker mit έμπλεκόμενοι. Vgl. Thuk. VII 84 σκεύεσι έμπαλασσόμενοι.

11. ἐπετετάχατο ἐς. Vgl. c. 81. Ueber die Form vgl. zn c. 76.

86. 12. είχον. Ueber die doppelte Beziehung von είχον s. z. c. 10 (ἔλεγε).

έσεσάχατο wie c. 73. 13. παί wie. Vgl. c. 84. 15. Κάσπιοι, die c. 67 erwähnten.

17. Κάσπιοι. So die Handschriften. Da indes auf diese Weise der Name der Kaspier zweimal vor-8. τύχη erg. ὁ βαλών. Beachte kommt und an das andere Volk dieden Uebergang vom Plural zu dem ses Namens (s. z. c. 67) hier füglich nicht gedacht werden kann, so hat

κάνιοι έσεσάχατο όμοίως καὶ έν τῷ πεζῷ. 'Αράβιοι δὲ σκευὴν μεν είγον την αύτην και έν τω πεζώ, ηλαυνον δε πάντες καμήλους ταχυτήτα ού λειπομένας ἵππων. Ταῦτα τὰ ἔθνεα μοῦνα 87 ϊππευε, ἀριθμός δὲ τῆς ἵππου ἐγένετο ὀκτώ μυριάδες, πάρεξ 5 τῶν καμήλων καὶ τῶν ἀρμάτων. Οἱ μέν νυν ἄλλοι ἱππέες ἐτετάχατο κατὰ τέλεα, 'Αράβιοι δὲ ἔσχατοι ἐπετετάχατο. ἄτε γὰρ των Ίππων ούτι ανεχομένων τας καμήλους ύστεροι έτετάχατο, ΐνα μὴ φοβέοιτο τὸ Ιππικόν. Ίππαρχοι δὲ ήσαν Αρμα- 88 μίθοης τε καί Τίθαιος Δάτιος παϊδες. ὁ δὲ τρίτος σφι συνίππ-10 αργος Φαρνούγης κατελέλειπτο έν Σάρδισι νουσέων. ώς γαρ ώρμέοντο έκ Σαρδίων, συμφορή περιέπεσε ανεθελήτω. έλαύνοντι γάρ οί ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ἵππου ὑπέδραμε κύων, καὶ ό ΐππος οὐ προϊδών ἐφοβήθη τε καὶ στὰς ὀρθὸς ἀπεσείσατο του Φαρνούχεα, πεσών δὲ αἶμά τε ημεε, καὶ ἐς φθίσιν περι-15 ηλθε ή νούσος. τον δὲ Ιππον αὐτίκα κατ' ἀρχάς ἐποίησαν οί οίκεται ώς εκέλευε ες του χώρου, εν τώπες κατέβαλε του δεσπότην, απαγαγόντες έν τοῖσι γούνασι απέταμον τὰ σκέλεα. Φαρνούτης μεν ούτω παρελύθη της ήγεμονίης.

Τῶν δὲ τριηρέων ἀριθμὸς μὲν ἐγένετο έπτὰ καὶ διηκόσιαι 89 20 καὶ γίλιαι, παρείγοντο δὲ αὐτὰς οίδε. Φοίνικες μὲν σὺν Συ-

nicht erwähnt ist, wie dies doch bei allen übrigen hier genannten Völkern der Fall ist. Reiz berief sich auf Steph. Byz. s. v. Κάσπειρος· πόλις προσεχής τη Ίνδικη Ἡρόδο-τος γ΄ το έθνικον Κάσπειροι. Schöll vermutet, dasz statt Κά-σπιοι zu lesen sei: Πάπτυες (vgl. c. 67 und III 102).

3. ταχντήτα οὐ λειπομένας den c. 148. 220. 223. εππων. Vgl. III 102 κάμηλοι εππων οὐκ εσσονες ταχντήτα. — λείπεσθαι ές Ι 99 (οὐδὲ ς ἀνδραγα18. παφελύθη τ: θίην λειπόμενοι). Ueber die Bedeutung von λείπεσθαί τινος s. z. c. 8 mit Vergleichung von c. 48.

87. 6. κατὰ τέλεα. S. z. c. 81. ατε - ανεχομένων. Ueber ατε cum partic. s. z. c. 6. Zur Sache vgl. Ι 80 κάμηλον εππος φοβέεται, καὶ οὐν ἀνέχεται οὕτε τὴν ίδέην αὐτῆς ὁρέων οὕτε τὴν όδμὴν όσφραινό-HEVOS.

88. 11. συμφορή περιέπεσε. Vgl. VI 16 ούτοι μέν νυν τοιαύτησι

ροι, welches Volk übrigens vorher περιέπιπτον τύχησι und VI 106 πόλις δουλοσύνη περιπεσούσα.

άνεθελήτω. συμφορή άνεθε-λητος = συμφορή άχαρις (c. 190). Wie hier c. 133. Zum Ausdruck vgl. Ι 32 ἐν γὰς τῷ μακοῷ χοόνῷ πολλὰ μὲν ἔστι ίδεῖν, τὰ μή τις ἐθέλει. 15. κατ' άρχάς (eig. = initio) verstärkt die Bedeutung von αὐτίκα. Wie hier sind beide verbun-

17. έν τοΐσι — σκέλεα crura in genibus praeciderunt. 18. παφελύθη τῆς ἡγεμονίης.

Zur Structur von παραλύειν vgl. z.

Das Schiffsheer (c. 89-99).

89. 19. έπτὰ — χίλιαι. Auch Aesch. Pers. v. 347 (336) gibt die Zahl der persischen Schiffe, welche bei Salamis kämpften, auf 1207 an. Doch giengen nach Herodots Angaben 647 von diesen 1207 verloren (c. 190, 194. VIII 7.11), und nur 120 (c. 185) kamen neu hinzu.

20. Φοίνικες - σύν Συρίοισι.

ρίοισι τοζοι έν τη Παλαιστίνη τριηχοσίας, ώδε έσχευασμένοι πεοί μεν τησι κεφαλήσι κυνέας είνον αγγοτάτω πεποιημένας τρόπου του Ελληνικου, ένδεδυκότες δε θώρηκας λινέους, άσπίδας δὲ ἴτυς οὐκ ἐγούσας εἶγον καὶ ἀκόντια, οὖτοι δὲ οἱ Φοίνικες τὸ παλαιὸν οἴκεον, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, ἐπὶ τῆ Ἐρυθοῆ θα- 5 λάσση, ένθευτεν δε υπεοβάντες της Συρίης οικέουσι τὰ παρά θάλασσαν. της δε Συρίης τούτο τὸ χωρίον καὶ τὸ μέχρι Alγύπτου παν Παλαιστίνη καλέεται. Αλγύπτιοι δε νέας παρείγουτο διημοσίας. ούτοι δὲ είγου περί μὲυ τησι μεφαλησι κράνεα γηλευτά, άσπίδας δε ποίλας, τας ίτυς μεγάλας έγούσας, 10 καὶ δούρατά τε ναύμαχα καὶ τύκους μεγάλους. τὸ δὲ πληθος 90 αὐτῶν θωρηχοφόροι ἦσαν, μαχαίρας δὲ μεγάλας εἶχον. Οὖτοι μέν ούτω έστάλατο, Κύπριοι δέ παρείγοντο νέας πεντήκοντα και έκατον, έσκευασμένοι ώδε. τὰς μὲν κεφαλὰς είλίχατο μίτρησι οί βασιλέες αὐτῶν, οί δὲ ἄλλοι εἶχον κιθῶνας, τὰ δὲ 15 άλλα κατάπερ Έλληνες, τούτων δε τοσάδε έθνεά έστι, οί μεν

fasste den Küstenstrich von Phönikien bis Aegypten (III 5. IV 39).

2. ἀγχωτάτω, hier absolut gebraucht = fast ganz. Mit Genet. c. 73, 80,

3. τρόπον τὸν Έλληνικόν. S. z. c. 63 (τρόπον τινά βάρβαρον).

θώρηκας λινέους, S. z. c. 63. τὸ παλαιὸν wie c. 59. 91.

έπλ τῆ Ἐρνθοῆ θαλάσση. Nach phönikischer (vgl. ob. ws avτοὶ λέγουσι) wie persischer Ueber-lieferung waren die ursprünglichen Sitze der Phoeniker am persischen Meere (vgl. c. 80), von wo aus sie später nach der syrischen Küste übersiedelten (I 1). - Dagegen haben neuere Gelehrte (Movers, Hengstenberg), welche mit Berufung auf I Buch Mos. 10, 15 die Phöniker für Kanaaniter halten, die Ansicht ausgesprochen, dasz die Phöniker die älteste Bevölkerung des nach ihnen benannten Landes ausmache, weil von einer Einwanderung der kanaanitischen Stämme, welche nach dem Lande (Kanaan= Niederung, Küste) benannt seien, in der heiligen Schrift nirgends die Rede sei.

Das palaestinensische Syrien um- Landstrecken und Gebirge, welche zwischen dem persischen Meerbusen und der Küste des Mittelmeeres liegen.

> 7. της Συρίης hängt von τά παρά θάλασσαν (= Küstenstrich)

> τοῦτο τὸ χωρίον, der von den Phönikern bewohnte Küstenstrich. Vgl. ob. (S. 75, 20).

> 8. Αίγύπτιοι. Landtruppen hatten die Aegyptier nicht gestellt (c. 34, 69). Vgl. IX 32 ούν ἐτάχθησαν ἐς τὸν πεζὸν τὸν ἄμα ἔρέξη ἀπικόμενον ἐς Αθήνας Αίγύπτιοι.

2ηλευτά, πλεκτά (c. 79).

11. δούρατα ναύμαχα. Vgl. Hom. Il. XV 389 ξυστὰ ναύμαχα (= Schiffsspeere).

τύκος eigentl. ein Werkzeug des Steinmetzen, mit welchem er die Steine hehaut (Suidas s. v.), Hier ist wol eine Art steinerner Streitaxt zu verstehen.

13. ἐστάλατο. Ueber die Form s. z. c. 76.

90. 15. βασιλέες. Jede der neun Hauptstädte auf Kypern (s. z. V 110) hatte ihren eigenen König. 6. ὑπερβάντες nämlich die - Ueber die μίτρη s. z. c. 62.

άπο Σαλαμίνος καὶ Αθηνέων, οἱ δὲ ἀπὸ Αρκαδίης, οἱ δὲ ἀπὸ Κύθνου, οί δὲ ἀπὸ Φοινίκης, οί δὲ ἀπὸ Αίθιοπίης, ὡς αὐτοί Κύπριοι λέγουσι. Κίλικες δε έκατον παρείχοντο νέας. ούτοι 91 δ' αὐ περί μὲν τῆσι κεφαλῆσι κράνεα ἐπιχώρια, λαισήϊά τε 5 είγου αυτ' ασπίδων, ώμοβοέης πεποιημένα, και κιθώνας είρινέους ενδεδυκότες δύο δε ακόντια εκαστος και ξίφος είχου, άγχοτάτω τήσι Αίγυπτίησι μαχαίρησι πεποιημένα. Ούτοι μέν τὸ παλαιὸν Υπαχαιοὶ ἐκαλέοντο, ἐπὶ δὲ Κίλικος τοῦ Αγήνορος ανδρός Φοίνικος ἔσχον την ἐπωνυμίην. Πάμφυλοι δὲ τριή-10 χουτα παρείγουτο νέας Ελληνικοῖσι οπλοισι έσκευασμένοι. οί δὲ Πάμφυλοι ούτοι είσὶ τῶν ἐκ Τροίης ἀποσκεδασθέντων ἄμα Αμφιλόγω και Κάλχαντι. Αύκιοι δε παρείχοντο νέας πεντή- 92

kleinen, Attika benachbarten Insel Salamis aus sollte das kyprische Salamis, die wichtigste Stadt der Insel, durch Teukros, Telamons Sohn, gegründet sein. Vgl. V 104.

απ' 'Aθηνέων nur insoweit, als Salamis als zu Attika gehörig angesehen wurde.

ἀπὸ 'Λοκ αδίης. Nach der Sage gründeten Arkader auf der Heim-fahrt von Troja eine Niederlassung in Paphos (Neupaphos). Vgl. Paus. VIII 5, 2.

απο Κύθνου, einer Kykladeninsel.

2. ἀπὸ Φοινίκης. Phöniker scheinen die ältesten Ansiedler auf der Insel gewesen zu sein. Colonien von ihnen waren namentlich (Alt)-Paphos, Amathus (V 104).

ἀπὸ Αἰθιοπίης, vielleicht führte Amasis, nachdem er die Insel unterworfen, Aethiopen als Ansiedler dorthin (II 182).

91. 4. λαισήτον. Tartsche, ein leichter Schild, wahrscheinlich immer (wie hier) aus Leder, leichter als άσπίς, daher πτερόεις (Hom. Il. V 453).

5. ωμοβοέης (erg. δορᾶς) ist Genet. materiae, der sich namentlich oft bei ποιέειν findet. Vgl. V 59 συγκείμενόν σφι πωρίνου κίθου ποιέειν τον νηον Παρίου τά ξμπροσθε αύτου έξεποίησαν (οί 'Αλ-

1. ἀπό Σαλαμίνος. Von der κμαιωνίδαι). - Ueber die Ergänzung von δόρα bei ωμοβοέη s. z. c. 69. Ganz wie hier III 9. IV 65.

> 6. ένδεδυκότες erg. ήσαν. Aehnlich c. 89.

7. ἀγχωτάτω τησι. ἀγχο-τάτω hier mit Dativ verbunden (mit Genet. c. 73, 80 öfter, weil es mit πεποιημένα zu einem Beriff verschmilzt (= ωμοιωμένα). Ebenso ist II 35 τα ξμπαλιν, welches Her. sonst mit Genet. verbindet [II 19. 121], in der Verbindung mit ίστασθαι mit Dativ verbunden. weil τα ξυπαλιν ζοτασθαι = έναν-

8. Τπαχαιοί. Nach alten Sagen sollten sich Achaier aus dem hellenischen Mutterlande in Kilikien an-

gesiedelt haben.

έπλ δὲ Κίλικος — Φοίνικος. Hierin liegt angedeutet, dasz, wenn auch die achaeischen Einwanderer der Zeit nach die älteste Bevölkerung von Kilikien ausgemacht habe, doch bald die aus dem benachbarten Phönikien und Syrien eingewanderten Ansiedler das Uebergewicht gewannen. - Phonikische Sprache und Sitte hat man neuerdings in Münzen, Culten und Ortsnamen Kilikiens wieder zu erkennen geglaubt. - Ueber έπλ bei έσχον την έπωνυμίην s. z. c. 40.

11. αμα Άμφιλόχφ. Von einer Niederlassung der heimkehrenden Griechen in Pamphylien unter Amphilochos und Kalchas redet auch

κοντα θωρηκοφόροι τε εύντες και κνημιδοφόροι, είγον δε τόξα κοανέτνα και ότστους καλαμίνους απτέρους και ακόντια, έπι δε αίνος δέρματα περί τους ώμους αίωρεύμενα, περί δὲ τῆσι κεφαλησι πίλους πτεροίσι περιεστεφανωμένους, έγγειρίδια δὲ καὶ δρέπανα είγον. Λύκιοι δὲ Τερμίλαι ἐκαλέοντο ἐκ Κρήτης γε- 5 γονότες, έπλ δὲ Λύκου τοῦ Πανδίονος ἀνδρὸς Αθηναίου ἔσχον 93 την έπωνυμίην. Δωριέες δε οί έχ της Ασίης τριήχουτα παρείγοντο νέας, Εγοντές τε Έλληνικά οπλα και γεγονότες από Πελοποννήσου. Κάρες δὲ έβδομήκοντα παρείχοντο νέας, τὰ μὲν άλλα κατάπερ Έλληνες έσταλμένοι, είχον δε και δρέπανα και 10 έγχειρίδια. Ούτοι δε οίτινες πρότερον εκαλέοντο, έν τοϊσι πρώτοισι τῶν λόγων εἴρηται. Ἰωνες δὲ έκατὸν νέας παρεί-94 χουτο, έσκευασμένοι ως Έλληνες. Ίωνες δὲ όσον μὲν γρόνον έν Πελοποννήσω οίκεον την νῦν καλεομένην 'Αχαιίην, και ποίν η Δαναόν τε καί Ξούθον απικέσθαι ές Πελοπόννησον, ώς Ελ- 15 ληνες λέγουσι, έκαλέοντο Πελασγοί Αίγιαλέες, έπὶ δὲ Ἰωνος

lochos, ein Sohn des Amphiaraos und der Eriphyle, sollte auf der Rückreise von Troja nach Kilikien verschlagen sein und dort in Posideum und Mallos Niederlassungen gegründet haben. Vgl. Her. III 91. 2. ἐπὶ δέ adverbial == ferner.

S. z. c. 12.

3. αἰωρεύμενα. Aehnlich ist c. 61 παραιωρέεσθαι gebraucht.

 5. Τερμίλαι. Dasselbe wird I
 173 angegeben, wie überhaupt I
 173. 176 nähere Angaben über das kriegerische Volk der Lykier enthalten, welches auch Homer (z. B. II. II 876. VI 168 öfter) häufig erwähnt.

6. Hardiovog. Pandion erbte als Sohn des Kekrops von diesem

die Herrschaft über Attika.

93. 7. Δωριέες. Ueberdie kleinasiatischen Dorier vgl. I 144. Ueber den Gebrauch von en (of en τῆς Ἀσίης) s. z. c. 37. c. 95 ist στοα-τενόμενοι hinzugefügt, was auch an unserer Stelle vorschwebt.

9. έβδομήποντα, darunter die fünf der Artemisia. S. c. 99.
11. έν τοίσι ποώτοισι τῶν λόγων. Vgl. I 171. 176.
94. 14. Απαιίην. Früher hiesz

Strabo p. 984.668, Derselbe Amphi- die Ioner von den Achaeern von dort verdrängt wurden, Aigialeia (=Uferland); daher hieszen auch die Ioner unt. Πελασγοί Αίγιαλέες. Nachdem die Achaer die Ioner aus dem Peloponnes verdrängt hatten, zogen sich die letzteren nach Attika zurück. Vgl. I 145 und unt. c. 95.

15. Δαναόν. Ueber die Einwanderung des Aegypters Danaos in

Argos vgl. II 91.

Zovov. Nach der Sage wurde Xuthos, der Sohn des Hellen, von seinen Brüdern Aiolos und Doros aus Thessalien vertrieben. Er flüchtete nach Attika und heiratete die Tochter des Königs Erechtheus, Kreusa. Seine beiden Söhne Ion und Achaios wurden die Stammväter der Ioner und Achaier. Als Xuthos durch die Söhne des Erechtheus aus Attika vertrieben wurde, gelangte er nach der Sage nach Aigialos, dem Wohnsitz der Ioner (= Ἰωνες Αἰγιαλέες) und (später) der Achaier. Vgl. Paus. VII 1. 16. Πελασγοί Αἰγιαλέες, wie

überhaupt im Peloponnes vor der Einwanderung der Dorer nach Herodots Meinung Pelasger das her-

λόγων. Vgl. I 171. 176.

94. 14. Αχαιίην. Früher hiesz ἐπὶ δὲ Ἰωνος. Zur Sache vgl. die Nordküste des Peloponnes, ehe
VIII 49. Ἰωνες δὲ τοῦ Ξούθου στοα-

του Ξούθου Ίωνες. Νησιώται δὲ έπτακαίδεκα παρείγοντο νέας 95 ωπλισμένοι ως Ελληνες. και τουτο Πελασγικόν έθνος υστερον δὲ Ιωνικου ἐκλήθη κατὰ του αὐτου λόνου καὶ οἱ δυωδεκαπόλιες Ίωνες οἱ ἀπ' 'Αθηνέων. Αἰολέες δὲ έξήποντα νέας παρ-5 είχουτο, έσκευασμένοι τε ώς Ελληνες και το πάλαι καλεόμενοι Πελασγοί, ώς Έλλήνων λόγος. Έλλησπόντιοι δε πλην 'Αβυδηνών (Αβυδηνοίσι γάο προσετέτακτο έκ βασιλέος κατά χώρην μένουσι φυλάκους είναι των γεφυρέων), οί δε λοιποί οί έκ του Πόντου στρατευόμενοι παρείγοντο μεν έκατον νέας, έσκευα-10 σμένοι δὲ ήσαν ὡς Ελληνες. οὖτοι δὲ Ἰώνων καὶ Δωριέων αποικοι. Έπεβατευον δὲ ἐπὶ πασέων των νεων Πέρσαι καὶ 96

τάρχεω γενομένου Άθηναίοισι έκλήθησαν από τούτου Ίωνες.

95. 1. νησιῶται. Gemeint sind die Bewohner der Kykladen (vgl. V 31. VI 49. 99). Welche von den Inseln des aegaeischen Meeres zu den Griechen hielten, ist VIII 46 angegeben. έπτακαίδεκα. Anders Diodor ΧΙ 3 νησιώται δὲ πεντήποντα παρέσχοντο.

2. τοῦτο. Die Pronomina richten sich als Subject (oder als Object) im Numerus und Genus meist nach dem Praedicat. S. z. c. 5.

Πελασγικόν, eben weil sie Ioner waren; denn die Ioner sind Pe-

lasger (I 56).

νότερον δε - έπλήθη ist als selbständiger Satz dem τοῦτο Πελ. έθνος angefügt. Aehnlich II 135. III 4. VI 134.

3. κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον in derselben Weise. — Ueber καί nach ὁ αὐτός s. z. c. 50.

δυφδεκαπόλιες "Ιωνες. Ueber die 12 Städte der Ioner vgl. I 142. 147.

4. οἱ ἀπ' 'Αθηνέων. Die durch die Achaier aus dem Peloponnes verdrängten Ioner hatten sich zunächst nach Attika gewandt (s. z. c. 94 Anfang). Von dort waren sie teils nach Kleinasien gewandert, wo sie jene 12 Städte gründeten (I 145), teils hatten sie sich auf Inseln des aegaeischen Meeres angesiedelt. — Für of ἀπ' Αθηνέων (erg. γεγονότες) steht I 147 vollständi- των νεών, χωρίς εκάστων των

ger: είσι δε πάντες Ίωνες, ὅσοι ἀπ' Αθηνέων γεγόνασι.

Alolées. Ueber die Städte der Aioler vgl. I 149.

5. τὸ πάλαι = τὸ παλαιόν (c. 91). 6. Πελασγοί. Auch die Aioler gelten dem Her. für Pelasger, weil sie ursprünglich in Thessalien gewohnt, welches Land auch als ältester Sitz der Pelasger angesehen wurde (I 57).

Έλλησπόντιοι, die Anwohner beider Küsten des Hellespont. Vgl.

VI 33.

Άβυδηνῶν. Ueber Abydos s. z. c. 33.

7. ¿x beim Passiv. S. z. c. 11.

κατά χώρην auch III 135. IV 97. 136.

8. φυλάκους είναι. Accusativ auf einen Dativ bezogen. Vgl. V 109 ώρη αν είη ύμιν έκβάντας έκ τῶν νεῶν τάσσεσθαι πεζη. Ebenso VI 109, Wie hier unt. c. 107,144. 173.

οί δέ. Wiederaufnahme des δέ vor der Parenthese. dé ist in gleicher Weise gebraucht c. 136. 141.

οί έκ τοῦ Πόντου wird im Folgenden näher bestimmt durch ovroi δὲ Ιώνων και Δωριέων αποικοι. Ιοnische Colonien waren unter anderen: Kyzikos, Prokonnesos, Lampsakos, Perinthos, Abydos; dorische: Chalkedon, Byzantion, Selymbria.

96. 11. ἐπεβάτενον— Πέοσαι. Vgl. c. 184 έπεβάτευον έπλ τούτων

Μήδοι καὶ Σάκαι, τούτων δὲ ἄριστα πλωούσας παρείγοντο νέας Φοίνικες, και Φοινίκων Σιδώνιοι, τούτοισι πασι και τοισι ές του πεζου τεταγμένοισι αυτών έπησαν εκάστοισι έπιχώριοι ήγεμόνες, τῶν ἐγῶ, οὐ γὰρ ἀναγκαίη ἐξέργομαι ἐς ίστορίης λόγον, οὐ παραμέμνημαι. οὕτε γὰρ ἔθνεος ἐκάστου ἐπάξιοι ἦσαν δ οί ήγεμόνες, έν τ' έθνει έκάστω οσαιπες πόλιες, τοσούτοι καὶ ήγεμόνες ήσαν. είποντο δε ώς οὐ στρατηγοί, άλλ' ώσπερ οί άλλοι στρατευόμενοι δούλοι έπεὶ στρατηγοί τε οί τὸ πῶν ἔγοντες πράτος και άργοντες των έθνέων έπάστων, όσοι αύτων ήσαν 97 Πέρσαι, ελρέαται μοι. Του δε ναυτικού εστρατήγεον οίδε, 10 'Αριαβίγνης τε ο Δαρείου και Πρηξάσπης ο 'Ασπαθίνεω και Μεγάβαζος ὁ Μεγαβάτεω καὶ Αγαιμένης ὁ Δαρείου. της μέν Ίαδος τε καὶ Καρικής στρατιής 'Αριαβίγνης ὁ Δαρείου τε παῖς καί της Γωβρύεω θυγατρός Αίγυπτίων δε έστρατήγεε 'Αγαιμένης Ξέρξεω έων ἀπ' ἀμφοτέρων ἀδελφεὸς, τῆς δὲ ἄλλης 15 στρατιής έστρατήγεον οί δύο, τριημόντεροι δέ καὶ πεντηκόν-

έπιγωρίων έπιβατέων, Πεοσέων τε και Μήδων και Σακέων τριήκοντα ανδοες.

- τούτων bezieht sich auf έπλ πασέων τῶν νεῶν zurück.
- 3. ἐπῆσαν. Vgl. VIII 71 καί σφι ἐπῆν στρατηγὸς Κλεόμβροτος. Vgl. unten c. 104.

έπιχώοιοι ήγεμόνες, anders als beim Fuszvolk.

4. ἐξέργεσθαι eig. "abgehalten, verhindert, ausgeschlossen werden". Da aber das Ausschliessen in der Auffassung sich mit dem Begriff des Einschlieszens berührt, so kann έξέργεσθαι auch wie hier bedeuten: eingeschlossen werden, gezwungen werden. So heiszt IX 111 ύπο τοῦ νόμον έξειογόμενος, vom Gesetz eingeschlossen, gezwungen. Vgl. c. 139 evσαντα άναγκαίη έξέργομαι γνώμην άποδέξασθαι. Auch an unserer Stelle ist zu έξέργομαι, wofür c. 99 αναγκάζομαι steht, παραμεμνήσθαι zu ergänzen. — Zum Ausdruck vgl. noch II 3 τὰ δ' ἀν ἐπιμνησθέω αὐτῶν ὑπὸ τοῦ λόγου ἐξαναγκαζόμενος, έπιμνησθήσομαι. Der in dieser Stelle vorkommende Aus- Teil eines bestimmten Ganzen (hier druck ὑπὸ τοῦ λόγου dient zur Er- 4) ebenfalls bestimmt ist. Wie hier läuterung der in unserer Stelle vor- c. 182.

liegenden Verbindung es sorogins λόγον (= in Bezug auf den Zusammenhang der geschicht-lichen Darlegung). — ἐστορίη steht in anderer Bedeutung I 1.

5. ἐπάξιος, memoratu dignus, auch II 14.

6. ἐν τ'. Ueber τε, welches dem vorhergehenden ουτε entspricht, s. z. c. 8, I.

- 10. είφέαταί μοι. Dativ beim Passiv (s. z. c. 53).
- 97. 11. A quabiyuns fiel bei Salamis (VIII 89).
- 12. Μεγάβαζος. Vgl. V 32. Άχαιμένης, Sohn des Darius und der Atossa. Näheres über ihn

z. III 12. Vgl. unt. c. 236. 13. Ίάς, wie hier adjectivisch IV 95. Vgl. Έλλάς c. 22. 115. 14. τῆς Γωβούεω θυγατούς.

Vgl. c. 2

15. ἀπ' ἀμφοτέρων. Genau wie hier III 31. Erläutert durch III 30 Καμβύσης έξεργάσατο Σμέρδιν έόντα πατρός καὶ μητρός της αὐ-

16. of δύο. Der Artikel, weil der

τεροι και κέρχουροι και ίππαγωγά πλοΐα σμικρά συνελθόντα ές του ἀριθμου έφάνη τρισχίλια. Των δε έπιπλωόντων μετά 98 νε τους στρατηγούς οίδε ήσαν οι ουνομαστότατοι. Σιδώνιος Τετράμνηστος 'Ανύσου, και Τύριος Μάπην Σιρώμου, και 'Αρά-5 διος Μέρβαλος 'Αγβάλου, και Κίλιξ Συέννεσις 'Ωρομέδοντος, καλ Λύκιος Κυβερνίσκος Σίκα, καλ Κύπριοι Γόργος τε ο Χέρσιος και Τιμώναξ ὁ Τιμαγόρεω, και Καρών Ίστιαῖός τε ὁ Τύμνεω και Πίγρης ὁ Σελδώμου και Δαμασίθυμος ὁ Κανδαύλεω. Των μέν νυν άλλων ού παραμέμνημαι ταξιαργέων ώς ούκ 99 10 αναγκαζόμενος, 'Αρτεμισίης δέ, της μάλιστα θώμα ποιεύμαι έπὶ τὴν Ελλάδα στρατευσαμένης, γυναικός, ῆτις ἀποθανόντος τοῦ ἀνδρὸς αὐτή τε ἔγουσα τὴν τυραννίδα καὶ παιδὸς ὑπάρχουτος νεηνίεω ύπο λήματός τε καὶ ανδοητης έστρατεύετο, οὐδεμιής ἐούσης οἱ ἀναγκαίης. οὔνομα μὲν δὴ ἦν αὐτῆ ᾿Αρτε-15 μισίη, θυγάτηο δὲ ἡν Λυγδάμιος, γένος δὲ ἔξ Αλικαονησοῦ τὰ πρὸς πατρὸς, τὰ μητρόθεν δὲ Κρῆσσα. ἡγεμόνευε δὲ Αλικαρνησέων τε καί Κώων και Νισυρίων τε και Καλυδνίων, πέντε νέας παρεχομένη. και συναπάσης τῆς στρατιῆς, μετά γε τας Σιδωνίων, νέας εύδοξοτάτας παρείχετο, πάντων δε των 20 συμμάχων γνώμας ἀρίστας βασιλέι ἀπεδέξατο. των δε κατέ-

98. 4. Σιρώμου. Der phöni-kische Name Siromos (= Hiram) findet sich auch auf Kypros. Vgl. V

Aράδιος, aus der phönikischen Stadt Aradus.

5. Μέρβαλος phoenikisch Mer-

harbâl (Maharbal).

Συέννεσις scheint der Her-schertitel der kilikischen Fürsten

gewesen zu sein. Vgl. I 74. 6. Γόργος, Fürst von Salamis (auf Kypern). Vgl. V 104. 115. 7. Ίστιαΐος ὁ Τύμνεω, auch

V 37 erwähnt. 8. Δαμασίθυμος, Fürst der karischen Stadt Kalynda (VIII 87).

99. 9. ώς οὐκ ἀναγκαζόμεvos. S. z. c. 96.

10. θωμα ποι ε υμαι (=θωμάζω). Aehnliche Umschreibungen mit moieεσθαι sind βουλήν ποιέεσθαι VI 101 (= βουλεύεσθαι), όργην ποιέεσθαι (=οργίζεσθαι) c.105, σπουδήν ποιέ-εσθαι ΙΧ 8, λήθην ποιέεσθαι Ι 127. Vgl. c. 157.

HEROD. IV.

12. ἔχουσα—καὶ — ὑπάρχον -Tos. Ueber die Verbindung von Participien, die im Casus verschieden sind, s. z. c. 9.

13, νεηνίεω. Er hiesz Pisindēlis. S. Einl. Bd. I S. 2. λήματος. Vgl. V 111 'Ονήσιλος τὰ πολέμια κάρτα δόκιμος καὶ άλλως λήματος (= τόλμης) πλέος.

16. πρός πατρός = πατρόθεν (VIII 90).

17. Niovolwv. Nisyros, eine kleine Insel in der Nähe von Kos.

Καλυδνίων, Schon Homer kennt sie (Il. II 676). Bei anderen heiszt die Insel (oder Inseln) Κάλυμνα (j. Kalimnos). Sie liegt in der Nähe von Tenedos. Nisyros wie Kalydna waren von Kos aus colonisiert.

18. πέντε. S. z. c. 93 (έβδομήκοντα).

20. γνώμας ἀρίστας — ἀπε-δέξατο. Vgl. VIII 68. 101.

τῶν, τούτων (πολίων) ὧν, bei τούτων (πολίων) von τὸ ἔθνος abhängig zu denken ist.

λεξα πολίων ήγεμονεύειν αὐτήν, τὸ έθνος ἀποφαίνω πᾶν έὸν Δωρικόν, Αλικαρνησέας μεν Τροιζηνίους, τους δε άλλους Έπι-

δαυρίους.

Ές μεν τοσόνδε ό ναυτικός στρατός είρηται, Ξέρξης δε έπεὶ ἡοιθμήθη τε καὶ διετάχθη ὁ στρατὸς, ἐπεθύμησε αὐτός 5 σφεας διεξελάσας θηήσασθαι. μετά δὲ ἐποίεε ταυτα, καὶ διεξελαύνων έπὶ αρματος παρὰ Εθνος εν εκαστον έπυνθάνετο, καὶ απέγραφου οί γραμματισταί, έως έξ έσχάτων ές έσχατα απίκετο και της ίππου και του πεζου. ώς δε ταυτά οι έπεποίητο, των νεών κατελκυσθεισέων ές θάλασσαν ένθαυτα ο Ξέρξης μετεκ- 10 βας έκ του αρματος ές νέα Σιδωνίην ίζετο ύπο σκηνή γουσέη και παρέπλωε παρά τὰς πρώρας των νεών, ἐπειρωτέων τε έκάστας όμοίως και του πεζου και απογραφόμενος, τας δε νέας οί ναύαργοι άναγαγόντες όσον τε τέσσερα πλέθρα από τοῦ αίγιαλου άνεκώχευον, τὰς πρώρας ές γὴν τρέψαντες πάντες μετω- 15 πηδου και έξοπλίσαντες τους επιβάτας ώς ές πόλεμου, ο δ' έντος των πρωρέων πλώων έθηέετο και του αίγιαλου.

'Ως δε και ταύτας διεξέπλωσε και έξέβη έκ της νεός, μετ-101 επέμψατο Δημάρητον του Αρίστωνος συστρατευόμενον αυτώ έπὶ τὴν Ελλάδα, καλέσας δ' αὐτὸν είρετο τάδε ' Τημάρητε, 20 νῦν μοί σε ἡδύ ἐστι ἐπείρεσθαι τὰ ἐθέλω. σὰ εἶς Ελλην τε. καὶ, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι σεῦ τε καὶ τῶν ἄλλων Ελλήνων τῶν

1. ἀποφαίνω sagt Her. mit einer gewissen Bestimmtheit, da er ja selbst aus Halikarnass stammte.

2. Tooignvious. Der Zusammenhang zwischen dem argivischen Troezen und Halikarnass einerseits, so wie zwischen dem (ebenfalls argivischen) Epidauros und den dorischen Inseln (so namentlich Kos) andrerseits ist auch durch Angaben anderer alten Schriftsteller genügend erwiesen. Vgl. Paus. II 39. Strab. p. 656.

Musterung des Heers und der Flotte (c. 100). Gespräch mit Demaratos (c. 101-104). Maskames (c. 106). Boges (107).

100. 4. ές τοσόνδε = ές τοσοῦτο. Vgl. c. 12 u. VIII 19 ταύτα μέν νυν ές τοσούτο παρεγύμνου.

8. γοαμματισταί. Ueber sie s. z. c. 60.

9. οί ἐπεποίητο, wie c. 55 Anfang.

10. κατελκυσθεισέων. κατελκύειν oppos. αν ελκύειν (c. 59).

11. νέα Σιδωνίην. Vgl. c. 128. Weshalb Xerxes hierzu ein sidonisches Schiff wählte, geht aus c. 44. 96. 99 hervor.

13. ὁμοίως καί. Ueber καί s. z.

14. ὄσον τε fere, auch IX 57 ὄσον τε δέκα στάδια öfter.

πλέθοα, also etwa 400'. Das πλέθοον ist der sech ste Teil des στάδιον.

101. 19. Δημάρητου. Ueber den spartanischen König Demarat, seine Absetzung und Flucht zum Dareios vgl. VI 51. 67-70. 8. auch c. 3.

21. sig. Attisch?

έμοι ές λόγους απικνεομένων, πόλιος ουτ' έλαγίστης ουτ' άσθενεστάτης. νυν ών μοι τόδε φράσον, εί Ελληνες ύπομενέουσι χεζοας έμολ άνταειρόμενοι. ού γαο, ώς έγω δοκέω, οὐδ' εἰ πάντες "Ελληνες καὶ οἱ λοιποὶ οἱ πρὸς έσπέ-5 ρης ολκέοντες ανθρωποι συλλεγθείησαν, ούκ αξιόμαγοί είσι έμε επιόντα υπομείναι, μη εόντες άρθμιοι. εθέλω μέντοι και τὸ ἀπὸ σεῦ, ὁκοτόν τι λέγεις περί αὐτων, πυθέσθαι. Ό μεν ταυτα είρωτα, ό δε ύπολαβών έφη ' 2 βασιλεύ, πότερα άληθείη χρήσωμαι πρός σε η ήδονη; Ο δέ μιν άληθείη χρή-10 σασθαι έχέλευε, φας οὐδέν οἱ ἀηδέστερον ἔσεσθαι η πρότερον ην. 'Ως δὲ ταῦτα ημουσε Δημάρητος, ἔλεγε τάδε' Βασιλεῦ, 102 έπειδή άληθείη χρήσασθαι πάντως με κελεύεις ταυτα λέγοντα, τὰ μὴ ψευδόμενός τις υστερον ύπὸ σεῦ άλώσεται, τῆ Ελλάδι πενίη μεν αιεί ποτε σύντροφός έστι, άρετη δε επακτός έστι,

rigkeit) hängt von εlς ab.
ούτ' έλαχίστης ούτ' άσθε-νεστάτης. Litotes. Vgl. IV 95 Έλ-λησι ωμίλησε και Έλλληνων ού τώ

ἀσθενεστάτω (erg. άλλα τῶ σοφο-τάτω) σοφιστῆ Πυθαγόρη. Achnlich

νοη ών s. z. c. 49 (οὐκ ών). ὑπομενέουσι erg. ἐμέ. ὑπο-μένειν mit Partic. auch c. 209 ἔστι οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ἀνθρώπων, τό σε, βασιλεύ, υπομενέει χείρας άνταειρόμενον.

3. οὐ γὰρ-οὐδὲ - οὐκ ἀξιόμαχοι. Durch die Häufung und Wiederholung der Negationen wird der Gedanke recht nachdrücklich verneint.

4. πρός έσπέρης. Ueber πρός

cum genet. s. z. c. 20. 5. αξιόμαχος mit Infin. auch c.

138. 6. μη ἐόντες ἄρθμιοι. μή beim Particip, weil dieses hypothetische Bedeutung hat (= wenn sie nicht vereinigt zusammenhalten). Zur Bedeutung von ἄρθμιος (vgl. Vgl. Hom. Odyss. I 231 ξεῖν', ἐπεὶ ΙΧ 9 οῦτω ἔχει, ἄνδοες ἔφοροι, 'Αθη- ἄρ δη ταῦτά μ' ἀνείρεαι μέλλεν μέν ναίων ἡμῖν ἐόντων μὴ ἀρθμίων, ποτε οἰκος ὅδ' ἀφνειος ἔμμεναι. τῶ δὲ βαρβάοω συμμάχων). 7. τὸ ἀπὸ σεῦ. Vgl. I 159 τὸν

ίκετην ές τόδε ου τετολμήκαμεν έχδιδόναι, πρίν αν τὸ ἀπό σευ ήμιν

1. πόλιος (Genet. der Angehö- δηλωθή άτρεκέως, οκότερα ποιέω-

9. η ήδονη. ήδονη χοᾶσθαι ist hier so viel wie πρὸς ήδονην λέγειν "einem zu Gefallen oder nach dem Munde reden". Vgl. Thuk. II 37. VI 17.

τάτω) σοφιστή Πυθαγορη. Αθιμποι.
c. 171 ού φλαυρότατοι φαίνονται εξύντες Κοήτες τιμωροί Μενέλεω.
2. γύν ων. Ueber die Bedeutung τις — ἀλώσεται μή, welches mit νου ων s. z. c. 49 (ούν ων).

άλώσεται zu verbinden, ist gesetzt, with respect to the control of the ken nach die Bedeutung eines Folgesatzes hat (πάντως με πελεύεις ούτω (= ταυτα) λέγοντα, ώστε μή ψευδόμενόν τινα άλώσεσθαι. Vgl. IV 166 έπεθύμεε μνημόσυνον έωντοῦ λιπέσθαι τούτο το μή άλλω είη βασιλέι κατεργασμένον.

τη Ελλάδι - έστι. Nach Finalund Causalsätzen schieben wir im Deutschen häufig die Imperative: wisse, höre u. ä. ein, indem wir die übrige Rede von denselben abhängig machen, während im Griechischen wie Latein ischen der Gedanke in unabhängiger Rede (ohne einen solchen eingeschobenen Imperativ) ausgesprochen wird.

14. alel note auch I 58. VI 86; häufig so auch im Att. ἀεί ποτε (Thuk. I 13).

σύντροφος, die Armut ist mit

6*

άπό τε σοφίης κατεργασμένη και νόμου Ισγυρού, τη διαγρεσ-

μένη ή Ελλάς την τε πενίην απαμύνεται και την δεσποσύνην. αίνέω μέν νυν πάντας τοὺς Ελληνας τοὺς περί ἐκείνους τοὺς Δωρικούς γώρους οίκημένους, ἔργομαι δὲ λέξων οὐ περί πάντων τούσδε τους λόγους, άλλα περί Λακεδαιμονίων μούνων, 5 πρώτα μεν ότι ούκ έστι, όκως κοτε σούς δέξονται λόγους δουλοσύνην φέροντας τη Ελλάδι, αύτις δὲ ὡς ἀντιώσονταί τοι ἐς μάγην, καὶ ην οἱ ἄλλοι Ελληνες πάντες τὰ σὰ φρονέωσι, ἀριθμού δὲ πέρι, μὴ πύθη, ὅσοι τινὲς ἐόντες ταῦτα ποιέειν οἶοί τέ είσι. ήν τε γὰο τύχωσι έξεστρατευμένοι χίλιοι, ούτοι μα-,10 γέσονταί τοι, ην τε έλάσσονες τούτων, ην τε καὶ πλεύνες. 103 Ταύτα ἀκούσας Ξέρξης γελάσας ἔφη. Δημάρητε, οἶον ἐφθένξαο έπος, ανδρας χιλίους στρατιή τοσήδε μαχέσασθαι. είπε μοι, σὺ φὴς τούτων τῶν ἀνδρῶν αὐτὸς βασιλεὺς γενέσθαι. σὺ ὧν ἐθελήσεις αὐτίκα μάλα πρὸς ἄνδρας δέκα μάχε- 15 σθαι; καίτοι εί τὸ πολιτικον ύμιν παν έστὶ τοιούτο, οίον σύ διαιρέεις, σέ γε τὸν έκείνων βασιλέα πρέπει πρὸς τὸ διπλήσιον άντιτάσσεσθαι κατά νόμους τους ύμετέρους. εί γαρ έκείνων εκαστος δέκα ἀνδρῶν τῆς στρατιῆς τῆς ἐμῆς ἀντάξιός ἐστι, σὲ δέ γε δίζημαι είκοσι είναι άντάξιον και ούτω μεν όρθοϊτ' αν 20 ό λόγος ό παρά σευ είρημένος. εί δε τοιουτοί τε εόντες καί

den Griechen zusammen aufgewach- deutung vgl. IX 99 οί Σάμιοι τὰ sen, d. i. sie sind von Jugend auf Ελλήνων έφρόνεον. Aehnlich II 162 daran gewöhnt. Oppos. ἔπαντος. — οὶ ἔτι τὰ ἐκείνον ἐφρόνεον. Zum Gedanken (ἀφετή ἔπακτος) vgl. Eurip. fr. 642 πενία δε σοφίαν ἔλαχε διὰ τὸ δυστυχές. Theokr. XXI, 1 ἀ erinnert an das homerische ποζέν πενία, Διόφαντε, μόνα τὰς τέχνας σε ἔπος φύγεν ἔφνος ὁδόντων (Π. IV ἐγείφει. Plaut. Stich. I, 3, 24 Pau- 350).
pertas omnes artes perdocet ubi
17. διαιφέεις. S. z. c. 16. quem attigit.

1. από τε σοφίης. Beachte από beim Passiv (in der Auffassung verschieden von ὑπό). σοφή ist hier der angeborene Verstand wie I 60 οἱ Αθηναίοι πρώτοι λέγονται εἰναι Ἑλληνων σοφήν κατεργασμένη passive, wie τὰ ἔργασμένα c. 53.

διαχοεομένη. In διαχοᾶσθαι waltet (mehr als in χοᾶσθαι) der Begriff des Constanten vor. Vgl. c. 9. 210.

103. 12. οξον έφθέγξαο έπος

17. διαιφέεις. S. z. c. 16.

19. σὲ δ έ. Durch das δὲ ἀποδοτικόν (8é in apodosi) wird der logische Nachsatz zu einem dem Vordersatze beigeordneten Satze, der freilich eben durch de einen besonderen Nachdruck erhält. Vgl. III 37 ος δε τούτους μη όπώπεε έγω δ έ οί σημανέω. Genaueres über diesen Gebrauch von để s. z. I 13.

διαχρεομενη. In διαχράσθαι der als in χράσθαι der egriff des Constanten vor. Vgl. Vgl. V168 τίς μεν έστι πατής ὀορ δώ 9. 210. 4. οίνη μένους. S. z. c. 9. ξεχομαι λέξων. S. z. c. 49. ματος γνώην , jetzt hast du ein 8. τὰ σὰ φρονέουσι. Zur Be- wahres Wort gesprochen."

μεγάθεα τοσούτοι, όσοι σύ τε καὶ οί παρ' έμε φοιτέουσι Ελλήνων ές λόγους, αυχέετε τοσούτο, όρα, μη μάτην κόμπος ὁ λόγος ούτος ὁ είρημένος είη. έπει φέρε ίδω παντί τῷ οἰκότι. κώς αν δυναίατο χίλιοι η καὶ μύριοι η καὶ πεντακισμύριοι, 5 έόντες γε έλεύθεροι πάντες όμοίως και μη ύπ' ένὸς άρχόμενοι, στρατώ τοσώδε αντιστήναι; έπεί τοι πλεύνες περί ενα έκαστον γινόμεθα η χίλιοι έόντων έχείνων πέντε χιλιάδων. ὑπὸ μεν γαρ ένος αργόμενοι κατά τρόπον του ημέτερον γενοίατ' αν δειμαίνοντες τούτον και παρά την έωυτων φύσιν αμείνο-10 νες, καὶ ἴοιεν ἀναγκαζόμενοι μάστιγι ἐς πλεύνας ἐλάσσονες έόντες, ανειμένοι δε ές τὸ έλεύθερον ούκ αν ποιέοιεν τούτων ουδέτερα. δοκέω δὲ έγωγε καὶ ἀνισωθέντας πλήθει γαλεπώς αν Ελληνας Πέρσησι μούνοισι μάγεσθαι. άλλα παρ' ήμεν τοῦτό έστι, τὸ σὰ λέγεις, ἔστι γε μέντοι οὐ πολλὸν, άλλὰ σπά-15 νιον. είσι γὰρ Περσέων των έμων αίγμοφόρων οδ έθελήσουσι Ελλήνων ανδράσι τρισί όμου μάχεσθαι, των συ έων απειρος πολλά φλυηρέεις. Πρός ταῦτα Δημάρητος λέγει 'Ω βασιλεύ, 104 άρχηθεν ηπιστάμην, ὅτι άληθείη χρεόμενος οὐ φίλα τοι έρέω, σὺ δὲ ἐπεὶ ἡνάγκασας λέγειν τῶν λόγων τοὺς άληθεστάτους, 20 έλεγον τὰ κατήκοντα Σπαρτιήτησι. καίτοι ώς έγὼ τυγχάνω

2. μεγάθεα Accus. des Bezugs, Der (seltnere) Plural auch II 10. III Vgl. auch c. 129, 167. 239. 102, 107.

2. μάτην ist Adverb; vgl. Eur. Ion τί δαὶ τόδ; ὰς ἀληθὲς ἢ μά-την λόγος. Für μάτην gebraucht Her. sonst in demselben Sinne ἄλλως. So V 41 φάμενοι αύτην κομπέειν ἄλλως βουλομένην ὑποβα-λέσθαι. Aehnlich IV 77 ὁ λόγος ἄλ-λως πέπαισται ὑπ' αὐτῶν Ἑλλήνων.

3. ἐπεί, denn, auch c. 152. Zu diesem Gebrauch von ἐπεί vgl. Sophokl. Oed. tyr. 390 έπει φέρ' είπέ,

denn sage mir doch.

φέρε ίδω. Den Cohortativus im Singular (mit Vortritt von ἄγε, φέρε, ἰδέ) gebraucht Herodot öfter (vgl. φέρε ἀπούσω Ι 11; ebenso II 14, 105). Bei den Attikern findet sich derselbe fast immer nur in der ersten Person Pluralis (z. B. ζωμεν).

παντί τῷ οἰκότι, τὸ οἰκός (= das wahrscheinliche) od. o loyog oiκώς) ist dem μάτην κόμπος oder λόyos entgegengesetzt. Vgl. III 111

λόγω οίκότι χρεόμενοι τοῦτο λέγουσι.

10. ἀνάγκαζόμενοι μάστιγι, dafür ὑπὸ μαστίγων c. 22.

11. ανειμένοι. ανιένει remittere eigentl. vom Loslassen, Lockern der Zügel. Demgemäsz heiszt ανειμένος frei gelassen. Vgl. Eur. Herakl. 3 ανειμένος ές τὸ πέρδος. In etwas anderer Bedeutung steht ἀνειμένος bei Herod. II

167 (ές τον πόλεμον). 12. ονδέτερα. Ueber den Plu-

ral s. z. c. 53 (δεύτερα).

15. α ίχμωφόρων. Ueber sie vgl. c. 41.

104. 18. ἀρχηθεν hier in erster Bedeutung von Anfangan; ebenso II 138. III 80. In anderer (= überhaupt) V 18. In beiden Bedeutungen gebraucht auch Her, häufig άρχην.

19. τῶν λόγων τοὺς ἀληθεστάτους. Zum Superlativ vgl. c. 108 ο δικαιότατος τῶν λόγων.

20. τὰ κατήκοντα erg. ποήν-

τὰ νῦν τάδε έστοργώς έκείνους, αὐτὸς μάλιστα έξεπίστεαι, οῖ με τιμήν τε και νέρεα απελόμενοι πατρώϊα απολίν τε και φυγάδα πεποιήκασι, πατήρ δε ό σὸς ὑποδεξάμενος βίον τέ μοι και οίκον δέδωκε. ούκ ών οίκος έστι ανδρα τον σώφρονα ευνοιαν φαινομένην διωθέεσθαι, άλλα στέργειν μάλιστα. έγω 5 δὲ οὖτε δέκα ἀνδράσι ὑπίσχομαι οἶός τε εἶναι μάχεσθαι οὖτε δυοίσι, έκων τε είναι ούδ' αν μουνομαγέσιμι. εί δε αναγκαίη είη η μέγας τις ὁ ἐποτούνων ἀγών, μαχοίμην αν πάντων ήδιστα ένὶ τούτων των ανδοών, οδ Ελλήνων έκαστός φησι τριών αξιος είναι. ώς δε και Λακεδαιμόνιοι κατά μεν ένα μαγόμε- 10 νοι ούδαμών είσι κακίονες ανδρών, άλέες δε αριστοι ανδρών άπάντων. έλεύθεροι γὰρ ἐόντες οὐ πάντα έλεύθεροί εἰσι έπεστι γάρ σφι δεσπότης νόμος, τὸν ὑποδειμαίνουσι πολλῶ έτι μάλλον, η οί σοί σέ. ποιεύσι γών τὰ αν έκετνος ἀνώγη. ανώγει δε τώντο αίει, ούκ έων φεύγειν οὐδεν πλήθος ανθοώ- 15 πων έκ μάχης, άλλὰ μένοντας έν τῆ τάξι ἐπικρατέειν ἢ ἀπόλλυσθαι, σοί δε εί φαίνομαι ταυτα λένων φλυηρέειν, τάλλα

eig. = das, was gegenwärtig ist, daher so viel wie die gegenwärtigen Zustände. Der Dativ ist hinzugefügt wie auch bei κατήиег µог. Wie hier IV 36. VIII 40. 102.

 τὰ νῦν τάδε (= nunc maxime) ist ein adverbieller Ausdruck, der sich auch bei attischen Dichtern findet. Vgl. Eur. Iph. Aul. 537 ω τάλας έγω 'Ως ήπορημαι προς θεών τὰ νῦν τάδε.

έστοργώς έχείνους, ironisch zu fassen.

2. τιμή, Königswürde. - Ueber die γέφεα der spartanischen Könige vgl. VI 56 ff.; über die Absetzung des Demaratos und seine Flucht zum Dareios s. VI 64—70.

4. ovx wv. S. z. c. 11.

οίκός ἐστι, consentaneum est. Wie hier I 137. II 27. 93 und ob. c. 103.

7. δυοζοι. Dieselbe Dativform 16, II. hat Herod. I 32.

έκων είναι. Der Infinitiv ist für uns pleonastisch wie in den Wendungen τὸ νῦν εἶναι, τὴν ποώτην είναι (Ι 153), το σύμπαν είναι έων ναυμαχίην άρτέεσθαι, άλλ'

ματα, was VIII 19 hinzugefügt ist; überhaupt (c. 144) u. ä. Wie hier c. 164. VIII 30.

> 9. ο i — ξκαστός φησι. Das Verbum hat sich im Numerus nach dem appositiv an of angeschlossenen εκαστος gerichtet, wie dies auch sonst öfter bei gractog der Fall ist. namentlich wenn diesem das Verb. (wie hier) näher steht.

10. κατ' Ενα oppos. άλέες. Ueber nata in distributiver Bedeutung s. z. c. 23.

12. πάντα adverbiell; dafür sonst τὰ πάντα, διὰ πάντα V. 220.

13. ἔπεστι, Zur Bedeutung s. z. c. 102.

δεσπότης νόμος. Gebieterisch verlangt es μένοντας έν τη τάξι έπικρατέειν η ἀπόλλυσθαι, und strenge bestraft es Feigheit. Beispiele s. IX 53. 71. Zum Ausdruck vgl. III 38 νόμον φήσας πάντων βασιλέα είναι.

15. ovn έων vetans. S. z. c.

ούδεν πληθος hängt von φεύ-

16. állá erg. nelevar (aus ovn έων). Genau wie hier c. 143 οί ούκ

σιγάν έθέλω το λοιπον, νυν δε άναγκασθείς έλεξα. γένοιτο μέντοι κατά νόον τοι, βασιλεύ.

Ο μεν δή ταυτα άμείψατο, Ξέρξης δε ές γέλωτά τε έτρεψε 105 καὶ ούκ ἐποιήσατο ὀργὴν οὐδεμίαν, άλλ' ἡπίως αὐτὸν ἀπε-5 πέμψατο. τούτω δὲ ἐς λόγους ἐλθών Ξέρξης καὶ ὕπαργον ἐν τῷ Δορίσκο τούτω καταστήσας Μασκάμην τὸν Μεγαδόστεω, τον δε ύπο Δαρείου σταθέντα καταπαύσας έξήλαυνε τον στρατου διά της Θρηΐκης έπὶ την Ελλάδα. Κατέλιπε δὲ ἄνδρα 106 τοιόνδε Μασκάμην γενόμενον, τῷ μούνῷ Ξέοξης δῷρα πέμ-10 πεσκε ώς αριστεύοντι πάντων, όσους κατέστησε αύτὸς η Δαφείος ὑπάρχους, πέμπεσαε δὲ ἀνὰ πᾶν ἔτος, ως δὲ καὶ 'Αρτοξέρξης ὁ Ξέρξεω τοῖσι Μασκαμείοισι ἐκγόνοισι, κατέστασαν γάρ έτι πρότερον ταύτης της έλάσιος υπαργοι έν τη Θρηίκη καὶ τοῦ Ελλησπόντου πανταχή. οὖτοι ών πάντες, οῖ τε έκ 15 Θοηΐκης και του Ελλησπόντου, πλην του έν Δορίσκω ύπὸ Ελλήνων υστερον ταύτης της στρατηλασίης έξαιρέθησαν, τον δε έν Δορίσκω Μασκάμην ούδαμοί κω εδυνάσθησαν εξελείν πολλών πειρησαμένων. διὰ τοῦτο δέ οι τὰ δώρα πέμπεται

τινά οίκίζειν. Ebenso IX 2,

105. 3. ές γέλωτά τε έτοεψε erg. το ποῆγμα. Vgl. Thuk. VI 35 άλλοι δε και πάνυ καταφρονούντες ές γέλωτα έτρεπον το πράγμα.

4. ἐποιήσατο ὀργήν. S. z. c. 99.

5. τούτω, wo die Musterung des Heeres und auch die eben erzählte Unterredung stattfand, τούτφ weist zurück auf c. 59.

6. καταστήσας. κατιστάναι in gleicher Bedeutung V 25 ο Δαφείος καταστήσας Αφταφέφνεα υπαφχον είναι Σαρδίων.

106. 9. τοιόνδε wird durch den folgenden Relativsatz (τῷ — πέμπεσκε) erklärt, der die Bedeutung eines Consecutivsatzes hat. Vgl. c.

μούνω. Weil sich M. allein von den Statthaltern, welche von Dareios oder Xerxes in Thrakien eingesetzt waren, auf seinem Posten behauptet hatte.

πέμπεσκε. Beachte die Itera-tivform, Zur Sache vgl. III 160 Zω-

έκλιπόντας χώρην την Άττικην άλλην πύρφ δὲ ὁ Δαρείος δῶρα ἀνὰ πᾶν έτος έδίδου ταῦτα, τὰ Πέρσησί έστι τιμιώτατα.

10. κατέστησε. Vgl. c. 105.

11. ἀνὰ πᾶν ἔτος wie III 160 (s. ob.). Vgl. ἀνὰ πᾶσαν ημέρην

14. τοῦ Ελλησπόντου, abhängig von πανταχή. Mit Ελλήσποντος ist (wie c. 95 mit Πόντος) das anliegende Küstenland bezeichnet, auf welchem z. B. Sestos lag.
οί τε έκ. Ueber die Umschrei-

bung mit éx s. z. c. 37.

15. Δορίσκω. Vgl. c. 59.

16. ὖστεφον ταύτης τῆς στφατηλασίης, also nach 479 v. Chr.. als die Athener mit ihren Bundesgenossen die thrakischen und hellespontischen Städte (z. B. Sestos IX 118) von den persischen Besatzungen säuberten.

Εξαιρέεσθαι: Εξαναστῆναι (έξ ἡθέων). Vgl. II 30 ἐκέλευε (τοὺς αὐτομολους) ἐξελόντας (τοὺς Αἰθίοπας) την έκείνων γην οἰκέειν.

17. οὐδαμοί κω, bis auf den heutigen Tag noch nicht; daher auch im Folgenden πέμπεται.

107 παρά του βασιλεύοντος αίελ έν Πέρσησι. Των δε έξαιρεθέντων ύπο Ελλήνων ούδένα βασιλεύς Ξέοξης ένόμισε είναι ανδρα άγαθου, εί μη Βόγην μοῦνον τον έξ Ἡτόνος. τοῦτον δὲ αίνέων ούκ έπαύετο, και τούς περιεόντας αύτου έν Πέρσησι παϊδας έτίμα μάλιστα, έπει και άξιος αίνου μεγάλου έγένετο 5 Βόγης, ος έπειδη επολιορπέετο ύπο Αθηναίων και Κίμωνος του Μιλτιάδεω, παρεον αὐτῷ ὑπόσπονδον έξελθεῖν καὶ νοστήσαι ές την Ασίην, ούκ ηθέλησε, μη δειλίη δόξειε περιείναι βασιλέι, άλλα διεκαρτέρεε ές το έσχατον. ώς δ' οὐδεν έτι φορβης ένην έν τῷ τείχει, συννήσας πυρήν μεγάλην ἔσφαξε τὰ 10 τέκνα και την γυναίκα και τὰς παλλακὰς και τοὺς οἰκέτας και έπειτεν έσέβαλε ές τὸ πῦρ, μετά δὲ ταῦτα τὸν γρυσὸν ἄπαντα τον έκ του άστεος και τον άργυρον έσπειρε από του τείγεος ές τον Στουμόνα. ποιήσας δε ταυτα και εωυτον επέβαλε ές το πύο. ούτω μεν ούτος δικαίως αίνέεται έτι καί ές τόδε ύπο 15

108 Περσέων. Ξέρξης δὲ ἐκ τοῦ Δορίσκου ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, τους δε αίει γινομένους έμποδων συστρατεύεσθαι ήνανκαζε. έδεδούλωτο γάρ, ώς και πρότερον μοι δεδήλωται, ή μέχοι Θεσσαλίης πάσα καὶ ην ύπὸ βασιλέα δασμοφόρος Μεγαβάζου τε καταστρεψαμένου καὶ ύστερον Μαρδονίου. παρα- 20 μείβετο δὲ πορευόμενος ἐκ Δορίσκου πρώτα μὲν τὰ Σαμο-

1. τοῦ βασιλεύοντος αίεί. Ueber die Bedeutung von alel s. z. c. 23.

107. 3. Βόγην. Zur Sache vgl. Plut. Kimon 7. Pausan. VIII 8, 5.

τον έξ'Ηϊόνος. έκ weil έξαιςε-θέντα vorschwebt. Ueber Eion s. z. c. 25.

5. αίνος = ἔπαινος. Wol nur hier so.

6. Kluwvos. Nachdem es dem Kimon gelungen war, den Athenern die Hegemonie zu verschaffen, war die Eroberung der Feste Eion am Strymon seine erste Waffentat (470), durch welche die Macht der Athener in jenen Gegenden einen festen Stützpunkt gewann. Vgl. Thuk. I 98. Plut. Kim. 7.

7. παρεόν. S. z. c. 13. υπόσπονδον. Accus, auf einen Dativ bezogen wie c. 95.

10. τείχος, Festung wie c. 59.

13. τὸν ἐκ τοῦ ἄστεος. Ueber den Gebrauch von en vgl. c. 106. 14. ἐπέβαλε. Beachte die Bedeutung von êmi.

15. ές τόδε. S. z. c. 47.

Zug von Doriskos nach Akanthos (c. 108-121).

108. 17. τους δε αίει γινο-μένους. Ueber die Bedeutung von αίεί s. z. c. 23.

18. πρότερον. S. V 1. VI 44. 45.

19. ὑπὸ βασιλέα, ὑπό c. accus. (s. auch z. c. 114) bezeichnet zum Ausdruck der Unterwürfigkeit bei Begriffen der Ruhe das (räumliche) Erstrecken der Gewalt (ἡν ὑπό βασιλέα ἡ μέχοι Θεσσαλίης πᾶ-σα erg. γῆ). Vgl. Thuk. I 110 Αἰ-γυπτος έγένετο πάλιν ὑπὸ βασιλέα. Häufiger wird ὑπό, die Unterwürfigkeitbezeichnend, mit Dativ verbunden. S. z. c. 11. 21. τὰ Σαμοθοηΐπια τείχεα.

δοηΐκια τείχεα, τῶν ἐσχάτη πεπόλισται πρὸς ἐσπέρην πόλις, τῆ οὔνομά ἐστι Μεσαμβρίη. ἔχεται δὲ ταύτης Θασίων πόλις Στρύμη, διὰ δέ σφεων τοῦ μέσου Λίσσος ποταμὸς διαρρέει, δς τότε οὐκ ἀντέσχε τὸ ὕδωρ παρέχων τῷ Ξέρξεω στρατῷ, ἀλλ' ὁ ἐπέλιπε. ἡ δὲ χώρη αὕτη πάλαι μὲν ἐκαλέετο Γαλλαϊκή, νῦν δὲ Βριαντικὴ, ἔστι μέντοι τῷ δικαιοτάτῷ τῶν λόγων καὶ αὕτη Κικόνων. Διαβάς δὲ τοῦ Λίσσου ποταμοῦ τὸ ρέεθρον ἀπεξη- 109 ρασμένον πόλις Ἑλληνίδας τάσδε παραμείβετο, Μαρώνειαν, Δίκαιαν, "Αβδηρα. ταύτας τε δὴ παρεξήτε καὶ κατὰ ταύτας 10 λίμνας οὐνομαστὰς τάσδε, Μαρωνείης μὲν μεταξὺ καὶ Στρύμης κειμένην Ἰσμαρίδα, κατὰ δὲ Δίκαιαν Βιστονίδα, ἐς τὴν ποταμοὶ δύο ἐσιεῖσι τὸ ῦδωρ, Τραῦός τε καὶ Κόμψατος. κατὰ δὲ "Αβδηρα λίμνην μὲν οὐδεμίαν ἐοῦσαν οὐνομαστὴν παραμείψατο Ξέρξης, ποταμὸν δὲ Νέστον ρέοντα ἐς θάλασσαν. 15 μετὰ δὲ ταύτας τὰς χώρας ἰών τὰς ἡπειρώτιδας πόλις παρήϊε,

S. z. c. 59. Ebendaselbst siehe über die Wendung πεπόλισται — πόλις.

2. Μεσαμβοίη. Ueber den Casus s. z. c. 40. Eine Stadt dieses Namens lag auch am Pontos (VI 33).

έχεσθαι c. genet. "an etwas stoszen, grenzen" ist der eigentliche Ausdruck in der Länderbeschreibung und -aufzählung. Vgl. V 49 Φρυγών έχονται Καππαδόκαι – τούτοισι δὲ πρόσουροι Κίλικες.

Θασίων. Ueber das dem Festlande benachbarte Thasos s. c. 118.

4. οὐκ ἀντέσχε — ἀλλ' ἐπέλιπε. S. z. c. 58.

6. Βοιαντική. Vgl. Liv. XXXVIII 41 Campus Priaticus und Plin, h. n. IV 41 Priantae.

τῷ δικαιοτάτῳ τῶν λόγων ==

και αῦτη wie Doriskos (c. 59).

7. Κικόνων. Ueber die Kikonen s. z. c. 59.

109. 8. Έλληνιόδας. Als Feminin. 2u Έλληνικός ist Έλληνις (c. 179) oder Έλλας (c. 115 öfter) in Gebrauch.

Μαρώνεια j. Marogna. Später gründeten die Chier hier eine Niederlassung. Die Stadt war durch ihren vortrefflichen Wein berühmt (Plin. XIV 4, 6).

11. Ίσμαοίδα, der nach der schon Hom. (Odyss. IX 39) bekannten Kikonenstadt Ismaros benannt war.

Δίκαια lag in der Nähe von Abdera. Ueber die Lage von Abdera vgl. VIII 120. Die Stadt war eine Colonie der Teïer (I 168) und lag Thasos gegenüber an der thrakischen Küste. Vgl. c. 120. 126.

Bιστονίδα, Βιστωνίς λιμνή vgl. Plin. h. n. IV 42 stagnum Bistonum et gens. j. Lagos Burn, östlich von Abdera.

 Τοανος, ein Flüszchen am Ostabhange der Rhodope, an dem vermuthlich die Τρανσοί (V3) wohnten.

Κόμψατος heiszt bei Aelian h. a. XV 25 Κοσσίνιτος.

14. Nέστον. Der Nέστος (oder Nέσσος) entspringt auf der Rhodope und fällt Thasos gegenüber ins Meer.

15. μετά ist Praeposition.

lών — παρήϊε. Achnlich VI 34 ἰόντες δὲ οἱ Δόλογκοι τὴν ἰρὴν ὁδὸν διὰ Φωκέων τε καὶ Βοιωτών ἤϊσαν.

τὰς ἦπειοωτίδας πόλις, ,Städte des Festlandes" im Gegens. zu den gegenüberliegenden Inselstädten. Weiter unten beissen dieτων έν μιη λίμνη έουσα τυγχάνει ώσει τριήκοντα σταδίων μάλιστά κη την περίοδον, ίγθυώδης τε καὶ κάρτα άλμυρή. ταύτην τὰ ὑποζύγια μοῦνα ἀρδόμενα ἀνεξήρηνε. τη δὲ πόλι ταύτη

- 110 ουνομά έστι Πίστυρος. ταύτας μεν δή τας πόλις τας παραθαλασσίας τε καὶ Ελληνίδας έξ εὐωνύμου γειρός ἀπέργων παρ- 5 εξήτε, έθνεα δε Θρητκων, δι' ών της χώρης όδον εποιέετο, τοσάδε, Παϊτοι, Κίκονες, Βίστονες, Σαπαΐοι, Δερσαΐοι, Ήδωνοί, Σάτραι, τούτων οί μεν παρά θάλασσαν κατοικημένοι έν τῆσι νηυσί είποντο, οί δὲ αὐτῶν τὴν μεσόγαιαν οἰκέοντες καταλεχθέντες τε ύπ' έμευ, πλην Σατρέων οι αλλοι πάντες πεζή 10
- 111 αναγκαζόμενοι είποντο. Σάτραι δε ούδενός κω ανθρώπων ύπήκοοι έγένοντο, όσον ήμεζς ίδμεν, άλλα διατελέουσι το μέγρι έμευ αίει έόντες έλεύθεροι μούνοι Θρηίκων, οίκεουσί τε γαρ ούρεα ύψηλα, ίδησί τε παυτοίησι και γιόνι συνηρεφέα, και είσι τὰ πολέμια ἄκροι, οὖτοι, οῖ τοῦ Διονύσου τὸ μαντήτον 15 είσι κεκτημένοι, τὸ δὲ μαντήτον τοῦτο έστὶ μὲν έπὶ τῶν οὐ-

λις παραθαλασσίας).

- 1. ώσεί heiszt bei Zahlbestimmungen ungefähr; bei Her. wol nur hier. Vgl. Xen. Hell. I 2, 9. — Dieselbe Bedeutung hat μάλιστά κη (s. z. c. 22).
- 2. την περίοδον ist Accus. des Bezuges.
- 3. τὰ ὑποζύγια μοῦνα ἀφδό-μενα ἀνεξήφηνε. Anders c. 43 ούδ' ἀπέχρησε (τὸ ῥέεθρον) τῆ στρατιή τε και τοίσι κτήνεσι πινόμενος.
- 4. Πίστυρος. Einige Handschriften bieten Πίστιρος oder Πίσσυρος. Bei Steph. Byz. s. v. wird Πίστιρον als ein thrakischer Handelsplatz bezeichnet, der wol mit der hier erwähnten Stadt zusammenfällt.
  - 5. ἀπέργων. S. z. c. 43.
- 110. 6. δι' ὧν τῆς χώρης. Der Genetiv kann gleich nach der Praeposition vor dem ihn regierenden Nomen eintreten. Vgl. I 51 αλλ' ο μεν παίς, δι' ου της χειρός δέει τὸ
- 7. Παίτοι wohnten in der nach ihnen benannten Landschaft Παιτική (im nördlichen Thrakien). -

selben "Küstenstädte" (τάς πό- Ueber die Kikonen s. z. c. 59, über die Bistonen s. c. 109.

Σαπαίοι heiszen auch Σάπαι oder Zάιοι, wohnten an der Thasos gegenüber liegenden Küste; nörd-lich von ihnen saszen die Δερσαίοι (s. Thuk. II 101). - Die Edoner wohnten in Mygdonien zwischen den Flüssen Axios und Strymon. Vgl. c. 114. V 11. — Die Σάτορι wohnten wahrscheinlich in den Gebirgstälern des Pangaeus.

8. κατοικημένοι. S. z. c. 9.

111. 11. οὐδενός κω. Beachte κω und vgl. c. 106. Μασκάμην οὐδαμοί κω έδυνάσθησαν έξελείν.

14. ἴδησι — συνηρεφέα. Zur Wendung vgl. IV 109 ή χώρη — δασέα ἴδησι παντοίησι und I 110 ή Μηδική χώρη — όρεινή και ύψηλή τε και ίδησι συνηφεφής.

15. τὰ πολέμια ἄπροι. Vgl. V 112 νηυσί μέν νυν Ίωνες ἄπροι γενόμενοι υπερεβάλοντο τους Φοίνιnag.

Διονύσου. Vgl. V 7.

τό μαντή τον. Der Artikel weist auf etwas Bekanntes hin. Zur Sache vgl. Eur. Hek. 1267 ο Θοηξί μάντις είπε Διόνυσος τάδε. Rhes. 972. Sogar zur Zeit der römischen

οέων των ύψηλοτάτων, Βησσοί δὲ των Σατρέων είσι οί προφητεύοντες του ίρου, πρόμαντις δε ή γρέουσα κατάπερ έν Δελφοίσι, και ούδεν ποικιλώτερον. Παραμειψάμενος δε ο Εέρξης 112 την είρημένην δεύτερα τούτων παραμείβετο τείγεα τὰ Πιέρων, 5 των ένι Φάγρης έστι ούνομα και έτέρω Πέργαμος. ταύτη μέν δή παρ' αὐτὰ τὰ τείχεα την όδὸν ἐποιέετο, ἐκ δεξιῆς χειρὸς τὸ Πάγγαιον ούρος ἀπέργων, έδυ μέγα τε καλ ύψηλον, έν τῶ γούσεά τε καὶ ἀργύρεα ἔνι μέταλλα, τὰ νέμονται Πίερές τε καὶ 'Οδόμαντοι και μάλιστα Σάτραι, ύπεροικέοντας δὲ τὸ Πάγγαιον 113

Kaiser bestand in Thrakien noch hier I 91. Vgl. ob. c. 80 δευτέρω der Cult des Liber. Vgl. Suet. ἔτεϊ τούτων. Aug. 94.

- 1. Βησσοί είσι. "Unter den Satren sind es die Besser, welche". Die Besser, ein in früherer Zeit sehr mächtiges Volk Thrakiens, wohnten längs der ganzen Haemuskette bis nach Illyrien hinein. Nach Herodot kann es scheinen, dasz die Besser ein besonders geachteter Stamm unter den Satren gewesen, der den Tempeldienst besorgte und namentlich die Orakelsprüche der Gottheit, welche dieselbe durch den Mund der mooμαντις verkündete (= χρέουσα), deutete und auslegte (= προφητεύειν). οί προφητεύοντες τοῦ toov ist danach also so viel wie of προφήται τοῦ ίροῦ. Zum Ausdruck vgl. Eur. Ion 413 τίς προφητεύει θεοῦ; — Ζυ πρόμαντις vgl. c. 141. VI 66. — χρᾶν oraculum edere (V 1), χρᾶσθαι oraculum consulere (c. 141).
- 3. και ούδεν ποικιλώτερον sc. τὸ μαντήιον. Gedanke: Dieses dionysische Orakel ist in nichts künstlicher eingerichtet als das apollinische in Delphi.
- 112. παραμειψάμενος την είοη μένην (erg. χώρην) wie gleich im folgenden παραμείβετο τεί-χεα, welches Herodot unmittelbar darauf umschreibt mit: παρ' αὐτὰ τὰ τείχεα τὴν ὁδὸν ἐποιέετο.
- 4. δεύτερα τούτων. Auch δεύτερα enthält wie υστερον compara-

τείχεα castella, wie c. 109.

Πιέφων. Die Pierier wohnten ursprünglich in der (makedonischen) Landschaft Pieria (s. c. 131); von dort waren sie durch die Makedonier vertrieben und hatten sich (im 7. Jahrh. v. Chr.) am Pangaios östlich vom Strymon angesiedelt, wo sie die beiden Städte Phagres und Pergamos gründeten. Vgl. Thuk. II 99.

- 6. τὸ Πάγγαιον οὖφος. Das Pangaiosgebirge (j. Pirnari) erstreckt sich östlich vom Prasiassee bis zum strymonischen Meerbusen hin. Es war reich an Gold- und Silbergruben (vgl. V 17 u. unt.).
  - 7. ἀπέργων. S. z. c. 43.
- 8. ἔνι = ἔνεστι. Wie hier V. 31. Vgl. πάρα (= πάρεστι) Ι 42. μέτα
- 9. 'Οδόμαντοι wohnten östlich vom Strymon bis zu den Abhängen des Pangaios, wo auch sie wie Pierier und Satren Gold - und Silbergruben hatten.

113. ὑπεροικέειν ist IV 21. 37 mit Genetiv verbunden (IV 37: τούτων ύπεροικέουσι πρός βορέεω άνέμου Μηδοι). Gemeint sind die Völ-kerschaften, die jenseits des Pangaios in nördlicher Richtung von demselben wohnten, als Paioner (V 1), welche von den illyrischen Bergen ostwärts bis zur Rhodope in den Landschaften am Strymon tive Form und Bedeutung. Häufig und Axios saszen (c. 113), ferner so ὖστερον τούτων (IX 105). Wie Paiopler, Doberen, welche die

πρὸς βορέεω ἀνέμου Παίονας Δόβηράς τε καὶ Παιόπλας παρεξιών ήτε πρός έσπέρην, ές ο απίκετο έπὶ ποταμόν τε Στρυμόνα και πόλιν Ήτόνα, της έτι ζωός έων ήρχε Βόγης, τοῦπερ ολίγω πρότερον τούτων λόγον έποιεύμην, ή δε γη αυτη ή περί τὸ Πάγγαιον ούρος καλέεται Φυλλίς, κατατείνουσα τὰ 5 μεν πρός εσπέρην έπὶ ποταμον Αγγίτην εκδιδόντα ές τον Στουμόνα, τὰ δὲ πρὸς μεσαμβρίην τείνουσα ἐς αὐτὸν τὸν Στουμόνα, ές του οί μάγοι έκαλλιρέουτο σφάζουτες ιππους

114 λευχούς. Φαρμακεύσαντες δὲ ταῦτα ἐς τὸν ποταμὸν καὶ ἄλλα πολλά πρός τούτοισι έν Έννέα όδοζσι τῆσι Ἡδωνῶν ἐπορεύ- 10 ουτο κατά τὰς γεφύρας τὸν Στουμόνα εύρόντες έζευγμένον. Έννέα δε όδους πυνθανόμενοι τον γώρον τούτον καλέεσθαι τοσούτους έν αὐτῶ παῖδάς τε καὶ παρθένους ἀνδρῶν τῶν ἐπιχωρίων ζώοντας κατώρυσσον. Περσικόν δὲ τὸ ζώοντας κατοούσσειν, έπεὶ καὶ "Αμηστοιν τὴν Ξέοξεω γυναϊκα πυνθάνομαι 15 γηράσασαν δίς έπτα Περσέων παϊδας έόντων έπιφανέων ανδρών ύπλο ξωυτής τω ύπο νην λενομένω είναι θεω αντιγαρί-

nördlichen Abhänge des Pangaios bewohnten (V 16).

1. πρός mit dem seltneren Genet. (s. z. c. 20). Anders unten (τὰ σθαι (c. 134). προς έσπέρην). 3. 'Η τόνα. Ueber die Stadt Eion

s. z. c. 25, 107.

4. όλίγω πρότερον c. 107.

λόγον ποιέεσθαι steht hier in der Bedeutung von μνήμην ποιέ-εσθαι (V 74. VI 55). λόγον ποιέcoθαι (τινός) hat sonst bei Herodot ter Amphipolis gegründet wurde eine andere Bedeutung (c. 13. 58. (Thuk. 1 100).

von einem Gebirge II 6 παρά Σερνοη einem Gebirge 11 ο παρά Δερ-βφνίδα Μμνην τείνει το Κάσιον III 35, ουρος. 15. Άμηστριν. Vgl. c. 61. IX112. 17. τῷ — Φεῷ. Nach den Reli-

Accusativ. Vgl. c. 20 το προς μεσημ-

8. ές τόν verbinde mit σφάζοντες. Wie hier IV 62 ἀποσφάζουσι ἀνδοώπους ές άγγος, so dasz das Blut in das Gefäsz lief. Wie hier V 5. Diese prägnante Redeweise findet sich häufig im Griechischen. - Herodot gebraucht σφάζω, nicht σφάττω od. σφάσσω,

έκαλλιφέοντο. Wie hier c. 167. VI 82. Das Medium nalligees dat

hat die Bedeutung von θύεσθαι, während das unpersönlich gebrauchte καλλιφέειν = καλά (χρηστά) γίνε-

114. 9. φαρμακεύσαντες - ές τον ποταμόν "nachdem sie dies (das Pferdeopfer) als Zauber, d. h. als Besänftigungsmittel gegen den Strom gebraucht hatten". 10. ἐν Ἐννέα ὁδοῖσι, wo spä-

8). 11. τον Στούμονα — έξενγ-5. πατατείνουσα, So τείνειν μένον. Zur Sache vgl. c. 24. 14. Περσικόν. Zur Sache vgl. c. 24.

gionsvorstellungen der Perser stand der reinen Lichtwelt, welche Ahuramazda (Ormuzd) beherscht, die Welt der Finsternis gegenüber, welche der "Arggesinnte" Agra-main yns (Ahriman) leitet. Vgl. I

ὑπό mit Accus, drückt die Verbreitung unter etwas hin aus. Wie hier V 10. Vgl. auch c. 108. αντιχαρίζεσθαι. Beachte

αντί.

ζεσθαι κατορύσσουσαν. 'Ως δὲ ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος ἐπορεύετο 115 ό στρατός, ένθαυτα πρός ήλίου δυσμέων έστι αίγιαλός, έν τω οίκημένην "Αογιλον πόλιν Ελλάδα παρεξήτε. αύτη δε καί ή κατύπερθε ταύτης καλέεται Βισαλτίη. ένθευτεν δε κόλπον 5 τον έπλ Ποσιδηΐου έξ ἀριστερης χειρος έχων ητε δια Συλέος πεδίου καλεομένου, Στάγειρον πόλιν Ελλάδα παραμειβόμενος, καὶ ἀπίκετο ἐς "Ακανθον, ᾶμα ἀγόμενος τούτων ἕκαστον τῶν έθνέων καὶ τῶν περὶ τὸ Πάγγαιον ούρος οἰκεόντων, ὁμοίως καὶ τῶν πρότερον κατέλεξα, τοὺς μὲν παρὰ θάλασσαν ἔγων 10 [οίκημένους] έν νηυσί στρατευομένους, τους δ' ύπερ θαλάσσης πεζή έπομένους, την δε όδον ταύτην, τη βασιλεύς Ξέρξης τον στρατον ήλασε, ούτε συγχέουσι Θρήϊκες ούτ' έπισπείρουσι, σέβουταί τε μεγάλως τὸ μέγοι έμευ. 'Ως δὲ ἄρα ἐς τὴν "Ακαν- 116 θου απίκετο, ξεινίην τε ο Πέρσης τοίσι Ακανθίοισι προείπε 15 και έδωρήσατό σφεας έσθητι Μηδική, έπαίνες τε όρεων αύτούς προθύμους έόντας ές τον πόλεμον και το ὄρυγμα ακούων. Έν Ακάνθω δε έόντος Ξέρξεω συνήνεικε ύπο νούσου αποθα- 117 νείν τὸν ἐπεστεῶτα τῆς διώρυχος Αρταχαίην, δόκιμον ἐόντα

115. 2. πρός ήλίου δυσμέων. Ueber den Genet. bei πρός vgl. c. 113. Zum Ausdruck vgl. II 31 φέει δὲ ἀπὸ ἐσπέρης τε καὶ ἡλίου δυ-

σμέων. 3. Άργιλον. Argilos, Stageiros (Geburtsort des Aristoteles), Akanthos (s. z. c. 22) waren Colonien der Andrier.

Ελλάδα. S. z. c. 109.

4. Βισαλτίη. Vgl. VIII 116.

5. ἐπὶ Ποσιδη tov. Posideion, ein Vorgebirge im strymon. Meerbusen.

Συλέος πεδίου, auf Chalkidike.

- 8. όμοίως καὶ τῶν ποότεοον κατέλεξα kurz für: ὁμοίως καὶ τούτων ξκαστον ήγαγετο των έθνέων τῶν πρότερον κατέλεξα. Ueber καί = wie s. z. c. 50. Zur Sache vgl. c. 110.
- 9. τούς μεν παρά θάλασσαν - έν νηυσί στρατευομένους. Vgl. c. 110.

12. συγχέειν, verschütten wie IV 127. Das συγχέειν muste dem έπισπείρειν vorbergehen.

13. το μεχρί έμευ wie c. 111.

116. aga bezeichnet öfter ein Fortschreiten der Handlung.

14. ξεινίην-προείπε "er verkündete ihnen Gastfreundschaft", d. h. "er ernannte sie zu seinen Gastfreunden". Vgl. c. 29.

 ἐσθῆτι Μηδικῆ. Das medische Kleid (auch στολή Μη-δική III 20), ein faltiges und lang herabwallendes Gewand, war die persische Hof- und Staatskleidung, die vom König öfter als Ehrengeschenk verliehen wurde. Näheres s. z. III 84.

16. καὶ τὸ ὄρυγμα ἀκούων. Auch zu τὸ ὄουγμα gehört ές und zu ἀκούων ist προθύμους ἐόντας zu denken. Also vollständig: καὶ προ-θύμους ἐόντας ἐς τὸ ὅρυγμα ἀκούων. Bei Akanthos (s. c. 22) war der Anfang des Durchstichs; die Akanthier hatten bei den Canalarbeiten groszen Eifer gezeigt.

 117. 17. συνήνεικε = συνέβη, so sehr häufig bei Her, Vgl. zu c. 4. 18. έπεστεώτα τῆς διώουγος. Vgl. c. 118 οί έπεστεώτες των πο-Lion, Achulich II 118, IV 84 und ob.

Πεοσέων (ἀπὸ γὰρ πέντε πήγεων βασιλητων ἀπέλειπε τέσσεοας δακτύλους) φωνέοντά τε μέγιστον άνθοώπων, ώστε Ξέοξην συμφορήν ποιησάμενον μεγάλην έξενεικαί τε αύτον κάλλιστα καλ θάψαι ετυμβοχόεε δε πάσα ή στρατιή. τούτω δε τώ 5 'Ασταγαίη θύουσι 'Απάνθιοι έπ θεοπροπίου ώς ήρωι, έπουνομάζοντες τὸ ούνομα. βασιλεύς μεν δη Ξέρξης ἀπολομένου 'Αφ-118 ταγαίεω έποιέετο συμφορήν, οί δε ύποδεκόμενοι Έλλήνων την στρατιήν και δειπνίζοντες Ξέρξην ές παν κακού απίκατο ούτω. ώστε ανάστατοι έκ των οίκιων έγίνοντο, όκου γε Θασίοισι 10 ύπεο των εν τη ήπειοω πολίων των σφετέρων δεξαμένοισι την Εέρξεω στρατιήν και δειπνίσασι Αντίπατρος ο Όργέος άραιρημένος, των άστων άνηρ δόκιμος όμοια τω μάλιστα, ἀπέδεξε ές τὸ δεῖπνον τετρακόσια τάλαντα άργυρίου τετελεσμένα.

119 "Ως δε παραπλησίως και έν τησί αλλησι πόλισι οι έπεστεώτες 15

c. 22 έπεστάτεον του ἔργου. Ueber Artachaies vgl. dasselbe Capitel.
1. μεγάθει μέγιστον. Vgl. I

51 ποητήρας δύο μεγάθει μεγάλους. V 31 νήσος μεγάθει οὐ μεγάλη. Aehnlich VI 44 νέας πλήθει πολλάς.

2. πήχεων βασιληΐων. Die babylonische oder königliche Elle ist um etwas gröszer als die hellenische; die letztere umfaszte 24 Fingerbreiten (δάκτυλοι) oder 11/2 griechische Fusz. Genaueres zu I 178.

άπ έλειπε. Vgl. Ι 60 γυνή, μέγαθος από τεσσέρων πήχεων απολείπουσα τρείς δακτύλους. Die durchschnittliche Grösze der Griechen wird auf vier πήχεες angegeben (Arist. ran. 1046).

3. φωνέοντα τε μέγιστον άν-θρώπων. Vgl. IV 141 ήν δε περί Δαρεΐον άνηρ Αίγυπτιος φωνέων μέγιστον άνθρώπων.

4. συμφορήν ποιέεσθαί τι "etwas für ein Unglück ansehen" ist eine bei Herodot sehr häufige Wendung. Vgl. VI 61. 86, 3. VIII 10 öfter.

I 7, 165. VI 118.

ώς ηρωί, wie auch der Kroto-niate Philippos wegen seiner Schönheit bei den Egestaeern einen Totencult erhielt (V 47).

έπουνομάζοντες τὸ οὖνομα erg. αὐτοῦ. Wie hier IV 35.

118. 9. ές πᾶν κακοῦ ἀπίκατο. Wie hier IX 118 of de en to teizel ές παν ήδη κακού απιγμένοι ήσαν. Die gleiche Bedeutung hat VIII 52 ές τὸ ἔσχατον κακοῦ ἀπιγμένοι.

10. ἀνάστατοι — ἐγίνοντο.

S. z. c. 56.

οκου γε, causal, wie c. 160.

Θασίοισι — δεξαμένοισι δειπνίσασι hängt von ἀπέδεξε ab. 11. ὑπὲο τῶν ἐν ἠπείοφ πο-λίων. S. c. 108. 109.

13. αραιρημένος. Zur Form

vgl. αραίρητο c. 83.

όμοια τῷ μάλιστα erg. δοκίμω aus δόκιμος. Vgl. III 8 σέβονται δὲ Αράβιοι πίστις άνθρώπων όμοια τοίσι μάλιστα sc. σεβομένοισι. Genau wie hier unt. c. 141. Das adverbielle ὁμοῖα auch c. 120.

άπ έδεξε. άποδεικνύναι, darlegen von der Rechnungsablage (= loyog) auch c. 118.

14. τετρακόσια ταλ., während 6. έκ θεοπροπίου auch c. 189. die Jahreseinnahme nur 200-300

Tal. betrug (VI 46).

119. 15. ῶς παραπλησίως. Vgl. c. 86 ώσαύτως öfter.
οί ἐπεστεῶτες. S. z. c. 117.

άπεδείχνυσαν τὸν λόγον. τὸ γὰρ δεῖπνον τοιόνδε τι ἐγένετο, οία έκ πολλού χρόνου προειρημένον και περί πολλού ποιεύμενου τούτο μεν, ως έπύθοντο τάχιστα των κηρύκων των περιαγγελλόντων, δασάμενοι σίτον έν τησι πόλισι οί άστοι άλευρά 5 τε καὶ ἄλφιτα ἐποίευν πάντες ἐπὶ μήνας συγνούς, τουτο δὲ κτήνεα σιτεύεσκον έξευρίσκοντες τιμής τὰ κάλλιστα, έτρεφόν τε ορνιθας γερσαίους και λιμναίους έν τε οικήμασι και λάκκοισι, ές ύποδοχάς του στρατού, τούτο δε χρύσεά τε καὶ άργύοεα ποτήριά τε και κρητήρας έποιεύντο, και τὰ άλλα, όσα έπι 10 τράπεζαν τίθεται, πάντα. ταῦτα μὲν αὐτῷ τε βασιλέι καὶ τοῖσι ομοσίτοισι μετ' έκείνου έπεποίητο, τη δε άλλη στρατιή τα ές φορβήν μούνα τασσόμενα. όχως δὲ ἀπίκοιτο ή στρατιή, σκηνή μεν έσκε πεπηγυτα ετοίμη, ές την αὐτὸς σταθμον ποιεέσκετο Ξέρξης, ή δὲ ἄλλη στρατιή ἔσκε ὑπαίθριος. ὡς δὲ δείπνου 15 γίνοιτο ώρη, οί μεν δεκόμενοι έχεσκον πόνον, οί δε ύκως πλησθέντες νύκτα αὐτοῦ ἀγάγοιεν, τῆ ὑστεραίη τήν τε σκηνήν άνασπάσαντες και τὰ ἔπιπλα πάντα λαβόντες ούτω ἀπελαύνεσχον, λείποντες οὐδὲν, ἀλλὰ φερόμενοι. "Ενθα δή Μεγαχρέον- 120 τος ανδρός Αβδηρίτεω έπος ευ είρημένον έγένετο, ος συνεβού-

S. z. c. 118 (ἀπέδεξε).

2. οία — προειρημένον. Ueber οία cum partic. s. z. c. 6.

περί πολλοῦ ποιέεσθαί τι, auch c. 181. Das Gegenteil ἐν ἐλαφοῶ ποιέεσθαί τι (ΙΙΙ 154). Bei προειρημένον schwebt vor ὑπὸ Ξέοξεω (s. c. 22), bei περί πολίοῦ ποι-εύμενον dagegen ὑπὸ πολίων. Die Städte hatten auf die Verpflegung des Heeres die gröstmöglichste Sorgfalt verwandt.

3. τοῦτο μέν - τοῦτο δέ. S. z. c. 6.

ώς τάχιστα cum primum.

4. δασάμενοι σίτον, das auf Staatskosten angekauft war.

5. ἐπὶ μῆνας συχνούς. Ueber die Bedeutung von ent s. z. c. 1.

6. σιτεύεσκον. Beachte die Bedeutung der Iterativform. Vgl. im Folgenden έσκε, ποιεέσκετο, έχεσκον, απελαύνεσκον.

έξευρίσκοντες τιμῆς τὰ κάλλιστα. τιμῆς ist Genet. pretii = 17. ἔπιπλα, bewe um (hohen) Preis. Vgl. Apostel- be, auch III 35. VI 23.

1. ἀπεδείκνυσαν τὸν λόγον. geschichte VII 16 ἀνήσατο τιμῆς αργυρίου.

9. ἐποιεῦντο. Beachte die Bedeutung des Medii; anders oben άλευρά τε καὶ άλφιτα έποίευν.

11. ο μο σ ίτοι σι = ομοτραπέ-ζοισι (III 132). Vgl. auch V 24, wo Histiaeus σύσσιτος des Königs heiszt. Näheres zur Sache s. z. III 132.

τὰ ές φορβήν μοῦνα τασσόμενα ,,das was für den Unterhalt allein ihnen auferlegt war".

12. οκως c. opt. in iterativer Bedeutung, wie c.6; dem entsprechen im Folgenden die iterativen Imperfecta.

13. ές τὴν — ποιεέσκετο. ές bezeichnet brachylogisch die dem σταθμόν ποιέεσθαι vorhergehende Bewegung. Vgl. III 64 ζόμενος ές τὸν βασιλήτον θοόνον.

σταθμός Rastort, Aufenthalt wie V 52.

14. ώς (=οκως), cum optat., auch I 17.

15. οί δεκόμενοι. δέκεσθαι vom Wirte, auch V 9. VI 126.

17. ἔπιπλα, bewegliche Ha-

λευσε 'Αβδηρίτησι πανδημεί αύτους και νυναϊκας έλθόντας ές τὰ σφέτερα ίρὰ ίζεσθαι ίκέτας τῶν θεῶν, παραιτεομένους καὶ τὸ λοιπόν σφι ἀπαμύνειν τῶν ἐπιόντων κακῶν τὰ ἡμίσεα, τῶν τε παροιχομένων έχειν σφι μεγάλην χάριν, ότι βασιλεύς Ξέρξης ού δίς έκάστης ημέρης ενόμισε σίτον αίρεεσθαι παρέγειν 5 γαο αν 'Αβδηρίτησι, εί καὶ αριστον προείρητο όμοτα τω δείπνω παρασκευάζειν, η μη υπομένειν Ξέρξην επιόντα η καταμείναντας κάκιστα πάντων άνθρώπων διατριβήναι.

Οί μεν δή πιεζόμενοι όμως το έπιτασσόμενον έπέτελεον. 121 Ξέρξης δε έκ της Ακάνθου έντειλάμενος τοισι στρατηγοίσι τον 10 ναυτικόν στρατόν ύπομένειν έν Θέρμη απήκε απ' έωυτου τας νέας πορεύεσθαι, Θέρμη δε τη έν τῷ Θερμαίφ κόλπφ οίκημένη, ἀπ' ής και ὁ κόλπος οὖτος την ἐπωνυμίην ἔχει ταύτη γαο έπυνθάνετο συντομώτατον είναι μέχοι μέν γαο 'Ακάνθου ώδε τεταγμένος ο στρατός έκ Δορίσκου την όδον έποιέετο 15 τρεξς μοξρας ὁ Ξέρξης δασάμενος πάντα τὸν πεζὸν [στρατὸν] μίαν αὐτέων ἔταξε παρά θάλασσαν ζέναι ὁμοῦ τῷ ναυτικώ ταύτης μεν δη έστρατήγεον Μαρδόνιός τε καί Μασίστης, έτέρη δε τεταγμένη ήτε του στρατού τριτημορίς την μεσόγαιαν, της

120. 2. Γζεσθαι ίπέτας τῶν ϑεῶν. Vgl. c. 141.

4. παροιχομένων. Beachte die Perfectbedeutung von παροίχομαι; vgl. ηκω. Wie hier IX 58 υπο την παροιχομένην νύκτα.

5. ἐκάστης ἡμέρης. Derselbe temporale Genetiv I 192. III 117. Vgl. έτεος έκάστου III 84. Auch c.

187 της ημέρης.

σετον αίφέεσθαι. Vgl. III 26 αριστον αίρέεσθαι. Eine andere Bedeutung hat σίτον αίφέεσθαι IV 128.

παρέχειν γὰρ ἄν Άβδηρίτησι. Das unpersönliche παρέχει μοι auch VIII 8. 30. 75. 100. 140

6. ὁμοῖα, adverbial, wie c.

8. διατριβήναι = ἀπολέσθαι. Vgl. unser aufreiben und latein. conterere.

121. 10. έκτῆς ἀκάνθου. Vgl.

Subject zu ὑπομένειν.

11. απηκε - πορεύεσθαι. Der

Infinitiv locker an annue angefügt. Infin. epexegeticus. Vgl. I 194 To πλοίον τοῦτο ἀπιείσι κατὰ τὸν ποταμὸν φέρεσθαι. Aehnlich II 88.96.

12. Θέομη δέ. Ueber den Ge-brauch von δέ (ἐν Θέομη — Θέομη δέ) s. z. c. 8, II.

τῷ Θεομαίω κόλπω. Heute Busen von Salonichi.

13. ταύτη — συντομώτατον είναι "denn er erfuhr, dasz der Weg über Therme (= ταύτη) der kürzeste wäre". In ähnlicher Weise ist IV 86 μακρότατον (= die längste Strecke) gebraucht. Zur Bedeutung von σύντομος vgl. V 17.

16. τοείς μοίοας δασάμενος πάντα τον πεζόν. Bei den Verben des Teilens treten häufig die Teile sowol wie das Ganze in den Accusativ. Wie hier IV 148 σφέας αύτοὺς εξ μοίρας διείλον. - Ueber zwei andere Construktionen der Verba des Teilens s. z. IV 148.

18. Μαρδόνιός τε καὶ Μασίτὸν ναυτικὸν στοατόν ist στης. Ueber Mardonios vgl. c. 80, abject zu ὑπομένειν. über Masistes c. 82.

19. ή τε την μεσόγαιαν (= την

έστρατήγεον Τριτανταίγμης τε καί Γέργις, ή δε τρίτη των μοιοέων, μετ' ής έπορεύετο αύτος ο Ξέρξης, ήτε μεν το μέσον αὐτέων, στρατηγούς δὲ παρείχετο Σμερδομένεά τε καὶ Μεγάβυζον. Ο μέν νυν ναυτικός στρατός ώς ἀπείθη ὑπὸ Ξέρξεω 122 5 και διεξέπλωσε την διώρυχα την έν τω "Αθω γενομένην, διέχουσαν δε ές κόλπου, έν τω "Ασσα τε πόλις καὶ Πίλωρος καὶ Σίγγος και Σάρτη οἰκέαται, ἐνθεύτεν, ὡς και ἐκ τούτων τῶν πολίων στρατιήν παρέλαβε, έπλωε απιέμενος ές τον Θερμαΐον κόλπον, κάμπτων δὲ "Αμπελον τὴν Τορωναίην ἄκρην παρα-10 μείβετο Ελληνίδας τάσδε πόλις, έκ τῶν νέας τε καὶ στρατιήν παρελάμβανε, Τορώνην, Γαληψόν, Σερμύλην, Μηκύβερναν, "Ολυνθον. ή μέν νυν χώρη αυτη Σιθωνίη καλέεται. Ο δε 123 ναυτικός στρατός ὁ Ξέρξεω συντάμνων ἀπ' Αμπέλου ἄκρης έπὶ Καναστραΐον ἄχρην, τὸ δὴ πάσης τῆς Παλλήνης ἀνέχει 15 μάλιστα, ένθευτεν νέας τε καὶ στρατιήν παρελάμβανε έκ Ποτιδαίης και 'Αφύτιος και Νέης πόλιος και 'Αίνης και Θεράμβω

etymologica (lέναι οδόν); so gleich auch im folgenden ή τε το μέσον αυτέων.

1. Τοιτανταίχμης τεκαὶ Γέο-γις. Ueber beide vgl. c. 82; ebenso über Smerdomenes und Megabyzos.

122. Zugvon Akanthos nach Therma (c. 122-127).

4. ἀπείθη ὑπὸ Ξέρξεω bezieht sich auf c. 121 zurück (Ξέρξης απηκε απ' εωντού πορεύεσθαι τας νέας).

5. την διώρυχα. S. c. 22. διέχουσαν. Beachte διά. Vgl. IV 42 δρύσσων διώρυχα την έκ τοῦ

Νείλου διέχουσαν ές του Αράβιον πόλπου.

6. ές κόλπον. Gemeint ist der singitische Meerbusen (h. Golf von Monte Santo), wofür Her. c. 22 den Ausdruck θάλασσα ή άντίον Τορώνης gebraucht. Um die Einbucht des Busens herum liegen die im Folgenden genannten Städte, von denen Assa am weitesten nördlich lag. Nach Singos war der Busen später benannt.

8. ἀπιέμενος eigentl. vorwärts strebend, hier: weiter segelnd.

HEROD. IV.

μέσην γην) erkläre nach der Figura ἀπίεσθαι in ähnlicher Bedeutung III 87, in anderer (=dimitti) oben im Anfange des Capitels (ἀπείθη).

9. κάμπτων — ἄκοην. Vgl. c. 193 κάμψαντες δὲ τὴν ἄκοην τῆς

Μαγνησίης.

Τορωναίην. Ueber Torone s. z. c. 22.

10. Ellqvidag. S. z. c. 109.

11. Γαληψόν. Die Lage von Galepsos lässt sich nicht genau bestimmen. - Sermyle ist nördlich von Torone zu suchen. - Mekyberne lag etwa 20 Stadien von Olynth entfernt, dessen Hafenstadt es später wurde. - Olynth, die bedeutendste der griechischen Colonieen an der makedonischen und thrakischen Küste, lag 60 Stadien nördlich von Potidaia (Thuk. I 63) zwischen der pallenischen und sithonischen Halbinsel. Vgl. noch Her. VIII 127. Thuk. IV 123.

123. 13. συντάμνων (erg. οδόν) = abschneidend. Aehnlich V 41. Vgl. das häufige σύντομος (c. 121) und τὰ σύντομα όδοῦ compendia itineris (IV 136). Vgl. auchc. 124 την μεσόγαιαν τάμνων της όδου.

14. Καναστραϊον ἄχρ., heiszt auch Κάναστρον (h. Cap Paliuri). 15. Ποτιδαίης. Potidaia, eine

καί Σκιώνης καί Μένδης καί Σάνης. αύται γάρ είσι αί την νῦν Παλλήνην, πρότερον δὲ Φλέγρην καλεομένην νεμόμεναι. παραπλώων δε και ταύτην την χώρην επλωε ές το προειρημένου, παραλαμβάνων στρατιήν καὶ έκ των προσεγέων πολίων τη Παλλήνη, όμουρεουσέων δὲ τῷ Θερμαίω κόλπω, τῆσι οὐ- 5 νόματά έστι τάδε, Λίπαξος, Κώμβρεια, Λίσαι, Γίγωνος, Κάμψα, Σμίλα, Αἴνεια. ή δὲ τούτων χώρη Κροσσαίη ἔτι καὶ ἐς τόδε καλέεται. ἀπὸ δὲ Αἰνείης, ἐς τὴν ἐτελεύτεον καταλέγων τὰς πόλις, ἀπὸ ταύτης ήδη ές αὐτόν τε τὸν Θερμαΐον κόλπον έγίνετο τῷ ναυτικῷ στρατῷ ὁ πλόος καὶ γῆν τὴν Μυγδο-10 νίην, πλώων δὲ ἀπίκετο ἔς τε τὴν προειρημένην Θέρμην καί Σινδόν τε πόλιν καί Χαλέστρην έπὶ τὸν Αξιὸν ποταμον, ος ούρίζει χώρην την Μυγδονίην τε καί Βοττιαιίδα, της έχουσι τὸ παρά θάλασσαν στεινόν χωρίον πόλιες Ίχναι τε καὶ Πέλλα.

Colonie der Korinthier. Vgl. VIII 126. - Die im folgenden erwähnten Städte sind sämmtlich auf der Halbinsel Pallene zu suchen. Aphytis erwähnt auch Thuk, I 64. Neapolis und Aege werden sonst we-nig genannt. Therambos heiszt sonst wol auch Θράμβος oder Θράμ-Bove. Skione war (nächst Potidaia) die bedeutendste Stadt der pallenischen Halbinsel, Vgl. VIII 128. Thuk. IV 120. Mende (nordlich von Skione) war eine Colonie der Eretrier. Sane ist von der gleichnamigen, c. 22 erwähnten Stadt zu unterscheiden.

2. Φλέγοην. Der Name Φλέγοα,,Feuerland" deutet auf die vulkanische Bodenbeschaffenheit der Halbinsel, weshalb hier auch die Giganten mit Felsblöcken den Himmel gestürmt haben sollten. Zum Namen vergleiche die phlegraeischen Felder (τὰ Φλεγραΐα πε-δία) in dem vulkanischen Küstenstrich Campaniens.

3. ές τὸ προειρημένον, nach Therme. Vgl. unten ές την προει-οημένην Θέομην.

4. προσεχής finitimus, auch IX 28. 102 (προσεχέας δέ σφι εξ-λοντο έστάναι οί Σπαρτιῆται τοὺς Τεγεήτας).

genannten Städte sind wenig be-kanut. Gigon erwähnt Thuk. I 61.

- Κοοσσαίη heiszt bei Thuk. II 79 und Steph. Byz. Κοοῦσις γῆ.
- 10. γῆν τὴν Μυγδονίην. Die makedonische Landschaft Mygdonia reichte vom Axios bis zum See Bolbe (Thuk. I 56).
- 11. Σινδός lag an der Mündung des Echedoros, Xaliston an der des Axios.
- 14. Βοττιαιίδα. Die Landschaft Βοττιαία, Bottiaia (vgl. c.185 VIII 127) lag westlich am rechten Ufer des unteren Axios (Thuk. II 99. 100). Die Einwohner derselben (Bozziaioi) waren durch die Makedoner aus ihren Sitzen vertrieben und in die Chalkidike und in die Gegenden oberhalb Pallene zurückgedrängt. Die dort von ihnen eingenommenen Sitze nennt Thuk, I 65. II 79 Botting.
- 15. Ίχναι. Ichnae lag an dem schmalen Streifen, mit welchem Bottiaia bis ans Meer reichte und der auf der einen Seite durch den Axios, auf der anderen durch die vereinigten Mündungen des Lydias und Haliakmon begrenzt war (c. 127). - Pella, eine alte Stadt der Bottiaier und spätere Residenz der 6. Λίπαξος. Die im Folgenden makedonischen Könige (seit Phi-

Ο μέν δή ναυτικός στρατός αύτου περί Αξιόν ποταμόν 124 καὶ πόλιν Θέρμην καὶ τὰς μεταξύ πόλις τούτων περιμένων βασιλέα έστρατοπεδεύετο, Ξέρξης δὲ καὶ ὁ πεξὸς στρατὸς έποοεύετο έκ της Ακάνθου την μεσόγαιαν τάμνων της όδου, βου-5 λόμενος ές την Θέρμην απικέσθαι. έπορεύετο δε δια της Παιονικής και Κοηστωνικής έπι ποταμον Έχειδωρον, ος έκ Κρηστωναίων ἀρξάμενος δέει διὰ Μυγδονίης χώρης καὶ ἐξίει παρὰ τὸ έλος τὸ ἐπ' Αξιῷ ποταμῷ. Πορευομένω δὲ ταύτη λέοντές 125 οί έπεθήκαντο τῆσι σιτοφόροισι καμήλοισι. καταφοιτέοντες 10 γαο οί λέοντες τας νύκτας και λείποντες τα σφέτερα ήθεα άλλου μεν ούδενος απτοντο ούτε υποζυγίου ούτε ανθρώπου, οί δὲ τὰς καμήλους ἐκεράιζον μούνας. Θωμάζω δὲ τὸ αίτιον, δ τι κοτε ήν, των άλλων το άναγκάζου άπεχομένους τους λέουτας τησι καμήλοισι έπιτίθεσθαι, το μήτε πρότερον οπώπεσαν 15 θηρίου μήτ' ἐπεπειρέατο αὐτοῦ. Είσι δὲ κατὰ ταῦτα τὰ γω- 126

lipp II.), lag am Lydias (etwa 120 VIII 116. Uebrigens war der Weg, Stadien von seiner Mündung). Vgl. VIII 124.

124. 1. αὐτοῦ, Ξέρξεω.

2. τὰς μεταξὺ πόλις τούτων, die im vorigen Capitel erwähnten. - Beachte die Stellung von τούτων.

4. την μεσόγαιαν τάμνων τῆς όδοῦ. Dieselbe Verbindung IX 89 τῆς ὁδοῦ hặngt von τὴν μεσόγαιαν ab und ή μεσόγαια της όδοῦ ist gesagt wie τὰ σύντομα τῆς ὁδοῦ (s. z. c. 123), da man sowol τάμνειν τὴν μέσην οδόν als την μέσην γην (= μεσόγαιαν) in der Bedeutung gebrauchte: den kürzesten, geradesten Weg einschlagen (eig. = einen Weg einschlagen, der mitteu durch das Land führt). So c. 121 ήιε την μεσόγαιαν. Wie hier und ΙΧ 89 την μεσογαιαν τάμνειν τῆς όδοῦ gesagt ist, so steht IV 13 ές μεσόγαιαν τῆς όδοῦ τρέπεσθαι.

5. διὰ τῆς Παιονικῆς. Ueber die Sitze der Paioner vgl. z. c. 113. Hier ist das Gebiet der Siropaioner am rechten Ufer des Strymon oberhalb des Prasiassee's gemeint (V 15. VIII 115). Ihnen benachbart wohnten die (pelasgischen) Krestonaier zwischen Axios und Stry- monstrative (determinative) Pro-

den Xerxes einschlug, nicht der nächste, der vielmehr quer durch Chalkidike und die Krossaia nach Therma führte. Der hier angege-bene Umweg erklärt sich wol da-durch, dasz Herodot hier den gröszten Bogen bezeichnet, den der am weitesten vorgeschobene Flügel der Heersäule beschrieb.

7. διὰ Μυγδονίης χώρης. 8.

z. c. 123.

125. 9. οί ἐπεθήκαντο τῆσι σιτοφόροισι καμήλοισι. Ueber das possessive of s. z. c. 16 Anf.

10. τας νύκτας. Derselbe temporale Accusativ c. 181 (ταύτην την ημέρην). η θεα. S. z. c. 11. 11. οί δέ. S. z. c. 6 (ὁ δέ).

13. τῶν ἄλλων hängt von ἀπεχομένους ab, ist aber, um den Gegensatz zu τησι καμήλοισι stärker hervorzuheben, an die Spitze ge-

treten.

15. αὐτοῦ. Hier wie häufig ist, um die Wiederholung des Relativs im zweiten Gliede zu vermeiden. welches einen anderen Casus des Relativs erfordern würde, das demon an den Quellen des Echeidoros nomen gesetzt. Vgl. II 40 την δ' (j. Galliko). Vgl. über sie I 57. ων μεγίστην τε δαίμονα ήγεαται ρία και λέοντες πολλοί και βόες άγριοι, των τα κέρεα ύπερμεγάθεά έστι τὰ ές Ελληνας φοιτέοντα. ούρος δὲ τοῖσι λέουσί έστι ο τε δι' 'Αβδήρων δέων ποταμός Νέστος και ό δι' 'Ακαφνανίης δέων Αχελώος. ούτε γαο το προς την ηώ του Νέστου ούδαμόθι πάσης της έμπροσθε Εύρωπης ίδοι τις αν λέοντα, 5 ούτε πρός έσπέρης του 'Αχελώου έν τη έπιλοίπω ήπείρω, άλλ'

127 ἐν τῆ μεταξὺ τούτων των ποταμών γίνονται. 'Ως δὲ ἐς τὴν Θέρμην απίκετο ο Ξέρξης, ίδουσε αύτου την στρατιήν. ἐπέσχε δε ο στρατός αυτού στρατοπεδευόμενος την παρά θάλασσαν χώρην τοσήνδε, ἀρξάμενος ἀπὸ Θέρμης πόλιος καὶ τῆς Μυγδο- 10 νίης μέγοι Αυδίεώ τε ποταμού και Αλιάκμονος, οδ οὐοίζουσι γῆν τὴν Βοττιαιίδα τε καὶ Μακεδονίδα, ἐς τώυτὸ ῥέεθρον τὸ ύδωρ συμμίσγοντες. έστρατοπεδεύοντο μέν δή έν τούτοισι τοῖσι χωρίοισι οἱ βάρβαροι, τῶν δὲ καταλεχθέντων τούτων ποταμών έκ Κοηστωναίης δέων Έχειδωρος μούνος οὐκ ἀντέχρησε 15 τη στρατιή πινόμενος, άλλ' ἐπέλιπε.

Ξέρξης δὲ ὁρέων ἐκ τῆς Θέρμης ούρεα τὰ Θεσσαλικά, τόν

γουσι, ταύτην έρχομαι έρέων.

126. 1. βόες ἄγριοι, vermutich sind Auerochsen gemeint.

Vgl. IX 51.

128

2. φοιτέοντα. φοιτᾶν von Han-delsartikeln auch III 115 έξ έσχάτης Ευρώπης ο τε κασσίτερος ήμιν φοιτά καί τὸ ήλεκτρον.

oveog att. o ocos. 3. Νέστος. S. z. c. 109.

4. τὸ πρὸς την ηῶ. Ueber diesen adverbialen Accusativ s. z. c.

20 (τὸ πρὸς μεσαμβρίης).

5. τῆς ἔμπροσθε Εὐρώπης, von ganz Vordereuropa, soweit es östlich vom Nestos vor demselben ausgestreckt liegt.

6. πρός έσπέρης. Ueber πρός mit dem seltenen Genetiv (statt des

Accusativ) s. z. c. 20.

Lager bei Therma. Eintritt in Thessalien. Oertliche Beschaffenheit Thessaliens. Peneios. Tempe (c. 127-131).

127. 8. ἐπέσχε. Ueber die Bedeutung von ἐπέχειν s. z. c. 19.

11. Λυδίεω. Der Λυδίας oder Aovôlas, Lydias oder Ludias (j.

είναι και μεγίστην οι όρτην ανά- Karasmak oder Mavroneri) vereinigt sich heute nicht mehr mit dem Haliakmon (j. Vistrizza), sondern ergieszt sich in den Axios (j. Vardar) kurz vor dessen Mündung; es hat also der Lydias im Laufe der Zeit, wahrscheinlich in Folge der durch Alluvionen veränderten Küste, eine im Vergleich zu seinem früheren Lauf mehr östliche Richtung genommen.

> οδ οὐφίζουσι γην τ. Β. τ. κ. Μ. nämlich da, wo sie sich miteinander vereinigen; oberhalb ihrer Vereinigung bildete der Lydias allein

die Grenze.

12. την Βοττιαιίδα. S. z. c. 123.

Μακεδονίδα. ή Μακεδονίς (yn) ist hier im engeren Sinne zu nehmen und bezeichnet daher nur das ursprüngliche Stammland der Makedoner, d. h. die Ebene zwischen Haliakmon und Axios mit der Hauptstadt Edessa (Aegae). Vgl. VIII 138. Einen anderen Umfang hatte ή Μακεδονίη (V 17).

15. Έγείδωρος j. Galliko (vgl. c. 124).

αντέχοησε. Dafür c. 43 απέ-

τε Οὔλυμπου καὶ τὴυ "Οσσαν, μεγάθεῖ τε ὑπερμήκεα ἐόντα, δια μέσου τε αυτών αυλώνα στεινον πυνθανόμενος είναι, δι' ού βέει ο Πηνειος, ακούων τε είναι ταύτη όδον ές Θεσσαλίην φέρουσαν, έπεθύμησε πλώσας θηήσασθαι την έκβολην του 5 Πηνειού, ότι την άνω όδον έμελλε έλαν δια Μακεδόνων των κατύπερθε οίκημένων ές Περραιβούς παρά Γόννον πόλιν ταύτη γαρ άσφαλέστατον έπυνθάνετο είναι. ώς δε έπεθύμησε. και έποίεε ταύτα έσβας ές Σιδωνίην νέα, ές τήνπερ έσέβαινε αίει, όχως τι έθέλοι τοιούτο ποιήσαι, ανέδεξε σημήτον και 10 τοῖσι ἄλλοισι ἀνάγεσθαι, ματαλιπών αὐτοῦ τὸν πεζὸν στρατόν. έπεὶ δὲ ἀπίκετο καὶ έθηήσατο Ξέρξης τὴν ἐκβολὴν τοῦ Πηνειού, έν θώματι μεγάλω ένέσχετο, καλέσας δε τούς κατηγεμόνας της όδου είσετο, εί τὸν ποταμόν ἔστι παρατρέψαντα

128. 2. αὐλῶνα στεινόν, den Tempepasz. Näheres über denselben s. z. c. 173 (απίκετο ές τα Τέμπεα ές την έσβολην, ήπες από Μα-κεδονίης της κάτω ές Θεσσαλίην φέρει παρὰ Πηνειον ποταμον, με-ταξύ δὲ Οὐλύμπου ούρεος έόντα καλ της 'Ocons). Auszer dieser beschwerlichen Strasze, welche eingeengt durch schroffe Bergabhänge und den reiszenden Peneiosstrom an manchen Stellen kaum breit genug für einen Wagen war, führte vom unteren Makedonien nach Thessalien hinein noch ein anderer Weg, welchen Xerxes mit einer Abteilung seines Heeres eingeschlagen zu haben scheint (c. 131). Dieser Weg führte durch die Einsenkung zwischen dem westlichen Olymp und den pierischen Bergen hindurch (Pass von Petra), zog sich darauf an steilen Bergwänden vorbei über schroffe Höhen und bewaldete Kuppen (c. 131) in das Tal des Europos (oder Titaresios), eines Nebenflus-ses des Peneios, herab, lief von da durch das Gebiet der Perrhaeber und mündete endlich bei der thessalischen Stadt Gonnos, welche vor dem inneren thessalischen Eingange des Tempepasses lag. - Ausser dieser Strasze benutzte eine andere Abteilung des ungeheuren Hee-

χοησε, c. 58 ἀντέσχε. Vgl. c. 196. res zum Uebergang von Makedo-Wie hier c. 187. nien nach Thessalien einen vielweiter westlich gelegenen Weg, welcher gleich im folgenden ή ἄνω οδός genannt ist. Er führte vom obe-ren Makedonien aus durch die Landschaft Elimeia hindurch (= δια Μακεδόνων των κατύπερθε κατοικημένων) am linken Ufer des Haliakmon hinauf, überschritt alsdann den tiefen Einschnitt der kambunischen Berge (Pass von Volu-stäna, j. Volutza) und lief dann ebenfalls in das Europostal herab, von wo auch er durch das Gebiet der Perrhaeber hindurch nach Gonnos führte. Wahrscheinlich ist dies dieselbe Strasze, welche später in den römisch - makedonischen Kriegen öfter erwähnt wird. Vgl. Liv. XLII 53.

 καὶ ἐποίεε. καί wie hier im Nachsatze auch I 79, ώς δέ οί ταῦτα έδοξε, καὶ έποίεε κατά τάχος.

Σιδωνίην. S. z. c. 100.

10. ἀνάγεσθαι in altum eve-hi. Vgl. VIII 84 ἀναγομένοισι δέ σφι έπεκέατο οί βάρβαροι.

αύτοῦ, ἐν Θέρμη. 12. έν θώματι - ένέσχετο. Die Wendung έν θώματι ένέχεσθαι auch VIII 135. IX 37. Die passive Bedeutung des Aor. II med. ist nicht ungewöhnlich. Vgl. I 31 έν τέλεϊ τούτω έσχοντο.

13. είφετο. Die Antwort c. 130. εστι=έξεστι. Vgl. c. 10.

129 έτέρη ές θάλασσαν έξαγαγείν. Την δε Θεσσαλίην λόγος έστι τὸ παλαιον είναι λίμνην, ώστε γε συγκεκληϊμένην πάντοθεν ύπεομήκεσι ούρεσι, τὰ μὲν γὰρ αὐτῆς πρὸς τὴν ἡα ἔγοντα τό τε Πήλιον ούρος και ή "Όσσα αποκλητει συμμίσγοντα τας ύπωρέας αλλήλοισι, τὰ δὲ πρὸς βορέεω ἀνέμου Οὔλυμπος, τὰ δὲ πρὸς έσπέ- 5 οην Πίνδος, τὰ δὲ πρὸς μεσαμβρίην τε καὶ ανεμον νότον ή "Οθρυς, τὸ μέσον δὲ τούτων τῶν λεγθέντων οὐρέων ἡ Θεσσαλίη έστὶ ἐοῦσα κοίλη. ώστε ών ποταμών ές αὐτὴν καὶ ἄλλων συγνών έσβαλλόντων, πέντε δὲ των δοκίμων μάλιστα τωνδε, Πηνειού και Ήπιδανού και Όνοχώνου και Ένιπέος και Παμί- 10 σου, οί μέν νυν ές το πεδίον τουτο συλλεγόμενοι έκ των ούρέων των περικλητόντων την Θεσσαλίην ουνομαζόμενοι δι' ένὸς αὐλῶνος καὶ τούτου στεινοῦ ἔκροον ἔγουσι ἐς θάλασσαν, προσυμμίσνοντες τὸ ύδωρ πάντες ές τωυτύ. ἐπεάν δὲ συμμιχθέωσι τάχιστα, ένθευτεν ήδη ο Πηνειός τω οὐνόματι κατα- 15 χρατέων άνωνύμους τους άλλους ποιέει είναι, τὸ δὲ παλαιὸν

hin. S. z. c. 25.

129. 2. είναι. Infin. imperf. ώστε-συγκεκλη ϊμένην. Ueber ωστε cum partic. s. z. c. 6.

3. τὰ μὲν-πρὸς τὴν ἦῶ ἔχοντα. Das intransitive έχειν (= φέοειν, τείνειν) findet sich in diesem Sinne sehr häufig. Vgl. c. 201 τα μέν πρός βορέην.

έχοντα, τα δε πρός νότον φέ-

ροντα.

5. πρός βορέεω. Ueber πρός cum genet. s. z. c. 20.

6. πρός μεσαμβρίην τε καὶ ανεμον νότον auch c. 201. Ueber

die Abundanz s. z. c. 58.

8. έστὶ ἐοῦσα. ἐοῦσα neben ἐστί auch III 108. Aehnlich unten c. 73. 176. Vgl. II 8 οσον τε ήμερέων τεσσέρων αναπλόου στεινή έστι Αίγυ-

σερων αναπουο σετετή πτος ἐοῦσα. σστε (= ἄτε) cum partic. wie oben. S. z. c. 6. 10. Πηνειού, des gröszten von allen. — Der Epidanos (s. c. 196) und Onochonos bilden nach ihrer Vereinigung den Enipeus, welcher sich in den Peneios ergieszt. Der Pamisos ist einer der kleineren linken Zuflüsse des Peneios; bedeutender σα λίην πάσαν πέλαγος). ist der von Herodot nicht erwähnte

 ετέρη=τη άλλη, anderswo- rechte Nebenfluss des Peneios, Europos (oder Titaresios).

> 11. of uév vvv erneuert das Gedankensubject πέντε οί δόκιμοι μάλιστα οίδε, welches grammatisch an das absolute Satzglied wore ἐσβαλλόντων angeschlossen ist. Aehnlich c. 144 ('Aθηναίοισι γενομένων χοημάτων). - μέν νυν ist ähnlich epanaleptisch gebraucht 185.

> 12. οὐνομαζόμενοι "mit ihren eigenen Namen". Vor ihrer Vereinigung mit dem Peneios führen die genannten Flüsse ihren eigenen Namen; aber nach ihrer Vereinigung macht sie der Peneios namenlos (o Πηνειός τῷ οὐνόματι κατακρατέων άνωνύμους τοὺς ἄλλους ποιέει εἶναι).

> δι ένὸς αύλῶνος durch die enge Talschlucht von Tempe.

13. καὶ τούτου und zwar. καὶ ovros (=isque) steht in gleicher Bedeutung I 147. VI 11 unt. c. 151.

έπεὰν — τάχιστα. S. z. c. 28.
 κατακρατέειν absolut wie

c. 168.

16. ανωνύμους — ποιέει εί-ναι. Zum Infin.vgl. I 210 συ αντίμεν δούλων έποίησας έλευθέρους Πέρσας είναι. Ohne είναι gleich im Folgenden (δέοντας δὲ ποιέειν την Θεσ-

το παλαιόν wie ob. c. 59. 89.

λέγεται ούκ έόντος κω του αυλώνος και διεκρόου τούτου τούς ποταμούς τούτους, καὶ πρός τοῖσι ποταμοῖσι τούτοισι τὴν Βοιβηίδα λίμνην ούτε ούνομάζεσθαι κατάπερ νύν, δέειν τε ούδεν έσσον η νυν, δέοντας δε ποιέειν την Θεσσαλίην πάσαν πέλα-5 γος. Αυτοί μέν νυν Θεσσαλοί φασι Ποσειδέωνα ποιήσαι τον αὐλώνα, δι' οὐ δέει ὁ Πηνειὸς, οἰκότα λέγοντες. ὅστις γὰρ νομίζει Ποσειδέωνα την γην σείειν και τὰ διεστεώτα ύπο σεισμού του θεού τούτου έργα είναι, καὶ αν έκεινο ίδων φαίη Ποσειδέωνα ποιήσαι. Εστι γαο σεισμού έργον, ώς έμοι έφαί-10 νετο είναι, ή διάστασις των οὐρέων.

Οί δε κατηγεόμενοι είρομένου Ξέρξεω, εί έστι άλλη έξοδος 130 ές θάλασσαν τῷ Πηνειῷ, έξεπιστάμενοι ἀτρεκέως εἶπον Βασιλεύ, ποταμώ τούτω ούκ έστι άλλη έξήλυσις ές θάλασσαν κατήκουσα, άλλ' ήδε αὐτή ούρεσι γὰρ περιεστεφάνωται πᾶσα 15 Θεσσαλίη. Ξέρξην δὲ λέγεται είπεῖν προς ταυτα Σοφοί ανδρες είσι Θεσσαλοί. ταῦτ' ἄρα πρὸ πολλοῦ ἐφυλάξαντο γνω-

2. Βοιβηίδα λίμνην j. Karlassee. Erhängt durch eine Sumpffläche mit dem See Nesonis (j. Karatiar od. Mavralimni) zusammen.

3. ούτε ούναμάζεσθαι κατά-πεο νῦν, weil ganz Thessalien eine zusammenhängende Wassermasse bildet. Vgl. ob. την δε Θεσσαλίην λόγος έστι το παλαιον είναι λίανην, ώστε γε συγκεκληζμένην πάντοθεν ύπερμήκεσι ούρεσι.

τε nach οὖτε, wie c. 8. 6. οἰκότα λέγοντες. οἰκός in gleicher Bedeutung c. 167. 193.

7. σείειν. Daher hiesz Poseidon in Thessalien Πετραίος "Felsenzertrümmerer", denn nach der Sage sollte er, als der Peneios das Land überschwemmte, mit seinem Dreizack das Tempetal eröffnet haben, um dem Strome einen Absluss zu verschaffen. Vgl. seine Beinamen έννοσίγαιος, ένοσίχθων, κινάκτωο yaias.

τὰ διεστεώτα, dafür unten ή διάστασις (τῶν οὐρέων).

9. ἐφαίνετο, als Herodot an Ort und Stelle war.

130. 11. κατηγέεσθαι, Füh rer sein, auch c. 215. Aehnlich c. 183; anders oben c. 8.

13. έξήλυσις (= έξοδος) ein nur bei Herodot vorkommendes Wort. Wie hier III 117.

14. αὐτή. αὐτός heiszt auch für sich selbst, ohne andere, allein. Wie hier V 68, 85.

15. Ξέρξην λέγεται είπεῖν. Ueber den Accus. c. Infin. nach léγεται s. z. c. 56.

σοφοί. σοφός callidus auch III 85. V 21. 23.

16. ταῦτ' ἄρα — γνωσιμαχέ-οντες ,,deshalb also waren sie bei Zeiten (= πρὸ πολλοῦ) auf ihrer Hut, indem sie sich eines anderen besannen". ταῦτα ist wie im folgenden τάλλα als ein Accus. des Inhalts zu verstehen, der eine Art causale Bedeutung hat; näher bestimmt wird ταῦτα ἄρα durch den Causalsatz ὅτι χώρην ἄρα εἶχον εὐ-αίρετόν τε καὶ ταχυάλωτον. — ἄρα dient öfter dazu, einen neuen Gedanken einzuführen, dessen Wahrheit als eine früher nicht bekannte bezeichnet werden soll. Vgl. II 58. — γνωσιμαχέειν (s. z. HI 25) heiszt: seine frühere Meinung (γνώσις = γνωμη) bekämpfen, seinen Entschluss ändern. - Anfangs nämlich hatten die Thessaler dem Dareios Erde und Wasser verweigert (VI

σιμαγέοντες και τάλλα και ότι χώρην άρα είγον εὐαίρετόν τε και ταγυάλωτου, του ναο ποταμού ποήνμα αν ήν μούνου έπείναι σφεων έπὶ τὴν χώρην, χώματι έκ του αὐλῶνος ἐκβιβάσαντα καὶ παρατρέψαντα δι' ων νῦν δέει δεέθρων, ώστε Θεσσαλίην πάσαν έξω των οὐρέων ὑπόβουχα γενέσθαι. δὲ ἔγοντα ἔλεγε ἐς τοὺς ᾿Αλεύεω παϊδας, ὅτι πρῶτοι Ἑλλήνων έοντες Θεσσαλοί έδοσαν έωυτούς βασιλέι, δοκέων ο Ξέρξης από παυτός σφεας του έθυεος έπαγγέλλεσθαι φιλίην. είπας δε ταύτα και θηησάμενος ἀπέπλωε ές την Θέομην.

Ο μεν δή περί Πιερίην διέτριβε ήμέρας συγνάς (τὸ γὰρ δή 10 οὖρος τὸ Μακεδονικὸν ἔκειρε τῆς στρατιῆς τριτημορίς, ἵνα ταύτη διεξίη απασα ή στρατιή ές Περραιβούς), οί δὲ δή κήρυκες οί αποπεμφθέντες ές την Ελλάδα έπι γης αίτησιν απίκατο, οι μέν

48), erst dem Xerxes unterwarfen τους Άλευάδας) gebraucht Herodot sie sich (c. 172) und zwar notgedrungen erst dann, als sie sich von I 27. III 21. Ueber die Aleuaden vgt. den übrigen Hellenen in Stich gelassen sahen (c. 174). Die Aleuaden dagegen hatten, wie aus unserer Stelle hervorzugehen scheint, den Xerxes glauben gemacht, dasz die Thessaler schon lange (προ πολλοῦ) auf die Seite des Königs getreten wären, weil sie wol erkannt hätten, wie leicht ihr Land einzunehmen

2. πρηγμα αν ην. S. z. c. 12.

3. έπείναι att. έφείναι. Vgl. c. 176 και τὸ ύδωρ τὸ θερμὸν τότε ἐπῆκαν έπὶ την ἔσοδον.

έχβιβάσαντα und παρατρέψαντα gehören zu dem Infin. ἐπεϊναι, bei welchem ein allgemeines τινά als Subjectsbegriff vorschwebt. - παρατρέπειν in gleicher Bedeutung c. 128 Ende.

4. δι' ων νῦν δέει δεέθοων = τὰ δέεθοα δί ων νῦν δέει.

5. υπόβουχα adverbielles Neutrum zu ὑποβουχος. Dieselbe Form hat Hom. Odyss. V 319 ὑπόβουχα Ͽῆκε. Die gewöhnliche Form ὑποβούχιός hat auch Her. I 189.

erinnernde Umschreibung mit $\pi \alpha i$ - $\gamma \tilde{\eta} \nu \kappa \alpha l \tilde{\nu} \delta \omega \varrho \delta o \nu l \epsilon \dot{\nu} \epsilon \iota \nu \dot{\epsilon} \sigma \tau i \nu$. Wie $\delta \epsilon_{\rm S}$ in $\dot{\epsilon}_{\rm S}$ το $\dot{\nu}_{\rm S}$ 'Alεύεω $\pi \alpha i \delta \omega_{\rm S}$ (= $\dot{\epsilon}_{\rm S}$ hier c. 163.

ebenso IX 58. V 49 ('Ιώνων παίδες) z. c. 6.

7. ἐόντες verb. mit Θεσσαλοί.

ο Ξέρξης. Die Erwähnung des Subjects bei dem appositiven Particip δοκέων ist durch das Streben nach Deutlichkeit veranlasst. So nicht selten bei Herodot.

Wie die Hellenen die Gesandten des Xerxes aufnehmen. Athen and Sparta. Sperthias und Bulis (c. 131-137).

131. 10. Πιεφίην. Die zu Unter-Makedonien gehörende Landschaft Pieria (verschieden von der zu c. 112 erwähnten) erstreckte sich längst der Westküste des thermaischen Meerbusens; die wichtigsten Städte waren Pydna, Methone, Dion.

11. ταύτη. Ueber den Pass von Petra. S. z. c. 128.

 έπὶ γῆς αἴτησιν = ἐπὶ γῆν. έπί cum accus. zeigt bei Verben der Bewegung den zu holenden Gegen-stand an. Vgl. V 12 την αδελφεήν 6. ἔχοντα – ἐς τοὺς 'Al. παῖ- ἐπ' νόως ἔπεμπον. Ebenso hatte δας. ἔχειν intransitiv und mit ἐς schon früher Dareios Erde und verbunden auch c. 143. — Die an Wassergefordert (VI 48). Zur Sache verbunden auch c. 143. — Die an Wassergefordert (VI48). Zur Sache die altertümliche Sprache des Epos vgl. Arist. Rhet. II 23 70 81801421

κεινοί, οί δὲ φέροντες γῆν τε καὶ ὕδωρ. Τῶν δὲ δόντων ταῦτα 132 έγένοντο οίδε, Θεσσαλοί, Δόλοπες, Αίνιηνες, Περραιβοί, Λοκροί, Μάγνητες, Μηλιέες, Αγαιοί οί Φθιήται καί Θηβαίοι καί οί άλλοι Βοιωτοί πλην Θεσπιέων τε και Πλαταιέων. Επί τού-5 τοισι οί Ελληνες έταμον δραιον οί τω βαρβάρω πόλεμον άειράμενοι. τὸ δὲ ὅρχιον ὧδε εἶχε Θσοι τῷ Πέρση ἔδοσαν σφέας αὐτοὺς Ελληνες ἐόντες μὴ ἀναγκασθέντες καταστάντων σφι εὐ τῶν πρηγμάτων, τούτους δεκατεῦσαι τῶ ἐν Δελφοῖσι θεῷ. τὸ

νός.

132. 2. Θεσσαλοί. Die (hellenischen) Thessaler waren aus Thesprotien eingewandert (c. 176) und hatten allmählich die aiolischen Stämme der Peneiosebene, wie Magneten, Perrheber, Phthioten unterworfen; nach ihnen, dem herrschenden Volke, wurde später das ganze Die Doloper Land benannt. wohnten an den Abhängen des südlichen Pindus, im Westen von Phthiotis (vgl. Hom. Il. V 484), ihre südöstlichen Nachbaren waren die Aenianen, welche südlich vom Othrys am Oeta saszen, die Perrhäber, ein pelasgischer Volks-stamm (c. 128), wohnten im nörd-lichen Thessalien an den Abhängen des Olymp, die (epiknemidischen) Lokrer am malischen Meerbusen bis zu den Thermopylen hin, die Magneten am Pelion und paga-saeischen Meerbusen, die Malier am Westwinkel des nach ihnen benannten Meerbusens, die phthio-tischen Achaier in der Landschaft Φθιητις oder Φθιώτις, die

auch Αχαιίη (c. 173) hiesz.

4. ἐπὶ c. dat. = gegen, wie c.
148 οἱ συνωμόται Ἑλλήνων ἐπὶ τῶ

Πέρση. Vgl. z. c. 235. 5. Εταμον δοκιον. τάμνειν δοκιον, eine homerische Wendung (= foedus icere), eig. das Eides-opfer schlachten. Wie hier im Ac-tiv IV 201, im Medium IV 70.— Die Zeit, in welcher die Hellenen diesen Vertrag schlossen, gibt Herodot nicht genauer an; da einzelne der im Vorhergehenden genannten Völkerschaften, gegen welche die Hellenen nach Herodots Angabe je-

1. xervoi att. xevoi. Vgl. orer nen Vertrag gemacht hatten, wie is. B. die Thebaner (c. 205) und Lokrer (c. 203. VIII 1) erst später auf die Seite der Perser traten, so ist wol anzunehmen, dasz derselbe erst später, nach der Schlacht bei den Thermopylen, oder genauer gesprochen, wie Lyk. Leokr. 81. Diod. IX 29. Polyb. IX 39 ausdrücklich angeben, kurz vor der Schlacht bei Plataeae geschlossen wurde.

πόλεμον ἀειφάμενοι τῷ βαφ-βάφω. Dieselbe Wendung c. 156.

7. μη άναγκασθέντες. Dies paszte nicht auf die Thessaler, welche in Wirklichkeit durch die Notwendigkeit gezwungen waren, sich dem Könige anzuschlieszen. Vgl. c. 172. 176.

καταστάντων σφι εὐ τῶν ποηγμάτων cum res bene constitutae essent. Genau wie hier VI 105. Vgl. c. 158 ευ γαο ήμεν και έπι το άμεινον κατέστη (τὰ πρή-

8. δεκατεῦσαι. Dieser Zehnten (ή δεκάτη), um welchen die μηδίζοντες gestraft werden sollten, konnte entweder von ihrem Vermögen (vgl. Ι 89 τὰ χοήματα δε- • κατευθηναι τω Διί), oder von ihren Grundstücken (Xen. Anab. V 3, 9) erhoben werden, was Herodot nicht näher angibt. Von der Kriegsbeute oder dem Erlöse aus eingezogenen Gütern fiel gewöhnlich der zehnte Teil einem Tempel zu (V 77. VIII 27). - Andere fassen δεκατεύειν an unserer Stelle in der allgemeineren Bedeutung "weihen" und verbinden damit die Bedeutung, dasz nach dem Sinne des Vertrags alle des Verrats schuldigen Hellenen an Leib und Gut gestraft wer128

οία και λέοντες πολλοί και βόες ἄνριοι, των τὰ κέρεα ὑπερμεγάθεά έστι τὰ ές Ελληνας φοιτέοντα. ούρος δὲ τοισι λέουσί έστι ο τε δι' 'Αβδήρων δέων ποταμός Νέστος καὶ ὁ δι' 'Ακαρνανίης δέων Αχελώος. οὖτε γὰο τὸ ποὸς τὴν ἡῶ τοῦ Νέστου οὐδαμόθι πάσης της έμπροσθε Εὐρώπης ίδοι τις αν λέοντα, 5 ούτε προς έσπέρης του 'Αχελώου έν τῆ έπιλοίπω ήπείρω, αλλ'

127 έν τῆ μεταξύ τούτων των ποταμών γίνονται. 'Ως δὲ ἐς τὴν Θέομην απίκετο ο Ξέοξης, ίδουσε αὐτοῦ τὴν στρατιήν. ἐπέσχε δε ό στρατός αύτου στρατοπεδευόμενος την παρά θάλασσαν χώρην τοσήνδε, ἀρξάμενος ἀπὸ Θέρμης πόλιος καὶ τῆς Μυγδο- 10 νίης μέχοι Αυδίεώ τε ποταμού και Αλιάκμονος, οδ ούρίζουσι γῆν τὴν Βοττιαιίδα τε καὶ Μακεδονίδα, ἐς τώντὸ δέεθρον τὸ ύδωρ συμμίσγοντες. έστρατοπεδεύοντο μέν δή έν τούτοισι τοίσι χωρίοισι οί βάρβαροι, των δε καταλεχθέντων τούτων ποταμών έκ Κοηστωναίης δέων Έχειδωρος μοῦνος οὐκ ἀντέχρησε 15 τή στοατιή πινόμενος, άλλ' ἐπέλιπε.

Ξέοξης δὲ ὁρέων ἐκ της Θέρμης ούρεα τὰ Θεσσαλικά, τόν

είναι και μεγίστην οί ορτήν ανά- Karasmak oder Mavroneri) vereiγουσι, ταύτην έρχομαι έρέων.

126. 1. βόες ἄγριοι, vermut-lich sind Auerochsen gemeint. Vgl. IX 51.

2. φοιτέοντα. φοιτάν von Han-delsartikeln auch III 115 έξ έσχάτης ατο παιώ τη τη το εξ ευχατης Ευροπης δ τε κασσίτερος ήμιν φοιτά καὶ τὸ ήλεκτρον.

ουρος att. ὁ ὅρος.

3. Νέστος. S. z. c. 109.

4. τὸ πρὸς τὴν ἡῶ. Ueber die-

sen adverbialen Accusativ s. z. c.

20 (τὸ πρός μεσαμβρίης). 5. τῆς ἔμπροσθε Εὐρώπης, von ganz Vordereuropa, soweit es östlich vom Nestos vor demselben ausgestreckt liegt.

6. προς έσπέρης. Ueber πρός mit dem seltenen Genetiv (statt des Accusativ) s. z. c. 20.

Lager bei Therma. Eintritt in Thessalien. Oertliche Beschaffenheit Thessaliens.

Peneios. Tempe (c. 127-131). 127. 8. ἐπέσχε. Ueber die Bedeutung von ἐπέχειν s. z. c. 19.

11. Ανδίεω. Der Ανδίας oder

Λουδίας, Lydias oder Ludias (j.

nigt sich heute nicht mehr mit dem Haliakmon (j. Vistrizza), sondern ergieszt sich in den Axios (j. Vardar) kurz vor dessen Mündung; es hat also der Lydias im Laufe der Zeit, wahrscheinlich in Folge der durch Alluvionen veränderten Küste, eine im Vergleich zu seinem früheren Lauf mehr östliche Richtung genommen.

οῦ οὐρίζουσι γῆντ. Β. τ. κ. Μ. nämlich da, wo sie sich miteinander vereinigen; oberhalb ihrer Ver-einigung bildete der Lydias allein die Grenze.

12. την Βοττιαιίδα. S. z. c.

Μακεδονίδα. ή Μακεδονίς (γη) ist hier im engeren Sinne zu nehmen und bezeichnet daher nur das ursprüngliche Stammland der Makedoner, d. h. die Ebene zwischen Haliakmon und Axios mit der Hauptstadt Edessa (Aegae). Vgl. VIII 138. Einen anderen Umfang hatte ή Μακεδονίη (V 17).

15. Έχείδωρος j. Galliko (vgl. c. 124).

αντέχοησε. Dafür c. 43 απέ-

τε Ούλυμπον καὶ τὴν "Οσσαν, μεγάθεῖ τε ὑπερμήκεα ἐόντα, διὰ μέσου τε αὐτῶν αὐλῶνα στεινὸν πυνθανόμενος είναι, δι' ού δέει ὁ Πηνειὸς, ἀκούων τε είναι ταύτη ὁδὸν ἐς Θεσσαλίην φέρουσαν, έπεθύμησε πλώσας θηήσασθαι την έκβολην του 5 Πηνειού, ότι την άνω όδον έμελλε έλαν δια Μακεδόνων των κατύπερθε οίκημένων ές Περραιβούς παρά Γόννον πόλιν ταύτη γαο ασφαλέστατον έπυνθάνετο είναι. ώς δε έπεθύμησε, και έποίεε ταύτα έσβας ές Σιδωνίην νέα, ές τήνπεο έσέβαινε αίει, όχως τι έθέλοι τοιούτο ποιήσαι, ανέδεξε σημήτον και 10 τοῖσι ἄλλοισι ἀνάγεσθαι, καταλιπών αὐτοῦ τὸν πεζὸν στρατόν. έπει δε απίκετο και έθηήσατο Ξέρξης την εκβολήν του Πηνειού, έν θώματι μεγάλω ένέσχετο, καλέσας δὲ τούς κατηγεμόνας της όδου είσετο, εί τὸν ποταμὸν έστι παρατοέψαντα

Tempepasz. Näheres über densel-1 empepasz. I vaneres uber denseiben s. z. c. 173 (ἀπίνετο ἐς τὰ Τέμπεα ἐς τὴν ἐσβολὴν, ῆπερ ἀπὸ Μακεδονίης τῆς κάτω ἐς Θεσσαλήην φέρει παρὰ Πηνειόν ποταμὸν, μεταξύ δὲ Οὐλύμπου ούρεος ἐόντα καὶ της Όσσης). Auszer dieser beschwerlichen Strasze, welche eingeengt durch schroffe Bergabhänge und den reiszenden Peneiosstrom an manchen Stellen kaum breit genug unteren Makedonien nach Thessalien hinein noch ein anderer Weg, welchen Xerxes mit einer Abteilung seines Heeres eingeschlagen zu haben scheint (c. 131). Dieser Weg führte durch die Einsenkung zwischen dem westlichen Olymp und den pierischen Bergen hindurch (Pass von Petra), zog sich darauf an steilen Bergwänden vorbei über schroffe Höhen und bewaldete Kuppen (c. 131) in das Tal des Europos (oder Titaresios), eines Nebenflus-ses des Peneios, herab, lief von da durch das Gebiet der Perrhaeber und mündete endlich bei der thessalischen Stadt Gonnos, welche vor dem inneren thessalischen Eingange des Tempepasses lag. - Ausser dieser Strasze benutzte eine andere Abteilung des ungeheuren Hee-

χοησε, c. 58 ἀντέσχε. Vgl. c. 196. res zum Uebergang von Makedo-Wie hier c. 187. nien nach Thessalien sinen vielweit ter westlich gelegenen Weg, wel-128. 2. αὐλῶνα στεινόν, den cher gleich im folgenden ή ἄνω οδός genannt ist. Er führte vom oberen Makedonien aus durch die Landschaft Elimeia hindurch (= δια Μακεδόνων των κατύπερθε κατοικημένων) am linken Ufer des Haliakmon hinauf, überschritt alsdann den tiefen Einschnitt der kambunischen Berge (Pass von Volustana, j. Volutza) und lief dann ebenfalls in das Europostal herab, von wo auch er durch das Gebiet für einen Wagen war, führte vom der Perrhaeber hindurch nach Gonnos führte. Wahrscheinlich ist dies dieselbe Strasze, welche später in den römisch - makedonischen Kriegen öfter erwähnt wird. Vgl. Liv. XLII 53.

 καὶ ἐποίεε. καί wie hier im Nachsatze auch I 79, ώς δέ οί ταῦτα έδοξε, καὶ έποίεε κατά τάχος.

Σιδωνίην. S. z. c. 100.

10. ἀνάγεσθαι in altum eve-hi. Vgl. VIII 84 ἀναγομένοισι δέ σφι έπεκέατο οί βάρβαροι.

αύτοῦ, ἐν Θέρμη. 12. ἐν θώματι — ἐνέσχετο. Die Wendung ἐν θώματι ἐνέχεσθαι auch VIII 135. IX 37. Die passive Bedeutung des Aor. II med. ist nicht ungewöhnlich. Vgl. I 31 έν τέλεϊ τούτω έσχοντο.

13. είζετο. Die Antwort c. 130.

ἔστι=ἔξεστι. Vgl. c. 10.

129 έτέρη ές θάλασσαν έξαγαγείν. Την δε Θεσσαλίην λόγος έστι τὸ παλαιον είναι λίμνην, ώστε γε συγκεκλητιμένην πάντοθεν ύπερμήχεσι ούρεσι, τὰ μὲν νὰρ αὐτῆς πρὸς τὴν ἡα ἔγοντα τό τε Πήλιου ούρος καὶ ή "Όσσα ἀποκλητει συμμίσγουτα τὰς ὑπωρέας ἀλλήλοισι, τὰ δὲ πρὸς βορέεω ἀνέμου Οὔλυμπος, τὰ δὲ πρὸς έσπέ- 5 οην Πίνδος, τὰ δὲ πρὸς μεσαμβρίην τε καὶ ἄνεμον νότον ή "Οθους, τὸ μέσον δὲ τούτων τῶν λεγθέντων οὐοέων ἡ Θεσσαλίη έστὶ έουσα κοίλη. ώστε ών ποταμών ές αὐτην καὶ άλλων συγνών έσβαλλόντων, πέντε δὲ των δοκίμων μάλιστα τωνδε, Πηνειού και Ήπιδανού και Όνοχώνου και Ένιπέος και Παμί- 10 σου, οί μέν νυν ές τὸ πεδίον τοῦτο συλλεγόμενοι έχ τῶν οὐρέων των περικληγόντων την Θεσσαλίην οψνομαζόμενοι δι' ένὸς αὐλῶνος καὶ τούτου στεινοῦ ἔκροον ἔχουσι ἐς θάλασσαν, προσυμμίσγοντες τὸ ύδωρ πάντες ές τώντύ. ἐπεὰν δὲ συμμιχθέωσι τάχιστα, ένθευτεν ήδη ὁ Πηνειός τῷ οὐνόματι κατα- 15 χρατέων ανωνύμους τους άλλους ποιέει είναι, το δε παλαιον

hin, S. z. c. 25.

129. 2. είναι. Infin. imperf. ώστε -- συγκεκλη ϊμένην. Ueber wore cum partic. s. z. c. 6.

3. τὰ μὲν—πρὸς τὴν ἦῶ ἔχοντα. Das intransitive έχειν (= φέφειν , τείνειν) findet sich in diesem Sinne sehr häufig. Vgl. c. 201 za μεν πρός βορέην.

έχοντα, τὰ δὲ πρός νότον φέ-

οοντα.

5. πρός βορέεω. Ueber πρός

cum genet. s. z. c. 20.

6. πρός μεσαμβρίην τε καὶ ανεμον νότον auch c. 201. Ueber die Abundanz s. z. c. 58.

8. έστὶ έοῦσα. ἐοῦσα neben ἐστί

auch III 108. Aehnlich unten c. 73. 176. Vgl. II 8 οσον τε ημερέων τεσσέρων άναπλόου στεινή έστι Αίγυπτος έουσα.

 $\tilde{\omega}$ στε (= $\tilde{\alpha}$ τε) cum partic. wie oben. S. z. c. 6.

10. Πηνειού, des gröszten von allen. — Der Epidanos (s. c. 196) und Onochonos bilden nach ihrer Vereinigung den Enipeus, welcher sich in den Peneios ergieszt. Der Pamisos ist einer der kleineren linken Zuflüsse des Peneios; bedeutender σα λίην πᾶσαν πέλαγος). ist der von Herodot nicht erwähnte

1. ετέρη=τη αλλη, anders wo- rechte Nebenfluss des Peneios, Europos (oder Titaresios).

11. of usv vvv erneuert das Gedankensubject πέντε οί δόκιμοι μάλιστα οΐδε, welches grammatisch an das absolute Satzglied ώστε — ἐσβαλλόντων angeschlossen ist. Aehnlich c, 144 (Αθηναίοισι γενομένων χοημάτων). — μέν νυν ist ähnlich epanaleptisch gebraucht 185.

12. οὐνομαζόμενοι,,mit ihren eigenen Namen". Vor ihrer Vereinigung mit dem Peneios führen die genannten Flüsse ihren eigenen Namen; aber nach ihrer Vereinigung macht sie der Peneios namenlos (o Πηνειός τῶ οὐνόματι κατακρατέων άνωνύμους τους άλλους ποιέει είναι).

δι' ένὸς αὐλῶνος durch die enge Talschlucht von Tempe.

13. nal τούτου und zwar, xal ούτος (=isque) steht in gleicher Bedeutung I 147. VI 11 unt. c. 151.

14. έπεὰν — τάχιστα. S. z. c. 28. 15. παταποατέειν absolut wie

16. ανωνύμους — ποιέει εἰ-ναι. Zum Infin.vgl. I 210 σὰ ἀντὶ μὲν δούλων έποίησας έλευθέρους Πέρσας είναι. Ohne είναι gleich im Folgenden (δέοντας δὲ ποιέειν τὴν Θεσ-

το παλαιόν wie ob. c. 59. 89.

λέγεται οὐκ ἐόντος κω τοῦ αὐλῶνος καὶ διεκρόου τούτου τοὺς ποταμοὺς τούτους, καὶ πρὸς τοῖσι ποταμοῖσι τούτοισι τὴν Βοιβητδα λίμνην οὕτε οὐνομάζεσθαι κατάπερ νῦν, ῥέειν τε οὐδὲν ἔσσον ἢ νῦν, ῥέοντας δὲ ποιέειν τὴν Θεσσαλίην πᾶσαν πέλα-5 γος. Αὐτοὶ μέν νυν Θεσσαλοί φασι Ποσειδέωνα ποιῆσαι τὸν αὐλῶνα, δι' οὐ ῥέει ὁ Πηνειὸς, οἰκότα λέγοντες. ὅστις γὰρ νομίζει Ποσειδέωνα τὴν γῆν σείειν καὶ τὰ διεστεῶτα ὑπὸ σεισμοῦ τοῦ τοῦ τούτου ἔργα εἶναι, καὶ ἄν ἐκεῖνο ἰδῶν φαίη Ποσειδέωνα ποιῆσαι. ἔστι γὰρ σεισμοῦ ἔργον, ὡς ἐμοὶ ἐφαί-10 νετο εἶναι, ἡ διάστασις τῶν οὐρέων.

Οι δε κατηγεόμενοι ειρομένου Ξέρξεω, ει ἔστι ἄλλη ἔξοδος 130 ἐς θάλασσαν τῷ Πηνειῷ, ἐξεπιστάμενοι ἀτρεκέως εἶπον Βασιλεῦ, ποταμῷ τούτῷ οὐκ ἔστι ἄλλη ἔξήλυσις ἐς θάλασσαν κατήκουσα, ἀλλ' ῆδε αὐτή οὕρεσι γὰρ περιεστεφάνωται πᾶσα 15 Θεσσαλίη. Ξέρξην δε λέγεται είπειν πρὸς ταῦτα Σοφοὶ ἄνδρες είσι Θεσσαλοί. ταῦτ' ἄρα πρὸ πολλοῦ ἐφυλάξαντο γνω-

2. Βοιβηΐδα λίμνην j. Karlassee, Erhängtdurcheine Sumpffläche mit dem See Nesonis (j. Karatjar od. Mayralimni) zusammen.

3. ο ὅτε ο ὅναμάζεο θαι κατάπερ νῦν, weil ganz Thessalien eine zusammenhängende Wassermasse bildet. Vgl. ob. τὴν δὲ Θεσαλίην λόγος ἐστὶ τὸ παλαιὸν εἰναι λίμνην, ώστε γε συγκεκλημένην πάντοθεν ὑπερμήκεσι οὕρεσί.

τε nach ούτε, wie c. 8.

6. οlκότα λέγοντες. οlκός in gleicher Bedeutung c. 167. 193.

7. σείειν. Daher hiesz Poseidon in Thessalien Πετραίος "Felsenzertrümmerer", denn nach der Sage sollte er, als der Peneios das Land überschwemmte, mit seinem Dreizack das Tempetal eröffnet haben, um dem Strome einen Abfluss zu verschaffen. Vgl. seine Beinamen έννοσίγαιος, ένοσίχθων, πινάπτως γαίας.

τὰ διεστεῶτα, dafür unten ἡ διάστασις (τῶν οὐρέων).

9. ἐφαίνετο, als Herodot an Ort und Stelle war.

130. 11. κατηγέεσθαι, Führer sein, auch c. 215. Aehnlich c. 183; anders oben c. 8.

13. ἐξήλυσις (= ἔξοδος) ein nur bei Herodot vorkommendes Wort. Wie hier III 117.

14. αὐτή. αὐτός heiszt auch für sich selbst, ohne andere, allein. Wie hier V 68. 85.

15. Ξέοξην λέγεται είπεῖν. Ueber den Accus. c. Infin. nach λέγεται s. z. c. 56.

σοφοί. σοφός callidus auch III 85. V 21. 23.

16. ταῦτ' ἄρα — γνωσιμαχέovres "deshalb also waren sie bei Zeiten (= προ πολλοῦ) auf ihrer Hut, indem sie sich eines anderen besannen". ταῦτα ist wie im folgenden τάλλα als ein Accus. des Inhalts zu verstehen, der eine Art causale Bedeutung hat; näher be-stimmt wird ταῦτα άρα durch den Causalsatz ὅτι χώρην ἄρα είχον εὐ-αίρετόν τε καὶ ταχυάλωτον. — ἄρα dient öfter dazu, einen neuen Gedanken einzuführen, dessen Wahrheit als eine früher nicht bekannte bezeichnet werden soll. Vgl. II 58. γνωσιμαχέειν (s. z. III 25) heiszt: seine frühere Meinung (yvwoig = γνωμη) bekämpfen, seinen Entschluss ändern. - Anfangs nämlich hatten die Thessaler dem Dareios Erde und Wasser verweigert (VI σιμαγέοντες και τάλλα και ότι χώρην άρα είγον εὐαίρετόν τε και ταγυάλωτου, του γάο ποταμού ποηγμα αν ήν μουνου έπειναί σφεων έπι την γώρην, γώματι έκ του αὐλῶνος ἐκβιβάσαντα καὶ παρατρέψαντα δι' ών νῦν βέει βεέθρων, ώστε Θεσσαλίην πάσαν έξω των ουρέων υπόβρυγα γενέσθαι. δὲ ἔγοντα ἔλεγε ἐς τοὺς Αλεύεω παϊδας, ὅτι πρῶτοι Ἑλλήνων έόντες Θεσσαλοί έδοσαν έωυτους βασιλέι, δοκέων ὁ Ξέρξης από παντός σφεας του έθνεος έπαγγέλλεσθαι φιλίην. δὲ ταῦτα καὶ θηησάμενος ἀπέπλωε ές τὴν Θέρμην.

Ο μέν δη περί Πιερίην διέτριβε ημέρας συχνάς (τὸ γὰρ δη 10 ούρος τὸ Μακεδονικὸν ἔκειρε τῆς στρατιῆς τριτημορίς, ἵνα ταύτη διεξίη απασα ή στρατιή ές Περραιβούς), οί δὲ δὴ κήρυκες οί αποπεμφθέντες ές την Ελλάδα έπι γης αίτησιν απίκατο, οί μεν

48), erst dem Xerxes unterwarfen τους Άλευάδας) gebraucht Herodot sie sich (c. 172) und zwar notgedrungen erst dann, als sie sich von den übrigen Hellenen in Stich gelassen sahen (c. 174). Die Aleuaden dagegen hatten, wie aus unserer Stelle hervorzugehen scheint, den Xerxes glauben gemacht, dasz die Thessaler schon lange (προ πολλοῦ) auf die Seite des Königs getreten wären, weil sie wol erkannt hätten, wie leicht ihr Land einzunehmen sei.

2. ποηγμα αν ην. S. z. c. 12.

3. ἐπεῖναι att. ἐφείναι. Vgl. c. 176 και τὸ ῦδωρ τὸ θερμὸν τότε έπῆκαν έπὶ την έσοδον.

έκβιβάσαντα und παρατρέ-ψαντα gehören zu dem Infin. ἐπεῖναι, bei welchem ein allgemeines τινά als Subjectsbegriff vorschwebt. - παρατρέπειν in gleicher Bedeutung c. 128 Ende.

4. δι' ών νῦν ξέει ξεέθρων = τὰ δέεθρα δί ών νῦν δέει.

5. υπόβουχα adverbielles Neutrum zu ὑποβουχος. Dieselbe Form hat Hom. Odyss. V 319 ὑπόβουχα Ͽηκε. Die gewöhnliche Form ὑποβούχιος hat auch Her. I 189.

6. ἔχοντα — ἐς τοὺς Άλ. παῖδας. έχειν intransitiv und mit ές verbunden auch c. 143. — Die an erinnernde Umschreibung mit $\pi \alpha i$ - $\gamma \tilde{\eta} \nu$ καὶ $\tilde{v} \delta \omega \varphi$ δουλεύειν έστ $t \nu$. Wie δες in ές τοὺς Ἀλεύεω $\pi \alpha i \delta \omega \varsigma$ (= ές hier c. 163.

ebenso IX 58. V 49 ('Ιώνων παϊδες) I 27. III 21. Ueber die Aleuaden vgt. z. c. 6.

7. ἐόντες verb. mit Θεσσαλοί.

ο Ξέρξης. Die Erwähnung des Subjects bei dem appositiven Particip δοκέων ist durch das Streben nach Deutlichkeit veranlasst. So nicht selten bei Herodot.

Wie die Hellenen die Gesandten des Xerxes aufnehmen. Athen and Sparta. Sperthias und Bulis (c. 131-137).

131. 10. Πιερίην. Die zu Unter-Makedonien gehörende Landschaft Pieria (verschieden von der zu c. 112 erwähnten) erstreckte sich längst der Westküste des thermaischen Meerbusens; die wichtigsten Städte waren Pydna, Methone, Dion.

11. ταύτη. Ueber den Pass von Petra. S. z. c. 128.

 ἐπὶ γῆς αἴτησιν=ἐπὶ γῆν. έπί cum accus. zeigt bei Verben der Bewegung den zu holenden Gegen-stand an. Vgl. V 12 την αδελφεην έπ' ὖδως ἔπεμπον. Ebenso hatte schon früher Dareios Erde und verbunden auch c. 143. — Die an Wassergefordert (VI48). Zur Sache die altertümliche Sprache des Epos vgl. Arist. Rhet. II 23 το διδόναι

κεινοί, οί δὲ φέροντες γῆν τε καὶ ὕδως. Τῶν δὲ δόντων ταῦτα 132 έγένοντο οίδε, Θεσσαλοί, Δόλοπες, Αίνιηνες, Περοαιβοί, Λοκροί, Μάγνητες, Μηλιέες, 'Αγαιοί οί Φθιήται καί Θηβαίοι καί οί ἄλλοι Βοιωτοί πλην Θεσπιέων τε καί Πλαταιέων. 5 τοισι οί Έλληνες έταμον δραιον οί τω βαρβάρω πόλεμον άειράμενοι. τὸ δὲ ὅρχιον ὧδε εἶχε Θσοι τῷ Πέρση ἔδοσαν σφέας αὐτοὺς Ελληνες ἐόντες μὴ ἀναγκασθέντες καταστάντων σφι εὖ τῶν πρηγμάτων, τούτους δεκατεῦσαι τῶ ἐν Δελφοῖσι θεῷ. τὸ

vós.

132. 2. Θεσσαλοί. Die (hellenischen) Thessaler waren aus Thesprotien eingewandert (c. 176) und hatten allmählich die aiolischen Stämme der Peneiosebene, wie Magneten, Perrheber, Phthioten unterworfen; nach ihnen, dem herrschenden Volke, wurde später das ganze Land benannt. -Die Doloper wobnten an den Abhängen des süd-lichen Pindus, im Westen von Phthiotis (vgl. Hom. Il. V 484), ihre südöstlichen Nachbaren waren die Aenianen, welche südlich vom Othrys am Oeta saszen, die Perrhäber, ein pelasgischer Volks-stamm (c. 128), wohnten im nörd-lichen Thessalien an den Abhängen des Olymp, die (epiknemidischen) Lokrer am malischen Meerbusen bis zu den Thermopylen bin, die Magneten am Pelion und pagasaeischen Meerbusen, die Malier am Westwinkel des nach ihnen benannten Meerbusens, die phthio-tischen Achaier in der Landschaft Φθιητις oder Φθιώτις, die auch Αχαιίη (c. 173) hiesz.

4. ἐπὶ c. dat. = gegen, wie c. 148 οἱ συνωμόται Ελλήνων ἐπὶ τῶ

Πέρση. Vgl. z. c. 235.

5. έταμον δοκιον. τάμνειν δοκιον, eine homerische Wendung (= foedus icere), eig. das Eides-opfer schlachten. Wie hier im Activ IV 201, im Medium IV 70. -Die Zeit, in welcher die Hellenen diesen Vertrag schlossen, gibt Herodot nicht genaueran; da einzelne der im Vorhergehenden genannten Völkerschaften, gegen welche die Hellenen nach Herodots Angabe je- nen an Leib und Gut gestraft wer-

1. κεινοί att. κενοί. Vgl. στει- nen Vertrag gemacht hatten, wie s. B. die Thebaner (c. 205) und Lokrer (c. 203. VIII 1) erst später auf die Seite der Perser traten, so ist wol anzunehmen, dasz derselbe erst später, nach der Schlacht bei den Thermopylen, oder genauer gesprochen, wie Lyk. Leokr. 81. Diod. IX 29. Polyb. IX 39 ausdrücklich angeben, kurz vor der Schlacht bei Plataeae geschlossen wurde.

πόλεμον ἀειράμενοι τῷ βας-βάρω. Dieselbe Wendung c. 156.

7. μη άναγκασθέντες. Dies paszte nicht auf die Thessaler, welche in Wirklichkeit durch die Notwendigkeit gezwungen waren, sich dem Könige anzuschlieszen. Vgl. c. 172. 176.

καταστάντων σφι εὐ τῶν ποηγμάτων cum res bene constitutae essent. Genau wie hier VI 105. Vgl. c. 158 εν γαρ ήμεν και έπι το άμεινον κατέστη (τὰ πρή-

8. δεκατεῦσαι. Dieser Zehnten (ή δεκάτη), um welchen die μηδίζοντες gestraft werden sollten, konnte entweder von ihrem Vermögen (vgl. Ι 89 τὰ χρήματα δε- • κατενθηναι τω Διί), oder von ihren Grundstücken (Xen. Anab. V 3, 9) erhoben werden, was Herodot nicht näherangibt. Von der Kriegsbeute oder dem Erlöse aus eingezogenen Gütern fiel gewöhnlich der zehnte Teil einem Tempel zu (V 77. VIII 27). - Andere fassen δεκατεύ-ELV an unserer Stelle in der allgemeineren Bedeutung "weihen" und verbinden damit die Bedeutung, dasz nach dem Sinne des Vertrags alle des Verrats schuldigen Helle133 μεν δη δοκιον ώδε είχε τοισι Ελλησι, ές δε 'Αθήνας και Σπάρτην ούκ απέπεμψε ο Πέρσης έπλ γης αίτησιν κήρυκας τωνδε είνεκεν πρότερον Δαρείου πέμψαντος έπ' αὐτὸ τοῦτο οί μεν αὐτῶν τοὺς αἰτέοντας ἐς τὸ βάραθρον, οἱ δ' ἐς φρέαρ ἐσβαλόντες έκέλευον γην τε καὶ ῦδωρ ἐκ τούτων φέρειν παρά βα-5 σιλέα. τούτων μεν είνεκεν ούκ έπεμψε Ξέρξης τούς αίτήσοντας, ο τι δε τοισι 'Αθηναίοισι ταύτα ποιήσασι τους χήρυκας συνήνεικε ανεθέλητον γενέσθαι, ούκ έχω είπαι, πλην ότι σφέων ή χώρη καὶ ή πόλις έδηϊώθη. άλλα τοῦτο οὐ δια ταύτην τὴν

134 αίτίην δοκέω γενέσθαι. Τοΐσι δὲ ών Λακεδαιμονίοισι μῆνις 10 κατέσκηψε Ταλθυβίου του 'Αναμέμνονος κήρυκος. έν γάρ Σπάρτη έστι Ταλθυβίου ίρου, είσι δε και απόγουοι Ταλθυβίου Ταλθυβιάδαι καλεόμενοι, τοίσι αί κηρυκηται αί έκ Σπάρτης πάσαι γέρας δεδόαται, μετά δὲ ταῦτα τοῖσι Σπαρτιήτησι καλλιοήσαι θυομένοισι ούκ έδύνατο. τοῦτο δ' έπὶ χρόνον συ- 15 γνον ήν σφι. άχθομένων δε και συμφορή χρεομένων Λακε-

Leibeigene zufallen sollten. Doch ist kein genügender Grund vorhanden, δεκατεύειν in einer anderen zu nehmen.

133. 2. ό Πέρσης. S. z. c. 22. 3. πρότερον. S. VI 48. έπ' αὐτὸ τρῶτο αὐτὸ τοῦτο, ἐπὶ γῆς αἴτησιν. Wie hier V 22. οί μέν, οί Αθηναΐοι.

- 4. βάραθρον, in welchen die zum Tode verurteilten Verbrecher hinabgestürzt wurden.
  - 7. συνήνεικε, συνέβη. S. z. c. 4. 8. ανεθέλητον, αχαρι. S.z.c.88.

134. 10. τοῖσι - κατέσκηψε. κατασμήπτειν mit ές c. 137. Vgl. αποσκήπτειν c. 10, V.

11. Ταλθυβίου: Vgl. Hom. Il. I 320. Wie in Sparta, so hatte Tal-thybios auch in dem achaeischen Aegae einen Heroencult (Paus. VII 24; 1). Dasz gerade Talthybios wegen des an den persischen Gesandten begangenen Frevels den Spartanern zürnte, erklärt sich daraus, dasz er als Beschützer der Herolde und Gesandten angesehen wurde, welche als Vermittler zwischen

den und dem delphischen Gott als verschiedenen Staaten unter dem Schutz des Völkerrechts standen und für unverletzlich galten.

13. τοϊσι αί κηρυκηται — δεals seiner gewöhnlichen Bedeutung δόαται. Ueber die Vererbung von Beschäftigungen in gewissen Geschlechtern vgl. VI 60 συμφέρονται δε και τάδε Αίγυπτίοισι οί Λακεδαιμόνιος οί κήρυκες αὐτῶν καὶ αὐληταί και μάγειοοι έκδέκονται τάς πατρωΐας τέχνας. — Die Dienstleistungen der κήρυκες (= αί κηρυκηται) bestanden vorzugsweise darin, dasz sie als Staatsgesandte verwandt wurden und daraus erklärt sich an unserer Stelle der Gebrauch der Praeposit. έκ (αί κηουκηίαι αί έκ Σπάρτης). S. z. c. 37. 14. μετα δὲ ταῦτα, nach dem

an den Herolden begangenen Fre-

vel.

15. καλλιοήσαι θυομένοισι οὐκ ἐδύνατο = καλὰ γενέσθαι τὰ ίοὰ ούπ ἐδύνατο. Das unpersönliche τομ συν Εσυναίο. Das unpersonner καλλιρέειν, wobei τα ίρα zu ergănzen, hat die Bedeutung von καλα (χρηστα) γίνεοθαι. Wie hier VI 76 (καί οὐ για ουδαμώς έκαλλίρεε διαβαίνειν μιν) und IX 38. S. z. c. 113. έπὶ χοόνον συχνόν. Ueber die Bedeutung von ἐπί s. z. c. 1.

16. συμφορή χρεομένων. συμφορη χοησθαι "sich dem Schmerz

δαιμονίων, άλίης τε πολλάκις συλλεγομένης και κήουγμα τοιόνδε ποιευμένων, εί τις βούλοιτο Λακεδαιμονίων προ τῆς Σπάρτης ἀποθυήσκειν, Σπερθίης τε ὁ Ανηρίστου καὶ Βούλις ό Νικόλεω ανδρες Σπαρτιήται, φύσι τε γεγονότες εὖ καὶ χρή-5 μασι ανήκοντες ές τα πρώτα, έθελονταί υπέδυσαν ποινήν τίσειν Ξέρξη τῶν Δαρείου κηρύκων τῶν ἐν Σπάρτη ἀπολομένων. ούτω Σπαρτιήται τούτους ώς αποθανεομένους ές Μήδους απέπεμψαν. Αυτη τε ή τόλμα τούτων των ανδρών θώματος άξίη 135 καὶ τάδε πρὸς τούτοισι τὰ ἔπεα. πορευόμενοι γὰρ ἐς Σοῦσα 10 απικυέουται παρά 'Υδάρυεα. ό δε 'Υδάρυης ήν μεν γένος Πέρσης, στρατηγός δε των παραθαλασσίων άνθρώπων των έν τῆ 'Ασίη, ος σφεας ξείνια προθέμενος ίστία, ξεινίζων δε είρετο λέγων τάδε "Ανδοες Λακεδαιμόνιοι, τί δή φεύγετε βασιλέι φίλοι γενέσθαι; ὑρᾶτε γὰρ, ὡς ἐπίσταται βασιλεὺς ἄνδρας 15 άγαθούς τιμάν, ές έμέ τε καὶ τὰ έμὰ πρήγματα ἀποβλέποντες. ούτω δή και ύμεζε εί δοίητε ύμέας αὐτούς βασιλέι, δεδόξωσθε γάο πρός αὐτοῦ ἄνδρες είναι άγαθοί, ἕκαστος ἂν ὑμέων ἄρχοι γης Ελλάδος δόντος βασιλέος. Πρός ταυτα υπεκρίναντο τάδε Ύδαρνες, ούκ έξ ίσου γίνεται ή συμβουλίη ή ές ήμέας τεί-20 νουσα. του μέν γαρ πεπειρημένος συμβουλεύεις, του δέ απειρος έων. το μεν γαρ δούλος είναι έξεπίστεαι, έλευθερίης δέ

über ein Unglück überlassen" auch unt. c. 141. III 41. 117. Vgl. c. 117. Ueber die Bedeutung von συμφορή s. z. c. 46.

3. Σπερθίης heiszt bei Anderen auch Σπέρχις oder Σπέρτις,

auch Σπέρχης.
4. γεγονότες εν φύσι, von edler Abkunft auch III 69.

5. ἀνήκοντες ές τὰ πρῶτα. S. z. c. 9 (ές τοῦτο θράσεος ἀνήκει).

7. ἐς Μήδους. Herodot wie auch andere Autoren nennen öfter die Meder statt der Perser als das in Asien herschende Volk. Vgl. c.136.

135. 10. Τδάρνης, wahrscheinlich derselbe, der c. 83. 211 als Anführer der Zehntausend genannt wird. Er war ein Sohn des Hydarnes, welchen Her. III 70 unter den sie ben Verschworenen nennt. Vgl. auch VI 133.

12. ξείνια ποοθέμενος. Vgl.

c. 29 ξείνια προθείναι.

13. $\tau i \delta \dot{\eta}$ in lebhafter Frage wie c. 56. Aehnlich VI 138.

φεύγετε. φεύγειν verschmähen mit Infin. auch II 91.

16. δεδόξωσθε mit πρός verbunden wie das gleichbedeutende νομίζεσθαι (c. 2). Vgl. c. 151. 239. Das Verbum auch IX 48 δεδόξωσθε είναι άριστοι.

17. ξκαστος υμέων. ξκαστος nicht ξκάτεφος, weil mit ὑμέων wie oben schon (16) mit ὑμεῖς alle Spartiaten überhaupt gemeint sind.

18. ὑπεκρίναντο att. ἀπεκρί-

ναντο. Vgl. c. 39.

19. οὐκ ἐξ ἴσον γἰνεται. Sinn: Dein Rat scheint uns nicht von allen Seiten gleich (= ἐξ ἴσον) erwogen, da er nur zum Teil auf Brfahrung begründet ist; die Herschaft des Königs, welche du uns anzunehmen rätst, magst du empfehlen, da du sie kennst, dagegen steht dir über unsere Freiheit, die wir nach

ούκω έπειρήθης, ούτ' εί έστι γλυκύ ούτ' εί μή. εί γὰρ αὐτῆς πειοήσαιο, ούκ αν δούρασι συμβουλεύοις ήμιν περί αὐτῆς μά-136 γεσθαι, άλλα και πελέκεσι. Ταῦτα μεν Υδάρνεα ἀμείψαντο, ένθευτεν δε ώς ανέβησαν ές Σουσα, και βασιλέι ές όψιν ήλθον, πρώτα μεν των δορυφόρων κελευόντων και ανάγκην σφι 5 προσφερόντων προσκυνέειν βασιλέα προσπίπτοντας ούκ έφασαν ώθεόμενοι πρώς αὐτῶν ἐπὶ κεφαλην ποιήσειν ταῦτα οὐδαμά, ούτε γάρ σφι έν νόμω είναι ανθρωπον προσκυνέειν ούτε κατά ταῦτα ηκειν, ώς δὲ ἀπεμαχέσαντο τοῦτο, δεύτερά σφι λέγουσι τάδε και λόγου τοιοῦδε έχόμενα. "Ω βασιλεῦ Μήδων, 10 έπεμψαν ημέας Λακεδαιμόνιοι άντι των έν Σπάρτη απολομένων κηρύκων, ποινήν έκείνων τίσοντας. λέγουσι δε αὐτοῖσι ταυτα Ξέρξης ύπο μεγαλοφροσύνης ουκ έφη όμοτος έσεσθαι Λακεδαιμονίοισι έκείνους μέν γάο συγχέαι τὰ πάντων άνθοώπων νόμιμα, ἀποκτείναντας κήρυκας, αὐτὸς δὲ τὰ ἐκείνοισι 15 έπιπλήσσει, ταῦτα οὐ ποιήσειν, οὐδ' άνταποκτείνας ἐκείνους

deinem Rate aufgeben sollen, kein Urteil zu, denn du kennst sie nicht.

136. 3. ταῦτα — ἀμείψαντο. αμείβεσθαι mit doppeltem Accus. auch II 173 ταῦτα μέν τοὺς φίλους άμείψατο. Ebenso III 52. Anders I 35, 43 öfter.

6. προσκυνέειν — προσπίπτοντας. Die abgöttische Verehrung (προσκύνησις), welche die Perser ihrem Könige bewiesen, bestand darin, dasz sie sich vor ihm niederwarfen (προσπίπτειν) und die Erde küszten. Vgl. ob. c. 14. VIII 118. III 86. - προσπίπτοντας. Accusativ auf einen Dativ (oqu) bezogen, wie c. 141. S. z. c. 95.

ούκ ἔφασαν negaverunt, wie gleich im Folgenden own Egy.

7. ώθεόμενοι — ἐπὶ κεφαλήν, selbst wenn man sie auf den λην, seidst wenn man sie au den Kopf stelle, würden sie es nichttun. Der Einschiebung von οὐδέ (οὐδ') vor ώθεόμενοι bedarf es nicht.

8. Für έν νόμφ είναι (so auch I 131. III 16) gebraucht Herod. gewöhnlich voulgeiv.

9. πατὰ ταῦτα. πατά causal wie in πατὰ τοῦτο V 3. VI 44. Vgl. unten c. 142.

άπεμαχέσαντο. ἀπομάχεσθαι nur noch I 9.

10. λόγου τοιοῦδε ἐχόμενα (eig. mit ähnlichen Reden Zusammenhängendes) ist einfach Umschreibung für λόγον τοιόνδε. Vgl. Ι 193 τὰ καρπῶν ἐχόμενα (= καρποί). Ebenso III 25. 66. VIII 142.

Μήδων, S. z. c. 134. 12. λέγουσι δὲ αὐτοῖσι erneuert σφι λέγουσι (ob. 9). In ähnlicher Weise ist dec. 141 gebraucht: πειθομένοισι δὲ ταῦτα τοίσι 'Αθηναίοισι καλ λέγουσι - ταῦτα δὲ λέγουσι ή πρόμαντις χρά.

13. ὑπὸ μεγαλοφοοσύνης. μεγαλοφοσύνη hier nicht in tadelndem Sinne wie c. 24. Andere Beweise der Groszmut des Xerxes s. c. 146, 147, VIII 118,

14. συγχέαι τὰ πάντων άν-θρώπων νόμιμα. Dieselbe Wendung Eurip. Suppl. 311.

15. αυτός, wir erwarteten, da έπλ κεφαλήν steht so auch ἐκείνους vorhergegangen, eigent-lich αὐτόν, doch ist, da οὐκ ἔφη unmittelbar vorangeht, der Nominativ durchaus zulässig.

16. ἐπιπλήσσειν τί τινι (i. q. μέμφεσθαι) auch III 142 ἐγὼ δὲ τὰ τῷ πέλας ἐπιπλήσσω, αὐτὸς κατὰ δύναμιν οὐ ποιήσω.

ἀπολύσειν Λακεδαιμονίους τῆς αἰτίης. Οῦτω ἡ Ταλθυβίου 137 μῆνις καὶ ταῦτα ποιησάντων Σπαρτιητέων ἐπαύσατο τὸ παραυτίκα, καίπερ ἀπονοστησάντων ἐς Σπάρτην Σπερθίεώ τε καὶ Βούλιος. χρόνφ δὲ μετέπειτεν πολλῷ ἐπηγέρθη κατὰ τὸν Πελοποννησίων καὶ 'Αθηναίων πόλεμον, ὡς λέγουσι Λακεδαιμόνιοι. τοῦτό μοι ἐν τοῖσι θειότατον φαίνεται γενέσθαι. ὅτι μὲν γὰρ κατέσκηψε ἐς ἀγγέλους ἡ Ταλθυβίου μῆνις οὐδὲ ἐπαύσατο, πρὶν ἢ ἔξῆλθε, τὸ δίκαιον οῦτω ἔφερε, τὸ δὲ συμπεσεῖν ἐς τοὺς παίδας τῶν ἀνδρῶν τούτων τῶν ἀναβάντων πρὸς βαθοιλέα διὰ τὴν μῆνιν, ἐς Νικόλεών τε τὸν Βούλιος καὶ ἐς 'Ανήριστον τὸν Σπερθίεω, ὡς εἶλε 'Αλιέας τοὺς ἐκ Τίρυνθος ὁλκάδι

137. 1. οὖτω — καὶ ταῦτα ποιησάντων Σπα οτι ητέων. καὶ verbindet οὖτω mit ταῦτα ποιησάντων Σπαρτιητέων.

4. κατὰ τὸν — πόλεμον. κατά in temporaler Bedeutung wie III 131 κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, Ι 67, κατὰ τὸν πρότερον πόλεμον. — Gemeint ist der peloponnesische Krieg.

6. τοῦτο - θειότατον geht auf das folgende: τὸ δὲ συμπεσείν ές τούς παίδας, δήλον ών μοι, ότι θείον έγένετο το ποήγμα έπ της μήνιος. Herodot erkennt vor Allem eine göttliche Schickung (θειότατον) dar-in, dasz Nikoleon und Aneristos für den Frevel, dessen Sühnung ihre Väter zwar übernommen, aber nicht ausgeführt hatten, noch lange Zeit nachher büszen muszten. Denn nach Herodots religiös-sittlicher Weltanschauung wird jeder Frevel an dem Täter oder seinen Nachkommen durch die rächende Nemesis gestraft. Vgl. VI 86, 3 and Einleitung Bd. I S. 16. — έν τοισι hat vor Superlativen die adverbiale Bedeutung "bei weitem". Häufig so bei Thuk. (vgl. III 17. 81). Es ist dieser Ausdruck in allen derartigen Stellen auf eine Verkürzung zurückzuführen, und so ist auch an unserer Stelle zu έν τοῖσι θειότατον hinzu zu denken: ἐν τοῖσι θειότατον γινομένοισι (= έν τοίσι θειότατον γινομένοισι τοῦτο θειότατον φαίνεται γενέσθαι). θειότατον == θείη τύχη γενόμενον (Ι 126). Vgl. Ι 122 θειστέρως, Ι 111 κατά δαίμονα, Ι 62 θείη πομπη.

7. κατέσκηψε. Das Verbum auch c. 134.

ές ἀγγέλους, denn auch an Gesandten hatten die Spartaner den Frevel begangen.

8. ἐξῆλθε. ἐξέρχεσθαι in gleicher Bedeutung VI 82 ἐδόκεξ οἰ ἐξεληλυθέναι τον χρησμόν. Ebenso VI 107.

τὸ δίκαιον οῦτω ἔφερε "das brachte das Vergeltungsrecht so mit sich". Dieselbe Wendung V 58.

10. ές Νικόλεων τε καὶ — Ανή οιστον, nach griechischer Sitte hieszen sie beide wie ihre Groszväter (c. 134).

11. 'Alιέας. Die Stadt 'Alιέες ('Alιείς, auch 'Alική'), durch deren Eroberung sich Aneristos einen Namen gemacht hatte, lag auf dem südwestlichen Vorsprung der argo-lischen Halbinsel. Tirynthier hatten sie gegründet (daher der Zusatz: τους έκ Τίουνθος), nachdem Tiryns durch die Argeier zerstört war (463 v. Chr.). Die Einwohner der Stadt lebten zum gröszten Teil von Fischerei; daher der Name (Aliées = die Fischerstadt). Wann dieselbe von den Spartanern unter Aneristos überrumpelt wurde, läszt sich nicht genau ermitteln; doch musz die Eroberung vor den An-fang des peloponnesischen Krieges gefallen sein, da schon im ersten Jahre desselben die Aliées als Bundesgenossen der Spartaner genannt werden (Thuk. II 56).

καταπλώσας πλήρει ανδρών, δήλον ών μοι, ότι θείον ένένετο τὸ πρηγμα ἐκ τῆς μήνιος. οἱ γὰρ πεμφθέντες ὑπὸ Λακεδαινομίων άγγελοι ές την Ασίην, προδοθέντες δε ύπο Σιτάλχεω του Τήρεω Θρηϊκων βασιλέος και Νυμφοδώρου του Πυθέω άνδρὸς 'Αβδηρίτεω, ηλωσαν κατά Βισάνθην την έν Έλλησ- 5 πόντω, και απαχθέντες ές την 'Αττικήν απέθανον ύπο 'Αθηναίων, μετά δε αύτων και 'Αριστέης ο 'Αδειμάντου Κορίνθιος ανήο.

Ταύτα μέν νυν πολλοϊσι έτεσι ύστερον έγένετο του βασι-138 λέος στόλου, ἐπάνειμι δὲ ἐπὶ τὸν πρότερον λόγον. ή δὲ στρα- 10

frei eingeschobene δηλον ών μοι wird die streng grammatische Fügung in etwas gestört. Das voran-gegangene τὸ δὲ συμπεσείν ἐς τους παίδας (s. o.) liesz einfach erwarten: ϑείον ἐγένετο, statt dessen ist Den hier erwähnten Vorfall erzählt im Anschlusz an δήλον mit οτι fort- ansführlich Thukyd. II 67. gefahren. - wu findet sich oft so nach Parenthesen. Wie hier V 99. VI 77.

θείον. S. o. zu θειότατον.

2. ἐκ τῆς μήνιος. Die temporale Bedeutung von én (s. z. c. 22) streift oft an die causale (= in Folge). Wie hier c. 169. 189.

3. ὑπὸ Σιτάλκεω. Im zweiten Jahre des peloponnesischen Krieges wurde eine spartanische Gesandschaft, darunter Aneristos und Nikoleon, so wie der Korinther Aristeas (s. u.), nach Persien geschickt, um ein Bündnis mit dem Könige abzuschlieszen. Da die Gesandten ihr Weg durch Thrakien führte, so versuchten sie es, den mit den Athenern verbündeten Odrysenkönig Sitalkes dem athenischen Bündnis abwendig zu machen und für das spartanische Interesse zu gewinnen. Allein dieses Vorhaben mislang vollständig. Sitalkes liesz es sogar geschehen, dasz sein Sohn Sadokos, welchen die Athener zum Ehrenbürger ernannt hatten, die spartanischen Gesandten, eben als sie im Begriff waren nach Asien überzusetzen, gefangen nahm und an die athenischen Gesandten auslieferte. Sie wurden nach Athen geführt und dort sofort hingerichtet. Aehnliche phi; ihre Deutung durch The-

1. δηλον ων μοι. Durch das Gewalttätigkeiten hatten sich übrigens gleich im Anfang des peloponnesischen Kriegs auch die Spartaner gegen gefangene Kaufleute der Athener oder ihrer Bundesgenossen zu Schulden kommen lassen. -

4. Νυμφοδώρου. Nymphodoros aus Abdera war der Schwager des Sitalkes. Da er auf diesen grossen Einflusz übte, so hatten ihn die Athener zu ihrem Proxenos gemacht (s. über dieses Amt zu VI 57). Er war es gewesen, welcher das Bünd-nis Athens mit Sitalkes und dem makedonischen König Perdikkas zu Stande gebracht hatte; auch die Gefangennahme der spartanischen Gesandten war, wie unsere Stelle lehrt, vorzugsweise von ihm mitbetrieben.

5. Βισάνθην. Βισάνθη, später Pαιδεστόν, j. Rodosto, eine thrakische Stadt an der Propontis.

 'Αφιστέης, heiszt bei Thuk.
 ΙΙ 67 'Αφιστεύς. Die Athener waren gegen ihn besonders erbittert, weil er Thrakien gegen sie aufgewiegelt und namentlich im Kriege gegen die Potidaeaten ihnen groszen Schaden getan hatte. So mochte es wol bei der Hinrichtung der spartanischen Gesandten vor Allen auf ihn mit abgesehen gewesen sein.

Der Athener und des The-mistokles Verdienste um Griechenland. Athen erhält zwei Orakelsprüche aus Del-

τηλασίη ή βασιλέος ούνομα μεν είχε, ώς έπ' Αθήνας έλαύνει, κατίετο δὲ ἐς πάσαν τὴν Ελλάδα, πυνθανόμενοι δὲ ταῦτα ποὸ πολλού οί Ελληνες ούκ έν όμοιω πάντες έποιεύντο οί μεν γὰο αὐτῶν δόντες γῆν τε καὶ ὕδωο τῶ Πέρση εἶχον θάρσος 5 ώς ούδεν πεισόμενοι άγαρι πρός του βαρβάρου, οί δε ού δόντες έν δείματι μεγάλω κατέστασαν ατε ούτε νεών έουσέων έν τη Ελλάδι άριθμον άξιομάχων δέκεσθαι τον έπιοντα ούτε βουλομένων των πολλών αντάπτεσθαι του πολέμου, μηδιζόντων δὲ προθύμως. Ἐνθαῦτα ἀναγκαίη ἐξέργομαι γνώμην ἀποδέ- 139 10 ξασθαι επίφθονον μεν πρός των πλεόνων άνθρώπων, όμως δε, τη γ' έμοι φαίνεται είναι άληθες, ούκ έπισχήσω. εί Αθηναζοι καταρρωδήσαντες τον έπιοντα κίνδυνον έξέλιπον την σφετέρην, η και μη έκλιπόντες, άλλα μείναντες έδοσαν σφέας αύτους Ξέρξη, κατά την θάλασσαν ούδαμοί αν έπειρέρντο άν-

mistokles. Seine Verdienste rion). (c. 138-144.)

138.1. ούνομα είχε, ώς—έλαύνει "war angeblich gegen Athen gerichtet". οὖνομα ἔχειν ως ist also eine Umschreibung für das einfache λόγφ (Gegens. έργφ).

2. natieo Dat anrücken, sich in Bewegung setzen, in welcher Bedeutung VI 112 das einfache leodau gebraucht ist. nariero ist gesetzt, als wenn στρατός statt στρατηλασίη vorangegangen wäre. ποὸ πολλοῦ wie c. 130.

3. ἐν ὁμοίφ ποιέεσθαι auch VIII 109. Vgl. die ähnliche Wendung έν έλαφοῶ ποιέεσθαι Ι 118, έν κέρδει ποιέεσθαι VI 13. περί πλεί-στου ποιέεσθαι VII 181.

4. θάρσος att. θράσος. Vgl. καρτερός und κρατερός.

5. πεισόμενοι ἄχαρι. Dieselbe Wendung c. 50.

6. ats cum partic. S. z. c. 6.

7. αριθμόν ist Accus. des Bezugs. Dafür steht c. 98 ές ἀριθμόν. τον έπιόντα. ο έπιών, der An-

greifer auch c. 139. 157 öfter. 8. των πολλων. οί πολλοί die Mehrzahl der griechischen Staaten.

139. 9. ἐξέργομαι. S. z. c. 96.

mistokles. Seine Verdienste 10. ἐπίφθονον ποὸς τῶν am die Seemacht Athens (Lau- πλεόνων ἀνθρώπων. Unter dieser Mehrzahl (= of πλέονες), bei denen Herodot anzustoszen fürchtet, sind wol zumeist die Spartaner zu verstehen; doch denkt Herodot dabei auch an die zahlreichen Feinde der Athener, welche sie sich während ihrer Hegemonie gemacht hatten. Herodot schrieb dies ja (vgl. c. 137) im Anfange des peloponnesischen Kriegs, also zu einer Zeit, wo Hass und Eifersucht zwischen Dorern und Ionern ihren höchsten Gipfel erreicht hatten. Damals bestritten auch die Spartaner und ihre Anhänger das von den Athenern beanspruchte Verdienst, dasz vornehmlich ihnen der Ruhm, Griechenland gerettet zu haben, gebühre. Anders Herodot, der entbunte. Anders herodot, der entschieden für die Athener Partei nimmt (vgl. unt.) νῦνδὲ Αθηναίους ἄν τις λέγων σωτῆρας γενέοθαι τῆς Ἑλλάδος, οὖν ἄν ἀμαρτάνοι τάληθέος. — ἐπίφθονος mit πρός verbunden auch IV 205 αι λίην ίσχυραὶ τιμωρίαι πρὸς θεῶν ἐπίφθονοι γίνονται.

11. ἐπισχήσω, τὴν γνώμην ἀπο-δέξασθαι. S. z. c. 10, 6.

14. έπειφέοντο άντιεύμενοι. πειρασθαι mit Particip auch c. 148. 172. — Ueber die Contraction in αντιεύμενοι s. Dial. Bd. I S. 38. τιεύμενοι βασιλέι. εί τοίνυν κατά την θάλασσαν μηδείς ηντιούτο Ξέρξη, κατά γε αν την ηπειρον τοιάδε έγίνετο εί καὶ πολλοί τειγέων κιθώνες ήσαν έληλαμένοι διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ Πελοποννησίοισι, προδοθέντες αν Λακεδαιμόνιοι υπό των συμμάγων ούκ ξκόντων άλλ' ὑπ' ἀναγκαίης, κατὰ πόλις άλισκο-5 μένων ύπὸ τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ τοῦ βαρβάρου, έμουνώθησαν, μουνωθέντες δε αν καὶ αποδεξάμενοι ξονα μενάλα απέθανον γενναίως. ἢ ταῦτα ἄν ἔπαθον, ἢ πρὸ τοῦ ὁρέοντες αν και τους άλλους Έλληνας μηδίζοντας όμολογίη αν έχρήσαντο πρὸς Ξέρξην. καὶ οῦτω ᾶν ἐπ' ἀμφότερα ἡ Ἑλλὰς ἐγί- 10 νετο ύπο Πέρσησι. την γαρ ωφέλειαν την των τειγέων των διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ έληλαμένων οὐ δύναμαι πυθέσθαι ήτις αν ήν βασιλέος έπικρατέοντος της θαλάσσης. νῦν δὲ Αθηναίους αν τις λέγων σωτήρας γενέσθαι της Ελλάδος ούκ αν αμαρτάνοι τάληθέος ούτοι γαρ έπὶ οκότερα των πρηγμάτων έτράποντο, 15 ταύτα βέψειν έμελλε. έλόμενοι δε την Ελλάδα περιείναι έλευθέρην, τούτο τὸ Ελληνικον πᾶν τὸ λοιπον, οσον μη εμήδισε. αύτοι ούτοι ήσαν οί επεγείραντες και βασιλέα μετά γε θεούς

3. τειχέων πιθώνες. Aehnlich heiszt I 181 die Mauer: του αστεος θώς η ξ. So nennt Demades bei Athen. III 99 D die Mauer (το τεί-χος) ἐσθῆτα τῆς πόλεως. Vgl. Xen. Symp. IV 38 πανυ μὲν ἀλεεινοὶ χιτώνες οί τοιχοί μοι δοχούσι είναι, πάνυ δε παχείαι έφεστοίδες οί όρο-

έληλαμένοι - Πελοποννητίοισι. έλαύνειν τείχος auch VI 137. ΙΧ 9 (παίπερ τείχος δια τοῦ Ισθμοῦ έληλαμένου παρτεροῦ). Ueber den Dativ (Πελοποννησίοισι) beim Passiv vgl. c. 53. Zur Sache s. VIII 40. 71. IX 7. 8.

4. προδοθέντες. προδιδόναι (= deserere) steht hier in anderer Bedeutung als c. 137 (προδοθέντες ύπὸ Σιτάλκεω).

5. κατά πόλῖς. Ueber κατά in distributiver Bedeutung s. z. c. 23.

 καί verbindet nicht μουνωθέντες und αποδεξάμενοι, sondern geben. Vgl. Hom. Il. XXII 212 ψέπε gehörtnur zum letzteren (=selbst). - αποδείκουσθαι ξογα μεγάλα oder λαμπρά ist eine bei Herod. häufige Verbindung. Vgl. VI 15. VIII 17. 68 öfter.

8. πρό τοῦ verb. mit ὁμολογίη έχρήσαντο. Ueber das temporale προ τοῦ s. z. c. 16, II.

10. ἐπ' ἀμφότερα in beiden Fällen.

έγίνετο ύπο Πέρσησι. Ueber die Wendung s. z. c. 11.

13. vũ v đ έ. Durch vũ v để wird häufig die Wirklichkeit im Gegensatz gegen das (irrig) angenommene schärfer hervorgehoben. S. z. c. 50.

14. ούκ αν άμαρτάνοι. άν der Deutlichkeit halber wiederholt, weil es durch mehrere Worte von seinem Verbum getrennt ist. Wie hier I 68.

έπὶ οκότερα τῶν πρηγμάτων, auf hellenische oder persische Seite.

16. φέψειν. φέπειν herabsinken, besonders von der Wagschale, sich neigen und dadurch den Ausschlag Επτορος αίσιμον ημαρ.

18. μετά γε θεούς. μετά inglei-cher Bedeutung c. 168 οὐ νέας έλαχίστας παρασχόντες άλλα πλείστας μετά γε 'Αθηναίους.

ανωσάμενοι. οὐδέ σφεας χρηστήρια φοβερα έλθόντα έκ Δελφων και ές δείμα βαλόντα έπεισε έκλιπείν την Ελλάδα, άλλά καταμείναντες ανέσχοντο του έπιοντα έπὶ την χώρην δέξασθαι.

Πέμψαντες γαρ οί-Αθηναίοι ές Δελφούς θεοπρόπους γρη- 140 5 στηριάζεσθαι ήσαν έτοξμοι. καί σφι ποιήσασι περί το ίρον τά νομιζόμενα, ώς ές τὸ μέγαρον έσελθόντες ίζοντο, χρα ή Πυθίη, τη ουνομα ην Αριστονίκη, τάδε

'Ω μέλεοι, τί κάθησθε; λιπών φεῦν' ἔσγατα γαίης Δώματα καὶ πόλιος τροχοειδέος ἄκρα κάρηνα. Ουτε γαρ ή κεφαλή μένει έμπεδον ουτε το σωμα Ουτε πόδες νέατοι ουτ' ών χέρες, ουτε τι μέσσης Λείπεται, άλλ' άτδηλα πέλει. κατά γάρ μιν έρείπει Πύο τε καὶ όξὺς "Αρης, Συριηγενες άρμα διώκων.

3. ἀνέσχοντο — δέξασθαι. ανέχεσθαι wird nur in der Bedeutung wagen (= τληναι) mit dem Infin. verbunden; sonst steht, wenn zu ἀνέχεσθαι ein Verbum hinzutritt, dies immer im Particip. Vgl. c. 159.

τον έπιοντα. S. z. c. 138.

140. 4. χρηστηριάζεσθαι = χοᾶσθαι χοηστηρίω (c. 141). c. 178 ist θεω hinzugefügt.

10

5. το loov ist die ganze geweihte Stätte, vnos ist das Gotteshaus, μέγαρον (auch ἄδυτον) die Zelle (sanctuarium), in welcher sich das Bild der Gottheit befand. In dem Adyton des delphischen Tempels, wo eine goldene Bildsäule des Apollon stand, war im dunklen Hintergrunde über einem tiefen Erdschlund, aus welchem ein kalter betäubender Hauch hervordrang, der dreifüszige Sitz der Priesterin Pythia erbaut.

τὰ νομιζόμενα sind die bei der Befragung des Orakels üblichen Gebräuche, wie z. B. Opfer und Reinigungen (in Delphi beim kastalischen Quell). Der Ausdruck noch Ι 42 ποιέειν περί το Ιρον τα νομιζό-

μενα. 7. 'Αριστονίκη. Ueber den Ca-

8. φεῦγε. Wechsel im Numerus. Während am Anfang und Schlusz (κάθησθε-έπικίδνατε) zunächst die Pers. 86 (Ξέρξης) Σύριον αρμα HEROD. IV.

beiden θεοπφόποι angeredet sind, wendet sich die Pythia mit dem eigentlichen Kern der Prophezeiung und besonders mit dem der letzteren vorausgeschickten Gebot direkt an das Volk selbst, von welchem sie durch die θεοπφόποι befragt ist. - Sprache und Ausdrucksweise dieses und der folgenden Orakelsprüche erinnert an die des alten Epos.

ἔσχατα γαίης. φεύγειν (= κα-ταφεύγειν) ist hier in freier Weise mit Accus. verbunden nach Analogie der Verba des Kommens (învéεσθαι u. a.). - Der Ausdruck έσγατα γαίης auch bei Hes. Theog. 731.

9. τροχοειδέος. Dabei ist wol an den Mauerring gedacht, welcher die Stadt umgab und der I 98 geradezu zúzlog genannt wird.

άκοα κάρηνα. Vgl. Hom, Il. II 869 Μυκάλης αίπεινα καρηνα.

10. μένει ξμπεδον. Auch bei Hom. II, V 527. XVI 434.

11. πόδες νέατοι. So vom Berge bei Hom. II. II 824 ύπαι πόδα νείατον Idng.

μέσσης, τῆς πόλιος.

12. atonlog bei Hom. im activen Sinne (= verzehrend, verderblich), hier passiv zu nehmen. Die Handschriften: αζηλα (= verachtet, elend).

μιν, την πολιν.

13. Συριηγενές. Vgl. Aesch.

Πολλά δὲ κάλλ' ἀπολεῖ πυργώματα, κού τὸ σὸν οἶον. Πολλούς δ' άθανάτων νηούς μαλερώ πυρί δώσει, Οί που νῦν ίδοῶτι ὁεεύμενοι έστήμασι, Δείματι παλλόμενοι, κατά δ' άκροτάτοις ορόφοισι Αξμα μέλαν κέγυται, προεδον κακότητος ανάγκας. 'Αλλ' ίτου έξ άδύτοιο, κακοῖς δ' ἐπικίδυατε θυμόν.

141 Ταύτα ακούσαντες οί των Αθηναίων θεοπρόποι συμφορή τη μεγίστη έγρέοντο. προβάλλουσι δε σφέας αύτους ύπο του κακου του κεγρησμένου Τίμων ὁ Ανδροβούλου, των Δελφών άνηο δόκιμος όμοτα τῷ μάλιστα, συνεβούλευέ σφι ίκετηρίας 10 λαβούσι δεύτερα αύτις έλθόντας γράσθαι τῷ γρηστηρίω ώς ίκετας. πειθομένοισι δε ταυτα τοίσι Αθηναίοισι καλ λέγουσι Εναξ, χρήσον ήμεν αμεινόν τι περί της πατρίδος, αίδεσθείς τας ίκετηρίας τάσδε, τάς τοι ηκομεν φέροντες η ού τοι απιμεν έχ του άδύτου, άλλ' αύτου τηδε μενέομεν, έστ' αν καί τε- 15

διώνων έπάγει δουρικλύτοις αν- χύτο όφθαλμοϊσι und Odyss. XI δράσι τοξόδαμνον "Αρην. Der Name 433. Σύριοι steht öfter gleichbedeutend für Accopio (vgl. c. 63); da diese aber im 8. Jahrh. v. Chr. das her-schende Volk in Asien waren, so erklärt es sich, wie sowol in der Stelle bei Aeschylus als an unserer der Ausdruck Syrisch (Zvigog) für den allgemeineren Asiatisch gesetzt werden konnte.

3. ὁεεύμενοι, so ist mit Clem. Alex. p. 728 statt des handschriftlichen ὁεούμενοι geschrieben, was dem Dialekt Herodots zuwider ist. φεεύμενοι führt auf φεέω zurück, eine Nebenform von δέω, die indes sonst nicht nachweisbar ist. - Was sonst wol von Götterbildern, wird hier in überschwänglicher Weise von Tempeln gesagt. Vgl. Diod. XVII 10 ὑπ' αὐτην δὲ την ἔφοδον τοῦ βασιλέως ('Αλεξάνδρου) οί κατά την αγοράν (in Theben) ανδριάντες έφάνησαν ίδοῶτας ἀφιέντες καὶ μεστοί σταλαγμών μεγάλων. Derartige Wunderzeichen deuteten nach dem Schol. z. Apoll. Rhod. IV 1285 ein groszes Unglück vorher an.

4. δείματι παλλόμενοι wie im Hymn, auf Demeter v. 294.

άνοοτάτοις δρόφοισι. κατα-χέειν mit Dativ verbunden wie Homer II. XX 282 κὰδ δ' ἄχος οί

6. l'tov es scheinen also nur zwei θεοπρόποι gewesen zu sein.

κακοίς έπικίδνατε θυμόν, eig. breitet eure Seele über das Un-glück hinaus, d. h. ergieszet eure Seele in Kummer. Die Wendung nur hier. — Es ist in diesem Orakel die gänzliche Zerstörung Athens (vgl. VIII 53) so wie anderer Städte (vgl. VIII 32. 50) vorhergesagt; der durchaus entmutigende Schlusz des Orakels heiszt die Athener sich auf das Schlimmste vorbereiten und ihre Seelen in Trauer hüllen.

141. 7. συμφορῆ — ἐχρέοντο. συμφορῆ χρᾶσθαι s. z. c. 134. 8. προβάλλουσι δὲσφέας αὐ-

τούς. προβάλλειν έαυτόν, eig. sich nach vorn zu Boden werfen, heiszt in übertragener Bedeutung: an sich (an seiner Rettung) verzweifeln.

10. όμοζα τῷ μάλιστα. S. z.

11. έλθόντας. Accus. auf einen Dativ (opl) bezogen wie c. 136. S.

χρᾶσθαι τῷ χρηστηρίφ. Dafür ob. (c. 140) χοηστηριάζεσθαι. 15. άδύτον = μεγάρον. S. z. c.

140 (loòv). αὐτοῦ τῆδε. S. z. c. 10, VIII. λευτήσωμεν ταύτα δὲ λέγουσι ή πρόμαντις γρά δεύτερα τάδε.

Ού δύναται Παλλάς Δί' 'Ολύμπιον έξιλάσασθαι. Λισσομένη πολλοζοι λόγοις καλ μήτιδι πυκνή. Σοί δὲ τόδ' αὐτις ἔπος ἐρέω, ἀδάμαντι πελάσσας. Τῶν ἄλλων γὰρ άλισκομένων, ὅσα Κέκροπος οὐρος Έντὸς ἔχει κευθμών τε Κιθαιρώνος ζαθέοιο, Τείγος Τριτογενεί ξύλινον διδοί εὐρύοπα Ζεύς Μουνον απόρθητον τελέθειν, τὸ σὲ τέχνα τ' ονήσει.

Μηδε σύ γ' Ιπποσύνην τε μένειν καλ πεζον λόντα 10 Πολλον απ' ήπείρου στρατον ήσυγος, αλλ' ύπογωρείν

) ... Νώτον έπιστρέψας έτι τοί κοτε κάντίος έσση. ' θείη Σαλαμίς, ἀπολείς δὲ σὰ τέκνα γυναικών "Η κου σκιδυαμένης Δημήτερος η συνιούσης.

Ταυτά σφι ηπιώτερα γὰρ τῶν προτέρων καὶ ην καὶ ἐδό- 142 κεε είναι, συγγραψάμενοι απαλλάσσοντο ές τὰς Αθήνας. ώς δε απελθόντες οί θεοπρόποι απήγγελον ές τον δημον, γνωμαι καὶ άλλαι πολλαὶ ἐγίνουτο διζημένων το μαντήτον καὶ αίδε

- den Gebrauch von de s. z. c. 136. πρόμαντις. Vgl. c. 111.
- 3. Παλλάς, als Schutzgöttin Athens.
- 5. ἀδάμαντι πελάσσας, eig. dem Stahle es nähernd, d. h. ein Wort so fest und untrüglich wie Stahl. Vgl. Aesch. Prometh. 160 δεσμοῖς ἀλύτοις ἀγρίοις πελάσας. πελάσσας bezieht sich auf Apollon.

6. Κέπροπος ούρος, die Akropolis.

- 7. πευθμών, Schlucht. -Der Kithairon bildet die natürliche Grenze Attika's gegen Boiotien.
- 8. Toiroyever von der Nebenform Τοιτογενής (= Τοιτογένεια). Wie hier Hom. hymn. 28, 4.
- 10. επποσύνη hier ungewöhnlich = εππος Reiterei. Eine andere Bedeutung hat das Wort bei Homer.

μένειν. Infinitiv statt Imperativ wie häufig bei Homer und Herodot, Vgl. c. 159.

 ταντα δὲ λέγονοι. Ueber Ermutigung für die Athener; es en Gebrauch von δέ s. z. c. 136. liesz ihnen also dieses zweite Orakel einige Hoffnung, der Gefahr Widerstand leisten zu können.

> 13. ἀπολεῖς δέ. δέ wird oft beim Uebergange von einem Gegenstande zum anderen gesetzt; namentlich steht es oft so bei Dichtern nach der Anrede, wenn eine neue Person angeredet wird. Vgl. Hom. Il. II 802 Έκτος, σοι δε μάλιστ έπιτέλλομαι ώδε γε δέξας.

> 14. σκιδναμένης Δημήτερος η συνιούσης. Δημήτης steht hier metonymisch für die Gaben dieser Göttin (= Getraide, Frucht). Mit σκιδναμένη Δημήτηο ist die Zeit der Aussaat, mit συνιούσα Δημ. die Erntezeit bezeichnet. Die Schlacht fand am 19. Boëdromion (=20. September) statt.

> 142. 15. ήπιώτερα γάρ. Ueber yάο im vorgeschobenen Satze s. z. c. 44.

v wie häufig bei Homer und Hero-bt. Vgl. c. 159. 18. διζημένων τὸ μαντήζον. 12. ἔτι – ἔσση. Darin lag eine Achnlich IV 130 τὰ δῶρα εἴκαζον.

συνεστηχυζαι μάλιστα των πρεσβυτέρων έλεγον μετεξέτεροι δοκέειν σφι τον θεον την ἀχρόπολιν χρησαι περιέσεσθαι ή γαρ ἀχρόπολις το πάλαι των 'Αθηνέων όηχω ἐπέφρακτο. οί μεν δη τον φραγμον συνεβάλλοντο τοῦτο τὸ ξύλινοντεῖχος εἶναι, οί δ' αὖ ἔλεγον τὰς νέας σημαίνειν τὸν θεὸν, καὶ ταύτας παρ-5 αρτέεσθαι ἐκέλευον τὰ ἄλλα ἀπέντας. τοὺς ὧν δη τὰς νέας λέγοντας εἶναι τὸ ξύλινον τεῖχος ἔσφαλλε τὰ δύο τὰ τελευταϊα ἡηθέντα ὑπὸ τῆς Πυθίης,

🛭 θείη Σαλαμίς, ἀπολείς δὲ σὺ τέκνα γυναικών

"Η που σκιδυαμένης Αημήτερος ἢ συνιούσης.
κατὰ ταῦτα τὰ ἔπεα συνεχέοντο αἱ γνῶμαι τῶν φαμένων τὰς νέας τὸ ξύλινον τεῖχος εἶναι. οἱ γὰο χρησμολόγοι ταύτη ταῦτα ἐλάμβανον, ὡς ἀμφὶ Σαλαμίνα δεί σφέας ἑσσωθῆναι ναυμα-143 χίην παρασκευασαμένους. Ἡν δὲ τῶν τις 'Αθηναίων ἀνὴρ ἐς

1. αννεστηκνιαι. συνεστηκέναι (oder συνεστάναι) vom feindlichen Gegenüberstehen in der
Schlacht (I 214 öfter); dann übertragen von einander gegenüberstehenden Meinungen. So auch IV 132
αὐτη μέν Δαρείω ἡ γνώμη ἀπεδέδέκτο, συνεστήκεε δὲ ταὐτη τῆ γνώκη ἡ Γωβούεω. Vgl. auch c. 170
συνεστάναι λιμῷ mit dem Hunσυνεστάναι λιμῷ mit dem Hunger ringen.

11. κατά α
ταὐτη τα τη κυίαι
ταὐτη τα τη τη τη ξης ι
κατά α
ταὐτη τα τη τη τη τη τη τη τη κατία
ταὐτη θεμιστο
- λαμβάνειν
σεντον συνεστήκε δὲ ταὐτη τῆ γνώsen (auffas
μη ἡ Γωβούεω. Vgl. auch c. 170
dot sonst wol
13. έσσωθ
13. έσσωθ

μετεξέτεροι ion. = ἔνιοι.

3. τὸ πάλαι. Vgl. τὸ νῦν. Dafür τὸ παλαιόν c. 59. 89. 129.

4. συνεβάλλοντο. συμβάλλεσθαι conicere, vom Deuten des Orakels auch I 68. S. z. c. 24.

5. παραρτέεσθαι = παρασκευάζεσθαι auch c. 20. Vgl. άρτέεσθαι (c. 144).

7. ἔσφαλλε "machte (in ihrer Deutung) unsicher". Für σφάλλειν ist unten in gleicher Bedeutung συγχέεσθαι gebraucht συνεχέοντο (confundebantur) αι γνώμαι των φαμένων τώς νέας τὸ ξύλινον τέζος είναι. Die athenischen χοησμολόγοι deuteten die Verse ὡ δείη Σαλαμίς auf die Niederlage der athenischen Flotte; war diese Auslegung richtig, so konnte die hölzerne Mauer, die nach dem Auspruch des Gottes allein unzerstört bleiben sollte, unmöglich von der Flotte verstanden werden.

11. κατά causal, wie in κατά

12. ταύτη ταῦτα ἐλάμβανον. Vgl. Ι 120 οἱ μάγοι τὸ ἐνύπνιον ταύτη ἔκοιναν. ταύτη αuch c. 143 ταύτη Θεμιστοκλέος ἀποφαινομένου. — λαμβάνειν vom geistigen erfassen (auffassen) verbindet Herodot sonst wol mit νόω (III 51) oder noch häufiger mit φοενί.

noch häufiger mit φρενί.

13. έσσωθηναι att. ήττηθηναι.
143. 14. των τις Αθηναίων.
Diese Stellung des pronom. indefinitum zwischen Artikel und Substantiv ist bei Herodot die regelmäszige. Vgl. c. 146.

ές πρώτους νεωστί παριών eigentl. der seit kurzem zu den Ersten im Staate herangieng, d. h. der sich seit kurzem zu den Angesehensten im Staate hielt und zu ihnen gezählt wurde. - νεωστί. Themistokles war im Jahre 493 Archon gewesen und hatte als solcher den Hafenbau des Peiraieus begonnen, indem er schon damals für die Seemacht Athens zu wirken be-strebt war. Später hob er dieselbe besonders durch den von ihm ver-anlaszten Beschlusz der Athener, dasz der Ertrag der laurischen Bergwerke (c. 144) zum Bau einer Flotte verwandt werden solle. Bei Marathon führte er mit Aristeides das Centrum (s. z. VI111). Seit er die Verbannung des letzteren, seines poli-

πρώτους νεωστί παριών, τω ουνομα μέν ήν Θεμιστοκλέης. παίς δε Νεοκλέος έκαλέετο, ούτος ώνηο ούκ έφη παν όρθως τούς γρησμολόγους συμβάλλεσθαι, λέγων τοιάδε, εί ές Αθηναίους είγε τὸ ἔπος είρημένον ἐόντως, οὐκ ἂν οῦτω μιν δοκέ-5 ειν ήπίως χρησθήναι, άλλὰ ώδε, 'Ω σχετλίη Σαλαμίς, άντί τοῦ 'Ω θείη Σαλαμίς, εἴ πέρ γε ἔμελλον οί οἰκήτορες άμφ' αὐτή τελευτήσειν, άλλα γαρ ές τους πολεμίους τω θεω είρησθαι τὸ γρηστήριον συλλαμβάνοντι κατά τὸ ὀρθὸν, άλλ' οὐκ ἐς 'Αθηναίους. παρασκευάζεσθαι ών αύτους ώς ναυμαγήσοντας συν-10 εβούλευε ώς τούτου έόντος τοῦ ξυλίνου τείχεος. ταύτη Θεμιστοκλέος αποφαινομένου 'Αθηναίοι ταυτά σφι έγνωσαν αίρετώτερα είναι μάλλον η τὰ τῶν γρησμολόγων, οι οὐκ ἔων ναυμαγίην άρτέεσθαι, τὸ δὲ σύμπαν είναι οὐδὲ χείρας άνταείρεσθαι μ άλλα έκλιπόντας χώρην την Αττικήν άλλην τινα οίκί-15 ζειν. Ετέρη τε Θεμιστοκλέι γνώμη εμπροσθε ταύτης ές καιρον 144 ηρίστευσε, ότε Αθηναίοισι γενομένων γρημάτων μεγάλων έν

tischen Gegners, erwirkt hatte (482 v. Chr. s. z. VIII 79), war er als στρατηγός der erste Mann des Staates.

1. τῶ οἔνομα ἦν Θεμιστο- 12. ο κλέης. Ueber den Casus s. z. c. 40. c. 104.

3. συμβάλλεσθαι s. z. c. 142. 4. είχε. Ueber έχειν ές spe-

ctare ad s. z. c. 130.

τὸ ἔπος. Gemeint ist der gleich im Folgenden angeführte Vers ω θείη Σαλαμίς, απολείς δὲ σὰ τέκνα γυναικών.

μιν, geht auf Themistokles als Subject zu δοκέειν.

 άλλὰ γάρ at enim. Den bei ἀλλά vorschwebenden Gedanken, welchen γάρ begründet, ergänzt man leicht aus dem Zusammenhang. Ueber den Gebrauch von alla yao

s. z. c. 4. τῷ δεῷ. Dativ beim Passiv. S. z. c. 53.

8. συλλαμβάνουτι erg. τινί. Aehnliche Dative sind I 14 άληθέϊ λόγω χρεομένω. Η 31 συμβαλλομένω. ImDeutschen löst man derartigeParticipien am besten mit wenn man auf. Seltener ist in dieser Ausdrucksweise der Plural (λογιζομέvoice c. 184) .- Zur Bedeutung von συλλαμβάνειν vgl. I 63 (συλλαβών τὸ χρηστήριον). II 49, III 64.

κατὰ τὸ ὀρθόν, ὀρθῶς.

10. ταύτη — ἀποφαινομένου. Vgl. c. 142. ταύτη ταῦτα ἐλάμβανον. 12. ovn čov vetuerunt. S. z.

άρτέεσθαι, S. z. c. 142.

13. τὸ σύμπαν είναι. S. z. c.

104 (έκὼν είναι).

ούδὲ χεῖρας ἀνταείρεσθαι. Sowol zu diesem als dem folgenden Satzgliede all' énlinovras - olulζειν) ergänze man ἐκέλευον (aus οὐκ έων). Genau wie hier c. 104 Ende.

144. 15. ἔμπροσθε ταύτης, nämlich nach dem Kriege mit Aigina, der in das Jahr 491 fällt.

ές καιρόν opportune, auch

16. ή ρίστε ν σε. γνώμη ἀριστεύει, eine Meinung trägt den Sieg davon.

ότε Άθηναίοισι γενομένων χοημάτων - ξιελλον = ὅτε Αθηναίοι, γενομένων σφι. χοημάτων - ξιελλον. Statt des No-minativs ('Αθηναίοι) ist mit Anschluss an γενομένων der Dativ gesetzt. Aehnlich c. 129.

έντῶ κοινῶ. τὸ κοινόν der Staatsschatz. Wie hier IX 87.

τῷ κοινῷ, τὰ ἐκ τῶν μετάλλων σφι προσῆλθε τῶν ἀπὸ Λαυρείου, ἔμελλον λάξεσθαι ὀρχηδὸν ἕκαστος δέκα δραχμάς. τότε
Θεμιστοκλέης ἀνέγνωσε 'Αθηναίους τῆς διαιρέσιος ταύτης παυσαμένους νέας τούτων τῶν χρημάτων ποιήσασθαι διηκοσίας ἐς
τὸν πόλεμον, τὸν πρὸς Αἰγινήτας λέγων. οὐτος γὰρ ὁ πόλε- 5
μος συστὰς ἔσωσε τότε τὴν Ἑλλάδα, ἀναγκάσας θαλασσίους
γενέσθαι 'Αθηναίους. αί δὲ ἐς τὸ μὲν ἐποιήθησαν, οὐκ ἐχρήσθησαν, ἐς δέον δὲ οῦτω τῆ Ἑλλάδι ἐγένοντο. αὐταί τε δὴ αί
νέες τοῖσι 'Αθηναίοισι προποιηθεῖσαι ὑπῆρχον, ἐτέρας τε ἔδεε
προσναυπηγέεσθαι. ἔδοξέ τέ σφι μετὰ τὸ χρηστήριον βουλευ- 10
ομένοισι ἐπιόντα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα τὸν βάρβαρον δέκεσθαι τῆσι

προσηλθε = προσή ε redibant. Hänfiger wird προσιέναι von Eink ünften (πρόσοδοι) gebraucht. Vgl. I 192.

τῶν ἀπὸ Λανρείου. Vgl. Vl 22 οἱ ἀπὸ Σικελίης πέμπουτες. Ueber diesen Gebrauch von ἀπὸ vgl. zu c. 37. Die Silberbergwerke von Laurion lagen auf der Südspitze von Attika und erstreckten sich in einem Strich von 1½ deutscher Meile von Thorikos bis Anaphlystos. Schon in früher Zeit waren sie in Betrieb; doch nahm ihre Ergiebigkeit, die unter Themistokles ihren Höhepunkt erreichte, bereits zu Sokrates und Xenophous Zeiten ab; in Strabo's Zeiten wurden sie gar nicht mehr bebaut.

2. ἔμελλον λάξεσθαι. "Die Bergwerke waren in Erbpacht an Private überlassen, die für jeden neuanzubauenden Teil ein Kaufgeld und von dem Ertrage ¹/₂4 (= 4¹/6²) als Abgabe zu entrichten hatten. Der Ertrag dieser Abgabe wurde in früheren Zeiten unter die Bürger verteilt, bis Themistokles es bewirkte, dazz dies abgeschaft und das Geld vielmehr für die Flotte verwendet wurde" (Schömann).

ό ο χηδόν νοπόσχος Reihe. Auch im Deutschen gebrauchen wir unser "der Reihe nach" in dem Sinne von: alle ohne Ausnahme. Mann für Mann. Vgl. die auf gleiche Weise gebildeten Αdverbien ήβη-δόν (VI 21) und ἐλαδόν (I 172).

δέκα δοαχμάς = 23/5 Thir. Die Gesammtzahl der Bürger zu 30,000

gerechnet (s. z. V 97), musz damals der jährliche Ertrag 70-80 Talente betragen haben.

3. ἀνέγνωσε = ἀνέπεισε. Vgl.

c. 7. 10 (Ende) 165. 4. τούτων τῶν γ

4. τούτων τῶν χοημάτων. Genetivus pretii bei ποιήσασθαι wie sonst bei den Verben des Kaufens u.ä.

διη κοσίας. Vgl. VIII 61. Andere Schriftsteller geben die Zahl der neu hinzugekommenen Schiffe auf 100 an (Nep. Themist, c. 2. Polyaen. I 30).

5. τὸν ποὸς Αἰγινήτας λέγων. Vgl. Thuk. I 14 ὁψέ τε ἀφ' οῦ ἀθηναίους Θεμιστοκλῆς ἔπεισεν Αἰγινήταις πολεμοῦντας καὶ ἄμα τοῦ βαοβάρου προσδοκίμου ὄντος τὰς ναὺς ποιήσασθαι, αἰσπερ καὶ ἐναυμάχησαν. Den Krieg mit Aigina erzählt Herodot VI 87 ff.

6. συστάς. συστήγαι (oder συνεστάναι) eig. vom feindlichen Gegenüberstehen der Kämpfenden in der Schlacht, dann von der Schlacht selbst. Vgl. I 74 τῆς μάχης συνεστέωσης. Aehnlich unten c. 225 τουτο συνεστήκεε der Kampf bestand, währte.

7. έχρήσθησαν adhibitae sunt.

8. ές δέον iusto tempore; wie hier VI 88. In gleicher Bedeutung steht VI 90 ές τον παιφόν.

9. έτέρας τε έδεε προσνανπηγέεσθαι, als Reserveschiffe.

11. ἐπιόντα. Vgl. c. 157. S. z. c. 138,

νηυσί πανδημεί, τω θεω πειθομένους, αμα Ελλήνων τοῖσι βουλομένοισι.

Τὰ μὲν δὴ χρηστήρια ταυτα τοίσι Αθηναίοισι έγεγόνεε, 145 συλλεγομένων δε ές τώυτο των Ελλήνων των περί την Έλ-5 λάδα τὰ ἀμείνω φρονεόντων καὶ διδόντων σφίσι λόγον καὶ πίστιν ένθαυτα έδόκεε βουλευομένοισι αυτοίσι πρώτον μέν γοημάτων πάντων καταλλάσσεσθαι τάς τε έχθρας καὶ τοὺς κατ' άλλήλους έόντας πολέμους. ήσαν δὲ πρός τινας καὶ ἄλλους έγκεκρημένοι, ο δε ων μέγιστος Αθηναίοισί τε καὶ Αίγι-10 νήτησι. μετὰ δὲ πυνθανόμενοι Ξέρξην σὺν τῷ στρατῷ εἶναι έν Σάρδισι έβουλεύσαντο κατασκόπους πέμπειν ές την 'Ασίην των βασιλέος πρηγμάτων, ές "Αργος τε άγγέλους ομαιχμίην συνθησομένους πρός του Πέρσην, και ές Σικελίην άλλους πέμπειν παρά Γέλωνα του Δεινομένεος ές τε Κέρκυραν κελεύ-15 σουτας βωθέειν τη Ελλάδι, και ές Κρήτην άλλους, φρονήσαντες, εί κως εν τε γένοιτο τὸ Ελληνικόν, και εί συγκύψαντες

1. πειθομένους. Accusativ αμείνω φρονέοντες nennt Her. die voigi) bezogen. S. z. c. 95.

Gemeinsame Beschlüsse der Hellenen. Es sollen alle schafter nach Sardes abgesandt των. Auch im Deutschen gebrauwerden. Grossmut des Xerxes (c. chen wir Ding in der glotchen) Feindseligkeiten unter den Bundes-145 - 147).

145. 4. συλλεγομένων — Έλ-λήνων. Die verbündeten hellenischen Staaten hatten bevollmächtigte Gesandte (πρόβουλοι) nach dem Isthmos geschickt, welche sich über gemeinsame Maszregeln zur Abwehr der Gefahr einigen sollten. Vgl. c. 172.

ές τώντό an demselben Sam-

melplatz. Gemeint ist der Isthmos. Vgl. c. 172. Der Ausdruck auch I 97. τῶν περὶ Ἑλλάδα τὰ ἀμείνω φονεόντων. Vgl. c. 172 ἐνδὲ τῷ Ισθμῷ ησαν ἀλισμένοι πρόβουλοι τῆς Ελλάδος ἀραιρημένοι ἀπὸ τῶν πολίων τῶν τὰ αμείνω φρονεουσέων περί την Ελλάδα. Diese Stelle stützt zugleich die von Valckenaer vorgeschlagene Umstellung; die Hand-schriften: συλλεγομένων δε ές των-τὸ τῶν περί τὴν Ἑλλάδα Ἑλλήνων των τα αμείνω φρονεόντων. - οί τα

auf einen Dativ (σφι - βουλευομέ- patriotisch gesinnten Griechen den μηδίζοντες gegenüber.

5. διδόντων σφίσι λόγον. διδόναι έωυτώ λόγον (= secum reputare) wie hier mit βουλεύεσθαι ver-

bunden auch VI 138.

tenden Verbindung "vor allen Dingen".

7. καταλλάσσεσθαι τὰς έχθοας auch Ι 61 καταλλάσσετο την έχθοην τοισι στασιώτησι. Das Activ (andere unter einander) versöhnen

c. 154. έγπεποημένοι, Vgl. V 124 έγκερασάμενος ποήγματα μεγάλα. Die Handschriften: έγκεχοημένοι. Valckenaer: έγκεχειοημένοι (έγχειρέεσθαι).

12. όμαι τμίην συνθησομέ-νους. Vgl. VIII 140 έστε έλευθεροι ήμεν ομαιχμίην συνθέμενοι άνευ τε δόλου και άπάτης. 14. Γέλωνα. Ueber Gelon vgl.

c. 154.

15. φοονήσαντες, εί κως ,indem sie dabei den Gedanken hatten, ob vielleicht". εί κως ist ähnlich V 30 gebraucht.

16. συγκύψαντες. συγκύπτειν

τώντὸ πρήσσοιεν πάντες ώς δεινών ἐπιόντων ὁμοίως πᾶσι Ελλησι. τὰ δὲ Γέλωνος πρήγματα μεγάλα έλέγετο είναι, ούδα-146 μῶν Ελληνικῶν τῶν οὐ πολλὸν μέζω. Ώς δὲ ταῦτά σφι ἔδοξε, καταλυσάμενοι τὰς ἔγθρας πρώτα μὲν κατασκόπους πέμπουσι ές την Ασίην ανδρας τρείς. οί δε απικόμενοί τε ές Σάρδις 5 καὶ καταμαθόντες την βασιλέος στοατιήν, ώς ἐπάϊστοι ἐνένοντο, βασανισθέντες ύπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ πεζοῦ στρατοῦ άπήγοντο ώς ἀπολεόμενοι. Καὶ τοῖσι μὲν κατακέκριτο θάνατος, Ξέοξης δε ώς επύθετο ταυτα, μεμφθείς των στρατηγών την γνώμην πέμπει των τινας δορυφόρων, έντειλάμενος, ην 10 καταλάβωσι τους κατασκόπους ζώουτας, άγειν παρ' έωυτόν. ώς δὲ ἔτι περιεόντας αὐτοὺς κατέλαβον καὶ ήγον ἐς ὄψιν τὴν βασιλέος, τὸ ένθευτεν πυθόμενος έπ' οἶσι ήλθον, ἐκέλευσέ σφεας τούς δορυφόρους περιάγοντας επιδείχνυσθαι πάντα τε τον πεζον στρατόν και την ίππον, έπεαν δε ταυτα θηεύμενοι 15 έωσι πλήρεες, αποπέμπειν ές την αν αυτοί έθέλωσι γώρην ασι-

same Sache machen.

 οὐδαμῶν — μέζω, nullis non Graecanicis rebus longe maiores esse praedicabantur res Gelonis. $\rightarrow$ οὐδαμῶν ($\Longrightarrow$ οὐ-δενῶν) $\rightarrow$ τῶν οὐ vom Nominativ οὐδαμὰ αὐ οὐ, eine Verbindung, die hier in gleicher Bedeutung, wie die bekanntere ούδεις οστις ού (= ξκαστός τις) gebraucht ist. Wie diese Formel sprachlich zu einem Begriff verschmolzen ist, indem ovδείς wider die eigentliche Construction stets den Casus des Relativus annimmt, so ist auch an unserer Stelle der von μέζω abhängige Genetry οὐδαμῶν τῶν οὐ als ein Begriff (= πάντων τινῶν) zu fassen; ebenso ist οὐδαμῶν im Casus dem folgenden Relativ (τῶν) assimiliert, wie dies bei οὐδείς in der Formel ουδείς όστις ov regelmäszig der Fall ist. Nach der streng grammatischen Construction würden wir erwarten müssen: οὐδαμά (erg. ποήγματά έστι) Ελληνικά τῶν ου πολλον μέζω. Dieselbe Assimilatio inversa, welche bei ovosls ooris ov regelmäszig eintritt, findet sich auch bei yovras. - Einen unserer Erzäh-

eig. zusammenstecken, unter einer auch Herodot in der Verbindung Decke stecken III 82, hier ohne ta- οὐδεὶς ὅστις οὐ stets ὅστις (nicht delnden Nebenbegriff = gemein- ὅς) gebraucht (III 72. V 97), erwarteten wir an unserer Stelle orew für των. Doch vgl. Soph. Oed. tyr. 373 οὐδείς ος ούχι τωνδ' ονειδιεί τάνα.

> 146. 6. ἐπάϊστοι erg. καταμαθόντες την βασιλέος στρατιήν. Vgl. VIII 128 έπάϊστος έγίνετο προδιδούς την πόλιν.

> 8. τοῖσι — κατακέκριτο θάνατος. κατακρίνεσθαι mit Dativ verbunden auch II 133 κατακεκριμένον ην αυτώ τελευτήσαι ταχέως τον βίον.

> 10. τῶν τινας. Ueber die Stellung von tle s. z. c. 143.

13. τὸ ἐνθεῦτεν hat ursprünglich locale Bedeutung (= von dort an); doch wird es öfter auch in temporaler Bedeutung gebraucht (= darauf).

έπ' οίσι. ἐπί c. dat. zur Bezeichnung des Zwecks und der Absicht. Ganz wie hier III 48 πυθόμενοι οί Σάμιοι, ἐπ' οἰσι ἀγοίατο ἐς Σάρ-

14. σφεας abhängig von περιάallos ootis (s. z. V88). - Da sonst lung vollkommen ähnlichen Vorfall

νέας. Έπιλέγων δὲ τὸν λόγον τόνδε ταῦτα ἐνετέλλετο, ὡς εί 147 μεν απώλουτο οι κατάσκοποι, ούτε αν τα έωυτου πρήγματα προεπύθοντο οί "Ελληνες έοντα λόγου μέζω, ουτ' αν τι τους πολεμίους μένα έσίναντο ανδρας τρείς απολέσαντες νοστη-5 σάντων δὲ τούτων ές την Ελλάδα δοκέειν έφη ακούσαντας τους Έλληνας τὰ έωυτοῦ πρήγματα πρὸ τοῦ στόλου τοῦ γινομένου παραδώσειν σφέας την ίδίην έλευθερίην, και ούτω ούδε δεήσειν έπ' αὐτοὺς στρατηλατέοντας πρήγματα έγειν. οἶκε δὲ αὐτοῦ αῦτη ἡ νυώμη τῆδε ἄλλη έων γὰο ἐν Αβύδφ ὁ Ξέοξης 10 είδε πλοία έκ του Πόντου σιταγωγά διεκπλώουτα του Έλλήσπουτου, ές τε Αίγιναν και Πελοπόννησον κομιζόμενα, οί μεν δή πάρεδροι αύτου ώς έπύθοντο πολέμια είναι τὰ πλοία, έτοιμοι ήσαν αίρέειν αὐτὰ, ἐσβλέποντες ἐς τὸν βασιλέα, ὁκότε παραγγελέει, ο δε Ξέρξης είρετο αυτούς, οκοι πλώοιεν οί δε εί-15 παν Ές τους σους πολεμίους, ω δέσποτα, σίτον άγουτες. Ο δε ύπολαβών έφη. Ούκ ών και ήμεις έκει πλώομεν, ένθαπερ και ούτοι, τοισί τε άλλοισι έξηρτυμένοι και σίτω; τί δητα άδικέουσι ούτοι ήμιν σιτία παρακομίζοντες:

Οί μέν νυν κατάσκοποι οΰτω θηησάμενοί τε καὶ ἀποπεμ- 148 20 φθέντες ἐνόστησαν ἐς τὴν Εὐρώπην, οἱ δὲ συνωμόται Ἑλλήνων ἐπὶ τῷ Πέρση μετὰ τὴν ἀπόπεμψιν τῶν κατασκόπων δεύτερα ἔπεμπον ἐς "Αργος ἀγγέλους. 'Αργεῖοι δὲ λέγουσι τὰ κατ'

berichten Livius XXX 29 u. Polyb. XV 5 vom Scipio, welcher an gefangenen Kundschaftern des Hannibal dieselbe Groszmut übte.

147. 1. ἐπιλέγων. Beachte ἐπί. Wie hier V 4. 70.

3. λόγον μέζω = μέζω $\ddot{\eta}$ ωστε λέγειν. Wie hier II 35.

4. μέγα. οὐ μέγα = μηδέν (VI 97). — Bei ἐσίναντο (VIII 31) ist der Subjectswechsel zu beachten.

6. ποὸ τοῦ στόλου τοῦ γινομένου. ὁ στόλος γινόμενος ist ein Heereszug, der sich in Bewegung zu setzen im Begriff ist.

7. παραδώσειν την έλευθερίην Auch IX 41. — σφέας. Der Deutlichkeit halber ist der Subjectsaccusativ Έλληνας mit σφέας wiederholt. Genau so VI 46 ο Δαρείος πρώτα μέν Θασίους διαβληθέντας ύπο τῶν ἀστυγειτονων, ὡς ἀπόστα-

σιν μηχανφατο, πέμψας άγγελον έχέλευε σφεας το τείχος περιαιρέειν. Vgl. c. 167 und 197, wo of das vorausgegangene Ξέρξη wiederholt.

8. ποήγματα ἔχειν in gleicher Bedeutung I 155.

10. ἐκ τοῦ Πόντου. Von den kornreichen Küstenstrichen des Pontos, namentlich von der taurischen Halbinsel, bezogen die Griechen einen groszen Teil ihres Getreidebedarfs.

14. αὐτούς, die Schiffer.

Gesandte der hellenischen Bundesgenossen in Argos; sie kehren unverrichteter Sache zurück. Herodots Urteil über Argos (c. 148—152).

148. 20. οἱ συνωμόται, Eidgenossen, verbinde mit ἐπὶ τῷ Πέρση. S. c. 132. Zum Ausdruck

έωυτούς γενέσθαι ώδε πυθέσθαι γαρ αὐτίκα κατ' άργας τὰ έκ του βαρβάρου ένειρομενα έπὶ την Ελλάδα, πυθόμενοι δὲ καὶ μαθόντες, ώς σφεας οί Ελληνες πειρήσονται παραλαμβάνοντες έπλ τον Πέρσην, πέμψαι θεοπρόπους ές Δελφούς τον θεον έπειρησομένους, ως σφι μέλλει αριστον ποιεύσι γενέ- 5 σθαι νεωστί γαρ σφέων τεθνάναι έξαχισγιλίους ύπο Λακεδαιμονίων καὶ Κλεομένεος του Αναξανδρίδεω, των δη είνεκεν πέμπειν. την δε Πυθίην έπειρωτέουσι αυτοίσι ανελείν τάδε

Έγθοὲ περικτιόνεσσι, φίλ' άθανάτοισι θεοΐσι, Είσω του προβόλαιον έγων πεφυλαγμένος ήσο,

Καὶ κεφαλήν πεφύλαξο κάρη δὲ τὸ σώμα σαώσει. Ταύτα μεν την Πυθίην χρησαι πρότερον, μετά δε ώς έλθειν τους άγγέλους ές δη τὸ "Αργος, ἐπελθεῖν ἐπὶ τὸ βουλευτήριον καὶ λέγειν τὰ έντεταλμένα. τοὺς δὲ πρὸς τὰ λεγόμενα ὑποκρίνασθαι, ως έτοιμοί είσι Αργείοι ποιέειν ταῦτα τριήκοντα έτεα 15 είρηνην σπεισάμενοι Λακεδαιμονίοισι καὶ ήγεόμενοι κατά τὸ ημισυ πάσης της συμμαχίης καίτοι κατά γε το δίκαιον γίνε-

1. πυθέσθαι γάς. Ueber γάς im vorgeschobenen Satze s. z. c. 44. Hier begründet γάο erst den weiter unten folgenden Satz πέμψαι θεοπρόπους ές Δελφούς, in welchem das ωδε (s. o.) näher ausgeführt wird. Der vorausgeschickte Satz πυθέσθαι τὰ ἐκ τοῦ βαρβάρου ἐγειρόμενα dient zur Vorbereitung des Folgen-

κατ' ἀρχάς mit αὐτίκα verbunden wie c. 88.

2. έγειρόμενα. έγείρεσθαι in gleicher Bedeutung c. 220. VIII 142. 3. πειρήσονται παραλαμβά-

νοντες. πειρασθαι mit Particip wie c. 139.

5. ώς verb. mit ποιεύσι.

6. νεωστί. 493 v. Chr. Den näheren Hergang erzählt Herodot VI 77. 78.

7. των δή είνεκεν πέμπειν "dieses Vorgangs wegen hätten sie zum Orakel geschickt". Als Grund ihrer Anfrage beim Orakel gaben die Argeier den hellenischen Abgesandten an, dasz es ihnen gefährlich erschienen sei, sich nach der

vgl, c. 235 συνωμοσάντων έπλ σοί. - erst neulich durch die Spartaner έπί c. dativo in gleicher Bedeutung erlitten hätten, in einen neuen Krieg c. 132. In ihrem Bedenken seien sie durch die Antwort des Orakels bestärkt, da es ihnen offenbar Neutralität angeraten habe.

10

10. είσω — έχων ,, mit eingezogenem Speer". είσω eig. nach innen gekehrt. Dies deuteten die Argeier dahin, dasz sie sich des Angreifens enthalten sollten. - προβόλαιον, Nebenform von πρόβολος (c. 76). 11. κεφαλήν ist wol von der

Burg zu verstehen, ebenso im folgenden κάρη; auch diesen Vers legten die Argeier dahin aus, dasz ihnen das Orakel gebiete, sich auf die Defensive zu beschränken.

13. ἐς δη τὸ "Αργος nach dem eben genannten Argos.

έπελθεϊν έπί cum accus. vom Auftreten vor einer Versamm-lung auch V 96. Vgl. unten c. 172.

14. τους δέ das entsprechende Substantiv ist aus Boulevrhoiov zu entnehmen.

15. τριήποντα έτεα. Accusativ auf die Frage: Wie lange? Vgl. Thuk. V 47 σπονδάς έποιήσαντο έκατον Αθηναίοι έτη.

17. κατά γε τὸ δίκαιον. Die schweren Niederlage, welche sie Argeier begründeten ihre Ansprü-

σθαι την ηγεμονίην έωυτων, άλλ' όμως σφι άπογραν κατά τὸ ημισυ ήγεομένοισι. Ταύτα μεν λέγουσι την βουλην ύποκρίνα- 149 σθαι, καίπεο απαγορεύοντος σφι του χρηστηρίου μη ποιέεσθαι την πρός τους Ελληνας συμμαχίην. σπουδην δε έχειν σπον-5 δας γενέσθαι τριηχοντοέτιδας, χαίπερ τὸ χρηστήριον φοβεομένοισι, Ίνα δή σφι οί παϊδες άνδρωθέωσι έν τούτοισι τοΐσι έτεσι. μη δε σπονδέων έουσέων επιλέγεσθαι, ην άρα σφέας καταλάβη πρὸς τῷ γεγονότι κακῷ ἄλλο πταϊσμα πρὸς τὸν Πέρσην, μη τὸ λοιπὸν ἔωσι Λακεδαιμονίων ὑπήκοοι. τῶν δὲ ἀγγέ-10 λων τούς ἀπὸ τῆς Σπάρτης πρὸς τὰ δηθέντα ἐκ τῆς βουλῆς άμείψασθαι τοισίδε, περί μεν σπονδέων άνοίσειν ές τους πλεύνας, περί δε ήγεμονίης αὐτοῖσι έντετάλθαι ὑποκρίνασθαι, καί δη λέγειν σφίσι μεν είναι δύο βασιλέας, 'Αργείοισι δε ενα' ούκ ών δυνατόν είναι των έκ Σπάρτης ουδέτερον παυσαι της

che auf die Führung der gesammten Bundesgenossenschaft darauf, dasz Agamemnon Oberfeldherr des verbundeten Griechenheeres, über-haupt Argos in der Vorzeit Haupt von ganz Griechenland gewesen sei. Hatte doch noch König Pheidon (vgl. VI 127) seinem Staate die Vorherschaft über die ganze Peloponnes zu erwerben gewuszt. - Aehnliche Berufungen auf ein mythisches Recht s, unt. c. 159. V 43. 94. IX 26.

149. 3. μή nach ἀπαγορεύειν. S. z. c. 11.

4. σπουδήν έχειν heiszt hier: eifrig betreiben, in welcher Bedeutung Herodot sonst meist σπουδήν ποιέεσθαι gebraucht; wie hier auch IX 8. Die gewöhnliche Bedeutung von σπουδήν έχειν ist: Eile haben (IX 66, 89).

5. φοβεομένοισι, der Dativ, weil σφίσι bei γενέσθαι vorschwebt.

 μη δέ wol zu unterscheiden von μηδέ; übrigens pflegt gerade wegen dieses Unterschiedes sonst μή und δέ durch das Wort, auf welches sich die Negation bezieht, ge-trennt zu werden. Wie hier V 35.

έπιλέγεσθαι hängt noch von λέγουσι ab. Ueber die Bedeutung s. z. c. 10, VIII. - ἐπιλέγεσθαι hier

hier III 65 οὐδαμὰ ἐπιλεξάμενος μή κοτέ τίς μοι Σμέρδιος υπαραιοημένου άλλος έπανασταίη άνθρώπων.

8. πταϊσμα πρός τον Πέρ-σην wegen πταίειν πρός τι (προσπταίειν c. 22, 170, 210).

9. τῶν δὲ ἀγγέλων τοὺς ἀπὸ Σπάρτης. Da die von den Argeiern gestellten Bedingungen zunächst die Spartaner augiengen, so ergriffen aus der Gesandtschaft die spartanischen Abgeordneten das Wort.

11. ἀνοίσειν. ἀναφέρειν ές τινα referre ad aliquem auch III 71.

ές τοὺς πλεῦνας. Gemeint ist die άλία (c.134), welche über Krieg, Frieden, Waffenstillstand zu entscheiden hatte.

13. 'Αργείοισι δὲ ενα. Ueber die Bedeutung der argeiischen Konige vgl. Paus. II 19, 2 'Αργείοι δε. ατε Ισηγορίαν και το αυτόνομον αγαπώντες έπ παλαιοτάτου, τα τής έξουσίας των βασιλέων ές έλαχιστον προήγαγον.

14. ovn wv. S. z. c. 11.

τῶν ἐκ Σπάρτης. ἐκ wegen παύειν, in welchem der Begriff des ού πέμπειν als Folge enthalten liegt. S. z. c. 37. - Dasz bei den Spartanern (seit Kleomenes I) das Gesetz bestand, μη έξειναι επεσθαι mit μή verbunden, weil es den Be- αμφοτέφους τους βασιλέας έξιούσης griff der Furcht andeutet. Wie τῆς στρατιῆς (V 75), scheinen die

ήγεμονίης, μετά δὲ δύο τῶν σφετέρων ὁμόψηφον τὸν Αργεῖον είναι κωλύειν οὐδέν. οῦτω δη οί Αργεῖοί φασι οὐκ ανασγέσθαι των Σπαρτιητέων την πλεονεξίην, άλλ' έλέσθαι μαλλον ύπὸ τῶν βαρβάρων ἄρχεσθαι η τι ὑπεῖξαι Λακεδαιμονίοισι, προειπείν τε τοίσι αννέλοισι προ δύντος ήλίου απαλλάσσεσθαι 5 έκ της 'Αργείων γώρης, εί δε μή, περιέψεσθαι ώς πολεμίους. 150 Αύτοι μεν Αργείοι τοσαύτα τούτων πέρι λέγουσι. Εστι δε αλλος λόγος λεγόμενος ανα την Ελλάδα, ώς Ξέρξης ἔπεμψε κήουκα ές "Αργος πρότερον ήπερ όρμησαι στρατεύεσθαι έπὶ τὴν Έλλάδα. έλθόντα δὲ τοῦτον λέγεται εἰπεῖν "Ανδρες 'Αργεῖοι, 10 βασιλεύς Ξέρξης τάδε ύμιν λέγει Ήμεις νομίζομεν Πέρσην είναι, απ' ού ήμεις γεγόναμεν, παιδα Περσέος του Δανάης, γεγονότα έκ της Κηφέος θυγατρός Ανδρομέδης. ούτω αν ών είημεν ύμέτεροι απόγονοι. ούτε ών ημέας οίκος έπλ τους ήμετέρους προγόνους έκστρατεύεσθαι, ούτε ύμέας αλλοισι τιμωρέ- 15 οντας ήμεν άντιξόους γενέσθαι, άλλα παρ' ύμεν αὐτοεσι ήσυχίην έχοντας κατήσθαι. ην γάο έμοι γένηται κατά νόον, οὐδαμούς μέζονας ύμέων άξω. Ταύτα απούσαντας Αργείους λέγεται ποηγμα ποιήσασθαι, και παραγοήμα μεν ούδεν έπαγ-

sichtlich vergessen zu haben.

1. μετὰ δὲ δύοτῶν σφετέρων. δύο indeclinabel gebraucht wie c.

16. 49.

ο μό ψηφον. "Gleiche Stimme hatten im Rat alle Repräsentanten, vor der Schlacht alle Feldherren der einzelnen Bundesglieder; Argos wäre also auf diese Art bloses Bundesglied geworden."

6. περιέψεσθαι. Infin. Futur. med. in passiver Bedeutung. Genau wie hier II 115 αὐτον δέ σε καὶ τοὺς σοὺς συμπλόους τριῶν ήμεοξων προαγορεύω έκ τῆς έμῆς γῆς ες ἄλλην τινὰ μετορμίζεσθαι, εἰ δὲ μὴ, ᾶτε πολεμίους περιέψε-σθαι. S. z. c. 39 (ζημιώσεαι).

150. 7. ἔστι λόγος λεγόμενος auch c. 167 öfter.

c. 54.

λέγεται mit Accus. c. infin. auch

spartanischen Abgeordneten ab- mit dieser einfachen, altertümlichen Redeformel eine Botschaft eingeleitet. Vgl. III 40.

Πέρσην. S. z. c. 61 (Κηφηνες). 16. avt/goog att. evartiog. Auch

c. 49, 192.

18. μέζονας άξω = τιμιωτέρους η έν μέζονι τιμη άξω. άγειν steht in der Bedeutung von voulger, "schätzen" auch I 107. II 172. IX 7. 19. λέγεται. Mit Accus. c. Inf. wie oben.

ποηγμα ποιήσασθαί τι "etwas zu einer Sache von Bedeutung

machen" auch VI 63.

οὐδὲν ἐπαγγελλομένους μεταιτέειν == οὐδὲν ἐπαγγέλλεσθαι και ούδεν μεταιτέειν. Die Argeier machten weder Anerbietungen (in Betreff eines Bündnisses), noch verlangten sie dafür als Geach c. 167 öfter. genleistung etwas (Anteil am Obersegov $\mathring{\eta} = \pi \varrho l v \ \mathring{\eta}$ auch befehl), d. h. die Argeier lieszen überhaupt alle Unterhandlungen fallen. — Die Negation gehört gerau mit Accus. c. infin. auch auch zu μεταιτέειν. Vgl. V 39 της δὲ Σπάρτης Αναξανδρίδης μὲν δ λ έγει. Auch III 122 wird Αέοντος οὐκέτι περιεών ἐβασίλενε. γελλομένους μεταιτέειν, έπεὶ δέ σφεας παραλαμβάνειν τοὺς Ελληνας, οῦτω δὴ ἐπισταμένους, ὅτι οὐ μεταδώσουσι τῆς ἀρχῆς Λακεδαιμόνιοι, μεταιτέειν, ἵνα ἐπὶ προφάσιος ἡσυχίην
ἄγωσι. Συμπεσεῖν δὲ τούτοισι καὶ τόνδε τὸν λόγον λέγουσί 151
5 τινες Ἑλλήνων, πολλοῖσι ἔτεσι ΰστερον γενόμενον τούτων, τυχεῖν ἐν Σούσοισι τοῖσι Μεμνονίοισι ἐόντας ἐτέρου πρήγματος
εῖνεκεν ἀγγέλους ᾿Αθηναίων, Καλλίην τε τὸν Ἱππονίκου καὶ
τοὺς μετὰ τούτου ἀναβάντας, ᾿Αργείους δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον
γρόνον πέμψαντας καὶ τούτους ἐς Σοῦσα ἀγγέλους εἰρωτᾶν

1. παραλαμβάνειν. παραλαμβάνω, ich versuche zu gewinnen (als Bundesgenossen); ebenso c. 168. Ueber den Infin. nach ἐπεί s. z. c. 3.

2. οὖτω δή leitet oft, das Vorhergehende zusammenfassend, den Nachsatz ein. Wie hier c. 155, 158. 233. Aehnlich gebraucht Herodot ἐνθαὖτα.

3. μεταιτέειν, τῆς ἀρχῆς.

έπλ προφάσιος = ταύτης έχομενοι προφάσιος (VI 94). Vgl. IV 135 und Thuk. III 75 έπλ προφάσει.

151. 4. συμπεσεῖν in gleicher Bedeutung VI 18 συνέπεσε τὸ πάθος (ἡ Μιλήτου ἄλωσις) τῷ χρηστηρίω τῷ ἐς Μίλητον γενομένω.

τῷ ἐς Μίλητον γενομένω. τόν δε τὸν λόγον "folgende Geschichte". λόγος in gleicher

Bedeutung I 21.

6. ἐν Σούσοισι τοῖσι Μεμνονίοισι. τὰ Μεμνόνια hiesz die Königsburg von Susa, welche nach der Sage von Memnon, dem König der östlichen Aethiopen (Homer Odyss. I 24), erbaut war. S. z. V 52

ετέφου ποήγματος εΐνεκεν. Wir wissen darüber nichts näheres.

7. Καλλίην. Ueber das reiche und berühmte Geschlecht der Kallias in Athen s. zuVI 121. Der hier erwähnte Kallias (mitdem Beinamen Λακκόπλουτος) galt für den reichsten aller Athener. In welcher Zeit Kallias mit einer Gesandtschaft beim Artaxerxes (465—425) gewesen, lägzt sich nicht mit Sicherheit bestimmen. Einige vermuten, dasz der Vertrag, welcher 469 nach der

Schlacht am Eurymedon zwischen Persern und Griechen zu Stande kam, durch Kallias abgeschlossen sei (Plut. Kim. 13); dem steht entgegen, dasz Artaxerxes, mit welchem Kallias nach unserer Stelle unterhandelte, erst 465 zur Regierung kam. Andere denken au den sogenannten kimonischen Frieden (449), der, wie Diodor XII 4 ausdrücklich angibt, von Kallias, dem Athenienser, abgeschlossen sein soll. Wenn es nun auch sehr zweifelhaft ist, ob dieser Frieden, welchen weder Herodot noch Thukydides auch nur mit einem Worte erwähnen, die doch beide ein so wichtiges Factum nicht mit Stillschweigen hätten übergehen können, überhaupt geschlossen ist, so macht es doch die häufige Erwähnung desselben bei den späteren Historikern und namentlich bei den attischen Rednern wahrscheinlich, dasz um 449 (nach Kimons Tode) ein Vertrag zwischen Persern und Griechen zu Stande gekommen ist, über dessen nähere Bedingungen wir freilich bei dem Schweigen des Herodot and Thukydides nichts Sicheres angeben können; denn erst spätere Historiker (Diodor XII 4) erwähnen die einzelnen Bestimmungen desselben und schreiben seine Abschlieszung dem Kimon zu. Dasz nun Kallias als Unterhändler des vorhin erwähnten Vertrags von den Athenern zum Artaxerxes gesandt sei, ist immerhin möglich.

και τοὺς μετὰ τούτου ἀναβάντας, die Gesandten der übrigen hellenischen Staaten.

9. καὶ τούτους. S. z. c. 129.

Αρτοξέρξην του Ξέρξεω, εί σφι έτι έμμένει την προς Ξέρξην αιλίην συνεκεράσαντο, η νομιζοίατο προς αυτού είναι πολέμιοι. βασιλέα δε Αρτοξέρξην μάλιστα έμμένειν φάναι, και ού-152 δεμίαν νομίζειν πόλιν "Αργεος φιλιωτέρην. Εί μέν νυν Ξέρξης τε απέπεμψε ταυτα λέγοντα κήρυκα ές "Agyos και 'Ag-5 γείων άγγελοι άναβάντες ές Σούσα έπειρώτεον Αρτοξέρξην περί φιλίης, ούκ έχω άτρεκέως είπεζν, ούδέ τινα γνώμην περί αύτων αποφαίνομαι άλλην νε η τήνπερ αύτοι Αργείοι λένουσι. έπίσταμαι δὲ τοσούτο, ὅτι εἰ πάντες ἄνθρωποι τὰ οἰκήτα κακὰ ές μέσον συνενείκαιεν άλλάξασθαι βουλόμενοι τοῖσι πλησίοισι, 10 ένχυψαντες αν ές τα των πέλας κακά άσπασίως εκαστοι αυτών αποφεροίατο οπίσω τὰ έσηνείκαντο, ούτω δη ούκ Αργείοισι αϊσγιστα πεποίηται. έγω δε όφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα, πείθεσθαί γε μέν ου παντάπασι όφείλω, καί μοι τούτο το έπος έγέτω ές πάντα τὸν λόγον, ἐπεὶ καὶ ταῦτα λέγεται, ὡς ἄρα Αο-15 γείοι ήσαν οί έπικαλεσάμενοι του Πέρσην έπὶ την Ελλάδα,

- εἴ σφι ἔτι ἐμμένει. Subject ist ἡ φιλίη, was als Object in den Relativsatz gezogen ist.
- συνεκεφάσαντο. Vgl. IV 152 Κυφηναίοισι δὲ εἰ Σαμίους ἀπὸ τούτου τοῦ ἔργου πρῶτα φιλίαι μεγάλαι συνεκφή θησαν.
- νομιζοίατο. Moduswechsel. Wie hier III 140, V 13, 97. νομίζεσθαι mit πρός verbunden auch c. 2.
- 9. ἐπίσταμαι δὲ τοσοῦ-To. Im Folgenden nimmt Her. die Argeier gegen die schweren Vorwürfe, welche noch zu seiner Zeit gegen Argos, wegen seiner neutra-len Haltung während der Perserkriege, erhoben werden mochten, nicht undeutlich in Schutz. Er gibt eine Entschuldigung der Argeier in Form einer allgemeinen Betrachtung: Wir alle haben unsere Fehler und gar mancher, der sich vor anderen für schuldbeladen hält und von den Uebrigen verdammt wird, möchte doch mit anderen kaum tauschen, wenn es ihm frei stände, einen Blick in ihr Herz zu werfen und die Grösze fremder Sobuld gegen die eigene abzumessen. Und so ist das Verhalten der Argeier
- nicht so sehr viel schlechter als das Anderer (der Thebaner?) gewesen (οῦτω ὅη οὐτ Δρρείοισι αίσχιστα πεποίηται). Damit will Herodot zugleich die Ermahnung verknüpfen, dasz diejenigen, welche Andere verdammen, bei einer unparteiischen Prüfung oft finden würden, dasz auch sie selbst nicht frei von Schuld sind und Anderen ebenfalls Grund zu Anklagen geben könnten.
- τὰ οἰκήτα κακά, ihre eigenen Freveltaten.
- τοῖσι πλησίοισι, kurz für τοῖσι τῶν πλησίων (= τῶν πέλας).
- 11. ἐγκύψαντες, um sie genauer ansehen zu können.
- 12. 'Αργείοισι πεποίηται. Ueber den Dativ beim Passiv s. z. c. 53.
- 13. έγω δὲ ὀφείλω κτλ. Vgl. mit diesem Ausspruch II 123 έμοὶ δὲ παρὰ πάντα τὸν λόγον ὑπόκειται, ὅτι τὰ λεγόμενα νπ' ἐκάστων ἀκοῆ γράφω. Aehnlich IV 195. Ueber die Form der Kritik Herodots s. Einl. Bd. I S. 15.
  - 14. μέν att. μήν.
  - 15. $\ell \pi \epsilon \ell = \text{denn}$, wie c. 103.

έπειδή σφι πρός τους Λακεδαιμονίους κακώς ή αίχμη έστήκες, παν δή βουλόμενοί σφι είναι πρό της παρεούσης λύπης.

Τὰ μὲν πεοί Αργείων εἴρηται, ές δὲ τὴν Σικελίην ἄλλοι 153 τε απίκατο αγγελοι από των συμμάγων συμμίζοντες Γέλωνι, 5 και δή και από των Λακεδαιμονίων Σύαγρος. του δε Γέλωνος τούτου πρόγονος, ολκήτωρ ὁ ἐν Γέλη, ἡν ἐκ νήσου Τήλου της έπι Τριοπίω κειμένης, ος κτιζομένης Γέλης ύπο Λινδίων τε των έκ Ρόδου καὶ Αντιφήμου ούκ έλείφθη. ανα γρόνον δὲ αύτου οι απόγονοι γενόμενοι Ιροφάνται των ηθονίων θεων 10 διετέλεον έόντες, Τηλίνεω ένός τευ τῶν προγόνων ατησαμένου τρόπω τοιώδε ες Μακτώριον πόλιν την ύπερ Γέλης ολκημένην έφυγον ανδρες Γελώων έσσωθέντες στάσι. τούτους ών ό Τηλίνης κατήγανε ές Γέλην, έγων ούδεμίαν ανδρών δύναμιν, άλλ' ίρα τούτων των θεων. όθεν δε αυτά έλαβε η αυτός έπτή-

1. $\alpha i \chi \mu \dot{\eta}$ metaphor. = Kampf, auch V 94.

έστήκεε homerisch, Vgl. Hom. II. V 333 ίστατο νείκος. c. 171 φύλοπις αίνη έστηκε προ νέων.

2. ποὸ τῆς παο εούσης λύπης = η τὴν παο εοῦσαν λύπην. Vgl. VI 12 προ τούτων τῶν κακῶν ἡμῖν γε κρέσσον καὶ ότιῶν άλλο παθείν έστί. — Gemeint ist mit der kύπη der Zustand der Erniedrigung und Schmach, in welchen die Argeier durch die ihnen von den Spartanern beigebrachte Niederlage geraten waren (s. c. 148).

Hellenische Gesandte bei Gelon von Syracus, Gelon's Vorfahren. Seine Taten: Die Verhandlungen mit den hellenischen Gesandten. Krieg mit den Karthagern. Niederlage derselben durch Gelon und Theron (c. 153-167).

153. 3. αλλοι τε-καί δή καί. S. z. c. 47.

4. συμμίξοντες Γέλωνι. Vgl. VIII 67 έθέλων συμμίξαί σφι καλ πυθέσθαι τὰς γνώμας.

6. οἰκήτως ὁ ἐν Γέλη "der sich zuerst von den Vorfahren des Gelon mit in Gela angesiedelt hatte" d. h. der Mitgründer von Gela. Da als Gründer von Gela neben Anti-

nes genannt wird (Schol. Pind. Pyth. II 27), welchen Namen auch Gelons Vater führte (c. 145), so ist es wahrscheinlich, dasz der hier erwähnte Vorfahr Gelons Deinomenes geheiszen hat; auch der Enkel von Gelons Vater, der Sohn Hierons, des Bruders von Gelon, hiesz Deinomenes.

Tήλου. Tηλος j. Dilos, eine Sporade, liegt Knidos und dem triopischen Vorgebirge (I 144) gegenüber.

7. ὑπὸ Λινδίων. Die Gründung Gela's fällt 690 v. Chr. Genaueres bei Thukyd. VI 4.

8. ἀνὰ χοόνον, verb. mit γενόμενοι. S. z. c. 10, VI.

9. χθονίων θεών, der Demeter und Persephone. Wie hier VI

14. ioa, die Götterbilder und sonstige heilige Geräte, die zum Cultus gehörten.

η αὐτὸς ἐκτήσατο. Nach η ist wahrscheinlich εί (υb) ausgefallen. Herodot kann nichtangeben, woher (οθεν) Telines die ίρα erhalten; er weisz nicht, ob sie früher einer anderen Familie gehört, aus deren Besitz sie in die Hände des Telines übergegangen sein könnten, oder ob sie erbliches Eigentum seiner eigenen Familie gewesen (η εί ανphemos (s. u.) auch ein Deinome- τὸς ἐπτήσατο). Nach dem Schol, z.

σατο, τούτο ούκ έχω είπαι. τούτοισι δ' ών πίσυνος έων κατήγαγε, έπ' ώ τε οί απόγονοι αύτου Ιροφάνται τῶν θεῶν ἔσονται. θωμά μοι ων καλ τούτο γέγονε πρός τὰ πυνθάνομαι κατεργάσασθαι Τηλίνην ξογον τοσούτο τὰ τοιαύτα γὰρ ξργα οὐ ποὸς τοῦ ἄπαντος ἀνδοὸς νενόμικα γίνεσθαι, ἀλλὰ πρὸς ψυχῆς δ τε αγαθής και δώμης ανδοηίης · ὁ δὲ λέγεται πρὸς τῆς Σικελίης των ολητόρων τὰ ὑπεναντία τούτων πεφυκέναι δηλυ-154 δρίης τε και μαλακώτερος άνήρ. Ούτω μέν νυν έκτήσατο τούτο τὸ νέρας. Κλεάνδρου δὲ τοῦ Παντάρεος τελευτήσαντος τὸν βίον, ος ἐτυράννευσε μὲν Γέλης έπτὰ ἔτεα, ἀπέθανε δὲ 10 ύπὸ Σαβύλλου ἀνδρὸς Γελώου; ἐνθαῦτα ἀναλαμβάνει τὴν μουναρχίην Ίπποκράτης Κλεάνδρου ἐών ἀδελφεός. ἔχοντος δὲ Ίπποκράτεος την τυραννίδα ο Γέλων έων Τηλίνεω του ίρο-

Pind. Pyth. II 27 war das Letztere der Fall, denn schon sein Vorfahr war in ihrem Besitz gewesen, da er den Cult der chthonischen Götter aus Triopion mitgebracht haben sollte.

1. δ' ων. Ueber die Bedeutung von ων s. z. c. 9, III.

2. $\hat{\epsilon}\pi'$ $\hat{\omega}$ $\tau\epsilon$ — $\hat{\epsilon}\sigma o v \tau \alpha \iota$. $\hat{\epsilon}\pi'$ $\hat{\omega}$ $\tau\epsilon$ (att. $\hat{\epsilon}\varphi'$ $\hat{\omega}$ $\tau\epsilon$) ea conditione ut hier mit Indic. Fut, verbunden wie III 83 έπὶ τούτω δὲ ὑπεξίσταμαι τῆς ἀρχῆς ἐπ' ὡ τε οὐδενος ὑμέων ἄρξομαι. Mit Infin. unt. c. 154. — Die erbliche Hierophantenwürde war nicht allein ein höchst ehrenvolles, sondern auch ein einflussreiches und einträgliches Amt, da mit ihm die Verwaltung des heiligen Vermögens, so wie der Genuss eines bedeutenden Teils seines Ertrages verbunden war. Ueber die Functionen des Hierophanten vgl. Lob. Aglaoph. I 51: "Hierophantae sive Deorum simulacra sive vasa sacra et instrumenta aliave priscae religionis monumenta (= τὰ ίερά), qualia in sacrario asservata fuerunt, in conspectum hominum protulerunt. Eorum aspectum qui praebent δείξαι τὰ ίερα vel παρέχειν vel φαίνειν (vgl. ίεροφάντης) dicuntur, et ab hoc quasi primario Hierophantarum actutum Eleusinio- zum Tyrannen aufgeworfen. Seine rum sacerdos princeps nomen ac- Tyrannis währte sieben Jahre. cepit, tum totum negotium nuncu- Ihm folgte sein Bruder Hippopatum est".

3. θωμά μοι ων και τούτο y έγονε. Wunderbar war Herodot schon vorher gewesen, auf welche Weise Telines in den Besitz der ίρα gekommen sein möchte.

πρός τα πυνθάνομαι = πρός ταῦτα ἃ πυνθάνομαι. Die Bedeu-tung von πρός (= in Bezug auf) streift oft an die causale an, so namentlich in πρός ταῦτα = διὰ ταῦτα c. 163. II 54. 66. III 127. VI 82. — Herodot hatte über Telines vernommen, dasz er ein weichlicher Mann gewesen sei (s. u.), daher erschien es ihm wunderbar, dasz er eine solche Tat verrichtet haben sollte.

5. πρός τοῦ ᾶπαντος. πρός c. gen. $\rightleftharpoons$ ge mäsz. Vgl. οὖτε γὰρ Περσικά ήν ούτε Λύδια τὰ ποιεύμενα έκ τῆς γυναικός, οὕτε πρός τῶν έκ της Ασίης ουδαμών.

6. πρός verb. mit τῶν οἰκητόρων. 8. μαλακώτερος. In dem Comparativ liegt die Annäherung an den Begriff des Simplex. Vgl. IV 94 υπαφρονέστερος, etwas, ziemlich einfältig. Aehnlich νωθέστερος (ΙΠ 53), ὑποθερμότερος (VI 38 öfter).

154. 12. Κλεάνδοου. Kleandros, früher ein Volksführer, hatte sich 505 v. Chr. mit Hülfe des Volks krates (498-491), diesem Gelon

φάντεω ἀπόγονος πολλών μετ' ἄλλων καὶ Αίνησιδήμου τοῦ. Παταίκου ην δορυφόρος Ιπποκράτεος. μετά δὲ οὐ πολλον γρόνου δι' άρετην άπεδέχθη πάσης της ίππου είναι ίππαργος. πολιορχέοντος γαρ Ίπποχράτεος Καλλιπολιήτας τε και Ναξίους 5 καί Ζαγκλαίους τε καί Λεοντίνους καί πρός Συρηκοσίους τε καί των βαρβάρων συχνούς άνηρ έφαίνετο έν τούτοισι τοίσι πολέμοισι έων ο Γέλων λαμπρότατος. των δε είπον πολίων, τούτων πλην Συρηκουσέων ούδεμία πεφεύγεε δουλοσύνην πρός Ίπποκράτεος. Συρηκοσίους δε Κορίνθιοί τε καὶ Κερκυ-10 ραίοι έρρύσαντο μάχη έσσωθέντας έπλ ποταμώ Έλώρω. έρρύσαντο δε και ούτοι έπι τοϊσδε καταλλάξαντες, έπ' ώτε Ιπποκράτε Καμάοιναν Συρηχοσίους παραδούναι Συρηχοσίων δε ήν Κα-

in Gela und war der älteste der 4 Söhne des Deinomenes (c. 145). Seine Brüder waren Hieron, Polyzelos, Thrasybulos. Als Gelon 484 Herscher von Syrakus wurde, übernahm Hieron die Herschaft seiner Vaterstadt Gela; nach Gelons Tode 478 folgte er diesem auch in der Tyrannis von Syracus.

1. Αίνησιδήμου. Diesen Waffengenossen des Gelon hebt Herodot aus der Zahl der δορυφόροι einesteils wegen seiner kriegerischen Tüchtigkeithervor, andernteils deshalb, weil er vermutlich der Vater war des von Herodot unt. c. 165 erwähnten Tyrannen von Agrigent, Theron, in Verein mit welchem Gelon die Karthager unter Hamil-kar bei Himeraschlug (c. 165-167). Ueber das Geschlecht des Ainesidemos und Theron s. z. c. 165.

 μετὰ δὲ – χρόνον, nachdem er eben erst unter die δορυφόροι des Hippokrates aufgenommen war, erhielt er kurze Zeit nachher den Oberbefehl über die Reiterei.

3. ἀπεδέχθη — είναι. Der Infinitiv ist für uns pleonastisch. Vgl. V 25 'Οτάνεα ἀποδέξας στρατηγόν είναι τῶν παραθαλασσίων ἀνδρῶν. Ohne zivat I 124. 162.

4. Καλλιπολιήτας. Kallipolis lag am Fusze des Aitna; es war eine Colonie des sikelischen Naxos. - Naxos, eine der ersten griechi-

(491-478). Gelon gehörte zu der schen Niederlassungen auf Sicilien, angesehenen Hierophantenfamilie war 734 v. Chr. von dem euboischen Chalkis gegründet; auch Zankle und Leontini waren chalkidische Städte. Syrakus war eine korinthische Colonie (735 v. Chr.). Vgl. über die hellenischen Colonieen auf Sicilien Thuk. VI 1.

5. καὶ πρὸς adverbialisch wie V 20. Vgl. $\pi \rho \delta s$ $\delta \dot{\epsilon}$ (c. 166. V 20), $\dot{\epsilon} \pi l$ $\delta \dot{\epsilon}$, $\dot{\epsilon} \nu$ $\delta \dot{\epsilon}$ (V 95) und das sehr häufige μετα δέ.

6. βαρβάρων. Gemeint sind die eingeborenen Sikuler (Thuk. VI 1).

8. πεφεύγεε - ποός. ποός cum Genet. = von Seiten. Vgl. V 45 ού μέντοι ούδε αύτοι δουλοσύνην διέφυγον πρός Περσέων.

10. 'Ελώρω. "Ελωρος (auch "Ελωoog), ein Flusz auf der östlichen Küste Siciliens, nördlich vom Vorgebirge Pachynum, j. Atellaro (an der Mündung Abiso).

11. ἐπὶ τοἰσδε. ἐπί = unter der Bedingung. Vgl. im Folg. ἐπ' ὡ τε (auch c. 153). Wie hier ἐπὶ τοῖσδε, so ist V 82 ἐπὶ τοισίδε von nur einer Bedingung gesagt.

έπ' ώτε mit Infinitiv. S. z. c. 153.

12. Kauagivav. Kamarina, noch jetzt Camarina, wurde von Syrakus aus (598 v. Chr.) auf der Südküste Siciliens an der Mündung des Hipparis gegründet. Ueber die späteren Schicksale der Stadt vgl. Thuk. 155 μάρινα τὸ ἀρχαϊον. 'Ως δὲ καὶ 'Ιπποκράτεα τυραννεύσαντα ἰσα ἔτεα τῷ ἀδελφεῷ Κλεάνδρῷ κατέλαβε ἀποθανεῖν πρὸς πόλι 'Τβλη, στρατευσάμενον ἐπὶ τοὺς Σικελοὺς, οῦτω δὴ ὁ Γέλων τῷ λόγῷ τιμωρέων τοῖσι Ίπποκράτεος παισὶ Εὐκλείδη τε καὶ Κλεάνδρῷ οὐ βουλομένων τῶν πολιητέων κατηκόων ἔτι εἶναι, ὁ τῷ ἔργᾳ, ὡς ἐπεκράτησε μάχη τῶν Γελڜων, ἡρχε αὐτὸς ἀποστερήσας τοὺς Ίπποκράτεος παιδας... μετὰ δὲ τοῦτο τὸ εὕρημα τοὺς γαμόρους καλεομένους τῶν Συρηκοσίων ἐκπεσόντας ὑπό τε τοῦ δήμου καὶ τῶν σφετέρων δούλων, καλεομένων δὲ Κυλλυρίων, ὁ Γέλων καταγαγών τούτους ἐκ Κασμένης πόλιος ἐς 10

155. 1. τυραννεύσαντα. Ueber die Regierungszeit des Hippokrates s. z. c. 154.

2. ἴσα—ἀδελφεῷ. Ueber ἴσος cum dativ. s. z. c. 3.

κατέλαβε ἀποθανείν. καταλαμβάνειν betreffen auch c. 149. Mit unserer Stelle vgl. III 118 'Ινταφέρνεα κατέλαβε υβρίσαντα τάδε ἀποθανείν αὐτίκα.

3. ^{*}Tβλη. Es gab drei Städte dieses Namens auf Sicilien. 1) ^{*}Tβλη ή μείζων, Groszhybla; am Südabhange des Aitna, j. Paterno. 2) ^{*}Tβλη [†]Hραία, zwischen Gela und Syrakus gelegen. 3) ^{*}Tβλη τα Μέγαρα, wo Dorer aus Megara eine Niederlassung gegründet hatten (daher auch wol blosz Μέγαρα geheiszen). Vgl. c. 156. Es lag an der Ostküste der Insel in nördlicher Richtung von Syrakus. Ob an unserer Stelle Groszhybla oder Hybla Heraea gemeint ist, läszt sich nicht entscheiden.

Σιπελούς. Nach Thuk. VI 2 waren die Σιπελοί aus Italien eingewandert.

οῦτω δή im Nachsatze. S. z. c.

4. τῷ λόγφ — τῷ ἔργφ auch VI 38.

 ενοημα, öfter von groszen (überraschenden) Glücksfällen gebraucht. Vgl. VIII 109 ενοημα ενοήκαμεν ήμέας τε αύτούς καὶ τὴν Ελλάδα. Aehnlich ob. c. 10, IV.

8. γαμόςους, die dorische Form γαμόςοι entspricht der attischen γεωμόςοι. In Syrakus wurden mit

diesem Namen die adeligen Grundbesitzer bezeichnet, welche selbst in der Stadt wohnten, aber auf ihren Ländereien zinspflichtige Bauern (δούλοι) hielten. Nach der Einwanderung der siegreichen Dorer (Korinthier) war das Eigenthumsrecht an Grund und Boden auf die Sieger übergegangen (γαμόοοι = κληρούχοι), während die ur-sprüngliche Bevölkerung, die Σικαvoi (Thuk. VI 2), mit der politischen Unabhängigkeit zugleich Grundbesitz und persönliche Frei-heit verlor. Dieses Verhältnis findet sich in den meisten dorischen Staaten. Man vergl. die syrakusischen Kyllyrier mit den spartanischen Heloten, den kretischen Klaroten, den argivischen Gymneten, so wie mit den thessalischen Penesten.

έππεσεῖν ὑπό, auch VIII 141,

— Der zweite und dritte Stand,
nämlich der δῆμος, d. i. die niedere
Bürgerschaft (s. z. c. 156 Ende) und
die leibeigenen Bauern (πυλλύριοι),
hatten gegen den ersten Stand, die
oligarchischen grundbesitzenden
Familien (γαμόροι), gemeinschaftliche Sache gemacht und diese vertrieben.

9. παλεομένων δέ. Ueber den Gebrauch von δέ s. z. c. 8, II (δούλω δέ).

10. καταγαγών, κατάγειν vom Zurückführen Verbannter auch c. 153.

Κασμένα war nach Thuk. VI 5 645 v. Chr. von Syrakus aus gegründet. Die Lage läszt sich nicht genauer bestimmen. τὰς Συρηκούσας ἔσχε καὶ ταύτας. ὁ γὰρ δῆμος ὁ τῶν Συρηκούων ἐπιόντι Γέλωνι παραδιδοί τὴν πόλιν καὶ ἑωυτόν. Ὁ 156 δὲ ἐπείτε παρέλαβε τὰς Συρηκούσας, Γέλης μὲν ἐπικρατέειν λόγον ἐλάσσω ἐποιέετο, ἐπιτρέψας αὐτὴν Ἱέρωνι ἀδελφεῷ ἑωυτού, ὁ δὲ τὰς Συρηκούσας ἐκράτυνε, καὶ ἦσάν οἱ πάντα αἱ Συρήκουσαι. αἱ δὲ παραυτίκα ἀνά τ' ἔδραμον καὶ ἀνέβλαστον τοῦτο μὲν γὰς Καμαριναίους ἄπαντας ἐς τὰς Συρηκούσας ἀγαγών πολιήτας ἐποίησε, Καμαρίνης δὲ τὸ ἄστυ κατέσκαψε, τοῦτο δὲ Γελῷων ὑπερημίσεας τῶν ἀστῶν τῶυτὸ τοῖσι Καμαριναίοισι δὲποίησε, Μεγαρέας τε τοὺς ἐν Σικελίη, ὡς πολιορκεόμενοι ἐς ὑμολογίην προσεχώρησαν, τοὺς μὲν αὐτῶν παχέας ἀειραμένους τε πόλεμον αὐτῷ καὶ προσδοκέοντας ἀπολέεσθαι διὰ τοῦτο ἀγαγών ἐς τὰς Συρηκούσας πολιήτας ἐποίησε, τὸν δὲ δῆμον τῶν Μεγαρέων οὐκ ἐόντα μεταίτιον τοῦ πολέμου τούτου οὐδὲ τροσδεκόμενον κακὸν οὐδὲν πείσεσθαι ἀγαγών καὶ τούτους ἐς

156. 3. ἐπικρατέειν ist für das handschriftliche ἐπικρατέων geschrieben. Zu dem fehlenden τοῦ vgl. II 20 αἰτίους εἶναι (τοὺς ἀνέμους) πληθύειν τον ποταμόν. Vgl. unt. c. 170.

4. ἐπιτοέψας. Im Jahre 484. S. z. c. 154.

5. 6 8 £. S. z. c. 6.

η σάν ο πάντα α Συρήκονσαι. Vgl. III 157 ώς δξ καὶ τοῦτο
κατέργαστο, πάντα δὴ η ντοῖσι Βαβυλωνίοισι Ζώπυρος — Zop. war den
Babyloniern Alles, d. h. er wurde
von ihnen am höchsten geehrt. Eine
andere Bedeutung hat τὰ πάντα I
122.

6. ἀνά τ' ἔδραμον. Tmesis. S. z. c. 10, V. Ganz wie hier I 66 οί Σπαρτήται ἀνά τ' ἔδραμον αὐτίκα καὶ εὐθηνήθησαν, an welcher Stelle ebenfalls ἀναδραμεῖν in un eigentlicher Bedeutung gebraucht ist. — Das (dichterische) ἀναβλαστάνειν hier vom Emporblühen eines Staats; in etwas anderer Bedeutung III 62. V 92.

7. τοῦτο μὲν — τοῦτο δέ. S. z. c. 6.

8. τὸ ἄστυ im Gegensatz zur Burg. Vgl. I 14.

9. τωντὸ τοῖσι. Ueber ὁ αὐτός mit Dativ s. z. c. 3.

10. Μεγαφέας τε τοὺς ἐν Σικελίη. S. z. c. 155.

11. τοὺς μὲν αὐτῶν παχέας — τὸν δὲ δῆμον bestimmen das oben allgemein anngegebene Object (Μεγαφέας) genauer und stehen als Teile desselben mit demselben im gleichen Casus. Ganz wie hier VI 30 νῦν δὲ Ίστιαῖον αὐτῶν δὲ τούτων εῖνειεν ᾿Αρταφέρνης τε ὁ Σαρδίων ὕπαρχος καὶ ὁ λαβῶν ἍΑρπαγος, ὡς ἀπίνετο ἀγόμενος ἐς Σάρδις, τὸ μὲν αὐτοῦ σῶμα ἀνεσταύρωσαν, τὴν δὲ κεφαλὴν ταριχεύσωντες ἀνήνεικαν παρὰ βασιλέα Δαρεῖον ἐς Σοῦσα. — Hier wie V 30. 77. VI 91 sind οἱ παχέες die Aris tokraten eig. die Wohlgenährten.

αειραμένους πόλεμον αὐτοὶς. Die Wendung πόλεμον ἀείρα-

σθαι τινι auch c. 132.

14. οὖκ ἐόντα μεταίτιον τοῦ πολέμου. Auch Megara wurde wie Syrakus von oligarchischen Familien regiert; sie waren es, welche sich mit ihren leibeigenen Bauern (δοῦλοι) den Uebergriffen Gelons mit Waffengewalt widersetzten. Der δῆμος, d. i. die niedere Bürgerschaft hatte am Kampfe keinen Teil genommen, was ihnen Gelon schlecht vergalt.

15. καὶ τούτους et ipsos erneuert του δημου. Auch das Volk

τὰς Συρημούσας ἀπέδοτο ἐπ' ἐξανωνῆ ἐκ Σικελίης. τώυτὸ δὲ τούτο και Εύβοέας τους έν Σικελίη έποίησε διακρίνας. έποίες δὲ ταῦτα τούτους ἀμφοτέρους νομίσας δημον είναι συνοίκημα 157 αχαριτώτατον. Τοιούτω μέν τρόπω τύραννος έγεγόνεε μέγας ό Γέλων, τότε δε ώς οι άγγελοι τῶν Ελλήνων ἀπίκατο ές τὰς 5 Συρημούσας, έλθόντες αύτω ές λόγους έλεγον τάδε "Επεμψαν ήμέας Λακεδαιμόνιοί τε καὶ 'Αθηναΐοι καὶ οί τούτων σύμμαχοι παραλαμψομένους σε πρός του βάρβαρου του γάρ επιόντα έπὶ την Ελλάδα πάντως κου πυνθάνεαι, ότι Πέρσης άνηρ μέλλει ζεύξας του Ελλήσπουτου και έπαγων πάντα του ήφου στρατου 10 έκ της 'Ασίης στρατηλατήσειν έπὶ την Ελλάδα, πρόσγημα μεν ποιεύμενος, ώς έπ' Αθήνας έλαύνει, έν νόω δε έχων πάσαν την Ελλάδα ύπ' έωυτω ποιήσασθαι. σύ δὲ δυνάμιός τε ήπεις μεγάλως, καὶ μοῖρά τοι τῆς Ελλάδος οὖκ έλαχίστη μέτα ἄργοντί νε Σικελίης. βώθεε τε τοΐσι έλευθερούσι την Ελλάδα, 15 καὶ συνελευθέρου, άλης μεν γαρ γενομένη πάσα ή Ελλάς

τος et ipse auch c. 151.

1. ἐπ' ἐξαγωγῆ. ἐπί c. dat. s.
z. c. 146 (ἐπ' οἴοι). Wie hier V 6
πωλέουσι τὰ τέκνα ἐπ' ἐξαγωγῆ.

2. Εὐβοέας τοὺς ἐν Σικελίη. Gemeint sind die von dem euboischen Chalkis eingewanderten Ansiedler. Vgl. c. 154.

διαποίνας, das Volk von den Vornehmen, welchen letzteren nichts

geschah.

3. συνοίκημα, "Mitgenossen-schaft." Dasz Gelon ohne Rücksicht auf die angeborene Stammverschiedenheit die Bürger verschiedener Städte zu einem staatlichen Gemeinwesen vereinigte, erklärt sich daraus, dasz er die griechische Bevölkerung als ein nationales Ganzes ansah, das nur vereinigt auf Sieg über das barbarische Element (Karthager und Sikeler) hoffen könne (s. z. c. 158). So erklärt es sich auch, wie der δημος, die niedere Bürgerschaft, vor allen der Handels - und Gewerbestand, der zum gröszten Teil der sikelischen und phönikischen Bevölkerung ange-hörte, von ihm unterdrückt wurde.

157. 7. παραλαμψομένους μεναπένθεα μεγάλα τους Αίγυπτί-

(wie die Vornehmen) führte er aus att. παραληψομένους. παραλαμβά-Megara fort nach Syrakus. και ου- νειν in gleicher Bedeutung c. 168.

8. τὸν γὰς ἐπιόντα. S. z. c.

9. πάντως κου haud dubie. Ganz wie hier III 73 πάντως κου μέμνησθε und unten c. 214.

10. πάντα τὸν ήῷον στοατόν. Ζυ πάντα vgl. c. 56 (πάντας άνθοώ-

13. ὑπ' ἑωντῷ ποιήσασθαι. Ueber ὑπό c. dat. s. z. c. 11.

δυνάμιός τε ήχεις μεγάλως. μεγάλως od. εὐ ἦκω τινός, ich bin reichlich womit begabt. Vgl. V 62 χοημάτων εὐ ἦκοντες. Aehn-lich I 149 όμοίως ἦκειν τινός. In gleichem Sinne wird execu mit Adverb und Genetiv verbunden. Vgl. Ι 32 πολλοί δὲ μετρίως ἔχοντες βίου. - Ueber γάο im vorgeschobenen Satze s. z. c. 44.

14. μέτα = μέτεστι. S. z. c. 12. 16. άλης γενομένη πᾶσα ή Έλλάς. Wir erwarteten den Genet. absolutus; doch gebraucht Her. den Nominativ des Particips in Verbindung mit einem eigenen Subjecte auch sonst in ungewöhnlicher Weise. Vgl. II 66 ταύτα δέ γινό-

χείο μεγάλη συνάγεται καὶ άξιόμαχοι γινόμεθα τοῖσι έπιοῦσι ην δε ήμεων οι μεν καταπροδιδώσι, οι δε μη εθέλωσι τιμωρέειν, τὸ δὲ ὑγιαῖνον τῆς Ελλάδος ἡ ὀλίγον, τοῦτο δὲ ἤδη δεινὸν γίνεται, μη πέση πασα ή Έλλάς. μη γαο έλπίσης, ην ημέας κα-5 ταστοέψηται ὁ Πέρσης μάχη κρατήσας, ὡς οὐκὶ ἥξει παρὰ σέ γε, άλλα προ τούτου φύλαξαι. βωθέων γαρ ήμιν σεωυτώ τιμωρέεις τῷ δὲ εῦ βουλευθέντι πρήγματι τελευτή ώς τὸ ἐπίπαν γρηστή έθέλει έπιγίνεσθαι. Οί μεν ταυτα έλεγον, Γέλων 158 δὲ πολλὸς ἐνεκέετο λέγων τοιάδε "Ανδρες "Ελληνες, λόγον 10 έχουτες πλεονέκτην έτολμήσατε έμε σύμμαχον έπὶ τον βάρβαοον παρακαλέοντες έλθεζν. αύτοι δε έμευ πρότερον δεηθέντος βαρβαρικού στρατού συνεπάψασθαι, ότε μοι πρός Καργηδονίους νείκος συνήπτο, έπισκήπτοντός τε τὸν Δωριέος τοῦ

ους καταλαμβάνει (statt: τούτων δὲ γινομένων). Vgl. auch I 7. II 166. III 95. VI 11. VIII 44. 83. Aehnlich unt. c. 185.

1. χείο μεγάλη wie c. 20.

3. τὸ — ὑγιαῖνον τῆς Ἑλλά-δος. Das substantivierte Neutrum des Particips ist hier metonymisch für das Masculinum gebraucht. Vgl. c. 209 εί δὲ τούτους τε καὶ τὸ ὑπομένον (= τους υπομένοντας) έν Σπάρτη καταστρέψεαι, έστι ουδεν άλλο έθνος ανθοώπων τό σε βασιλεῦ υπομενέει. Ebenso steht c. 223 το απολλύμενον für ol απολλύμενοι.

τοῦτο δέ. δέ erneuert das erste δέ (in ην δέ). Vollständig würde die Responsion lauten: ην μεν άλης γένηται πάσα ή Έλλας, αξιόμαχοι μεν γινόμεθα τοῖσι έπιοῦσι. ἢν δε — τὸ ὑγιαῖνον τῆς Ἑλλάδος ὁλίγον ἢ, τοῦτο δὲ ἤδη δεινὸν γίνεται (vgl. c. 159). Das zweite Glied des Conditionalsatzes zerfällt in zwei Unterabteilungen (of $\mu \hat{\epsilon} \nu - o \hat{\epsilon} \delta \hat{\epsilon}$) wie c. 188, welche in to de vylatvov zusammengefaszt sind. — Eine andere Responsion s. c. 160 μèν — δè — δè — $(\delta \hat{\epsilon})$. Wie hier $\mu \hat{\epsilon} \hat{\nu} - (\mu \hat{\epsilon} \nu) - \delta \hat{\epsilon}$ — $\delta \dot{\epsilon}$ auch c. 159. Anders noch c. 188 $\mu \dot{\epsilon} \nu$ — $\delta \dot{\epsilon}$ — $\delta \dot{\epsilon}$ — $(\mu \dot{\epsilon} \nu$ — $\delta \dot{\epsilon})$. Ueber derartige Responsionen s. z. II 39.

6. πρὸ τούτου. S. z. c. 16, II. 7. ώς τὸ ἐπίπαν. S. z. c. 50. 8. ἐθέλει = φιλέει. S. z. c. 9

(Ende).

158. 9. πολλός ένεκέετο. Vgl. über das in adverbialer Bedeutung gebrauchte πολλός IX 91 ώς δε πολλός ήν λισσόμενος ὁ ξεῖνος ὁ Σάμιος. VIII 59 πολλός ήν ὁ Θεμιστοκλέης ἐν τοῖσι λόγοισι οἶα κάρτα δεόμενος.

10. πλεονέπτης heiszt die Rede, durch welche man in eigenem, selbstsüchtigem Interesse etwas zu erwirken strebt.

12. συνεπάψασθαι, hier vom feindlichen Angreifen.

13. νείκος ein mehr dichterisches Wort, welches Homer öfter mit πόλεμος verbindet. Vgl. Il. XIII 271. Bei Herodot auch III 62. VI 42. Vgl. unt. c. 225.

συνηπτο. Vgl. VI 108 μελλόντων. δὲ συνάπτειν μάχην Κορινθίων Wir wissen nichts genaueres von dem Ereignis, auf welches diese Worte bindeuten; doch kann man aus denselben so viel mit Sicherheit schlieszen, dasz Gelon von Syrakus, der sich mit seinem Schwiegervater Theron von Agrigent als Gebieter der hellenischen Welt im Westen ansah und als solcher die hellenischen Interessen den Karthagern und den Völkerstämmen Italiens gegenüber auf Sicilien vertrat (s.z. c. 165), auch bei dieser Gelegenheit den Karthagern energischen Widerstand entgegengesetzt und sie auch wirklich durch einen glücklichen Sieg zurückgetrieben hatte, wie er dies wenige Jahre nach'Αναξανδρίδεω προς Έγεσταίων φύνον έκπρήξασθαι, υποτείνοντός τε τὰ ἐμπόρια συνελευθερούν, ἀπ' ὧν ὑμῖν μεγάλαι ωφέλειαί τε καὶ ἐπαυρέσιες γεγόνασι, οὕτε ἐμεῦ είνεκεν ηλθετε βωθήσουτες ούτε του Δωριέος φόνου έκπρηξόμενοι, τό τε κατ' ύμέας τάδε απαντα ύπὸ βαρβάροισι νέμεται. άλλ' εὖ γὰρ 5 ήμεν και έπι τὸ αμεινον κατέστη, νῦν δὲ ἐπειδή περιελήλυθε ό πόλεμος καὶ ἀπῖκται ές ὑμέας, οῦτω δὴ Γέλωνος μνήστις γέγονε. ατιμίης δε προς ύμέων κυρήσας ουκ ομοιώσομαι ύμζν, άλλ' έτοιμός είμι βωθέειν παρεγόμενος διηκοσίας τε τριήρεας και δισμυρίους όπλίτας και δισχιλίην ΐππον και δισχιλίους το- 10 ξότας και δισχιλίους σφενδονήτας και δισχιλίους ίπποδρόμους ψιλούς, σετόν τε άπάση τη Ελλήνων στρατιή, έστ' αν διαπο-

her noch entscheidender durch die der hellenische Handel einen em-Schlacht bei Himera tat (c. 165). Dieses Mal hatte die Ermordung des Spartanerfürsten Dorieus, der in Sicilien eingewandert war (V 46), den Anlasz zum Kampf gegeben. Gelon, welcher dessen Tod rächen wollte, hatte, da die (grösztenteils dem sikelischen Stamme angehörigen) Egestaner die Hülfe der Karthager anriefen, die auf der Westseite der Insel noch im Besitz der Küstenpunkte Soloeis und Panormos und von dort aus jede Gelegenheit, ihre Herschaft zu erweitern, begierig ergriffen, die Spartaner zum Beistand aufgefordert; die Spartaner hatten denselben verweigert, worauf Gelon mit seinen Streitkräften allein die Karthager zurückschlug.

έπισκήπτοντος. ἐπισκήπτειν, ans Herz legen, ist III 73 mit Dativ verbunden: μέμνησθε τὰ ἐπέσκηψε Καμβύσης Πέρσησι τελευτέων τον βίον άνακτᾶσθαι την άρχην. Danach kann man auch an unserer Stelle ύμεν zu έπισκήπτοντος ergan-

τον Δωριέος φόνον. Vgl. V 42-46.

- 1. ὑποτείνοντος = ὑπισχνουμένου. ὑποτείνειν steht in gleicher Bedeutung bei Thuk. VIII 48.
- 2. έμπόρια συνελευθερούν. Waren die sicilischen Handelsplätze im Besitz der Karthager und Phöniker, so erlitt dadurch allerdings

pfindlichen Schlag, da die Karthager ohne Zweifel im Alleinbesitz des Handels bleiben wollten und demgemäsz ihre Häfen den griechischen Kaufleuten verschlossen.

4. τὸ κατ' ὑμέας, so Weit euch anlangt. Gauz wie hier V 109 ποιέειν χοεών ἐστι ὑμέας ὅκως τὸ κατ' ὑμέας ἔσται ῆτε Ἰωνίη ἐλευ-

9έρη. 5. ὑπό cum dat. S. z. c. 11. άλλ' εὖ γάο. ἀλλά verb. mit νῦν δέ und οῦτω δη Γέλωνος μνήστις γέγονε, indem der begründende Satz mit γάς vorangeschickt ist (s. z. c. 44). Ganz wie hier c. 214.

6. ἐπὶ τὸ ἄμεινον κατέστη. Gleiche Bedeutung hat c. 8 die Wendung συμφέρεται έπλ το άμεινον. Bei κατέστη erg. τὰ ποήγματα, was c. 132 und VI 105 hinzugefügt ist.

περιελήλυθε erhält im Folgenden seine Erklärung (καὶ ἀπίκται ές υμέας).

7. οὖτω δή im Nachsatz, S. z. c. 150.

11. ίπποδοόμους ψιλούς, eine Waffengattung dieses Namens wird sonst bei den Griechen nicht erwähnt. Wahrscheinlich sind daruuter leichtbewaffnete Fuszkämpfer zu verstehen, die unter die Reiterei gemischt mit den Reitern gleichen Schritthielten, auch nach Erforder-nis sich mit auf die Pferde schwangen. Man vergleiche die Kampfes-

λεμήσωμεν, υποδέκομαι παρέξειν. ἐπὶ δὲ λόγω τοιῷδε τάδε ύπίσγομαι, έπ' ώ στρατηγός τε και ήγεμών των Ελλήνων έσομαι πρός του βάρβαρου έπ' άλλω δε λόγω ουτ' αν αυτός έλθοιμι ουτ' αν αλλους πέμψαιμι. Ταυτα ακούσας ουτε ήνέ- 159 5 σχετο ο Σύαγρος εἶπέ τε τάδε 'Η κε μέγ' οἰμώξειε ο Πελοπίδης 'Αγαμέμνων πυθόμενος Σπαρτιήτας την ήγεμονίην άπαοαιοήσθαι ύπο Γέλωνός τε και Συρηκοσίων. άλλα τούτου μεν του λόγου μηκέτι μνησθής, όκως την ήγεμονίην τοι παραδώσομεν. άλλ' εί μεν βούλεαι βωθέειν τη Ελλάδι, ἴσθι ἀρξόμε-10 νος ύπο Λακεδαιμονίων, εί δ' αρα μή δικαιοίς αρχεσθαι, σύ δὲ μὴ βωθέειν. Πρὸς ταῦτα ὁ Γέλων, ἐπειδὴ ώρα ἀπεστραμ- 160 μένους τοὺς λόγους τοῦ Συάγρου, τὸν τελευταῖόν σφι τόνδε έξέφηνε λόγον ' Ε ξείνε Σπαρτιήτα, όνείδεα κατιόντα άνθρώπω φιλέει έπανάγειν τὸν θυμόν. σὰ μέντοι ἀποδεξάμενος 15 ύβοίσματα έν τω λόγω ου με πείσεις ασγήμονα έν τη αμοιβή νενέσθαι. όπου δε ύμεζε ούτω περιέχεσθε της ήγεμονίης,

art, welche Cäsar bell. Gall. I 9 und Tacit. Germ. c. 6 als eine Eigentümlichkeit der Germanen erwähnen. Vielleicht fallen die îπποδρόμοι ψιλοί der Syrakuser zusammen mit den boeotischen αμιπποι, deren Thuk. V 57 und Xen. Hell. VII 5, 23

Rrwähnung tuen.

1. έπὶ λόγω τοιῷδε — έπ' ος
unter der Bedingung dass. S.
z.c. 154 (ἐπὶ τοισίδε καταλλάξαντες ἐπ' ος τε).

159. 4. ούτε — τε. S. z. c. 8, I. 199, 4. ουτε — τε. S. z. c. 3, 1. 5, η κεμέγ ο lμώξειε, offenbar dem homerischen: η κεμέγ ο lμώξειε γέρων ίππηλάτα Πηλεύς (II. VII 125) nachgebildet. κε ist dem Dia-

lekt des Herodot sonst fremd.
δ Πελοπίδης 'Αγαμέμνων,
von ihm, dem Oberfeldherrn des gesammten griechischen Heeres im trojanischen Kriege, leiteten die Spartaner das gleichsam erblich gewordene Recht der Heerführerschaft ab, das aufzugeben sie als schimpflich darstellten, S. z. c. 148 Ende.

8. ὅκως — παραδώσομεν. Ue-

ber oxog c. fut. s. z. c. 8.

9. ἀρξόμενος. Fut. med. in passiver Bedeutung. S. z. c. 39. Ganz wie hier c. 162.

10. σὺ δέ. δέ erneuert δέ (in εί δ'). Ueber die Responsion μέν -(µèv) - đề - để s. z. c. 157.

11. βωθέειν. Infin. statt Imperativ. S. z. c. 141.

160. πρὸς ταῦτα. S. z. c. 173.

άπεστραμμένους. λόγοι άπεστραμμένοι erklärt man: schroffe, zuräckstoszende Reden. Doch scheint nach VIII 62 (λέγων μαλλον έπε-στοαμμένα) auch hier έπεστοαμμέvovs (= nachdrücklich, entschieden) gelesen werden zu müssen. έπεστραμμένος eig. fest angezogen.

12. τὸν τελευταίον, praedikativ zu fassen: dies war das letzte Wort, welches er zu ihnen sprach.

13. κατιόντα erg. ές τὸν θυμόν (aus dem folg. ἐπανάγειν τον θυ-μον). Die Folge des κατιέναι ist das έπανάγειν.

14. φιλέει. S. z. c. 9 (Ende).

άποδεξάμενος att. ἀποδειξά-

15. α΄ σ χ ή μ ο ν α — γ ενέσθαι. Vgl. Eur. frag. 261 όργη δε φαύλη πόλλ' ένεστ' ασχήμονα.

16. õxov causal wie c. 118.

περιέχεσθαίτινος. eig. etwas rings umfassen, d. h. sich fest an

Divined by Google

λαπλησίης ήγεμόνα καὶ νεών πολλον πλεύνων, άλλ' ἐπείτε ύμιν ὁ λόγος ούτω προσάντης κατίσταται, ήμεις τι ύπείξομεν του άρχαίου λόγου. εί του μεν πεζού ύμεις ήγεοισθε, του δέ ναυτικού έγω, εί δὲ ύμιν ήδονή του κατά θάλασσαν ήγεμο- 5 νεύειν, του πεζου έγω έθέλω. και η τούτοισι ύμέας χρεών 161 έστι αρέσκεσθαι η απιέναι συμμάχων τοσώνδε έρήμους. Γέλων μέν δή ταῦτα προετείνετο, φθάσας δὲ ὁ ᾿Αθηναίων ἄγγελος τον Λακεδαιμονίων αμείβετο μιν τοισίδε. 'Ω βασιλεύ Συρηκοσίων, ούκ ήγεμόνος δεομένη ή Ελλάς απέπεμψεν ήμέας προς 10 σε. άλλα στρατίης. συ δε οχως μεν στρατίην πέμψεις μη ήγεόμενος της Ελλάδος, ού προφαίνεις, ώς δε στρατηγήσεις αύτης. γλίχεαι. όσον μέν νυν παντός του Ελλήνων στρατού έδέεο ήγεεσθαι, έξήρκεε ήμιν τοισι Αθηναίοισι ήσυχίην άγειν έπισταμένοισι, ώς ο Λάκων ίκανός τοι έμελλε έσεσθαι καὶ ύπλο 15 άμφοτέρων απολογεόμενος, έπείτε δε απάσης απελαυνόμενος δέεαι της ναυτικής ἄρχειν, ούτω έχει τοι ούδ' ην ο Λάχων έπιη τοι άρχειν αὐτης, ήμεζς έπήσομεν. ήμετέρη γάρ έστι αῦτη γε μη αύτων βουλομένων Λακεδαιμονίων. τούτοισι μεν ων ήγέεσθαι βουλομένοισι οὐκ ἀντιτείνομεν, ἄλλω δὲ παρήσομεν 20 ούδενὶ ναυαρχέειν. μάτην γὰρ ἂν ὧδε πάραλον Ελλήνων στρατόν πλείστον είημεν πεκτημένοι, εί Συρηκοσίοισι έόντες

etwas halten, fest an etwas (od. an Jemandem) hangen. Wie hier III 53. V 40.

1. οίνός in gleicher Bedeutung c. 151 και έμε μάλλον ύμέων περιέ-χεοθαι kurz für: και έμε περιέχε-σθαι και μάλλον ύμέων.

4. εl - μέν. Ueber die Responsion $\mu \hat{\epsilon} \nu - \delta \hat{\epsilon} - \delta \hat{\epsilon} - (\delta \hat{\epsilon})$ s. z. c. 157.

7. αρέσκεσθαι. Schlechtere Handschriften: ἀρκέεσθαι.

161. 8. προετείνετο, προτείνεσθαι (vgl. υποτείνειν c. 158) steht in gleicher Bedeutung V 24.

13. δσον erg. χρόνον = so lange

15. ίκανός είμι hier nach Analogie von αρκέω mit Particip (άπολογεόμενος) verbunden.

16. απάσης erg. στρατιῆς, was als Hauptbegriff (s. oben 11) vor-

schwebt; vgl. auch im Folgenden της ναυτικής.

17. ούτω έχει τοι. Dieselbe Formel V 1 ούτω τοι, Ιστιαϊε, έχει κατά ταῦτα τὰ πρήγματα.

18. ἐπιῆ von ἐπιέναι (= ἐφιέναι) permittere, wie I 90. III 113.

19. μη — βουλομένων. μη weil das Participium ein hypothetisches Verhältnis ausdrückt. Vgl. c. 214 (μη έων Μηλιεύς).

21. πάραλον = ναυτικόν, wol nur hier mit στρατός verbunden. Ellnvov ist von aleigrov abhängig.

22. εί — συγχωρήσομεν. εί c. Indic. Fut. in protasi unterscheidet 38 εί μὲν — μεταμελήσει, wo im zweiten Gliede mit ην δὲ μη μεταμέληται gewechselt ist. — συγχωρέειν ist hier, wie sonst παραχωρέ-

Αθηναΐοι συγχωρήσομεν της ήγεμονίης, άρχαιότατον μέν έθνος παρεχόμενοι, μούνοι δε έόντες ού μετανάσται Ελλήνων, των καὶ "Ομηρος ὁ ἐποποιὸς ἄνδρα ἄριστον ἔφησε ἐς "Ιλιον ἀπικέσθαι τάξαι τε καλ διακοσμήσαι στρατόν. ούτω ούκ ονειδος 5 ήμιν έστι ούδεν λέγειν ταυτα. 'Αμείβετο Γέλων τοισίδε 162 Ξείνε 'Αθηναίε, ύμεις οίκατε τοὺς μὲν ἄρχοντας ἔχειν, τοὺς δὲ ἀρξομένους οὐκ έξειν. ἐπεὶ τοίνυν οὐδὲν ὑπιέντες έχειν τὸ πᾶν έθέλετε, οὐκ ᾶν φθάνοιτε τὴν ταχίστην ὀπίσω απαλλασσόμενοι και αγγέλλοντες τῆ Ελλάδι, ὅτι ἐκ τοῦ 10 ένιαυτοῦ τὸ ἔαρ αὐτῆ έξαραίρηται. [Οὐτος δὲ ὁ νόος τοῦδε τοῦ όήματος, τὸ έθέλει λέγειν δήλα γὰρ, ώς ἐν τῷ ἐνιαυτῷ έστι τὸ ἔαρ δοκιμώτατον, της δὲ τῶν Ελλήνων στρατιης την

ειν, mit Genetiv verbunden; wol nur hier so.

1. ἀρχαιότατον ἔθνος παρεχόμενοι, μοῦνοι δὲ ἐόντες οὐ μετανάσται Ἑλλήνων. Auf das Alter ihres Stammes und ihre Autochthonenschaft legten die Athener namentlich den Spartanern gegenüber groszes Gewicht. Vgl. I 56 und vor allen Thuk. I 2 την Αττικήν έκ τοῦ έπὶ πλεϊστον διὰ το λεπτόγεων ἀσταεπί πλειστον σία το λεπτογεών αστα-σίαστον ούσαν άνθρωποι όκουν οι αύτοι άει und II 36 την γάς χώςαν άει οι αύτοι οίκοῦντες (οι πρόγονοι ημών) διαθοχή των έπιγιγνομένων μέχρι τοῦδε έλευθέραν δι΄ αρετήν παρέδοσαν. Achnliche Aussprüche finden sich viel bei den attischen Rednern und Dichtern; vgl. besonders Isokr. Panegyr. IV §. 24.

3. ανδοα. Verb. ανδοα αριστον.

4. τάξαι. Gemeint ist Menestheus. Vgl. Hom. Il. II 554:

Mereodevs,

τῶ δ' οὖ πώ τις όμοῖος ἐπιχθόνιος γένετ' ανήρ

κοσμήσαι εππους τε και ανέρας άσπιδιώτας.

Νέστως δ' οίος έριζεν.

ονεϊδος. So (d. h. gemäsz der vorhergegangenen Ausführung und Begründung) kann man uns keinen Vorwurf (overdog) daraus machen, dies hier vorzubringen, dasz nämlich uns, nicht euch, der Oberbefehl zur See gebührt.

162. 7. ἀρξομένους passivisch wie c. 159.

7. ὑπιέντες mit Bezugnahme auf έπιη und έπη σομεν c. 161.

8. ούκ αν φθάνοιτε — άπαλλασσόμενοι erkläre nach der bei den Attikern häufig vorkommenden Formel own av pdavoig in Verbindung mit einem Particip. So heiszt ούκ αν φθάνοις λέγων eig. du möchtest wol mit deiner Rede nicht zuvorkommen, oder du kannstmit deiner Rede nicht früh genug kommen d. h. du sollst sofort reden. Es wird also in der Formel oux av φθάνοις (oder φθάνοιτε) mit Partic. unter einer milderen Form eine nachdrückliche Aufforderung zum sofortigen Handeln ausgesprochen, so dasz in dieser Redeweise geradezu die Bedeutung eines Imperativs liegt. Vgl. Arist. Plut. 875 ov μεν είς άγοραν ίων ταχέως ούκ αν τῶν αὖθ ἡγεμόνευε νίὸς Πετεῶο Sympos. 185°.

Μενεσθεών

την ταχίστην. S. z. c. 48.

όπίσω ἀπαλλασσόμενοι. Die-selbe Abundanz I 17. Vgl. VI 192 απενόστησαν όπίσω. Aehnliche pleonastische Verbindungen sind häufig bei Herodot. Vgl. c. 163 όπίσω ἀπά-γειν c. 225 ἀνεχώφεον όπίσω. S. z. III 16.

10. ἔαρ. Dasselbe Bild soll Perikles in einer Leichenrede gebraucht haben. Vgl. Arist. Rhet. I 7 olov Περικλής του έπιτάφιου λέγων, την νεότητα έκ της πόλεως ανηρησθαι

έωυτοῦ στρατιήν. στερισκομένην ὧν τὴν Ἑλλάδα τῆς έωυτοῦ συμμαχίης εἴκαζε ὡς εἰ τὸ ἔας ἐκ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐξαραιρη-

μένον είη.]

163 ΟΙ μέν δὴ τῶν Ἑλλήνων ἄγγελοι τοσαῦτα τῷ Γέλωνι χοηματισάμενοι ἀπέπλωον, Γέλων δὲ πρὸς ταῦτα δείσας μὲν περὶ 5
τοῖσι Ἑλλησι, μὴ οὐ δύνωνται τὸν βάρβαρον ὑπερβαλέσθαι,
δεινὸν δὲ καὶ οὐκ ἀνασχετὸν ποιησάμενος ἐλθῶν ἐς Πελοπόννησον ἄρχεσθαι ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἐῶν Σικελίης τύραννος,
ταύτην μὲν τὴν ὁδὸν ἠμέλησε, ὁ δὲ ἄλλης εἴχετο ἐπείτε γὰρ
τάχιστα ἐπύθετο τὸν Πέρσην διαβεβηκότα τὸν Ἑλλήσποντον, 10
πέμπει πεντηκοντέροισι τρισὶ Κάθμον τὸν Σκύθεω ἄνδρα

ασπες τὸ ἔας ἐκ τοῦ ἐνιαντοῦ εἰ ἐξαις εθείη. S. ebend. III 10.

— Dieses der Erklärung durchaus nicht bedürftige Bild ist im Folgenden von einem Interpolator höchst ungeschickt erklärt; Gedanke wie Sprache lassen die Worte οὐτος δὲ ὁ νόος — ἐξαραισημένον εἶη als einen späteren Zusatz erscheinen, der unmöglich von Herodot herrühren kann.

163. 5. πρός ταῦτα causal. S. z. c. 173.

δείσας περί τοῖσι Έλλησι. δείδειν περί τινι $\Longrightarrow$ timere alicui (de aliquo).

6. ὑπερβάλλεσθαι mit Accus, auch c. 168. Wie hier V 124. VI 13.

9. ຖ μέλησε. ἀμελεῖν mit dem (seltneren) Accus. auch bei Eur. Ion. 439 παιδας θνήσκοντας ἀμελεῖ.

ο δ è. S. z. c. 6.

11. Κάδμον τὸν Σκύθεω. Vermuthlich war Kadmos ein Sohn jenes Skythes, von welchem Herodot VI 23 erzählt, dasz ihm, dem Beherscher von Zankle (c.154), diese Stadt durch die Samier entrissen, worauf er zum Dareios nach Persien geflohensei und bei diesem eine ehrenvolle Aufnahme gefunden habe. Es scheint nun, dasz ihm Dareios als Ersatz für das verlorene Zankle die Herschaft über die Insel Kos übertragen hat (c. 164), welche er indes bald, da er sich nach seiner Heimat zurücksehnte, an seinen Sohn Kadmos abgetreten haben

musz. Aber auch dieser entsagte bald der Herschaft (c. 164) und kehrte mit vielen koischen Familien. unter anderen auch mit dem be-rühmten Komödiendichter Epicharmos, nach Zankle zurück. So muszte gerade Kadmos, als früherer Unter-tan und Günstling des Groszkönigs, dem Gelon als Unterhändler besonders geeignet erscheinen. - Dieser (zuerst von Perizonius ausgesprochenen) Vermutung, dasz Kadmos ein Sohn des VI 23 erwähnten Skythes gewesen sei, widerstreitet al-lerdings die von Herodot c. 164 gemachte beiläufige Bemerkung, daz Kadmos zugeich mit den Sa-miern (ἔνθα μετὰ Σαμίων ἔσχε τε καὶ κατοίκησε πόλιν Ζάγκλην) Zankle in Besitz genommen habe, da (nach VI23) diese es vielmehr schon einige Zeit vorher dem Skythes entrissen und ihn selbst zur Flucht nach Asien genötigt haben sollen. Dieser Widerspruch kann nur durch die Annahme beseitigt werden, dasz Kadmos nicht mit den Samiern, sondern erst mit Anaxilaos, dem Ty-rannen von Rhegion, welcher den Samiern das erst mit seiner Hülfe von diesen in Besitz genommene Zankle bald darauf entriss (Thuk. VI 5), in seine Heimatstadt zurückgekehrt und durch diesen in den Besitz seines ihm durch die Samier geraubten väterlichen Erbes gelangt sei, Demgemäsz müszten wir annehmen, dasz Herodot die erste Eroberung Zankle's durch die Samier mit der zweiten durch Anaxilaos

Κώον ές Δελφούς, έχοντα χρήματα πολλά καὶ φιλίους λόγους, καραδοκήσουτα την μάγην τη πεσέεται, καὶ ην μεν ο βάρβαρος νικά, τά τε γρήματα αυτώ διδόναι και γην τε και ύδωρ των αργει ο Γέλων, ην δε οί Ελληνες, οπίσω απάγειν. Ο δε Κάδ- 164 5 μος ούτος πρότερον τούτων παραδεξάμενος παρά πατρός την τυραννίδα Κώων εύ βεβηκυΐαν, έκων τε είναι και δεινού έπιόντος οὐδενὸς, ἀλλ' ἀπὸ δικαιοσύνης, ἐς μέσον Κώοισι καταθείς την άρχην οίχετο ές Σικελίην, ένθα μετά Σαμίων έσχε τε και κατοίκησε πόλιν Ζάγκλην την ές Μεσσήνην μεταβαλού-10 σαν τὸ ούνομα. τούτον δὲ ὁ Γέλων τὸν Κάδμον καὶ τοιούτω τρόπω ἀπικόμενον διὰ δικαιοσύνην, τήν οί αὐτὸς ἄλλην συνήδεε ἐοῦσαν, ἔπεμπε, ος ἐπὶ τοῖσι ἄλλοισι δικαίοισι τοῖσι ἐξ

verwechselt habe, eine Annahme, die in Herodots eigenen Worten: έσχε τε καὶ κατοίκησε πόλιν Ζάγκλην την ές Μεσσήνην μεταβαλουσαν τὸ οὖνομα eine Bestätigung findet, da wir wissen, dasz Zankle nicht durch die Samier, sondern erst durch Anaxilaos den Namen Messana erhielt (Thuk. VI 5).

1. φιλίους λόγους, die wie die Schätze für den König bestimmt waren, falls er, wie zu erwarten stand, siegte. Zum Ausdruck vgl. VIII 206 έλεγε πρός αὐτὸν πολλούς καὶ φι-

lious loyous.

καραδοκέειν bei Her. noch
 168. VIII 67.

τη πεσέεται. Dieselbe Wendung c. 168. Anders VIII 67 ἐκαραδόκεον τὸν πόλεμον κῆ ἀποβήσεται. — πίmteiv zunächst vom Fallen der Würfel heiszt dann auch ausfallen von zufälligen Ereignissen; auch bei Plat. Leg. IV 709 ξυμφοραί παντοΐαι πίπτουσαι.

3. γηντε καὶ νδωρ. S. z. c.

τῶν ἄρχει, von Seiten derer, über welche G. herscht.

4. ὀπίσω ἀπάγειν, Ueber die Abundanz s. z. c. 162.

164. 5. τὴν τυραννίδα Κώων. Ueber die Sache s. z. c. 163. - Ev chil. fr. 58 οί θεοί πολλάκις άνατοέπουσι καὶ μάλ' εὐ βεβηκότας ὑπτίους κλίνουσι.

6. ἐκών τε εἰναι καὶ δεινοῦ ἐπιόντος οὐδενός. Ueber der-artige Verbindungen s. z. c. 9 (S. 12). — Ueber den bei ἐκών pleonastischen Infinitiv s. z. c. 104

 από = wegen, aus. από bezeichnet das Ausgehen einer Wirkung sowol von Personen als Sachen (oder wie hier von Eigenschaf-ten). Vgl. IV 78 πρὸς τὰ Ἑλληνικά μαλλον τετραμμένος ην από παιδεύσιος της έπεπαίδευτο. Aehnlich I 209. II 42. — Schlechtere Handschriften: ὑπό.

ές μέσον καταθείς. Vgl. III 42 έγω δε ές μέσον την άρχην τιθείς Ισονομίην ύμιν προαγορεύω und in gleichem Sinne rät Otanes in der Versammlung der Sieben (III 80) ές μέσον Πέρσησι καταθείναι τὰ πρήγματα.

8. μετά Σαμίων richtiger: μετ'

'Αναξίλεω. S. z. c. 163.

11. την οί — συνήδεε έοῦσαν. σύνοιδά τινί τι, ich weisz etwas von einem. Vgl. VIII 113 έξελέγετο κατ' όλίγους τοίσι είδεα τε υπήρχε διαλέγων καὶ εί τέοισί τε χοηστον συνήδες πεποιημένον. So noch V 24. IX 58. — άλλην ist auf ähnliche Weise in den Relativsatz gezogen (wir erwarteten es eigentlich mit δικαιοσύνην verbunden) wie αλλοισι ΙΥ 99 πολλά λέγω παρόμοια, βεβηχώς eig. gut stehend, d. h. fest τοῖσι άλλοισι οἶκε ή Ταυρική (= begründet. Von Personen bei Ar- πολλὰ άλλα λέγω παρόμοια, τοῖσι πολλὰ ἄλλα λέγω παρόμοια, τοῖσι οίκε ἡ Ταυρική).

12. έπί c. dat. in temporaler Be-

deutung. S. z. c. 19.

πρατήσας γάρ μεγάλων χρημάτων, των οί Γέλων έπετράπετο, παρεον κατασγέσθαι ουκ ήθέλησε, άλλ' έπει οι "Ελληνες έπεκράτησαν τη ναυμαγίη και Ξέρξης οίγωκεε απελαύνων, και δή καὶ έκεῖνος ἀπίκετο ές την Σικελίην ἄπαντα τὰ χοήματα ἄγων. 5 165 Λέγεται δε και τάδε ύπο των εν Σικελίη οίκημένων, ως όμως καὶ μέλλων ἄργεσθαι ὑπὸ Λακεδαιμονίων ὁ Γέλων ἐβώθησε αν τοισι "Ελλησι, εί μη ύπο Θήρωνος του Αίνησιδήμου 'Ακραγαντίνων μουνάρχου έξελαθείς έξ Ιμέρης Τήριλλος ὁ Κρινίππου τύραννος έων Ίμέρης έπηγε ὑπ' αὐτὸν τὸν γρόνον τοῦτον 10 Φοινίκων καὶ Λιβύων καὶ Ἰβήρων καὶ Λινύων καὶ Ελισύκων καί Σαρδονίων και Κυονίων τριήκοντα μυριάδας και στρατη-

Bedeutung steht das Activ c. 52. 156 und öfter.

3. παρεόν. S. z. c. 13.

4. xal dn xal dient hier wie c. 1 zur nachdrücklichen Hervorhebung des Nachsatzes.

165. 6. ο ίκημένων. Zur Bedeutung von οἰκῆσθαι s. z. c. 9 (S. 12). őμως steht öfter in Verbindung mit καί vor Participien, um den Gegensatz stärker hervorzuheben (όμως καί = 0 bgleich). Wie hier V 63 Λακεδαιμόνιοι πέμπουσι Άγχι-μόλιον σύν στρατώ έξελέοντα Πεισι-στρατίδας έξ 'Αθηνέων όμως καὶ ξείνους σφι έόντας τὰ μάλιστα.

8. Θήρωνος. Theron, Sohn des Ainesidemus (c. 154) und Freund wie Waffengenosse Gelons, stammte aus der alten und berühmten Familie der Emmeniden, welche mit dem uralten Geschlechte der Aigiden von Thera (s. z. IV 149) verwandtschaftlich zusammenhieng und somit ihren Ursprung bis auf Kadmos (aus Theben) zurückführen konnte. Therons Vorfahren waren Mitgründer von Akragas und Gela gewe-

2. ἐπετράπετο, das Medium 473. 'Ακράγας Agrigentum (j. Girauch I 96. III 157. V 95; in gleicher genti) war eine Tochterstadt von Gela; ihre Gründung fällt um 582 v. Chr.

11. Φοινίκων Karthager; von ihnen waren die Libyer, die Ein-geborenen Afrika's, abhängig (s. IV 97). Im Heere der Karthager dienten ferner die hispanischen Iberer, die Ligurer (= Λίγυες), welche letzteren an der Südküste Galliens und des benachbarten Italiens bis zu den Apenninen hin sassen; die Helisyken scheinen eine einzelne Völkerschaft derselben gewesen zu sein (s. V 9). Auch Sardonier (Sardinier) und Kyrnier aus Korsika) wurden zu dem Heereszuge aufgeboten. Vgl. Diodor IX 7 Καρχηδόνιοι μέν πλήθος χρημάτων άθοοίσαντες μισθοφόρους συνήγον έπ τε τῆς Ιταλίας και Λιγοστι κῆς, ἔτι δὲ Γαλατίας και Ἰβηφίας. Auch Diodor gibt die Stärke des Heeres auf 300,000 Krieger an.— Nach demselben Historiker (vgl. Diodor XI 20 und XI 1 und Ephor. fr. 111 Didot) war der gleichzeitige Angriff der Barbaren von Osten und Süden gegen die hellenische Welt nach vertragsmäsziger Uebereinkunft zwischen Persern und Puniern unternommen. "Allein die Karthager hatten auch ohne eine solche Aufforderung Grund genug, die altphönizischen Ansiedelungen auf der dessen Milde und Gerechtigkeit von Insel Motye, Panormos, Soloeis ge-Pindar Ol. II 6. 10. 93 gepriesen gen die zunehmende Macht der Griewird, herschte über Akragas 488- chen aufs nachdrücklichste zu schir-

λέα, κατά ξεινίην τε την έωυτου ο Τήριλλος άναγνώσας, καὶ μάλιστα διὰ τὴν 'Αναξίλεω τοῦ Κρητίνεω προθυμίην, ος 'Ρηγίου έων τύραννος τὰ έωυτοῦ τέκνα δοὺς ὁμήρους Αμίλκα 5 έπηγε έπὶ τὴν Σικελίην τιμωρέων τω πενθερώ. Τηρίλλου γάρ είχε θυγατέρα Αναξίλεως, τη ούνομα ην Κυδίππη. ούτω δη ούκ οδόν τε γενόμενον βωθέειν τον Γέλωνα τοΐσι Ελλησι αποπέμπειν ές Δελφούς τὰ χρήματα. Πρός δὲ καὶ τάδε λέγουσι, 166 ώς συνέβη της αὐτης ημέρης ἔν τε τη Σικελίη Γέλωνα καὶ 10 Θήρωνα νικάν 'Αμίλκαν τον Καρχηδόνιον και έν Σαλαμινι τους Έλληνας του Πέρσην, του δε Αμίλκαν Καρχηδόνιου έόντα πρός πατρός, μητρόθεν δὲ Συρηχόσιον, βασιλεύσαντά τε κατ' ανδραγαθίην Καργηδονίων, ώς ή συμβολή τε έγίνετο καὶ ώς έσσουτο τη μάγη, άφανισθήναι πυνθάνομαι ούτε γάρ 15 ζώοντα ούτε άποθανόντα φανήναι ούδαμου γής το παν γάρ έπεξελθείν διζήμενον Γέλωνα. "Εστι δε ύπ' αὐτῶν Καρχηδο- 167

Seitdem Gelon von Syrakus selbe temporale Genetiv V 36 (700 und Theron von Akragas den gröszten Teil der Insel unter ihre Herschaft gebracht und durch Bündnis und Verwandtschaft vereinigt nach gemeinsamen Zielen strebten und der gesammten Griechenwelt im Westen als Halt und Mittelpunkt dienten, waren die punischen Besitzungen und Handelsplätze in Gefahr, den Hellenen unterwürfig zu werden." S. z. c. 158.

2. κατά ξεινίην mit Amilkas.

ο Τήφιλλος. Wegen des länge-ren Zwischensatzes ist der Deutlichkeit halber das Subject wiederholt. Ganz wie hier V 1. 99, VI 13.

άναγνώσας = άναπείσας. Ebenso c. 144.

3. Άναξίλεω. Ueber ihn s. z. c. 164.

7. οδόν τε γενόμενον. Verb. οῦτω δὴ τὸν Γέλωνα, οὐκ οδόν τε γενόμενον βωθέειν τοῖοι Έλλησι, αποπέμπειν τα χοήματα. Das Ganze ist noch abhäugig von λέγεται im Anfange des Capitels.

166. 8. προς δέ adverbial. S. z. c. 154 (καὶ πρός).

9. της αὐτης ἡμέρης. Der- Sinne I 85. VI 88.

αὐτοῦ χρόνου).

10. vixav, in der Schlacht bei Himera, die nach Herodot an demselben Tage, wie die zu Salamis, nach Diodor (XI 24) an demselben Tage, wie die zu Thermopylae stattfand. Möglicherweise sind beide Angaben gleich unrichtig. Vgl. Arist. Poet. 23 κατά τους αυτους χρό-νους η τ' έν Σαλαμινι έγένετο ναυ-μαχία και η έν Σικελία Καρχηδό-νων. — Den Hergang erzählt Diodor XI 21-24 (wahrscheinlich nach Ephoros) sehr genau, doch leidet seine Darstellung offenbar an Ue-bertreibungen. Nach ihm fielen auf Seiten der Karthager 150,000 Mann und von den 200 Schiffen entkamen nur 20 mit wenigen Flüchtlingen; aber auch dieser kleine Rest wurde auf hoher See durch einen Sturm vernichtet und nur ein kleines Boot brachte die unheilvolle Kunde nach

12. μητρόθεν Συρηκόσιον. Es fand also Connubium zwischen Karthago und Syrakus statt, was sich durch die Handelsverbindungen beider Städte zur Genüge er-klärt.

15. τὸ πᾶν steht in gleichem

νίων όδε ο λόνος λεγόμενος, ολκότι χρεομένων, ώς οί μεν βάρβαροι τοΐσι "Ελλησι έν τη Σικελίη έμαχουτο έξ ήους αρξάμενοι μέγρι δείλης όψίης (έπλ τοσούτο γαρ λέγεται έλκύσαι την σύστασιν), ὁ δὲ 'Αμίλκας ἐν τούτω τῷ γρόνω μένων ἐν τῷ στρατοπέδω [έθύετο καὶ] έκαλλιρέετο έπὶ πυρής μεγάλης σώ- 5 ματα όλα καταγίζων, ιδών δε τροπήν των έωυτου γινομένην, ώς έτυγε έπισπένδων τοίσι ίροίσι, ώσε έωυτον ές το πύρ ούτω δη κατακαυθέντα άφανισθηναι. άφανισθέντι δε 'Αμίλκα τρόπω είτε τοιούτω, ως Φοίνικες λέγουσι, είτε έτέρω, Καρχηδόνιοι τούτο μέν οί θύουσι, τούτο δε μνήματα εποίησαν έν 10 πάσησι τησι πόλισι των αποικίδων, έν αὐτη τε μέγιστον Καργηδόνι. Τὰ μὲν ἀπὸ Σικελίης τοσαύτα.

168 Κερχυραΐοι δε τάδε υποχρινάμενοι τοίσι άγγελοισι τοιάδε έποίησαν και γάρ τούτους παρελάμβανον οί αύτοι οίπερ και ές Σικελίην ἀπίκατο, λέγοντες τους αυτούς λόγους τους και 15 πρός Γέλωνα έλεγον. οί δὲ παραυτίκα μὲν ὑπίσγοντο πέμψειν τε καὶ άμυνέειν, φράζοντες, ώς οὖ σφι περιοπτέη έστὶ ἡ Έλλας απολλυμένη (ην γαο σφαλή, σφείς γε οὐδεν άλλο η δου-

167. 1. οἰκότι χο εο μένων. Vollständiger III 111 οἰκότι λόγω χρεόμενοι. Vgl. c. 129 οἰκότα λέγων. S. z. c. 103. 3. ἐλκύσαι. Man erklärt: bis dahin soll sich hingezogen ha-

ben. Andere ergänzen als Subjects-accusativ: τους μαχομένους. Sollte έλκύσθαι zu lesen sein? — Ueber λέγεται mit Accus. c. Inf. s. z. c. 56.

5. ἐκαλλιρέετο. S. z. c. 113.

σώματα όλα. Die Opfer ganz zu verbrennen, war alte Sitte der Phöniker (und somit auch der Karthager). In späterer Zeit verbrannten sie (wie die Hellenen) die Opfer nur in besonderen Fällen ganz.

8. κατακανθέντα άφανισθηναι. Nach Diodor XI 22 wurde Amilkas gleich im Anfange der Schlacht während des Opferns von den Reitern des Gelon erschlagen. Vgl. Polyaen. I 27, 2.

10. τοῦτο μὲν — τοῦτο δέ. S. z. c. 6.

of nimmt der Deutlichkeit halber άφανισθέντι 'Aμίληα wieder auf. S. z. c. 147.

also den Tod des Amilkas als eine Todesweihe an. - Movers (Phoenik. I 612) vermutet, dasz, wenn Herodot hier dem Amilkas göttliche Verehrung beilege, dies auf einer Verwechslung mit dem tyrisch-karthagischen Melkarth beruhe, da bei den Phoenikern Heroenculte nicht üblich gewesen seien.

μνήματα monumenta (c. 228). 11. ἀποικίδων. ἀποικίς (sc. πό-λις) ist hier in der allgemeineren Bedeutung von ἀποικία Ansiede-lung gebraucht.

168. Gesandtschaft an die Kerkyraeer (c. 168) und Kreter (c. 169). Vorgeschichtliches von Kreta (Minos Tod. Ansiedelung der Kreter in Iapygia. Entvölkerung Kreta's (c. 170, 171).

14. παρελάμβανον de conatu. Ueber die Bedeutung von παραλαμβάνειν s. z. c. 157.

17. περιοπτέη. S. z. c. 16 S. 24 (περιοράν).

18. οὐδὲν ἄλλο η. In dieser el-Dio v σ ι. Die Karthager sahen liptischen Formel musz genau so

λεύσουσι τη πρώτη των ήμερέων), άλλα τιμωρητέον είη ές το δυνατώτατον, ύπεκρίναντο μεν ούτω εύπρόσωπα, έπει δε έδεε βωθέειν, άλλα νοεύντες ἐπλήρωσαν νέας έξήκοντα, μόγις δὲ άναγθέντες προσέμιξαν τη Πελοποννήσω, και περί Πύλον και 5 Ταίναρον γης της Λακεδαιμονίων ανεκώγευον τας νέας, καραδοκέοντες και ούτοι τον πόλεμον τη πεσέεται, αελπτέοντες μέν τοὺς Ελληνας ὑπερβαλέεσθαι, δοκέοντες δὲ τὸν Πέρσην κατακρατήσαντα πολλον άρξειν πάσης της Έλλάδος. ἐποίευν ών έπίτηδες, ΐνα έχωσι πρός τον Πέρσην λέγειν τοιάδε. ' βασι-10 λεῦ, ἡμεῖς παραλαμβανόντων τῶν Ελλήνων ἡμέας ἐς τὸν πόλεμον τούτον έγοντες δύναμιν ούκ έλαχίστην ούδε νέας έλαχίστας παρασχόντες αν, άλλα πλείστας μετά γε 'Αθηναίους, ούκ ηθελήσαμέν τοι άντιουσθαι ούδέ τι άποθύμιον ποιήσαι. αύτα λέγοντες ήλπιζον πλέον τι των άλλων οἴσεσθαι τάπερ 15 αν καὶ έγένετο, ώς έμοὶ δοκέει. πρὸς δὲ τοὺς Έλληνάς σφι σκήψις έπεποίητο, τήπεο δή και έχρήσαντο αίτιευμένων γάρ των Ελλήνων, ότι ούκ έβωθεον, έφασαν πληρώσαι μεν έξήχουτα τριήρεας, ύπὸ δὲ ἐτησιέων ανέμων ὑπερβαλέειν Μαλέην ούκ οδοί τε γενέσθαι ούτω ούκ απικέσθαι ές Σαλαμίνα, καλ 20 ούδεμιη κακότητι λειφθήναι της ναυμαγίης. ούτοι μέν ούτω διεκρούσαντο τοὺς Ελληνας.

wie in der gleichbedeutenden Frag- κεκτήμεθα (sc. οί Κερκυραίοι) πλήν formel ἄλλο τι ή (= nonne?) ein τοῦ πας ὑμῖν πλείστον und I 14 τὰ allgemeiner Begriff wie γέγνεται τῶν Κερκυραίων πρό της Ξέρξου (γενήσεται) vorschwebend gedacht στρατιάς ναυτικὰ ἀξιόλογα ἐν τῆ werden. Vgl. II 14 ἄλλο τι ἡ οἱ ταὐ- Ἑλλάδι κατέστη. τη οίκεοντες Αίγυπτίων πεινήσουσι; Ebenso I 109.

2. εὐπρόσωπα = εὐπρεπέα.

6. xal ovros et ipsi, mit Beziehung auf Kadmos (c. 163). - Ueber τῆ πεσέεται s. z. demselb. Cap.

7. ὑπερβαλέεσθαι, τον Πέρ-σην. Der Ausdruck auch c. 163.

κατακρατήσαντα πολλόν. Das adverbiale πολλόν steht in derselben Verbindung VI 138 πολλον έπεκράτεον, V 102 πολλον έσσώθη-

9. ἐπίτηδες consulto. S. z.

10. παραλαμβανόντων de conatu. Vgl. c. 150. 170 (ἐξανίσταν-

11. δύναμιν ούκ έλαχίστην. Ueber die bedeutende Seemacht Ker- 19. λειφθήναι τῆς ναυμα-kyra's s. Thuk. I 33 ναυτικόν τε χίης. Wie hier VIII 44. Vgl. IX19

12. παρασχόντες αν. Beachte die Bedeutung von av ebenso wie unten (15) in τάπερ ἄν καὶ έγένετο. μετά γε. Genau wie c. 140.

13. αποθύμιον ist homerisch. Vgl. Il. XIV 261 αποθύμια ἔφδειν

σκηψις = πρόφασις.

18. ἐτησιέων ἀνέμων. ἐτησίαι heiszen speciell die Nordostwinde, welche im Sommer nach Aufgang des Hundsgestirns 40 Tage unun-terbrochen wehen. Neuere Reisende bestätigen, dasz dieselbe namentlich am Vorgebirge Malea (j. Cap Angelo) besonders heftig sind. Vgl. auch unten c. 188, VIII 12 ff. Die Schlacht bei Salamis fand am 20. September statt.

169 Κοήτες δε, έπείτε σφέας παρελάμβανον οί έπὶ τούτοισι ταχθέντες Ελλήνων, έποίησαν τοιόνδε πέμψαντες κοινή θεοπρόπους ές Δελφούς του θεου έπειρωτεου, εί σφι αμεινου γίνεται τιμωρέουσι τη Ελλάδι. ὁ δὲ Πυθίη ὑπεκρίνατο ' 2 νήπιοι, έπιμέμνησθε, όσα ύμζυ έκ των Μενέλεω τιμωρημάτων 5 Μίνως ἔπεμψε μηνίων δακούματα, ὅτι οί μὲν οὐ συνεξεποήξαντο αύτω τον έν Καμικώ θάνατον γενόμενον, ύμεζς δε έκείνοισι την έκ Σπάρτης άρπασθείσαν ύπ' άνδρὸς βαρβάρου γυναϊκα. Ταύτα οί Κρητες ώς ἀπενειχθέντα ήκουσαν, ἔσχοντο 170 της τιμωρίης. Λέγεται γὰρ Μίνων κατὰ ζήτησιν Δαιδάλου 10 άπικόμενον ές Σικανίην, την νύν Σικελίην καλεομένην, άποθανείν βιαίφ θανάτφ. ἀνὰ δὲ χρόνον Κρῆτας θεοῦ σφέας

οί λοιποί Πελοποννήσιοι ούκ έδικαί- τούτων δέ σφι απονοστήσασι έκ ευν λείπεσθαι τῆς ἐξόδου (τῶν Λακεδαιμονίων).

169. 1. ἐπὶ τούτοισι "zu diesen Unterhandlungen." Vgl. II 38 ό ἐπὶ τούτφ τεταγμένος.

3. αμεινον γίνεσθαι. Aehnliche Wendungen sind αμεινον ποήσσειν (IV 156), αμεινον είναι (IV 15) oder αμεινον συνοίσεσθαι (V 82).

5. ἐπιμέμνησθε (= memen-tote). Die Handschriften: ἐπιμέμφεσθε, was, auch fragend genom-men("Findetihr geringfügig" u. s. w.), keinen genügenden Sinn gibt. Für ἐπιμέμνησθε spricht c. 171 ἡ μὲν Πυθίη ὑπομνήσασα ταῦτα. Schon Reiske vermutete dem Sinne nach vollständig richtig: ov τι μέμνησθε.

êx in Folge, S. z. c. 137. êx τῶν Μενέλεφ τιμωρημάτων. τιμώοημα mit Dativ verbunden, indem im Substantiv der Verbalbegriff vorherscht (τιμωρέειν τινί). Aehnliche Verbindungen sind nicht selten im Griechischen. Vgl. ή τοις θεοις δού-λεια — τὰ ἀνθρώποισι ώφελήματα - αύτη τις βοήθεια έαντῷ πολλάκις ήμιν ωμολόγηται κρατίστη είναι. So auch c. 169 τιμωροί Ταραντίνοισι. - Gemeint sind an unserer Stelle die Hülfsleistungen der Kreter (unter Idomeneus und Meriones) im troischen Kriege.

6. μηνίων. μηνίειν auch c. 229.

Τροίης λιμόν τε καλ λοιμόν γε-νέσθαι καλ αύτοῖσι καλ τοῖσι προβά-TOLGE.

οί μέν, die Hellenen. συνεξεποήξαντο, in gleicher Bedeutung c. 158.

7. ύμεῖς δέ erg. συνεξεποήξασθε. Für άφπασθείσαν — γυναϊκα erwartete man τὰς γυναικός άφπα-γάς. Vgl. V 94 ὅσω Ελλήνων συν-εξεποήξαντο Μενέλεφ τὰς Ελέης άρπαγάς. Da an unserer Stelle sich die Substantiva gehäuft haben würden, so ist statt des einen Substantivs die Umschreibung mit dem Particip gewählt (ή άφπασθείσα γυνή = ή γυναικός άφπαγή, worüber zu I 6 zu vergleichen).

9. ταῦτα ὡς ἀπενειχθέντα ημουσαν ist eine bei Herod. öfter wiederkehrende Wendung (I 66. 159. 160. V 89).

ἔσχοντο τῆς τιμωρίης. Vgl. V 85 εσχουτο (= απέσχουτο) της αγωγής und unt. c. 237 έχεσθαι καnologins.

179. 11. Σικανίην. Ueber die zeitliche Aufeinanderfolge der ältesten Einwanderungen in Sicilien vgl. Thuk. VI 2. Die Σικανοί sollten aus Gallien, die Σικελοί aus Italien in Sicilien eingewandert sein.

12. βιαίφ θανάτφ. Durch die Töchter des Kokalos, des Königs von Kamikos, bei welchem Daidalos δακούματα. Vgl. c. 171 . άντι Aufnahme gefunden hatte. Als Minos

έποτρύναντος, πάντας πλην Πολιγνιτέων τε καί Πραισίων, άπικομένους στόλω μεγάλω ές Σικανίην πολιορκέειν έπ' έτεα πέντε πόλιν Καμικόν, την κατ' έμε 'Ακραγαντίνοι ένέμοντο. τέλος δε ού δυναμένους ούτε έλειν ούτε παραμένειν λιμώ συν-5 εστεώτας, απολιπόντας οίχεσθαι. ώς δὲ κατὰ Ίηπυνίην γενέσθαι πλέοντας, ὑπολαβόντα σφέας γειμώνα μέναν ἐκβαλεῖν ἐς την γην, συναραχθέντων δὲ των πλοίων (οὐδεμίαν γάρ σφι έτι κομιδήν ές Κρήτην φαίνεσθαι), ένθαυτα Τρίην πόλιν κτίσαντας καταμείναι τε και μεταβαλόντας αντί μεν Κοητών γε-10 νέσθαι Ίηπυνας Μεσσαπίους, αντί δε του είναι νησιώτας ήπειρώτας, από δὲ Τρίης πόλιος τὰς ἄλλας οἰκίσαι, τὰς δὴ Τα-

dessen Auslieferung verlangte, wi-dersetzten sich die Töchter des Kokalos, weil sie den Daidalos wegen seiner Kunst lieb gewonnen hatten, und erschlugen ihn selbst im Bade.

άνὰ χοόνον. S. z. c. 10, VI. 1. Πολιχνιτέων. Dasz diese beiden Städte (Polichne lag im Süden, Praisos im Osten der Insel) an dem Rachezuge gegen Sicilien keinen Teil nahmen, hat man nicht unwahrscheinlich daraus erklärt, dasz ihre Einwohner, welche noch in späterer Zeit Kydonen oder Eteokreter, d. i. echte, ursprüngliche Kreter hieszen (vgl. über die ältesten Einwohner Kreta's Her. I 171. 173), alle hellenischen Einwanderer streng ausge-schlossen hatten, während in den übrigen Städten, in welchen von Hellenen (meist Dorern) Niederlassungen gegründet waren, die Bevölkerung eine gemischte war. Dies erfuhr Herodot aus dem Munde der Praisier selbst (c. 171 Anf.).

2. ἐπ' ἔτεα πέντε. Ueber ἐπί

c. accus. s. z. c. 1.

3. Kaulnov. Die Stadt lag nach Diodor IV 70 auf einem steilen Felsen, an dessen Fusze später Akra-gas gegründet wurde. In der Nähe lag die kretische Ansiedelung Ἡρά-

κλεια Μινώα (V 43. 46). κατ' έμέ. κατά in Temporalbedeutung. Genau wie hier V 58 το κατ' έμέ bis auf meine Zeit. Häufiger gebraucht Herodot in die-

HEROD.

4. τέλος. S. z. c. 16.

λιμώ συνεστεώτας. Vgl. IX 89 λιμώ συστάντες και καμάτω. S. z. c. 142.

5. ἀπολιπόντας οίχοντο. Das intransitive απολείπειν in Verbindung mit οίχεσθαι auch III 48, IV

ώς - γενέσθαι. Ueber den Infinit. nach cog s. z. c. 3.

Ίηπυγίην Calabrien. Vgl. III

138. IV 99.

6. υπολαβόντα. Vgl. IV 179 καί μιν ώς πλέοντα γενέσθαι κατά Μαλέην, ὑπολαβεῖν ἄνεμον βος έην καὶ ἀποφέρειν πρὸς τὴν Λιβύην. Ebenso VIII 118.

8. 'Τοίην πόλιν. Vgl. Strabo p. 282 έπι δε τῷ Ίσθμῷ μέσῳ (μεταξύ Τάραντος και Βρεντεσίου) Ούοία, έν ή βασίλειον έτι δείκνυται τῶν δυναστῶν τινος εἰρηκότος δ' Ἡροδότου Ἡρίαν εἰναι έν τὴ Ἰαπν-γία κτίσμα Κορτῶν τῶν πλανηθέν-των ἐκ τοῦ Μίνω στόλου τοῦ εἰς Σικελίαν, ήτοι ταύτην δεϊ δέχεσθαι ή τὸ Οὐερητόν. Noch heute heiszt das Städtchen Oria.

9. μεταβαλόντας, man ergänzt leicht: τὸ οὐνομα, was sonst meist dabeisteht (c. 73. 164).

αντί - γενέσθαι. Ohne τοῦ auch I 210. VI 32 (wo es mit Unrecht gegen die Handschriften eingeschoben ist).

10. Μεσσαπίους. Ίαπυγίη hiesz auch Μεσσαπία.

11. οίχίσαι. Auch hierzu ist sem Sinne ές έμέ (V 44. VI42) oder noch τους Κοῆτας Subject. μέχοι έμεῦ (VI 115). τὰς gehört nur zu έξανιστάντες.

οαντίνοι χρόνω υστερον πολλώ έξανιστάντες προσέπταισαν μεγάλως, ώστε φόνος Έλληνικός μέγιστος ούτος δή έγένετο πάντων των ήμεις ίδμεν, αὐτων τε Ταραντίνων καί Ρηγίνων. οι υπό Μικύθου του Χοίρου άναγκαζόμενοι των άστων καί απικόμενοι τιμωροί Ταραντίνοισι απέθανον τρισγίλιοι ούτω 5 αὐτῶν δὲ Ταραντίνων οὐκ ἐπῆν ἀριθμός. ὁ δὲ Μίκυθος, οίκέτης έων 'Αναξίλεω, επίτροπος Ρηγίου κατελέλειπτο, ούτος όσπερ έκπεσων έκ Ρηγίου και Τεγέην την Αρκάδων οικήσας 171 ανέθηκε εν 'Ολυμπίη τους πολλούς ανδοιάντας. 'Αλλά τὰ μεν κατά Ρηγίνους τε καὶ Ταραντίνους τοῦ λόγου μοι παρενθήκη 10 γέγονε. ές δὲ τὴν Κρήτην ἐρημωθεῖσαν, ὡς λέγουσι Πραίσιοι, ἐσοικίζεσθαι άλλους τε ἀνθοώπους καὶ μάλιστα Ελληνας.

schlossen auch c. 58. 69.

1. ἐξανιστάντες de conatu. Vgl. c. 168 (παραλαμβανόντων), Voll-standiger V 14 έντελλόμενος έξα-ναστήσαι έξ ήθέων Παίονας. Ebenso VI 127. Vgl. z. c. 75.

προσέπταισαν μεγάλως. προσπταίειν μεγάλως magnam cladem accipere. Auch c. 210. So sehr häufig bei Herodot. In eigentlicher Bedeutung VI 134 αὐτὸν τὸ γόνυ προσπταίσαι λέγουσι. Ebenso oben c. 22. — Ueber den Kampf (474 v. Chr.) vgl. Diodor XI 52.

2. φόνος μέγιστος — τῶν ἡμεῖς ἴδμεν. In ähnlicher Wen-dung äuszert sich Thuk. VII85 über die Niederlage der Athener in Sicilien: πλείστος γαο δή φόνος ούτος και ουδένος ελάσσων των έν τῷ Σιπελικώ πολέμω τούτω έγένετο.

3. αὐτῶν τε Ταραντίνων ist

von góvos abhängig.

4. τῶν ἀστῶν hangt von of ab. Auch c. 156 ist των αστων ungewöhnlich gestellt.

5. οντω, bei Gelegenheit dieser Hülfleistung. - Ueber den Dativ bei τιμωροί s. z. c. 169 (ἐκ τῶν Με-

νέλεφ τιμωρημάτων),

6. οὐκ ἐπῆν ἀριθμός == numerus non constabat. Genau wie hier c. 191, — Denselben Gedanken spricht Her. IX 32 so aus: οίδε ούδείς ἀριθμόν, ού γὰρ ών ήοιθμήθησαν.

Das Relativ nur ans Particip (nicht 7. ἐπίτροπος 'Ρηγίου. 80 an das Verbum des Satzes) ange- heiszt Aristagoras (V 30) ἐπίπροπος Melήτου. Hier ist an eine Art Regentschaft zu denken, indem Mikythos die Regierung für die unmundigen Söhne des Anaxilaos verwal-

8. ἐκπεσών also doch wol auf gewaltsame Weise. Die Veranlassung seiner Vertreibung gibt weder Herodot noch Pausanias (V 26, 4) an. Doch gebraucht der letztere den Ausdruck απιών οίχετο (nicht έξέπεσε). Nach Diodor (XI 48. 66) zog sich Mikythos, nachdem er sich wegen der Führung der Vormundschaft, deretwegen er von seinen Mündeln zur Verantwortung gezo-gen war, glänzend gerechtfertigt hatte, freiwillig ins Privatleben zurück, indem er die weitere Verwaltung des Erbes, die ihm angeboten war, ausschlug. Er verlebte seine letzten Lebensjahre zu Tegea in Arkadien. Noch Pausanias sah die Weihgeschenke, darunter vorzugsweise Bildsäulen (ἀνδριάντας), welche Mikythos dem olympischen Heiligtum gemacht hatte. Vgl. Pausan. V 26, 4 rà dè àradripatra àrédyner is Odopalar everit riva éxτελών έπλ σωτηρία παιδός νοσήσαντος νόσον φθινάδα.

171. 10. παρενθήκη ist eine episodische Einfügung. Vgl. VI 19.

12. έσοικίζεσθαι. In den Wendungen ώς λέγουσι (λέγεται), ώς

τοίτη δε γενεή μετά Μίνων τελευτήσαντα γενέσθαι τα Τοωϊκά. έν τοίσι ου φλαυροτάτους φαίνεσθαι έόντας Κρητας τιμωρούς Μενέλεω. αντί τούτων δέ σφι απονοστήσασι έκ Τροίης λιμόν τε και λοιμόν γενέσθαι και αυτοίσι και τοίσι προβάτοισι, έστε 5 τὸ δεύτερον ἐρημωθείσης Κρήτης μετὰ τῶν ὑπολοίπων τρίτους αὐτὴν νῦν νέμεσθαι Κοῆτας. ἡ μὲν δὴ Πυθίη ὑπομνήσασα ταύτα έσγε βουλομένους τιμωρέειν τοίσι Ελλησι.

Θεσσαλοί δὲ ὑπὸ ἀναγκαίης τὸ πρώτον ἐμήδισαν, ὡς διέ- 172 δεξαν, ότι ου σφι ηνδανε τὰ οί Αλευάδαι έμηγανέοντο. έπείτε 10 γαρ έπύθοντο πάχιστα μέλλοντα διαβαίνειν τον Πέρσην ές την Ευρώπην, πέμπουσι ές τον Ισθμον αγγέλους. έν δε τω Ισθμώ ήσαν ήλισμένοι πρόβουλοι της Ελλάδος άραιρημένοι άπο των πολίων των τὰ άμείνω φρονεουσέων περί την Έλλάδα. ἀπικόμενοι δε έπὶ τούτους τῶν Θεσσαλῶν οἱ ἄγγελοι 15 έλεγον "Ανδρες "Ελληνες, δεί φυλάσσεσθαι κην έσβολην κην Ούλυμπικήν, ΐνα Θεσσαλίη τε καὶ ή σύμπασα ή Ελλάς έν σχέπη του πολέμου, ήμεζς μέν νυν έτοζμοί είμεν συμφυλάσ-

ήκουσα, ώς πυνθάνομαι und ähnl. wirkt das Verbum so auf den Hauptsatz ein, als ob dieses vom Nebensatz abhienge. Ganz wie hier V 44 τον χρόνον δε τούτον, ώς λέγουσι Συβαρίται, σφέας τε αύτους καί Τήλυν τον έωυτων βασιλέα έπι Κρότωνα μέλλειν στρατεύεσθαι. Ebenso VI 54. Aehnlich unt. c. 229 nach dem eingeschobenen δοκέειν έμοί.

1. τρίτη δὲ γενεῆ. Idomeneus, der Führer der Kreter vor Troia, war ein Sohn des Deukalion und Enkel des Minos, Vgl. Hom. Il, XIII

2. ού φλαυροτάτους. Litotes. S. z. c. 101.

τιμωρούς Μενέλεφ. Der Dativ wie c. 170.

3. λιμός τε καὶ λοιμός sind auch von Hes. Op. 241 verbunden: τοῖσιν δ' οὐρανόθεν μέγ' ἐπή-

γαγε πημα Κοονίων, λιμον όμου και λοιμόν. άπο-φθινύθουσι δε λαοί.

Vgl. auch Her. HI 65.

4. ἔστε (= ές δ) mit Infinitiv. S. z. c. 3 (ἐπεὶ – νομίζεσθαι).

5. τρίτους, nämlich neue hellenische (meist dorische) Ansiedler.

7. foze cohibuit. Vgl. III 79 εί δὲ μή νὺξ ἐπελθοῦσα ἔσχε (αὐ-τούς), ἔλιπον ἄν οὐδένα μάγον. Vgl. auch c. 169 έσχοντο (= ἀπέσχοντο).

Verhalten der Thessaler. Die Hellenen besetzen den Tempepasz (c. 172-174).

172. 8. ώς διέδεξαν (att. διέ-δειξαν), δτι wie sie es dadurch an den Tag legten, dasz. Aehn-lich steht ώς διέδεξαν VIII 3 und mit nachfolgendem στι IX 68. 9. οί Άλενα δαι. Vgl. c. 130.

έπείτε τάχιστα cum primum. 12. πρόβουλοι. 8. z. c. 145. αραιρημένοι. Zur Form vgl.

c. 83.

13. τὰ ἀμείνω φρονεουσέων. Aehnlich c. 145.

14. έπὶ τούτους. ἐπί wird öfter bei dem Auftreten fremder Gesandten vor Jemandem gebraucht. Vgl. ΙΙΙ 46 έπείτε οἱ άγγελοι ἀπίκουτο ές Σπάφτην, καταστάντες έπὶ τους ἄφχοντας έλεγον πολλά οἶα κάφτα δεόμενοι. Vgl. ob. c. 149.

15. την έσβολην την Ούλυμ-πικήν, den Tempepasz. 16. έν σκέπη τοῦ πολέμου ή. Vgl. I 143 έν σκέπη τοῦ φόβου ήσαν 10*

πέμψετε, έπίστασθε ήμέας ομολογήσειν τω Πέρση ου γάρ τοι προκατημένους τοσούτο πρό της άλλης Ελλάδος μούνους πρό ύμέων δετ απολέσθαι. βωθέειν δε ού βουλόμενοι αναγχαίην ήμεν οὐδεμίαν οἶοί τέ έστε προσφέρειν οὐδαμὰ γὰρ ἀδυνα-5 σίης ανάγκη κρέσσων έφυ. ήμεζς δε πειρησόμεθα αὐτοί τινα 173 σωτηρίην μηγανεόμενοι. Ταυτα έλεγον οί Θεσσαλοί. Οί δὲ Ελληνες προς ταυτα έβουλεύσαντο ές Θεσσαλίην πέμπειν κατά θάλασσαν πεζον στρατον φυλάξοντα την έσβολην, ώς δε συνελέχθη ὁ στρατὸς, ἔπλωε δι' Εὐρίπου. ἀπικόμενος δὲ τῆς 10 Αγαιίης ές "Αλον, ἀποβας ἐπορεύετο ές Θεσσαλίην, τας νέας αύτου καταλιπών, και απίκετο ές τὰ Τέμπεα ές την έσβολην, ήπερ ἀπὸ Μακεδονίης της κάτω ές Θεσσαλίην φέρει παρά Πηνειον ποταμον, μεταξύ δὲ Ούλύμπου τε ούρευς ἐόντα καὶ τῆς ένθαῦτα έστρατοπεδεύοντο τῶν Ελλήνων κατὰ μυ- 15 ρίους οπλίται συλλεγέντες, καί σφι προσήν ή των Θεσσαλών ϊππος. ἐστρατήγεε δὲ Λακεδαιμονίων μὲν Εὐαίνετος ὁ Καρήνου έχ των πολεμάρχων άραιρημένος, γένεος μέντοι έων οὐ

erant ab metu. Wie hier c. 215.

 ώς – ἐπίστασ θε. Das causale wc (= weil) wird im Deutschen oft besser einen neuen Satz anfangend mit denn übersetzt. Auch έπεί wird so gebraucht (c.103.152). Vgl. auch ωστε (= daher).

3. προκατημένους τοσοῦτο die wir so weit, d. h. in so weiter Entfernung (= τοσούτο) von dem übrigen Griechenland wohnen" und der Gefahr daher am meisten ausgesetzt sind.

5. ούδαμά — πρέσσων έφν. Diese Worte enthalten in Form einer allgemeinen Sentenz dasselbe, was schon vorher ausgesprochen war. "Ihr könnt uns nicht zwingen unmögliches zu lei-sten" denn in das Bereich der Unmöglichkeit gehört es, dasz wir al-lein, ohne euch, den Persern Widerstand entgegensetzen sollen. Zum Gedanken vgl. VIII 111. Als nämlich Themistokles von den Andriern Geld verlangte, verweiger-ten dies die Andrier, ihre Armut vorschützend, mit den Worten: ov-

=metus tutamen habebant i. e. tuti δέ κοτε τῆς ξωυτών άδυναμίης την Αθηναίων δύναμιν είναι πρέσσω.

> 6. πειρησόμεθα — μηγανεόμενοι. πειράσθαι mit Partic. auch c. 139.

> 173. 8. πρός ταύτα, πρός findet sich in der Bedeutung "in Bezug auf" öfter mit ταῦτα verbunden. Vgl. c. 160.

10. της 'Αχαιίης. S. zu c. 132. Die Stadt Aλος, auch Aλος Halus lag unweit des Amphrysosflusses am Flusse des Othrys, Vgl. c. 197.

12. Τέμπεα. S. z. c. 128.

15. κατά in gleicher Bedeutung wie VI 79 κατά πεντήμοντα ων τών Αργείων ο Κλεομένης έκτεινε. Ebenso V. 79, VI 44.

17. Γππος collectiv wie c. 41. 85.

18. άραιρημένος att. ήρημένος. Vgl. c. 172.

γένεος — οὐ τοῦ βασιληΐου. Die Führung des Heers stand (we-nigsteus in älterer Zeit) einem der Könige zu (VI 56), dem der Po-lemarch als nächster Befehlshaber

του βασιληΐου, 'Αθηναίων δε Θεμιστοκλέης ὁ Νεοκλέος. "Εμειναν δε όλίνας ήμερας ενθαύτα άπικόμενοι γαρ άγγελοι παρά 'Αλεξάνδρου του 'Αμύντεω άνδρος Μακεδόνος συνεβούλευον σφι απαλλάσσεσθαι μηδε μένοντας εν τη έσβολη καταπατηθή-5 ναι ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἐπιόντος, σημαίνοντες τὸ πλήθος τῆς στρατιής και τας νέας. ως δε ούτοί σφι ταυτα συνεβούλευον (γρηστά γὰρ ἐδόκεον συμβουλεύειν, καί σφι εύνοος ἐφαίνετο έων ὁ Μακεδών), ἐπείθοντο. δοκέειν δέ μοι, ἀρρωδίη ἡν τὸ πείθου, ως επύθουτο και άλλην έουσαν εσβολην ές Θεσσαλούς 10 κατά την άνω Μακεδονίην διά Περραιβών κατά Γόννον πόλιν, τήπερ δή και έσέβαλε ή στρατιή ή Ξέρξεω. καταβάντες δε οί "Ελληνες έπὶ τὰς νέας ὀπίσω ἐπορεύοντο ἐς τὸν Ισθμόν. Αυτη 174 έγένετο ή ές Θεσσαλίην στρατητη βασιλέος τε μέλλοντος διαβαίνειν ές την Ευρώπην έκ της 'Ασίης καὶ ἐόντος ήδη ἐν 15 'Αβύδω. Θεσσαλοί δε έρημωθέντες συμμάχων, ούτω δη έμήδισαν προθύμως οὐδ' ἔτι ἐνδοιαστώς, ώστε ἐν τοίσι πρήγμασι έωαίνοντο βασιλέι ανδρες έόντες χρησιμώτατοι.

Οί δὲ Ελληνες ἐπείτε ἀπίκατο ἐς τὸν Ἰσθμον, ἐβουλεύ- 175 ουτο πρός τὰ λεγθέντα έξ 'Αλεξάνδρου, τῆ τε στήσονται τὸν 20 πόλεμον και έν οΐοισι χώροισι. ή νικέουσα δε γνώμη έγένετο την έν Θερμοπύλησι έσβολην φυλάξαι. στεινοτέρη γαρ έφαίνετο έουσα της ές Θεσσαλίην και αμα μία, αγγοτέρη τε της έωυτων, την δε άτραπον, δι' ην ηλωσαν οι άλόντες Έλλή-

untergeordnet war. Doch wurden später auch andere zu Feldherrn bestellt. Hier ist nur an eine einzelne Abteilung (vgl. συλλεγέντες) zu denken, die unter den Befehl des Polemarchen gestellt war.

3. Άλεξανδρου τοῦ Αμύντεω, desselben, welcher später als Abgesandter des Mardonios die Athener zu einem Bündnis mit den Persern zu bewegen suchte (VIII 136. 140). Vgl. über ihn V 19. 22. IX 44. 45,

4. μένοντας. Accusat. auf einen Dativ bezogen. S. z. c. 95.

5. έπιόντος. S. z. c. 157.

8. δοκέειν έμοί. S. z. c. 24,

9. ἄλλην — ἐσβολήν. S. z. c. 128. Dasz noch ein zweiter Ein- Teile gegen 13' breit, an ande gangspunkt nach Thessalien vor- Stellen 15-20'. Seine Länge handen sei, war den Verbündeten trägt etwa eine deutsche Meile. bislang unbekannt geblieben.

174. 14. καὶ ἐόντος ἤδη ἐν 'Aβύδω. Im Frühjahr 480. Vgl. c. 37. 145.

15. ο ὖτω δή weist nachdrücklich auf έρημωθέντες συμμάχων zurück. 16. έν τοζοι πρήγμασι bei seinem (des Königs) Vorhaben.

Die Griechen bei Artemision und Thermopylae.

175. 19. πρός in gleicher Bedeutung wie in προς ταῦτα (c. 173). στή σονται. πόλεμον ζοτασθαι

wie c. 9, II und c. 236.

21. στεινοτέοη. Ueber die schmalsten Stellen des Passes von Thermopylae vgl. c. 176. 200. Der Tempepass ist an seinem engsten Teile gegen 13' breit, an anderen Stellen 15-20'. Seine Länge be-

23. Tlwgav - alovtes. Achn-

κόμενοι ές Θερμοπύλας έπύθοντο Τρηγινίων, ταύτην ών έβουλεύσαντο φυλάσσοντες την έσβολην μη παριέναι ές την Ελλάδα του βάρβαρου, του δε ναυτικού στρατού πλώειν νης της Ιστιαιήτιδος έπι Αρτεμίσιον. ταυτα γαρ άγχου τε άλλή- 5 λων έστὶ, ώστε πυνθάνεσθαι τὰ κατ' έκατέρους έόντα, οί τε 176 χώροι ούτω έχουσι Τούτο μέν, το Αρτεμίσιον, έκ του πελάγεος του Θρηϊκίου έξ ευρέος συνάγεται ές στεινόν έόντα του πόρου του μεταξύ υήσου τε Σκιάθου και ήπείρου Μαγυησίης. έκ δὲ τοῦ στεινοῦ τῆς Εὐβοίης ἥδη τὸ Αρτεμίσιον δέκεται αί- 10 γιαλός, έν δε Αρτέμιδος Ιρόν. ή δε αὐ διὰ Τρηχίνος ἔσοδος ές την Ελλάδα έστι, τη στεινοτάτη, ημίπλεθρου. οὐ μέντοι κατά τουτό γ' έστι τὸ στεινότατον της χώρης της άλλης, άλλ' έμπροσθέ τε Θερμοπυλέων καὶ οπισθε, κατά τε 'Αλπηνούς

liche Verbindungen sind nicht selten bei Her. Vgl. VI 30 ανήχθη μέσιον ab. (Vgl. c. 175.) άγόμενος, VI 91 ἐκφυγών — καταστορούν, VI 31 ἐισνες ἡέσων. Εθοπικο Ιος αl en Bedeutung ἐκδέκεσθαι. unt. c. 197. 220 οἰχεσθαι τους οἰχου Vgl. IV 99 ἡ τὴν Περσικήν ἐκδέκομένους und ob. c. 10, I. - Zur Sache vgl. c. 213.

3. παριέναι praetermittere, hindurchlassen. Wie hier V 97. In anderer Bedeutung c. 161 (permittere).

4. γης της Ίστ. abhangig von Αρτεμίσιον. Vgl. c. 176, 183. Derselbe chorographische Genetiv auch VI 47 τα δε μεταλλα τα Φοινικικά ταῦτά έστι μεταξύ Αἰνύρων τῆς Θάσου. — γῆ ἡ Ἱστιαιῆτις ist das Gebiet der euboischen Stadt Hestiaia, die auf der Nordseite der Insel lag und schon von Homer (Il. II 537) genannt wird (Her. VIII 23). - Auch in Thessalien gab es eine Landschaft dieses Namens (I 56).

7. οῦτω. Wir erwarteten ώδε. S. z. c. 62.

176. τοῦτο μέν, es folgt kein entsprechendes τοῦτο δέ; dafür ή δὲ αὐ (unt. 10). Genau wie hier III 106. Vgl. ob. c. 21.

8. συνάγεται. S. z. c. 23.

Magnesia.

10. Εὐβοίης hängt als choro-

Vgl. IV 99 ή την Περσικήν έκδεκο-μένη Ασσυρίη Assyria quae Persiam continuo excipit. Gleichbedeutend ist das ia unserem Cap. weiter unten gebrauchte ὑποδέκεσθαι, ebenso Exectar c. genet. (c. 108. 123).

11. év dé adverbial. S. z. c. 12.

Tonzis hier die Landschaft wie c. 203; dagegen die Stadt c. 199.

12. την Ελλάδα, das eigentliche Hellas im engeren Sinne.

13. κατά τοῦτο. κατά local wie unt. c. 176 und III 86 ώς κατά τοῦτο τὸ χωρίον ἐγίνοντο.

τῆς ἄλλης ist nach dem Superlativ auffällig. Wir erwarteten dafür πάσης (= τὸ στεινότατον πάσης τῆς χώρης ταύτης). Vgl. c. 199 ταύτη δὲ καὶ ευρύτατον έστι πάσης τῆς χώρης ταύτης. - Krüger erklärt die Worte το στεινότατον τῆς χώρης τῆς ἄλλης "der engste Raum und enger als das übrige" mit Vergleichung von Strab. VII 7 p. 323 ή πόλις μάλιστα των άλλων εύανδρεί und 9. Enlados liegt östlich von Tac. Agric. c. 34 ceterorum Britannorum fugacissimi.

14. 'Aλπηνούς. Ueber das Lo-

οπισθε έοντας έουσα άμαξιτος μούνη, καὶ ξυπροσθε κατά Φοίνικα ποταμόν άγγου Ανθηλής πόλιος άμαξιτός άλλη μούνη. των δε Θεομοπυλέων το μεν προς έσπέρης ούρος άβατόν τε καὶ ἀπόκοημνον, ὑψηλὸν, ἀνατείνον ές την Οίτην, τὸ δὲ πρὸς 5 την ηώ της όδου θάλασσα υποδέκεται και τενάγεα. Εστι δέ έν τη έσόδω ταύτη θερμά λουτρά, τά Χύτρους καλέουσι οί έπιχώριοι, και βωμός ζόρυται Ηρακλέος έπ' αυτοίσι. έδέδμητο δε τείχος κατά ταύτας τὰς ἐσβολάς, καὶ τό γε παλαιον πύλαι έπησαν. Εδειμαν δε Φωκέες το τείχος δείσαντες, έπεί Θεσσα-10 λοι ήλθον έκ Θεσπρωτών οίκήσοντες γην την Αιολίδα, τήνπερ

1. ἐόντας ἐοῦσα. Ueber derartige Verbindungen s. z. c. 129. έοῦσα άμαξιτὸς μούνη ist apposi-tiv an τὸ στεινότατον angefügt.

3. τῶν Θεομοπυλέων hängt von dem adverbiellen τὸ πρὸς ἔσπέone (= an der Westseite, genauer: Südwestseite) ab. Ebenso ist im Folgenden τῆς ὁδοῦ von το πρὸς τὴν ἡῶ (= Nordost) abhängig. Ueber moog mit Genet, und Accus. s. z. c. 20 Ende.

5. ὑποδέκεται vom Meere, im Gegensatz zu avateivov vom Gebirge. Ueber die Bedeutung von ύποδέκεσθαι s. o. z. δέκεται.

τενάγεα. Durch die Alluvionen des Spercheios (s. z. c. 198) hat sich im Lauf der Zeit im Inneren des malischen Meerbusens auf eine deutsche Meile hinaus Sumpfland ceutscne Meile hinaus Sumpfland gebildet, so dasz der Meerbusen an Umfang verloren hat und der an das Tor der Thermopylen stoszende Berg jetzt weit vom Meere entfernt ist. Zwischen der See und dem Dammweg, der noch heute dicht un-ter dem Berge vorbeigeht und so schmal ist, dasz kaum zwei Reiter nebeneinander reiten können deh nebeneinander reiten können, dehnen sich noch heute undurchdring-liche Moräste aus. Vgl. Appian Syr. 17 und Liv. XXXVI 18 (loca usque ad mare invia palustri limo et voraginibus).

6. θερμά λουτρά. Die "warmen Bäder" wurden durch mehrere noch heute am Fusze der Bergwand hervorsprudelnde Quellen gebildet, dessen alte Bewohner, die Aioler,

cale in diesem Capitel s. z. c. 198 deren heiszes (52º Réaum.), stark und c. 200. Vgl. auch die Karte. nach Schwefel riechendes Wasser in einem einfachen Bassin aufgefangen wird, aus welchem es dann den das Ufer des Spercheios bedeckenden Sumpfen zuslieszt. Schon im Altertum wurden diese dem Herakles geweihten Quellen, dem hier auch ein Altar errichtet war (c. 198), zu Bädern benutzt und waren zu diesem Zweck in zwei Bassins (χύτροι), eins für die Männer und eins für die Frauen gefaszt (Paus, IV 35, 9); nach denselben wurde der durch die Kämpfe der Griechen gegen die Perser (480 v. Chr.) und gegen die Gallier (279 v. Chr.) berühmte Pasz, der im Altertum zwischen den steilen Felsen des Oeta und der sumpfigen Meeresküste, jetzt zwischen diesen Felsen und den Sümpfen, durch die der Spercheios flieszt, hinführt, von den Griechen gewöhnlich αί Θεομοπύλαι genannt, während die Anwohner ihn einfach als al Nolas bezeichneten (c. 201).

7. Hoanléog. Ihm war diese ganze Gegend heilig, weil er sich auf dem Oeta einen Scheiterhaufen errichtet und verbrannt hatte. Vgl. c. 198. Auch waren ihm überhaupt die warmen, heilkräftigen Quellen geheiligt.

 κατά, lokal wie ob. (S.150, 13). τὸ παλαιόν wie c. 129 Anf.

9. Θεσσαλοὶ — ἐχ Θεσποωτῶν. Die Thessaler waren aus Thesprotien (Epirus) in das nach ihnen benannte Thessalien hinübergezogen,

νῦν κεκτέαται. άτε δή πειρεομένων τῶν Θεσσαλών καταστρέφεσθαί σφεας τουτο προεφυλάξαντο οί Φωκέες, καὶ τὸ ύδωρ τὸ θεομὸν τότε ἐπηκαν ἐπὶ τὴν ἔσοδον, ώς αν γαραδρωθείη ὁ γώρος, πάν μηγανεόμενοι, όκως μή σφι έσβάλοιεν οί Θεσσαλοί έπι την χώρην, τὸ μέν νυν τείχος τὸ ἀρχαΐον έκ παλαιοῦ τε 5 έδεδμητο, και το πλέον αυτου ήδη υπο γρόνου έκέετο. τοίσι δε αύτις ορθώσασι έδοξε ταύτη απαμύνειν από της Ελλάδος τον βάρβαρον. κώμη δέ έστι άγχοτάτω τῆς όδου, 'Αλπηνοί ουνομα'

177 έκ ταύτης δε επισιτιείσθαι ελογίζοντο οί Ελληνες. Οί μεν νυν χώροι ούτοι τοΐσι "Ελλησι είναι έφαίνοντο έπιτήδεοι. απαντα 10 γάρ προσκεψάμενοι καλ έπιλογισθέντες, ότι ούτε πλήθει έξουσι χράσθαι οί βάρβαροι ούτε ΐππω, ταύτη σφι έδοξε δέκεσθαι τὸν ἐπιόντα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. ὡς δὲ ἐπύθοντο τὸν Πέρσην έόντα έν Πιερίη, διαλυθέντες έχ του Ἰσθμού έστρατεύοντο αὐτῶν οἱ μὲν ἐς Θερμοπύλας πεζῆ, ἄλλοι δὲ κατὰ θάλασσαν 15 έπ' Αρτεμίσιου.

Οί μεν δή Ελληνες κατά τάχος έβώθεον διαταχθέντες, 178 Δελφοί δ' έν τούτω τω γρόνω έγρηστηριάζοντο τω θεω ύπέρ

rung (nach Mittelgriechenland, z. B. nach Boiotien, Phokis u. s. w.) getrieben oder unterworfen wurden. Vgl. zu c. 132. Vgl. Thuk. I 12. Ueber die Thesproter s. z. VIII 47.

3. ἐπῆκαν. S. z. c. 130.

 $\dot{\omega}$ s $\ddot{\alpha}$ ν = $\ddot{o}$ $n\omega$ s $\ddot{\alpha}$ ν auch I 75. IX 22. 51. Da die Finalpartikeln ώς und ὅκως (=ὅπως) ursprünglich Modalpartikeln (= wie) sind, so kann av zu ihnen hinzutreten, wodurch die Erreichung der Absicht als von äuszeren Umständen abhängig gedacht wird.

4. παν. S. z. c. 50.

6. ἐκέετο. Diese mit Toren versehene Mauer war schon frühzeitig in Verfall geraten; sie wurde zu verschiedenen Zeiten (zuerst im Kampfe gegen Xerxes, zuletzt vom Kaiser lustinian), wieder herge-stellt. Vgl. c. 215.

8. Άλπηνοί. Diese Stadt ist östlich vom Engpass der Thermopylen zu suchen. Sie lag am Ausgangs-punkte der Ανόπαια (c. 216).

177. 11. ἐπιλογισθέντες. ἐπι- 140.

von ihnen entweder zur Auswande- λογίζεσθαι = ἐπιλέγεσθαι (c. 47. 49. 236).

12. ^{?ππφ}. ^{?ππος} collectiv wie

c. 173. ταύτη σφι έδοξε. Der Dativ σφl auf einen Nominativ (προσκετόμενοι) bezogen. Bei dem Nominativ der Participien schwebte ein έβουλεύσαντο (= σφὶ ἔδοξε) oder ein anderes Verb ähnlicher Bedentung vor. Vgl. VI 13 ἄμα δὲ κατεσαίνετο σφὶ εἰναι ἀδύνατα τὰ βασίλιος στομμένος και διαστικών κα σιλέος ποήγματα, εὖ τε ἐπιστά-μενοι ὡς εἰ καὶ τὸ παρεὸν ναυτικον υπερβαλοίατο τοῦ Δαρείου αλλο σφι παρέσται πενταπλήσιον.

14. Πιερίη. S. z. c. 131.

διαλυθέντες έκτοῦ Ίσθμοῦ. Zur Sache vgl. c. 172; zum Ausdruck VIII 56 νύξ τε έγένετο καὶ οί διαλυθέντες έχ του συνεδρίου έσέβαινον ές τὰς νέας.

178. 17. κατὰ τάχος adverbial. S. z. c. 14.

διαταχθέντες, zum Landbeer und zur Flotte.

18. έχοηστηριάζοντο. S. z. c.

έωυτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος καταρρωδηκότες καί σφι ἐχρήσθη ἀνέμοισι εὕχεσθαι· μεγάλους γὰρ τούτους ἔσεσθαι τῆ Ἑλλάδι συμμάχους. Δελφοὶ δὲ δεξάμενοι τὸ μαντήτον πρῶτα μὲν Ἑλλήνων τοἴσι βουλομένοισι εἶναι ἐλευθέροισι ἐξήγγειλαν τὰ 5 χρησθέντα αὐτοἴσι, καί σφι δεινῶς καταρρωδέουσι τὸν βάσβαρον ἔξαγγείλαντες χάριν ἀθάνατον κατέθεντο· μετὰ δὲ ταῦτα οί Δελφοὶ τοἴσι ἀνέμοισι βωμόν τε ἀπέδεξαν ἐν Θυίη, τῆπερ τῆς Κηφισοῦ θυγατρὸς Θυίης τὸ τέμενός ἐστι, ἐπ' ῆς καὶ ὁ χῶρος οὖτος τὴν ἐπωνυμίην ἔχει, καὶ θυσίησί σφεας μετήῖσαν.

10 Δελφοὶ μέν νυν κατὰ τὸ χρηστήριον ἔτι καὶ νῦν τοὺς ἀνέμους ἰλάσκονται.

'Ο ΔΕ ναυτικός Ξέρξεω στρατός όρμεόμενος έκ Θέρμης 179 πόλιος παρέβαλε νηυσί τῆσι ἄριστα πλωούσησι δέκα ιθὺ Σκιά-θου, ἔνθα ήσαν προφυλάσσουσαι νέες τρείς Ἑλληνίδες, Τροι-15 ζηνίη τε και Αιγιναίη και Άττική. προιδόντες δε οὐτοι τὰς νέας τῶν βαρβάρων ές φυγὴν ὧρμησαν. Τὴν μὲν δὴ Τροιζη-180 νίην, τῆς ἡρχε Πρηξίνος, αὐτίκα αιρέουσι ἐπισπόμενοι οι βάρ-

3. δεξάμενοι τὸ μαντήτον. Vgl. I 63 δέκεσθαι τὸ χοησθέν , den Orakelspruch gläubig aufnehmen" (omen accipere). Den Orakelspruch hat Clem. Alex. Strom. VI 753 erhalten: ὁ Δελφοὶ λίσσεοδ' ἀνέμους καὶ λώτον ἔσται. Ein ähnliches Orakel erhielten die Athener (c. 189).

 χάριν — κατέθεντο. χάριν κατάθεσθαι, Dank gleichsam als Depositum für künftigen Gebrauch niederlegen. Wie hier VI 41. Aehnlich unt. c. 220 κλέος καταθέσθαι.

7. Θυίη "die Stürmende." Vgl. Hom. Odyss. XII 406 αἰψα γὰρ ἦ - δεν κεκληγὸς Ζέφυρος, μεγάλη σὐν λαίλαπι θύων. — Thy ia war nach einer alten Landessage eine Tochter des Kephisos (oder des Kastalios); ihr und des Apollo Sohn war Delphos. Sie sollte zuerst dem Dionysios geopfert und seine Orgien gefeiert haben. Nach ihr hieszen die Frauen, welche auf dem Parnass die dionysischen Orgien feierten, Thy ia den (Ε. Θυάδες).

8. ἐπ' ης. Ueber ἐπὶ in Verbindung mit ἐπωνυμίην ἔχειν s.z.c. 40.

9. θυσίησι — μετήτσαν, eig. sie nabeten ihnen mit Opfern. Vgl. IV 7 θυσίησι μεγάλησι ίλασκόμενοι μετέρχονται τον θεόν.

11. Ιλάσκονται. Vgl. I 50 Κοοίσος θυσίησι μεγάλησι τον έν Δελφοίς θεον Ιλάσκετο.

Anrücken des Perserheers. Seegefecht zwischen 10 persischen Schnellseglern und 3 hellenischen Wachtschiffen (c. 179-182). Die hellenische Flotte bei Chalkis (c. 182), die persische bei Sepias (c. 183). Berechnung der gesammten persischen Streitmacht, der Flotte sowol wie des Landheers (c. 184-187).

179. 12. ἐκ Θέρμης. S. z. c. 124.
13. παρέβαλε. παραβάλλειν hier intransitiv wie διαβάλλειν (= traicere). Ursprünglich ist τὰς νέας zu ergänzen, was V 34 hinzugefügt ist.

αριστα πλωούσησι. Aus VIII 92 geht hervor, dasz es sidonische Schnellsegler waren (c. 96).

Σπιάθου. S. z. c. 176 Anf. 14. Έλληνίδες. S. z. c. 109.

βαροι, καὶ ἔπειτεν τῶν ἐπιβατέων αὐτῆς τὸν καλλιστεύοντα άγαγόντες έπὶ τὴν ποώρην τῆς νεὸς ἔσφαξαν, διαδέξιου ποιεύμενοι τον είλον των Ελλήνων πρώτον και κάλλιστον, τω δέ σφαγιασθέντι τούτω ούνομα ήν Λέων τάχα δ' άν τι καί του 181 ουνόματος έπαύροιτο. ή δε Αίγιναίη, της ετριηράργεε Ασωνί- 5 δης, καί τινά σφι θόρυβον παρέσγε Πυθέω του Ίσγενόου έπιβατεύοντος, ανδρός αρίστου γενομένου ταύτην την ημέρην, ός, έπειδή ή νηύς ήλίσκετο, ές τούτο άντείχε μαγόμενος, ές ο κατεκρεουργήθη απας. ώς δὲ πεσών οὐκ ἀπέθανε, ἀλλ' ἦν ἔμπνοος, οί Πέρσαι, οίπερ ἐπεβάτευον ἐπὶ τῶν νεῶν, δι' ἀρετὴν 10 την έκείνου περιποιήσαί μιν περί πλείστου έποιήσαντο, σμύρνησί τε ίωμενοι τὰ έλκεα καὶ σινδόνος βυσσίνης τελαμώσι κατειλίσσοντες. καί μιν, ώς οπίσω απίκοντο ές το έωυτων στρατόπεδου, ἐπεδείκυυσαν ἐκπαγλεόμενοι πάση τῆ στρατιῆ, περιέποντες ευ τους δε άλλους, τους έλαβον έν τη νηζ ταύτη, πε- 15

νοι τὸν — κάλλιστον "indem sie den ersten und zugleich schönsten hellenischen Kriegsgefangenen als eine sehr günstige Vorbedeutung Ausdruck vgl. c. 184 ἐπεβάτευον ansahen", d. h. sie sahen es als eine (= ἐπιβάται ἦσων) δὲ ἐπὶ τούτων glückliche Vorbedeutung an, dasz ihr erster Gefangener zugleich der schönste der ganzen hellenischen Schiffsmannschaft war. διαδέξιος, ein verstärktes δεξιός (= αἴσιος), nur hier. Vgl. Hom. II. II.33 άστραπτων έπιδιέξια, rechtshin blitzand (sin Yeinald et al. 1884). tzend (ein Zeichen des Glücks).

5. έπαύροιτο, έπαυρίσκεσθαι ς. gen., eig. teil an etwas haben, wird sowol im guten Sinne (= Vorteil von etwas haben) als im bösen (= Nachteil von etwas ha-ben) gebraucht. Auch wir können in demselben Sinne sagen: Vielleicht mag er es auch seinem Namen zu verdanken gehabt haben. - Wie hier ist auch IX 71 durch den Optativ des Aorists in Verbindung mit av eine Vermutung über etwas Vergangenes ausgespro-chen. Vgl. IX 71 άλλα ταυτα μέν τες. Aehnlich II 86 κατειλίσσουσι καὶ φθόνω αν είποιεν. Häufiger gebraucht Herodot in diesem Sinne den Optativ des Praesens. Vgl. c. 184 ήδη ων ανδρες αν είεν τέσ- μένοισι. σερες μυριάδες und I 2.70. II 98. 14. ἐκπαγλεόμενοι auch VIII V 59. Ebenso ist unt. c. 214 είδείη 92. IX 48.

180. 2. διαδέξιον ποιεύμε- αν "er hätte wissen können" zu erklären.

> τῶν νεῶν χωρίς ἐκάστων τῶν ἐπιχω-ρίων ἐπιβατέων, Πέρσεων τριή-κοντα ἄνδρες. — Ueber Pythes vgl. VIII 92. IX 78.

> 7. ταύτην τὴν ἡμέρην. Derselbe temporale Accusativ c. 125

(τας νύκτας) und 203.

8. ές τούτο — ές ő in temporaler Bedeutung. Wie hier III 48 ές τούτο δὲ τότε έγίνετο, ές δ οί Κοοίνθιοι τῶν παίδων οί φύλακοι οίγοντο απολιπόντες.

10. έπεβάτευον. S. o. zu έπιβατεύοντος.

11. περιποιήσαι. S. z. c. 52.

περί πλείστου έποιήσαντο. Dieselbe Wendung VI 104, VIII 40. Das Gegenteil έν έλαφοῦ ποιέεσθαι III 154, S. z. c. 138,

παν αύτοῦ το σώμα σινδόνος βυσσίνης τελαμῶσι (= mit Binden aus feiner Byssosleinwand) κατατετμη-

ριείπου ώς ανδραποδα. Αί μεν δή δύο των νεων ούτω έχει- 182 ρώθησαν, ή δε τρίτη, της έτριηράρχεε Φόρμος άνηρ Αθηναΐος, φεύγουσα έξοκέλλει ές τὰς ἐσβολὰς τοῦ Πηνειοῦ, καὶ τοῦ μὲν σκάφεος εκράτησαν οι βάρβαροι, των δε ανδρών ου. ώς γαρ 5 δή τάχιστα έπώκειλαν την νέα οί Αθηναΐοι, αποθορόντες κατά Θεσσαλίην πορευόμενοι έχομίσθησαν ές Αθήνας. Ταύτα οί "Ελληνες οί ἐπ' 'Αρτεμισίω στρατοπεδευόμενοι πυνθάνονται παρά πυρσών έκ Σκιάθου, πυθόμενοι δε και καταρρωδήσαντες από του Αρτεμισίου μετωρμίζουτο ές Χαλκίδα, φυλάξουτες 10 μεν του Ευριπον, λείποντες δε ήμεροσκόπους περί τα ύψηλα της Ευβοίης. Των δε δέκα νεών των βαρβάρων τρεῖς ἐπήλα- 183 σαν περί τὸ έρμα τὸ μεταξύ ἐὸν Σκιάθου τε καὶ Μαγνησίης, καλεόμενον δε Μύρμηκα. ενθαύτα οί βάρβαροι έπειδή στήλην λίθου έπέθηκαν κομίσαντες έπι τὸ έρμα, όρμηθέντες αὐτοί έκ 15 Θέρμης, ως σφι το έμποδων έγεγονεε καθαρον, επέπλωον πάσησι τήσι νηυσί, ενδεκα ήμέρας παρέντες μετά την βασιλέος έξέλασιν έχ Θέρμης. τὸ δὲ έρμα σφι κατηγήσατο έὸν έν πόρφ μάλιστα Πάμμων Σχύριος, πανημερον δε πλώοντες οί βάρ-

- 182. 1. $\alpha \hat{t} \delta \hat{v}o$. Der Artikel, weil der Teil eines bestimmten Ganzen ebenfalls bestimmt ist. Vgl. c. 97 und unt. c. 229 $r\hat{\alpha}$ $\tilde{t}$ rep α .
- 3. ἐσβολαί hier von der Mündung eines Flusses. Anders c. 173.
- 5. ἐπώκειλαν. Vgl. VI 16 νέας μὲν δἡ αὐτοῦ ταὐτη ἐποκείλαντες (= navibus ad litus impactis) κατέλιπον.
- 6. ἐκομίσθησαν. Ueber die Bedeutung des absoluten κομίζεσθαι
- 8. παρά πυρσων. παρά ist gesetzt, weil ein persönlicher Begriff (etwa πυρσευόντων) vorschwebt.
- 10. ἡμεροσκόποι sind Späher, welche von hoch gelegenen Punkten aus die Bewegungen der Feinde zu erkennen suchten. Vgl. c. 192. 219.
- 183. 12. Εφμα erklärt Hesych. s. v. πετφώδης καὶ ἐπικυματιζόμενος ὥστε μὴ βλέπειν τόπος τῆς Φαλάσσης, ৺φαλος πέτρα.

- Σκιάθου τεκαί Μαγνησίης, S. z. c. 176.
- 13. Μύομηξ. Noch jetzt ragt mitten aus dem Meere eine Klippe hervor, die heute τὸ Λίθαρι (Stein) genannt wird.
- 14. ἐπέθηκαν um die gefähr-5. ἐπώκειλαν. Vgl. VI 16 νέας liche Stelle mehrbemerkbarzu maν δὴ αὐτοῦ ταὐτη ἐποκείλαν- chen.
  - αὐτοί die ganze Flotte, während unter of βάφβαροι (s. vorher) die Mannschaft der vorhin genannten drei Schiffe gemeint ist.
  - 15. $\pi\alpha\vartheta\alpha\varrho\acute{o}\nu$ beiszt I 202 eine Gegend, die frei von je dem Hindernis (= $\tau o \ \ell \mu\pi o\delta \acute{\omega}\nu$) ist. Hier ist das Hindernis selbst ($\tau o \ \ell e\mu\alpha$) $\pi\alpha\vartheta\alpha\varrho\acute{o}\nu$ (= beseitigt) genannt.
  - 16. παρέντες. Vgl. VIII 3 νύκτα μέσην παρέντες έπορεύοντο.
  - 17. κατηγήσατο. Vgl. c. 215 την άστραπον ταύτην οι Μηλιέες Θεσσαλοίσι κατηγήσαντο.
  - ἐν πόοφ μάλιστα "gerade im Fahrwasser"; μέσφ vor πόοφ einzuschieben ist unnötig.

βαροι έξανύουσι της Μαγνησίης χώρης έπὶ Σηπιάδα τε καὶ τον αίνιαλον τον μεταξύ Κασθαναίης τε πόλιος έουτα καί Σηπιάδος ἀκτῆς.

Μέγρι μέν νυν τούτου τοῦ γώρου καὶ Θερμοπυλέων απα-184 θής τε κακών ήν ο στρατός, και πλήθος ήν τηνικαύτα έτι, ώς 5 ένω συμβαλλόμενος ευρίσκω, τοσόνδε των μεν έκ των νεων των έχ της 'Ασίης, έουσέων έπτα και διηκοσίων και γιλίων, του μεν άρχαιου εκάστων των έθνέων έόντα ομιλου τέσσερας και είκοσι μυριάδας και πρός γιλιάδα τε και τετρακοσίους, ώς ανα διηχοσίους ανδρας λογιζομένοισι έν έκαστη νητ. ἐπεβά-10 τευον δε έπλ τούτων των νεων, χωρίς εκάστων των έπιχωρίων έπιβατέων, Περσέων τε και Μήδων και Σακέων τριήκοντα

1. έξανύουσι. Vgl. VI 139 ξπεὰν βορέη ανέμω αντημερον νηῦς έξανύση έκ τῆς ύμετέρης ές την ημετέρην τότε παραδώσομεν.

της Μαγνησίης ist chorographischer Genetiv, der von Σηπιάδα

abhängt. S. z. c. 176.

Σηπιάδα. Sepias hiesz die Südostspitze von Magnesia (c. 176), der Insel Skiathos gegenüber. Jetzt Cap Giorgi.

2. Κασθαναίη. Von dieser Stadt soll der Name des Kastanienbaums hergeleitet sein, der an diesem ganzen Küstenstriche in reicher Fülle vorkommt. Vgl. Strab. p. 443. Trümmer der kleinen Stadt sind noch heute vorhanden.

184. 5. ώς έγω συμβαλλόμενος ευρίσκω. Ueher den Ausdruck s. z. c. 24, über die Anzahl der Schiffe so wie die Stärke des Heeres vgl. 89, 96, 97.

τῶν μέν wird im Folgenden zwei Malerneuert, nämlich 1) durch τον μεν αρχαίον ομιλον (8) und 2) durch τοῦτο μέν νυν τὸ έκ τῆς 'Ασίης ναυτικόν (unt. S. 157, 7); ebenso hat es (των μέν) einen doppelten Gegensatz, denn es entspricht sowol τοῦ δὲ πεζοῦ (S. 157, 9) als τὸ δὲ ἐκ τῆς Εὐοώπης ἀγόμενον στοάτευμα (c. 185 Anf.).

7. έουσέων - χιλίων. Ueber die Zahl der Trieren's. z. c. 89.

(ώς — εύρίσκω) abhängig. — ὁ ἀρ-χαΐος ὅμιλος, der zu Doriskos ge-musterte (c. 59). Später (c. 185) kamen noch bedeutende Verstärkungen hinzu.

έκαστων τῶν ἐθνέων. Sie sind c. 89-95 aufgezählt.

έόντα verb. mit der Zahl.

9. xal zooc adverbialisch. S. z. c. 154.

ώς — λογιζομένοισι "si qui computare velint." Der Plural des Particips ist in dieser Bedeutung seltener; wie hier V 53 (διεξιοῦσι). S. z. c. 143 (συλλαμβάνοντι).

10. ἀνὰ διηποσίους. ἀνά steht in gleicher Bedeutung IV 101 ηδε ή in gletcher bedeutung iv 101 ησεη όδος ήμερησίη άνα διηκόσια στάδια συμβέβληταί μοι; ebenso unt. (S.157, 4). Oben c.173 istin gleicher Bedeu-tung κατά gesetzt. Die Triere wurde gewöhnlich mit 200 Leuten bemannt, von denen der bei weitem gröste Teil als Ruderer, der geringere (meist 30 Mann) als Seesoldaten diente (VIII 17).

 11. χωρίς ἐκάστων τῶν ἐπι-χωρίων ἐπιβατέων. Die ἐπιχώοιοι έπιβάται wurden wol vorzugsweise als Ruderer benutzt, während unter den τριήποντα ανδρες Περσέων die eigentlichen ἐπιβάται im engeren Sinne des Worts, nämlich Seesoldaten zu verstehen sind. In der Schlacht bei Lade (VI 15) waren auf jedem Schiffe der Chier 8. τὸν ἀρχαῖον ὅμιλον ist 40 Seesoldaten, während die Athevon dem Verbum des Nebensatzes ner bei Salamis nur deren 18 auf

ανόρες. οὖτος αλλος ομιλος γίνεται τρισμύριοι καὶ έξακισχίλιοι και πρός διηκόσιοί τε και δέκα. προσθήσω δ' έτι τούτω και τῷ προτέρω ἀριθμῷ τοὺς ἐκ τῶν πεντηκοντέρων, ποιήσας ὅ τι πλέον ην αυτών η έλασσον αν' ογδώκοντα ανδρας ένειναι. 5 συνελέχθη δε ταυτα τὰ πλοΐα, ώς καὶ πρότερόν μοι εἰρέθη, τρισγίλια. ήδη ών ανδρες αν είεν έν αυτοίσι τέσσερες μυριάδες και είκοσι. τουτο μέν νυν τὸ έκ της 'Ασίης ναυτικόν ήν, σύμπαν έὸν πεντήχοντα μυριάδες καὶ μία, γιλιάδες τε ἔπεισι έπὶ ταύτησι έπτὰ καὶ πρὸς έκατοντάδες Εξ καὶ δεκάς. του δὲ 10 πεζου έβδομήκοντα καὶ έκατὸν μυριάδες έγίνοντο, τῶν δὲ ίππέων όκτω μυριάδες. προσθήσω δ' έτι τούτοισι τας καμήλους

jedem Schiffe hatten (Plut, Themist. c. 14). Dasz die Zahl der ἐπιβάται in älterer Zeit auf den Schiffen gröszer war als in späterer, erklärt sich daraus, dasz früher bei einer noch wenig ausgebildeten Seetaktik die Seetreffen vorzugsweise durch das numerische Uebergewicht der πεζομάχοι entschieden wurden, während man in späterer Zeit durch die Gewandtheit im Rudern und Schnelligkeit im Segeln, so wie durch Seemanöver dem Feinde Vorteile abzugewinnen suchte, indem man nicht so sehr die Mannschaft als das Schiff selbst kampfuntüchtig zu machen strebte. Der erste, welcher auf solche Weise (durch das Manöver des διέκπλοος) ομεrierte, war der Phokaeer Dionysios, der Führer der ionischen Bundesflotte bei Lade (VI 12).

3. ποι ήσας. ποιέειν annehmen auch unt. (folg. S.2) πληθος ποιήσας δισμυρίους ανδρας. Ebenso c. 186 και δή σφεας ποιέω ίσους έκείνοισι

είναι.

ο τι πλέον ην αντών η έλασσον = plus minus, d. h. durchschnittlich. Es schwebt bei diesem formelhaften Ausdruck ein Begriff wie συμβαλλόμενος (oder συμβαλλομένω s. z. c. 143) vor "wenn ich in Rechnung bringe (oder wenn man in Rechnung bringt), was auf denselben (αὐτῶν) mehr oder weniger war als die im Folgen-den angenommene Durchschnittsden angenommene Durchschnitts- dene Stellung der beiden zu έλαν-zahl (80), "d. h. wenn ich das Mi- νοντας gehörigen Objecte (τὰς καnus, mit welchem einige Pentekon- μήλους und τα άρματα).

teren unter der Durchschnittszahl blieben, ausgleiche durch das Plus. mit welchem andere Pentekonteren über dieselbe hinausgiengen.

4. ένεϊναι. Infin. imperfecti.

5. ταῦτα τὰ πλοῖα, nicht allein πεντηχόντεροι, sondern auch die c. 97 mitgenannten τριηκόντεροι, κέφκουφοι, ἶππαγωγὰ πλοῖα. Für alle diese Fahrzeuge, von denen die letztgenannten jedenfallskleiner als die πεντηχόντεροι waren, nimmt Herodot als Durchschnittszahl die Zahl 80 an, die doch wol nur für die Pentekonteren passte. Danach erscheint die Gesammtsumme der Mannschaft, wie sie Herodot im Folgenden an-gibt, zu hoch berechnet. Vgl. c. 186.

πρότερον c. 97.

6. ηδηών hat in der Beweisführung folgernde Kraft = folglich also. Wie hier VI 53 ήδη ων όρθῷ λόγω χρεομένω μέχρι τοῦ Περσέος όρθως είρηταί μοι. Ebenso II

είεν. S. z. c. 180 (ἐπαύροιτο).

9. καὶ πρός wie oben (S. 156, 9). 10. έβδομή ποντα — μυριάδες. S. z. c. 60. Ende.

έγίνοντο. Das Imperfectum mit Bezugnahme auf die Zeit, in welcher die Zählung stattfand.

11. όπτω μυριάδες. S. c. 87.

τας καμήλους ist von έλαύνοντας abhängig. Beachte die verschieθος ποιήσας δισμυρίους ανδρας, και δή το τε έκ των νεων

καί του πεζου πλήθος συντιθέμενον γίνεται διηκόσιαί τε μυοιάδες και τριήκουτα και μία και πρός γιλιάδες έπτα και έκατοντάδες έξ και δεκάς. τουτο μέν τὸ έξ αύτης της 'Ασίης στρά- 5 τευμα έξαναγθέν εξοηται, ανευ τε της θεραπητης της έπομένης και των σιταγωγών πλοίων και όσοι ένέπλωον τούτοισι. 185 Τὸ δὲ δὴ ἐκ τῆς Εὐρώπης ἀγόμενον στράτευμα ἔτι προσλογιστέα τούτω παντί τω έξηριθμημένω δόκησιν δε δεί λέγειν. νέας μέν νυν οι από Θοηίκης Έλληνες και έκ των νήσων των 10 έπικειμένων τη Θρηΐκη παρείγοντο είκοσι και έκατόν. Εκ μέν νυν τούτων των νεων ανδρες τετρακισγίλιοι και δισμύριοι γίνονται. πεζού δε, τον Θρήϊκες παρείχοντο και Παίονες καί Έσοδοί και Βοττιαίοι και το Χαλκιδικου γένος και Βούγοι και Πίερες και Μακεδόνες και Περραιβοί και Αίνιηνες και Δόλο- 15 πες και Μάγνητες και 'Αχαιοί και όσοι της Θρητκης την παραλίην νέμονται, τούτων των έθνέων τριήκοντα μυριάδας δοκέω

1. 'Αφαβίους καὶ Λίβυας. S. c. 86.

πληθος Accus. des Bezugs.

2. ποιήσας. S. ob. (vor. S. 3f.) 2. ποιήσας. S. ob. (vor. S. 3f.)
3. πλήθος συντιθέμενον ist appositiv anμυριάδες angeschlossen. Wir würden den Genet. absol, erwarten. Vgl. III 95 πούτων ών πλήθος Εὐβοϊκὰ τάλαντα συντιθέμενον τὸ πλήθος Εὐβοϊκὰ τάλαντα συντιθέμενον τὸ πλήθος Εὐβοϊκὰ τάλαντα συντιθέμενο μυριά. Vgl. unt. c. 185 αυται ών αί μυριά οδες ξκείνριο προσετθέτσια τόρι έχ της λοίης μίνονται αί πάσαι μυριά οδες δκείνριο προσετθέτσια τόρι έχ της λοίης μίνονται αί πάσαι μυριά οδες δκείνριο προσετθέτσια τέσ setztwaren. Vgl. Thuk. II 99. Strab. geses. Aehnlich auch ob. c. 157. — P. 497. σερες. Aehnlich auch ob. c. 157. -Die hier von Herodot angegebene Totalsumme der von Xerxes aus Asien nach Griechenland geführten Streitmacht (= 2,317,610) ergibt sich nach Addierung der einzelnen Posten als richtig.

τοῦτο ,,hiermit" ist praedicativisch zu fassen.

185. 8. προσλογιστέα. Vgl. III 61 προερέει τῷ στρατῷ ὡς Σμέρδιος τοῦ Κύρου ἀκουστέα εἴη τοῦ λοιποῦ. Ueber den Plural s. z. c. 2.
10. νήσων τῷν ἐπικειμένων τῷ Θρηΐκη, Thasos und Samothrake

thrake.

13. πεζοῦ hãngt als Genet, generis von μυριάδας (17) ab. Vgl. oben (3) τοῦ πεζοῦ πληθος.

Θρήϊκες. S. c. 109. Ueber die

p. 497.

Βοττιαΐοι. S. z. c. 123. Ueber die Βούγοι (auch Βοίγες c. 73 oder Βούγες) s. z. c. 73. Ueber die Πίερες z. c. 131, die Περοαιβοί c. 128, über die Ainianen, Doloper, Magnesier, Achäer s. c. 132.

16. ὅσοι — τὴν παραλίην νέ-μονται. Alle diese wurden zum Flottendienstverwandt. Vgl. c. 110.

17. τούτων τῶν ἐθνέων ist als Genet. partit. von μυριάδας abhängig, von welchem letzteren auch der zu Anfang des Satzes stehende Genetiv πεζού abhängt.

γενέσθαι. αύται ών αι μυριάδες έκείνησι προστεθείσαι τήσι έκ της 'Ασίης γίνονται αι πάσαι άνδρών αι μάγιμοι μυριάδες διηκόσιαι και έξήκοντα και τέσσερες, έπεισι δε ταύτησι έκατοντάδες έκκαίδεκα καί δεκάς. Τοῦ μαχίμου δὲ τούτου ἐόντος 186 5 αριθμού τοσούτου, την θεραπητην την έπομένην τούτοισι καί τους έν τοίσι σιταγωγοίσι ακάτοισι έύντας και μάλα έν τοίσι αλλοισι πλοίοισι τοζοι αμα πλώουσι τη στρατιή, τούτους των μαγίμων ανδρών ου δοκέω είναι έλασσονας, αλλά πλεύνας. και δή σφεας ποιέω ίσους έκείνοισι είναι, και ούτε πλεύνας 10 ούτε έλάσσονας οὐδέν : έξισούμενοι δὲ οὖτοι τῷ μαχίμῳ έκπληοούσι τὰς ίσας μυριάδας έχείνησι. ούτω πενταχοσίας τε μυριάδας και είκοσι και όπτω και χιλιάδας τρεζς και έκατοντάδας δύο και δεκάδας δύο ανδρών ήγαγε Ξέρξης ο Δαρείου μέγρι Σηπιάδος και Θεομοπυλέων. Ούτος μεν δή του συνάπαντος 187 15 στρατεύματος του Ξέρξεω άριθμός. γυναικών δε σιτοποιέων και παλλακέων και εύνούτων ούδεις αν είποι ατρεκέα αριθμόν. ούδ' αὐ ὑποζυγίων τε καὶ τῶν ἄλλων κτηνέων τῶν ἀχθοφόοων και κυνών Ινδικών των έπομένων, ούδ' αν τούτων ύπο πλήθεος σύδεις αν είποι αρίθμον, ώστε ούδεν μοι θώμα παρ-20 ίσταται προδούναι τὰ δέεθρα των ποταμών έστι των, άλλὰ

σαι. Ueberden appositiv an das fulgende (αί μάχιμοι μυριάδες) angeschlossenen Nominativ s. z. c. 184 (τὸ πλήθος συντιθέμενον).

2. ανδοων ist von μυριάδες abhängig. Vgl. ob. πεζού μυριάδες.

186. 4. τοῦ μαχίμου vom Nomin. τὸ μάχιμου, ,, die Streitmacht." S. z. c. 157 (τὸ ὑγιαῖνου).

sonst nur als Masculinum.

nal mála. mála wird öfter in der Bedeutung pala av (hinwiederum, ferner) gebraucht. Vgl. I 134. IV 68. καὶ μάλα in anderer Bedeutung c. 11.

9. και δή σφεας ποιέω ίσους έκείνοισι είναι. In den griechischen Heeren pflegte allerdings ein jeder Hoplit einen leichtbewaffne- z. c. 46. ten Krieger oder Sclaven, der ihm das Gepäck trug, mit sich zu füb-ren (δεράπων s. z. c. 229), aber VIII 52 τὸ φράγμα προδέδωκε. schwerlich war dasselbe in dem ἔστι τῶν. ἔστι οῖ ≔ ἔνιοι findet

1. αί μυριάθες-προστεθεί- persischen Heere der Fall, welches zum allergröszten Teile aus leichtbewaffneten bestand. Auch kann das wenn auch immerhin oft be-deutende Gefolge der persischen Fürsten und Groszen an Zahl der ganzen Combattantenmasse wol schwerlich gleichgeschätzt werden. Es ist also auch dieser Ansatz zu hoch gegriffen. Vgl. c. 184.

6. ἀκάτοισι, ἄκατος findet sich wurden wegen ihrer Grösze und Stärke zur Löwenjagd gebraucht. Vgl. I 192.

ναί. 1 132...

νπό πλήθεος, wie hier c. 226. Vgl. I 191 ὑπὸ δὲ μεγάθεος τῆς πόλιος, τῶν πεοὶ τὰ ἔσχατα τῆς πόλιος εἰωκότων τοὺς τὸ μέσον οἰκέοντας τῶν Βαβυλωνίων οὐ μανθάνειν έαλωκότας.

19. θώμα μοι παρίσταται. S.

20. προδούναι hier in dem Sin-

μάλλον ὅκως τὰ σιτία ἀντέχρησε θῶμά μοι μυριάσι τοσαύτησι. εὐρίσκω γὰρ συμβαλλόμενος, εἰ χοίνικα πυρῶν ἔκαστος τῆς ἡμέρης ἐλάμβανε καὶ μηδὲν πλέον, ἕνδεκα μυριάδας μεδίμνων τελεομένας ἐπ΄ ἡμέρη ἐκάστη, καὶ πρὸς τριηκοσίους τε ἄλλους μεδίμνους καὶ τεσσεράκοντα. γυναιξὶ δὲ καὶ εὐνούχοισι καὶ ὑποζυγίοισι καὶ κυσὶ οὐ λογίζομαι. ᾿Ανδρῶν δ᾽ ἐουσέων τοσούτων μυριάδων, κάλλεός τε εἴνεκεν καὶ μεγάθεος οὐδεὶς αὐτῶν ἀξιονικότερος ἦν αὐτοῦ Ξέρξεω ἔχειν τοῦτο τὸ κράτος.

188 'Ο δὲ δή ναυτικός στρατός ἐπείτε ὁρμηθεὶς ἔπλωε καὶ κατέσχε τῆς Μαγνησίης χώρης ἐς τὸν αἰγιαλὸν τὸν μεταξύ 10 Κασθαναίης τε πόλιος ἐόντα καὶ Σηπιάδος ἀκτῆς, αί μὲν δή πρῶται τῶν νεῶν ῶρμεον πρὸς γῆ, ἄλλαι δ' ἐπ' ἐκείνησι ἐπ' ἀγκυρέων ¨ ᾶτε γὰρ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐόντος οὐ μεγάλου πρόκροσ-

sich namentlich oft bei Thukydides (I 23. III 92). Vgl. bei Her. II 120 έστι ὅτε = ένίστε.

- 1. ἀντέχοησε. S. z. c. 127.
- 2. εύρίσκο συμβαλλόμενος wie c. 184 Anf.

χοίνικα. 48 χοίνικες giengen auf den Medimnos (= 18/16 preuss. Scheffel). Gewöhnlich rechnete man einen Choinix für den täglichen Bedarf. — In der folgenden Rechnung steckt ein Fehler. Dividiert man nämlich, um die Medimnenzahl zu finden, die Zahl der χοίνικες, 5,283,220 durch 48, so erhält man die Summe von 110,067¹/16 Medimnen, während Herodot 110,340 Med. angibt. Der Fehler erklärt sich daraus, dasz der im vierten Gliede der Division bleibende Dividendus 340 irrtümlicher Weise in den Quotienten geraten ist. Einen ähnlichen Rechnungsfehler s. III 95.

- της ημέρης. S. z. c. 120.
- 4. καὶ πρὸς wie c. 184.
- γυναιξί kurz für μεδίμνους γυναιξί τελεομένους.
- 7. κάλλεός τε καλ μεγάθεος. S. z. c. 12.

Schiffbruch der persischen Flotte am Vorgebirge Sepias (c. 188). Aufstellung der hellenischen Flotte bei Artemision, der persischen bei Aphe-

tae (im pagasaeischen Meerbusen). Fünfzehn persische Schiffe fallen in die Hände der Hellenen (c. 189-195).

188. 10. κατέσχε. In gleicher Bedeutung steht das transitive κατασχεῖν mit νέας und ἐς oben c. 59. Wie hier VIII 41. — Ueber Kasthanaia und Sepias s. z. c. 183.

13. πρόκροσσαι. Vgl. Hom. Il.

ούδε γαρ ούδ' εύρύς περ έων έδυνήσατο πάσας αίγιαλὸς νήας χαδέειν, στείνοντο δέλαοί:

τῷ δα προκρόσσας ἔρυσαν καὶ πλησαν ἀπάσης ηιόνος στόμα μακρόν, ὅσον συνεέργαθον ἄκραι.

Weil das Ufer die Schiffe nebeneinander nicht fassen konnte, so wurden sie stufen - oder staffelförmig (κλιμακηδόν) aufgestellt (κρόσσαι = nl(μακες), und zwar so, dasz sie in mehreren Reihen (in unserer Stelle in acht) hintereinander zu stehen kamen. - Dies ist die Erklärung von πρόπροσσος, welche Aristarch (Lehrs p. 231) zu der homerischen Stelle (Il. Z, 33) gegeben; sie passt genau zu der unsrigen. - Andere erklären πρόχροσσος "vorragend wie Mauerzinnen (πρόσσαι)." Nach dieser Erklärung waren die Schiffe so aufgestellt, dasz ihre hohen Vorderteile eine Art

σαι ώρμέοντο ές πόντον και έπι όκτω νέας. ταύτην μεν την ευφρόνην ούτω, αμα δε δρθρω έξ αίθρίης τε και νηνεμίης της θαλάσσης ζεσάσης έπέπεσε σωι γειμών τε μέγας και πολλός ανεμος απηλιώτης, του δη Ελλησποντίην καλέουσι οί περί 5 ταῦτα τὰ χωρία οἰκημένοι. ὅσοι μέν νυν αὐτῶν αὐξόμενον έμαθον τον άνεμον, καὶ τοῖσι οῦτω είγε δομου, οί δ' έφθησαν του γειμώνα άνασπάσαντες τὰς νέας, καὶ αὐτοί τε περιήσαν και αί νέες αυτών. όσας δε των νεων μεταρσίας έλαβε, τας μεν εξέφερε προς Ίπνους καλεομένους τους έν Πηλίω, τας δε 10 ές του αίγιαλου, αί δὲ περί αύτην την Σηπιάδα περιέπιπτου, αί δὲ ἐς Μελίβοιαν πόλιν, αί δὲ ἐς Κασθαναίην ἐξεβράσσοντο. ην δε του γειμώνος γρημα αφόρητον. Λέγεται δε λόγος, ώς 189 Αθηναίοι τον Βορέην έκ θεοπροπίου έπεκαλέσαντο, έλθόντος σφι άλλου χρηστηρίου του γαμβρου επίκουρου καλέσασθαι.

Mauer mit vorspringenden Zinnen (gleichsam zur Verteidigung) bildeten. Vgl. Hom. Il. µ 258. 444 und Herod. IV 152.

1. ωρμέοντο in gleicher Bedeutung wie im vorhergehenden das

Activ (ωρμεον).

έπὶ όκτω νέας. Vgl. VI 111 τὸ μεν του στρατοπέδου μέσον έγίνετο έπὶ τάξις όλίγας, d. h. wenige Mann hoch. Oefter wird eni in dieser Bedeutung mit Genetiv verbunden. Vgl. Xen. Anab. IV 8, 11 έαν δὲ ἐπ΄ ολίγων τεταγμένοι ἴωμεν.

2. ο ῦτω. Man erganzt leicht ωρ-

HEOV.

3. Zεσάσης. Auch der Lateiner gebraucht fervere in diesem Sin-

ne. Vgl. auch c. 13. 4. ὁ ἀπηλιώτης eig. "Ostwind" wird auch IV 22 erwähnt. Im folg. Cap. wird er als eins mit dem Boφέης genommen, was sich daraus erklärt, dasz er den Attikern aus Nordost vom Hellespont her wehte. Er hiesz auch Ελλησποντιάς. (Vgl. Plin. II 121.)

5. οσοι μέν. Ueber die Respon-

sion s. z. c. 157.

6. őoµov. Dieser Genetiv hängt von οῦτω als einem Adverbium der Beschaffenheit ab; derartige Adverbia wie ως, ούτω, εὐ u. a. werden häufig gerade mit ἔχειν verbunden. Vgl. IX 59 ώς ποδῶν εἶχον. 140. Ι 32 πολλοί δε μετρίως έχοντες HEROD. IV.

βίου. Herodot gebraucht in dem Sinne vou έκειν häufig ηκειν. S. z. V 62 χοημάτων ευ ήκοντες.

7. ανασπάσαντες. S. z. c. 59

Ende.
9. Invove. Vgl. Strab. p. 443 ή μέντοι Σηπιάς άκτη έξυμνηται διά τον ένταῦθα άφανισμον τοῦ Περσικοῦ στόλου έστι δ' αῦτη μεν απτή πετοώδης, μεταξύ δ' αὐ-τῆς καὶ Κασθαναίας κώμης ὑπὸ τῷ Πηλίω κειμένης αίγιαλός έστιν, έν ω ο Ξέρξου στόλος ναυλοχών απηλιώτου πολλοῦ πνεύσαντος ο μεν εύθυς αύτου πρός το ξηρόν έξωκειλε και διελύθη παραχοήμα, ο δ' είς Ίπνους τόπον τραχύν των περί το Πήλιον παρενεχθείς, ο δ' είς Μελίβοιαν, ο δ' είς την Κασθάναιαν διεφθάρη.

11. έξεβοάσσοντο. Das Ver-

bum auch c. 190.

12. τοῦ χειμῶνος χρῆμα ἀφ. Auch andere Schriftsteller gebrauchen die Umschreibung mit χοημα und dem Genetiv zur Bezeichnung einer groszen Masse oder bedeutenden Stärke und Gewalt. Vgl. I 36 ύος χρημα μέγα ΙΙΙ 109 πολλόν τι χοῆμα τέκνων. ΗΗ 130 πολλόν τι χοήμα χουσού. Vgl. Xen. Kyr. I 4, 8.

189. 13. έκ θεοπροπίου auch c. 117. Ueber éx s. z. c. 137.

14. allov mit Beziehung auf c.

y αμβρόν. Nach der Sage hat-

Βορέης δε κατά του Ελλήνων λόγον έγει γυναϊκα Αττικήν, 'Ωρείθυιαν την Έρεηθέος, κατά δη το κήδος τουτο οί 'Αθηναΐοι, ώς φάτις ώρμηται, συμβαλλόμενοί σωι τον Βορέην ναμβρου είναι, ναυλοχέοντες της Ευβοίης έν Χαλκίδι ώς έμαθον αὐξόμενον τὸν γειμώνα, η καί πρὸ τούτου, ἔθυόν τε καί ἐπε- 5 καλέοντο τόν τε Βορέην και την 'Ωρείθυιαν τιμφοήσαί σφι και διαφθείραι των βαρβάρων τὰς νέας, ώς και πρότερον περί "Αθων. εί μέν νυν διὰ ταῦτα τοῖσι βαρβάροισι ὁρμέουσι ὁ Βορέης ἐπέπεσε, οὐκ ἔχω είπεῖν, οί δ' ών 'Αθηναῖοί σφι λέγουσι βωθήσαυτα του Βορέην πρότερον και τότε έκεινα κατερ- 10 γάσασθαι, και Ιρον άπελθόντες Βορέεω ίδρύσαντο παρά ποτα-190 μου Ἰλισσόν. Έν τούτω τῷ πόνω νέας οδ έλαχίστας λέγουσι διαφθαρηναι, τετραχοσιέων ούκ έλάσσονας, άνδρας τε άναριθμήτους, χρημάτων τε πλήθος ἄφθονον, ώστε Αμεινοκλέι τῷ Κρητίνεω ανδοί Μάγνητι γηοχέοντι περί Σηπιάδα μεγάλως ή 15 υαυηγίη αθτη χρηστή έγένετο, δς πολλά μεν χρύσεα ποτήρια ύστέρω χρόνω έκβρασσόμενα άνείλετο, πολλά δὲ άργύρεα, θησαυρούς τε των Περσέων εύρε άλλα τε [χρύσεα] άφατα χρήματα περιεβάλετο. άλλ' ὁ μὲν τάλλα οὐκ εὐτυχέων εὐρήμασι

te Boreas die Tochter des Ercchtheus, Oreithyla, entführt und geheiratet, er war somit ein Schwager der Athener geworden, die sich Ερεχθείδαι, Erechtheussöhne, nannten (Pind, Isthm. II 19. Soph. Ai. 202).

2. 'Qosidviav. Nach der bekanntesten Sage raubte Boreas die Oreithyia, als sie an den Ufern des Ilissos Blumen pflückte. Vgl. Ovid. Met. VI 690 ff. Beider Söhne waren das Brüderpaar Zethes und Kalais, Ueber die physikalische Bedeutung des Mythus vgl. Preller griech. Mythol. II 149 ff.

μηδος, Verwandtschaft durch Heirat; bei Her. nur hier. Vgl. Thuk. II 29.

3. ὡς φάτις ὧομηται. Sonst ist in dieser Verbindung meist λέγεοθαι hinzugefügt. Vgl. IV 16 τῆς δὲ γῆς, τῆς πέρι ὅδε ὁ λόγος ὧρμηται λέγεοθαι. Ebenso III 56. VI 86.

συμβαλλόμενοι wie c. 24 ofter.

4. ναυλοχέοντες. Das Verbum auch c. 192.

 $\tau \tilde{\eta} \in E \hat{v} \beta o i \eta \in \text{chorographischer}$ Genetiv. S. z. c. 176.

5. πρὸ τούτου. S. z. c. 16, II.

πρότερον. VI 44. VII 21.
 δ' ών. S. z. c. 9, III.

12. Thisso'r. Vgl. Schol. Apoll. I 212. Pausan. I 19, 6.

190. πόνω. πόνος in ähnlicher Bedeutung VIII 89 έν δὲ τῷ πόνω τούτω ἀπὸ μὲν ἔθανε ὁ στρατηγός Αριαβίγνης, ἀπὸ δὲ ἄλλοι πολλοί.

13. ἐλάσσονας hängt ebenfalls von λέγουσι διαφθαρήναι ab, was also doppelt zu denken ist. Vgl. c. 10. 86.

17. ἐκβράσσεσθαι auch c. 188.
19. π εριεβάλλετο. περιβάλλεσθαι in übertragener Bedeutung (= sibi comparare) auch VIII 8 πολλά ἔσωσε χρήματα τοῖσι Πέρσησι, πολλά δὲ καὶ αὐτὸς περιεβάλετο. In erster Bedeutung steht das Verbum c. 191.

τάλλα ούκ εύτυχέων. Zum

μένα πλούσιος έγένετο. ήν γάρ τις καὶ τούτον ἄγαρις συμφορή λυπέουσα παιδοφόνος. Σιταγωγών δε όλκάδων και τών 191 άλλων πλοίων διαφθειρομένων ούκ έπην αριθμός, ώστε δείσαντες οί στρατηγοί του ναυτικού στρατού, μή σφι κεκακωμέ-5 νοισι έπιθέωνται οί Θεσσαλοί, ξοχος ύψηλον έχ των ναυηγίων περιεβάλοντο. ήμέρας γὰρ δὴ ἐχείμαζε τρείς τέλος δὲ ἔντομά τε ποιεύντες και καταείδοντες γοησι τω άνέμω οι μάγοι, πρός δε τούτοισι και τη Θέτι και τησι Νηρητσι θύοντες επαυσαν τετάρτη ήμέρη, η άλλως κως αὐτὸς έθέλων ἐκόπασε. τῆ δὲ 10 Θέτι Εθυον πυθόμενοι παρά των Ιώνων τον λόγον, ώς έκ του χώρου τούτου άρπασθείη ύπο Πηλέος, είη τε απασα ή ακτή ή Σηπιας έκείνης τε καί των άλλων Νηρηίδων. Ο μέν δή τε- 192 τάρτη ήμέρη ἐπέπαυτο, τοῖσι δὲ Ελλησι οἱ ήμεροσκόποι ἀπὸ

Accus. vgl. c. 233 ού μέντοι τά γε πάντα εὐτύχησαν. Aehnlich III 40.

1. μέγα πλούσιος. Das adverbiale μέγα auch I 32 (ὁ μέγα πλούgioc) und I 85.

καl τοῦτον. Auch er war, so wenig wie irgend ein anderer Sterb-

licher, vollständig glücklich, S. Ein-

leit. Bd. I 17.

συμφορή — παιδοφόνος. Wahrscheinlich hatte er durch einen unglücklichen Zufall den Tod seines eigenen Kindes veranlasst. Zum Ausdruck vgl. Dion. Halic, A. R. III 21 συμφορά άδελφοκτόνος, wie Herodot ein solches I 35 erzählt. - άχαρις steht in ähnlicher Bedeutung c. 46.

191. 3. οὐκ ἐπῆν ἀριθμός. 8.

z. c. 170. 5. ἐπιθέωνται. ἐπιτίθεσθαί

tivi auch c. 125.

έρχος = ἔρυμα (c. 233). Beide Ausdrücke verbunden IX 96 of στρατηγοί άνείουσαν τὰς νέας καὶ περιεβάλοντο έρχος, έρυμα των νεών καί σφέων αὐτῶν κρησφύγετον.

6. τέλος adverbial, wie c. 16. έντομα ποιεῦντες. έντομα (sc. σφάγια) = victimae placandis Ventis caesae. Ganz wie hier II 116. Vgl. Verg. Aen. II 116

Sanguine placastis Ventos et vir-

gine caesa,

Sanguine quaerendi reditus. Derselbe Gebrauch, die erregten Winde zu beschwichtigen, auch Xen. Anab. IV 5, 3.

7. καταείδοντες - τῷ ἀνέμφ. καταείδειν "besprechen" (durch Zauberformeln) ist hier nach Analogie von ἐπαείδειν mit Dativ verbunden, während es sonst den Accusativ bei sich hat. - yoğor von dem nur hier vorkommenden yon $(= \dot{\epsilon}\pi\omega\delta\dot{\eta})$ incantamentum. Man gebrauchte in Griechenland, Italien wie auch bei anderen Völkern eigene Beschwörungsformeln, wie solche z. B. der Philosoph Empedokles verfasst hatte. Vgl. Pausan. II 12 βωμός έστιν άνέ-μων, έφ' ού τοις άνέμοις ὁ ίερεὺς μιὰ νυκτὶ άνὰ πᾶν έτος θύει. δρᾶ δὲ καὶ ἄλλα ἀπόροητα ές βόθους τέσσαρας, ήμερούμενος τῶν πνευμά-των τὸ ἄγριον, καὶ δη καὶ Μηδείας ως λέγουσι έπωδας έπάδει.

9. αυτός von selbst auch V 72. 11. άφπασθείη ύπὸ Πηλέος. Peleus lauerte ihr der mächtigsten der Nereiden, die nach dem Willen der Götter seine Gattin werden sollte, am Meeresgestade auf und bezwang sie trotz aller Verwandlungen (in Löwe, Schlauge, Feuer, Wasser). Bei späteren verwandelt sich Thetis auch είς σηπίαν (Tintenfisch) wegen der Σηπιάς άκτή. Auch an anderen Punkten Thessaliens, z. B. in dem schönen Enipeustale bei Pharsalos, genoss The-

tis göttliche Verehrung.

192. 13. ημεροσκόποι. S. z. c. 182.

ής ό γειμών ό πρώτος έγένετο, έσήμαινον πάντα τὰ γενόμενα περί την ναυηγίην. οί δε ώς επύθοντο, Ποσειδέωνι σωτήρι εύξάμενοι και σπονδάς προχέαντες την ταχίστην οπίσω ήπείγουτο έπὶ τὸ 'Αρτεμίσιου, έλπίσαυτες όλίγας τινάς σφι ἀντιξό- 5 ους έσεσθαι νέας. Οί μεν δή το δεύτερον έλθόντες περί το Αρτεμίσιον έναυλόχεον, Ποσειδέωνος σωτήρος έπωνυμίην 193 από τούτου έτι και ές τόδε νομίζοντες, οί δε βάρβαροι, ώς έπαύσατό τε ὁ ἄνεμος καὶ τὸ κῦμα ἔστρωτο, κατασπάσαντες τὰς νέας ἔπλωον παρὰ τὴν ἤπειρον, κάμψαντες δὲ τὴν ἄκρην 10 της Μαγυησίης ιθέαν έπλωου ές του κόλπου του έπὶ Πανασέων φέροντα. ἔστι δὲ χώρος ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ τῆς Μαγνησίης, ενθα λέγεται του Ἡρακλέα καταλειφθηναι ὑπὸ Ἰήσονός τε και των συνεταίρων έκ της 'Αργούς έπ' ύδωρ πεμφθέντα.

µย์อุทุร ทู้ (ทุ๊ร).

4. την ταγίστην. S. z. c. 14.

5. ollyag τινάς. S. z. c. 8, IV (πάς τις).

αντίξους att. έναντίος auch c. 49. 150.

8. από τούτου. Das temporale από auch VIII 55 δευτέρη ήμέρη ἀπὸ τῆς ἐμπρήσιος. Ganz wie hier I 4. 130.

νομίζειν wird in der (ersten) Bedeutung in Gebrauch haben öfter mit Accusativ verbunden (I 142. IV 183. V. 97).

193. 9. ἔστοωτο. Vgl. Homer Odyss. III 158 αί δὲ μάλ' ώκα "Επλεον, έστόρεσεν δὲ θεὸς μεγακήτεα πόντον.

κατασπάσαντες. S. z. c, 59 Ende.

10. κάμψαντες τὴν ἄκρην.

Genau wie hier c. 122.

11. the Mayungine. Vgl. c. 132.

ίθέαν (att. ίθεῖαν) erg. όδόν recta via. πλέειν οδόν erkläre durch die figura etymologica (πλέειν πλόον) nach ζέναι οδόν. S. z. II 17.

ές τὸν κόλπον — φέροντα. jetzt Busen von Volo. — φέρειν s. z. c. 131.

1. $\vec{\alpha}_{,n}\vec{n}', \vec{\eta}_{,s} = \vec{\alpha}n\dot{\alpha}$ ταύτης τῆς $\hat{\eta}_{-}$ έπί (ές) = vergere ad auch IV 99 χώρη έπι δάλασσαν φέρουσα. Η αιfig steht in dieser Bedeutung auch έχειν ές. Vgl. Ι 180 αι όδοι αι έπι τον ποταμόν έχουσαι und bald nachher (όδοί) φέρουσαι καὶ αὐταὶ ές τὸν ποταμόν.

12. the Mayungine hangt von

zwoog ab. 13. λέγεται τον Ήρακλέα. Schon früh wurde Herakles in die Iasonsage verflochten. Während aber die älteren Dichter darin mit einander nicht übereinstimmten, ob Herakles überhaupt am Argonautenzuge teilgenommen und wie weit er mitgezogen sei, so war dagegen nach einer jüngeren Tradition Herakles neben Iason oder statt seiner Anführer (Diod. IV 41) der gan-zen Unternehmung. Wie Herodot erzählt, blieb Herakles schon in Magnesia zurück, nach anderen war er erst in Bithynien zurückgeblieben, um seinen Lieblingsknaben Hylas zu suchen, den beim Wasserholen die Quellnymphen geraubt hatten. - Ueber léyeras mit Acc. c. Infin. s. z. c. 56.

14. συνέταιρος, dafür sonst

meist ξταιρος. ἐπ' ὖδωο πεμ φθέντα. Vgl. im Folg. ἐπὶ το κῶας ἔπλωον. Ueber Der pagasaeische Meerbusen heiszt die Bedeutung von ἐπί cum Accus.

ευτ' έπὶ τὸ κῶας ἔπλωον ές Αἶαν τὴν Κολγίδα ένθευτεν γὰρ ξμελλου ύδρευσάμενοι ές το πέλαγος απήσειν, έπλ τούτου δε τω γώρω ούνομα γέγονε 'Αφεταί. έν τούτω ων δομον οί Ξέρξεω έποιεύντο. Πεντεκαίδεκα δὲ τῶν νεῶν τούτων ἔτυγόν τε 194 5 υσταται πολλου έξανανθείσαι, καί κως κατείδου τας έπ' Αρτεμισίω των Ελλήνων νέας. Εδοξάν τε δή τας σφετέρας είναι οί βάρβαροι, καὶ πλώοντες ἔπεσον ές τοὺς πολεμίους, τῶν ἐστρατήγεε ὁ ἀπὸ Κύμης της Αἰολίδος ὕπαρχος Σανδώκης ὁ Θαμασίου, του δη πρότερου τούτων βασιλεύς Δαρείος έπ' αίτίη 10 τοιῆδε λαβών ἀνεσταύρωσε, ἐόντα τῶν βασιλητων δικαστέων. ο Σανδώκης έπλ γρήμασι άδικον δίκην έδίκασε, άνακρεμασθέντος ών αὐτοῦ λογιζόμενος ὁ Δαρείος εὐρέ οἱ πλέω ἀγαθὰ τῶν άμαρτημάτων πεποιημένα ές οἶκοντὸν βασιλήτον εύρων δὲ τοῦτο ο Δαρείος και γνούς, ώς ταχύτερα αύτος η σοφώτερα έργασμένος 15 είη, έλυσε. βασιλέα μεν δη Δαρείον ούτω διαφυγών μη απολέσθαι περιήν, τότε δὲ ές τοὺς Ελληνας καταπλώσας, ξιελλε οὐ τὸ δεύτερον διαφυγών έσεσθαι. ώς γάρ σφεας είδον προσπλώον-

1. εντε = οτε oft so bei Homer. Wie hier auch c.209. Ebenso VI 27. Κολγίδα adjectivisch wie c.197.

2. ἀπήσειν att. ἀφήσειν. ἀφιέναι, wozu ursprünglich τὰς ναῦς zu ergänzen, heiszt eig. die Schiffe vom Lande abstossen, d. h. in See gehen. Ganz wie hier Thuk. VII 19. ἐπὶ τούτου. Ueber ἐπί cum gen. nach οὐνομα γέγονε s. z. c. 40.

3. 'Αφεταί (von ἀφιέναι). Es ist in diesem Eigennamen die Aspirate des gewöhnlichen Dialekts beibehalten (vgl. ἔφορος III 148); sonst werden in den Praepositionen ἀντί, ἀπό, ἐπί, κατά, μετά, ὑπό die Tenues π und τ weder in der Elision noch in der Composition vor einer folgenden Aspirata aspiriert. — Eine Stadt dieses Namens erwähnt noch Steph. Byz. s. v.

ο ο μον έποιε ῦντο = ωομεον (c. 188). Ueber die Umschreibung mit ποιέεσθαι s. z. c. 99.

194. 5. καί κως. κως vermutlich, findet sich öfter wie hier mit καί verbunden. Vgl. III 121. VI 70.

8. Κύμης τῆς Αἰολίδος. Vgl. I 149. V 23. Ueber ἀπό (in ὁ ἀπὸ Κύμης) s. z. c. 37. 9. ἐπί c. dat. gibt hier wie häufig den Grund, die Veranlassung an.

10. ἐόντα — δικαστέων, der zu den königlichen Richtern gehörte. δικαστέων ist Genetiv der Angehörigk eit. Vgl. V25 Σισάμνην βασιλεύς Καμβύσης γενόμενον των βασιλη ΐων δικαστέων έσφαξε. Der dort erzählte Vorfallist dem unseren sehr ähnlich.

11. ἐπὶ χοήμασι — ἐδίκασε. Dieselbe Wendung V 23. ἐπί c. dat. bezeichnet hier die Bedingung, auf der etwas beruht oder unter der sich jemand zu etwas versteht. Vgl. c. 154.

12. οί — πεποιημένα. Ueber den Dativ beim Passiv s. z. c. 53.

ές οίκον — βασιλη τον. S.
 VI 30.

14. τα χύτε ρα η σοφώτε ρα. Sollen zwei Eigenschaften mit einander verglichen werden, so stehen beide Adjectiva oder Adverbia im Comparativ. Vgl. III 65 ἐποίησα ταχύτερα η σοφώτερα.

15. διαφυγών μή. Ueber μή s. z. c. 11.

17. διαφυγών έσεσθαι ist

τας οί Ελληνες, μαθόντες αὐτών την γινομένην άμαρτάδα έπ-195 αναγθέντες εὐπετέως σφέας είλον. Έν τούτων μιῆ 'Αρίδωλις πλώων ήλω, τύραννος 'Αλαβάνδων των έν Καρίη, έν έτέρη δὲ ὁ Πάφιος στρατηγὸς Πευθύλος ὁ Δημονόου, ος ήγε μὲν δυώδεκα νέας έκ Πάφου, ἀποβαλών δέ σφεων τὰς ενδεκα τῷ 5 χειμώνι τῷ γενομένῷ κατὰ Σηπιάδα, μιῆ τῆ περιγενομένη καταπλώων έπ' 'Αρτεμίσιον ήλω. τούτους οί Ελληνες έξιστορήσαντες τὰ έβούλοντο πυθέσθαι ἀπὸ τῆς Ξέρξεω στρατιῆς, ἀποπέμπουσι δεδεμένους ές τον Κορινθίων Ισθμόν.

Ο μεν δή ναυτικός ὁ των βαρβάρων στρατός, πάρεξ των 10 196 πευτεκαίδεκα νεών, των είπου Σανδώκεα στρατηγέειν, απίκετο ές Αφετάς. Ξέρξης δε και ό πεζός πορευθείς δια Θεσσαλίης καὶ 'Αχαιίης έσβεβληκώς ήν καὶ δή τριταΐος ές Μηλιέας, έν Θεσσαλίη μεν αμιλλαν ποιησάμενος ιππων των έωυτου, άποπειρεόμενος και της Θεσσαλίης ιππου, πυθόμενος ώς άρίστη 15 είη τῶν ἐν Ελλησι ἔνθα δὴ αί Ελληνίδες ῖπποι ἐλείποντο πολλόν. των μέν νυν έν Θεσσαλίη ποταμών 'Ονόχωνος μοῦνος ούκ ἀπέχρησε τη στρατιή τὸ δέεθρον πινόμενος, των δὲ ἐν Αχαιίη ποταμών δεόντων οὐδὲ όστις μέγιστος αὐτῶν έστὶ Ήπι-

Umschreibung für den nach ξμελλε notwendigen Infin. Fut. διαφεύξεσθαι, welche Form dem Dialekt des lische Landschaft Achaiia s. z. c. Herodot fremdist. Aehnliche, durch είναι mit Participien gebildete Umschreibungen finden sich häufig. Vgl. Soph. Oed. T. 1146 οὐ σιωπή-σας ἔσει; Xen. Anab. VII 6, 36 κα-τακεκανότες ἔσεσθε. Vgl. unten c. 299 νόμος οὐτω ἔχων ἔστί.

195. 3. 'Aλαβάνδων. Alabanda, eine bedeutende Stadt Kariens, nicht weit vom Maiander. Auch in der römischen Zeit wird die Stadt öfter erwähnt. Ueber eine gleichnamige Stadt Phrygiens vgl. VIII 136. 5. τας ενδεκα. Ueber den Ar-

tikel s. z. c. 182. 8. ἀπό hier wie IV 54, 195 fast gleichbedeutend mit περί. 9. Ίσθμόν, S. c. 175.

Zug des Xerxes durch Thessalien nach Achaiia und Ma-lis (c. 196). Landessage von dem Heitigtum des Zeus Laphystios in Halos (c. 197). Die örtliche Beschaffenheit um Thermopylae (c. 198-200).

196. 12. Άφετάς. S. c. 193. 13. 'Azaiing. Ueber die thessa-

u α l δ $\dot{\eta} = \ddot{\eta} \delta \eta$. Ebenso VIII 94. IX 11 öfter.

τριταΐος am dritten Tage nach seinem Eintritt in Thessalien, Zum Ausdruck vgl. VI 120 of Aansδαιμόνιοι τοι τα τοι έκ Σπάρτης έγενοντο έν τη Αττική. Μηλιέας. Vgl. c. 132.

έν Θεσσαλίη μέν. Es entspricht c. 197 ές Άλον δέ.

15. τῆς Θεσσαλίης ῗππου. Das adjectivische Θεσσάλιος auch Eur. Andr. 1176. Doch ist vielleicht Θεσσαλικής zu lesen (vgl. c. 128). Die thessalische Reiterei war die beste in Hellas.

16. Έλληνίδας. S. z. c. 109. έλείποντο πολλόν. Vgl. c. 86 καμήλους ταχυτήτα ου λειπομένας ῖππων.

17. Όνόχωνος. Ueber den Onochonos und Apidanos s. z. c. 129.

18. τὸ δέεθου verb. mit ἀπέχοησε. Vgl. ἀντέσχε τὸ ξέεθρον (c. 58). Vgl. c. 43.

δανός, ούδε ούτος άντέσχε εί μη φλαύρως. Ές Αλον δε της 197 Αγαιίης απικομένω Ξέρξη οί κατηγεμόνες της όδου βουλόμενοι τὸ πῶν ἐξηγέεσθαι ἔλεγόν οἱ ἐπιγώριον λόγον, τὰ περὶ τὸ ἱρὸν του Λαφυστίου Διὸς, ώς 'Αθάμας ὁ Αἰόλου ἐμηγανήσατο Φρίξω 5 μόρον σύν Ίνοι βουλεύσας, μετέπειτεν δε ώς έκ θεοπροπίου Αγαιοί προτιθείσι τοίσι έχείνου απογόνοισι αέθλους τοιούσδε. ος αν ή του γένεος τούτου πρεσβύτατος, τούτω έπιτάξαντες ξογεσθαι του πρυτανηίου αυτοί φυλακάς ξγουσι (λήϊτον δέ καλέουσι τὸ πουτανήτον οί 'Αχαιοί), ην δε έσέλθη, ούκ έστι

c. 173.

3. τὸ πᾶν, alles mögliche; wie hier VI 88 το παν έμηχανέοντο ล้า Alγινήτησι. Ohne Artikel IV
 154. Vgl. ob. c. 50. 176.
 of wiederholt Ξέρξη. S. z. c. 147.

4. τον Λαφνστίον Διός. Ζενς Λαφύστιος (von λαφύσσειν), der Verschlinger, wurde sowol von den thessalischen Minyern in dem phthiotischen Achaila als von den boiotischen auf dem Saphystionge-birge um Koroneia und Orchomenos (Pausan, IX 34) verehrt. Wie dem Ζεύς Λαφύστιος in Thessalien und Boiotien, so wurden auch dem Zeus Auxaios in Arkadien und der brauronischen Artemis in Attika (Herod. IV 103) Menschen als Sühnopfer dargebracht. In Thessalien und Boiotien wurde diese blutige Sühne von dem Geschlechte der Athamantiden gefordert und man begründete diese Forderung darauf, dasz Athamas auf Anstiften seiner Gattin Ino seinem aus erster Ehe entsprossenen Sohne Phrixos nach dem Leben getrachtet habe. Blieb Athamas auch selbst vom darzubringen; doch wird derselbe Opfertode verschont, da Kytissoros, des Phrixos Sohn, aus dem kolchischen Aia mit der Nachricht kam, dasz Phrixos noch lebe, so muszten doch von nun an die Nachkommen des Kytissoros für den Frevel des Ahnherrn ihres Geschlechts die blutige Sühne bezahlen. In späterer, gesitteter Zeit, als die Menschenopfer aufhörten, trat an die Stelle des Opfertodes der bürgerliche Tod, d. h. es traf

197. 1. Alov. Ueber die thessa- immer den ältesten Sohn aus dem lische Stadt Alos oder Halos s. z. Hause der Athamantiden die Ausschlieszung von aller Staatsgemein-schaft und Ausübung der bürger-lichen Rechte, denn dieser Sinn liegt wol in den Worten ἐπιταξαντες έρχεσθαι του πρυτανηΐου (unten 8). Nur in einem Falle wurde diese Strafe aufgehoben, wenn es nämlich dem von aller bürgerlichen Gemeinschaft Ausgeschlossenen ge-lang, unbemerkt in das stets von Wachen besetzte Gemeindehaus einzudringen. Wurde er indes bei diesem Vorhaben von den Wachen ertappt, so trat die ursprüngliche Strafe, die Todesstrafe, wieder in Kraft.

5. ovv Ivoi. Nach der gewöhnlichen Sage war es vorzugsweise Ino, die als Stiefmutter den beiden Kindern der Nephele, Phrixos und Helle, nach dem Leben trachtete. Auf ihr Betreiben bestellen die Frauen des Landes das Feld mit geröstetem Weizen, wodurch Miswachs entsteht. Zur Versöhnung der zürnenden Gottheit sieht sich nun Athamas genötigt, den eigenen Sohn als Opfer dem Ζεύς Λαφύστιος auf wunderbare Weise durch den goldenen Widder gerettet.

έπ θεοπροπίου. S. z. c. 189. 7. τοῦ γένεος τούτου, der

Athamantiden.

8. λήττον, abzuleiten von λεώς, ion. ληός. Vgl. λειτουργία.
9. ην δὲ ἐσέλθη, genauer: ην δὲ ἐσελθών ἀλίσκηται. Vgl. unten (fg. S. 4) ην άλίσκωνται έσελθόντες ές τὸ πουτανήϊον.

ovx fort oxos, auch c. 102.

σκως έξεισι πρίν ἢ θύσεσθαι μέλλη. ὧς τ' έτι πρὸς τούτοισι πολλοί ἤθη τῶν μελλόντων τούτων θύσεσθαι δείσαντες οίγοντο ἀποδράντες ἐς ἄλλην χώρην, χρόνου δὲ προϊόντος ὀπίσω κατελθόντες ἢν ἀλίσκωνται ἐσελθόντες ἐς τὸ πρυτανήτον, ὡς θύεταί τε ἔξηγέοντο στέμμασι πᾶς πυκασθείς καὶ ὡς σὺν κοιμπἢ ἔξαχθείς. ταῦτα δὲ πάσχουσι οἱ Κυτισσώρου τοῦ Φρίξου παιδὸς ἀπόγονοι, διότι καθαρμὸν τῆς χώρης ποιευμένων ᾿Αχαιῶν ἐκ θεοπροπίου ᾿Αθάμαντα τὸν Αἰόλου καὶ μελλόντων μιν θύειν ἀπικόμενος οὖτος ὁ Κυτίσσωρος ἔξ Αἴης τῆς Κολχίδος ἐρρύσατο, ποιήσας δὲ τοῦτο τοῖσι ἐπιγενομένοισι ἐξ ἐωυ τοῦ μῆνιν τοῦ θεοῦ ἐνέβαλε. Ξέρξης δὲ ταῦτα ἀκούσας ὡς κατὰ τὸ ἄλσος ἐγένετο, αὐτός τε ἔργετο αὐτοῦ καὶ τῆ στρατιῖ πάση παρήγγειλε, τῶν τε ᾿Αθάμαντος ἀπογόνων τὴν οἰκίην ὁμοίως καὶ τὸ τέμενος ἐσέβετο.

Ταύτα μεν τὰ ἐν Θεσσαλίη καὶ τὰ ἐν ᾿Αχαιίη, ἀπὸ δὲ τού- 15 των τῶν χώρων ἤτε ἐς τὴν Μηλίδα παρὰ κόλπον θαλάσσης, ἐν τῷ ἄμπωτίς τε καὶ ἡηχίη ἀνὰ πάσαν ἡμέρην γίνεται. περὶ

1. ποlν – μέλλη. Ueber das fehlende ανs. z. c. 8, II.

θύσεσθαι passivisch. S.z. c. 39. ωστε ist, wie ob. (vor. S.5) auch ετέπειτεν δε ως noch an έλεγον (vor.

μετέπειτεν δε ώς noch an ελεγον (vor. S. 3) anzuschlieszen, worauf sich auch ετιπρός τούτοισι bezieht. Vollständig würde die Rede lauten: πρός τε τούτοισι ετι έλεγον ώς.

3. γούνου ποοιόντος. Wie hier IV 64. Vgl. die ähnlichen Wendungen χούνου πορβαίνοντος (V 58), χούνου περιιόντος (IV 155), χούνου διεξελθύντος (VI 86, II).

5. ὡς δ ὑεταί τε. Es kann wol keinem Zweifel unterliegen, dasz diese grammatisch unerklärbaren Worte, durch welche das ganze Satzgefüge verrenkt wird, verdorben sind. Durch den Sinn wird etwa ὡς δυσόμενοι τε verlangt, wobei δυσόμενοι τε verlangt, wobei δυσόμενοι τε verlangt, wobei δυσόμενοι τε verlangt, wobei δυσόμενοι σε swisch zu nehmen, wie kurz vorher δύσεοδαι und ὡς dem folgenden ὡς (in ὡς σὑν πομπῆ ἐξαχθείς) parallel gesetzt ist. — Für ἐξηγέοντο ist mit Krüger das unbedingt notwendige ἐξήγοντο hergestellt. Zum Ausdruck vgl. VI 96 ἔπειτά σφεας χειφοσάμενοι ἐξηγον ἀπολέοντες. — Ueber ἐξαχθείς nach ἐξήγοντο s. z. c. 175.

στέμματα sind mit Wolle umwundene Opferkränze, mit welchen die Opfertiere geschmückt wurden.

πας, ο αίει θυσόμενος.

6. πομπή ist jeder feierliche Aufzug. Vgl. II 41.

ufzug. Vgl. II 41. Κυτισσώρου. S. o. (vor. S. 4).

7. καθα ομόν — ποι ενμένων. καθαρμός "als Sühn- und Reinigungsopfer." Durch die Blutschuld des Athamas war ein Fluch über das Land gekommen, der eine Seuche oder andere Landesplage zur Folge gehabt haben mochte; die Achaeer glaubten sich von diesem durch das Sühnopfer des Frevlers reinigen zu können.

8. ἐκ θεοπφοπίου, ebenso oben. 9. ἐξ Αἴης τῆς Κολχίδος. S.

z. c. 19. 11, μη νιν ένέβαλε. Vgl. c. 134 τοισι μηνις ένέσκηψε Ταλθυβίου.

13. παρήγγειλε erg. ἔργεσθαι. 14. ομοίως καί. Ueber die Bedeutung von καί s. z. c. 50.

198. 16. παρὰ κόλπον θαλάσσης, τὸν Μαλιακὸν κόλπον, j. Meerbusen von Zeitun.

17. έντῶ ἄμπωτίς τε καὶ

δὲ τὸν κόλπον τοῦτόν ἐστι χῶρος πεδινὸς, τῆ μὲν εὐρὸς, τῆ δὲ καὶ κάρτα στεινός. περί δὲ τὸν χῶρον ούρεα ὑψηλὰ καὶ άβατα περικληΐει πάσαν την Μηλίδα γην, Τρηγίνιαι πέτραι καλεόμεναι. πρώτη μέν νυν πόλις έστι έν τῷ κόλπῳ ιόντι ἀπ' 5 'Αγαιίης 'Αντικύοη, παο' ην ποταμός Σπεργειός δέων έξ Αίνιή-

sem Busen, so wie in dem benachbarten Euripos Ebbe und Flut stark und regelmäszig, während sie im übrigen Mittelmeer so gut wie gar nicht eintritt. — Dieselben Worte gebraucht Herodot II 11 vom ara-bischen Meerbusen: ἀνὰ πᾶσαν ήusony auch II 11. S. z. c. 106 (ava παν έτος).

1. χῶρος πεδινός, das durch die Alluvionen der Küstenflüsse (namentlich des Spercheios) gebildete Sumpfland (τενάγεα c. 176).

τη μέν εύρύς. Gemeint ist der breitere Küstensaum nahe der (alten) Mündung des Spercheios. Siehe die Karte.

τῷ — δὲ στεινός unmittelbar bei den Thermopylen. Vgl. c. 176. Ueber das verstärkende και κάρτα s. z. c. 16, II.

3. Τοηχίνιαι πέτραι. An den nordwestlichen Abhängen des Oeta, welcher die südliche Grenze der malischen Landschaft bildet, erbeben sich steil über der Küstenebene die nach der nahen Stadt Trachis benanuten Τραχίνιαι πέτραι.

4. ζόντι sc. τινλ. Vgl. II 7 ἔστι δὲ όδὸς ἐς τὴν Ἡλίου πόλιν ἀπὸ θα-λάσσης ἄνω ζόντι. Achnliche Dative des Particips sind ἐσιόντι, ὑπερ-βάντι (IV 25). Ueber die Auflösung derselben s. z. c. 143.

5. Άντικύρη zu unterscheiden von der gleichnamigen Küstenstadt in Phokis am Fusze des Parnassos. In der Nähe beider Städte fand sich reichlich der Nieszwurz (helleborus), der die Raserei heilen sollte. Vgl. Hor. Sat. II 3, 83. 166. παρ' ην - ἐκδιδοῖ. Die alte

οηχίη. Auch heute noch ist in die- ist nämlich durch die Massen von Schlamm und Sand, welche der Spercheios fortwährend bei seiner Mündung ablagert, im westlichsten Teile des Meerbusens um ein bedeutendes, in geringerem Maasze auch an der Südküste desselben, weiter ins Meer vorgeschoben worden, was eine Aenderung des Fluszbettes des Spercheios in seinem untersten Laufe wie auch einiger seiner Nebenflüsse zur Folge gehabt hat. Folgt man dem jetzigen Laufe des Flusses (s. die Karte), so mündet zunächst südlich von der alten Mündung des Spercheios in das jetzige Fluszbett desselben ein vom Oite herabkommender Bach, der Gurgopotamos, nachdem er vorher einen anderen, ebenfalls an den Abhängen des Oite entspringenden Bach, Μαύρο νερό (Schwarzwasser) genannt, aufgenommen hat: jener ist offenbar der alte Δύρας (s. unt. folg. 8.2), von welchem, weil er hart unter dem Pyragipfel entspringt, die Sage erzählte, er sei hervorgespru-delt, um den Brand des Herakles zu löschen (τον βωθέοντα τῷ Ἡραnlii καιομένω λόγος έστι άναφανή-ναι), letzterer der Μέλας; beide aber haben seit den Zeiten des Altertums ihren Lauf wesentlich verändert, indem sie damals parallel mit einander und mit dem Spercheios, der Dyras 20 Stadien südlich vom Spercheios, der Melas wieder 20 Stadien südlich vom Dyras dem Meere zuflossen. Noch weiter südöstlich kommt aus den trachinischen Felsen (s. ob.) ein anderer Bach, ή Καρβουναρία, hervor, der ebenfalls heute in den Spercheios mündet: der Acomog der Al-Mündung des Spercheios, unweit ten (c. 199); er floss im Altertum deren Antikyra lag, ist noch jetzt in östlicher Richtung am Fusse der ungefähr 21/2 Stunden nordwestlich Felsen hin, und nachdem er einen von der jetzigen Mündung deutlich kleinen Bach, den Φοίνιξ, aufgezu erkennen: "die alte Küstenlinie nommen, an dem Flecken Ardin νων ές θάλασσαν έκδιδοι. ἀπὸ δὲ τούτου διὰ είκοσί κου σταδίων ἄλλος ποταμὸς, τῷ οὖνομα κέεται Δύρας, τὸν βωθέοντα τῷ Ἡρακλέι καιομένῳ λόγος ἐστὶ ἀναφανῆναι. ἀπὸ δὲ τούτου δι' ἄλλων είκοσι σταδίων ἄλλος ποταμός ἐστι, δς καλέεται

199 Μέλας. Τοηχὶς δὲ πόλις ἀπὸ τοῦ Μέλανος τούτου ποταμοῦ 5 πέντε στάδια ἀπέχει. ταύτη δὲ καὶ εὐοὐτατόν ἐστι πάσης τῆς χώρης ταύτης ἐκ τῶν οὐρέων ἐς θάλασσαν, κατὰ Τρηχὶς πεπόλισται δισχίλιά τε γὰρ καὶ δισμύρια πλέθρα τοῦ πεδίου ἐστί τοῦ δὲ οὖρεος, τὸ περικληῖει τὴν γῆν τὴν Τρηχινίην, ἔστι διασφάξ πρὸς μεσαμβρίην Τρηχῖνος, διὰ δὲ τῆς διασφά-10 γος ᾿Ασωπὸς ποταμὸς βέει παρὰ τὴν ὑπώρεαν τοῦ οὔρεος.

200 Έστι δὲ ἄλλος Φοινιξ ποταμὸς οὐ μέγας πρὸς μεσαμβρίην τοῦ 'Ασωποῦ, δς ἐκ τῶν οὐρέων τούτων ῥέων ἐς τὸν 'Ασωπὸν ἐκδιδοι. κατὰ δὲ τὸν Φοίνικα ποταμὸν στεινότατόν ἐστι ἀμαξιτὸς

vorüber noch diesseits der Thermopylen ins Meer (vgl. c. 200. 176). Darnach musz der Phoinix (c. 200) der kleine Bach mit eisenhaltigem, einen roten Bodensatz ablagernden Wasser sein (daher der Name), der aus zwei warmen Quellen am Fusze der Felsen, da wo dieselben am weitesten nach Norden vortreten, entspringt und jetzt in den alle Gewässer dieser Gegend absorbierenden Spercheios fällt." (Bursian Geograph. v. Griechenl. I 92 ff.)

graph. v. Griechenl. I 92 ff.) ἐξ Αἰνιήνων. S. z. c. 132, 1. διὰ — σταδίων. Ueber die Bedeutung von διά s. z. c. 30, 3. Ἡρακλέϊ καιομένω. S. z.

c. 176.

199. 5. Τοηχὶς πόλις. Auch die ganze Landschaft führte diesen Namen (c. 176). Im sechsten Jahre des peloponnesischen Kriegs gründeten die Spartaner sechs Stadien von der alten eine neue unter dem Namen Ἡράκλεια ἐν Τραχενι (Thuk. III 92. V 51).

6. εύρψε ατον τῆς χώρης ταύτης. Zum Ausdruck vgl. IV 86 τοῦτο γάρ ἔστι τοῦ Πόντου μακρότατον und ob. c. 176 κατὰ τοῦτό γ' ἔστὶ τὸ στεμότατον τῆς γώρης τῆς ἄἰλης.

yad sott to Hove panelectory and ob. c. 176 κατά τοῦτό γ' ἐστὶ τὸ στεινότατον τῆς χώρης τῆς ἄλλης.
7. κατά (= καθ' ἄ) hier wie V
12 in localer Bedeutung, wofür Her. sonst meist τῆ oder κατ' ὅ gebraucht. Vgl. IV 85.

πεπόλισται. S. z. c. 59.

8. δισχίλια—πλέθοα τοῦ πεδίου. πλέθοον ist hier als Flächenmasz zu nehmen (= 10,000 Quadratfusz). Danach würden die 220,000,000 [] etwa 8488 preusz. Morgen (etwa 4/1 Quadratmeilen) entsprechen, wenn man 1 Morg.= 180 preusz. [] o und 1 [] o= 144 [] anuimmt. Unter πεδίον ist wol die Ebene zwischen Spercheios und Asopos zu verstehen.

10. διασφάξ. Noch heute stürzt aus einer engen Schlucht zwischen den hier steil über den über der Küstenebene am nordwestlichen Abhange des Oita emporsteigenden Felsen (αι Τραχίνιαι πέτραι) ein Bach, ή Καφβονιαρία, hervor, der Asopos der Alten. Näheres über

seinen Lauf s. z. c. 198.

200. 12. Φοίνιξ. S. z. c. 198.

14. στεινότατον. Zur Sache vgl. c.176 τῆς χώρης τὸ στεινότατον ἐστε ἔμπροσθέ τε Θερμοπυλέων καὶ ὅπισθε, κατά τε ἀλληνοὺς ὅπισθε ἑόντας ἐοῦνα ἀμαξιτὸς μούνη, καὶ ἔμπροσθε κατά Φοίνικα ποταμὸν ἀγχοῦ ἀνθηλῆς πόλιος ἀμαξιτὸς ἄλλη μούνη. Vgl. die Karte. Die Stelle, wo der Phoinix in den Asopos mündete, bildete einen ganz ähnlichen Engpass wie der 15 Stadien weiter westlich entfernte Ther-

ναο μία μούνη δέδμηται, από δὲ του Φοίνικος ποταμού πεντεχαίδεχα στάδιά έστι ές Θεομοπύλας. έν δὲ τῷ μεταξύ Φοίνικος ποταμού καὶ Θερμοπυλέων κώμη τέ έστι, τῆ οὔνομα 'Ανθήλη κέεται, παρ' ην δη παραρρέων ο Ασωπος ές θάλασσαν 5 έκδιδοί, και γώρος περί αυτήν ευρύς, έν τω Δήμητρός τε ίρον 'Αμφικτυονίδος ϊδρυται, καὶ έδραι είσὶ 'Αμφικτύοσι καὶ αὐτοῦ τοῦ 'Αμφικτύονος ίρόν.

Βασιλεύς μεν δη Ξέρξης έστρατοπεδεύετο της Μηλίδος έν 201 τη Τρηγινίη, οί δὲ δὴ Ελληνες ἐν τη διόδω. καλέεται δὲ ὁ 10 χώρος ούτος ύπὸ μὲν των πλεόντων Ελλήνων Θερμοπύλαι, ύπο δε των επιχωρίων και περιοίκων Πύλαι. έστρατοπεδεύοντο μέν νυν έκατεροι έν τούτοισι τοζσι χωρίοισι, έπεκράτεε δε ό μεν των προς βορήν ανεμον εγόντων πάντων μέχοι Τρηχίνος, οί δὲ τῶν πρὸς νότον καὶ μεσαμβρίην φερόντων 15 τὸ ἐπὶ ταύτης τῆς ἡπείρου. Ἡσαν δὲ οίδε Ελλήνων οἱ ὑπομέ- 202

der Weg zwischen dem Fuss der Felsen und dem sumpfigen Meeresstrande hin und war an beiden Stellen so schmal, dasz nur ein Wagen fahren konnte.

1. δέδμηται. δέμειν von der künstlichen Anlage eines Wegs auch

5. χῶρος — εὐρύς. Vgl. Liv. XXXV 16 consul (M'. Acilius Glabrio) in ipsis faucibus prope fontes calidarum aquarum adversus regem castra posuit. 6. Αμφικτύοσι. Die Abgeord-

neten der einzelnen pylaeischen Amphiktyonie gehörigen Staaten versammelten sich hier wie auch

reisammeiten sien nier wie auch in Delphi im Frühling und Herbst jedes Jahres. Vgl. c. 213.

201. 9. ἐν τῆ διόδω. δίοδος eig. der Durchgang, näml. von dem östlichen Εσοδος d. i. dem eigentlichen. The service of the eigentlichen Thermopylenpass im engeren Sinne (s. z. c. 176) zu dem westlichen, der c. 200 beschrieben ist. Es ist demnach mit blodog der am Ende des vorigen Capitels geschilderte zwoog svovg zwischen jenen beiden Engpässen bezeich-net, der durch den westlichen Engpass, den die Griechen besetzt hatten, gedeckt war. Dieses ganze Gebiet (der blobos oder o zwoos evevs sammt den beiden έσοδοι) hiesz οί υπομένοντες ab.

mopylenpass; an beiden Engen lief im weiteren Sinne Θερμόπυλαι, während, im engeren Sinne genommen. damit nur der östliche goodog bezeichnet wurde. — Ueber die θερ-μά λουτρά, nach welchen der Pass benannt war, s. z. c. 176. 13. των πρός βορην εχόντων.

Vgl. II 17 ή χώρη προς έσπέρην έχει. In gleicher Bedeutung steht im Folgenden φέρειν. Hänfig so auch τεί-

14. πρός νότον καὶ μεσαμβοίην. Ueber die Abundanz s. z. c. 129 (τὰ δὲ πρὸς μεσαμβρίην τε καὶ

άνεμον νότον).

15. το έπὶ ταύτης τῆς ἡπεί-ουν. Accusativ des Bezugs — was die Strecke auf diesem Festlande anbetrifft. Aehnliche Verbindungen sind sehr häufig. Vgl. ob. c. 20. 176. IV 99, 101.

Der Kampf bei den Thermopylen (c. 202-239).

Angabe der hellenischen Truppen, welche bei den Thermopylen kämpften (c. 202). Das Geschlecht des Leonidas (c. 204). Die Spartaner senden ihn nach Thermopylae. Beratung der Hellenen bei den Thermopylen. Die Späher des Xerxes. Des Königs Gespräch mit Demaratos (c. 205-209). 202. 15. Έλλήνων hängt von

νοντες τον Πέρσην έν τούτω τω χώρω. Σπαρτιητέων τε τριηκόσιοι όπλιται και Τεγεητέων και Μαντινέων χίλιοι, ημίσεες έχατέρων, έξ Όργομενου τε της Αρκαδίης είκοσι και έκατον καί έκ της λοιπης 'Αρκαδίης γίλιοι' τοσούτοι μεν 'Αρκάδων, άπὸ δὲ Κορίνθου τετραχόσιοι καὶ ἀπὸ Φλιούντος διηχόσιοι καὶ 5 Μυκηναίων ονδώκοντα ούτοι μεν από Πελοποννήσου παρήσαν, από δὲ Βοιωτών Θεσπιέων τε έπτακόσιοι καί Θηβαίων 203 τετρακόσιοι. Πρός τούτοισι ἐπίκλητοι ἐγένοντο Λοκροί τε οί Όπούντιοι πανστρατιή και Φωκέων χίλιοι. αὐτοί γάρ σφεας οι Ελληνες έπεκαλέσαντο, λέγοντες δι' άγγέλων, ώς αὐτοὶ μέν 10 ηχοιεν πρόδρομοι των άλλων, οί δε λοιποί των συμμάγων προσδόκιμοι πάσαν είεν ημέρην, ή θάλασσά τέ σφι είη έν φυλακή, ὑπ' Αθηναίων τε φρουρεομένη και Αλγινητέων και των ές τὸν ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντων, καί σφι είη δεινὸν οὐδέν ού γαρ θεον είναι τον έπιοντα έπλ την Ελλάδα, άλλ' ανθρω- 15 που είναι δε θυητου ουδένα ουδε έσεσθαι, τω κακου έξ άρχης γινομένω οὐ συνεμίχθη, τοῖσι δὲ μεγίστοισι αὐτων μέ-

203. 8 ἐπίκλητοι ἐγένοντο der Bedeutung nach so viel wie = ἐπεκλήθησαν. Vgl. im Folgen- φυλάσσεθαι. Das entsprechende den αὐτοί γάρ σφεας οι Έλληνες Αctiv ist ἐν φυλαχῆ ἔχειν (c. 207). ἐπικαλέσαντο. Achnliche Umschrei- 14. ταγθέντων. Ueber τάσσεbungen mit γίνεσθαι sind μεταδιωκτὸς γίνεται (= μεταδιώπεται) ΙΙΙ 63 ἐπάϊστος ἐγένετο VI 74. Aehn-

lich VI 64, 66.

Λοκροί τε οί Όπούντιοι. S. z. c. 132. Ursprünglich gehörten sie zu denjenigen, welche dem Xerxes aus Furcht Erde und Wasser geschickt hatten, jetzt auf die spe-cielle Aufforderung des Leonidas und der bei den Thermopylen versammelten Hellenen (αὐτοὶ - ἐπεκαλέσαντο), die ihnen Mut einsprachen, gereute sie dieser Schritt und um ihn wieder gut zu machen, zo-gen sie πανστρατιῆ ins Feld. Pausanias X 20, 2 schätzt die Zahl der ins Feld gezogenen Lokrer auf 6000. Anders Diodor XI 4.

10. λέγοντες δι' ἀγηέλων. λέγειν sagen lassen auch IV 126 πέμψας Δαρείος Ιππέα παρά τῶν Σκυθέων βασιλέα ἔλεγε τάδε. Achu-

lich VI 38. 97.

12. πάσαν — ήμέρην. S. z. c. 181 (ταύτην την ημέρην). σφι, τοῦς Έλλησι. Dativ beim

Passiv, denn er gvlang elvat ist Boiot.

14. ταχθέντων. Ueber τάσσε-

σθαι ές s. z. c. 21.

15. τον έπιοντα έπι την Έλλάδα genau wie c. 157.

16. τῶ κακὸν — οὐ συνεμί-χθη. Zum Gedanken vgl. I 32 ἐν γὰο τῷ μακοῷ χρόνω πολλὰ μὲν ἔστι ἰδεῖν τὰ μή τις ἔθτέλει, πολλὰ δὲ καὶ παθείν. Aehnlich ob. c. 46. 49. Gerade die mächtigsten und glücklich-sten dieser Welt sind es, die nach Herodots Vorstellung vom Neide der Gottheit durch einen plötzlichen Umschlag des Glücks betroffen vor ihr in den Staub sinken (τοῖσι δὲ μεγίστοισι αὐτῶν μέγιστα κακά συν-εμίχθη). S. z. c. 10 (ὁρᾶς ως ές οἰκή-ματα τὰ μέγιστα αἰεὶ καὶ δένδρεα τὰ τοιαῦτα ἀποσκήπτει τὰ βέλεα φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούει») ἐξ ἀρχῆς γινομένω seit seiner Geburt eig. statim ab initio, ab eo quo natus est tempore. Aehnlich unt. c. 220 περί τοῦ πολέμου τούτου αὐτίκα κατ' ἀρχας έγειοομένου.

17. συνεμίχθη sc. τοίσι άγα-

γιστα όφείλειν ών καὶ τὸν ἐπελαύνοντα, ώς ἐόντα θνητὸν, από της δόξης πεσείν [αν]. Οἱ δὲ ταυτα πυνθανόμενοι ἐβώθεον ές την Τοητίνα. Τούτοισι ήσαν μέν νυν καὶ άλλοι στρα- 204 τηγοί κατά πόλις έκάστων, ὁ δὲ θωμαζόμενος μάλιστα καὶ πανο τὸς τοῦ στρατεύματος ἡγεόμενος Λακεδαιμόνιος ἡν Λεωνίδης ο 'Αναξανδρίδεω του Λέοντος του Ευρυκρατίδεω του 'Αναξάνδρου του Εύρυκράτεος του Πολυδώρου του 'Αλκαμένεος του Τηλέκλου τοῦ ᾿Αργέλεω τοῦ Ἡγησίλεω τοῦ Δορύσσου τοῦ Λεωβότεω του Έχεστράτου του Ήγιος του Εύρυσθένεος του 10 'Αριστοδήμου του 'Αριστομάχου του Κλεοδαίου του "Τλλου του Ήρακλέος, κτησάμενος την βασιλητην έν Σπάρτη έξ άπροσδοκήτου. Διξών γάο οί έόντων πρεσβυτέρων άδελφεών Κλεομέ- 205 νεός τε και Δωριέος απελήλατο της φροντίδος περί της βασιληίης, αποθανόντος δὲ Κλεομένεος απαιδος έρσενος γόνου, 15 Δωριέρς τε ούκετι έρντος, αλλά τελευτήσαντος καλ τούτου έν Σικελίη, ούτω δή ές Λεωνίδην ανέβαινε ή βασιλητη, καλ διότι πρότερος έγεγονεε Κλεομβρότου (ούτος γαρ ην νεώτατος Αναξανδρίδεω παίς), και δή και είχε Κλεομένεος θυγατέρα. "Ος τότε ήξε ές Θεομοπύλας έπιλεξάμενος άνδρας τε τούς κατεστε-

2. ἀπὸ τῆς δόξης πεσείν. Vgl. Isokr. V 64 ἐκπίπτειν ἐκ τῆς δόξης und Thuk. VIII 81 ἐξέπεσον από των έλπίδων.

3. Τοηχίνα. Gemeint ist hier wie c. 176 die Landschaft.

204. 4. κατά πόλις. κατά in distributiver Bedeutung s. z. c. 23.

 Λεωνίδης regierte seit 491. Die Namen seiner Ahnen sind der Auszeichnung halber hinzugefügt. Vgl. VIII 131 u. Hom. Il. IX 68:

πατρόθεν έκ γενεῆς ονομάζων ἄνδρα εκαστον

πάντας κυδαίνων.

11. έξ αποοσδοκήτου ex im-proviso. Vgl. c. 205 έκ τοῦ έμφανέος 1 96 έκ του φανερού. Wie hier I 191. In Verbindung mit Praepositionen erhalten die substantivierten Neutra von Adjectiven öfter adverbiale Bedeutung.

205. 12. διξών - ἀδελφεών. Vgl. über Anaxandridas und seine drei Sohne: Kleomenes, Dorieus, meint sind die 300 ίππείς oder Rit-Leonidas V 39 - 48. - διξός, τριξύς ter, welche die Leibwache des Kö-

gebraucht Herod. für die attischen Formen δισσός, τρισσός.

13. ἀπελήλατο τῆς φοοντί-δος. Vgl. Vl 130 τοῖσι μεν ὑμέων απελαυνομένοισι τουδε του γάμου τάλαντον άργυρίου έκαστω δωρεην δίδωμι.

14. ἄπαιδος ἔρσενος γόνου. Ganz wie hier I 191. III 66 Καμβύσης απαις τὸ παράπαν έων έρσενος και θήλεος γόνου. Dagegen heiszt es V 48 einfach von Kleomenes: Κλεομένης απέθανε απαις (= söhnelos), θυγατέρα μούνην λιπών, τῆ .. ούνομα ην Γοργώ. Gorgo ward die Gattin des Leonidas (c. 239).

15. καὶ τούτου und zwar. Ueber καὶ ούτος s. z. c. 168. — Ueber den Ausgang des Dorieus vgl.

16. ανέβαινε ή βασιλητη. Vgl. c. 5 ή βασιλητη ανεχώρησε ές τον παίδα τον έκείνου Ξέρξην.

19. τους κατεστεώτας ,,die durch das Gesetz bestimmten." Ge-

ώτας τριηκοσίους, καλ τοΐσι ετύγχανον παίδες εόντες. παραλαβών δε απίκετο και Θηβαίων τούς ές τον αριθμον λονισάμενος είπου, των έστρατήγεε Λεοντιάδης ὁ Εὐουμάγου, τοῦδε δὲ είνεκεν τούτους σπουδήν ἐποιήσατο Λεωνίδης μούνους Έλλήνων παραλαβεῖν, ὅτι σφέων μεγάλως κατηγόρητο μηδίζειν. 5 παρεκάλεε ων ές τον πόλεμον έθέλων είδέναι, είτε συμπέμψουσι είτε καὶ ἀπερέουσι έκ τοῦ έμφανέος τὴν Ελλήνων συμ-206 μαχίην οι δε άλλοφρονέοντες έπεμπον. Τούτους μεν τούς άμφι Λεωνίδην πρώτους απέπεμψαν Σπαρτιήται, ίνα τούτους ορέοντες οί άλλοι σύμμαγοι στρατεύωνται, μηδε καὶ ούτοι μη- 10 δίσωσι, ην αύτους πυνθάνωνται ύπερβαλλομένους μετά δέ, Κάρνεια γάρ σφι ήν έμποδών, έμελλον όρτάσαντες καί φυλακας λιπόντες έν τῆ Σπάρτη κατά τάχος βωθήσειν πανδημεί. ως δε και οι λοιποι των συμμάνων ενένωντο και αύτοι έτερα τοιαύτα ποιήσειν ήν γαρ κατά τώντο Όλυμπιας τούτοισι τοίσι 15 πρήγμασι συμπεσούσα, ούκ ων δοκέοντες κατά τάχως ούτω

nigs im Kriege bildeten, in welchem sie indes nicht als Reiter, sondern als Hopliten dienten. Näheres s. z. 167. Zum Ausdruck vgl. I 65 του νῦν κατεστεῶτα κόσμον Σπαρτιήτησι. Ebenso I 59.

i. καὶ τοῖσι — παῖδες. Ein Relativsatz als Object durch καὶ mit einem Nomen verbunden. - Die Spartaner zogen bei einem gefährlichen Kriegszuge solche vor, wel-che Söhne hinterlieszen, da durch diese der Fortbestand der Familie gesichert war; bei uns würde der Tod eines Familienvaters für schwerer gelten als der eines jungen, unverheirateten Mannes.

2. Θηβαίων τούς - είπον. S. c. 202.

5. κατηγόρητο μηδίζειν. Der Infinitiv ist Subject. Vgl. Thuk. I 95 και γὰς ἀδικία πολλή κατηγο-φεζτο αὐτοῦ — κατηγοφεζτο δ' αὐτοῦ ούχ ηκιστα μηδισμός. έκ τοῦ έμφανέος. S. z. c.

8. άλλοφρονέοντες = καίπερ μηδίζοντες.

206. 11. υπερβαλλομένους erg. στρατεύεσθαι. Vgl. IX 45 ήν ύπερβάληται την συμβολήν Μαρδόviog.

12. Κάρνεια. Das hochheilige Fest der Karneen, welches 9 Tage hindurch dauerte, wurde dem Apollon Kagvetos zu Ehren, und zwar jährlich, gefeiert; es war den Spartanern verboten, vor dem Schlusse desselben in den Krieg zu ziehen. Näheres s.z. VI 106. VIII 72.

13. κατὰ τάχος wie c. 178.

14. ἐνένωντο. Man beachte die Contraction von on in co in den hieher gehörigen Formen der Verba βοᾶν und νοείν wie βῶσαι, βώσασθαι, έννώσας, έννενώνασι, ένένωτο (I 77).

έτερα τοιαύτα. S. z. c. 39.

15. κατὰ τἀυτό, κατά c. Accus. temporal wie c. 3. Ueber den Dativ (τούτοισι τοις πρ.) nach ὁ αὐτός s. z. demselben Cap.

'Ολυμπιάς. Die olympische Festfeier fiel (wie auch die Karneien) in den Hochsommer und zwar in die Vollmondszeit zunächst nach der Sommersonnenwende. Die Karneien fielen etwas später (Ende August). S.z. VI 106. Die hier bezeichnete Feier der Olympien (die nur alle 4 Jahr stattfanden) war Olymp, LXXV. Vgl. VIII 26.

16. ovx av. S. z. c. 11.

διακριθήσεσθαι του έν Θερμοπύλησι πόλεμου έπεμπου τούς προδρόμους.

Ούτοι μεν δή ούτω διενένωντο ποιήσειν, οί δε έν Θερμο- 207 πύλησι Ελληνες, έπειδη πέλας έγένετο της έσβολης ο Πέρσης, 5 καταρρωδέοντες έβουλεύοντο περί απαλλαγής. τοῖσι μέν νυν αλλοισι Πελοπουνησίοισι έδόκεε έλθουσι ές Πελοπόννησον του Ισθμου έχειν έν φυλακή, Λεωνίδης δε Φωκέων και Λοκρών περισπεργθέντων τη γνώμη ταύτη αύτου τε μένειν έψηφίζετο, πέμπειν τε άγγέλους ές τὰς πόλις κελεύοντάς σφι 10 έπιβωθέειν ως έόντων αυτών όλίγων στρατόν του Μήδων άλέξασθαι. Ταύτα βουλευομένων σφέων έπεμπε Ξέοξης κα- 208 τάσκοπου ίππέα ιδέσθαι, οκόσοι τέ είσι και ο τι ποιέοιευ. ημηχόεε δε έτι έων έν Θεσσαλίη, ώς ηλισμένη είη ταύτη στρατιη όλίγη, και τους ηγεμόνας ώς είησαν Λακεδαιμόνιοί τε 15 και Λεωνίδης έων γένος Ηρακλείδης, ώς δε προσήλασε ο ίππεύς πρός τὸ στρατόπεδου, έθηέετό τε καὶ κατώρα παν μέν ού τὸ στρατόπεδον τοὺς γὰρ ἔσω τεταγμένους τοῦ τείγεος, τὸ άνορθώσαντες είγον έν φυλακή, ούκ οίά τε ήν κατιδέσθαι ό δὲ τοὺς ἔξω ἐμάνθανε, τοῖσι πρὸ τοῦ τείχεος τὰ ὅπλα ἐκέετο. 20 έτυχον δε τούτον τον χρόνον Λακεδαιμόνιοι έξω τεταγμένοι. τούς μέν δη ώρα γυμναζομένους των ανδρών, τούς δὲ τὰς κόμας κτενιζομένους. ταυτα δή θηεύμενος έθωμαζε καὶ τὸ πλήθος έμανθανε, μαθών δὲ πάντα άτρεκέως απήλαυνε οπίσω κατ' ήσυχίην ούτε γάρ τις έδίωκε, άλογίης τε έκύρησε πολ-25 λης απελθών δε έλεγε προς Ξέρξην τάπερ οπώπεε πάντα. Ακούων δὲ Ξέρξης οὐκ είγε συμβαλέσθαι τὸ ἐὸν, ὅτι παρα- 209 σκευάζοιντο ως απολεόμενοί τε καὶ απολέοντες κατά δύναμιν. άλλ' αὐτω γελοΐα γὰρ έφαίνοντο ποιέειν, μετεπέμψατο Δη-

mit Valckenaer für περισπεργεόντων τι έκεινοι έθέλοντες Ελθοιεν ές (von dem nicht nachweisbaren πε- Σάρδις. Ebenso III 140, V 97. οισπεοχείν) geschrieben. Das Simplex σπερχθείς (= θυμωθείς c. 210) I 32. Vgl, V 33.

ταύτη αὐτοῦ. Sonst gewöhnlich αὐτοῦ ταύτη. S. z. c. 10, VIII.

10. ολίγων ,,zu wenige." Der Inf. bei ολίγος wie VI 109 ολίγους γάρ είναι στρατιή τη Μήδων συμ-Baleir.

208. 12. οπόσοι τέ είσι καὶ ο τι ποιέοιεν. Zum Wechsel der 28. άλλ' αὐτῷ γάρ. Zum Ge-Modi vgl. V 13 ὁ δ' ἀμείβετο, τίνες brauch von ἀλλὰ — γάρ s. z. c. 158.

207. 8. περισπερχθέντων ist τε οί Παίονες ανθρωποί είσι καί

17. το τ τείχεος S. z. c. 176.
24. άλογίης τε. Ueber οῦτε—τε
S. z. c. 8, l. — άλογίης κυρήσαι ist
das Passiv zu ἐν ἀλογίη ἔχειν. Vgl.
VI 75 καὶ τὸ ἄἰσος ἐν ἀλογίη ἔχων ένέποησε. Aehnlich unt. c. 226.

209. 26. τὸ ἐὸν, τὸ ὀρθόν. Vgl. V 50 λέγειν τὸ ἐόν. Ebenso VI 37. 50. Aehnlich unt. c. 237 τὸ ἐόν "die Wirklichkeit."

μάρητον του Αρίστωνος έρντα έν τῷ στρατοπέδω. ἀπικόμενον δέ μιν είρωτα Ξέρξης εκαστα τούτων, έθέλων μαθείν το ποιεύμενον πρός των Λακεδαιμονίων, ό δε είπε "Ηκουσας μέν μευ και πρότερον, εύτε ώρμέρμεν έπι την Ελλάδα, περί των ανδρών τούτων ακούσας δε γέλωτα με έθευ λέγοντα τηπερ 5 ώρεον έχβησόμενα πρήγματα ταύτα. έμοι γάρ την άλήθειαν άσκέειν άντία σεῦ, ώ βασιλεῦ, άγων μέγιστός ἐστι. ἄκουσον δε και νύν. οι ανδρες ούτοι απίκαται μαγεσόμενοι ήμιν περί της έσόδου, και ταυτα παρασκευάζουται. νόμος γάρ σφι ούτω έγων έστί έπεαν μέλλωσι κινδυνεύειν τη ψυγή, τότε τας κε- 10 φαλάς ποσμέονται ἐπίστασο δὲ, εί τούτους τε καὶ τὸ ὑπομένον έν Σπάρτη καταστρέψεαι, έστι οὐδεν άλλο έθνος ανθρώπων, τό σε, βασιλεύ, ὑπομενέει γεζρας ἀνταειρόμενον νῦν γὰρ πρὸς βασιληίην τε καλλίστην των έν Ελλησι προσφέρεαι καλ ανδρας άρίστους. Κάρτα τε δή απιστα Ξέρξη έφαίνετο τὰ λεγόμενα 15 είναι, και δεύτερα έπειρώτα, δυτινα τρόπου τοσούτοι έόντες τη έωυτου στρατιή μαγέσονται, ο δε είπε ' & βασιλεύ, έμοι γράσθαι ώς ανδοί ψεύστη, ην μη ταυτά τοι ταύτη έκβη, τη έγω 210 λέγω. Ταυτα λέγων ούκ έπειθε του Ξέρξην, τέσσερας μεν δή

214. Zuweilen bestimmt das Verbum des mit γάο vorgeschobenen Satzes den Casus des Hauptsatzes. So ist hier αὐτῷ abhangig von ἐφαίνοντο, während wir eigentlich erνατιστος, καιπεία wir eigentiich erwarteten άλλα Ξέρξης γελοῖα γὰο έφαίνοντο αυτώ ποιξειν, μετεπέμψατο. Vgl. Ι 24 καὶ το ῖσι ἐσελθεῖν γὰο ηδονήν εί μέλλοιεν ἀκουσεσθαι του άρίστου ανθρώπων άοιδου, αναχωρήσαι ές μέσην νέα, wo es eigentlich heiszen müszte: xal τούς, έσελθεϊν γάρ αὐτοῖς — ἀναγωρήσαι ές μέσην νέα.

- 3. ηκουσας πρότερον. Vgl. c. 101 - 104.
  - 4. εντε = οτε auch c. 193.
- 5. γέλωτά με έθευ. γέλωτα ist praedicativer Accusativ "du hast mich zu einem Gegenstande deines Lachens gemacht," Genau wie hier III 29 ἀτάρ τοι ὑμεῖς γε οὐ χαίρον-τες γέλωτα ἐμὲ θήσεσθε.
- 6. ἐκβησόμενα. Vgl. c. 221 είπε έκ των ίρων τα μέλλοντα σφι έκβαίvelv.
  - 7. ἀγών "Aufgabe" wie c. 11.

10. ἔχων ἐστί. Aehnliche Umschreibungen mit είναι und Particip sind nicht selten bei Herodot. Vgl. II 99 λέγουσά έστι VIII 136 ην λέγοντα. S. auch z. c. 194.

κινδυνεύειν τη ψυχη. Zur Construction von κινδυνεύειν vgl. ΙΙ 120 τοίσι σφετέροισι σώμασι καί τοισι τέπνοισικαί τῆ πόλι πινδυνεύ-ειν έβούλοντο. Zur Bedeutung von ψυχή vgl. c. 39 τῆ ψυχῆ ζημιώσεαι.

11. τὸ ὑπομένον. S. z. c. 157

(τὸ ὑγιαῖνον).

13. ὑπομενέει χεῖφας ἀνταειρόμενον, Dieselbe Wendung c. 101.

- 16. το σο ῦτοι, τοσοῦτος υ, τοσόσδε eig. so grosz, so viel, können daher auch von einer geringen Menge gebrancht werden = nur so viel. Wie hier I 128.
- 17. χοᾶσθαι. Infin. statt Imperativ. S. z. c. 141.

Angriff und Niederlage der Meder und Kissier (c. 210), der Unsterblichen (c. 211).

παρεξήμε ήμέρας, έλπίζων αίεί σφεας αποδρήσεσθαι. πέμπτη δε, ώς ούχ απαλλάσσοντο, αλλά οί έφαίνοντο αναιδείη τε καί άβουλίη διαγρεόμενοι μένειν, πέμπει έπ' αύτους Μήδους τε καὶ Κισσίους θυμωθείς, έντειλάμενος σφεας ζωγρήσαντας άγειν 5 ές όψιν την έφυτου, ώς δ' επέπεσον φερόμενοι ές τους Ελληνας οί Μηδοι, επιπτον πολλοί, αλλοι δ' έπεσήτσαν καί ούκ απήλαυνου, καίπερ μεγάλως προσπταίοντες. δήλου δ' έποίευν παντί τεω και ούκ ηκιστα αύτω βασιλέι, ότι πολλοί μεν άνθρωποι είεν, όλίγοι δε ανδρες, εγίνετο δε ή συμβολή δι' ήμε-10 ρης. Έπείτε δε οί Μήδοι τρηγέως περιείποντο, ένδαυτα ούτοι 21 μεν υπεξήτσαν, οί δε Πέρσαι έκδεξάμενοι επήτσαν, τους άθανάτους ἐκάλεε βασιλεύς, τῶν ἡρχε Τδάρνης, ὡς δὴ οὐτοί γε εύπετέως ματεργασόμενοι. ώς δε και ούτοι συνέμισγον τοίσι Ελλησι, ούδεν πλέον έφέροντο της στρατίης της Μηδικής, άλλα 15 τὰ αὐτὰ, ᾶτε ἐν στεινοπόρω τε χώρω μαχόμενοι καὶ δούρασι βραγυτέροισι γρεόμενοι ήπερ οί Ελληνες, και ούκ έγοντες πλήθει τρήσασθαι. Λακεδαιμόνιοι δε έματοντο άξίως λόγου, άλλα τε αποδεικνύμενοι έν ούκ έπισταμένοισι μάχεσθαι έξεπιστάμενοι, καὶ ὅκως ἐντρέψειαν τὰ νῶτα, άλέες φεύγεσκον δήθεν,

Dritter unglücklicher Angriff (c. 212).

210. 3. δια χρεόμενοι διαχράσθαι unterscheidet sich darin von χράσθαι, dasz in διαχράσθαι der Begriff des Constanten vorwaltet. Wie hier VI 10 άγνωμοσύνη διεχρέοντο.

6. ἔπιπτον — ἐπεσή τσαν — ἀπήλαννον. Beachte die Bedeutung der Imperfecta. Viele Perser waren bereits gefallen, aber immer frische Truppen drängten von hinten nach (ἐπεσή τσαν) und so hielten die Perser vermöge ihrer groszen Truppenzahl das Gefecht lange Zeit aus, ohne sich zurückzuziehen (και οὐκ ἀπήλαννον), wiewol sie grosze Verluste erlitten (καίπερ μεγάλως προσππαίοντες).

7. προσπτά (οντες. S. z. c. 170. 8. παντί τεφ. Ueber πάς τις s. z. c. 8, IV.

211. 10. τρηγέως περιείποντο. περιέπειν ist meist entweder wie hier mit τρηγέως (VIII 18. 27) oder wie II 169 mit εν verbunden.

11. άθανάτους. S. z. c. 83.

12. ο ύτοι. Das Pronomen findet sich öfter, das Subject nachdrücklich erneuernd, im appositiven Satze. Vgl. VIII 45 Λευκάδιοι δε τρείς νέας έχοντες έπεβώθησαν, έθνος έόντες ο ύτοι Δαρικόν άπὸ Κορίν-θου.

13. κατεργασόμενοι, τους Ελληνας. κατεγράζεσθαι steht in

gleicher Bedeutung c. 8.

14. πλέον φέρεσθαί τινος, eig. mehr als jemand erlangen, d.h. mehr als jemand ausrichten. Achnlich c. 168.

16. βραχυτέροισι. Die persische Bewaffnung ist c. 61 beschrieben.

πλήθει χοήσασθαι. Vgl. c.177. 18. έξεπιστάμενοι. Beachte έξ.

19. ὅκως ἐντοέψειαν. Dem ὅκως c. opt. (von einer unbestimmten Frequenz s. z. c. 6) entspricht im Folg. die Iterativform φεύγεσκον. Ganz wie hier I 196. II 13. — Ueber die Verbindung des finiten Satzes καὶ φεύγεσκον mitdem Particip ἀποδεικνύμενοι durch καί s. z. c. 10, VI.

δηθεν heiszt eig. dem Vor-

12

σαν, οί δ' αν καταλαμβανόμενοι υπέστρεφον αντίοι είναι τοξοι βαρβάροισι, μεταστρεφόμενοι δε κατέβαλλον πλήθει άναριθμήτους των Περσέων έπιπτον δε και αυτών των Σπαρτιητέων ένθαυτα όλίγοι. έπει δε ούδεν έδυνέατο παραλαβείν οι Πέο- 5 σαι της έσόδου πειρεόμενοι και κατά τέλεα και παντοίως προσ-212 βάλλοντες, ἀπήλαυνον ὀπίσω. Έν ταύτησι τησι προσόδοισι της μάγης λέγεται βασιλέα θηεύμενον τρίς άναδραμείν έκ του θρόνου, δείσαντα περί τη στρατιή. Τότε μεν ούτω ηγωνίσαντο, τη δ' ύστεραίη οί βάρβαροι ούδεν αμεινον αέθλεον. ατε γάρ 10 όλίνων ξόντων ελπίσαντές σφεας κατατετρωματίσθαι τε καί ούκ οΐους τε έσεσθαι έτι γείρας άνταείρασθαι συνέβαλλον. οί δὲ Έλληνες κατά τάξις τε καὶ κατά έθνεα κεκοσμημένοι ήσαν καὶ ἐν μέρει εκαστοι ἐμάχοντο, πλην Φωκέων οὖτοι δὲ ἐς τὸ ούρος έταγθησαν φυλάξοντες την άτραπόν. ώς δε ούδεν εύρι- 16 σχον άλλοιότερον οί Πέρσαι η τη προτεραίη ένώρεον, απήλαν-213 νου. Απορέοντος δε βασιλέος, ο τι χρήσηται τω παρεόντι πρήγματι, Επιάλτης ὁ Εὐρυδήμου ἀνὴρ Μηλιευς ήλθέ οί ές λό-

geben nach, daher so viel wie scheinbar. Wie hier III 74. 143. VI 39. 66.

1. βοῆ τε καὶ πατάγω. III 79 ist dieser Verbindung noch χρεόμεvog hinzugefügt.

2. av verb. mit υπέστρεφον. Mit einem Imperfect oder Aorist verbunden kann av die Wiederholung in der Vergangenheit bezeichnen. Vgl. I 196. II 109. III 119.

καταλαμβανόμενοι. Zur Bedentung vgl. VI 29 ώς φεύγων (Ίστιαῖος) κατελαμβάνετο ὑπ' ἀνδρός Πέρσεω καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἔμελλε συγκεντήσεσθαι, καταμηνύει έαυτὸν ώς είη Ιστιαίος.

3. natéballov. Vgl. IX 61 of δε άντείχον και άμυνόμενοι κατέβαλλον πολλούς των Λακεδαιμονίων.

6. της έσόδου hängt von οὐδέν

κατά τέλεα scharen weise. Ganz wie hier IX 20 προσέβαλον πατά τέλεα. Vgl. c. 81. πατά distributiv wie ob. c. 204 (xarà mólis).

7. απήλαυνον όπίσω ohne οπίσω c. 210, 212.

212. πρόσοδος vom Angriff, noch c. 223. IX 101.

8. léyerai βασιλέα. Ueber léyeras mit Accus. c. Inf. s. z. c. 56.

θηεύμενον. Er schaute von einem erhöhten Platze dem Kampfe zu wie bei Salamis (VIII 88. 90).

10. dedlésiv vom Kämpfen in der Schlacht noch I 67.

11. ἐόντων, τῶν Ελλήνων.

14. έν μέρεϊ, der Reihe nach; noch I 26.

15. την ἀτραπόν. Ueber ihn vgl. c. 216. 217.

Verrat des Ephialtes (c. 213). Beschaffenheit des Gebirgspfads Anopaia (c. 216. 217). Die Perser unter Hydarnes überschreiten das Gebirge (c. 218).

213. 17. ὅ τι χοήσηται τῷ παρεόντι πρήγματι. Die substantivierten Neutra der Pronominaladjectiva im Accusativ werden häufig in adverbialer Bedeutung gebraucht (ο τι = ως). Vgl. I 210: ένώ τοι παραδίδωμι γράσθαι παιδί

γους ώς μέγα τι παρά βασιλέος δοκέων ολσεσθαι, έφρασέ τε την άτραπον την διά του ούρεος φέρουσαν ές Θερμοπύλας, και διέφθειρε τους ταύτη υπομείναντας Ελλήνων. υστερον δέ δείσας Λακεδαιμονίους έφυγε ές Θεσσαλίην, καί οί φυγόντι 5 ύπὸ τῶν Πυλαγόρων, τῶν ᾿Αμφικτυόνων ἐς τὴν Πυλαίην συλλεγομένων, άργύριον έπεκηρύχθη. χρόνω δε ύστερον, κατηλθε γαο ές Αντικύρην, απέθανε ύπο Αθηνάδεω, ανδρός Τρηγινίου. ὁ δὲ Αθηνάδης ούτος ἀπέκτεινε μὲν Ἐπιάλτην δι' ἄλλην αίτίην, την έγω έν τοίσι οπισθε λόγοισι σημανέω, έτιμήθη 10 μέντοι ὑπὸ Λακεδαιμονίων οὐδὲν ἔσσον. Ἐπιάλτης μὲν οῦτω ύστερου τούτων απέθανε. "Εστι δε έτερος λεγόμενος λόγος, ως 214

τοῦτο (=οῦτω) ο τι σὰ βούλεαι. Wie ren Versammlungen einfanden, wahier VI 52 αποφέοντας δε πέμπειν ren die Hieromnemonen als ές Δελφούς έπειοησομένους ο τι χρή- ständige Beamte des Bundes an Ort

σωνται τῷ πρήγματι.

1. ως — δοκέων οίσεσθαι ist mit einer gewissen Redefülle gesagt; einfacher würde sein entweder δοκέων οἴσεσθαι oder ώς οἰσόμενος. 2. άτραπόν — φέρουσαν. S.

die Karte.

4. οί — ἐπεκηούχθη. ἐπικη-ούσσειν ἐπί τινι c. 214 οί Πυλαγόροι έπεκήρυξαν αργύριον έπ' Έπι-

άλτη. 5. Πυλαγόρων. Πυλαγόροι oder hierzen die Gesandten Πυλαγόραι hieszen die Gesandten der 12 Bundesstaaten, welche zur delphischen oder pythischen Amphiktyonie gehörten. Das gemein-schaftliche Hauptheiligtum derselben war der Tempel des pythischen Apollon zu Delphi. Sie hatten indes noch einzweites gemeinschaftliches Heiligtum in der Nähe von Pylae (vgl. Πυλαγόραι) oder Thermopy-lae, den Tempel der Demeter, die deswegen auch die amphiktyonische ('Αμφικτυονίς) hiesz, zu Anthela (c. 200). Die Versammlungen der Amphiktyonen fanden regelmäszig zweimal jährlich statt, im Herbst und Frühling, und zwar in Thermopylae (Anthela) und Delphi. Ausser den Hulayogat werden als Beamte der Amphiktyonenversammlung noch die Iεοομνήμονες, d. h. Besorger der heiligen Angelegenheiten, genannt. Während sich die Pylagoren als Vertreter ihrer Staaten nur zu den beiden grösze- c. 150.

und Stelle. Sie hatten die gottes-dienstlichen und Verwaltungsgeschäfte zu besorgen und die grös-seren Versammlungen vorzubereiten und zu leiten. Es waren ihrer 24, indem jede der 12 zum Bun-de gehörigen Völkerschaften durch zwei Abgeordnete vertreten war. — An den beiden groszen Versamm-lungen der Amphiktyonen war eine grosze Anzahl von Leuten aus allen Teilen Griechenlands anwesend, da zu diesen Zeiten auch Märkte und Feste stattzufinden pflegten. Darauf beziehen sich im Folgenden die Worte 'Αμφικτυόνων - συλλεγομέ-νων. Auch kam es vor, dasz der vorsitzende Hieromnemon eine allgemeine Versammlung aller aus den amphiktyonischen Völkerschaften Anwesenden berief, um ihnen die von der Bundesversammlung gefaszten Beschlüsse mitzuteilen; dies scheint auch bei dem Beschluss der Fall gewesen zu sein, durch welchen der Malier Ephialtes für vogelfrei erklärt wurde.

ές την Πυλαίην sc. έχκλη-

dinv.

6. κατηλθε rediit. Seine Heimat war das thessalische Antikyra (c. 198).

9. ἐν τοῖσι ὅπισθε λόγοισι. Herodot hat seinen Vorsatz nicht ausgeführt. Vgl. Einl. Bd. I S. 11.

214. 11. λεγόμενος λόγος wie

'Ονήτης τε ὁ Φαναγόρεω άνηρ Καρύστιος καὶ Κορυδαλὸς 'Αντικυρεύς είσι οί είπαντες πρός βασιλέα τούτους τούς λόγους. καί περιηγησάμενοι το ούρος τοίσι Πέρσησι, ούδαμώς έμοιγε πιστός. τουτο μεν γάρ τώδε χρή σταθμώσασθαι, ότι οί τών Έλλήνων Πυλαγόραι έπεκήρυξαν ούκ έπὶ 'Ονήτη τε καὶ Κορυ- 5 δαλώ άργύριον άλλ' έπὶ Ἐπιάλτη τω Τρηγινίω, πάντως κου τὸ ἀτρεκέστατον πυθόμενοι, τοῦτο δὲ φεύγοντα τὸν Ἐπιάλτην ταύτην την αlτίην οίδαμεν. είδείη μέν γάο αν καὶ έων μή Μηλιεύς ταύτην την άτραπον Όνήτης, εί τη χώρη πολλά ώμιληκώς είη άλλ' Επιάλτης γάρ έστι ὁ περιηγησάμενος τὸ ου- 10 215 ους κατά την άτραπον τούτον αίτιον γράφω. Ξέρξης δε, έπεί οί ήρεσε τὰ ὑπέσχετο ὁ Ἐπιάλτης κατεργάσεσθαι, αὐτίκα περιγαρής γενόμενος έπεμπε Υδάρνεα και των έστρατήγεε Ύδάρνης. ώρμέατο δὲ περί λύγνων άφας έκ του στρατοπέδου, την δὲ ἀτραπὸν ταύτην έξευρον μὲν οί ἐπιχώριοι Μηλιέες, έξευ- 15 ρόντες δὲ Θεσσαλοῖσι κατηγήσαντο έπὶ Φωκέας, τότε ὅτε οί Φωκέες φράξαντες τείχει την έσβολην ήσαν έν σκέπη του πολέμου έχ τε τοσούδε κατεδέδεκτο έουσα ούδεν γρηστή Μη-216 λιεύσι. Έχει δὲ ώδε ή άτραπὸς αῦτη άρχεται μὲν ἀπὸ τοῦ Ασωπού ποταμού του δια της διασφάνος δέοντος, ούνομα δέ 20

2. είσὶ οί είπαντες. S. z. c. 209 (ὁ νόμος οῦτω ἔχων ἐστί).

3. περιηγησάμενοι τὸ οὖρος. Zum Accusativ vgl. IV 180 παρθένον — περιάγουσι την λίμνην. — Der Dativ (τοίσι Πέρσησι) wie bei κατηγείσθαι c. 215.

4. τοῦτο μέν-τοῦτο δέ (unt.

7), S. z. c. 6. τῷδε χοὴ σταθμώσασθαι. Ueber die Bedeutung von σταθμώσασθαί τινι s. z. c. 11

6. πάντως κου wie c. 157.

 οἰδαμεν noch II 17. IV 46. Sonst gebraucht Herodot dafür die Form touer. Vgl. auch IX 60 ovrolδαμεν und II 43 οίδασι. S. Dial. Bd. I S. 39.

είδείη αν. S. z. c. 180 (ἐπαύ-

οοιτ αν).

έων μη Μηλιεύς. Ueber μή beim Particip s. z. c. 161.

9. ώμιληκώς είη. S. z. c. 26.

215. 13. τῶν ἐστρατήγεε. S. c. 211 Anf.

14. λύχνων ἀφάς. DerAusdruck findet sich erst bei Späteren wieder. So bei Diod. 19, 30. Vgl. die analoge Bezeichnung des Vormittags c. 223 és ayoons alnoconv.

16. κατηγήσαντο erg.τηνάτραπόν. Vgl. c. 214 περιηγησάμενοι τὸ ούρος. Zur Bedeutung von κατηγέεσθαι 8. 2. c. 8, I.

17. φράξαντες τείχει. Zur

Sache vgl. c. 176.

έν σκέπη τοῦ πολέμου. Zum Ausdruck s. z. c. 172.

18. En te rocovôs, eigl. seit so lange, d. i. seitdem. Ganz wie hier V 88.

κατεδέδεκτο - οὐδὲν χοηστή. Jener Bergpfad erwies sich seit dieser Zeit den Maliern als schädlich und unheilvoll, da ihnen nun ihre an der ἐσβολή aufgeführten Verteidigungswerke nichts mehr nützten. - Ueber ἐοῦσα bei κατεδέδεμτο s.z. c. 154 (ἀπεδέχθη είναι εππαρχος).

216. 19. τοῦ ᾿Ασωποῦ ποτα-

µ00. S. c. 199.

τω ούρει τούτω και τη άτραπω τωυτό κέεται, Ανόπαια τείνει δε ή Ανόπαια αυτη κατά φάχιν του ούφεος, λήγει δε κατά τε Αλπηνου πόλιν, πρώτην έουσαν των Λοκρίδων προς των Μηλιέων, και κατά Μελάμπυγόν τε καλεόμενον λίθον και 5 κατά Κερκώπων έδρας, τη και τὸ στεινότατόν έστι. Κατά ταύ- 217 την δή την άτραπον και ούτω έγουσαν οι Πέρσαι, του 'Ασωπου διαβάντες, έπορεύουτο πάσαν την νύκτα, έν δεξιή μέν Εγοντες ούρεα τὰ Οἰταίων, ἐν ἀριστερή δὲ τὰ Τρηγινίων. ἡώς τε δη διέφαινε, και έγένοντο έπ' ακρωτηρίω του ούρεος. κατά 10 δε τούτο του ούρεος εφύλασσον, ώς και πρότερον μοι δεδήλωται, Φωκέων γίλιοι οπλίται, φυόμενοί τε την σφετέρην γώ-

wo das (emporlodernde) Feuer avo- seinem Rücken sich über ihn belu-Odyss. 1 320 όρνις ώς ανόπαια διέπτατο, wo ανόπαια freilich sehr verschieden erklärt wird. - Ueber den Nominativ ('Ανόπαια) in Verbindung mit οῦνομά τινι κέεται s. z. c. 140. Wie hier c. 198.

3. 'Αλπηνον πόλιν. Vgl. c. 176.

πρός τῶν Μηλιέων "in der Richtung nach den Maliern zu". Ueber diese Bedeutung von πρός c. Genet. s. z. c. 36.

4. Μελάμπυγον — λίθον καλ Κερνώπων ἔδοας. Die Κέρκωπες (eig. "die Geschwänzten" v. κέρκος) sind in der griechischen Sage kleine neckische und betrügerische Dämonen, die meist wie hier in die Heraklessage verflochten sind. Schon ein homerisches Gedicht Κέρχωπες handelte von ihnen. Vgl. die Verse bei Suidas und Harpokration s. v. ψεύστας, ήπεροπῆας, αμήχανά τ' ἔργ'

άνυσαντας ἐξαπατητῆρας πολλην δ΄ ἐπὶ γαϊαν ἐόντες

άνθρώπους απάτασκον αλώμενοι ή-

ματα πάντα. Nach einer im Altertum weit verbreiteten Sage überfielen die Kerkopen am Ausgange des Passes der Thermopylen, da wo der Weg am

1. ἀνόπαια heiszt jetzt Movro- engsten war, den Herakles im Schlaf, πάτι "Einzelpfad". Man will in beraubten ihn seiner Waffen und dem Namen Δυόπαια eine Andeu- griffen ihn mit denselben an. Heratung des steilen Aufstiegs kles aber ergreift sie und hängt sie (ἀνω) finden, mit Berufung auf eine an einen Tragbalken über seine Stelle des Empedokles (fr. 168), Schultern. Da hört er sie hinter παιον genannt wird. Vgl. auch Hom. stigen. Auf sein Befragen gestehen sie ihm, dasz sie früher von ihrer Mutter vor dem Melampygos gewarnt seien und eben hatten sie in ihm den Melampygos erkannt. Durch die drollige Art, wie sie dies erzählen, versetzen sie den Helden in so gute Laune, dasz er sie groszmütig wieder laufen läszt. - Dasz die Sage von Herakles und den Kerkopen gerade am Oeta lokalisiert war, erklärt sich daraus, dasz ja gerade in dieser Gegend sich man-che Sage an Herakles anknupfte (c. 176). Auch in der Komödie wurden die Kerkopen als betrügerische und diebische Geister oft verwandt, wie denn namentlich Kratinos und Eubulos von ihnen gedichtet hatten. Die grosze Verbreitung dieses Mährchens beweisen endlich die vielen und zum Teil sehr altertumlichen Darstellungen dieses Vorfalls durch die bildende Kunst, z. B. die Metope von Selinus.

5. τὸ στεινότατον, hier konnte nach c. 176 nur ein Wagen fahren.

217. 8. ήώς τε διέφαινε καὶ έγένοντο. Parataxis. S.z.c. 12. 9. κατά τοῦτο τοῦ οῦρεος. κατά in lokaler Bedeutung wie c. 176. Ι 185 κατά τοῦτο δὲ τῆς χώρης.

10. πρότερον c. 212.

οην καὶ φρουρέοντες την άτραπόν, ή μεν γαρ κάτω έσβολή έφυλάσσετο ύπ' ών εξρηται, την δε δια τοῦ ούρεος ατραπόν 218 έθελονταί Φωκέες ὑποδεξάμενοι Λεωνίδη ἐφύλασσον. Εμαθον δέ σφεας οί Φωκέες ώδε αναβεβηκότας αναβαίνοντες ναο έλανθανον οί Πέρσαι τὸ ούρος παν έὸν δρυων ἐπίπλεον, ἡν 5 μεν δή νηνεμίη, ψόφου δε γινομένου πολλού, ώς οίκος ήν φύλλων υποκεχυμένων υπό τοῖσι ποσί, ἀνά τε έδραμον οί Φωκέες και ένέδυνον τὰ ὅπλα, και αὐτίκα οι βάρβαροι παρῆσαν, ὡς δε είδον ανδρας ενδυομένους οπλα, εν θώματι εγένοντο ελπόμενοι γὰρ οὐδέν σφι φανήσεσθαι ἀντίξοον, ἐνεκύρησαν στρα- 10 τῷ. ἐνθαῦτα Υδάρνης καταρρωδήσας, μὴ οί Φωκέες ἔωσι Λακεδαιμόνιοι, είρετο του Επιάλτην, οκοδαπός είη ο στρατός, πυθόμενος δε άτρεκέως διέτασσε τους Πέρσας ώς ές μάγην. οί δὲ Φωκέες ὡς ἐβάλλοντο τοῖσι τοξεύμασι πολλοῖσί τε καὶ πυχνοίσι, οίγοντο φεύγοντες έπὶ τοῦ οῦρεος τὸν κόρυμβον, 15 έπιστάμενοι, ώς έπλ σφέας ώρμήθησαν άργην, καλ παρεσκευάδατο ως απολεόμενοι. Ούτοι μεν δή ταυτα έφρόνεον, οί δε άμφι Έπιάλτην και Υδάρνεα Πέρσαι Φωκέων μεν οὐδένα λό-219 γου έποιεύντο, οί δὲ κατέβαινου τὸ ούρος κατά τάγος. Τοῖσι

219 γον ἐποιεῦντο, οἱ δὲ κατέβαινον τὸ οὖρος κατὰ τάχος. Τοῖσι δὲ ἐν Θερμοπύλησι ἐοῦσι Ἑλλήνων πρῶτον μὲν ὁ μάντις Με- ²⁰ γιστίης ἐσιδών ἐς τὰ ἱρὰ ἔφρασε τὸν μέλλοντα ἔσεσθαι

2. ὑπ' ὧν εἴοηται sc. αὐτὴν φυλάσσεσθαι.

3. $\dot{v}ποδεξάμενοι Αεωνίδη. <math>\dot{v}ποδέκεοθαι$ eigentl. in se suscipere, daher auch = versprechen (c. 158). VIII 29. 102. Mit dem Dativ auch III 69 $\dot{\eta}$ μèν $\dot{v}πε-δέξατο ταῦτα τῷ πατρὶ κατεργάσεσθαι.$

218. 5. δονῶν ἐπίπλεον. Noch in neuester Zeit fand der englische Reisende Gell, welcher von Malis aus auf diesem Pfade über den Oeta nach Doris und Phokis herabstieg, das Gebirge mit den prachtvollsten Eichen- und Fichtenwäldern bewachsen.

6. ws olnos jv. S. z. c. 103.

7. ἀνά τε ἔδοαμον. Dieselbe Tmesis ob. c.156. S.z. c.10, V. ἀναδοαμεῖν in gleicher Bedeutung c. 212. In übertragener oben c. 156.

10. ἀντίξοος auch c. 192.

12. όκοδαπός. Vgl. V 13 είρωτέοντος δὲ τοῦ Δαρείου, ὁκοδαπὴ εἴη ἡ γυνή.

16. ἐπιστάμενοι. ἐπίστασθαι heiszt hier wie häufig bei Herodot glauben.

άρχην eigentl. von vorn herein, d. h. überhaupt. Wie hier c. 220.

18. οὐδένα λόγον ἐποιεῦντο. Ueber die Bedeutung s. z. c. 13.

19. οί δέ, οί Πέρσαι. S. z. c. 6 (ὁ δέ).

κατέβαινον τὸ οὖρος. Zu (dem in dieser Bedeutung seltenen) Accusativ bei καταβαίνειν vgl. Hom. Οd. I 330 κλίμακα κατεβήσετο. κατά τάχος wie c. 178.

Leouidas entläszt die Bundesgenossen. Letzter Kampf der Hellenen. Leonidas fällt (c. 219-225).

219. 21. ές τὰ ίρά, τὰ ίρά, dafür sonst τὰ σφάγια. Vgl. IX 61 οὐ

αμα ήσε σαι θάνατον. έπὶ δὲ καὶ αὐτόμολοι ήσαν οί έξαγγείλαντες των Περσέων την περίοδον, ούτοι μεν έτι νυκτός έσημηναν, τρίτοι δε οί ήμεροσκόποι καταδραμόντες από των ακρων ήδη διαφαινούσης ήμέρης. ένθαυτα έβουλεύοντο οί Έλληνες, καί 5 σφεων έσχίζοντο αί γνωμαι οί μεν γαρ ούκ έων την τάξιν έχλιπείν, οί δε άντέτεινον, μετά δε τουτο διαχριθέντες οί μεν άπαλλάσσοντο καὶ διασκεδασθέντες κατά πόλις εκαστοι έτράπουτο, οί δε αύτων αμα Λεωνίδη μένειν αύτου παρεσκευάδατο. Λένεται δε καί ώς αυτός σφεας απέπεμψε Λεωνίδης, μη 220 10 απόλωνται κηδόμενος αύτω δε καί Σπαρτιητέων τοΐσι παρεούσι ούχ έγειν εύπρεπέως έχλιπεῖν τὴν τάξιν, ές τὴν ἡλθον φυλάξοντες άργην, ταύτη και μαλλον τη γνώμη πλείστός είμι, Λεωνίδην, έπείτε αἴσθετο τοὺς συμμάγους ἐόντας ἀπροθύμους καὶ οὐκ ἐθέλοντας συνδιακινδυνεύειν, κελεῦσαί σφεας ἀπαλ-15 λάσσεσθαι, αὐτῷ δὲ ἀπιέναι οὐ καλῷς ἔχειν. μένοντι δὲ αὐτοῦ

γάρ σφι έγίνετο τὰ σφάγια χρηστά. Mit unserer Stelle vgl. c. 221 sins έκ των ίρων τα μέλλοντα σφι έκβαί-

αμα ήοι. Wiewol der völlige Untergang der Hellenen in eine spätere Tageszeit fiel (c. 223), so begann ihr Unglück und Verderben doch schon am frühen Morgen, als die Perser unter Hydarnes über das Gebirge giengen (c. 217 ήώς τε δη διέφαινε καὶ έγένοντο ἐπ' ἀκοωτηρίω του ούρεος) und hier zunächst mit den Phokern zusammenstieszen, von denen maucher durch die Geschosse der Feinde seinen Tod fand (c.218 οί δε Φωκέες έβάλλοντο τοίσι τοξεύμασι πολλοϊσί τε ταὶ πυκνοῖσι). An ihnen erfüllte sich die Prophezeiung des Megistias zunächst.

- έπὶ δέ, adverbial wie c. 92. S. z. c. 12,
  - 3. ήμεροσκόποι. S. z. c. 182.
- 6. διακριθέντες. Zur Bedeutung von διακρίνεσθαι vgl. VIII 18 οί Έλληνες διακριθέντες έκ της ναυμαχίης απηλλάχθησαν.

220. 10. αὐτῷ δὲ — οὐκ ἔχειν

ken vgl. die Worte des Demarat c. 104 ἀνώγει δὲ ὁ νόμος τώυτο αίει, οὐκ ἐῶν φεύγειν οὐδὲν πληθος ἀν-θρώπων ἔκ μάχης ἀλλὰ μένοντας ἐν τη τάξι έπικρατέειν η απόλλυσθαι.

12. ἀρχήν. S. z. c. 218.

ταύτη adverbial, wie ob. c. 143 ταύτη Θεμιστοκλέος αποφαινομέ-

nal pallor ist durch eine verkürzte Redeweise zu erklären, denn der Sinn ist: ich pflichte nicht allein der eben angeführten Meinung bei, sondern ich behaupte sogar noch mehr (καὶ μᾶλλον), dasz nämlich u. s. w.

τῆ γνώμη πλείστός είμι. Dieselbe sonst nicht nachweisbare Wendung ist I 120 gebraucht: xal αὐτὸς ταύτη πλείστος τῆ γνώμη εἰμί. Substituiert man für ταύτη τη γνώμη είμί das gleichbedeutende ταύτα γινώσχων είμί, so läszt sich die Wendung πλείστος ταύτα γινώ-σχων είμί zusammenstellen mit der oben c. 158 vorkommenden mollos ένεκέετο λέγων. In beiden Stellen haben nleistog und nollog adverbiale Bedeutung, S. z. c. 158.

κλέος μέγα έλείπετο, καὶ ἡ Σπάρτης εὐδαιμονίη οὐκ έξηλείφετο. ἐκέχρηστο γὰρ ὑπὸ τῆς Πυθίης τοῖσι Σπαρτιήτησι χρεομένοισι περὶ τοῦ πολέμου τούτου αὐτίκα κατ' ἀρχὰς ἐγειρομένου, ἢ Λακεδαίμονα ἀνάστατον γενέσθαι ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἢ τὸν βασιλέα σφέων ἀπολέεσθαι. ταῦτα δέ σφι ἐν ἔκεσι έξα- 5 μέτροισι γρῷ ἔγοντα ὧδε

Τμέν δ', ώ Σπάστης οἰκήτορες εὐρυχόροιο,
"Η μέγα ἄστυ έρικυδὲς ὑπ' ἀνδράσι Περσείδησι
Πέρθεται, ἢ τὸ μὲν οὐκὶ, ἀφ' Ἡρακλέος δὲ γενέθλης
Πενθήσει βασιλῆ φθίμενον Λακεδαίμονος οὐρος.
Οὐ γὰρ τὸν ταύρων σχήσει μένος οὐδὲ λεόντων
'Αντιβίην' Ζηνὸς γὰρ ἔχει μένος οὐδέ ἕ φημι
Σχήσεσθαι, πρὶν τωνδ' ἕτερον διὰ πάντα δάσηται.

Ταῦτά τε δὴ ἐπιλεγύμενον Λεωνίδην, καὶ βουλόμενον κλέος καταθέσθαι μούνων Σπαρτιητέων, ἀποπέμψαι τοὺς συμμάχους 15

1. ἐλείπετο ,,es blieb für ibn zurück", d. h. es überdauerte ihn unsterblicher Ruhm.

unsterblicher Ruhm. ἐξ η λείφετο. Derselbe bildliche Ausdruck bei Aeschyl. VII 15 τιμάς μἡ ἐξαληφθήναί ποτε.

3. αὐτίκα mit κατ ἀρχάς verbunden wie c. 88. Ueber κατ ἀρχάς έγειρομένου s. z. c. 203.

4. ἀνάστατον γενέσθαι von Zerstörung. Vgl. c. 118. Aehnlich oben c. 56 ἀνάστατον τὴν Ελλάδα ποιῆσαι.

τ'μὶν δέ, δέ erklärt sich daraus, dasz schon vorher den Abgesandten eines anderen Staates ein Orakel erteilt war. Wie hier IV 159 öfter.

εύουχόροιο. εὐούχορος, weitplätzig ist ein häufiges Beiwort von Städten. Vgl. Hom. Od. XIII 414 εὐούχορον Λακεδαίμονα und Pind. Nem. X 97 εὐουχόρου Σπάρτος.

8. ἄστυ ἐρικυδές. Eine ungewöhnliche Synizese. Vielleicht ist das v zu elidieren. Andere lesen: ἄστυ ὑικηδές.

άστυ 'ρικυδές. ὑπ' ἀνδράσι, Ueber ὑπὸ c. dat. s, z, c. 11.

Первевдуби. 8. г. с. 61.

9. το μέν ούκι erg. πέρθεται. 10. Λακεδαίμονος ούρος ist Subject. ούρος att. όρος Gebiet. 11. τον, τον Πέρσην. σχήσει, έπισχήσει. 12. ἀντιβίην ein homerisches Wort. Vgl. Hom. II. XXI 226 πεισηθήναί τινι άντιβίην, sich mit je-

mandem im Kampf versuchen.

13. Σχήσεσθαι. Vgl. Hom. Il.

XVII 502: οὐ γὰρ ἔγωγε

Έκτορα Πριαμίδην μένεος σχήσεσθαι

ποίν γ' ἐπ' 'Αχιλίῆος καλλίτοιχε βήμεναι ἔππω.

τῶνδ' ἔτερον horum alterutrum, .nämlich die Stadt oder den König.

διά — δάσηται von διαδαίεσθαι zerstückeln, zerreiszen. Der Ausdruck scheint mit Beziehnng auf die Mishandlung des Leichnams des Leonidas gewählt (c. 238). πάντα ist Accus., Singul. und prädicativisch mit ἕτεφον zu verbinden (= ganz und gar).

14. ἐπιλεγόμενον. Ueber ἐπιλέγεσθαι s. z. c. 10, VIII.

15. καταθέσθαι. κλέος καταθέσθαι auch IX 78. Vgl. Thuk. IV 87 ἀγωνίσασθε ἀΐδιον δόξαν καταθέσθαι. S. z. c. 178.

16. γνώμη διενειχθέντας, auch c. 229. διενειχθήναι vom Hadern auch I 173.

οίχεσθαι τούς οίχομέrovs. Achnliche Verbindungen s. z. c. 175.

μάλλον η γνώμη διενειγθέντας ούτω ακόσμως οίγεσθαι τούς οί- 221 τομένους. Μαρτύριον δέ μοι καλ τόδε ούκ έλαγιστον τούτου πέρι γέγονε ότι και τὸν μάντιν, ός είπετο τη στρατιή ταύτη, Μεγιστίην τον Ακαργήνα, λεγόμενον είναι τὰ ἀνέκαθεν ἀπὸ Μελάμ-5 ποδος, τούτον τον είπαντα έκτων ίρων τὰ μέλλοντά σφι ἐκβαίνειν, φανερός έστι Λεωνίδης αποπέμπων, ΐνα μη συναπόληταί σφι. ό δε αποπεμπόμενος αυτός μεν ουκ απελείπετο, τον δε παϊδα συστρατευόμενον, έόντα οί μουνογενέα, απέπεμψε. Οί μέν νυν 222 σύμμαγοι οί αποπεμπόμενοι οίγοντό τε απιόντες και έπείθοντο 10 Λεωνίδη. Θεσπιέες δε και Θηβαΐοι κατέμειναν μούνοι παρά Λακεδαιμονίοισι. τούτων δε Θηβαΐοι μεν αέκοντες έμενον καί ού βουλόμενοι (κατείχε γάρ σφεας Λεωνίδης έν όμήρων λόγω ποιεύμενος), Θεσπιέες δε έχοντες μάλιστα, οδ ούχ έφασαν απολιπόντες Λεωνίδην και τούς μετ' αύτου απαλλάξεσθαι, άλλα 15 καταμείναντες συναπέθανου. έστρατήγεε δε αυτών Δημόφιλος Διαδρόμεω.

221. 1. ούκ έλαγιστον. Litotes. S. z. c. 101. In den meisten Ausgaben folgen auf yéyove noch die Worte ov yào μοῦνον τοὺς ἄλ-λους ἀλλὰ (καὶ τὸν μάντιν); doch ist dieser Zusatz nur durch die Aldina überliefert. Die Handschriften, und zwar alle, bieten einfach γέγονε ότι καὶ τὸν μάντιν.

3. τὰ ἀνέκαθεν in temporaler Bedeutung mit Beziehung auf die Ahnen gesagt. Vgl. VI 35 τα μεν ανέκαθεν απ' Αλακού γεγονώς. Ebenso V 55. VI 125.

Μελάμποδος. Melampus war ein berühmter Seher Griechenlands in mythischer Zeit. Näheres zu II 49.

4. ἐκ τῶν ἰοῶν, 8. z. c. 219. 5. ἀποπέμπων. Partic, Imperfecti einem Präsens angeschlossen. Vgl. c. 129 (ἐνεῖναι).

7. ἀπελείπετο deseruit (Leonidam). Vgl. c. 222 Θεσπιέες ούκ έφασαν απολιπόντες Λεωνίδην καί τους μετ' αυτοῦ απαλλάξεσθαι.

222. 10. ἀέκοντες καὶ οὐ βουλόμενοι. Ueber die nachdrückliche Zusammenstellung eines positiven und negativen Ausdrucks zur Bezeichnung eines und

servorum numero habuit. Was die Sache selbst anlangt, so ist die Richtigkeit der Angabe ven Plutarch, jenem ungerechten Tadler Herodots, in seiner Schrift περί κακοηθείας Ηροδοτ. p. 865 geleugnet; er macht dem Herodot wegen dieser Angabe sehr starke Vorwürfe, indem er es für durch-aus unwahrscheinlich hält, dasz Leonidas die Thebaner sollte gewaltsam zurückgehalten haben, da diesem verdächtige und zweifelhafte Bundesgenossen in seiner so gefährlichen Lage gar keinen Vorteil, wol aber den gröszten Schaden hät-ten bringen können. Mehrere neuere Gelehrte sind dieser in der Tat plausiblen Beweisführung beigetreten, die indes keineswegs ausreicht, um Herodots durchaus klare Angabe zu verdächtigen. Leonidas behielt die Thebaner einfach deshalb zu-rück, um den thebanischen Staat von offenem Abfall abzuhalten und zu verhüten, dasz andere in der Treue schwankende Staaten sich durch das verräterische Beispiel der Thebaner zu dem gleichen Schritt verleiten lieszen. Uebrigens sagt Diodor IX 9, dasz nur die Thespier desselben Begriffs s. z. c. 40.

11. ἐν ὁμής ωνλόγω ποιενμενος. Vgl. III 12ὲ ἐν ἀνδραπόδων λόγω ποιεψενος εἰχε in tet, dazz mit den Thespiern acet 80

Ξέρξης δὲ ἐπεὶ ἡλίου ἀνατείλαντος σπονδάς ἐποιήσατο, 223 έπισχών χρόνον ές άγορης κου μάλιστα πληθώρην πρόσοδον έποιέετο και γαρ επέσταλτο έξ Επιάλτεω ούτω, από γαρ του ούρεος ή κατάβασις συντομωτέρη τέ έστι καλ βραχύτερος ό χώρος πολλον ήπερ ή περίοδός τε καὶ ἀνάβασις, οί τε δη βάρ- 5 βαροι οί άμφι Ξέρξην προσήτσαν, και οί άμφι Λεωνίδην Ελληνες, ώς την έπὶ θανάτω έξοδον ποιεύμενοι, ήδη πολλώ μάλλου η κατ' άρχὰς ἐπεξήισαν ἐς τὸ εὐρύτερον τοῦ αὐγένος. τὸ μέν γαρ έρυμα του τείχεος έφυλάσσετο, οί δε άνα τας προτέρας ημέρας ύπεξιόντες ές τὰ στεινόπορα έμάγοντο, τότε δὲ συμ- 10 μίσνοντες έξω των στεινών έπιπτον πλήθει πολλοί των βαρβάρων ὅπισθε γὰρ οἱ ἡγεμόνες τῶν τελέων ἔγοντες μάστιγας έρραπιζου πάντα ἄνδρα, αίεὶ ές τὸ πρόσω έποτρύνουτες, πολλοί μεν δή εσεπιπτον αύτων ές την θάλασσαν και διεφθείρουτο, πολλώ δ' έτι πλεύνες κατεπατέοντο ζωοί ὑπ' ἀλλήλων, 15 ην δε λόγος οὐδείς του ἀπολλυμένου. ᾶτε γαρ ἐπιστάμενοι τὸν

Mykenäer (nicht Thebaner) ausge- mauer an den engen Stellen geharrt hätten.

223. 1. σπονδάς έποιήσατο, Zur Sache vgl. c. 54.

 ἐς ἀγωρῆς πληθώρην.
 Wie hier II 173. Dafür IV 181 ἀγοοῆς πληθυούσης. Gemeint ist die Zeit des Vormittags. Ueber den Ausdruck s. z. c. 215. πρόσοδον έποιέετο, vom An-

griff. Vgl. c. 212.

4. κατάβασις. Die Perser gebrauchten zum Abstieg nur 5-6 Stunden, während sie, um auf die Höhe zu gelangen (περίοδος καὶ ανάβασις) von der Abenddammerung an die ganze Nacht hindurch bis zum Morgenrot marschiert waren (c. 215. 217).

8. ές το εὐούτερον τοῦ αὐ-χένος. Damit kann nur der c. 201 beschriebene δίοδος zwischen den beiden Engen gemeint sein. S. z. c. 201. Mit ὁ αὐχήν ist der ganze lang-gestreckte Thermopylenpass be-

9. ξουμα τοῦ τείχεος. Gemeint ist die Schutzmauer vor der östlichen Enge (c. 176. 215). In den

kämpft, wohin sie den Feind durch scheinbare Flucht gelockt hatten.

10. τότε δὲ συμμίσγοντές ἔξω τῶν στεινῶν ist grammatisch parallel zu ὑπεξιόντες ἐς τὰ στεινόπορα construiert, wozu es auch den Gegensatz bildet. Durch diesen Parallelismus, welcher durch den Sinn vollständig gerechtfertigt erscheint, ist aber eine starke Anakoluthie entstanden, da im Folgenden ein neues Subject (πολλο) τῶν βαρβάρων) eintritt, während συμμίσγοντες dasselbe Subject mit ἐμάχοντο hat(οί Ελληνες). Εἰπ ähnlicher Subjectswechsel unten 16.

11. πλήθει πολλοί. Wie hier VI 44 νέας πλήθει πολλάς. Häufig so. Vgl. V 31 νῆσος μεγάθει οὐ με-

γάλη.

12. τῶν τελέων. S. z. c. 81.

13. ἐρράπιζον. Ueber diesen Gebrauch vgl. c. 56. 103.

14. θάλασσαν. Vgl. c. 176 τὸ δὲ πρὸς τὴν ἠῶ τῆς ὁδοῦ θάλασσα ὑπο-δέκεται καὶ τενάγεα.

16. ούδεις λόγος τοῦ ἀπολ-λυμένου. λόγος steht in gleicher Bedeutung IV 135 τῶν ἡν ἐλάχιστος früheren Tagen hatten die Helle- απολλυμένων λόγος, τούτους κατέ-nen nur in der Nähe der Schutz- λιπε αύτοῦ ταύτη (ὁ Δαρεῖος). Eben-

μέλλοντά σφι έσεσθαι θάνατον έκ των περιιόντων το ούρος. άπεδείχνυντο δώμης όσον είγον μέγιστον ές τους βαρβάρους. παραγρεόμενοί τε και άτέοντες. Δούρατα μέν νυν τοίσι πλέοσι 224 αὐτῶν τηνικαῦτα ἐτύγγανε κατεηγότα ήδη, οί δὲ τοίσι ξίφεσι 5 διεργάζοντο τους Πέρσας, και Λεωνίδης τε έν τούτω τω πόνω πίπτει άνηρ γενόμενος άριστος, καί ετεροι μετ' αύτοῦ ούνομαστοί Σπαρτιητέων, των έγω ώς ανδρών αξίων γενομένων έπυθόμην τὰ οὐνόματα έπυθόμην δὲ καὶ ἀπάντων των τριηκοσίων. καὶ δὴ καὶ Περσέων πίπτουσι ένθαῦτα ἄλλοι τε πολ-10 λοί και ουνομαστοί, έν δε δή και Δαρείου δύο παίδες, 'Αβροκόμης τε καί Υπεράνθης, έκ τῆς Αρτάνεω θυγατρός Φραταγούνης γεγονότες Δαρείω. ὁ δὲ 'Αρτάνης Δαρείου μεν του βασιλέος ην άδελφεός, Υστάσπεος δε του Αρσάμεος παζς, ος καὶ έκδιδούς την θυγατέρα Δαρείω τον οίκον πάντα τον έωυ-15 του έπέδωκε ώς μούνου οί έούσης ταύτης τέκνου. Ξέρξεώ τε 225

δή δύο άδελφεοί ένθαυτα πίπτουσι μαγόμενοι ύπερ του νεκρού

so VIII 102. — τὸ ἀπολλύμενον = οἱ ἀπολλύμενοι. S. z. c. 157. ἄτε γὰς ἐπιστάμενοι. γάς begründet den groszen Verlust der Feinde. Bei ἐπιστάμενοι — ἀπεδεί-κνυντο ist der etwas harte Sub-jectswechsel zu beachten. Vgl. ob. vor. S. 10.

3. παραχοεόμενοι. παραχοᾶσθαι etwas als Nebensache ansehen, geringschätzen; als Object schwebt σωμάτων od. ψυχών vor. Vgl. Diodor XIII 60 άφειδώς έχρωντο τοῖς ίδίοις σώμασι είς

κοινήν σωτηρίαν. άτέοντες, άτέων — φρενοβλαβής verblendet, tollkühn. Eusta-thius erklärt es: βέβλαμμένος είς φρόνησιν ώς ἀπὸ τῆς ἄτης. Wie hier Hom. Il. XX 332:

Αίνεία, τίς σ' ώδε θεών α τέοντα xeleve.

άντία Πηλειώνος ύπερθύμοιο μάγεσθαι.

224. 4. of ôf. S. z. c. 6 (o ôf). 5. διεφγάζοντο. διεφγάζεσθαι conficere, perdere auch V 20 92. Haufig so auch κατεργάζεσθαι.

πόνφ. Vgl. VIII 89 έν δὲ τῷ πόνφ τούτφ από ρέν έθανε ο στρατηγός 'Αριαβίγνης, από δὲ αλλοι πολλοί.

7. ἀξίων γενομένων. Bei ἀξίων ergänze man πυθέσθαι τὰ οὐνόματα αὐτῶν. Vgl. c. 96 των έπιχωρίων ήγεμόνων οὐ παραμέμνημαι. οὐ γὰρ ἔθνεος ἐκάστου ἐπάξιοι ήσαν (sc. τοῦ παραμεμνῆσθαι) οἱ ἡγεμόνες.

8. ἐπυθόμην — τριηκοσίων. Noch 600 Jahre später las Pausa nias (III 14, 1) die Namen der Pylenkämpfer auf einer Säule in Sparta, welche im Jahre 440 errichtet war, als die Spartaner die Gebeine ihres Königs aus den Thermopylen holten und in Sparta beisetzten.

10. έν δὲ δη καί ist eine öfter bei Herodot wiederkehrende Wendung = atque in his etiam. $\ell \nu \delta \dot{\epsilon}$ adverbialisch wie in $\pi \rho \dot{\alpha} \dot{\beta} \delta \dot{\epsilon}$, $\mu \epsilon \tau \dot{\alpha}$ δέ (c. 22). Wie hier nach αllog I 185. 192. V. 102 und unt, c. 238.

11. Φραταγούνης pers. Fråtagauna. Ueber die sechs Frauen des Dareios s. z. III 88. 13. Τστάσπεος τοῦ Αρσάμεος

παίς. S. z. c. 11.
14. ἐκδιδούς. ἐκδιδόναι vom Vater, der die Tochter verheiratet und aussteuert auch IV 145.

olnov, Hab und Gut, Ver-mögen, wie oft schon bei Homer (Odyss. II 64, IV 318).

τοῦ Λεωνίδεω, Περσέων τε καὶ Λακεδαιμονίων ώθισμὸς ἐγένετο πολλὸς ἐς ὅ τοῦτόν τε ἀρετῃ οι Ἑλληνες ὑπεξείρυσαν καὶ ἐτρέψαντο τοὺς ἐναντίους τετράκις. τοῦτο δὲ συνεστήκεε μέχρι οὖ οι σὺν Ἐπιάλτη παρεγένοντο. ὡς δὲ τούτους ῆκειν ἐπύθοντο οι Ἑλληνες, ἐνθεῦτεν ἦδη ἐτεροιοῦτο τὸ νείκος. ἔς τε 5 γὰρ τὸ στεινὸν τῆς ὁδοῦ ἀνεχώρεον ὁπίσω, καὶ παραμειψάμενοι τὸ τεῖχος ἐλθόντες ῖζοντο ἐπὶ τὸν κολωνὸν πάντες ἀλέες οι ἄλλοι πλὴν Θηβαίων. ὁ δὲ κολωνός ἐστι ἐν τῆ ἐσόδω, ὅκου νῦν ὁ λίθινος λέων ἔστηκε ἐπὶ Λεωνίδη. ἐν τούτω σφέας τῷ χώρω ἀλεξομένους μαχαίρησι, τοῖσι αὐτῶν ἐτύγχανον ἔτι περι-10 εοῦσαι, καὶ χερσὶ καὶ στόμασι κατέχωσαν οι βάρβαροι βάλλοντες, οι μὲν ἐξ ἐναντίης ἐπισπόμενοι καὶ τὸ ἔρυμα τοῦ τείχεος συγγώσαντες, οι δὲ περιελθόντες πάντοθεν περισταδόν.

226

Αακεδαιμονίων δὲ καὶ Θεσπιέων τοιούτων γενομένων, ὅμως λέγεται ἄριστος ἀνὴρ γενέσθαι Σπαρτιήτης Διηνέκης, 15 τὸν τόδε φασὶ εἰπεῖν τὸ ἔπος πρὶν ἢ συμμῖξαί σφεας τοῖσι Μήδοισι, πυθόμενον πρός τευ τῶν Τρηχινίων, ὡς ἐπεὰν οἱ βάρβαροι ἀπίωσι τὰ τοξεύματα, τὸν ἥλιον ὑπὸ τοῦ πλήθεος τῶν ὀιστῶν ἀποκρύπτουσι τοσοῦτό τι πλῆθος αὐτῶν εἶναι τὸν δὲ οὐκ ἐκπλαγέντα τούτοισι εἰπεῖν, ἐν ἀλογίη ποιεύμενον 20

225. 3. συνεστήπεε. S. z. c. 144.

5. έτες οιούτο τὸ νεῖκος. Vgl. IX 102 ἐνθεῦτεν ἐτεςοιοῦτο τὸ πρῆγμα. Ueber νεῖκος s. z. c. 158.

- 6. ἀνεχώρεον ὀπίσω. Ueber die Abundanz s. z. c. 162.
- 7. Γζοντο έπί. Γζεσθαι έπί c. accus. erkläre nach Γζεσθαι ές (s. z. c. 15). Wie hier VIII 52 οί δὲ Πέρσαι Γζόμενοι έπὶ τὸν καταντίον τῆς ἀκροπόλιος ὅχθον.
- 8. ὁ δὲ κολωνὸς ἐσόδφ. Wahrscheinlich ist der nahe dem Eingange zuröstlichen Enge (c. 176) gelegene Hügel gemeint, der sich in südlicher Richtung von den warmen Quellen auf der linken Seite des heutigen Wegs erhebt; er ist etwa 30' boch und mit Steinhaufen bedeckt.
- 9. ἐπὶ Λεωνίδη zu Ehren des L. Vgl. Hom. Il. XXIII 776 ἐπὶ Πατρόκλω πέφνεν πόδας ωκὸς Άχιλλεύς.

 τοῖσι ἐτύγχανον — περιεοῦσαι. Vgl. c. 223 δόρατα μέν νυν τοῖσι πλεόνεσι αὐτῶν τηνικαῦτα ἐτύγχανε κατεηγότα ἤδη.

12. έξ έναντίης ex adverso mit έπισπέσθαι auch VIII 7 ver-

bunden. τὸ ἔφυμα τοῦ τείχεος wie c.

Heldentaten einzelner Spartiaten und Thespier, Inschriften auf die Pylenkämpfer, Eurytos. Aristodemos. Pantites. Abfall der Thebaner (c. 226—233).

226. 18. ὑπὸ τοῦ πλήθεος steht in gleichem Sinne c. 187.

20. τον δε — είπεῖν. Wiederaufnahme des τον τόδε φασι είπεῖν τό ἔπος (oben 16).

έν αλογίη ποιέεσθαί τι ist gleichbedeutend mit der häufiger vorkommenden Wendung έν αλογίη έχειν τι (VI 75) oder αλογίην έχειν τινός (IV 150).

τὸ των Μήδων πλήθος, ὡς πάντα σφι ἀγαθὰ ὁ Τρηχίνιος ξεῖνος αγγέλλοι, εί αποκρυπτόντων των Μήδων τον ήλιον ύπο σκιή έσοιτο πρός αύτους ή μάχη και ούκ έν ήλίω. ταυτα μέν καὶ άλλα τοιουτότροπα έπεά φασι Διηνέκεα του Λακεδαιμό-5 νιον λιπέσθαι μνημόσυνα. Μετά δὲ τοῦτον άριστεῦσαι λέγον- 227 ται Λακεδαιμόνιοι δύο άδελφεοί, 'Αλφεός τε και Μάρων 'Ορσιφάντου παίδες. Θεσπιέων δε ευδοκίμεε μάλιστα τω ουνομα ην Διθύραμβος Αρματίδεω. Θαφθείσι δέ σφι αὐτοῦ ταύτη, 228 τηπερ έπεσον, καὶ τοῖσι πρότερον τελευτήσασι η τους υπό 10 Λεωνίδεω αποπεμφθέντας οίγεσθαι, έπιγέγραπται γράμματα λέγουτα τάδε

Μυριάσιν ποτέ τηδε τριηχοσίαις έμάχοντο Έκ Πελοποννάσου γιλιάδες τέτορες.

Ταύτα μεν δή τοίσι πασι επιγέγραπται, τοίσι δε Σπαρτιήτησι

15 ldin

20

'Ω ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε Κείμεθα τοίς κείνων δήμασι πειθόμενοι. Λακεδαιμονίοισι μέν δη τούτο, τω δέ μάντι τόδε Μυημα τόδε κλειτοίο Μεγιστία, ου ποτε Μηδοι Σπερχειον ποταμον ατείναν αμειψάμενοι, Μάντιος, ος τότε Κήρας έπεργομένας σάφα είδως Ούκ έτλη Σπάρτης ήγεμόνας προλιπείν. Έπιγοάμμασι μέν νυν καὶ στήλησι, έξω η το του μάντιος ἐπί-

3. xal ovx er nlla. Ueber sonderen gefeiert, Vgl. Anthol. Gr. diesen negativen Zusatz s. z. c. 40.

228. 8. αύτοῦ ταύτη. 8. z. c.

10 VIII.

9. η τους υπό Λεωνίδεω. Vor υπο Λεωνίδεω ist mit Schäfer τους eingeschoben.

12. μυριάσιν - τριηκοσίαις. Vgl. c. 185.

13. χιλιάδες τέτορες. Genauer: 3100. S. c. 202. 16. & felv, dyyélleiv. Vgl. Cic. Tusc. I 42:

Dic, hospes, nos te vidisse ia-

centes Dum sanctis patriae legibus obsequimur. Sämmtliche drei Epigramme haben den Simonides zum Verfasser. Vgl. Bergk poet, lyric. p. 900. - Die in dem ersten Epigramm übergangenen Thespier wurden in einem be-

Ανδρες θ' οι ποτ' έναιον ύπο κροτάφοις Έλικῶνος, λήματι των αύχει Θεσπιάς εύevzocos. αγγέλλειν. S. z. c. 141.

17. δήμασι mit Beziehung auf die lakonischen δήτραι Satzun-

20. αμειφάμενοι. αμείβεσθαι (eig. vertauschen) ist hier dem Sinne nach so viel wie διαβηναι. Vgl. Theocr. II 104 ύπες θύρας οὐ-δον ἀμείβεσθαι. Vgl. c. 225 παραμειψάμενοι το τείχος.

22. ovx frly non sustinuit, noluit. Häufig so bei Homer.

23. ἔξω ἢ τὸ — ἐπίγοαμμα. έξω mit ή verbunden, wie in πλην η und zwols η. Häufiger steht in dieser Bedeutung έξω sowol wie

γραμμα, Αμφικτύονές είσί σφεας οί έπικοσμήσαντες, τὸ δὲ του μάντιος Μεγιστίεω Σιμωνίδης ο Λεωπρέπεος έστι κατά ξεινίην ο έπινράψας.

Δύο δε τούτων των τριημοσίων λέγεται Εύρυτον τε καί 229 Αριστόδημον, παρεον αὐτοῖσι ἀμφοτέροισι κοινώ λόνω γρησα- 5 μένοισι η αποσωθήναι όμου ές Σπάρτην, ώς μεμετιμένοι τε ήσαν έκ του στρατοπέδου ύπο Λεωνίδεω και κατεκέατο έν Αλπηνοίσι οφθαλμιεύντες ές το έσχατον, η εί γε μη έβούλοντο νοστήσαι, αποθανείν αμα τοίσι αλλοισι, παρεόν σφι τούτων τὰ έτερα ποιέτιν οὐκ έθελήσαι ὁμοφρονέτιν, ἀλλὰ γνώμη διε- 10 νειγθέντας Ευρυτον μεν πυθόμενον την των Περσέων περίοδον, αλτήσαντά τε τὰ ὅπλα καὶ ἐνδύντα, ἄγειν αὐτὸν κελεῦσαι του είλωτα ές τους μαγομένους, οκως δε αυτου ήγαγε, του μεν άγαγόντα οξιεσθαι φεύγοντα, τον δε έσπεσόντα ές τον ομιλον διαφθαρήναι, Αριστόδημον δε λειποψυγέοντα λειφθή- 15

πλήν mit Genetiv. Wie hier II 3: ούπ είμι πρόθυμος έξηγέεσθαι τὰ θεία πρήγματα έξω η τὰ οὐνόματα (τῶν θεῶν) μοῦνον. — τὸ ἐπίγραμμα hängt in veränderter Construction ebenfalls von έπικοσμήσαντες ab, da έπικοσμέειν auch mit Accus. verbunden werden kann.

229. 4. λέγεται Εύρυτου. λέyerat mit Accus. c. Inf. wie c. 56.

5. παρεόν. S. z. c. 13.

κοινῷ λόγω χοήσασθαι= ομοφρονέειν (unten 10). Wie hier I 166 στρατεύοντες έπ' αυτούς κοινώ λόγω χοησάμενοι.

6. μεμετιμένοι (μετιέναι) unattisch. Dasselbe ion. Perfect. V 108. VI 1.

9. Παρεόν σφι nimmt der Deutlichkeit halber das entfernte παρεόν αύτοισι (oben 5) wieder auf.

10. τὰ ἔτερα. Ueber den Artikel s. z. c. 182 (al δύο).

γνώμη διενειχθέντας ορpos. ὁμοφοονέοντας. Dieselbe Wendung c. 220.

11. περίοδος wie c. 219. 223.

13. είλωτα als θεράπων. "Auch der Heloten bediente sich der Staat im Kriege: und zwar waren sie hier Schildknappen zugeordnet, die auch vat).

im Gefecht sich in ihrer Nähe halten musten, um die Gefallenen oder Verwundeten fortzubringen, auch wol in die enstandenen Lücken der Linie einzutreten, teils fochten sie als Leichtbewaffnete mit Schleudern und Wurfspieszen, teils endlich wurden sie zu den mancherlei nicht eigentlich militärischen Verrichtungen, zum Herbeischaffen von Bedürfnissen, zu Schanzarbeiten und dergleichen gebraucht." Schömann. Vgl. VI 58 und vor all. IX 28.

 $\tilde{o}$ κως — $\tilde{\eta}$ γα γε. $\tilde{o}$ κως $\Rightarrow$ $\dot{o}$ ς, $\tilde{o}$ τε auch IX 66 $\tilde{o}$ κως $\hat{\eta}$ $\hat{o}$ υμβολ $\hat{\eta}$ έγίνετο. Selten so. Ueber den sonstigen Gebrauch von öxog s. z. c. 6.

15. λειποψυγέοντα. λειποψυχέειν ohnmächtig werden (aus körperlicher Schwäche) scheint nicht recht auf Aristodemos zu passen, da im Folgenden ausdrücklich von ihm gesagt ist ούκ έθελήσαντος άποθνήσιειν (folg. S. 5). Wahrscheinlich ist mit Valckenaer φιλοψυχέοντα zn lesen. Vgl. VI 29: Ιστιαίος φιλοψυχίην τοιήνδε τινὰ ἀναιρέεται. Das Verbum bei Tyrt. fragm. 10 v.18 (Bergk p. 319) μηδε φιλοψυχείτ ανδράσι μαρνάμενοι. Der Fehler (Hörfehler?) entstand wol aus dem folgenden Aziden spartanischen Hopliten teils als φθηναι (λειποψυχέοντα λειφθη-

ναι. εί μέν νυν ήν μουνον Αριστόδημον άλγήσαντα άπονοστήσαι ές Σπάρτην, η και όμου σφέων άμφοτέρων την κομιδήν γενέσθαι, δοκέειν έμοι ούκ αν σφι Σπαρτιήτας μηνιν ούδεμίαν προσθέσθαι, νυνί δὲ τοῦ μὲν αὐτῶν ἀπολομένου, τοῦ δὲ 5 της μεν αυτης έχομένου προφάσιος, ουκ έθελήσαντος δε αποθυήσκειν, αναγκαίως σωι έγειν μηνίσαι μεγάλως Αριστοδήμω. Οί μέν νυν ούτω σωθήναι λένουσι Αριστόδημον ές Σπάρτην 230 και δια πρόφασιν τοιήνδε, οί δε αγγελον πεμφθέντα έκ του στρατοπέδου, έξεον αύτω καταλαβείν την μάγην γινομένην, 10 ούκ έθελησαι, άλλ' ύπομείναντα έν τη όδω περιγενέσθαι, τον δὲ συνάγγελου αὐτοῦ ἀπικόμενον ἐς τὴν μάγην ἀποθανεῖν. Απονοστήσας δε ές Λακεδαίμονα ο Αριστόδημος ονειδός τε 231 είχε και ατιμίην πάσχων δε τοιάδε ήτίμωτο σύτε οί πύρ ούδεις έναυε Σπαρτιητέων ούτε διελέγετο, ονειδός τε είχε ό 15 τρέσας 'Αριστόδημος καλεόμενος. άλλ' ὁ μὲν ἐν τῆ ἐν Πλαταιήσι μάγη ανέλαβε πάσαν την έπενειγθεισάν οί αίτίην. Λέ- 232

1. εἰ μέννυν ην ,, wenn es nun der Fall gewesen wäre." Die Ausdrucksweise ist ungewöhnlich.

άλγήσαντα i. e. όφθαλμιεύντα oculorum morbo dolentem.

3. δο κέειν έμοί. Ueber den absoluten Infinitiv s. z. c. 24. Im Folgenden ist die Rede von dem eingeschobenen δοκέειν έμοί abhängig gemacht, worüber näheres z. c. 171 Anf. Wir erwarteten ούκ άν σρι Σπαρτίπται μῆνιν οὐδεμίαν προσέθεντο. Zur Bedeutung von προσθέσθαι νgl. ob. c. 11 προσθείναί τινι ἀτιμίην und Eur. Hek. 742 άλγος ἀν προσθέμεθα (αὐτῶ).

4. νυνὶ δέ = νῦν δέ. S.2. c. 139 Uebrigens findet sich die durch das demonstrative i verstärkte (attische) Form νυνί bei Herodot nur hier. In gleicher Bedeutung, die Wirklichkeit einem angenommenen Falleentgegensetzend, steht νυνὶ δέ bei Lykurg in Leokr. 23.

5. τῆς μὲν αὐτῆς ἐχομένου προφάσιος. Sinn: Aristodemos stützte sich auf denselben Entschuldigungsgrund, von welchem Eurytos keinen Gebrauch machte. Der Ausdruck ἔχεσθαι προφάσιος auch VI 94, in gleicher Bedeutung steht VI 13 ἐπιλαβέσθαι προφάσιος.

6. ἀναγκαίως σφιέχειν. Die Wendung ἀναγκαίως έχει μοι auch VIII 149. IX 27.

230. 9. έξεον erkläre nach παρεόν c. 229.

231. 13. πῦς — ἔνανε. Nach altgriechischer Satzung war es heilige Pflicht jedem zu erlauben, sich von dem Feuerherd eines anderen Feuer zu holen. Nur Ehrlosen durfte man diese Erlaubnis verweigern.

14. ονειδός τε. Ueber τε nach ούτε — ούτε s. z. c. 8, I.

ό τρέσας. οἱ τρέσαντες ist die übliche Bezeichnung der aus der Schlacht feigegeslohenen. Vgl. Tyrt. fr. 11, 14 (Bergk p. 321) τρεσσώντων δ΄ ανδρών πῶσ ἀπόλωὶ ἀρετή. Die Feigen wurden namentlich in Sparta mit den schimpflichsten Strafen belegt.

16. ἀνέλαβε. Den Hergang erzählt Her. IX 71. Zum Ausdruck vgl. VIII 109 ἀκήκοα τοιάδε γενέσθαι ἄνδρας ἐς ἀναγκαίην ἀπειληθέντας νενικημένους ἀναμάχεσθαί τε καὶ ἀναλαμβάνειν (= reparare) τὴν προτέρην κακότητα.

έπενεις θείσαν αλτίην. Vgl. Ι 27 ἄλλοισι ἄλλας ἐπιφέρων αλτίας. κλέος μέγα έλείπετο, καὶ ή Σπάρτης εὐδαιμονίη οὐκ έξηλείφετο, έχέγρηστο γὰρ ὑπὸ τῆς Πυθίης τοῖσι Σπαρτιήτησι γρεομένοισι περί του πολέμου τούτου αυτίκα κατ' άργας έγειρομένου, η Λακεδαίμονα ανάστατον γενέσθαι υπό των βαρβάρων, η του βασιλέα σφέων απολέεσθαι. ταυτα δέ σφι έν έπεσι έξα- 5 μέτροισι γρα έγοντα ώδε.

'Υμίν δ', ω Σπάρτης οἰκήτορες εὐρυγόροιο, "Η μέγα άστυ έρικυδες ὑπ' ἀνδράσι Περσείδησι Πέρθεται, η το μεν ούκλ, ἀφ' Ἡρακλέος δε γενέθλης Πενθήσει βασιλή φθίμενον Λακεδαίμονος σύρος. Ού γαρ τον ταύρων στήσει μένος ούδε λεόντων 'Αντιβίην' Ζηνὸς γὰο ἔχει μένος οὐδέ ε φημι Στήσεσθαι, πρίν τωνό' έτερον διὰ πάντα δάσηται.

Ταῦτά τε δη ἐπιλεγόμενον Λεωνίδην, και βουλόμενον κλέος καταθέσθαι μούνων Σπαρτιητέων, αποπέμψαι τους συμμάγους 15

 ἐλείπετο ,,es blieb für ihn zurück", d. h. es überdauerte ihn unsterblicher Ruhm.

έξηλείφετο. Derselbe bild-liche Ausdruck bei Aeschyl, VII 15 τιμάς μη έξαληφθηναί ποτε.

3. αὐτίκα mit κατ' ἀρχάς verbunden wie c. 88. Ueber κατ' άργας

έγειρομένου s. z. c. 203.

4. ἀνάστατον γενέσθαι von Zerstörung. Vgl. c. 118. Aebulich oben c. 56 ἀνάστατον τὴν Ἑλλάδα ποιησαι.

7. vµîv đé, để erklärt sich daraus, dasz schon vorher den Abgesandten eines anderen Staates ein Orakel erteilt war. Wie hier IV 159 öfter.

εύουχόροιο. εὐούχορος, weitplätzig ist ein häufiges Beiwort von Städten. Vgl. Hom. Od. XIII 414 εὐούχορον Λακεδαίμονα und Pind. Nem. X 97 εὐουχόρου Σπάρ-

8. αστυ έρικυδές. Eine unge-wöhnliche Synizese. Vielleicht ist das v zu elidieren. Andere lesen:

άστυ 'ρικυδές. νπ' άνδράσι. Ueber νπο c. dat. s. z. c. 11

Персевбусь. В. г. с. 61.

9. το μεν ούκί erg. πέρθεται. 10. Λαπεδαίμονος ούφος ist Subject. ούφος att. όφος Gebiet. 11. τόν, τὸν Πέρσην.

σχήσει, έπισχήσει.

12. αντιβίην ein homerisches Wort. Vgl. Hom. II. XXI 226 πειοηθηναί τινι άντιβίην, sich mit jemandem im Kampf versuchen.

10

13. Σχήσεσθαι. Vgl. Hom. Il. ΧVII 502: ού γὰρ ἔγωγε Έκτορα Πριαμίδην μένεος σχήσεσθαι

πρίν γ' έπ' 'Αχιλλήσς καλλίτριχε βήμεναι ζππω.

τῶνδ' ἔτερον horum alterutrum, nämlich die Stadt oder den König.

διά - δάσηται νου διαδαίεσθαι zerstückeln, zerreiszen. Der Ausdruck scheint mit Beziehnng auf die Mishandlung des Leichnams des Leonidas gewählt (c. 238). πάντα ist Accus., Singul. und prädicativisch mit ετερον zu verbinden (=

ganz und gar). 14. έπιλεγόμενον. Ueber έπι-

λέγεσθαι s. z. c. 10, VIII.

15. καταθέσθαι. κλέος καταθέσθαι auch IX 78. Vgl. Thuk. IV 87 αγωνίσασθε αίδιον δόξαν καταθέσθαι. S. z. c. 178.

16. γνώμη διενειχθέντας, auch c. 229. διενειχθήναι vom Hadern auch I 173.

οίχεσθαι τους οίχομέrovs. Achnliche Verbindungen s. z. c. 175.

μάλλον η γνώμη διενειγθέντας ούτω ακόσμως οίγεσθαι τούς οί- 221 γομένους. Μαρτύριον δέ μοι και τόδε ούκ έλάγιστον τούτου πέρι γέγονε ότι και τὸν μάντιν, ός είπετο τη στρατιή ταύτη, Μεγιστίην τον Ακαρνήνα, λεγόμενον είναι τὰ ἀνέκαθεν ἀπὸ Μελάμ-5 ποδος, τούτον τον είπαντα έκτων ίρων τὰ μέλλοντά σφι έκβαίνειν, φανερός έστι Λεωνίδης αποπέμπων, ΐνα μή συναπόληταί σφι. ό δε αποπεμπόμενος αυτός μεν ουκ απελείπετο, τον δε παίδα συστρατευόμενον, έόντα οί μουνονενέα, απέπεμψε. Οί μέν νυν 222 σύμμαγοι οί αποπεμπόμενοι οίχοντό τε απιόντες και έπείθοντο 10 Λεωνίδη. Θεσπιέες δε και Θηβαΐοι κατέμειναν μούνοι παρά Λακεδαιμονίοισι, τούτων δε Θηβαίοι μεν άξκοντες έμενον καί ού βουλόμενοι (κατείγε γάρ σφεας Λεωνίδης εν ομήρων λόνω ποιεύμενος), Θεσπιέες δε έκόντες μάλιστα, οδ ούκ έφασαν απολιπόντες Λεωνίδην και τους μετ' αὐτοῦ ἀπαλλάξεσθαι, άλλὰ 15 καταμείναντες συναπέθανον, έστρατήγεε δε αύτων Δημόφιλος Διαδρόμεω.

221. 1. οὐκ ἐλάχιστον. Litotes. S. z. c. 101. In den meisten Ausgaben folgen auf yeyove noch die Worte ου γάο μοῦνον τοὺς ἄλ-λους ἀλλὰ (καὶ τὸν μάντιν); doch ist dieser Zusatz nur durch die Aldina überliefert. Die Handschriften, und zwar alle, bieten einfach γέγονε ότι καὶ τὸν μάντιν.

3. τὰ ἀνέκαθεν in temporaler Bedeutung mit Beziehung auf die Ahnen gesagt. Vgl. VI 35 τα μεν ανέκαθεν απ' Αλακοῦ γεγονώς. Ebenso V 55. VI 125.

Μελάμποδος. Melampus war ein berühmter Seher Griechenlands in mythischer Zeit. Näheres zu II 49.

4. ἐκ τῶν ἰφῶν. S. z. c. 219. 5. ἀποπέμπων. Partic. Imperfecti einem Präsens angeschlossen, Vgl. c. 129 (ἐνεῖναι).

7. απελείπετο deseruit (Leo-nidam). Vgl. c. 222 Θεσπιέες ουκ ξφασαν απολιπόντες Λεωνίδην καλ τούς μετ' αύτοῦ ἀπαλλάξεσθαι.

222. 10. ἀέχοντες καὶ οὐ βουλόμενοι. Ueber die nachdrückliche Zusammenstellung eines positiven und negativen Ausdrucks zur Bezeichnung eines und

servorum numero habuit. Was die Sache selbst anlangt, so ist die Richtigkeit der Angabe ven Plutarch, jenem ungerechten Tadler Herodots, in seiner Schrift περί κακοηθείας 'Ηροδοτ. p. 865 geleugnet; er macht dem Herodot wegen dieser Angabe sehr starke Vorwürfe, indem er es für durch-aus unwahrscheinlich hält, dasz. Leonidas die Thebaner sollte gewaltsam zurückgehalten haben, da diesem verdächtige und zweifelhafte Bundesgenossen in seiner so gefährlichen Lage gar keinen Vorteil, wol aber den gröszten Schaden hätten bringen können. Mehrere neuere Gelehrte sind dieser in der Tat plausiblen Beweisführung beigetreten, die indes keineswegs ausreicht, um Herodots durchaus klare Angabe zu verdächtigen. Leonidas behielt die Thebaner einfach deshalb zu-rück, um den thebanischen Staat von offenem Abfall abzuhalten und zu verhüten, dasz andere in der Treue schwankende Staaten sich durch das verräterische Beispiel der Thebaner zu dem gleichen Schritt verleiten lieszen. Uebrigens sagt verleiten lieszen. Uebrigens sagt Diodor IX 9, dasz nur die Thespier desselben Begriffs s. z. c. 40. Diodor IX 9, dasz nur die Thespier 11. ἐν ὁμή ρων λόγω ποι- bei Leonidas zurückgeblieben seien; εύμενος. Vgl. III 125 ἐν ἀν- Pausanias dagegen (X 20, 1) berich- δραπόδων λόγω ποιεύμενος είχε in tet, dasz mit den Thespiern aech 80

Ξέρξης δὲ ἐπεὶ ἡλίου ἀνατείλαντος σπονδάς ἐποιήσατο. 223έπισχών χρόνον ές άγορης κου μάλιστα πληθώρην πρόσοδον έποιέετο και γαρ επέσταλτο έξ Επιάλτεω ούτω, από γαρ του ούρεος ή κατάβασις συντομωτέρη τέ έστι καλ βραχύτερος ό γώρος πολλον ήπερ ή περίοδός τε καὶ ανάβασις, οί τε δη βάρ- 5 βαροι οί άμφι Ξέρξην προσήτσαν, και οί άμφι Λεωνίδην Ελληνες, ώς την έπὶ θανάτω έξοδον ποιεύμενοι, ήδη πολλώ μάλλου η κατ' άργας έπεξήτσαν ές τὸ ευρύτερον του αυγένος. τὸ μέν γαρ έρυμα του τείχεος έφυλάσσετο, οί δε άνα τας προτέρας ημέρας ύπεξιόντες ές τὰ στεινόπορα έμάχοντο, τότε δὲ συμ- 10 μίσνοντες έξω των στεινών έπιπτον πλήθει πολλοί των βαρβάρων οπισθε γάρ οι ήγεμόνες των τελέων έχοντες μάστιγας έρραπιζου πάντα ἄνδρα, αίεὶ ές τὸ πρόσω έποτρύνοντες. πολλοί μεν δή εσεπιπτον αύτων ές την θάλασσαν και διεφθείροντο, πολλώ δ' έτι πλεύνες κατεπατέρντο ζωρί ὑπ' άλλήλων. 15 ην δε λόνος ούδεις του απολλυμένου, ατε ναο επιστάμενοι τον

harrt hätten.

223. 1. σπονδάς έποιήσατο, Zur Sache vgl. c. 54.

 ἐς ἀγωρῆς πληθώρην.
 Wie hier II 173. Dafür IV 181 ἀγοοῆς πληθυούσης. Gemeint ist die Zeit des Vormittags. Ueber den Ausdruck s. z. c. 215. πρόσοδον έποιέετο, vom An-

griff. Vgl. c. 212.

4. κατάβασις. Die Perser gebrauchten zum Abstieg nur 5-6 Stunden, während sie, um auf die Höhe zu gelangen (περίοδος καλ ανάβασις) von der Abenddammerung an die ganze Nacht hindurch bis zum Morgenrot marschiert waren (c. 215. 217).

8. ές το εὐρύτερον τοῦ αὐ-χένος. Damit kann nur der c. 201 beschriebene δίοδος zwischen den beiden Engen gemeint sein. S. z. c. 201. Mit ὁ αὐχήν ist der ganze lang-gestreckte Thermopylenpass be-

9. ἔρνμα τοῦ τείχεος. Gemeint ist die Schutzmauer vor der östlichen Enge (c. 176. 215). In den früheren Tagen hatten die Helle-

Mykenäer (nicht Thebaner) ausge- mauer an den engen Stellen gekämpft, wohin sie den Feind durch scheinbare Flucht gelockt hatten.

10. τότε δὲ συμμίσγοντές ἔξω τῶν στεινῶν ist grammatisch parallel zu ὑπεξιόντες ἐς τὰ στεινόπορα construiert, wozu es auch den Gegensatz bildet. Durch diesen Parallelismus, welcher durch den Sinn vollständig gerechtfertigt erscheint, ist aber eine starke Anakoluthie entstanden, da im Folgenden ein neues Subject (πολλοl τῶν βαρβάρων) eintritt, während συμμίσγοντες dasselbe Subject mit ἐμάχοντο hat(οί Ελληνες). Ein ähnlicher Subjectswechsel unten 16.

11. πλήθει πολλοί. Wie hier VI 44 νέας πλήθει πολλάς. Häufig so. Vgl. V 31 νῆσος μεγάθει οὐ με-

γάλη.

12. τῶν τελέων. S. z. c. 81.

13. ἐρράπιζον. Ueber diesen Gebrauch vgl. c. 56. 103.

14. θάλασσαν. Vgl. c. 176 τὸ δὲ πρὸς τὴν ἦῶ τῆς ὁδοῦ θάλασσα ὑπο-δέκεται καὶ τενάγεα.

16. ούδεις λόγος τοῦ ἀπολ-λυμένου. λόγος steht in gleicher Bedeutung IV 135 τῶν ἡν ελάχιστος früheren Tagen hatten die Helle- απολλυμένων λόγος, τούτους κατέ-uen nur in der Nähe der Schutz- λιπε αὐτοῦ ταύτη (ὁ Δαρεῖος). Eben-

μέλλοντά σφι έσεσθαι θάνατον έκ των περιιόντων τὸ ούρος. άπεδείκυυντο δώμης όσον είγον μέγιστον ές τους βαρβάρους. παραγοεόμενοί τε και άτέοντες. Δούρατα μέν νυν τοισι πλέοσι 224 αύτων τηνικαύτα έτύγγανε κατεηγότα ήδη, οί δε τοίσι ξίφεσι 5 διεργάζοντο τους Πέρσας, και Λεωνίδης τε έν τούτω τω πόνω πίπτει άνηρ γενόμενος άριστος, καλ έτεροι μετ' αύτου ούνομαστοί Σπαρτιητέων, των έγω ώς ανδρών αξίων γενομένων έπυθόμην τὰ οὐνόματα έπυθόμην δε καὶ ἀπάντων των τοιηκοσίων, καὶ δη καὶ Περσέων πίπτουσι ένθαῦτα άλλοι τε πολ-10 λοὶ καὶ οὐνομαστοὶ, ἐν δὲ δὴ καὶ Δαρείου δύο παϊδες, 'Αβροκόμης τε καί Υπεράνθης, έκ τῆς 'Αρτάνεω θυγατρός Φραταγούνης γεγονότες Δαρείφ. ὁ δὲ Αρτάνης Δαρείου μὲν τοῦ βασιλέος ην άδελφεὸς, Ύστάσπεος δὲ τοῦ Αρσάμεος παίς. ος καὶ έκδιδούς την θυγατέρα Δαρείω τον οίκον πάντα τον έωυ-15 του έπέδωκε ώς μούνου οί έούσης ταύτης τέχνου. Ξέρξεω τε 225 δη δύο άδελφεοί ένθαυτα πίπτουσι μαγόμενοι ύπεο του νεκρού

so VIII 102. — τὸ ἀπολλύμενον = οἱ ἀπολλύμενοι. S. z. c. 157.

ατε γας επιστάμενοι, γας begründet den groszen Verlust der Feinde. Bei ἐπιστάμενοι — ἀπεδεί-κνυντο ist der etwas harte Subjectswechsel zu beachten. Vgl. ob. vor. S. 10.

3. παραχρεόμενοι. παραχρασθαι etwas als Nebensache ansehen, geringschätzen; als Object schwebt σωμάτων ο d. ψυχῶν vor. Vgl. Diodor XIII 60 ἀφειδῶς έχρῶντο τοῖς ἰδίοις σώμασι εἰς κοινήν σωτηρίων.

άτξοντες. ἀτέων $\Longrightarrow$ φοενοβλαβής verblendet, tollkühn. Eustathius erklärt es: βέβλαμμένος εἰς φοόνησιν ὡς ἀπὸ τῆς ἄτης. Wie hier Hom. Il. XX 332:

Αίνεία, τίς σ΄ ώδε θεῶν ἀτέοντα πελεψει ἀντία Πηλειῶνος ὑπερθύμοιο μάγεσθαι.

224. 4. ο δ δ έ. 8. z. c. 6 (ο δ έ).
5. διεργάζοντο. διεργάζεσθαι conficere, perdere auch V 20 92. Häufig so auch κατεργάζεσθαι.

πόν φ. Vgl. VIII 89 ἐν δὲ τῷ πόνα τοὐτα ἀπὸ μὲν ἔθανε ὁ στο τηγός Λριαβίγνης, ἀπὸ δὲ ἄλλοι πολλοί.

7. ἀξίων γενομένων. Bei ἀξίων ergänze man πυθέσθαι τὰ οὐνόματα αὐτῶν. Vgl. c. 96 τῶν ἐπιχωρίων ἡγεμόνων οὐ παραμέμνημαι. οὐ γὰρ ἔθνεος ἐκάστου ἐπάξιοι ήσαν (sc. τοῦ παραμεμνῆσθαι) οἱ ἡγεμόνες.

8. ἐπνθόμην — τριηκοσίων. Noch 600 Jahre später las Pausa nias (III 14, 1) die Namen der Pylenkämpfer auf einer Säule in Sparta, welche im Jahre 440 errichtet war, als die Spartaner die Gebeine ihres Königs aus den Thermopylen holten und in Sparta beisetzten.

10. $\acute{e}v$ $\eth \grave{e}$ $\eth \grave{\eta}$ $na\ell$ ist eine öfter bei Herodot wiederkehrende Wendung = atque in his etiam. $\acute{e}v$ $\eth \acute{e}$ adverbialisch wie in $\pi o \acute{g}$ $\eth \acute{e}$, $ue \tau \grave{a}$ $\eth \acute{e}$ (c. 22). Wie hier nach $\acute{e}\lambda \lambda o g$ I 185. 192. V. 102 und unt. c. 238.

11. Φοαταγούνης pers. Fråtagaunå. Ueber die sechs Frauendes Dareios s. z. III 88.

13. Τστάσπεος τοῦ Αρσάμεος

παζς. S. z. c. 11.

14. ἐκδιδούς. ἐκδιδόναι vom Vater, der die Tochter verheiratet und aussteuert auch IV 145.

olnov, Hab und Gut, Vermögen, wie oft schon bei Homer (Odyss. II 64, IV 318).

Direct Coogle

τοῦ Λεωνίδεω, Περσέων τε καὶ Λακεδαιμονίων ώθισμὸς ἐγένετο πολλὸς ἐς ὁ τοῦτόν τε ἀρετῆ οι Εληνες ὑπεξείρυσαν καὶ ἐτρέψαντο τοὺς ἐναντίους τετράκις. τοῦτο δὲ συνεστήκεε μέχρι οὖ οι σὺν Ἐπιάλτη παρεγένοντο. ὡς δὲ τούτους ῆκειν ἐπύθοντο οι Ελληνες, ἐνθεῦτεν ἤδη ἐτεροιοῦτο τὸ νεῖκος. ἔς τε 5 γὰρ τὸ στεινὸν τῆς ὁδοῦ ἀνεχώρεον ὀπίσω, καὶ παραμειψάμενοι τὸ τεῖχος ἐλθόντες ῖζοντο ἐπὶ τὸν κολωνὸν πάντες ἀλέες οι ἄλλοι πλὴν Θηβαίων. ὁ δὲ κολωνός ἐστι ἐν τῆ ἐσόδω, ὅκου νῦν ὁ λίθινος λέων ἔστηκε ἐπὶ Λεωνίδη. ἐν τούτῳ σφέας τῷ χώρῳ ἀλεξομένους μαχαίρησι, τοῖσι αὐτῶν ἐτύγχανον ἔτι περι-10 εοῦσαι, καὶ χεροὶ καὶ στόμασι κατέχωσαν οι βάρβαροι βάλλοντες, οι μὲν ἐξ ἐναντίης ἐπισπόμενοι καὶ τὸ ἔρυμα τοῦ τείχεος συγχώσαντες, οι δὲ περιελθόντες πάντοθεν περισταδόν.

226 Λακεδαιμονίων δὲ καὶ Θεσπιέων τοιούτων γενομένων,
ὅμως λέγεται ἄριστος ἀνὴρ γενέσθαι Σπαρτιήτης Διηνέκης, 15
τὸν τόδε φασὶ εἰπεῖν τὸ ἔπος πρὶν ἢ συμμῖξαί σφεας τοῖσι
Μήδοισι, πυθόμενον πρός τευ τῶν Τρηχινίων, ὡς ἐπεὰν οἱ
βάρβαροι ἀπίωσι τὰ τοξεύματα, τὸν ἥλιον ὑπὸ τοῦ πλήθεος
τῶν ὀιστῶν ἀποκρύπτουσι΄ τοσοῦτό τι πλῆθος αὐτῶν εἶναι΄
τὸν δὲ οὐκ ἐκπλαγέντα τούτοισι εἰπεῖν, ἐν ἀλογίη ποιεύμενον %

225. 3. συνεστήκεε. S. z. c. 144.

5. έτες οιούτο τὸ νεῖκος. Vgl. IX 102 ἐνθεῦτεν ἐτεςοιοῦτο τὸ πρῆγμα. Ueber νεῖκος s. z. c. 158.

6. ἀνεχώςεον όπίσω. Ueber die Abundanz s. z. c. 162.

7. Γζοντο ἐπί. Γζεσθαι ἐπί c. accus. erkläre nach Γζεσθαι ἐς (s. z. c. 15). Wie hier VIII 52 οί δὲ Πέρσαι [ζόμενοι ἔπὶ τὸν καταντίον τῆς ἀκροπόλιος σχθον.

8. ὁ δὲ κολωνὸς — ἐσόδω. Wahrscheinlich ist der nahe dem Eingange zuröstlichen Enge (c. 176) gelegene Hügel gemeint, der sich in südlicher Richtung von den warmen Quellen auf der linken Seite des heutigen Wegs erhebt; er ist etwa 30' hoch und mit Steinhaufen bedeckt.

 ἐπὶ Λεωνίδη zu Ehren des L. Vgl. Hom. II. XXIII 776 ἐπὶ Πατρόκλω πέφνεν πόδας ώκὺς Αχιλλένς. 10. το τσι ετύγχανον — περιεοῦσαι. Vgl. c. 223 δόρατα μέν νυν το τοι πλεόνεσι αὐτῶν τηνικαῦτα ἐτύγχανε κατεηγότα ἦδη.

12. ἐξ ἐναντίης ex adverso mit ἐπισπέσθαι auch VIII 7 verbunden.

το ξουμα τοῦ τείχεος wie c.

Heldentaten einzelner Spartiaten und Thespier, Inschriften auf die Pylenkämpfer, Eurytos. Aristodemos. Pantites. Abfall der Thebaner (c. 226-233).

226. 18. ύπὸ τοῦ πλήθεος steht in gleichem Sinne c, 187.

20. τὸν δὲ — εἰπεῖν. Wiederaufnahme des τὸν τόδε φασὶ εἰπεῖν τό ἔπος (oben 16).

έν αλογίη ποιέεσθαί τι ist gleichbedeutend mit der bäufiger vorkommenden Wendung έν αλογίη έχειν τι (VI 75) eder αλογίην έχειν τινός (IV 150). τὸ τῶν Μήδων πληθος, ὡς πάντα σφι ἀγαθὰ ὁ Τρηχίνιος ξεῖνος ἀγγέλλοι, εἰ ἀποκρυπτόντων τῶν Μήδων τὸν ἥλιον ὑπὸ
σκιῆ ἔσοιτο πρὸς αὐτοὺς ἡ μάχη καὶ οὐκ ἐν ἡλίφ. ταῦτα μὲν
καὶ ἄλλα τοιουτότροπα ἔπεά φασι Διηνέκεα τὸν Λακεδαιμό5 νιον λιπέσθαι μνημόσυνα. Μετὰ δὲ τοῦτον ἀριστεῦσαι λέγον- 227
ται Λακεδαιμόνιοι δύο ἀδελφεοὶ, 'Αλφεός τε καὶ Μάρων 'Ορσιφάντου παίδες. Θεσπιέων δὲ εὐδοκίμεε μάλιστα τῷ οῦνομα
ἡν Διθύραμβος 'Αρματίδεω. Θαφθεῖσι δέ σφι αὐτοῦ ταύτη, 228
τῆπερ ἔπεσον, καὶ τοῖσι πρότερον τελευτήσασι ἢ τοὺς ὑπὸ
10 Λεωνίδεω ἀποπεμφθέντας οἶχεσθαι, ἐπιγέγραπται γράμματα
λέγοντα τάδε΄

Μυριάσιν ποτε τῆδε τριηκοσίαις έμάχοντο Έκ Πελοποννάσου γιλιάδες τέτορες.

Ταῦτα μὲν δὴ τοῖσι πᾶσι ἐπιγέγραπται, τοῖσι δὲ Σπαρτιήτησι 15 ἰδίη

Ω ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε
Κείμεθα τοῖς κείνων ὅήμασι πειθόμενοι.
Λακεδαιμονίοισι μὲν δὴ τοῦτο, τῷ δὲ μάντι τόδε
Μνῆμα τόδε κλειτοῖο Μεγιστία, ὅν ποτε Μῆδοι
Σπερχειὸν ποταμὸν κτεῖναν ἀμειψάμενοι,
Μάντιος, ὅς τότε Κῆρας ἐπερχομένας σάφα εἰδῶς
Οὐκ ἔτλη Σπάρτης ἡγεμόνας προλιπεῖν.

Έπιγοάμμασι μέν νυν και στήλησι, έξω η το του μάντιος έπί-

3. και ούκ ἐν ἡλίφ. Ueber sonderen gefeiert, Vgl. Anthol. Gr. diesen negativen Zusatz s. z. c. 40. I 80:

228. 8. αὐτοῦ ταύτη. S. z. c. 10 VIII.

20

9. η τους ύπο Λεωνίδεω. Vor ὑπο Λεωνίδεω ist mit Schäfer τους eingeschoben.

12. μυριάσιν — τριηκοσίαις. Vgl. c. 185.

13. χιλιάδες τέτορες. Ge-

nauer: 3100. S. c. 202. 16. \(\delta \xi\rightarrow \xi\rightarro

Dic, hospes, nos te vidisse iacentes

Dum sanctis patriae legibus obsequimur. Sämmtliche drei Epigramme haben den Simonides zum Verfasser. Vgl. Bergk poet. lyric. p. 900. — Die in dem ersten Epigramm übergangenen Thespier wurden in einem beΑνδοες Θ΄ οξ ποτ' ξναιον ύπο προτάφοις Έλικώνος, λήματι τών αύχεί Θεσπιάς εὐούχορος. άγγέλλειν. S. z. c. 141.

17. ξήμασι mit Beziehung auf die lakonischen ξήτραι Satzungen.

20. ἀμειψάμενοι. ἀμείβεσθαι (eig. vertauschen) ist hier dem Sinne nach so viel wie διαβηναι. Vgl. Theor. II 104 ὑπὲρ θύρας οὐσον ἀμείβεσθαι. Vgl. c. 225 παραμειψάμενοι τὸ τεῖχος.

22. ovx frln non sustinuit, noluit. Häufig so bei Homer.

23. $\vec{\epsilon} \xi \omega \vec{\eta} \tau \hat{o} - \vec{\epsilon} \pi \ell \gamma \varrho \alpha \mu \mu \alpha$. $\vec{\epsilon} \xi \omega$ mit $\vec{\eta}$ verbunden, wie in $\pi \lambda \dot{\eta} \nu$ $\vec{\eta}$ und $\chi \omega \varrho l_S \vec{\eta}$. Häufiger steht in dieser Bedeutung $\vec{\epsilon} \xi \omega$ sowol wie

γραμμα, 'Αμφικτύονές είσι σφεας οι έπικοσμήσαντες, τὸ δὲ τοῦ μάντιος Μεγιστίεω Σιμωνίδης ὁ Λεωπρέπεός έστι κατὰ ξεινίην ὁ έπιγράψας.

229

Δύο δὲ τούτων τῶν τριηκοσίων λέγεται Εὔρυτόν τε καὶ 'Αριστόδημον, παρεὸν αὐτοῖσι ἀμφοτέροισι κοινῷ λόγῷ χρησα- 5 μένοισι ἢ ἀποσωθῆναι ὁμοῦ ἐς Σπάρτην, ὡς μεμετιμένοι τε ήσαν ἐκ τοῦ στρατοπέδου ὑπὸ Λεωνίδεω καὶ κατεκέατο ἐν 'Αλπηνοῖσι ὀφθαλμιεῦντες ἐς τὸ ἔσχατον, ἢ εἴ γε μὴ ἐβούλοντο νοστῆσαι, ἀποθανεῖν ᾶμα τοῖσι ἄλλοισι, παρεόν σφι τούτων τὰ ἔτερα ποιέειν οὐκ ἐθελῆσαι ὁμοφρονέειν, ἀλλὰ γνώμη διε- 10 νειχθέντας Εῦρυτον μὲν πυθόμενον τὴν τῶν Περσέων περίοδον, αἰτήσαντά τε τὰ ὅπλα καὶ ἐνδύντα, ἄγειν αὐτὸν κελεῦσαι τὸν εῖλωτα ἐς τοὺς μαχομένους, ὅκως δὲ αὐτὸν ῆγαγε, τὸν μὲν ἀγαγόντα οἴχεσθαι φεύγοντα, τὸν δὰ ἐσπεσόντα ἐς τὸν ὅμιλον διαφθαρῆναι, 'Αριστόδημον δὲ λειποψυγέοντα λειφθῆ- 15

πλήν mit Genetiv. Wie hier II 3: οὐκ είμι πρόθυμος ἐξηγέεσθαι τὰ θεῖα ποήγματα ἔξω ἢ τὰ οὐνόματα (τῶν θεῶν) μοῦνον. — τὸ ἐπίγραμμα hängt in veränderter Coustruction ebenfalls von ἐπικοσμήσαντες ab, da ἐπικοσμέειν auch mit Accus. verbunden werden kann.

229. 4. λέγεται Ευρυτον. λέγεται mit Accus. c. Inf. wie c. 56.

5. παρεόν. S. z. c. 13.

κοινῷ λόγῳ το ήσασ θαι = ὁμοφρονέειν (unten 10). Wie hier I 166 στρατεύοντες έπ' αὐτοὺς κοινῷ λόγῳ χρησώμενοι.

6. μεμετιμένοι (μετιέναι) unattisch. Dasselbe ion. Perfect. V 108. VI 1.

9. Παρεόν σφι nimmt der Deutlichkeit halber das entfernte παρεόν

αύτοῖσι (oben 5) wieder auf. 10. τὰ ἔτερα. Ueber den Artikel s. z. c. 182 (αἱ δύο).

γνώμη διενειχθέντας oppos. όμοφοονέοντας. Dieselbe Wendung c. 220.

11. περίοδος wie c. 219. 223.

13. ε Γλωτα als θεράπων. "Auch der Heloten bediente sich der Staat im Kriege: und zwar waren sie hier den spartanischen Hopliten teils als Schildknappen zugeordnet, die auch

im Gefecht sich in ihrer Nähe halten musten, um die Gefallenen oder Verwundeten fortzubringen, auch wol in die enstandenen Lücken der Linie einzutreten, teils fochten sie als Leichtbewaffnete mit Schleudern und Wurfspieszen, teils endlich wurden sie zu den mancherlei nicht eigentlich militärischen Verrichtungen, zum Herbeischaffen von Bedürfnissen, zu Schanzarbeiten und dergleichen gebraucht." Schömann. Vgl. VI 58 und vor all. IX 28.

 $\tilde{o}$ κ ω ς — $\tilde{\eta}$ γ α γ ε. $\tilde{o}$ κως = $\dot{\omega}$ ς, $\tilde{o}$ τε auch IX 66 $\tilde{o}$ κως $\hat{\eta}$ συμβολή έγίνετο. Selten so. Ueber den sonstigen Gebrauch von $\tilde{o}$ κως s. z. c. 6.

16. λειποψυχέοντα. λειποψυχέειν ο hn māchtig werden (aus körperlicher Schwäche) scheint nicht recht auf Aristodemos zu passen, da im Folgenden ausdrücklich von ihm gesagt ist ούν έθελήσαντος ἀποθνήσκειν (folg. S. 5). Wahrscheinlich ist mit Valckenaer φιλοψυχέοντα zu lesen. Vgl. VI 29: Τστιαίος φιλοψυχέιν το τοιγνόε τινά ἀναιφέεται. Das Verbum bei Tyrt. fragm. 10 γ.18 (Bergk p. 319) μηδὲ φιλοψυχέιτ ἀνδράτω μαρνάμενοι. Der Fehler (Hörfehler?) entstand wol aus dem folgenden λειφθήναι (λειποψυχέοντα λειφθήναι)

ναι. εί μέν νυν ην μουνον Αριστόδημον άλγήσαντα άπονοστήσαι ές Σπάρτην, η και όμου σφέων άμφοτέρων την κομιδήν νευέσθαι, δοκέειν έμοι ούκ αν σωι Σπαρτίήτας μηνιν ούδεμίαν προσθέσθαι, νυνί δε του μεν αύτων απολομένου, του δε 5 της μεν αύτης έγομένου προφάσιος, ούκ έθελήσαντος δε αποθυήσκειν, αναγκαίως σφι έγειν μηνίσαι μεγάλως Αριστοδήμω. Οί μέν νυν ούτω σωθήναι λέγουσι Αριστόδημον ές Σπάρτην 230 καί δια πρόφασιν τοιήνδε, οί δε άγγελου πεμφθέντα έκ του στρατοπέδου, έξεον αὐτῷ καταλαβείν τὴν μάχην γινομένην, 10 οὐκ ἐθελῆσαι, ἀλλ' ὑπομείναντα ἐν τῆ ὁδῷ περιγενέσθαι, τὸν δὲ συνάγγελον αὐτοῦ ἀπικόμενον ἐς τὴν μάχην ἀποθανεῖν. Απονοστήσας δε ές Λακεδαίμονα ο Αριστόδημος ονειδός τε 231 είχε και άτιμίην πάσχων δε τοιάδε ήτίμωτο σύτε οί πύρ ούδεις έναυε Σπαρτιητέων ούτε διελέγετο, ονειδός τε είχε ό 15 τρέσας 'Αριστόδημος καλεόμενος, άλλ' ο μεν έν τη έν Πλαταιήσι μάχη ἀνέλαβε πάσαν την ἐπενειχθείσαν οί αίτίην. Λέ- 232

1. εί μέν νυν ην, wenn es nun der Fall gewesen wäre." Die Ausdrucksweise ist ungewöhnlich.

άλγήσαντα i. e. όφθαλμιεύντα oculorum morbo dolentem.

3. δο κέειν έμοι. Ueber den absoluten Infinitiv s. z. c. 24. Im Folgenden ist die Rede von dem eingeschobenen δοκέειν έμοι abhängig gemacht, worüber näheres z. c. 171 Anf. Wir erwarteten ούκ άν σρι Σπαρτίῆται μῆνιν οὐδεμίαν προσέθεντο. Zur Bedeutung von προσθέσθαι vgl. ob. c. 11 προσθείναι τινι άτιμίην und Eur. Hek. 742 άλγος αν προσθείμεθα (αὐτῷ).

4. vvvl $\delta i = v\tilde{v}v$ δi . S.z. c. 139 Uebrigens findet sich die durch das demonstrative i verstärkte (attische) Form vvv' bei Herodot nur hier. In gleicher Bedeutung, die Wirklichkeit einem angenommenen Falle entgegensetzend, steht vvvl δi bei Lykurg in Leokr. 23.

5. τῆς μὲν αὐτῆς ἐχομένου προφάσιος. Sinn: Aristodemos stützte sich auf denselben Entschuldigungsgrund, von welchem Eurytos keinen Gebrauch machte. Der Ausdruck ἔχεσθαι προφάσιος auch VI 94, in gleicher Bedeutung steht VI 13 ἐπιλαβέσθαι προφάσιος.

6. ἀναγκαίως σφιέχειν. Die Wendung ἀναγκαίως έχει μοι auch VIII 149, IX 27.

230. 9. έξεόν erkläre nach παρεόν c. 229.

231. 13. πῦς — ἔνανε. Nach altgriechischer Satzung war es heilige Pflicht jedem zu erlauben, sich von dem Feuerherd eines anderen Feuer zu holen. Nur Ehrlosen durfte man diese Erlaubnis verweigern.

14. ονειδός τε. Ueber τε nach οὖτε — οὖτε s. z. c. 8, I.

ο τρέσας. οί τρέσαντες ist die übliche Bezeichnung der aus der Schlacht feigegeschohenen. Vgl. Tyrt. fr. 11, 14 (Bergk p. 321) τρεσσάντων δ' ανδρών πασ απόλωλ' άρετή. Die Feigen wurden namentlich in Sparta mit den schimpflichsten Strafen belegt.

16. ἀνέλαβε. Den Hergang erzählt Her. IX 71. Zum Ausdruck vgl. VIII 109 ἀκήκοα τοιδε γενέσθαι ἄνδρας ἐς ἀναγκαίην ἀπειληθέντας νενικημένους ἀναμαζεσθαίτε καὶ ἀναλαμβάνειν (= reparare) τὴν προτέρην κακότητα.

έπενειχθεῖσαν αίτίην. Vgl. Ι 27 ἄλλοισι ἄλλας ἐπιφέρων αίτίας.

νεται δε και άλλον αποπεμφθέντα αγγελον ές Θεσσαλίην των τοιηχοσίων τούτων περιγενέσθαι, τω ουνομα είναι Παντίτην νοστήσαντα δε τούτον ές Σπάρτην, ώς ητίμωτο, ἀπάγξασθαι. 233 ΟΙ δε Θηβαΐοι, των ο Λεοντιάδης έστρατήγεε, τέως μεν μετά των Ελλήνων έφντες έμαγοντο ύπ αναγκαίης έγφμενοι προς 5 την βασιλέος στρατιήν, ώς δε είδον κατυπέρτερα των Περσέων γινόμενα τὰ πρήγματα, ούτω δή, των σύν Λεωνίδη Έλλήνων έπεινομένων έπι του κολωνον, αποσγισθέντες τούτων γετράς τε προέτεινον και ήτσαν άσσον των βαρβάρων, λέγοντες του άληθέστατου των λόγων, ώς και μηδίζουσι και γην τε 10 καὶ ύδωρ ἐν πρώτοισι ἔδοσαν βασιλέι, ὑπὸ δὲ ἀναγκαίης ἐγόμενοι ές Θερμοπύλας απικοίατο, και αναίτιοι είεν του τρώματος του γεγονότος βασιλέι. ώστε ταυτα λέγοντες περιεγίνοντο. είχου γάρ και Θεσσαλούς των λόγων τούτων μάρτυρας. Ού μέντοι τά γε πάντα εὐτύχησαν : ώς γὰρ αὐτοὺς ἔλαβον οί βάρ- 15 βαροι έλθόντας, τούς μέν τινας και απέκτειναν προσιόντας, τούς δε πλεύνας αύτων πελεύσαντος Ξέρξεω έστιζον στίνματα βασιλήτα, ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ Λεοντιάδεω, τοῦ τὸν πατδα Ευρύματον τρόνω μετέπειτεν έφονευσαν Πλαταιέες στρα-

232. 2. τω - είναι. Ueber den

Infinitiv s. z. c. 3.
Παντίτην. Ueber den Casus in der Verbindung ούνομά τινι έστι s. z. c. 140.

233. 4. τέως μέν. Gegens. ώς δε είδον. τέως μέν mit folgendem τέλως δε I 85, mit μετά δε I 11.

6. κατυπέρτερα — γινόμενα τα πρήγματα. Vgl. I 67 οί Σπαρτιήται κατυπέρτεροι τῷ πολέμω έγεγόνεσαν und I 68 έσντες τῶ πολέμω

χατυπέρτεροι Τεγεητέων.
7. οὖτω δή hebt den Nachsatz hervor. S. z. c. 150.
10. τὸν ἀληθέστατον τῶν λό-

γων wie c. 104. γην καὶ ὖδως. S. z. c. 131.

12. τοώματος. τοῶμα (attisch τοαῦμα) clades auch V 120. VI

13. ἄστε — λέγοντες. Ueber die Bedeutung von ἄστε cum partic.

15. τα γε πάντα εὐτύτησαν. Zum Accus. vgl. c. 190 ταλλα ούκ εύτυχέων.

17. το ψς — ἔστιζον στίγματα. στίζειν τινὰ στίγμα auch bei Xen. Anab. V 4, 32 παΐδας τὰ ἔμπροσθεν ἐστιγμένους ἀνθέμια. ZurSache vgl. c. 35. Worin das königliche Malzeichen bestanden, ist uns nicht überliefert.

19. χοόνω μετέπειτεν. Im Frühjahr 431 v. Chr. Genauer erzählt diesen Vorgang, der die Losung zum peloponnesischen Kriege gab, Thukyd. II 2 ff. Etwa 300 thebanische Aristokraten überrumpelten unter der Führung des hier erwähnten Eurymachos nach geschehener Verabredung mit der oligar-chischen Partei in Plataeae diese damals athenische Bundesstadt bei nächtlicher Weile, um sie zum boiotischen Bunde zurückzuführen, doch wurden die eingedrungenen nach einem heftigen Straszenkampfüberwältigt und 180 derselben, die gefangen genommen waren, von den Plataeern sogleich hingerichtet.

Xerxes Gespräch mit Demaratos und Achaemenes. τηγήσαντα άνδρων Θηβαίων τετρακοσίων καὶ σχόντα τὸ ἄστυ το Πλαταιέων.

Οί μεν δή περί Θερμοπύλας Ελληνες ούτω ήγωνίσαντο, 234 Ξέοξης δε καλέσας Δημάρητον είρωτα άρξάμενος ένθένδε 5 Δημάρητε, ανήρ είς αγαθός. τεκμαίρομαι δὲ τη αληθείη σσα ναο είπας, απαντα απέβη ούτω, νύν δέ μοι είπε, χόσοι τινές είσι οί λοιποί Λακεδαιμόνιοι, και τούτων οκόσοι τοιούτοι τὰ πολέμια, είτε καὶ απαντες. Ο δ' είπε ' Ω βασιλεύ, πλήθος μέν πάντων των Λακεδαιμονίων πολλόν και πόλιες πολλαί: 10 τὸ δὲ ἐθέλεις ἐκμαθεῖν, εἰδήσεις, ἔστι ἐν τῆ Λακεδαίμονι Σπάρτη πόλις ανδρών οκτακισχιλίων μάλιστά κη, καὶ ούτοι πάντες είσι όμοιοι τοισι ένθάδε μαγεσαμένοισι. οι νε μέν άλλοι Λακεδαιμόνιοι τούτοισι μέν ούκ όμοτοι, άγαθοί δέ. Είπε πρός ταυτα Ξέρξης. Δημάρητε, τέω τρόπω απονητότατα των 15 ανδρών τούτων έπικρατήσομεν: ἴδι έξηγέεο, σὺ γαρ έγεις αὐτων τὰς διεξόδους των βουλευμάτων οἶα βασιλεύς γενόμενος. Ο δε αμείβετο ' Ω βασιλεύ, εί μεν δή συμβουλεύεαί μοι προ- 235 θύμως, δίκαιον μέ σοί έστι φράζειν τὸ ἄριστον. εί της ναυτικής στρατιής νέας τριηκοσίας αποστείλειας έπὶ τὴν Λακαιναν 20 χώρην. έστι δε έπ' αὐτη νησος έπικειμένη, τη οὔνομά έστι

nam des Leonidas (c.233-238), ρίων. Aehnlich ob. c. 30. 21, 223.

234. 5. τεμμαίρεσθαίτινι == σταθμοῦσθαί τινι (c. 11. 214).

6. πόσοι — καὶ ὁπόσοι. Directes und indirectes Fragepronomen findet sich bei Herodot öfter verbunden. Vgl. I 35. II 115. III

7. τοιοῦτοι τὰ πολέμια wie c. 238 ἀγαθοί τὰ πολέμια. Vgl. c. 111 ἄκροι τὰ πολέμια.

10. Λαπεδαίμων "Lakonien" wie VI 58. Ebenso bezeichnet 'Aθηναι das ganze Land $(= \dot{\eta} \dot{A} \tau \tau \iota \varkappa \dot{\eta})$ IX 17.

11. όχταχισχιλίων μάλιστά * n. Zur Zeit der lykurgischen Ge-setzgebung betrug die Zahl der streitbaren Spartiaten 4000 – 6000, streituaren spartiaten 4000-0000, τούπω τῶν ἀνδοῶν τούτων ἐπικραter 9000 (Plut. Lykurg c. 8). In
der Schlacht bei Plataeae kämpften
5000 Spartiaten (IX 28). — μάλιστά chen, Vgl. unt. (folg. S.11) ἔστι τῆς
κη limitiert den Zahlbegriff. Vgl. Πελοποννήσον Ισθμός.

Xerxes mishandelt den Leich- VIII 65 ἀνδρῶν μάλιστά κη τρισμυ-

12. οί γε μεν αλλοι. Die übrigen Lakedaemonier (Periöken und Heloten). μέν att. μήν.

14. ἀπονητότατα, ἀπονητί auch III 146. VI 24.

15. ἔχεις αὐτῶν τὰς διεξό-δους τῶν βουλευμάτων. Für ἔχειν ist III 156 in derselben Verbindung das synonyme ἐπίστασθαι gebraucht: ἐπίσταμαι δ' αὐτοῦ πάσας τας διεξόδους των βουλευμάτων. Vgl. III 130 έχειν την τέχνην. — διέξοδοι steht hier wie III 156 in übertragener Bedeutung, in eigentlicher I 199.

235. 18. εί — ἀποστείλειας gibt die Antwort auf die Frage τέω

δος μέζον έφη είναι Σπαρτιήτησι κατά τῆς θαλάσσης καταδε-

δυκέναι μαλλον η ύπερέχειν, αίεί τι προσδοκέων ἀπ' αὐτης τοιοῦτο ἔσεσθαι, οἶόν τι ἐγὼ ἐξηγέομαι, οὕτι τὸν σὸν στόλον προειδώς, άλλα πάντα όμοίως φοβεόμενος άνδρων στόλον, έκ 5 ταύτης ών της νήσου όρμεόμενοι φοβεόντων τους Λακεδαιμονίους, παροίκου δὲ πολέμου σωι ἐόντος οἰκητου οὐδὲν δεινοί έσονταί τοι, μη της άλλης Έλλάδος άλισχομένης ύπὸ του πεζου βωθέωσι ταύτη. καταδουλωθείσης δὲ τῆς ἄλλης Έλλάδος, άσθενες ήδη το Λακωνικου μούνου λείπεται. ην δε ταύτα μή 10 ποιέης, τάδε τοι προσδόκα έσεσθαι έστι της Πελοποννήσου ίσθμὸς στεινός· έν τούτφ τῷ χώρφ πάντων Πελοποννησίων συνομοσάντων έπὶ σοὶ μάχας Ισχυροτέρας άλλας των γενομένων προσδέχεο έσεσθαί τοι. έχεῖνο δὲ ποιήσαντι άμαχητὶ ο τε 236 Ισθμός ούτος καὶ αἱ πόλιες προσχωρήσουσι. Λέγει μετά τοῦ- 15 τον 'Αγαιμένης άδελφεός τε έων Ξέρξεω και του ναυτικού στρατού στρατηγός, παρατυχών τε τω λόγω και δείσας, μή άναγνωσθή Ξέρξης ποιέειν ταύτα ' βασιλεύ, όρέω σε άνδρὸς ένδεκόμενον λόγους, ος φθονέει τοι ευ πρήσσοντι ή και προδιδοί πρήγματα τὰ σά. καὶ γὰρ δή καὶ τρόποισι τοιούτοισι 20

χοεόμενοι οί Ελληνες χαίρουσι του τε εύτυχέειν φθονέουσι

1. Κύθηςα. Der Besitz dieser so viel zu tun macht, dasz sie dem am Eiugang des lakonischen Meer- übrigen Hellas keine Hülfe leisten busens gelegenen Insel war für Sparta von groszer Wichtigkeit; als die Athener unter Nikias dieselbe im peloponnesischen Kriege erobert hatten (424 v. Chr.) und von dort aus die Küsten Lakoniens verheerten, machten die Spartaner ihre Herausgabe zur ersten Friedensbedingung (Thuk. IV 52. 53. 118).

Xίλων gehörtzu den sieben Weisen (I 59).

3. μαιλον ή nach dem Comparativ (μέζον) wie c.50 noch πρέσσον. S. z. dies. Stelle.

5. έκ ταύτης τῆς νήσου ός-μεόμενοι. Vgl. VIII 113 έξ Άνδρου όςμεόμενος. Häufig so ένθευτεν όςμεόμενοι.

6. φοβεόντων ist Imperativ.

7. ο ίκη to v. πόλεμος οἰκήτος ist ein Krieg, der die Spartaner unmittelbar betrifft und ihnen können.

10. ἀσθενὲς ἦδη. ἦδη hat hier wie c. 184 folgernde Kraft.

11. ἔστι. Das Asyndeton wie oben.

13. συνομοσάντων έπὶ σοί. Zum Ausdruck vgl. c. 148 οί συνω-μόται έπὶ τῷ Πέρση. Ueber ἐπὶ cum dat. s. z. c. 132.

14. προσδέχεο, dafür kurz vorher προσδόκα. προσδέκεσθαι auch c. 156.

236. 16. 'Αχαιμένης. Vgl. c. 7.97.

18. αναγνωσθη, αναπεισθη. S.

19. ἐνδέκεσθαι steht in gleicher Bedeutung c. 237. Ebenso V 96. VI

20. nal yao naí ist auch VI 108 verbunden.

και τὸ κρέσσον στυγέουσι. εί δ' έπι τῆσι παρεούσησι τύχησι, των νέες νεναυηγήκασι τετρακόσιαι, αλλας έκ του στρατοπέδου τριηχοσίας αποπέμψεις περιπλώειν Πελοπόννησον, αξιόμαχοί τοι γίνονται οι άντίπαλοι άλης δε έων ό ναυτικός στρα-5 τὸς δυσμεταγείριστός τε αὐτοῖσι γίνεται, καὶ ἀρχὴν οὐκ ἀξιόμαγοί τοι έσονται, και πᾶς ὁ ναυτικός τῶ πεζῶ ἀρήξει καὶ ὁ πεξός τω ναυτικώ όμου πορευόμενος εί δε διασπάσεις, ούτε σύ έσεαι έχείνοισι γρήσιμος ούτε έχείνοι σοί, τὰ σεωυτού δὲ τιθέμενος εύ γνώμην έχε τὰ τῶν ἀντιπολέμων μὴ ἐπιλέγεσθαι 10 πρήγματα, τη τε στήσονται τον πόλεμον, τά τε ποιήσουσι, όσοι τε πλήθος είσί. ίκανοι γαρ έκεινοί γε αύτοι έωυτων πέρι φροντίζειν είσι, ήμεζε δε ήμέων ώσαύτως. Λακεδαιμόνιοι δε ην Ιωσι αντία Πέρσησι ές μάγην, ούδεν το παρεόν τρώμα ανιεύνται. 'Αμείβεται Ξέρξης τοισίδε' 'Αχαίμενες, εὐ τέ μοι δο- 237 15 κέεις λέγειν καὶ ποιήσω ταυτα. Δημάρητος δὲ λέγει μὲν τὰ αριστα έλπεται είναι έμολ, γνώμη μέντοι έσσουται ύπο σευ. ού γαο δή έκεινό γε ένδέξομαι, όκως ούκ εύνοέει τοισι έμοισι πρήγμασι, τοϊσί τε λεγομένοισι πρότερον έχ τούτου σταθμώμενος και τω ξόντι, ότι πολιήτης μέν πολιήτη ευ πρήσσοντι φθο-

1. το πρέσσον erkläre nach το ύγιαϊνον (c. 157), το ύπομένον (c. 209), το απολλύμενον (c. 223).

έπι τησι — τύχησι. Die Bedeutung von êni "auszer, zu" er-gibt sich aus dem folgenden ällas — αποπίμψεις. Nahe an diese Bedeutung von έπί streift die temporale. S. z. c. 19.

2. των. So die Handschriften. Ver-

mutlich ist éx ausgefallen.

έκ τοῦ στρατοπέδου, τὸ στρατόπεδον wird auch von der Flotte gebraucht.

8. exelvoici, den nach Kythera

9. γνώμην ἔχειν ,,einen Ent-schluss fassen" hier mit folgendem Infinitiv. Anders II 27. IV 31.

άντιπολέμων. άντιπόλεμος = πολέμιος. Unattisch, Wie hier IV 134. 140.

έπιλέγεσθαι. S. z. c. 10, VIII. 10. τη τε στήσονται πόλεμον. Vgl. c. 175.

13. τρῶμα wie c. 233. άνιεθνται von άνιᾶσθαι wieder gut machen (aus ava u. lastai heilen). Ueber die Contraction s. Bd. I Dial. S. 37. Zur Bedeutung von ανά vgl. αναλαμβάνειν c. 281 und V 121 τοῦτο τὸ τρῶμα ἀνέλαβον. - Uebrigens ist das Praesens hier in ziemlich ungewöhnlicher Weise für das Futur, gebraucht.

237. 17. ενδέξομαι. ένδέκεσθαι in gleicher Bedeutung c. 236.

οχως ούκ εύνοέει. όκως steht auch bei Herodot zuweilen für og oder ότι. Vgl. II 49 οὐ μὲν φήσω, όκως Αἰγύπτιοι πας Ἑλλήνων ἔλαβον τούτο το νόμαιον.

18. τοίσι λεγομέγοισι. Wir erwarteten ein Participium der Vergangenheit (zumal da πρότερον folgt); doch vgl. c. 209 τα λεγό-μενα und I 134 κατά λόγον τον λεγόμενον. - έκ τούτου ist mit leγομένοισι zu verbinden; über έχ beim Passiv s. z. c. 11.

σταθμοῦσθαί τινι. S. z. c. 10, II.

19. τω έόντι. Ueber die Bedeutung von tò cov s. z. c. 209.

κλέος μέγα έλείπετο, καὶ ἡ Σπάρτης εὐδαιμονίη οὐκ έξηλείφετο. έκέγοηστο γὰρ ὑπὸ τῆς Πυθίης τοῖσι Σπαρτιήτησι γρεομένοισι περί του πολέμου τούτου αυτίκα κατ' άρχας έγειρομένου, η Λακεδαίμονα ανάστατον γενέσθαι ύπο των βαρβάρων, η του βασιλέα σφέων απολέεσθαι, ταύτα δέ σφι έν έπεσι έξα- 5 μέτροισι γρα έγοντα ώδε.

'Τμίν δ', ώ Σπάρτης οἰκήτορες εὐρυγόροιο, "Η μέγα άστυ έρικυδες ύπ' ανδράσι Περσείδησι Πέρθεται, η το μεν ούκλ, ἀφ' Ἡρακλέος δε γενέθλης Πενθήσει βασιλή φθίμενον Λακεδαίμονος σύρος. Ού γὰρ τὸν ταύρων σχήσει μένος οὐδὲ λεόντων 'Αντιβίην' Ζηνὸς γὰρ ἔχει μένος οὐδέ ε φημι Στήσεσθαι, πρίν τωνό' έτερον δια πάντα δάσηται.

Ταῦτά τε δη ἐπιλεγόμενον Λεωνίδην, καὶ βουλόμενον κλέος καταθέσθαι μούνων Σπαρτιητέων, αποπέμψαι τους συμμάχους 15

ἐλείπετο "es blieb für ihn zurück", d. h. es überdauerte ihn

unsterblicher Ruhm. ἐξηλείφετο. Derselbe bild-liche Ausdruck bei Aeschyl. VII 15

τιμάς μή έξαληφθηναί ποτε. 3. αὐτίκα mit κατ' άρχάς verbunden wie c. 88. Ueber κατ' άρχάς

έγειρομένου s. z. c. 203.

4. ανάστατον γενέσθαι von Zerstörung. Vgl. c. 118. Aehnlich oben c. 56 ανάστατον την Ελλάδα ποιήσαι.

7. vµîv đέ, để erklärt sich daraus, dasz schon vorher den Abge-sandten eines anderen Staates ein Orakel erteilt war. Wie hier IV 159 öfter.

εύουχόςοιο. εὐούχοςος, weitplätzig ist ein häufiges Beiwort von Städten. Vgl. Hom. Od. XIII 414 εὐούχοςου Λακεδαίμονα und Pind. Nem. X-97 εὐουχόςου Σπάς-

8. αστυ έρικυδές. Eine unge-wöhnliches. Vielleicht ist das vzu elidieren. Andere lesen: άστυ 'οικυδές. νπ' άνδοάσι. Ueber νπό c. dat.

Персевбусь. 8. г. с. 61.

9. το μεν ούκι erg. πέρθεται. 10. Aanedaluoros ovoos ist Subject. ovoos att. opos Gebiet.

11. τόν, τὸν Πέρσην.

σχήσει, έπισχήσει.

12. αντιβίην ein homerisches Wort, Vgl. Hom. II. XXI 226 πειοηθηναί τινι άντιβίην, sich mit jemandem im Kampf versuchen.

10

13. Σχήσεσθαι. Vgl. Hom. Il. ΧVII 502: ού γάρ έγωγε Έκτορα Πριαμίδην μένεος σχήσεσθαι

πρίν γ' έπ' Αχιλίησος καλλίτριχε βήμεναι ζππο.

τῶνδ' ἔτερον horum alterutrum, .nämlich die Stadt oder den König.

διά — δάσηται νου διαδαίεσθαι zerstückeln, zerreiszen. Der Ausdruck scheint mit Beziehnng auf die Mishandlung des Leichnams des Leonidas gewählt (c. 238). πάντα ist Accus., Singul. und prädicativisch mit ετερον zu verbinden (= ganz und gar).

14. έπιλεγόμενον. Ueber έπι-

λέγεσθαι s. z. c. 10, VIII.

15. καταθέσθαι. κλέος καταθέσθαι auch IX 78. Vgl. Thuk. IV 87 αγωνίσασθε αίδιον δόξαν καταθέσθαι. S. z. c. 178.

16. γνώμη διενειχθέντας, auch c, 229. διενειχθήναι vom Hadern auch I 173.

οίχεσθαι τούς οίχομένους. Achnliche Verbindungen s. z. c. 176.

μάλλον η γνώμη διενειγθέντας ούτω ακόσμως οίγεσθαι τούς οί- 221 τομένους. Μαρτύριον δέ μοι καὶ τόδε ούκ έλάγιστον τούτου πέρι γέγονε ότι και τὸν μάντιν, ός είπετο τη στρατιή ταύτη, Μεγιστίην τον Ακαρνήνα, λεγόμενον είναι τὰ ἀνέκαθεν ἀπὸ Μελάμ-5 ποδος, τούτον τον είπαντα έκτων ίρων τὰ μέλλοντά σφι έκβαίνειν, φανερός έστι Λεωνίδης αποπέμπων, ΐνα μη συναπόληταί σφι. ό δὲ ἀποπεμπόμενος αὐτὸς μὲν οὐκ ἀπελείπετο, τὸν δὲ παίδα συστρατευόμενον, έόντα οί μουνογενέα, απέπεμψε. Οί μέν νυν 222 σύμμαγοι οί αποπεμπόμενοι οίχοντό τε απιόντες καὶ ἐπείθοντο 10 Λεωνίδη, Θεσπιέες δε και Θηβαΐοι κατέμειναν μούνοι παρά Λακεδαιμονίοισι, τούτων δε Θηβαΐοι μεν άξκοντες ξμενον καί ού βουλόμενοι (κατείχε γάρ σφεας Λεωνίδης εν όμήρων λόγω ποιεύμενος), Θεσπιέες δε έκόντες μάλιστα, οδ ούκ έφασαν άπολιπόντες Λεωνίδην και τους μετ' αυτου απαλλάξεσθαι, άλλά 15 καταμείναντες συναπέθανου, έστρατήγεε δε αυτών Δημόφιλος Διαδοόμεω.

221. 1. ovx έλάχιστον. Litotes. S. z. c. 101. In den meisten Ausgaben folgen auf yéyove noch die Worte ov yao μοῦνον τοὺς ἄλ-λους ἀλλὰ (καὶ τὸν μάντιν); doch ist dieser Zusatz nur durch die Aldina überliefert. Die Handschriften, und zwar alle, bieten einfach γέγονε ότι καὶ τὸν μάντιν.

3. τὰ ἀνέκαθεν in temporaler Bedeutung mit Beziehung auf die Ahnen gesagt. Vgl. VI 35 τα μεν ανέκαθεν απ' Αίακοῦ γεγονώς.

Ebenso V 55. VI 125.

Μελάμποδος. Melampus war ein berühmter Seher Griechenlands in mythischer Zeit. Näheres zu II 49.

4. ἐκ τῶν ἰρῶν. S. z. c. 219. 5. ἀποπέμπων. Partic. Imperfecti einem Präsens angeschlossen.

Vgl. c. 129 (ἐνεῖναι). 7. ἀπελείπετο deseruit (Leonidam). Vgl. c. 222 Θεσπιέες ουκ έφασαν απολιπόντες Λεωνίδην καλ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀπαλλάξεσθαι.

222. 10. ἀέκοντες καὶ οὐ βουλόμενοι. Ueber die nachdrückliche Zusammenstellung eines positiven und negativen Ausdrucks zur Bezeichnung eines und

servorum numero habuit. Was die Sache selbst anlangt, so ist die Richtigkeit der Angabe ven Plutarch, jenem ungerechten Tadler Herodots, in seiner Schrift περί κακοηθείας Ηροδοτ. p. 865 geleugnet; er macht dem Herodot wegen dieser Angabe sehr starke Vorwürfe, indem er es für durch-aus unwahrscheinlich hält, dasz. Leonidas die Thebaner sollte gewaltsam zurückgehalten haben, da diesem verdächtige und zweifelhafte Bundesgenossen in seiner so gefährlichen Lage gar keinen Vorteil, wol aber den gröszten Schaden hat-ten bringen können. Mehrere neuere Gelehrte sind dieser in der Tat plausiblen Beweisführung beigetreten, die indes keineswegs ausreicht, um Herodots durchaus klare Angabe zu verdächtigen. Leonidas behielt die Thebaner einfach deshalb zu-rück, um den thebanischen Staat von offenem Abfall abzuhalten und zu verhüten, dasz andere in der Treue schwankende Staaten sich durch das verräterische Beispiel der Thebaner zu dem gleichen Schritt verleiten lieszen. Uebrigens sagt Diodor IX 9, dasz nur die Thespier desselben Begriffs s. z. c. 40.

11. ἐν ὁμῆρωνλόγω ποιενμενος. Vgl. III 125 ἐν ἀνδραπόδων λόγω ποιεύμενος εἰχε in tet, dasz mit den Thespiern noch 80

Ξέρξης δὲ έπεὶ ἡλίου ἀνατείλαντος σπονδάς ἐποιήσατο, 223 έπισχών χρόνον ές άγορης κου μάλιστα πληθώρην πρόσοδον έποιέετο καὶ γὰρ ἐπέσταλτο ἐξ Ἐπιάλτεω οῦτω. ἀπὸ γὰρ τοῦ ούρεος ή κατάβασις συντομωτέρη τέ έστι καλ βραχύτερος ό γώρος πολλον ήπερ ή περίοδός τε καὶ ανάβασις, οί τε δη βάρ- 5 βαροι οί άμφι Ξέρξην προσήτσαν, και οί άμφι Λεωνίδην Έλληνες, ώς την έπι θανάτω έξοδον ποιεύμενοι, ήδη πολλώ μαλλου η κατ' άργας έπεξήνσαν ές τὸ ευρύτερου τοῦ αυγένος. τὸ μέν γὰρ ἔρυμα τοῦ τείχεος ἐφυλάσσετο, οί δὲ ἀνὰ τὰς προτέρας ήμέρας ύπεξιόντες ές τὰ στεινόπορα έμάγοντο, τότε δὲ συμ- 10 μίσγοντες έξω των στεινών έπιπτον πλήθει πολλοί των βαρβάρων ὅπισθε γὰρ οἱ ἡγεμόνες τῶν τελέων ἔχοντες μάστιγας έρραπιζου πάντα άνδρα, αίεὶ ές τὸ πρόσω έποτρύνουτες, πολλοί μεν δή έσεπιπτον αὐτῶν ές τὴν θάλασσαν και διεφθείροντο, πολλώ δ' έτι πλεύνες κατεπατέοντο ζωοί ὑπ' ἀλλήλων. 15 ην δε λόγος οὐδείς του ἀπολλυμένου. ᾶτε γὰρ ἐπιστάμενοι τὸν

harrt hätten.

223. 1. σπονδάς έποιήσατο. Zur Sache vgl. c. 54.

 ἐς ἀγωρῆς πληθώρην.
 Wie hier II 173. Dafür IV 181 ἀγοοῆς πληθυούσης. Gemeint ist die Zeit des Vormittags. Ueber den Ausdruck s. z. c. 215.

πρόσοδον έποιέετο, vom An-

griff. Vgl. c. 212.

4. κατάβασις. Die Perser gebrauchten zum Abstieg nur 5-6 Stunden, während sie, um auf die Höhe zu gelangen (περίοδος καὶ ανάβασις) von der Abenddämmerung an die ganze Nacht hindurch bis zum Morgenrot marschiert waren (c. 215. 217).

8. ές τὸ εὐρύτερον τοῦ αὐzévos. Damit kann nur der c. 201 beschriebene δίοδος zwischen den beiden Engen gemeint sein. S. z. c. 201. Mit ὁ αὐχην ist der ganze lang-gestreckte Thermopylenpass bezeichnet.

9. ἔφυμα τοῦ τείχεος. Gemeint ist die Schutzmauer vor der öst-

Mykenäer (nicht Thebaner) ausge- mauer an den engen Stellen gekämpft, wohin sie den Feind durch scheinbare Flucht gelockt hatten.

10. τότε δὲ συμμίσγοντές ἔξω τῶν στεινῶν ist grammatisch parallel zu ὑπεξιόντες ἐς τὰ στεινόπορα construiert, wozu es auch den Gegensatz bildet. Durch diesen Parallelismus, welcher durch den Sinn vollständig gerechtfertigt erscheint. ist aber eine starke Anakoluthie entstanden, da im Folgenden ein neues Subject (πολλοί των βαρβάοων) eintritt, während συμμίσγον-τες dasselbe Subject mit έμάχοντο hat(oi"Ellnveg). Ein ähnlicher Subjectswechsel unten 16.

11. πλήθει πολλοί. Wie hier VI 44 νέας πλήθει πολλάς. Häufig so. Vgl. V 31 νησος μεγάθει ού με-

γάλη.

12. τῶν τελέων. S. z. c. 81.

13. έρράπιζου. Ueber diesen Gebrauch vgl. c. 56. 103.

14. θάλασσαν. Vgl. c. 176 τὸ δὲ πρὸς τὴν ἦῶ τῆς ὁδοῦ θάλασσα ὑποδέκεται καὶ τενάγεα.

16. ούδεις λόγος τοῦ ἀπολ-λυμένου. λόγος steht in gleicher Bedeutung IV 135 τῶν ἡν ἐλάχιστος lichen Enge (c. 176. 215). In den Bedeutung IV 135 τῶν ἡν ἐλάχιστος früheren Tagen hatten die Helle- ἀπολλυμένων λόγος, τούτους κατέnen nur in der Nähe der Schutz- λιπε αὐτοῦ ταὐτη (ὁ Δαρεῖος). Eben-

μέλλοντά σφι έσεσθαι θάνατον έχ των περιιόντων τὸ ούρος. άπεδείκνυντο φώμης όσον είχον μέγιστον ές τούς βαρβάρους, παραγοεόμενοί τε και άτέοντες. Δούρατα μέν νυν τοισι πλέοσι 224 αύτων τηνικαύτα έτύγγανε κατεηγότα ήδη, οί δε τοίσι ξίφεσι 5 διεργάζοντο τους Πέρσας, και Λεωνίδης τε έν τούτω τω πόνω πίπτει άνηρ γενόμενος άριστος, καλ έτεροι μετ' αύτου ούνομαστοί Σπαρτιητέων, των έγω ως ανδρών αξίων γενομένων έπυθόμην τὰ οὐνόματα έπυθόμην δὲ καὶ ἀπάντων των τριηκοσίων, καὶ δὴ καὶ Περσέων πίπτουσι ένθαῦτα άλλοι τε πολ-10 λοί και οὐνομαστοί, ἐν δὲ δὴ και Δαρείου δύο παϊδες, 'Αβροκόμης τε καί Υπεράνθης, έκ τῆς Αρτάνεω θυγατρός Φραταγούνης γεγονότες Δαρείφ. ὁ δὲ Αρτάνης Δαρείου μεν τοῦ βασιλέος ην άδελφεός, Υστάσπεος δὲ τοῦ Αρσάμεος παζς, ος καὶ έκδιδούς την θυγατέρα Δαρείω τον οίκον πάντα τον έωυ-15 του επέδωκε ώς μούνου οί εούσης ταύτης τέκνου. Ξέρξεώ τε 225 δή δύο άδελφεοί ένθαυτα πίπτουσι μαγόμενοι ύπερ του νεκρού

so VIII 102. — τὸ ἀπολλύμενον = οἱ ἀπολλύμενοι. S. z. c. 157.

ατε γὰο ἐπιστάμενοι, γάο οὐνόματα αὐτών. begründet den groszen Verlust der ἐπιχωρίων ἡγεμόνι Feinde. Bei ἐπιστάμενοι — ἀπεθεί μνημαι. οὐ γὰο κνυντο ist der etwas harte Sub- ἐπάξιοι ἦσαν (sc jectswechsel zu beachten. Vgl. ob. σθαί) οἱ ἡγεμόνες. vor. S.10.

3. παραχρεόμενοι. παραχράσθαι etwas als Nebensache anseben, geringschätzen; als Object schwebt σωμάτων ο d. ψυχῶν vor. Vgl. Diodor XIII 60 ἀφειδῶς ἐχρῶντο τοῖς ἰδίοις σώμασι εἰς κοινὴν σωτηρίων.

άτξοντες. άτξων φορενοβλαβής verblendet, tollkühn. Eustathius erklärt es: βέβλαμμένος εἰς φοόνησιν ὡς ἀπό τῆς ἄτης. Wie hier Hom. Il. XX 332:

Αἰνεία, τίς σ' ώδε θεῶν ἀτέοντα κελεύει

άντία Πηλειώνος ὑπερθύμοιο μάχεσθαι.

224. 4. οί δέ. S. z. c. 6 (ὁ δέ). 5. διεργάζοντο. διεργάζεσθαι conficere, perdere auch V 20 92. Häufig so auch κατεργάζεσθαι.

πόν φ. Vgl. VIII 89 έν δὲ τῶ πόνω τούτω ἀπὸ μὲν ἔθανε ὁ στοατηγός 'Αριαβίγνης, ἀπὸ δὲ ἄλλοι πολλοί.

7. ἀξίων γενομένων. Bei ἀξίων ergänze man πυθέσθαι τὰ οὐνόματα αὐτῶν. Vgl. c. 96 τῶν ἐπιχωρίων ἡγεμόνων οὐ παραμέμνημαι. οὐ γὰρ ἔθνεος ἐκάστου ἐπάξιοι ήσαν (sc. τοῦ παραμεμνῆσθαι) οἱ ἡγεμόνες.

8. ἐπυθόμην — τριηκοσίων. Noch 600 Jahre später las Pausa nias (III 14, 1) die Namen der Pylenkämpfer auf einer Säule in Sparta, welche im Jahre 440 errichtet war, als die Spartaner die Gebeine ihres Königs aus den Thermopylen holten und in Sparta beisetzten.

10. $\ell \nu \delta k \delta \dot{\eta} \kappa \alpha \ell$ ist eine öfter bei Herodot wiederkehrende Wendung = atque in his etiam. $\ell \nu \delta \dot{\epsilon}$ adverbialisch wie in $\pi \rho \dot{\varrho} s \delta \dot{\epsilon}$, $\nu \epsilon \dot{\nu} \delta \dot{\epsilon}$ (c. 22). Wie hier nach $\ell \lambda \dot{\nu} \delta \dot{\epsilon}$ (J. 22). Vie hier nach $\ell \lambda \dot{\nu} \delta \dot{\epsilon}$ (c. 23).

11. Φοαταγούνης pers. Fratagauna. Ueber die sechs Frauen des Dareios s. z. III 88.

13. Υστάσπεος τοῦ Άρσάμεος παίς, S. z. c. 11.

14. ến ở t ở o v ç. ἐκδιδόναι vom Vater, der die Tochter verheiratet und aussteuert auch IV 145.

olnov, Hab und Gut, Vermögen, wie oft schon bei Homer (Odyss. II 64. IV 318).

Divised of Google

τοῦ Λεωνίδεω, Περσέων τε καὶ Λακεδαιμονίων ώθισμὸς ἐγένετο πολλὸς ἐς ὅ τοῦτόν τε ἀρετῆ οι Ἑλληνες ὑπεξείρυσαν καὶ ἐτρέψαντο τοὺς ἐναντίους τετράκις. τοῦτο δὲ συνεστήκεε μέχρι οὖ οι σὺν Ἐπιάλτη παρεγένοντο. ὡς δὲ τούτους ῆκειν ἐπύθοντο οι Ἑλληνες, ἐνθεῦτεν ἤδη ἐτεροιοῦτο τὸ νεῖκος. ἔς τε 5 γὰρ τὸ στεινὸν τῆς ὁδοῦ ἀνεχώρεον ὀπίσω, καὶ παραμειψάμενοι τὸ τεῖχος ἐλθόντες ἵζοντο ἐπὶ τὸν κολωνὸν πάντες άλέες οι ἄλλοι πλὴν Θηβαίων. ὁ δὲ κολωνός ἐστι ἐν τῆ ἐσόδω, ὅκου νῦν ὁ λίθινος λέων ἔστηκε ἐπὶ Λεωνίδη. ἐν τούτω σφέας τῷ χώρω ἀλεξομένους μαχαίρησι, τοῖσι αὐτῶν ἐτύγχανον ἔτι περι-10 εοῦσαι, καὶ χεροὶ καὶ στόμασι κατέχωσαν οι βάρβαροι βάλλοντες, οι μὲν ἐξ ἐναντίης ἐπισπόμενοι καὶ τὸ ἔρυμα τοῦ τείχεος συγχώσαντες, οι δὲ περιελθόντες πάντοθεν περισταδόν.

226 Λακεδαιμονίων δὲ καὶ Θεσπιέων τοιούτων γενομένων, ὅμως λέγεται ἄριστος ἀνὴρ γενέσθαι Σπαρτιήτης Διηνέκης, 15 τὸν τόδε φασὶ εἰπεῖν τὸ ἔπος πρὶν ἢ συμμίζαι σφεας τοῖσι Μήδοισι, πυθόμενον πρός τευ τῶν Τρηχινίων, ὡς ἐπεὰν οἰ βάρβαροι ἀπίωσι τὰ τοξεύματα, τὸν ἥλιον ὑπὸ τοῦ πλήθεος τῶν ὀἰστῶν ἀποκρύπτουσι τοσοῦτό τι πλῆθος αὐτῶν εἶναι τὸν δὲ οὐκ ἐκπλανέντα τούτοισι εἰπεῖν, ἐν ἀλονίη ποιεύμενον 30

225. 3. συνεστήκεε. S. z. c.

5. έτες οιοῦτο τὸ νεῖκος. Vgl. IX 102 ένθεῦτεν έτεςοιοῦτο τὸ πρῆγμα. Ueber νεῖκος s. z. c. 158.

6. ἀνεχώφεον ὀπίσω. Ueber die Abundanz s. z. c. 162.

7. Γζοντο ἐπί. Γζεσθαι ἐπί c. accus. erkläre nach Γζεσθαι ἐς (s. z. c. 15). Wie hier VIII 52 οί δὲ Πέρσαι Γζόμενοι ἔπὶ τὸν καταντίον τῆς ἀκροπόλιος ὅχθον.

8. ὁ δὲ κολωνὸς — ἐσόδω.
Wahrscheinlich ist der nahe dem
Eingange zuröstlichen Enge (c. 176)
gelegene Hügel gemeint, der sich in
südlicher Richtung von den warmen
Quellen auf der linken Seite des
heutigen Wegs erhebt; er ist etwa
30 hoch und mit Steinhaufen bedeckt.

 ἐπὶ Λεωνίδη zu Ehren des L. Vgl. Hom. II. XXIII 776 ἐπὶ Πατ τρόκλω πέφνεν πόδας ωπὸς Άχιλλεύς. 10. το εσι έτύγχανον — περιεοῦσαι. Vgl. c. 223 δόρατα μέν νυν το εσι πλεόνεσι αὐτῶν τη νικαῦτα ἐτώνονε κατεπνέα ἄδη

έτύγχανε κατεηγότα ήδη. 12. έξ έναντίης ex adverso mit έπισπέσθαι auch VIII 7 verbunden.

τὸ ἔφυμα τοῦ τείχεος wie c.

Heldentaten einzelner Spartiaten und Thespier, Inschriften auf die Pylenkämpfer, Eurytos. Aristodemos. Pantites. Abfall der Thebaner (c. 226—233).

226. 18. ὑπὸ τοῦ πλήθεος steht in gleichem Sinne c. 187.

20. τὸν δὲ — εἰπεῖν. Wiederaufnahme des τὸν τόδε φασὶ εἰπεῖν τό ἔπος (oben 16).

έν αλογίη ποιέεσθαι τι ist gleichbedeutend mit der hänfiger vorkommenden Wendung έν αλογίη έχειν τι (VI 75) oder αλογίην έχειν τινός (IV 150).

τὸ τῶν Μήδων πληθος, ὡς πάντα σφι ἀγαθὰ ὁ Τρηγίνιος ξεῖνος αγγέλλοι, εί αποκρυπτόντων των Μήδων του ήλιον ύπο σκιή έσοιτο πρός αὐτοὺς ή μάχη και οὐκ ἐν ήλίω. ταῦτα μὲν καὶ αλλα τοιουτότροπα ἔπεά φασι Διηνέκεα του Λακεδαιμό-5 νιον λιπέσθαι μνημόσυνα. Μετά δε τούτον αριστεύσαι λέγον- 227 ται Λακεδαιμόνιοι δύο άδελφεοί, Άλφεός τε και Μάρων Όρσιφάντου παϊδες. Θεσπιέων δε εὐδοκίμεε μάλιστα τῶ οὖνομα ην Διθύραμβος Αρματίδεω. Θαφθείσι δέ σφι αὐτοῦ ταύτη, 228 τηπερ έπεσον, και τοίσι πρότερον τελευτήσασι η τούς υπό 10 Λεωνίδεω αποπεμφθέντας οίγεσθαι, έπιγέγραπται γράμματα λένοντα τάδε

Μυριάσιν ποτε τηθε τριηκοσίαις εμάγοντο Έκ Πελοποννάσου γιλιάδες τέτορες.

Ταύτα μεν δή τοίσι πασι επιγέγραπται, τοίσι δε Σπαρτιήτησι 15 idin .

20

'Ω ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε Κείμεθα τοζο κείνων δήμασι πειθόμενοι. Λακεδαιμονίοισι μέν δή τουτο, τω δε μάντι τόδε Μυήμα τόδε κλειτοίο Μενιστία, ου ποτε Μήδοι Σπερχειού ποταμού κτείναν αμειψάμενοι, Μάντιος, ος τότε Κῆρας ἐπερχομένας σάφα είδως Ούκ έτλη Σπάρτης ήγεμόνας προλιπείν.

Έπιγράμμασι μέν νυν καί στήλησι, έξω ή το του μάντιος έπί-

3. xal ovx év nlig. Ueber sonderen gefeiert, Vgl. Anthol. Gr. diesen negativen Zusatz s. z. c. 40. I 80:

228. 8. αύτοῦ ταύτη. 8. z. c. 10 VIII.

9. η τους υπό Λεωνίδεω. Vor υπο Λεωνίδεω ist mit Schäfer τους eingeschoben.

12. μυριάσιν - τριηκοσίαις. Vgl. c. 185.

13. χιλιάδες τέτορες. Ge-

nauer: 3100. S. c. 202. 16. a geir', ayyélleir. Vgl. Cic. Tusc. I 42:

> Dic, hospes, nos te vidisse iacentes

Dum sanctis patriae legibus obsequimur.

Sämmtliche drei Epigramme haben den Simonides zum Verfasser. Vgl. Bergk poet, lyric. p. 900. - Die in dem ersten Epigramm übergangenen Thespier wurden in einem be-

Ανδρες θ' οί ποτ' ξναιον υπό κροτάφοις Έλικῶνος, λήματι των αύχει Θεσπιάς ευ-

evzopos. αγγέλλειν. S. z. c. 141.

17. δήμασι mit Beziehung auf die lakonischen δήτραι Satzungen.

20. αμειφάμενοι. αμείβεσθαι (eig. vertauschen) ist hier dem Sinne nach so viel wie διαβήναι. Vgl. Theorr. II 104 υπέρ θύρας οὐ-δον ἀμείβεσθαι. Vgl. c. 225 παραμειψάμενοι το τείχος.

22. ovx frly non sustinuit, noluit. Häufig so bei Homer.

23. έξω η τὸ - ἐπίγραμμα. έξω mit η verbunden, wie in πλην η und zwols η. Häufiger steht in dieser Bedeutung έξω sowol wie γραμμα, 'Αμφικτύονές είσί σφεας οί έπικοσμήσαντες, τὸ δὲ του μάντιος Μεγιστίεω Σιμωνίδης ο Λεωπρέπεος έστι κατά ξεινίην ὁ ἐπινοάψας.

Δύο δὲ τούτων των τριηκοσίων λέγεται Εύρυτον τε καὶ 229 Αριστόδημον, παρεόν αύτοζοι άμφοτέροισι κοινώ λόγω γρησα- 5 μένοισι η αποσωθήναι όμου ές Σπάρτην, ώς μεμετιμένοι τε ήσαν έκ του στρατοπέδου υπό Λεωνίδεω και κατεκέατο έν Αλπηνοίσι όφθαλμιεύντες ές τὸ ἔσχατον, η εί γε μη έβούλοντο νοστήσαι, αποθανείν αμα τοίσι άλλοισι, παρεόν σφι τούτων τὰ έτερα ποιέειν οὐκ έθελήσαι ὁμοφρονέειν, άλλὰ γνώμη διε- 10 νειγθέντας Εύρυτον μεν πυθόμενον την των Περσέων περίοδον, αlτήσαντά τε τὰ οπλα καὶ ἐνδύντα, ἄγειν αὐτὸν κελεῦσαι του είλωτα ές τους μαγομένους, όκως δε αυτου ήγαγε, του μεν άγαγόντα οξιεσθαι φεύγοντα, τον δε έσπεσόντα ές τον ομιλον διαφθαρήναι, Αριστόδημον δε λειποψυγέοντα λειφθή- 15

μα hängt in veränderter Construction ebenfalls von έπικοσμήσαντες ab, da έπικοσμέειν auch mit Accus. verbunden werden kann.

229. 4. λέγεται Εύρυτον. λέyerat mit Accus. c. Inf. wie c. 56.

5. παρεόν. S. z. c. 13.

ποινώ λόγω χρήσασθαι == ομοφορνέειν (unten 10). Wie hier I 166 στρατεύοντες έπ' αυτούς ποινώ λόγω χρησάμενοι.

6. μεμετιμένοι (μετιέναι) unattisch, Dasselbe ion. Perfect. V 108. VI 1.

9. Παρεόν σφι nimmt der Deutlichkeit halber das entfernte παρεόν αύτοζοι (oben 5) wieder auf.

10. τὰ ἔτερα. Ueber den Artikel s. z. c. 182 (al δύο).

γνώμη διενειχθέντας ορpos. ὁμοφουέοντας. Dieselbe Wendung c. 220.

11. περίοδος wie c. 219. 223.

13. ε ίλωτα als θεράπων. ,, Auch der Heloten bediente sich der Staat im Kriege: und zwar waren sie hier den spartanischen Hopliten teils als Schildknappen zugeordnet, die auch vai).

πλήν mit Genetiv. Wie hier II 3: im Gefecht sich in ihrer Nähe halούν είμλ πρόθυμος ἐξηγέεσθαι τὰ ten musten, um die Gefallenen oder
δεῖα πρήγματα ἔξω ἢ τὰ οὐνόματα Verwundeten fortzubringen, auch
(τῶν θεῶν) μοῦνον. — το ἐπίγραμ- wol in die enstandenen Lūcken der Linie einzutreten, teils fochten sie als Leichtbewaffnete mit Schleudern undWurfspieszen, teils endlich wurden sie zu den mancherlei nicht eigentlich militärischen Verrichtungen, zum Herbeischaffen von Be-dürfnissen, zu Schanzarbeiten und dergleichen gebraucht." Schömann. Vgl. VI 58 und vor all. IX 28.

 $\ddot{o}$ κως $-\ddot{\eta}$ γ α γ ε. $\ddot{o}$ κως $=\dot{\omega}$ ς, $\ddot{o}$ τε auch IX 66 $\ddot{o}$ κως $\ddot{\eta}$ συμβολ $\dot{\eta}$ έγίvero. Selten so. Ueber den sonstigen Gebrauch von öxog s. z. c. 6.

15. λειποψυχέοντα. λειποψυχέειν ohnmächtig werden (aus körperlicher Schwäche) scheint nicht recht auf Aristodemos zu passen, da im Folgenden ausdrücklich von ihm gesagt ist ούκ έθελήσαντος άποθνήσκειν (folg. S. 5). Wahrscheinlich ist mit Valckenaer φιλοψυχέοντα zn lesen. Vgl. VI 29: Ίστιαίος φιλοψυχίην τοιήνδε τινά άναιρέεται. Das Verbum bei Tyrt. fragm. 10 v. 18 (Bergk p. 319) μηδε φιλοψυχείτ ανδράσι μαρνάμενοι. Der Fehler (Hörfehler?) entstand wol aus dem folgenden Aziφθήναι (λειποψυχέοντα λειφθή-

ναι, εί μέν νυν ήν μούνον Αριστόδημον άλγήσαντα άπονοστήσαι ές Σπάρτην, η και όμου σφέων άμφοτέρων την κομιδήν γενέσθαι, δοκέειν έμοι ούκ αν σφι Σπαρτιήτας μηνιν ούδεμίαν προσθέσθαι, νυνί δε του μεν αύτων απολομένου, του δε 5 της μεν αυτης έχομένου προφάσιος, ούκ έθελήσαντος δε αποθυήσκειν, αναγκαίως σωι έγειν μηνίσαι μεγάλως Αριστοδήμω. Οί μέν νυν ούτω σωθήναι λένουσι Αριστόδημον ές Σπάρτην 230 και διά πρόφασιν τοιήνδε, οι δε άγγελον πεμφθέντα έκ του στρατοπέδου, έξεον αύτω καταλαβείν την μάγην γινομένην, 10 ούκ έθελησαι, άλλ' υπομείναντα έν τη όδω περιγενέσθαι, τον δε συνάγγελον αύτου άπικόμενον ές την μάχην άποθανείν. Απονοστήσας δε ές Λακεδαίμονα ο Αριστόδημος ονειδός τε 231 είχε και άτιμίην πάσχων δε τοιάδε ήτίμωτο ούτε οί πύρ ούδεις έναυε Σπαρτιητέων ούτε διελέγετο, ονειδός τε είχε ό 15 τρέσας 'Αριστόδημος καλεόμενος, άλλ' ὁ μὲν ἐν τῆ ἐν Πλαταιῆσι μάγη ἀνέλαβε πάσαν την ἐπενειγθεϊσάν οί αίτίην. Λέ- 232

1. εἰ μέν νυν ην, wenn es nun der Fall gewesen wäre." Die Ausdrucksweise ist ungewöhnlich.

άλγήσαντα i. e. όφθαλμιεύντα oculorum morbo dolentem.

3. δο κέειν έμοι. Ueber den absoluten Infinitiv s. z. c. 24. Im Folgenden ist die Rede von den eingeschobenen δοκέειν έμοι abhängig gemacht, worüber näheres z. c. 171 Anf. Wir erwarteten οὐκ ἄν σρι Σπαρτιῆται μῆνιν οὐδεμίαν προσέθεντο. Zur Bedeutung von προσθέσθαι vgl. ob. c. 11 προσθείναι τινι ἀτιμίγν und Eur. Hek. 742 ἄλγος ᾶν προσθείμεθα (αντα).

4. νυνὶ δέ = νῦν δέ. S.z. c. 139 Uebrigens findet sich die durch das demonstrative i verstärkte (attische) Form νυνί bei Herodot nur hier. In gleicher Bedeutung, die Wirklichkeit einem angenommenen Falleentgegensetzend, steht νυνὶ δέ bei Lykurg in Leokr. 23.

5. τῆς μὲν αὐτῆς ἐχομένου προφάσιος. Sinn: Aristodemos stützte sich auf denselben Entschuldigungsgrund, von welchem Eurytos keinen Gebrauch machte. Der Ausdruck ἔχεσθαι προφάσιος auch VI 94, in gleicher Bedeutung steht VI 13 ἐπιλαβέσθαι προφάσιος.

6. ἀναγκαίως σφιέχειν. Die Wendung ἀναγκαίως έχει μοι auch VIII 149. IX 27.

230. 9. έξεόν erkläre nach παρεόν c. 229.

231. 13. πῦο — ἔνανε. Nach altgriechischer Satzung war es heilige Pflicht jedem zu erlauben, sich von dem Feuerherd eines anderen Feuer zu holen. Nur Ehrlosen durfte man diese Erlaubnis verweigern.

14. ονειδός τε. Ueber τε nach ούτε — ούτε s. z. c. 8, I.

ό τρέσας. οί τρέσαντες ist die übliche Bezeichnung der aus der Schlacht feigegeslohenen. Vgl. Tyrt, fr. 11, 14 (Bergk p. 321) τρεσσώντων δ΄ ἀνδρῶν πὰσ ἀπόλωλ' ἀρετή. Die Feigen wurden namentlich in Sparta mit den schimpflichsten Strafen belegt.

16. ἀνέλαβε. Den Hergang erzählt Her. IX 71. Zum Ausderuck vgl. VIII 109 ἀνήκοα τοιάδε γενέσθαι ἄνδοας ἐς ἀναγκαίην ἀπειληθέντας νενικημένους ἀναμάχεσθαίτε καὶ ἀναλαμβάνειν (= reparare) τὴν προτέρην κακότητα.

έπενειχθεϊσαν αίτίην. Vgl. Ι 27 άλλοισι άλλας επιφέρων αίτίας.

γεται δε και άλλον ακοκεμφθέντα άγγελον ές Θεσσαλίην των τοιηχοσίων τούτων περιγενέσθαι, τω ούνομα είναι Παντίτην νοστήσαντα δε τουτον ές Σπάρτην, ώς ήτίμωτο, απάγξασθαι. 233 ΟΙ δε Θηβαΐοι, των ο Λεοντιάδης έστρατήγεε, τέως μεν μετά των Ελλήνων έόντες έμάχοντο ύπ άναγκαίης έχόμενοι πρός 5 την βασιλέος στρατιήν, ώς δε είδον κατυπέρτερα των Περσέων γινόμενα τὰ πρήγματα, ούτω δή, των σύν Λεωνίδη Έλλήνων ἐπεινομένων ἐπὶ τὸν κολωνὸν, ἀποσχισθέντες τούτων γεξράς τε προέτεινον και ήξσαν άσσον των βαρβάρων, λέγοντες τον άληθέστατον των λόγων, ώς και μηδίζουσι και γην τε 10 καὶ ῦδωρ ἐν πρώτοισι ἔδοσαν βασιλέι, ὑπὸ δὲ ἀναγκαίης ἐχόμενοι ές Θερμοπύλας απικοίατο, και αναίτιοι είεν του τρώματος του γεγονότος βασιλέι. ώστε ταυτα λέγοντες περιεγίνοντο. είχου γάρ και Θεσσαλούς των λόγων τούτων μάρτυρας. Οὐ μέντοι τά γε πάντα εὐτύχησαν : ώς γὰρ αὐτοὺς ἔλαβον οί βάρ- 15 βαροι έλθόντας, τούς μέν τινας καὶ απέκτειναν προσιόντας, τούς δε πλεύνας αύτων κελεύσαντος Ξέρξεω έστιζον στίγματα βασιλήτα, άρξάμενοι άπὸ τοῦ στρατηγοῦ Λεοντιάδεω, τοῦ τὸν παίδα Ευρύμαγον χρόνω μετέπειτεν έφονευσαν Πλαταιέες στρα-

232. 2. τω - εlvai. Ueber den Infinitiv s. z. c. 3.

Παντίτην. Ueber den Casus in der Verbindung οῦνομά τινι ἔστι s, z, c. 140.

233. 4. τέως μέν. Gegens. ώς δε είδον. τέως μέν mit folgendem τέλως δε Ι 85, mit μετά δέ Ι 11.

6. ματυπέρτερα — γινόμενα τὰ πρήγματα. Vgl. I 67 οί Σπαρτιήται κατυπέρτεροι τῷ πολέμω έγεγόνεσαν und I 68 εόντες το πολέμω

κατυπέρτεροι Τεγεητέων.
7. ούτω δή hebt den Nachsatz hervor. S. z. c. 150.
10. τὸν ἀληθέστατον τῶν λό-

y w wie c. 104. γην καὶ ὖδως. S. z. c. 131.

12. τρώματος. τρώμα (attisch τραύμα) clades auch V 120. VI

 ωστε – λέγοντες. Ueber die Bedeutung von wors cum partic. 8. Z. C. 6.

15. τά γε πάντα εὐτύτησαν. Zum Accus. vgl. c. 190 τάλλα οὐκ EUTUYEDY.

17. τούς — ἔστιζον στίγματα. στίζειν τινά στίγμα auch bei Xen. Anab. V 4, 32 παίδας τὰ ἔμπροσθεν έστιγμένους ανθέμια. Zur Sache vgl. c. 35. Worin das königliche Malzeichen bestanden, ist uns nicht überliefert.

19. χούνο μετέπειτεν. Im Frühjahr 431 v. Chr. Genauer erzählt diesen Vorgang, der die Losung zum peloponnesischen Kriege gab, Thukyd. II 2 ff. Etwa 300 thebanische Aristokraten überrumpelten unter der Führung des hier erwähnten Eurymachos nach geschehener Verabredung mit der oligarchischen Partei in Plataeae diese damals athenische Bundesstadt bei nächtlicher Weile, um sie zum boiotischen Bundezurückzuführen, doch wurden die eingedrungenen nach einem heftigen Straszenkampfüberwältigt und 180 derselben, die gefangen genommen waren, von den Plataeern sogleich hingerichtet.

Xerxes Gespräch mit Demaratos und Achaemenes. τηνήσαντα άνδρων Θηβαίων τετρακοσίων καὶ σχόντα τὸ ἄστυ τὸ Πλαταιέων.

Οί μεν δή περί Θερμοπύλας Ελληνες ούτω ήγωνίσαντο, 234 Ξέρξης δε καλέσας Δημάρητον είρωτα αρξάμενος ενθένδε 5 Δημάρητε, ἀνὴρ εἶς ἀγαθός. τεκμαίρομαι δὲ τῆ ἀληθείη ΄ ὅσα γαρ είπας, απαντα απέβη ούτω. νύν δέ μοι είπε, κόσοι τινές είσι οί λοιποί Λακεδαιμόνιοι, καὶ τούτων οκόσοι τοιούτοι τὰ πολέμια, είτε και απαντες. Ο δ' είπε ' Σ βασιλεύ, πλήθος μέν πάντων τῶν Λακεδαιμονίων πολλον καὶ πόλιες πολλαί. 10 τὸ δὲ ἐθέλεις ἐκμαθεῖν, εἰδήσεις. ἔστι ἐν τῆ Λακεδαίμονι Σπάρτη πόλις ανδρών οκτακισγιλίων μάλιστά κη, καὶ ούτοι πάντες είσι όμοιοι τοισι ένθάδε μαγεσαμένοισι οι γε μεν άλλοι Λακεδαιμόνιοι τούτοισι μέν ούκ όμοτοι, άγαθοί δέ. Είπε πρός ταυτα Ξέρξης. Δημάρητε, τέω τρόπω απονητότατα τῶν 15 ανδοών τούτων έπικοατήσομεν; ίδι έξηγέεο. σὸ γὰρ έχεις αὐτων τὰς διεξόδους των βουλευμάτων οἶα βασιλεύς γενόμενος. Ο δε αμείβετο ' Ω βασιλεύ, εί μεν δή συμβουλεύεαι μοι προ- 235 θύμως, δίκαιον μέ σοι έστι φράζειν το άριστον. εί της ναυτικης στρατιης νέας τριηκοσίας αποστείλειας έπλ την Λακαιναν 20 γώρην. Εστι δε έπ' αὐτη νησος επικειμένη, τη οὔνομά έστι

nam des Leonidas (c.233-238).

234. δ. τεκμαίρεσθαίτινι= σταθμοῦσθαί τινι (c. 11. 214).

6. χόσοι — και όπόσοι. Directes und indirectes Fragepronomen findet sich bei Herodot öfter verbunden. Vgl. I 35. II 115. III

7. τοιοῦτοι τὰ πολέμια wie c. 238 άγαθοί τὰ πολέμια. Vgl. c. 111 άχροι τὰ πολέμια.

10. Λακεδαίμων "Lakonien" wie VI 58. Ebenso bezeichnet Αθήναι das ganze Land (= ή 'Αττική)

11. οπταπισχιλίων μάλιστά и n. Zur Zeit der lykurgischen Gesetzgebung betrug die Zahl der streitbaren Spartiaten 4000 - 6000, etwa anderthalb Jahrhunderte spä-ter 9000 (Plut. Lykurg c. 8). In der Schlacht bei Plataeae kämpften der Schlacht bei Plataeae kämpften 20. ἔστι δέ. δέ ist wol zu strei-5000 Spartiaten (IX28). — μάλιστά chen, Vgl. unt. (folg. S.11) ἔστι τῆς κη limitiert den Zahlbegriff. Vgl. Πελοποννήσου ἰσθμός.

Xerxes mishandelt den Leich- VIII 65 ανδρών μάλιστα κη τρισμυoiwv. Aehnlich ob. c. 30, 21, 223.

> 12. of ye µèv alloi. Die übrigen Lakedaemonier (Periöken und Heloten). μέν att. μήν.

> 14. απονητότατα, απονητί auch III 146. VI 24.

15. ἔχεις αὐτῶν τὰς διεξό-δους τῶν βουλευμάτων. Für ἔχειν ist III 156 in derselben Verbindung das synonyme ἐπίστασθαι gebraucht: ἐπίσταμαι δ' αὐτοῦ πάσας τὰς διεξόδους τῶν βουλευμάτων. Vgl. III 130 έχειν την τέχνην. — διέξοδοι steht hier wie III 156 in übertragener Bedeutung, in eigentlicher I 199.

235. 18. εί — ἀποστείλειας gibt die Antwort auf die Frage τέω τρόπφ τῶν ἀνδρῶν τούτων ἐπικρα-

13

δος μέζον έφη είναι Σπαρτιήτησι κατά της θαλάσσης καταδεδυκέναι μαλλον η ύπερέχειν, αίεί τι προσδοκέων απ' αύτης τοιούτο Εσεσθαι, ολόν τι έγω έξηγέομαι, ούτι τον σον στόλον

προειδώς, άλλα πάντα όμοίως φοβεόμενος ανδρών στόλον, έκ δ ταύτης ών της νήσου όρμεόμενοι φοβεόντων τους Λακεδαιμονίους. παροίχου δε πολέμου σφι έόντος οίκητου ούδεν δεινοί ξσονταί τοι, μὴ τῆς ἄλλης Ελλάδος άλισκομένης ὑπὸ τοῦ πεζου βωθέωσι ταύτη. καταδουλωθείσης δὲ τῆς ἄλλης Έλλάδος, άσθενες ήδη το Λακωνικού μούνου λείπεται. ην δε ταύτα μή 10 ποιέης, τάδε τοι προσδόκα έσεσθαι έστι της Πελοποννήσου lσθμός στεινός εν τούτφ τω χώρω πάντων Πελοποννησίων συνομοσάντων έπὶ σοι μάγας ισχυροτέρας άλλας τῶν γενομένων προσδέκεο έσεσθαί τοι. έκεῖνο δὲ ποιήσαντι άμαγητὶ ο τε 236 Ισθμός ούτος και αι πόλιες προσχωρήσουσι. Λέγει μετά του- 15 τον Αγαιμένης άδελφεός τε έων Ξέρξεω και του ναυτικού στρατού στρατηγός, παρατυχών τε τω λόγω και δείσας, μη άναγνωσθή Ξέρξης ποιέειν ταύτα. 'Ω βασιλεύ, όρέω σε άνδρὸς ένδεκόμενον λόγους, ος φθονέει τοι ευ πρήσσοντι ή και προδιδοί πρήγματα τὰ σά. καὶ γὰρ δὴ καὶ τρόποισι τοιούτοισι 20

χοεόμενοι οί "Ελληνες χαίρουσι' του τε εύτυχέειν φθονέουσι

1. Κύθηρα. Der Besitz dieser am Eiugang des lakonischen Meerbusens gelegenen Insel war für Sparta von groszer Wichtigkeit; als die Athener unter Nikias dieselbe im peloponnesischen Kriege erobert hatten (424 v. Chr.) und von dort aus die Küsten Lakoniens verheerten, machten die Spartaner ihre Herausgabe zur ersten Friedensbedingung (Thuk. IV 52. 53. 118).

Xίλων gehört zu den sieben Weisen (I 59).

3. μαλλον η nach dem Comparativ (μέζον) wie c.50 noch κρέσσον. S. z. dies. Stelle.

5. έπ ταύτης τῆς νήσον ὀς-μεόμενοι. Vgl. VIII 113 έξ Άνδοον ὀςμεόμενος. Häufig so ἐνθεῦτεν ὀςμεόμενοι.

6. φοβεόντων ist Imperativ.

7. ο ίκη του. πόλεμος οἰκήτος ist ein Krieg, der die Spartaner un- 20. xal y mittelbar betrifft und ihnen verbunden.

so viel zu tun macht, dasz sie dem übrigen Hellas keine Hülfe leisten können.

10. ασθενές ήδη. ήδη hat hier wie c. 184 folgernde Kraft.

11. Fort. Das Asyndeton wie oben.

13. συνομοσάντων έπὶ σοί. Zum Ausdruck vgl. c. 148 οί συνω-μόται έπὶ τῷ Πέρση. Ueber έπὶ cum dat. s. z. c. 132.

14. προσδέκεο, dafür kurz vorher προσδόκα. προσδέκεσθαι auch c. 156.

236. 16. 'A Y αιμένης. Vgl. c. 7.97.

18. ἀναγνωσθη, ἀναπεισθη. S.

19. ἐνδέπεσθαι steht in gleicher Bedeutung c. 237. Ebenso V 96. VI

20. nal yao nal ist auch VI 108

και τὸ κρέσσον στυγέουσι. εί δ' έπι τησι παρεούσησι τύγησι, των νέες νεναυηγήκασι τετρακόσιαι, άλλας έκ του στρατοπέδου τριηχοσίας αποπέμψεις περιπλώειν Πελοπόννησον, αξιόμαγοί τοι γίνονται οι αντίπαλοι άλης δε έων ο ναυτικός στρα-5 τὸς δυσμεταγείριστός τε αὐτοῖσι γίνεται, καὶ ἀρχὴν οὐκ ἀξιόμαγοί τοι έσονται, και πας ο ναυτικός τω πεζώ αρήξει και ο πεξός τῷ ναυτικῷ ὁμοῦ πορευόμενος εἰ δὲ διασπάσεις, οὕτε σὺ ἔσεαι ἐκείνοισι χρήσιμος οὖτε ἐκεῖνοι σοί, τὰ σεωυτοῦ δὲ τιθέμενος ευ γνώμην έχε τὰ των αντιπολέμων μη ἐπιλέγεσθαι 10 πρήγματα, τη τε στήσουται του πόλεμου, τά τε ποιήσουσι, όσοι τε πλήθος είσί. ίκανοι γαρ έκεινοί γε αυτοί έωυτων πέρι φροντίζειν είσι, ήμετς δε ήμέων ώσαύτως. Λακεδαιμόνιοι δε ην ζωσι άντία Πέρσησι ές μάχην, οὐδεν τὸ παρεὸν τρῶμα άνιεύνται. 'Αμείβεται Ξέρξης τοισίδε 'Αχαίμενες, εύ τέ μοι δο- 237 15 κέεις λέγειν καὶ ποιήσω ταυτα. Δημάρητος δὲ λέγει μὲν τὰ αριστα έλπεται είναι έμοι, γνώμη μέντοι έσσουται ύπο σευ. οὐ γάο δή έκεινό γε ένδέξομαι, όκως ούκ εύνοέει τοισι έμοισι πρήγμασι, τοϊσί τε λεγομένοισι πρότερον έχ τούτου σταθμώμενος και τω έουτι, ότι πολιήτης μέν πολιήτη εν ποήσσοντι φθο-

1. τὸ κρέσσον erkläre nach τὸ ὑγιαϊνον (c. 157), τὸ ὑπομένον (c.

209), το απολλύμενον (c. 223). ἐπὶ τῆσι — τύχησι. Die Be-deutung von ἐπί,, auszer, zu" er-gibt sich aus dem folgenden ἀλλας - άποπέμψεις. Nahe an diese Bedeutung von έπί streift die temporale. S. z. c. 19.

2. των. So die Handschriften. Vermutlich ist éx ausgefallen.

έκ τοῦ στρατοπέδου, τὸ στρατόπεδον wird auch von der Flotte gebraucht.

8. enelvoioi, den nach Kythera

geschickten.

9. γνώμην ἔχειν ,,einen Entschluss fassen" hier mit folgendem Infinitiv. Anders II 27. IV 31.

άντιπολέμων. άντιπόλεμος = πολέμιος. Unattisch. Wie hier IV 134. 140.

έπιλέγεσθαι. S. z. c. 10, VIII. 10. τῆ τε στήσονται πόλεμον. Vgl. c. 175.

13. τοῶμα wie c. 233. άνιεὖνται von άνιᾶσθαι wieder gut machen (aus ανά u. lãoθαι

heilen). Ueber die Contraction s. Bd. I Dial. S. 37. Zur Bedeutung von ἀνά vgl. ἀναλαμβάνειν c. 231 und V 121 τούτο το τρώμα ανέλαβον. - Uebrigens ist das Praesens hier in ziemlich ungewöhnlicher Weise für das Futur. gebraucht.

237. 17. ενδέξομαι. ένδέκεσθαι in gleicher Bedeutung c. 236.

οχως ούκ εύνοέει. οχως steht auch bei Herodot zuweilen für ώς oder ότι. Vgl. II 49 οὐ μὲν φήσω, όκως Αἰγύπτιοι πας Ἑλλήνων έλαβον τούτο τὸ νόμαιον.

18. τοῖσι λεγομέγοισι. Wir erwarteten ein Participium der Vergangenheit (zumal da πρότερον folgt); doch vgl. c. 209 τα λεγό-μενα und I 134 κατά λόγον τον λεγόμενον. - έκ τούτου ist mit λεγομένοισι zu verbinden; über έχ beim Passiv s. z. c. 11.

σταθμοῦσθαί τινι. 8. 2. c. 10, II.

19. τῶ ἐόντι. Ueber die Bedentung von tò έον s. z. c, 209.

13*

νέει καὶ ἔστι δυσμενής τη σιγη, οὐδ' αν συμβουλευομένου τοῦ άστοῦ πολιήτης άνὴο τὰ ἄριστά οί δοκέοντα είναι ὑποθέοιτο, εί μη πρόσω άρετης άνήκοι, σπάνιοι δ' είσι οι τοιούτοι, ξείνος δε ξείνω εὖ πρήσσοντί έστι εὐμενέστατον πάντων, συμβουλευομένου τε αν συμβουλεύσειε τὰ αριστα. οῦτω ών κακολο- 5 γίης πέρι της ές Δημάρητον, έόντος έμοι ξείνου, έχεσθαί τινα 238 τοῦ λοιποῦ κελεύω. Ταῦτα εἴπας Ξέρξης διεξήτε διὰ τῶν νεκρών, και Λεωνίδεω, άκηκοώς ὅτι βασιλεύς τε ήν και στρατηγὸς Λακεδαιμονίων, ἐκέλευσε ἀποταμόντας τὴν κεφαλὴν ἀνασταυρώσαι. δηλά μοι πολλοίσι μέν και άλλοισι τεκμηρίοισι, έν 10 δὲ καὶ τῷδε οὐκ ἥκιστα γέγονε, ὅτι βασιλεὺς Ξέρξης πάντων δή μάλιστα ανδρών έθυμώθη ζώοντι Λεωνίδη ου γαρ αν κοτε ές τὸν νεκρὸν ταῦτα παρενόμησε, ἐπεὶ τιμᾶν μάλιστα νομίζουσι των έγω οίδα άνθρωπων Πέρσαι ανδρας άγαθούς τὰ

beneidet, so wird er, wenn er um seinen Rat gefragt wird, das was er sich als das Beste denkt, für sich behalten, es müste denn ein Mann von sehr seltener Tugend sein (εἰ μὴ πρόσω ἀρετῆς ἀνήκοι). Anders steht es mit dem ξεῖνος. Vgl. im Folgenden ξεῖνος δὲ ξείνω εὐ πρήσσοντί έστι εύμενέστατον πάντων, συμβουλευομένου τε αν συμβουλεύσειε τὰ ἄριστα.

τοῦ ἀστοῦ = τοῦ πολιήτεω.

2. ύποθέοιτο. ὑποτίθεσθαι, raten, steht in gleicher Bedeutung V 92. VI 57.

3. πρόσω άρετῆς ἀνήκοι. Vgl. c. 134 χρήμασι ανήποντες ές τα πρώτα. Aehnlich c. 9 ούκ ές τοῦτο θράσεος ανήκει. Wie an unserer Stelle πρόσω, so ist III 154 το πρόσω mit Genetiv verbunden (ές τὸ πρόσω τοῦ μεγάθεος).

5. κακολογίης πέρι. περί cum genet. steht häufig im Anfang eines Satzes ohne einen Zusatz in der Bedeutung was an langt, be-trifft. Vgl. c. 102 ἀριθμοῦ δὲ πέρι μὴ πύθη, ὅσοι τινὲς ἐόντες ταῦτα ποιἐειν οἰοί τέ εἰσι.

6. έοντος έμοι ξείνου. Statt des Accusativus (ξόντα) mit Bezie- z. c. 234 (τοιούτοι τὰ πολέμια).

1. $τ\tilde{\eta}$ σιγ $\tilde{\eta}$ "durch sein Still- hung auf Δημάρητον ist der geneschweigen." Gedanke: Da ein Bür- tiv. absol. gewählt, weil so das ger den anderen, der in glückliche-, Causalverhältnis, in welchem ren Verhältnissen lebt als er selbst, diese Worte zu dem folgenden Satze ἔχεσθαι - κελεύω stehen, deutlicher u.selbständiger hervortritt. Aehnlich ΙΥ 97 σωθέντος έμεῦ όπίσω ές οίπον τον έμον έπιφανηθί μοι παντως. Ιη dieser Stelle tritt durch den genet. absol. die Thatsache als Zeitbestimmung selbständiger hervor.

> έχεσθαι sc. τῆς κακολογίης. Zur Bedeutung von έχεσθαι c. genet. s. z. c. 169. - Ueber τινά s. z. c. 5.

> 7. τοῦ λοιποῦ temporal = in posterum. Wie hier III 15. Vgl. die ähnlichen Genetive ὁλίγου χρόνου binnen kurzer Zeit III 134, χρόνου τοσούτου im Verlauf von so viel Zeit II 128. Gleichbedeutend mit τοῦ λοιποῦ ist τὸ λοιπόν c. 104.

> 238. 8. Λεωνίδεω ist von κεφαλήν abhängig.

10. δηλά μοι. Ein hartes Asyndeton; wahrscheinlich ist nach δήλα ein δέ oder νυν oder ών (c. 137) ausgefallen. Ueber den Plural (δήλα) s. z. c. 2.

έν δὲ καὶ τῷδε. Ueber έν δὲ καί nach αλλος s. z. c. 224.

13. έπεὶ τιμᾶν μάλιστα νομίζουσι. Vgl. z. B. c. 181.

14. ἀγαθούς τὰ πολέμια. S.

πολέμια. Οί μεν δή ταυτα έποίευν, τοΐσι έπετέτακτο ποιέειν. ["Ανειμι δε έκεισε του λόγου, τη μοι πρότερον εξέλιπε. Έπύ- 239 θοντο Λακεδαιμόνιοι, ότι βασιλεύς στέλλοιτο έπὶ τὴν Ελλάδα. πρώτοι, καὶ ούτω δη ές το γρηστήριον το ές Δελφούς απέπεμ-5 ψαν, ένθα δή σφι έχρήσθη τὰ όλίγω πρότερον είπου έπύθοντο δὲ τρόπω θωυμασίω. Δημάρητος γὰρ ὁ Αρίστωνος φυγων ές Μήδους, ως μεν έγω δοκέω, και το οίκος έμοι συμμάγεται, ούχ ήν εύνοος Λακεδαιμονίοισι, πάρεστι δε είκάζειν, είτε εύνοίη ταυτα έποίησε είτε και καταχαίρων έπείτε γάρ 10 Ξέρξη έδοξε στρατηλατέειν έπλ την Ελλάδα, έων έν Σούσοισι ό Δημάρητος και πυθόμενος ταυτα ήθέλησε Λακεδαιμονίοισι έξαγγετλαι. άλλως μέν δή ούκ είχε σημήναι έπικίνδυνον γάρ ήν, μή λαμφθείη δ δε μηγανάται τοιάδε δελτίον δίπτυχον λαβών τὸν κηρὸν αὐτοῦ ἔξέκνησε, καὶ ἔπειτεν ἐν τῷ ξύλω τοῦ 15 δελτίου έγραψε την βασιλέος γνώμην, ποιήσας δε ταυτα οπίσω έπέτηξε του κηρου έπὶ τὰ γράμματα, ΐνα φερόμενου κεινου τὸ δελτίου μηδεν πρηγμα παρέχοι πρός των όδοφυλάκων. έπεί δε και απίκετο ές την Λακεδαίμονα, ούκ είγον συμβαλέσθαι οί Λακεδαιμόνιοι, πρίν γε δή σφι, ώς έγω πυνθάνομαι, Κλεο-20 μένεος μεν θυγάτης, Λεωνίδεω δε γυνή Γοργώ υπέθετο έπιφρασθείσα αὐτή, τὸν κηρὸν κυᾶν κελεύουσα, καὶ εὑρήσειν σφέας γράμματα έν τω ξύλω. πειθόμενοι δε εύρον και έπελέξαντο. έπειτεν δε τοισι άλλοισι Ελλησι επέστειλαν. Ταυτα μεν δη ούτω λέγεται γενέσθαι].

ειν. S. z. c. 39 (τοίσι προσετέτακτο ren, dasz einzelne Ausdrücke und ταῦτα πρήσσειν).

239. Schon Krüger hat c. 239 als ein ungehöriges Einschiebsel erkannt, welches vielleicht von derselben Hand wie VI 122 herrührt. Es schlieszt dieses Capitel in einer höchst gewaltsamen Weise an c. 220 an und ist zudem seinem äusserst loyov und I 140), während dieselbe unglaubwürdigen Inhalt nach offenbar den beiden ganz ähnlichen Erzählungen I 123. V 35 nachgebildet,

1. τοῖσι ἐπετέτακτο ποιέ- stellung ungeordnet und verwor-Wendungen ganz ungewöhnlich sind. Als Beispiel kann gleich die Eingangsformel ανειμι δὲ ἐκεῖσε τοῦ λόγου dienen, welche Herodot stets anwendet, wenn er nach einer eingeschobenen Episode die Haupterzählung wieder aufnimmt (vgl. c. 137 ἐπάνειμι δὲ ἐπὶ τον πρότερον Wendung hier gebraucht ist, um eine an sich unglaubhafte Geschichte zählungen I 123. V 35 nachgebildet, an einem ungehörigen Orte einzu-wie auch die oft wörtlich überein- schalten. Den Beweis der Unecht-stimmenden Wendungen verraten; heit im einzelnen weiter durchzu-dazu kommt, dasz die ganze Dar- führen, ist hier nicht der Ort.

Verzeichnis der wichtigsten Abweichungen*) vom Texte der Teubner'schen Ausgabe.

Die Lesarten vor der Klammer sind die der Teubner'schen Ausgabe.

Buch VII.

δοκέειν — έβασίλευσε] δοκέει — βασιλεύσαι Flor. άλλά] άλλ' εί MPKF. παρεόντος] παρεόντι MPKF. c.

5. c.

c. 10.

κατηγορέων] έπηγορέων Ab. καλέοντα eingeklammert mit Valckenaer. 15.

26. C. 60.

c. 133.

c. 140. c. 154.

c. 157. c. 162.

καλεοντα eingeklammert mit Valckenaer.
ἐν τῆ πόλι eingeklammert mit Valckenaer.
πλήθεος ἀριθμον] πλήθος ἐς ἀριθμόν MPKF.
Ξέρξης] ὁ Πέρσης MPKF.
Ճσιηγενές] Συριηγενές MPKF.
ὅς ist mit Reiske gestrichen.
μεγάλης] μεγάλως Reiske.
ούτος — εἔη mit Wesseling gestrichen.
ὡς Συρηκόσιοι] Mediceus: ὡς Καρχηδόνιοι καὶ Συρηκόσιοι.
Αδ : Καρχηδόνιοι c. 167. Ab .: Καρχηδονιοι.

πεσείν αν]. αν mit Krüger eingeklammert. περισπεριχεόντων] περισπεριβέντων Valckenaer. c. 203. c. 207.

Die besten Handschriften: γέγονε, ὅτι καὶ τὸν μάντιν (mit Ausc. 221.

 c. 221. Die besten Indocurriten: γεγονε, οτι και τον μαντιν (mit Auslassung der Worte: οὐ γὰο μοῦνον τοὺς ἄλλους άλλά).
 c. 236. τῷ] τῶν alle Handschriften.
 In dem kritischen Appendix zu den drei ersten Bänden dieser Ausgabe (Buch I — VI) sind von mir 6 Lesarten irrtümlich dem Mediceus
 zugeschrieben, von denen zwei, nämlich I 51 αμα τοίσι und IV 66 τοίσι $\delta\eta$, durch andere Handschriften überliefert, zwei andere dagegen, nämðή, durch andere Handschriften überliefert, zwei andere dagegen, nāmlich I 185 καταπλώοντες τὸν Εὐφράτην (ohne ἐς) und II 154 ἐν τούτοισι ðέ Conjecturen von Lhardy und Eltz sind. — Ferner ist in dem kritischen Anhange zum ersten Bande statt I 6 zu lesen I 76, wo der Mediceus Συρίων bietet (dagegen Σύρων I 6), ebenso ist ebendaselbst I 134 irrtümlich ἐντυγχάνοντας als Lesart des Mediceus angeführt, während derselbe in Wirklichkeit ἐντυγχάνοντες bietet. Endlich hat der Mediceus (wie alle übrigen Handschriften) I 143 nach πολλῷ noch ein δέ, so wie III 155 vor ἔπειτεν noch ein καί. — Die Berichtigung dieser Errata verdanke ich einem Aufsatze in den N. Jahrb. für Phil. 1863 p. 623, 624;

^{*)} Die zahlreichen dialectischen Aenderungen sind nicht mit aufgeführt; die Erklärung derselben gibt die Uebersicht über den Dialekt in Band I.

nachdem ich mich von der Richtigkeit jener kritischen Corrigenda durch eine erneute Vergleichung des Mediceus an Ort und Stelle (im Sommer 1884) überzeugt habe, erfolgt jetzt deren Berichtigung meinerseits. Unrichtig dagegen ist die Angabe desselben Kritikers, dass in der letzten

der von ihm angeführten Stelle (IV 136) im Mediceus "διοίχ. νται"

stehe; an jener Stelle steht vielmehr klar und deutlich: διοίχονται (vgl. auch Philol. XXI 85). Ebenso kann ich jetzt die Genauigkeit sämmtlicher übrigen mediceischen Lesarten, welche als solche in den vier Bänden dieser Ausgabe aufgeführt sind, mit zweifelloser Gewissheit verbürgen. Dass endlich auch alle diejenigen Lesarten des Mediceus, welche ich in meinen Abhandlungen im Philol. X 710 ff., 1X 271 ff., XXI 201 ff., XXI 78 ff., so wie in den Quaest. de dial. Herod. 1859, endlich in den Cur. Herodot. 1862 angeführt habe, richtig angegeben sind, hat sich mir aus der dritten Vergleichung jener Handschrift mit Evidenz ergeben.

cos Crobate